

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Sahlgrenska Sjukhus-
Biblioteket

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100150 9958

TUR
ING

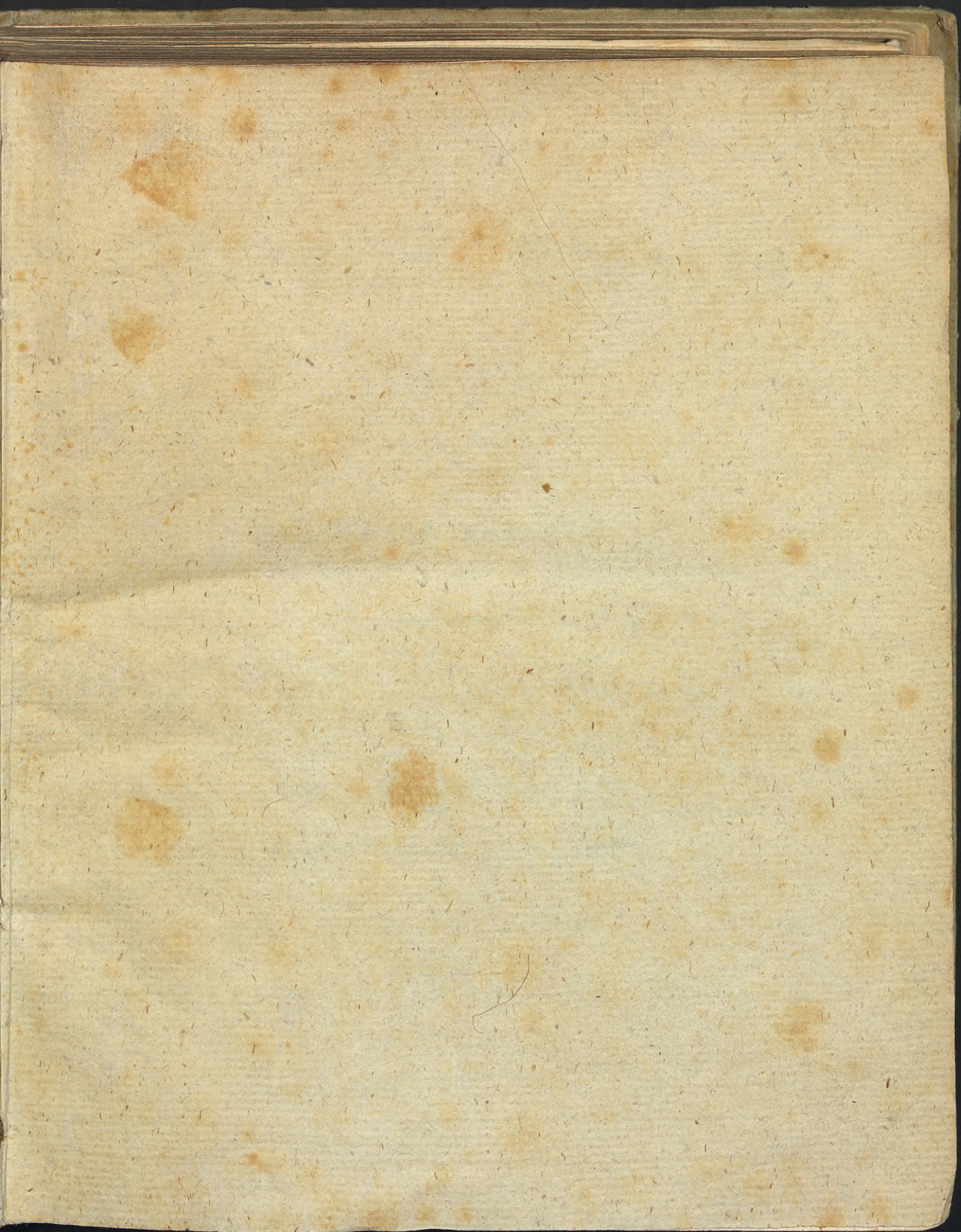

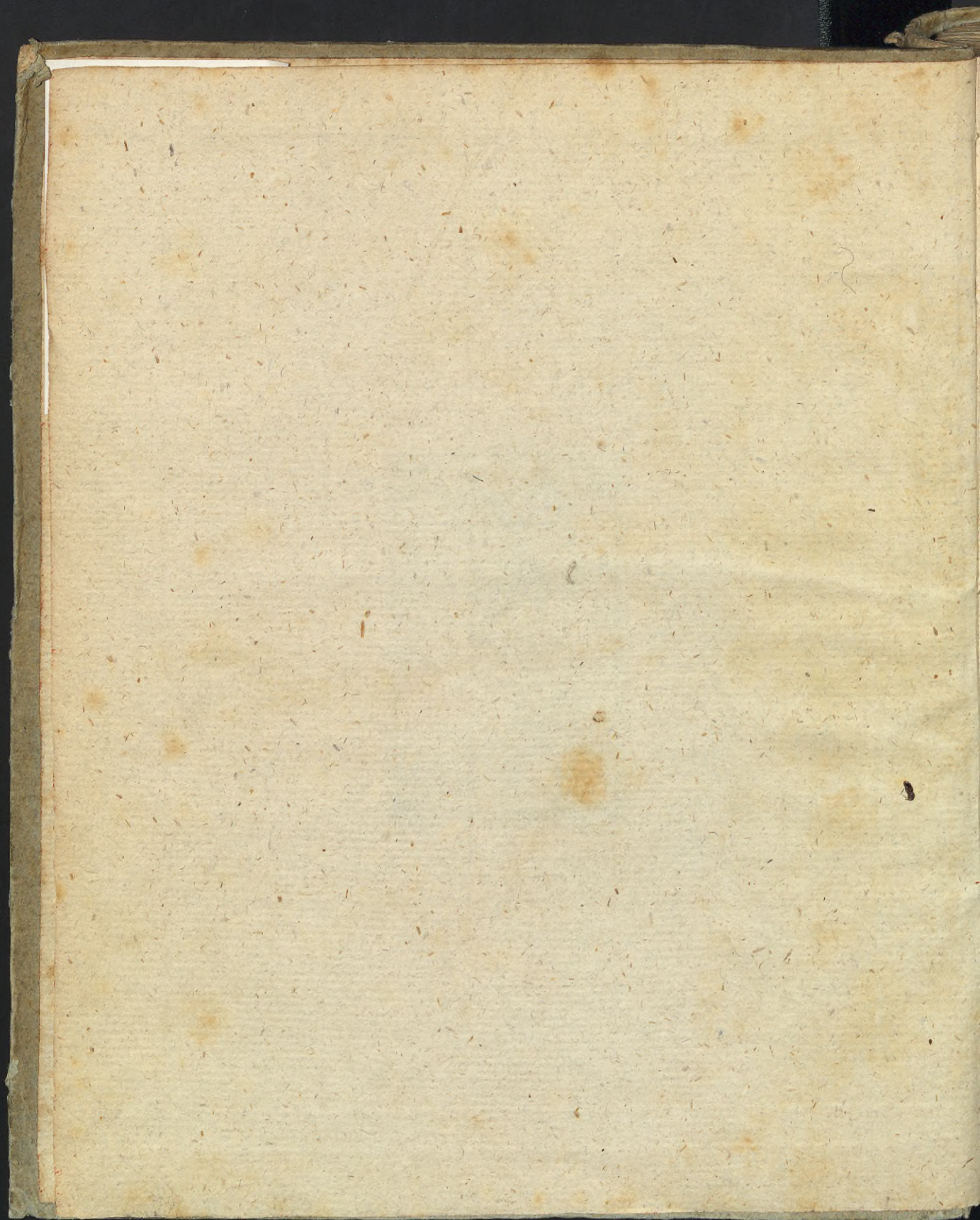
Centralbiblioteket

Tidskr.
Sv.

Rampal

S w e n s k
L i t e r a t u r = T i d n i n g,

u t g i f w e n

i

S t o c k h o l m o c h U p s a l a.

1 8 1 4.

T r e d j e B a n d e t:

J a n u a r i — J u n i. (N:o 1—26).

S a h l g r e n s k a B o c k h u s -
B i b l i o t e k e t.

U p s a l a,

b e s t e n d a m m a r o c h P a l m b l a d.

1814

Directoratet i Uppsala

Uppsala

Uppsala den 18 Mars 1814

1814

Uppsala den 18 Mars 1814

Uppsala den 18 Mars 1814

Uppsala den 18 Mars 1814

Uppsala

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 1.

Örtdagen den 2 Januari

1814.

R e c e n s i o n e r :

Människans Historia; öfversatt af Carl
Er. Kademine. Strängnäs 1813.
314 sid. 8:o.

Den som har tillfälle att jemföra Swenska litteraturens produkter under de begge förflutna åren, med de närmast föregående årens, t. ex. 1810, då de nästan samtligen bestodo i brochurer och strökrifter, i hvarje afseende af den obetydligaste halt; skall med sågnad anmärka, att densamma betydligt vunnit, så väl i konsistens som i värde. De som syfsätta sig med att på vårt modersmål öfverslytta främmande skrifter, hafwa nemligen till det mesta öfvergifwit dessa osmakliga Romaner, dessa platta i Salzmannska principer affattade Barnböcker, eller hwad namn de förwända föremålen för deras fördragna handtwerks, mestiga bemedanden må hafwa, för att i stället egna en mera ansträngd flit åt arbeten af en strängare wettenskaplig tendens. Då detta tyktes förråda ett wäsende rent literariskt intresse hos den läsande

allmänheten, böra de som åtagit sig att arbeta för tillfredsställandet af detta ädla kunskapsbegär, göra det för sig till en så mycket strängare regel, att icke genom meddelade halfheter förslappa, utan att endast genom öfverslyttande af det erkända bästa, ännu mera stärka och förädla deras smak, som äga sinne för en sant bildande läsning.

Efter denna regel, tagen i sin stränghet, bekänner Rec. sig icke så alldeles kunna berömma företaget att tolka Geschichte des Menschen. Ein Anhang zu C. Ph. Gunkes Naturgeschichte und Technologie, hwilket med närwarande bok är utfördt. Funke, en till det närmaste efter Kantiska principer förfarande naturforskare, har länge varit utmärkt för grundlighet i empiriska observationer, hwilket också är naturligt, då resultatet af den consequent genomförda Kantianismen (som wär förf. också sjelf kallat Kritisk Scepticism, sid. 190), endast blir en sträng empiri; men deremot äro hans egentliga metaphysiska eller ontologiska åsigtter i allmänhet nog förlegna, flakwa och inkränkta. Förhandenwarande bok lemnar derpå

ett bewisande exempel, hwilket Rec. torde så tillfälle att ådagalägga, under det han gör reda för dess innehåll.

Förf. börjar med en Inledning (sid. 1-13), i hwilken han beundrar sig att wisa människans såwål fysiska som moraliska företården framför djuren, bestående i en proportionerligt större hjerna, finare nerver, en fullkomligare yttre organisation, i ägande af förnuft (hwilket sid. 3 definieras med: medfödt anlag att tillwera i kunskaper och upplysning, samt sid. 4 med: förmågan att blifwa förståndig), samt förmågan af artikulera tal. Förf. antager den af Herder egentligast utvecklade sentensen, att det första språket intet annat war än en härmining „af naturens ljud och toner, såsom windens susning, djurens läten“ m. m. (sid. 9); hwilken senast af den Danske filosofen Treschow *) blifwit utförd i sin strängaste consequens och dermed deducerad in absurdum. Det är wäl sant, att i nästan alla språk finnes ett wist antal onomatopöier, och att barn stundom beteckna föremål hellre med wisa härmande ljud än med deras tillagda namn, och berättelsen om de twenne bland får uppväxta gofår, hwilka icke uttalade andra ord än bekkos, är oß ej heller obekant; men alla dessa exempel bevisa dock icke hwad de skola och wid första anblicken tyckas bewisa. Ty då wi af en närmare undersökning finna, att de utan fråga äldsta och sjelfständigaste språken, t. ex. Sanskrit, Chinesiska o. fl. äro de som äga det minsta antal af onomatopöier, är det troligt att dessa snarare hafwa sin upprinnelse af en senare utvecklad lekande drift, på sam-

ma sätt som alla folkslags äldsta skalder mera sällan sökt den imitativa harmonien än de yngre; så äger t. ex. Homeros wida ringare af denna granlåt än Apollonios; Lucretius än Virgilius o. s. w. Och då man ger akt på talsförmågans utveckling hos flera barn, skall man finna, att det blott äro wisa föremål dem de alla esier deras läten beteckna, t. ex. Wäw-wäw, i stället för hund; under det att wid andra, der detta dock skulle tyckas wara lättare, såsom wid höna, katt m. fl. ej samma förhållande äger rum: deraf synes den gifningen sannolik, att detta snarare beror af den tidigt hos människan sig yttrande speldrift, hwilken helst försöker sig på det swårare och mera karakteristiska. Rec. tycker detsamma för sin del, att, liksom djuren, genast wid deras djurlifwande, hafwa sina wisa bestämde generiska läten, så måtte människan från första stunden af hennes framträdande såsom människa, haft den artikulera talsförmågan, då den så bestämdt hör till hennes wäsentlighet, hwilket hennes för språk ursprungligt bildade ljudorganer tydligast utmärka.

Sjelfwa Afhandlingen är indelad i twenne Afdelningar. Den förra: Människan enskildt betraktad (sid. 14-248), är åter skedd i fyra kapitel. Det första har till öfverkrift: Människans naturliga lefnadslopp, eller fysiska historia, från hennes ursprung till hennes död. Förf. genomgår hela oflelse och utvecklingsprocessen från dess början till barnets födelse. Som man kan wänta, träffar man här en anhängare af det gamla äggsystemet (sfr. sid. 89); men anmärkas måste en besynnerlighet, som synes uppkommit genom någon förwillelse i uttrycket. Det heter nemligen sid. 16, att man finner „en genomskinlig blåsa, af

*) Elementer til Historiens Philosophie. Kjöbenhavn 1811. s. 123.

ett hweteforns storlek, i lifmodrens ihålig-
het, hwaruti en medelmåttigt stor böna
skulle kunna rymmas." Då nu den minsta
böna alltid är större än det största hwete-
forn, är det ju en orimlighet att det större
kan rymmas i det mindre? — Förf. fort-
sätter sin undersökning om barnets vidare
utveckling, under barndomens olika perioder,
likförm det öfvergång till ungdomsåldern och
det förtäribande under densamma. Som
billigt är, sätter hon synnerligast sin upp-
märksamhet på köndrifvens yttrande, under
denna period, och verkningarna af det yt-
trande och inflytande på såväl den moraliska
som fysiska beskaffenheten. Hån delar den i
djurisk könsdrift och kärlek, och ut-
märker den förra dermed, att denna
„har blott för affigt uppväckandet af egna
angående känslor, och bekymrar sig så litet
om sitt föremåls förnöjelse, att den kan
välja föremål för sitt tillfredsställande, som
ej äro i stånd att känna någon förnöjelse
derwid" (sid. 43). Af denna deducerar han,
i en not, uppkomsten af de båda onaturliga
lasterna, Påderasti och Onani. Den förra,
så ohygglig den är, är dock onekligen en af
de märkvärdigaste och minst utredda ämnen i
de mänskliga förvilligheternas historia. Ty
detta fenomen träffas nästan bland alla
folkslag, och nästan mera hos de cultiverade
än hos de obildade; äminstone försäkrar
Platon, att obekantskap med påderasti ut-
märkte Barbarer, det vill säga, enligt den
allmänna Grefiska förklarungen, sådana folk-
slag, hos hvilka naturdriften spelade måstare
öfver förståndet *). Enligt den Solonska
lagstiftningen, hörde man älskogen till de

*) Βίαι λόγος κρείττων εστι. Strabon, Lib. I.
in fin.

fria Athenarnes företrädes rättigheter, i
hvilka ingen slaf fick deltaga, och de The-
baniske älsklingarnes segerrika phalar är all-
mänt bekant. Dessutom se wi tydligt af
Alkibiades' ironiska anklagelse mot Sokrates,
i Platons Symposion, att, enligt Grefiska
begreppet, påderastien war beräknad på ömse-
sidig njutning. För mensklighetens historia
wore det wisserligen hwarken utan intresse
eller roigt, om någon mera tillfredsställande
än vår Förf. kunde utreda huru denna för-
villelse war möjlig, och huru den icke alle-
nost kunde skiljas från all wihåstandes fram,
utan nästan upphöjas till rangen af dygd.
— Efter detta framställas kriterierna på
mandomen och ålderdomen, och menniskolis-
wets upplösning eller döden beskrifwes. Den
naturliga tidpunkten för denna katastrof ut-
sättes emellan det 30:de och 40:de året,
emedan, såframt ej wisja tillfälliga oberas-
tioner förvillade den naturliga ordningen,
menniskan borde lefwa mellan 4 och 5 gån-
ger så länge, som tiden för hennes utwärt
(sid. 48).

Andra Kap. Menniskokroppens be-
skaffenhet, innehåller en så fullständig, be-
stämd och tydlig anatomisk beskrifning öfver
kroppens alla yttre och inre beståndsdelar och
de deraf uppkommande verkningar, som det
utan figurer och preparater är möjligt. I
detta intressanta kapitel, kan man dock
ej undgå att anmärka ett uttryck, såsom mots-
sägande hwad Förf. förut statuerat. Det
heter nemligen sid. 33: „Äfwen i mantliga
ären äro owillkorliga sådesurgjuelser sållsyna
hos menniskor af oförderfwad natur, emedan
öfverflödet äfwen af den mogna såden merens-
dels återgår till blodet, om den ej genom
parningsakten utgjutis ur kroppen." Huru
hängur det tillsammans med den från ålders-

komens physiologer länta och sid. 36 anförda sats, att „det manliga könets pollutioner“ fullkomligen motsvara „qwinnofnærs periodiska blodflytning.“ Ty enligt denna sats skulle ju den manliga sådesutgåttelsen icke bero på något tillfälligt förderf, utan vara lika owillkorlig, som qwinnsans menstruation? Och denna motsägelse blir ännu mera synbar, då vi läsa detta yttrande: „Hos oförderfswade ynglingar, hwilkas inbillningskraft ännu ej är förgiftad, är detta (sådesutgåttelsen) säkert ett oswifligt tecken, att naturen ej mera behöfwer denna wärkka till kroppens utbildning“ m. m. Och denna sats torde wäl böra, såsom den sannaste, bifallas, då den nogare forskningen ej kan antaga produktionsförmågan för annat än ett öfwerflöd af kraft, hwilken också först ytrar sig i den mogna åldern, då kroppen ej mera kan tilltaga och hwar enkel organ är fullkomligen utbildad.

Tredje Kap. Reglor för helsans bevarande. Till alla sjukdomar antager Höf. trene hufwudorsaker: 1) arf, 2) owanliga olycks händelser och 3) felaktigt lefnads sätt. De tvenne första orsakerna kunna naturligtwis icke på förhand förekommas; men i afseende på den sistnämnda meddelas så många flera försigtighetsreglor, i anseende till njutande af mat och drick, klädebrägt, söld och wärma, m. m. — Vid kapitlets slut meddelas några underrättelser, först om sjukdomar i allmänhet, hwilka, enligt Morycquet, indelas i sju klåper, som karakteriseras. Derefter beskrifwas speciellare wisa märkwärdiga sjukdomar: såsom Koppor, Pesten, Spetalskan, Veneriska smittan, m. fl. hwarjemte deras historia berättas. I afseende på den Veneriska smittans genesis, anföres Bruners gifning, att den icke, enligt

den wanliga föreställningen, är af Amerikansk ursprung, utan först uppkommen i Italien, genom en förening mellan pesten och spetalskan. En märkelig omständighet, som talar för detta påstående är, att år 1493, då denna förfärliga sjukdom först skall hafwa wisat sig i Frankrike Konungen Carl VIII:s krigshår, ännu ingen Spanior återkommit från Westindien. I alla fall blir det dock en swår knut att lösa, huru denna förening af spetalska och pest kommer till att utöfwa sina ursprungliga werkningar på könsdriftorganerna — hwadan den fått namn af Venerisk sjukta — då hwarken spetalska eller pest har detta kriterium. Men är det så alldeles säkert och wist, att denna giftiga sjukdom icke för än år 1493 warit bekant i werlden? Några tillfälliga yttranden hos de gamle, och bland dem, Jesu Syrachs XIX: 3 „och the som umgås med stökor, the warda wille, och så mott och matk till lön, och torkas bort, androm til et märkeligt exempel,“ tyckas werkligen antyda att den der warit.

Då Höf. med detta kapitel slutat beskrifningen öfwer den fysiska människan, torde här vara stället att i denna beskrifning anmärka en brist. Man saknar nemligen all underrättelse om den mennisko-organismens märkliga egenskap, som Brownianerne kalla Excitabilitet, eller förmågan att öfvergå från möjlighet till werklighet, seän hwila till rörelse, och hwilken delar sig i tvenne, i wist afseende, motsatta arter: Irritabilitet och Sensibilitet, genom hwilka naturen här, som annorstädes, uppenbarat sin ursprungliga aktivitet och passivitet. Dessa egenskaper härfluta ifrån organismens drift att bibehålla sig i sin jemwigt och att uppfatta och förnimma affektioner. Egentligen ytrar sig den förra, Irriabiliteten, i kropp

pens muskulska delar; men kanhända torde det förråda en nog grof empiri, att sätta dess yttersta grund i musklernas fysiska beskaffenhet, liksom Sensibilitetens i nerverna eller mårghinnan *). Emellertid följer af sig sjelft, att genom utredandet af dessa ämnen, skulle Förfs underrättelse om musklernas och nervernas rörelser (sid. 61:67) betydligt vunnit i hållning och konsistens; ty att musklerna och nerverna äro Irritabilitetens och Sensibilitetens närmaste organer, är väl otvifvelaktigt.

(Slutet e. a. g.)

Folklagor af Ludwig Tieck. Fjerde Bandet. (Tredje Bandet utgöres af Märkerfatten). Keltborgarnes Krönika. Öfversatt af Wilhelm Fr. Palmblad. Upsala 1813.

(Slut från N:o 52.)

Sid. 86: „Du bdr således, kära läsare, vara lika försigtig som Götteborgsboerne“ m. m. En allmän sägen i Norra Tyskland berättar så om Nikstaden Hamburg, men hwad Öfvers. haft för grund att wälja Götteborg, är Nec. obekant, om ej följande anekdot, som Nec. läst i en gammal samling: En mycket tjock landprost mötte engång sent på aftenen en bonde, ej långt från tullen i

*) Att detta påstående icke är grundadt, kan äfwen af det empiriska skäl bewisas, att den så kallade pia mater, af hwilken mårghinnan endast är en fortsättning, saknar all sensibilitet.

Götteborg, hwars portar stängas kl. 9 om aftenen och ej åter öppnas förrän kl. 4 om morgonen, och frågade honom: „Tror ni att jag kommer in genom tullen, far? — Hwar på bonden, som ej förstod frågan, svarade: „Nog tror jag det alltid, att Ers Wärdige bet kommer in genom tullportarna, ty jag såg nyss ett halmlof föra ut för mig.“ —

Detta om lokaliseringarna. Nu tillhör det Nec. att närmare betrakta tolkningen, hwaraf wi anföra ett par exempel. Sid. 28 träffa wi denna högst tunga period: „För att vara rätt säkra, måste wi gå ingen af de wanliga wägarna“ m. m. i stället för den språkliga: måste wi ej gå de wanliga wägarna, eller någon af de wanliga wägarna. Samma fel råder äfwen sid. 29, der det heter: „Då det widare är ingen fråga“ m. m. i stället för: Då det vidare ej är fråga. Genom ett dylikt Germaniserande är äfwen denna tirad, sid. 28, stel och obehaglig: „betrakta dessa ofsyndiga, inskränkta Politikerne, jag menar de så kallade djuren“ — und jene ungeschuldigen, eingeschränkten Politiker, ich meine, die sogenannten Thiere“ m. m. Den Swenska tiraden har, mot språkets genius, ester Tyskt manér blifwit för demonstratif. — På följande ställen är originalens mening ej riktigt gifwen, t. ex. sid. 40: „Det wore väl, om sludomarna kunde wandra i werlden, fruktan ut krigshärrarne, och sömnastrigheten ut domskolarna, på det de så, som nu härmed hemsökas, icke måtte få deraf för mycket på sin lott; men erfarenheten synes beklagligen tala deremot.“ Det är besynnerligt, att Öfvers. ej sjelf bemärkt att i denna tirad, som är affkritwen ur fragmentet i Polysem, och framför allt om den betraktas i sammanhang med det

eftersökande, icke finnes en sund mening. —
Es wäre gut, wenn Furcht in der Ar-
mee, Krankheit in der Welt und Schlafs-
rigkeit in einem Gerichtssaale herumgehn
könnten, damit es denen Wenigen nicht
zu sauer würde, die sich damit einlassen
müssen; aber die Ehrföhrung scheint
dagegen zu sprechen; hwilket wäl sälunda
bör gifwas: „Det wore önskeligt om rädd-
håga i krigshårarne, sjukdomar i werlden
och sömnighet i domarsalarna wille gå kring
lager (wille flytta sig från den ena till den
andra), på det att bördan ej måtte blifwa
så tung för de få som nödgas inlära sig med
dem.“ — Men då detta ställe nästan är det
enda exemplet på en dylik stes tolkning, kun-
na wi nu mera wända wåra ögon från self-
wa tolkningen, för att ansåra en anmärk-
ning af annan art.

Sid. 59-61 karakteriserar Kellborgar-
nes båda Theaterförfattare, och slutligen har
Öfwerf. tillagt en not, för att förklara hwil-
ka personer med dessa förrolpkade Dramatiker
böra förstås. I allmänhet måste Rec. hög-
ligen förklara sig emot denna method att, i
likhet med Madame d'Aluoy, i hennes
Nouveau l'Atlantis, genom noter och rand-
glosor utpekaf hwilka man menat med de
framdragna maskerna, emedan intet medel

är säkrare än detta att förstå den poetiska
illusionen. Men ännu mera tadelwärdt är
detta sätt, då förklaringsarna äro falska. Den
förre af dese Theaterförfatter kallaf af Dietz
Augustus (af Öfwerf. Augustus von
Thlaps), i hwilken Öfwerf. ser Kotzebue,
och den senare åter Hans Knopfmacher
(Hans Knappmakare), som utgifwes
för Kotzebues bekante medtäflare om Theaters-
pöbelns bifall. Det förhåller sig likwäl
twertom. Det är nemligen Jffland, som
också heter August (August Wilhelm Jffland)
— icke Kotzebue — som först bildat huslig-
hets-skådespelet och infört den alla skulder
betalande och alla knutar löfande brakarls
(Wiedermanns) masken. Likfå är det Jff-
land, som i sitt skådespel: All zu scharf
macht Scharzig, warnar för det stora fe-
let att wilja wara för mycket qwick och satis-
fisk. Deremot är det August Franz Ferdin-
and von Kotzebue — icke Jffland — som
uppsunnit de dygdiga hororna, som i Kollas
Död, Seliko och Beriska, Negerflawar-
ne, m. m. framkallat Morianer och Indias-
ner och som, i sin rörande Dram: Fattig-
domen och den ädla Stoltheten, låter
den adeltänkande, för tjufweri mistänkte,
Svenske Sjö-Officeraren slutligen, i ett all-
deles sofwart rum, finna en rik fåstind.

S m å r r e S t r i f t e r.

Charader. Första Samlingen. Sthm. 1817.
36 sid. 12:0.

Rec. twelar om det är mödligt att göra en
bäligare samling af sådana loppis lekwerk, än-
nade att en simula sällskullare än kortspel selskått
en sfdere societet, men fördrigt wäl ej tjenligare
att allmångdras i tryck, än hwilket annat half-
platt sällskåpligt insäll. Då Charader hafwa så

litet wärde i sig selfwa, kan man sluta till hwad
en samling skall wara wärd, som består af femtio,
af samma halt som denna Öfwerf. Knuthorn (sid. 16):

„Mitt Första är för hjeltens nåsa,
Mitt Andra för den lärdes panna till.
(Om denna rad är wärd en snåsa,
Så köpe honom hwem som will).
Den Skytt som fargt mitt hela sparar
Skall alltid fåfångt rebfa sig
Af slagna hjeltar uti krig,
Och uti fred af sålnda harar.“

Till Svenska Allmänheten
om
Utgifvandet af en BIBLISK HISTORIA.

Den som med grundlig insigt i Gudalärans dyra sanningar och lefvande känsla af religionens gudomlighet granskat de sammandrag af den Heliga Skrift, som, i synnerhet under sednare åren, på vår modersinål utkommit, har tvifvelsutan nog funnit, huru litet de förtjena den ärofulla benämningen af Bibliska, och huru ringa den nytta är, som man för det uppväxande släktets religiösa bildning af den kan vänta.

Var det för att hembära den nya tiden ett hyllningsoffer, som de gamlas hjeltar och vise måste uppträda i så sällsam rustning och fremmande skrud? Var det för att visa sin originalitet och konst, som man ställde de nya lustslotten jemte urverldens jätteborgar? Hade man glömt, att bokstafven dödar, men anden ger lif? Eller trodde man tilläfsventyrs, att ungdomen icke begriper annat, än det man så till sägandes kan gripa med handen? Här är icke ställe att besvara dessa frågor. Men må grunderna hafva varit hvilka som hellst; följden är dock densamma. Den ligger öppen för hvar mans uppmärksamhet, den visar ig i det falska bemödandet att förenkla det enklaste, att göra det sublima mera sublimt och försköna det som redan var ett ideal af skönhet; den visar sig i den ännu falskare och, om möjligt är, skadligare välmeningen att lämpa religionen på det alldagliga, draga slöja öfver lastens vederstygglighet och med moraliska sentenser uppbygga människoslägtet. — ett förfarande, som alltför illa står tillsammans med den sanna storhet, som utmärker vår religions vördnadsvärda urkunder.

I dessa dyrbara lemningar af längesedan försvunna släkters odling, i dessa viktiga resultat af årtusendens forskningar och visbet andas nemligen ett högre lif, än i äfven de förträffligaste modernitetens productioner. Det är ett lif för gudomlighet, som uppenbarar sig på jorden. — Icke nyttans hvardagslikande, utan sträfvet efter Guds rike, icke tomta utrop öfver dygdens förträfflighet och lastens nesa, öfver lefnadsklokhet och människovärde, utan det stora, sköna och goda i råd och dåd, det förädlade, höga och lifviga i tro och försoning — gör bibeln till hvad den är: ett verkligt Guds ord, en himmelsk uppenbarelse för jorden.

Och det språk, hvaruppå så gudomliga ting förtäljas, är i sanning ett gudomligt språk. Dess enkla majestät, dess höga poesi och djupa anda kan icke öfverträffas, knappast, thy värr! återgifvas i våra tider, på våra metaphysiska tungomål. Men att, så mycket möjligt är, söka nalkas urbildens skönhet, är konstnärrens åliggande; att åläggna alla fremmande prydnader, bör vara hans första bemödande.

I detta afseende har ingen varit lyckligare än FRIEDRICH KOHLRAUSCH, som år 1811 utgaf en biblisk historia under titel af die Geschichten und Lehren der Heiligen Schrift.

Vi hafve dertföre trott oss göra Svenska ungdomen en tjänst, då vi befördrat samma bok till utarbetning på vårt modersmål, under titel: den Heliga Skrifts berättelser och läror; ett företag, som endast kunde lyckas en man, som med känedom af Österländska språken förenade kärlek och anda för bibliskt studium.

Detta svåra och ansvariga arbete har Hr Mag. OL. CARLING, Docens i Österländska Språken vid Upsala Akademi, sig åtagit; med hvad framgång, kan till en början slutas af Stockholms Stads Consistorii yttrande derom till protocollet, der det heter, att denna bok, så i anseende till språk som innehåll och framställningssätt, eger ett utmärkt värde, samt förtjenar att blifva allmänt känd och vid religions-undervisningen begagnad.

Så väl i anledning här af som i kraft af ansedda mans uppmuntrande bifall hafve vi trott oss genom Konungens uteslutande privilegium, hvilket ock Hans Kongl. Maj:t oss i nåder förunnat på 20 år, böra sätta oss i stånd att göra denna bok, äfven i anseende till priset, antaglig vid allmänna undervisningen i riket.

Hela Boken kommer att bestå af ungefär 33 ark st. 8:o, och kommer sjelfva försäljningspriset aldrig att stiga öfver 2 sk. B:co för arket. Emedlertid, hafve vi, för att till en början lätta dess anskaffande, så för privata som Lärare vid större och mindre undervisningsverk samt för Herrar Bokhandlare; äfvensom för att lätta de dryga omkostnader, som äro förbundna med en större upplaga, velat derpå öppna prenumeration, i det hopp, att på detta sätt boken äfven snart skall blifva allmänt känd och värderad.

De, som behaga hedra företaget med sitt bidräde, erhålla hvarje ark till 2 $\frac{1}{2}$ sk. R:gd; och när prenumeration hos undertecknade erlägges för 50 Ex., erhålles 15 procents rabatt, för 100 Ex. 20 proc. och för 200 Ex. 30 proc. Prenumeration erlägges för 33 ark, men vid namnets tecknande betalas endast hälften och den andra hälften, när boken utlemnas.

När tryckningen hunnit till 20:de arket, skall i de allmänna Tidningarne derom kungöras, på det att prenumerationslistorna må kunna vara inne, innan boken utkommer, hvarest ingen prenumeration emottages.

Prenumerationslistor äro att tillgå i Stockholm hos Hrr Utter, Wiborg, Delén, Holmberg och Björnståhl; i Landsorten hos vanliga bokhandels-commissionärer. Stockholm den 23 Juni 1814.

STRINNHOLM och HAEGGSTRÖM.

ANMÄLAN.

(Nedannämnde Böcker säljas i de flesta Boklädor i Stockholm, samt hos vanliga Bokhandels-commissionärer i Landsorterna).

Läsebok i allmänna Historien för
Barn, af G. G. BREDOW; i 3 Del., 1 Del.
(1 R:d. 12 sk. B:co).

1. **H**vad lär man af Historien? s. 1. -- 2. Fasta landets danande, s. 9. -- 3. Växternas, djurens och människans skapelse. s. 21. -- 4. De första människornas lefnadssätt och första uppfinningar. s. 33. -- 5. Uppfinningen af åkerbruket och de dertill nödiga verktyg, s. 44. -- 6. Uppfinningen af brödbakning, qvarnar och artificiella drycker. s. 58. -- 7. Första medlen att erhålla eld, att koka, att arbeta metaller, att bygga hus. s. 71. -- 8. Bildningen af de olika språken på jorden; människornas försörjning. s. 84. -- 9. Staternas upprinnelse. s. 100. -- 10. Aldre Historiens ovisshet. Egypten, dess naturliga beskaflenhet och märkvärdiga alster. Obelisker. Pyramider. s. 115. -- 11. De Aegyptiska Kasterna. Presterne, innehafvare af all lärom. Tideräkning. Fälmätning. Djur-dyrkan. Labyrinth. Pammetich. s. 130. -- 12. Abraham. Joseph. Moses. s. 148. -- 13. Simson. Saul. David. Salomon. s. 164. -- 14. Skeppsfart. s. 182. -- 15. Handel. Mynt. s. 195. -- 16. Phoeniciernas handel, skeppsfart och kolonier. s. 214. -- 17. Allmän öfversigt af de riken, som hafva beherrskat en anseelig del af jorden. s. 236. -- 18. Semiramis. Sardanapalis. s. 247. -- 19. Cyrus. Kroesus. Solon. 255. -- 20. Grekernas kamp emot Persernas hotande anfall. Marathon. Miltiades. Salamis. Themistokles. s. 270. -- 21. Spartanernas inrättningar och seder. -- Atheniensarnes kärlek för den sköna konstens verk. s. 290. -- 22. Krig mellan Athen och Sparta. Alcibiades. Athen störtadt. s. 308. -- 23. Sokrates. s. 321. -- 24. Alexander. s. 333.

LEOPOLD VON BUCHS och HAUSMANN'S Resor igenom Norrige, med Charta,
(2 R:dr 16 sk. B:co.)

Resa ifrån Berlin till Christiania. Sid. 1.

Den angenäma avenuen till Hamburg -- Reimarus -- Ploen -- Kiels vackra läge -- Resa med paquebåten till Köpenhamn -- Classenska biblioteket -- Resa öfver Sundet -- Halmstad, Falkenberg och Warberg -- Uddevalla -- Quistram -- Swinesund -- Fredricks-sund -- Landets pittoreska utseende -- Moss -- Utsigt från Esjersberg -- Christianias horisont.

Christiania. Sid. 26.

Christianias företräde som hufvudstad -- vackra utseende -- Quartalerna -- Dalnåvånarnes olika dragter -- Handel och rörelse -- Theatrarne -- Gymnasium -- Militärakademien -- förträffliga landställen -- Klimat.

Resa ifrån Christiania till Trondhem. Sid. 50.

Obehaglig årstid för en resande genom Norrige -- Hedemarekens fruktbarhet -- Frostens Pahl i Vang -- Hamner -- Ringsager -- Vackra utsigter -- Guldbrausdalen och dess invånare -- Sinclairs öde -- Lessöedalen och dess invånare -- En egen inrättning att qvarhålla snön på åkrarne -- Dovrefieldt -- Fogstuen, Jerkin, Kongsvold, Drifstuen, stationer på fjellet -- Oerkedalen -- Den vackra Gualdalen -- Herrlig prospect af Trondhems environs.

Trondhem. Sid. 84.

Trondhemarnes välvilja emot fremmande -- fina, bildade umgängeston, rådande elegans och smak -- Rörus's bergverk -- Fabriker -- Kapten Lyxholm -- Ruiner af den berömda domkyrkan -- Vetenskapssällskapet och dess vackra hus.

Resa ifrån Trondhem till Finmarcken. Sid. 95.

Den vackra trakten omkring Trondhem -- Stördalshalsen -- Levanger -- Vårdalens -- Vårdalshandskarne -- Tellegrodd -- Stenkiär, hvarifrån den resande måste skicka tillbaka sin vagn -- Beitstadssund -- Nummedalen. Författaren stiger vid Aurgard om bord på en båt för hela den öfriga resan till Nordcap -- den berömda Namsenfjord -- Ruisöe -- Forvig -- Sör-Herröe -- Luröen -- Viigtill -- Boddöe -- Hundholms tjenliga läge för en stad -- Laska-stad på Stegen -- Lödingen på Hindöen -- Malströmmen -- Vuage, der 20,000 fiskare årligen komma tillsammans -- om Nordlandets fiskerier i allmänhet -- Lofodden -- Lappar ifrån Sverige svärma om sommaren ikring inom Lödingens område -- Norrmännens Finnar -- Cassness -- Kläven på Seujen -- Lenvig -- en blomstrande koloni vid Malangerfjorden -- Tromsöe, en början till stad -- välsignad sädesort under 70de graden -- potatessplanteringen -- Maursund -- Altenguard.

Finmarcken. Sid. 225.

Altenguards vackra nejd -- klimat -- Quernerne -- Hammerfest, ett slags stad -- handel med Ryssar -- fiskfångt -- Kielvig -- Ref-fog -- Qualsund -- Resa till fots. Afsked från Altenguard -- (I detta och de föregående capitlen beskriver författaren öfver allt

den pittoreska och imponerande natur, som omgifvit honom äfvensom invånarnes lynne, lefnadssätt och industri; ofta inlåter han sig på utförligare afhandlingar om landets läge och klimat för handöl och uppödling, samt om regeringens och privata mans företag för att upphjelpa desamma.

Afresa ifrån Christiania till Berlin. Sid. 303.

Strömsöe, Bragerås — Holmstrandt, städer — Grefskapen Jarlsberg och Laurvig — Laurvigs bro — Porsgrund, Skeen, städer — Fossum, Ulefoss och Bolvig, jernbruk — Vackert landskap — Brevig — Herr AAL — Arendal, Christiansand — Fåfånga försök att komma öfver till Jutland — Öfverfart och lycklig framkomst — flyktig blick på Jutlands, Schlesvigs och Holsteins städer — Berlin. —

J. Fr. E. HAUSMANN'S Resa (s. 337—417) går ifrån Svinesund till Christiania, derifrån till Kongsbjerg, beskriver silfvergrufvan och staden, går sedan till Arendal, som utförligen skildras, tillika med dess bergverk, tar en ny väg tillbaka till Christiania, gör några viktiga tillägg till Bucns beskrifning om denna stad och går sedan norrut ifrån Christiania och slutligen till Svenska gränsen. Allestädes har herr Hausmann något intressant och märkvärdigt att säga och har i synnerhet icke uraktlåtit att fästa sin uppmärksamhet på landets odling, inrättningar och invånare.

Jorden och Dess Invånare; Historisk-Tafel af det Adertonde Århundredets upptäckter om fremmande folkslag och länder, af E. A. W. VON ZIMMERMANN, 1:a Delen. Guinea m. 1 Charta och 5 kopparstick, 1 R:dr 40 sk. B:co.

Inledning, om företrädet af de Nyares resemetod framför de Gamles. Sid. I. XLVII. — Allmän öfversigt, s. 1 — Guinea s. 17. — Allmänna märkningar om Klimatet, vindarne, jordens billighet och fruktbarhet s. 34 — Landupptäckter i det inre Afrika s. 49 — Menniskan, fremlingen och urinvånaren s. 107 — Dess exterior s. 110 — Sjal och karakter s. 114 — Om Sclahandeln s. 187 — Om Negrernas ståndpunkt bland menniskoslagets olika racer s. 258 — Om de hvita Negrerna eller *Albinos* s. 261 — Guinea-folkslagens giftermål och husliga inrättningar s. 263 — Regeringsform, lagar och andra inrättningar s. 271 — Tidens indelning, räknasätt, språk, religion s. 283 — Lustbarheter, musik, lekar s. 304 — Död och begrafsningssätt s. 310 — Naturmärkvärdigheter: Termiten s. 315 — (med 2 kopparst.) — De underjordiska ärtarna i Whida s. 362 (m. 1 kpst.) — Baobab s. 343 — Shih eller smörträdet s. 358.

(m. 1 kpst.) — Kamelen s. 365 — Sabaras massiva jernmassor s. 383 — Den ädla Johanna s. 386 (med titelvignette).

För att närmare göra läsaren i förväg bekant med detta både viktiga och intressanta arbete, behöfver man blott hänvisa honom på den recension deraf, som finnes i Svensk Litteratur-Tidning N:o 9 för detta år, der det bland annat heter: — "Blotta tanken att företaga ett arbete af sådan vidd fordrar en stor mans hela mod. Att utföra det på ett så lysande sätt, som det närvarande, fordrar en Zimmermanns omfattande kännedom och utmärkta skicklighet." Andra Delen, om Vestindien, utkommer i sommar.

Fragmenter till Kejsar Napoleons Historia. Första Afdelningen (2 R:dr B:co).

Charakterskildring af Napoleon efter ARNDT, sid. 1. Bonapartes första lefnadsår intill emottagandet af commando öfver den italienska arméen, s. 35. Bonapartes krigståg och förfärande uti Italien, åren 1796—97, s. 47. Bonapartes och Directorii förhållande till hvarandra. Freden i Campo Formio. Fredscongressen i Rastadt, s. 117. Revolutionen i Schweitz, s. 138. Expeditionen till Aegypten, s. 167. Revolutionen den 18 Brumaire, s. 243. Bonapartes anbud till fredsunderhandlingar med England, s. 282. — Bilag: I. Utdrag af en Resa i det asiatiska Turkiet af Herr Wittman, engelsk läkare, placerad vid Storzvirezars armee under Bonapartes belägring af Jean d'Acre II. Discussioner i engelska Parlamentet i anledning af Bonapartes fredsproposition, s. 292.

Andra Afdelningen (3 R:dr 36 sk. B:co).

Öfversigt af Frankrikes politiska ställning åren 1793—99, s. 347. Bonapartes krigståg år 1800: Hans marsch öfver Bernhard. Slaget vid Marengo. Moreaus fälttåg i Tyskland, s. 377. Jemförelse mellan Hannibals och Bonapartes tåg öfver Alpenna, s. 416. Freden i Lunéville. Anmärkningar öfver den samma. En blick på andra coalitionens eller 1799 och 1800 års märkvärdiga krig, s. 425. Bonaparte i det inre af Frankrike. Hans ankomst till Paris; sinnesstämningen i Frankrike; Vendée och Chouanerna; Bonapartes första steg, att utvidga och befästa sin magt; den föregifna complotten i operan mot Bonapartes lif; Hellvetes-machinen. 130 franska medborgares landtförvisning till Guyana; speciella criminal-domstolar; Gens-d'armes; Bonapartes lefnadssätt; försigtighetsmått och anstalter för sin personliga säkerhet; hotbällning; hans personliga karakter och yttre väsende; landsförvisningar; franska folkets märkliga köld för den nya regeringen, och Fouchés förklaring i anledning deraf; fredsfesten den 14 Juli; Bonaparte återgifver åt emigranterna deras fädernesland; gudstjenstens återställande; utdrag ur Bonapartes kateches; läroverkens nya, militäriska inrättning; finansernas ordnande; lagarnes återställande; rensning i tribunalen och lagstiftande

corpsen, s. 440. Frankrikes fredsslut med Ryssland, Neapel, Portugal, Porten, norra Amerika och England; Aegypten åren 1800 och 1801, s. 542. Bonaparte, president för italienska republiken: tillståndet och tänkesättet hos folket i Cisalpinien; Bonapartes resa till Lyon, och hans sorgfälliga säkerhetsmått före den samma; italienska republiken och dess constitution, s. 597. Bonaparte, consul på lifstid; hvad som föregått, utverkat och påföljde consulatet på lifstid; ny polisdirection; talrika arresteringar och deportationer, s. 607. Några underrättelser om Frankrikes inre tillstånd; allmän öfversigt deraf; financernas handhavande; directa och indirecta pålagor; dessas belopp och mångfaldighet; uppbördssättet; amortissementsfonden; budgeterna; jämförelse mellan Fransmännernas forna utskylder och dem under Bonaparte; *les moyens exterieurs*; åkerbrukets, handelns, manufacturernas och fabrikernas tillstånd; Bonapartes fiendtliga tänkesätt emot handeln, orsakerna dertill; hans vidsträckt spioneri-system; conscriptionen; Frankrikes militäriska styrka; en fransk officerares anmärkningar om franska armeen: dess krigslynn; vapen; organisation; krigs-system; generalstab; allmänna reflexioner öfver Frankrikes militäriska styrka; nationalgarde; justicen; lyceer; militär-, handels-, juridiska, medicinska etc. skolor; national-institutet; journaler och tidningar; teatrar; oroligheter i Vendee; allmänna anmärkningar om franska nationens karakter, om regeringen och allmänna lefnadssättet, s. 633. Fredsbrott med England: anledningarne dertill: franska och engelska journalernas hetska utfall emot hvarandra; Bonapartes uppförande emot den engelska ministern; hans förfarande mot Holland, Schweiz; starka krigsrustningar å ömse sidor; den allmänna entousiasmen i England, s. 917. Hertigen af Enghiens afslifvande. Pichegru's död. Moreau's process och landsflykt. Rumbolds arresterande i Hamburg, s. 971. Bonapartes utnämmande och kröning till Fransmännens kejsare. Påfven i Paris. Ny constitution, s. 997. — *Bihang*: I. *Code de la Conscription* eller chronologisk samling af alla franska regeringens lagar, författningar och decreter, rörande conscriberades utskrifning, rättighet att sätta andra i sitt ställe eller att från krigstjänst befrias m. m. från år VI till och med år XIV, s. 1. Bonaparte på resor, s. 34.

Tredje Afdelningen under titel: *Historisk och Politisk Tafla af Europa från år 1804 till 1811.*
(2 R:dr B:co.)

1804. Frankrikes förhållande till Ryssland och Sverige, sid. 1. Riksdeputationen i Regensburg, s. 17. Rysslands inre förvaltning, under Alexander I. 1801—1804, s. 26. Pitt, Minister. Englands krig med Spanien. Underhandlingar med Ryssland, Sverige, Österrike och Preussen. Napoleons fredsanbud af den 2 Jan. 1805 förkastadt, s. 31.

1805. Napoleon, Konung af Italien. Genua, Parma, Piacenza och Guastalla förenade med Frankrike. Piombino och Lucca franska län, s. 47. Englands, Rysslands, Österrikes, Sveriges och Neapels tredje coalition emot Frankrike, s. 59. Landtkriget år 1805. Slaget vid Austerlitz den 2

Dec. Pressburger freden d. 26 Dec., s. 69. Engelmännernas seger vid Trafalgar, s. 97.

1806. *Le grand Empire*; foederativ-staterna; det kejserliga familjestatutet. JOSEPH, Konung af Holland; MORAV, Storhertig af Berg och Cleve; ALEXANDER BERTHIER, Hertig af Neufchatel; TALLEYRAND, Hertig af Benevent, BERNADOTTE, Hertig af Ponte Corvo, s. 103. Rhenförbundet. Ty ska riksförfattningens upplösning, s. 111. Pitt afträder från skådeplatsen. FOX, Minister. Englands och Rysslands fredsunderhandlingar med Frankrike, under fortfarande sjökrig, s. 117. Preussens förhållande till Frankrike, England, Sverige och Ryssland, s. 124.

1806—1807. Preussens och Rysslands krig med Frankrike och dess allierade, s. 130.

1807. Frankrikes fredsslut i Tilsit med Ryssland och Preussen, s. 150. Englands läge och företag, i synnerhet emot Constantinopel och Köpenhamn, s. 157. Den portugisiska Konungafamiljen lemnar Lisabon och seglar öfver till Brasilien. Tractat om Portugals delning. Kstrucien till Frankrike, s. 172.

1808. Den Spanska Konungafamiljen afsäger sig thronen. JOSEPH NAPOLEON, Konung af Spanien. JOACHIM NAPOLEON, Konung af Neapel och Sicilien. LOUIS NAPOLEON, Konungens af Holland son, Storhertig af Berg, s. 180.

1808—1809. Den spanska insurrectionen. NAPOLEONS och ALEXANDERS sammankomst i Erfurt. De preussiska staterna utrymmas af de franska trupperna, s. 194.

1809. Frankrikes och Rhenförbundets krig med Österrike, s. 214. Freden i Wien mellan Frankrike och Österrike, s. 240. Kyrkostaten förenad med franska riket. Påfvens världsliga magt upphäfd, s. 242.

1810. Holland förenadt med Frankrike, s. 244.

1807—1808. Judarne erhålla i Frankrike och alla förbundsstater medborgerliga rättigheter. Ny ärftlig adel och majorater i Frankrike och Italien, s. 251.

1806—10. Turkiet. Krig med Ryssland. Revolutioner i det inre, s. 259.

1807—9. Sverige, krig med Frankrike, Ryssland och Danmark. GUSTAF IV. afsatt. CARL XIII. biträder det franska systemet emot England. Finland förloardt, s. 270.

1810. NAPOLEON förnämler sig med MARIE LOUISE, Kejsarens af Österrike dotter. Kronprinsens af Sverige, CARL AUGUSTS, död. BERNADOTTE, Prins af Ponte Corvo, Kronprins af Sverige, s. 279.

1809—10. Kriget i Spanien och Portugal, s. 285.

1810. Brasilien sluter allians-tractat med England. Venezuela i södra Amerika förklarar sig för oafhängigt, s. 292.

1808—10. Nordamerikas förhållande till England och Frankrike, s. 298.

1808—10. Englands eröfringar, samt mått och steg för att täcka sin handelsförlust. Irlands uppodling, s. 303.

1810. Edictet i Trianon. Decretet i Fontainebleau, s. 312. Öfversigt af Europa vid 1811 års början, s. 314.

Bihang
till
Svensk Litteratur-Tidning.

No 1.

Januari

1814.

Akad. Prisutdelning. Prisdännen.
Stockholm:

Den 20 Decemb. Svenska Akademiens Högtidsdag, var förmiddagen Guds-tjenst i Stotts-Capellet och eftermiddagen offentlig Sammankomst i Stora Örs-salen, som af Hans Kongl. Höghet Hertigen af Eddermorland incognito bivityades, och som öppnades af Akademiens Direktör, Kyrkoherden Doct. Joh. O. Wallin med ett Tal, hwilket slutades med en Ode till S. R. H. KronPrinsen. Hwarefter han gaf tillkänna, att öfwer detta års Prisdännen i Wäktaligheten: 1:o Äreminne öfwer Fältmarskalken Joh. Banér och 2:o Försök i Historiska Stilen, hade sex Täflingskrifter inkommit, hwaribland ät 2:ne tilldömdes Andra Guldpenningen, neml. Äreminne öfwer Fältmarsk. J. Banér, författadt af Magister Decens i Romerska Litteraturen wid Upsala Akademi, Joseph Wallin och Första Kors-tåget's Historia författadt af Adjuncen wid Gese Gymnasium Mag. Er. Sam. Ed-mann. Ut Skaldekonsten hade öfwer ättskilliga ännen Treton Försök inkommit, utaf hwilka Skaldestycket Framtiden af Herr P. Ad. Granberg samt Öfwersättning ur Horatii Epistlar af Protokolls-Sekreteraren Joh. Magn. Stjernstolpe belöndes wid Andra Guldpenningen. — Desur-tom hade Akademien, för detta år tillagt Lundblad'ska Priset ät Bergmästaren och Mittdären af R. W. O. Gust. Bröling. — Den minnespenning Akademien detta år lätit prägla, war egnad ät Riksrådet Johan Skotte, hwars Minne, författadt af Akademiens Ledamot Profesoren och Prosten Mag. Frans Mich. Franzén, upplästes.

Till Prisdännen för nästa år utsatte Akademiön i Wäktaligheten 1:o Äreminne öfwer Fältmarskalken Johan Banér. 2:o Försök i Historiska Stilen med fritt wäl af ämnen, hwilka likwäl ej få wara närmare wär tid än slutet af 1600-talet. I Skaldekonsten äfwen fritt wäl af ämne med inskränkning till de allswarsamma. Priset är en Guld-Meddall om 26 Dukater. Täflingskrifterna böra inom d. 8 Oct. detta år wara till Akademiens Sekreterare insända.

Upsala.

Utgifna Disputationer: Höstterminen 1813.

Under Theol. Profes. och utn. DomProsten, Doct. Le v. Olbers präsidium:

De Dogmate *Θεοπευσίας* e Scriptura Sacra, adversus Recentiores, vindicando, Disfertatio Theologica. P. I, Pro Cand. Theol. Resp. Mag. Severin Löwenhjelm. Ord. Borgstr. Adjunct i Philos. Fac. 1 och ett halft ark.

Under Skyrt. Profes. Mag. O. Kolmodin:

De variis in Suecia imperandi Formæ commutationibus. Resp. Fr. Otto Silfver-stolpe. Nob. OstroGoth. 2 ark.

Under Græc. P. Profes. Mag. Gust. Knös:

Carmen Tantarani, Arab. & Suetiice. P. I. Resp. Joh. Börjeson, Gothob. 1 och ett sjerdedels ark.

Epistola Philippi ad Athenienses et de Eadem Oratio Demosthenis. (Græc. & Sueti.) P. III. Resp. Ol. Hillebrand Schröder. Ver-mel. 1 och ett sjerdedels ark.

De Usu Articuli apud Græcos. P. I. pro Gradu Philos. Resp. *Noach Hedrén*, Commminister, Vermel. 1 och ett halft ark.

Under Ekonom. Borgstr. Adjuncten, Th. Cand. Mag. *Sewerin Löwenhjelm*:

De Dogmate *Σομνεισίου* e Scriptura Sacra, adversus recentiores, vindicando. P. II. Resp. *And. Örtendahl*, Vermel. 1 och ett halft ark.

Under Hist. et Eloqu. Adjuncten wid Lunds Akad. *Carl Wetterberg*:

De Divinitate Christi Oraculis Jesaianis vindicata. Resp. *Per Jac. Ödman*, Gothob. 2 och ett sjerdedels ark.

Under Med. Adjuncten. Anat. Professorn Doct. *Henr. Wilh. Romanzon*:

Förskft till en Afhandling om Venen i Menniskokroppen. XVI. St. Resp. *Diedr. W. Westermark*. Stockh. 1 och ett halft ark.

Under Math. Infer. Docens Mag. *Lars P. Walmstedt*:

Tentamen Chemicum Sistens Analysin Fosillis recens reperti. Resp. *Fr. Idström*, Suderm. Ner. 1 och ett halft ark.

Under Phys. Theor. Docens Mag. *Per Schönberg*:

De Conjunctione Chemica ejusque rationibus. P. I. Resp. *Joh. Hæggström*. 1 och tresjerdedels ark. — P. II. Resp. *Jöns Ekenstedt*, Östrog. 2 ark.

Under Mag. *And. Mansén*:

De Veritate. Resp. *Christ. Sundvall*. 2 och ett sjerdedels ark.

Under Mag. *Lars J. Cronstrand*:

De Gradu Præcisionis, quam Tabulæ Logarithmicæ, admittunt. Resp. *Nic. F. Aurelius*, Östrog. 2 ark.

Under Theol. Candidaten Mag. *Joh. Theod. Hellsadius*:

Oratio Pauli ad Ephesi Seniores Act. XX: 18 — 35. Disf. Philolog. Resp. *Joh. Ad. Traenheim*, Vestrog. 1 och ett halft ark.

Under Mag. *Joh. P. Theorell*:
Historia Historiæ. P. II. Resp. *Joh. Källgren*, Vestrog. 1 och ett sjerdedels ark.

Under Mag. *Joh. Lars Dufwa*:
De Contextu Disciplinæ Practicæ cum Philosophia. P. I. Resp. *Joh. Gust. Petersson*, Smol. 2 ark.

Årda Nyheter.

Uppsala.

Professoren och Riddaren af R. B. O. Doct. *Carl Per. Thunberg*, har blifwit kallad till ledamot af Medico Physikaliska Sällskapet i Moskau, Kejsarl. Medico Chirurgiska Akademien i St Petersburg, och Swenska Läkarsällskapet i Stockholm.

Med. och Anat. Professorn Doct. *Jacob Åkerman* är kallad till corresponderande ledamot af L'Academia Italiana di Scienze, Lettere ed Arti i Livorno. Kallelse-Brefwet är dat. d. 11 April 1811.

Till den efter utn. Dom-Proffen i Skara Doct. *Lev. Oibers* ledigblifna Kallsenianska Professionen i Theologiska Faculteten hafwa af Consistorium Academicum på förslag blifwit uppförda 1:o Theol. Adjuncten och Des. Pastor stor i Börje, Theol. Licentiaten Mag. *Sven Lundblad*. 2:o Proffen och Rectorherden i Åkerby och Junkt. af Uppsala Stift Doct. *Brynolph Hesselgren* och 3:o E. O. Theol. Adjuncten, Theol. Licentiaten Mag. *Joh. Thorsander*. Medsblände Ekon. Adjuncten, Theol. Cand. Mag. *Sewerin Löwenhjelm*.

Academiens rättsfördrättande Contzler *Hans Excellens Herr Grefwe Brahe* har förordnat *Math. Docens Mag. L. P. Walmstedt* att under vacansen wara vice Chemie Laborator.

Theol. Adjuncten och Präfecius Seminarrii, Proffen, Theol. Cand. Mag. *Georg Fr. Fant* har blifwit utnämnd till Rectorherde i Wester-Löfsta Consistoriella Pastorat af Uppsala Stift.

Den 13 siffl. December nedlade Akademien en Director Magnificus Juris Professoren, Jur. Doctorn Mag. *Joh. Dan. Drifvel* Vice

torsembetet, hwilket för fjärde gången emottogs af Med. och Botan. Profesoren, Riddaren af Kongl. Wasa Orden Doct. Carl Pet. Thunberg.

Lund:

Græck L. Profesoren, Ryrkoherden i Ståfve och Läckelånga, Mag. Esaias Zegnér har blifwit utnämnd till, Prost öfwer sina Föreläsningar.

Efter utfärdade Program af Caroliniska Akademiens Rector Magnificus Profesoren Doctor Johan Lundsblad, blef Astronomie & Physices Profesoren Mag. Jonas Bra g i sitt embeta installerad d. 3 sistl. December, då ämnet för Des första föreläsningi war: de Astronomia Physica Coelesti jure dicta.

Westerås.

Framl. RegeringsRådet Gust. Hallenskierna har gjort en Testamentarisk Disposition af 2000 Riksdaler Banko, hwaras ärliga intresset, som i tvenne lika delar tillfaller Westerås Gymnasium och Förlu TrivialSkola, skall användas dels till Bäckers inköp, dels till Stipendier för medellösa Studerande wid nämnda Läroverk.

Philos. Adjuncten wid Upsala Akademi Mag. Jac. Borelius blef d. 29 sistl. Decemb utnämnd till Philos. Lector wid Gymnasium härstädes.

Dödsfall:

CantzliRådet och Riddaren af R. Nordstjernes Orden Joh. Elers dog i Carlskrona d. 20 sistl. November 84 år gammal. Han war den äldste ibland Swenska Literatörer äfvensom äldsta arbetande Ledamot af Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets Akademi, hwartill Han redan 1773 kallades af H. W. Enke: Drottningen SOBZA UENJA. Såsom Anonym har han utgifwit: *Mina Förelsk. D. 1 — 4.* (Stockholm 1755 — 59. 8:o); men är ihyminnet känd genom sin Beskrifning om

Stockholm, som i 4 delar in 8:o blifwit utgifwen.

Nekrolog.

Mag. Anders Swanborg.

Han war född d. 26 Aug. 1770 i Småland och Swenarum Socken der fadren war Gästgästware, Student i Upsala 1789 och derstädes Philos. Magister 1794. Docens i Österländska Språken 1797. Antrådde samma år en Lård Utländsk resa, hwarunder de flesta Universtiteter och märkwärdiga Städer i Tyskland och Danmark besöktes. Efter 3 års frånvaro återkom Han till Upsala och kallades 1800 att biträda som Amanuens wid Kongl. Bibel-Commissionsen. År 1802 utnämnd till Adjunct och 1805 till Professor i Österländska Språken. Akademien Rector Magnificus för sednare halfåret 1810. År 1800 kallades Han till medarbetare i S. G. Eichorns Allgem. Bibliothek der Biblischen Literatur; likaledes 1805 medarbetare i Leipziger Literatur-Zeitung samt Correspondent för Jenaische Literatur-Zeitung. Efter en hastig besynling afled Han i Thorsduna Prestgård i Westmanland d. 26 Decemb. 1812, 42 år gammal. Des utgifna Skrifter äro 1) Öfningar i Arabiskan, Upsala 1802. 4:o 2) Första Grunderna i Arabiska Språket Ups. 1804. 4:o. Des utom omkring 40 Disputationer, af hwilka de flesta utgöra Latiniska öfversättningar af G. L. Propheter med Philologiska anmärkningar. Den Methodiska Grammatik i Hebräiskan, som Han warbetat, hindrade döden honom att utgifwa.

Correspondens-Uberrättelser:

Adjuncten wid Kgl. WetenkapsSocieteten i Upsala Doct. Göran Wahlberg, hwilken såsom Wozantinsk Stipendiar uti Juni månad 1811, antrådde en Lård Utrikes resa, har sedan han i Berlin, 1812 i Mars månad utgifwit sin Flora Lapponica, i början af April begifwit sig till Göttingen, der han i sommers hit för Bibliotheket och för en liten resa på

Harz-berget uppehöll sig till medlet af Maj, då han reste till Zürich. Sommaren 1812 gjorde han resor på Schweiziska bergen och besåg derwid Pfifferebad *). Uti Februari 1813 utgaf han i Zürich en Afhandling de Vegetatione & Climate Helvetiae Septentrionalis. Mot wären begaf han

*) Det ligger i en Geraspringa, som är 500 pariser fot djup. Vattnet är oiemförligt godt: utan minsta smak och lukt och med en temperatur som i det nogaste öfverensstämmer med blodets, är det så lätt drucket att det snart sagdt i ett ögonblick tränger genom alla kroppens organer. Sjelfva det wärma är något som ingen kokning kan åstadkomma hos annat watten.

Utländska Lärda Nyheter.

N:o.

Akademien härstädes har öfwer sin höga Beskyddare Kejsar Alexander I. låtit prägla en Medalj af 18:de storleken, som på åtsidan wisat Kejsarens Brösthild med namn och titel och å framsidan: Auræ Sanguinivæ, med äna attributer, wändande sig åt det nya Akademihuset på hwars sagad läses: Musis Fennicis. Munificentia Augustorum. Omkrift: Vetat Mori, oh i afskärningen: Academia Fennorum Ad Auram Novis Incrementis. Aucta A. MDCCCXI.

Ett Exemplar i Giltiver af denna Medalj har Åbo Akademi nyligen förvärat till Upsala Akademies Myntkabinett.

Ett lärdt Periodiskt verk på Latinska språket kommer härstädes att utgifwas under titel af: Acta Litteraria Universitatis Aboensis, deri Originalafhandlingar i alla de Wetenskapsdelar, som wid Akademien föreläsas, skola inbidas. Det utgifwes in 4:o, i mån af tillgången på tjenliga materialier och utan förbindelse till någon wis tid. Det skall innehålla ej allena originala och före utdruckta Handlingar af samt wetenskapligt värde, utan ock förwände öfver af märkeligare, wid Akademien för detta utgifna lärda Werken och Stedskrifter, hwartill ytterligare skola komma Historiska anteckningar och uppgifter rörande Universitetets tillstånd samt derwid, förefallande betydligare förändringar med hwad mera som kan höra till Universitetets Historia Literaria. I utarbetningen af detta Werk deltaga Universitetets samtliga Professorer, men äfwen kunna Finlands öfriga Literatörer med insända arbeten bidraga. Granskningen och utgifningen af de insända afhandlingar besörjer en Redaktions-Comité hwart Procantzlern är ordförande och 7 Professorer, hwara af 1 Theolog, 1 Jurist, 1 Medicus och 4 Philosopher, äro Ledamöter.

sig till Wien, hwartiden han i slutet af Maj reste till Ungern och har hela sommaren varit uti Nordligaste Karpaterna, uti Comitaterna Liptau, Zips, Arva och en del af Gallizien. Först mot slutet af Oktober lemnade han denna kalla croft och återkom i November till Wien, hwarest han ärnar blifwa öfwer wintern och nästa wår eller fram på sommaren återresa till Sverigé.

E. O. Adjuncten i Österländska Språken wid Upsala Akademi Mag. Pehr Sjööbring, som sedan 1811 varit wid Upsala Universiteter twistande, och nu senast i Göttingen, har nyligen öfwer Becken och Stralsund till Fäderneslandet återkommit.

AVIS.

Ouvrage de Madame la Baronne DE STAËL HOLSTEIN De l'Allemagne.

Cet ouvrage intéressant, qui est actuellement sous presse & sera publié incessamment chez le sousigné, contient le résultat des observations de la première Femme-Auteur du siècle, sur les Mœurs, la Société, la Littérature & la Philosophie des Allemands, cette nation qui à tous ses autres motifs d'intérêt ajouré des nouveaux par le rôle qu'il joue à-présent. -- Il a été imprimé à Paris, au nombre de 10,000 exemplaires, en l'année 1810; & malgré qu'il eût subi l'examen de la police littéraire, toute l'édition fut détruite inopinément par ordre immédiat de NAPOLÉON. -- Cette nouvelle édition contiendra tous les passages originairement supprimés dans celle de Paris, & une longue préface, dans laquelle l'Auteur fait une relation piquante & détaillée des circonstances qui ont donné lieu à cette persécution littéraire sans exemple, & de celles qui ont accompagné l'exil de l'Auteur.

Les personnes qui voudront souscrire d'avance ne payeront la feuille que 4 sch. m. de R. sur papier fin, format grand-in-8:o, beaux caractères. On ne paye rien en souscrivant. La liste de MM. les Souscripteurs sera imprimée. -- On souscrit aux mêmes adresses où on s'abonne pour la Bibliothèque que des Auteurs Classiques Allemands. -- Les personnes, qui en l'adressent directement au sousigné, souscriront pour 7 exemplaires de l'ouvrage, en recevant le huitième gratis.

à Upsala ce 7 Janvier 1814.

Em. Bruzelius.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 2.

Lördagen den 15 Januari

1814.

R e c e n s i o n e r:

Människans Historia; öfversatt af Carl
Er. Mademine. Strängnäs 1813.

(Slut från N:o 1.)

Med Fjerde Kapitlet (sid. 181:248)
börjar den egentligen intressantare delen, em-
dan det handlar Om Människans intellek-
tuella förmågheter; ehuru Rec. måste
bekänna, att han, enligt sina åsikter, ej kan
i denna del gifwa Förf. ett lika bifall som i
den förra. — När auktor börjar med den
anmärkningen, att ehuru Empirien wet att
de af yttre föremål retade nerverna i hjer-
nan verka föreställningar, och dessa föreställ-
ningar åter, genom sina återverkningar på
nerverna, förorsaka rörelser, — så kan den
dock ej förklara huru dessa werks-
ningar äro möjliga. För att vinna denna förklar-
ning, har man wanligt antagit ett Andes-
wåsende; och detta, som war Förf. åsven
antager, definierar han (sid. 182) med: „allt det,
som wi ej med någon af våra sännesorganer
kunna upptäcka och utforska, men hwars till-

warelse dock råder sig genom sina verkningar.“
Häraf wetar wi dock icke hwad Ande, i
och för sig self, är. De fleste af de äldre
Philosofher och med dem nästan alla senare
orthodoxa Theologer, hafwa, stannande på
en lägre reflexionspunkt, satt anden, såsom
kroppens och materiens rena motsats, och
således i hwarje själsmedvetande själige wå-
sende fastställt en ursprunglig dualism af
aktivitet och passivitet. Härigenom blir dock
frågan endast fluten något litet längre till-
baka, hwarifrån den åter tränger sig på oss i
en annan form: huru är förening mellan
Ande och Materia möjlig? Huru har werks-
förhållandet mellan dessa motsatser kunnat
uppkomma? Denna lära ger således forsk-
ningsbegäret lika så liten tillfredsställelse som
den senare Fichieska satsen, att det egentli-
gen icke gifwes någon materia, emedan intet
annat existerar än Anden, Jaget, hwilket
willkorligt constituerar sig såsom Själs-Jag, så-
som materia; i följd hwaraf materien eller
kroppsligheten ej skulle wara annat än ett
af Anden, genom ett obegripligt infall, för
sig bildadt phantasm. Enligt Rec:s föres-

ställning är anden wäl det rent ursprungliga, men materien des ewigt sjelfnödvändiga begränsning eller negation^{*)}; hwar af följer, att båda äro lika reella. Ty negationen är lika nödwändig för affirmationen (sjelfwa ewigheten kan ju ej sinligt föreställas annorledes än som en cirkel, d. ä. oupphörlig sjelfbegränsning), som den senare för den förra: och då båda nödwändigt förutsätta hwarandra, är deras inbördes förhållande och werkwertkan äfwen gifwen. — Förf. har (i likhet med Criticismens anhängare, genom hwilket sörfarande dock ingen philosophi, enligt detta ords sanna bemärkelse, någonsin kan uppkomma) rentof förklarar (sid. 190), att han anser en sådan undersökning om Andens egentliga wäsende för onödig, då man genom blotta betraktandet af des verkningar, kan om densamma winna en tillräckligt brukbar (?) kännedom. — För att förklara dessa verkningar, delar han det menliga lifwet, såsom härstyrande af 1) nerfjasten eller lifsänderna, 2) själen, eller det som sätter kroppen i rörelse och 3) anden, som egentligen använder föreställningarna. Är detta annat än en mager härmning af den genialiske Plotins, efter Platon antagna sats (i hans skrift mot Gorgiasiftern 4), om de trenne Själens delar, af hwilka den ena nästan endast vegeterar, den andra mottager intryck och bildar dem till en art dunkla föreställningar, den tredje

*) Denna förklaring bör kanske tillfredsställande tyda om den förändring i organismerna, som wi kalle dödd. Anden negerar då sin negation, hwarigenom, som alltid, då minus adderas till minus, det rena plus åter uppkommer.

†) Ennead. II. Lib. IX. cap. 2. pag. 201.

äter wiskas bland de ewiga ideerna, efter hwilka den bedömer allt förekommande? — Dessa iwenne inre lifsprincipers förhållande inbördes, framställer Hr Funke sålunda: genom intryck of yttre föremål på nerverna, förorsakas en förändring i nerfjasten, som får namn af Känsl. Med elektrisk hastighet meddelar sig denna i nerfjasten sedda förändring är själen, så att den derom får ett slags aktist medwettande, som kallas Känsla. Men då wid fortsatt aktivitet själen gör det erfarna intrycket till föremål för sin uppmärksamhet, alstras af känslan Föreställning, hwilken blifwer Sjelfs medwettande då själen endast lyfjelsätter sig med känslan, och Urfkänning (apperception) då den rigtar sin werksamhet på det yttre objekt som förorsakar känslan. Af hwarje föreställning — såwäl om wår känsla som om ett yttre föremål — uppkommer Begrepp, hwilket Förf. definierar med: föreställning om ett objekts särskildande egenheter. Då flera begrepp jemföras med hwarandra, så att insigt winnes om objekternas inbördes förhållanden och åsynningar, uppkommer Kunskap, som antingen är Åskådande eller Symbolisk. Den förra alstras omedelbart ur föreställningarna om objekterna, grundar sig således på concreta och individuella begrepp och har Förnuftiga Eråfwanden (wilja) till följd. Den senare åter uppkommer medelbart genom bilder och tecken och beror på abstrakta och allmänna begrepp, af hwilka den sammansätter om dömen och slutsatser. Det är dock icke blott intrycken af närvarande objekter, som i själen Åstadkomma sagda verkningar; utan själen har äfwen den förmågan som sätter namn af Erineringskraft, att i de försäntande orsakers frånvaro återfalla redan

hafda föreställningar. Denna förmåga kallas *Minne*, då själen verkligt erkänner dessa återkallade föreställningar, såsom redan hafda; och *Inbillningskraft*, då wi lifligt föreställa oss bilden af ett föremål, som fördom hos oss uppväckt känslor m. m. Af denna kraft blifwer *Fantasi*, när den framställer objekter, icke sådana som de i naturen finnas, utan antingen förändrade, eller rentaf sjelfskapade. Denna definition inskränkes (sid. 225) sålunda: „Fantasiien är Fiktion, förbinder och blandar det igenom sinna erhållna ämnet på mångfaldiga sätt och afstrar ideer.“

Sådan är Hr Funkses *Psychologi*; wid hvilken först kan anmärkas, att han der icke gjort något tillfredsställande bruk af sin uppställda indelning: *Verstaft*, *Själ* och *Nade*; i det han ej utstakar hwar denna siftnämndas funktioner widtaga. Men i allmänhet lär det icke undfly någon att efter detta system blir själen icke annat än (såsom den i *Commenii Orbis Pictus* föreställes) en tom bordstilla, på hvilken de yttre, sinliga föremålen, efter åtskilliga förutgångna beredningar och distillationer (genom känslor, känslor, föreställningar o. s. w.) göra skåror och intryck. Detta blir ännu påtagligare deraf, att Görk. uttryckligen (sid. 198) gör känslor, eller receptiviteten för sinliga intryck, till ett nödvändigt och oundgängligt villkor för alla själsverknningar. Nec. bekänner, att en sådan föreställning icke tillfredsställer honom. Han kan nemligen icke fatta huru erfarenhet är möjlig, huru det är görligt att beskomma insigt om föremål och deras egenheter, utan att äga inom sig en måttstock hwar efter de kunna mätas, eller wisa urbilder att dermed jämföra dem. Dessa urbilder äro hwad *Platon* kallar de ewiga ideerna,

de i den ewiga intelligensen inneboende ursprungliga, sjelffullkomliga och oförändeliga notioner, hwilka i deras absoluta enhet och totalitet, bilda det allmänna idealen, den himmelska jungfrun *Sophia* (för att tala med *Jacob Böhme*), i hwars sköte endast och allena full, tillfredsställande och reell kunskap kan winnas. Dessa gudomliga urbilder åskådas af människans högsta egenkap, *Fantasiien*, hwilken således icke, efter Görk:s uttryck (sid. 226), syftelätter sig med det distade, d. ä. all verklighet beröfwade, utan med all verklighets yttersta, oförändeliga grund: med det *Wärliga*. Dock må man ej strida med Görk., om han will kalla den, som förweklar möjlighet med verklighet (i dessa ords relativa bemärkelser), och tager den intelligibla världen för den sinliga, en *Fantasi*. — Då dessa ursprungliga *Ideer*, såsom archetyper för objekterna användas, reflekterar Görk. utstakat öfwer deras förhållande till dem, och det allmänna resultatet af denna reflexion uttalas såsom *Tanke*. Likväl reflekterar ej Görk. utstakat öfwer sjelfwa föremålen, utan öfwer de om dem af Görk. ständigt formade beräknande begrepp *).

*) Man see att Nec. håller sig wid de i de äldre *Logikerna* gängse begrepp om *Förstånd* och *Förnuft*, då med det förwa menas förmågan att abstrahera, d. ä. att om det enskilda sammansätta allmänna begrepp, och med det senare, förmågan att öfwer dessa begrepp reflektera och af deras jämförelse med urbilderna sälla omdömen och göra slutsatser. Görk. will åter (enligt en not, sid. 221) kalla hela tankesförmågan *Förstånd*, „och den medfödda sårigheten dertill (?),“ *Förnuft*. Enligt Nec:s sätt att se, inneholder denna förklaring antingen något alldeles falskt, eller rentaf ingenting.

af de på *Känslan* gjorda intryck. Således utgöra *Känsla* och *Fantasi* de båda polerna af människans andliga werld, hvars åqvator eller indifferenspunkt representeras af *Einringskraften*; om hwilken en tänkare som, då hans obödliga verk blifwa mera allmänt bekanta, på den filosofiska wettenskapen skall få det utmärkte inslagande, jag menar den nog länge tanklöst för-gåttne *Plotinos*, med sin wanliga skarpsinnighet uttrar sig: att det ej blott är ett förwaringerum af erfarna intryck, utan fast mera en den sjelfwerkssamma själen förmåga att för sig åter frambringa de föreställningar, som den (för ögonblicket) icke har. Igenom denna definition bortfaller den ofenkbara och willkorliga klysningen af *Einringskraften* i *Minne* och *Inbillningskraft*, hwilkas gränser aldrig säkert kunna bestämmas (se sid. 221:226). Om *Einringskraftens* åt *Fantasi*en wända sida, *Imaginationen*, uttrar sig också den satiriske *Jean Paul*, att den är blott ett potensieradt, klarare och sårgriskare *Minne*. — Ifrån denna teori bör man kunna utleta ett svar å den, sid. 232, uppfastade frågan: „hwarföre jag nu är till?“ Jag skall nemligen stämbildligt uttrycka det absoluta idealet; och dertföre är det människans bestämmeelse, att sträfwa till att lefwa och handla efter en idé; hwaremot wår *Förf.* (sid. 236, sfr. sid. 242), med den högst drifna *Eudemonism*, sätter den „i sträfswande till wälstånd;“ och som föleder *Förf.* att (sid. 243) falla det rentaf obegräpliga påståendet: att wissheten består i sanningens förhållande till lyckaligheten (?). Då detta (wälstånd), i någon grad af fullständighet, så sällan här i tiden kan erhållas, har *Förf.* på det gamla, orolifredsställande wisset, deraf debucerat ett slags anledning

till hopp om ett lif efter detta (sfr. sid. 242:248).

Fäst Rec. således ej kan anse detta kapitel såsom grundligt och wettenskapligt i afseende på hufwudarterna, will han dock icke neka, att det innehåller flera goda och tänkbara tillfälliga anmärkningar och reflexioner, bland hwilka, såsom exempel, må nämnas hwad som säges om *sympathi* och *fantasi*ens förutseende af tillkommande händelser (sid. 227:230); hwilket allt förträder ett öga, som sett något öfwer den wanliga *Kantiska* empiriens tränga sonkrets. Äfwen i en not till sid. 230 talas, wisserligen ganska ofullständig, men dock i den äkta, fördomsfria wettenskaps-idkarens ton, om den animala *Magnetismen*; hwilken en tid, ansedd såsom widspeltigt bedrägeri, gjordes till mål för alla inkränka och lustiga hufwudens bespottelser, till dess man i våra dagar sett den vindicerad af den strängaste wettenskaplighet. Liksom, enligt nuare *Magnetisöfvers* hypotes, en oändligt fin materia utstjer från jordens begge poler, för att beforda och uppehålla dess jemwigt: kan man möjligtwis antaga att människokroppen, denna *Mikrokosmos*, för att bibehålla den i sin ursprungliga harmoni, gemenskrömmas of ett magnetiskt fluidum, som, frambdrifwet af själen starka och bestämda wilja (hwadan de äldsta författare öfwer den animala magnetismen säga, att den är mera af moralisk än fysisk beskaffenhet), till följe af den allmänna *sympathien*, genom de manipulerande händerna ledes från magnetisörens kropp till den magnetiserades. Då detta fluidum under operationen naturligtwis tar hela den passiva kroppsligheten liksom i beslag, bör själen härunder låt kunna sättas i det från sinliga hetens band befriade, extatiska tillstånd, som

Plotinos betecknar med uttrycket själens för-
enkling (*ἐπιλωσις*), hvaraf så kallad clair-
voyance är en följd.

Bokens Andra Afdelning, som blott
utgöres af ett enda kapitel, handlar om
Människan i Samfundslifnaden (sid. 249-
312). Efter en af Hörf:s eudemonistiska
system härledd grundfars, hvilken han, sid.
269, sålunda uttrycker: „Den som bestiter
rättig kännedom i allmänhet, den är upp-
lyst, och den, som använder sin kännedom
på vinnande af lycksalighet, är vis,“ fram-
ställer Hörf. människans öfvergående från
naturtillståndet till statiskt civilisering, och
bedömer alla deraf uppkomna inrättningar,
förhållanden och former. Huru ensidigt och
yligt detta försärande skulle blifva, läser af
den sakunnige läse inses, hwadan Rec. blott
will bewisa det genom anförande af de skänd-
liga, utaf plump personell omvilja smakande
utfall mot Prästerna, hvilka han, sid. 265,
ställer i samma klas med Trollkarlar, sid.
272, såsom konstituerande sig till en orden,
som af egenlystiga affigter befördrade wid-
spelsken, som af utårder varit ljufets och
upplysningens fiender (sid. 292) och bestån-
digt lifwade af „nedriga grundfars“ (sid.
293). I ett ögonblick af kallblodig reflexion
öfwer det falska och brottliga i dessa tillmån-
len, har han, sid. 265, sökt att rädda sig,
i en not, genom en antagen skillnad mellan
Präster och Predikanter eller Religionslärare,
och sid. 293, med det föregifwande, att
Christus hade „för affigt att rentas utrota“
prästerna. Detta försök är dock wanmägtigt,
ty denna skillnad mellan Präster och Predi-
kanter äger icke rum, då ändamålet med all
Prestinrättning öfwerallt varit att vinna
religionslärare, och i ingen stat har en sådan
skillnad varit iaktagen. Hörf. nämner wäl,

sid. 293 Judarne, hvilka hade både Präster
och Propheter, men dessa senare woro dock,
som bekant är, egentligen icke annat än
inspirerade nationela folk-sångare, som häftigt
warnade och bestraffade för begångna fel och
synder, men söga eller intet befattade sig
med religionsundervisningen. Och huruvida
Christus kan sägas hafwa haft Prästernes
utrotande till offigt, måste Rec. bewisa, då
han erinrar sig att ett af vår Gudomliga
Religionsstiftares trenne embeten war det
Öfwersteprästerliga. Alltså tror Rec. att Hr
Funke lika mycket irrar sig då han, i 5 Kap.
1 v. af Episteln till the Galater: „Eå blif-
wer nu ståndande uti then frihet med hwilko
Christus öf friat hafwer och låter eder icke
på nytt fångas under tråldomsens öf“ ser
ett utfall mot prästerna, som då han sid.
271) föregifwer, att Amerikanernes trollkar-
lar kallas Jongleurs, ett namn som betecknar
de wisa i Frankrike fordom fringwandrande
Sångare och Skådespelare. — I samman-
hang härmed borde wäl uppträckas det falska
i Hörf:s begrepp om Tro och Wantro
(sid. 266); men den tänkande läsaren skall
genast inse det sjelf, och wi torde icke böra
onödigtwis förlänga en redan widlöftig re-
censtion. —

Verket slutas med några underrättelser
om de kända människoracerna, hvilka, efter
Blumenbach, antagas wara fem (sid. 312-
314).

Hwad stilen angår är den, med undan-
tag af ett par deklamationer, t. ex sid. 15:
„Läsare! samla derföre ditt sinne till en all-
varsam betraktelse öfwer ditt fördolda danans-
de i din moders skåte;“ i allmänhet bisfalls-
wärd, såsom utmärkt af jemn liflighet och
precision. Sam man af Hr Mademine kan
wänta, är öfversättningen wärdad och af

grundlig ledighet. Rec., som ej hafte tillfälle att jemföra den med urskriften, har blott på ett ställe trott sig finna stål att misstänka en confunderad version, nemligen sid. 200: „Könsdrift är den enda gäfwä, hwilken naturen på ett uteslutande sätt förlänat några djursläkten,“ ty könsdriften hör ju till alla djur? På några ställen har Öfversättaren tillagt egna, utmärkta noter.

Äfwen med den yttre typographiska beskaffenheten rekommenderar sig detta arbete. Det är nemligen temligen korrekt tryckt på fint papper och med wackra stilar.

Pris-Krifter gillade af Örebro Läns Kongl. Hushållnings-Sällskap. Tredje Häftet. Örebro 1813. — Försök till Beskrifning öfwer Ljusnarsberg eller Nya Kopparbergs Socken. Skrift, som wunnit högsta priset år 1811. Författad af Eric Gustaf Hammarström. Studerande. 64 sid. 8:o.

Örebro Läns Kongl. Hushållnings-Sällskap ursatte år 1809 till täflingsämne: „Ekonomisk och Statistisk Beskrifning öfwer någon inom Örebro Län belägen Socken.“ Ibland inkomna Täflingskrifter tillerkändes företrädet åt närwarande, som Sällskapet nu läte genom trycket allmångöra. Rec. wetar icke heller att angifwa denna skrift så som en af de bästa Socken-beskrifningar i sitt slag wi i allmänt tryck fått emottaga. Grundlig sakkänedom och redigt framställningslätt, fullständighet i uppgifter, förenad med tillbörlig korthet utmärka den; och det

är en önskan att det oaktasvärda Samfund som framkallat denna skrift, till minst för Fäderneslandets Statistik, oftare wärde komma i tillstånd att belöna skrifter af det wärde som närwarande.

Förf. har wälberänt följt det schema för en socken-beskrifning, som Sällskapets dåwarande Sekreterare Herr Diskopp Rosenstein, uppgaf wid täflingsämnets anmälan i Allmänna Tidningarne. Det hade dock icke varit så ur wägen, att de ämnen, som i detta arbete afhandlas, blifwit förda under wijsa särskilt utmärkta afdelningar, i stället för allt nu löper i en följd. Rec. will meddela en kort öfversigt af det hela.

Nya Kopparbergs Bergslag, som är den längst i nore belägna del af Örebro Högstadsöme, innefattar blott en socken, Ljusnarsberg (af sjön Ljusnarn), eller Nya Kopparberget *) kallad, hwilken, tillika med Grythytte, Hjulfsjö och Hellefors Bergslager, utgör ett Bergmästareöme, Den lyder under Westerås Stift och under namn af Nya Kopparbergs Bergslags Härad till Westmanlands Fogdaga. Socknens areala innehåll är 5 och en half qwadratmil. Närmast belägna staden är Lindesberg, på tre och tre-åttondebels mils afstånd. Inga byalag finnas här, utan mest enstakade gårdar, hwilkas antal går till 500. Enligt 1805 års Qwinqwennit-tabell war folcknummern 4173 personer, 2013 af mankön och 2160 af qwinnkön. — Utom fem och fem-åttondebels Kronoskatte hemman, är den öfriga jorden Bergsfrälse. Ortens Bergwerk — hwilka, enligt Förf:s förmodan, genom Digerödden år 1350 råkat i ödesmål — hafwa sedan 1628 varit grun-

*) Icke Nya Kopparberg, som Förf. skrifwer.

den för ortens bestånd. Ärliga Koppartills-
verkningen, som fordom stigit till 500 skep-
pund, räknas numera blott till 40 skeppund
ren och gårad koppar. Af wida större bety-
denhet för Bergslaget är dock i senare tider
utwidgade Jernverks-rörelse. 1807 års
Tackjerns-blänning war, enligt Förf:s beräk-
ning, 16,686 skeppund. Ett Stångjerns-
bruk finnes i socknen, Sjernfors, med 1
hammare och 2 hårdar, skattlagde efter 800
skeppunds ärligt smide. Desutom ett Röd-
särags-werk med 1 ugn, hwarwid ärligen brän-
nas omkring 900 tunnor Röd-säråg. — De tal-
rika wasserdragen i denna socken lätta bety-
digt transporten mellan de anlagda werken.
Antalet af sjöar uppgifwes wara öfwer 100
(Förf. har här bland räknat de obetydligaste här
å orten så kallade Tjärnar.) Bergslagens Fog,
som åren 1796-99 uppmättes och fördelades,
räknas till 76,459 tunland. Den öppna
och odlade jorden, som i denna socken räknas
till 900 a 1000 tunland, innehåller wanligt-
wis stens och sandjord, någongång mo-lera.
Arealen innehåller af ångslogen kan anses en
fjerdedel större än det anförda tunland-talet
af den odlade jorden. — Namärkningswårda
åro Förf:s uppgifter om ortens klimat,
bergshandtering, jordbruk, boskapsförfärd och
andra ekonomiska företag, produkter ur wäp-
rifet, mineralier m. m.; men då deras gransk-
ning skulle föra oss långt i detaljer, hän-
wisa wi läsaren till sjelfwa afhandlingen. Wi
anmärka blot, att ortens egen sådes-afkast-
ning ej är tillräcklig. 3000 tunnor måste
ärligen från andra orter anskaffas (sid. 41).
Sjughelig är således den underrättelsen, „att
jordens uppbrukande och dess noggrannare
handhafwande öfwen här å orten begynt mer
och mer sätta inbyggarnes uppmärksamhet.“

(sid. 28). Hårtill kan fogas, att Bergslaget
äger ett Spannemåls-Magazin, af omkring
8 a 900 tunnor, hwarutur ärligen utläs-
ningar ske (sid. 59).

Såsom märkligt anføres sid. 55, att
man under Drottning Christinas regering
warit sinnad att uti Nya Kopparberget an-
lägga en stad. Original-Chartan, öfstatad
1652 och af Högberäta Drottning approber-
rad, finnes ännu förwarad.

Sid. 2 anför Förf. „såsom öfribigt,
att de på Fogarne boende och kringwandran-
de flygtingar ifrån Finmarken wid början
af 1500-talet, warit ibland de första, hvil-
ka antingen med eller utan tillstånd, här å or-
ten sig bosatt — —.“ Tiden då denna ort fick
Sinnas nybyggen, är origtigt angifwen; ty
någon utflöetning från Finland, i början af
1500-talet, är alldeles icke bekant; men wäl
mot slutet af samma århundrade och början
af det 17:de, då Finlands hårda medfart
under Flemingarnes styrelse, och de län-
ga krigsrolighetererna emellan Konung Si-
gismund och Riksföreståndaren Hertig Carl
IX, föranlåt utwandringar till Sverige.
Denne senare Regent tillät Finnarne bosät-
ta sig i Fogarne längs efter Rikets we-
stra gräns. På detta sätt hafwa de flesta
Finmarker i Sverige uppkommit. — Bes-
synnerligt är, att Hr H. icke funnit någon
anledning att omtala den Finmarks nuwaran-
de tillstånd, som är belägen inom Nya Kop-
parbergs Socken.

Amerikas upptäckande, en Bok till tidssfördrif för barn och unga personer, af Joachim Heinrich Campe. Öfversatt efter sjunde upplagan af C. E. Nade mine. Andra Delen. Sthm. 1813. 259 sid. 8:o med en Charta och ett Kopparstick.

Här omtalas Mexikos upptäckande af Cristoval och fullkomliga underkastande af Cortez, en bland de störste män som den herrliga Spanska jorden framsläppte. Slutligen denna utomordentliga hjältes olyckliga yttersta öde (ett öde som han delade med Columbus), sedan han sörut äfwen upptäckte Californien. Som i dessa äfwenyt flera betydligare och mera sammanhängande menstliga motkräfter äro satta i verksamerhet, har närvarande berättelse nästan lifligare intresse, än den om Columbi resor; hvad utskändet angår och öfversättningens beskaffenhet, hänvisa vi våra läsare, i alla afseenden till hvad vi ej yttat om Första Delen i No 33, sid. 517, sebra Utgången. — Den denna del äfvidjande frontispicen, är ej illa graverad.

Zunilda. En Swensk Händelse. Swenska Fruntimren tillegnad. Sthm. 1813. 80 sid. 12:o.

„Swensk“ är den Händelse, som är utförd i denna lilla bok, såvida, att hjetinnan Zunilda och hennes älskare Erik föregiftas vara Swenskar och skådeplatsen Dalarna. Fördrigt är allt Fransöskt: Skiffättet, pjeseus hufvudperson, Storvel, samt slutligen både klimat och omgivning. Storvel ankom till Dalarne „de dagar, då vinterfrosten hafst wiker för sommarvärmen.“ Han qwar dröjer der tre månader, och ännu twenne; men undertiden plockar man beständigt „kornblommor och rosor.“ Då nu förf. äfwen beskriwer de präktiga cedrar, som våra kring Hedemora, synes den gifningen sannolik, att originaler till denna bok är fransöskt, och att en Lubin eller Nicole här biswit omböpt till Erik, och provincens namn, utan widare förändring, förbytt till Dalarne o. s. w. Nå denna pjes tillhöra hwilken nation som helst, den har ej mycket skäl att beröfwer berömma sig. Planen är ganska obetydlig och stilen gammalmodig och pedantisk. Boken, i typografiskt afseende, är fördrigt ganska pryblig.

Utländsk Litteratur. 1812.

Hala. J. G. Eichhorn, *Antiqua historia ex ipsius veterum scriptorum Græc. narrationibus contexta.* Tom. III. P. I. a. Äfwen under titel: . . . *antiqua Italiae historia.* P. I. 2.

— *Histoire littéraire d'Italie* par P. L. Ginguené. 1811. Tome I. 504 s. II. 592 s. III. 612 s. 1812. IV. 598 s. V. 577 s. 3. — Planen i detta verk är något skiljaktig från Tiraboschi's,

som mer syfvelätter sig med det speciella; då berömt Ginguené söker isynnerhet att wisa, hvad gång litteraturen i allmänhet, sedan Constantins tid, tagit i Italien. I många ämnen sprider detta verk ljus öfwer den Italienska litteraturen. (Öfättning. gel. Anz. 1812. s. 1177, 1441 samt 1813. s. 107, 187.)

Bihang

III

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 2.

Februari

1814

Anmärkingar

wid den Recension som finnes insörd i Svensk Litteratur Tidning N:o 46. 1813 öfwer Geometri på ett aldeles nytt sätt betraktad.

Sällan har någon Författare haft mera flät, att ytra tacksamhet och högaktning, för sin Rec., än Författaren till denna Geometri för Herr Nerh — s som i Sw. Litterat. Tidn. N:o 46 läste öfwer detta lilla Försök, insdra märkvärdiga tankar, som ädagalade helt nya och oföremodade anledningar, till rättelse, och till fullkomlighet, så väl för denna Afhandling, som för Wettenskaperna i allmänhet.

Den leende upmärksamhet Rec. behagat lemna åt Förf. Arbete, och den ädla fördragssamhet, som på några så ställen igenombryter Hans ogillande mening, har upmuntrat Förf. att ännu för sin unga ofömling, wäga några hemskällningar, till widare pröfning, för att tilläsfwentyrs kunna utverka mildare bedömande, helst deß anlag och älder tyckas kunna löfwa förbättring.

För att undgå widlöflighet, skall Förf. icke länge såta sig, wid upptäckandet af orsaken till det tillagda ordet motsvarighet, som Rec. tillätit sig, wid anförandet af några Propositioner utur sjelfwa arbetet, tagna från deras sammanhang, och skilda från de nödwändiga bekräftelser som ärfölja hwarje Proposition: denna lilla origtighet anser Förf. såsom wälment; men efter deßa anföranden, så stymgade de och äro, finner Förf. swärre att med rätta förhållandet förena den tanken som Rec. uttrat, att Förf. sammanblandat föremål lika oförenliga som öfja och watten (hwilka icke kunna motswara hwarandra) om man skulle medgifwa, att Rec. be-

mödat sig att förstå det arbete han recenserat: Ty Förf. har icke sökt, hwarken att sammanblanda eller förena Geometriskä Former med deß motsvarigheter, hwilka Rec. medgifwit, wara enhända träffande; utan Förf. har sökt, just det som Rec. påstår wara det rätta, att låta det lägre, — Geometriskä figurer — i sig återbilda och uttrycka det högre — tankar, begär m. m. — utan att någordera uphäfwes eller sammanröres. Wid närmare pröfning och allwarsammare upmärksamhet torde Rec. finna detta, och att således den tanken förswinner, som Rec. behagat ytra, att detta nya betraktningssätt är origtigt till sin grund, och att Förf. endast haft en dunkel aning om att allt börd stå med hwartannat i harmoni eller Correspondens, samt att Förf. varit utan kunskap om grunden, willkoren och gränserna för denna harmoni. Den är afgörande, denna Rec. tanke; men skulle hafwa varit wälgörande, om Rec. tillika upgifsmit någon fastare grund, något bättre willkor, och någon möjlig gräns. Denna önskan har Förf. ännu rättighet att framställa, för att så öka sin tacksamhet, och för att så ändring i Domsluret öfwer bekräftelseten af Förf. misstag. I förbigående will Förf. tillägga, att den delen af Rec. exempel, som påstår, att det högre innesattar och förklarar det lägre, efter det begrep wi nu äga om högre och lägre, och hwilket Rec. self synes gilla, lärre wara strifsel eller inadwertance, och bördeta inwertom: ty om det högre skulle innesatta det lägre, så skulle det lägre kunna icke afbildas och uttrycka det högre, som Rec. med rätta likwäl påstår: eller det skulle wara, lika som att Själens skulle innesatta Kroppen, och icke Kroppen Själens; liksom tanken skulle inne-

fatta orden, och icke orden Tanken: Likaså läser der såre böra förklara det högge. — Nec. mening såsom på flera ställen för hög behöfver förklarad af en lägre mening, för att begripas t. e. Nec. säger: Geometriens tillämpning äger då sin fulla riktighet, på den graden af universum, der det föreställer sig blott såsom flytande rum; såsom materia i allmänhet. Denna mening behöfver förklaring, d. w. s. den bör göras mind e hög. Likaledes: Nec. anser det vara ett misstag af Förf. att han anser Geometrien såsom en ren Formlära i allmänhet, och sjelf säger Nec. att Geometrien såsom Konstruktion af det rena rummets förhållanden, är M. B. Materiens egentliga Form. Detta behöfver allt förklarad af en lägre mening; ty skall en ännu högge förklara det, så tror jag att det icke låter begripas sig. Men Förf. frångår denna ordstrid, och följer Nec. i angelägnare ämnen. Nec. säger: Geometriens anda herrskar öfverallt i den allmänna (så kallade oorganiserade) materiens icke. Hvarföre skall Nec. utdömma i fråga warande arbete, då Förf. tankar äro så alldeles lika med hans, och då Förf. är tacksam för den nya bekräftelse Nec. segrande gifwit åt Förf. mening, samt då ingen Personlig omvilja och imellan kan äga rum? Jag tycker således allvarligt att vi äro öfverens, i anseende till den så kallade oorganiserade materien.

Hvad nu den organiserade angår, så anskåller Förf. om Tillmod, att äfwen i detta afseende uppträda hans hemskållningar, hvilka tillåfventyr, jag hoppas det, liksom såla förena och Nec. säger att det Geometriska förhållandet försvinner i samma grad som det organiska blir verkligt, och att här synes en högge själ bemäktiga sig materien, liksom för att återlösa och befria henne från sina bojor. Så wida orden här skola innesatta tanke, tyckes som en högge själ förutsätter en lägre, bemäktigar sig materien gifwer tillkänna, att det är i alla fall materia, och återlösa, som är ett besynnerligt ord på detta stället, wänt uttrycka att det förut varit löst och obundet; men huru materiens bojor skola förklarad i consequens med det föregående, är öfwer Förf. begrepp. Nog att Nec. säger att materien då blir en lefwande bild, af en själ som deruti är genomskänlig,

fast hennes förra form försvinner. Skola tankarna anses icke dränkta i dessa ord, och skola wäntliga statfater gälla, så läser äfwen här af följa; att materien likwäl har form, att formen står under Geometriens Konstruktion, som Nec. öfwanföre sagt, och att det lägre, genom skänkliga innesattar och på sitt sätt förklarar det högge, som dertigenom synes, samt att äfwen i denna del wära tankar äga närmaste likhet; men olikheten i wära uttryck bör icke ställa oss åt: Förf. will gerna rätta sina, så snart Nec. will bewisa, att de äro mindre träffande, mindre begripliga, och mindre twetydiga; men huru Nec. nu sätt den slutsatsen: att Geometriens tillämpning har redan här sitt slut, kan Förf. annorlunda icke förklara, än såsom behöflig och beqväm, liksom det medlet att hugga sönder knuten är merendels beqvämare än att upplösa den.

Utan att tillära sig någon anmärkning, öfwer den indelning, såsom till ämnet icke förwande, hwilken Nec. uppgiwit af universum i trenne grader, organiserad materia, organiserad och intelligens, skall Förf. äfwen i tredje återstående graden, binda till att mildra Nec. dom, som strax här före ransakningens början utfores, der det heter: ännu mera skall origtigheten af denna tillämpning wisa sig i tredje graden af universum, der det är intelligens. Dereser komma bewisen sålunda; ty i hwarje dess produkt äro form och materia så innerligt sammanwaxta, att den ena är best och hållet desamma med den andra; widare heter det: att här applicera en främmande form, är att förneka dess egen, färga och lefwande; men då denna återigen förnekas, förnekas äfwen sjelfwa dess wäsende (materia); man dödar således en lefwande kropp, och upprättar ett benrangelt. Härpå kan Förf. swara — intet; ty han fattar af denna mening — intet. Den behöfver för honom förklarad igenom en lägre, eller böra ord den öfversättas. Nog att, det wet han med wispheit, att igenom sin tillämpning af Geometrien på människans högge förmögenheter, Förf. icke welsat, och tror sig icke kunnat, förneka hwarken materiens wäsende eller form, eller hwad mera Nec. tyckes förebrå honom i öfwan anförda uttryck; så att då Nec. här af tror sig

klart hafwa wisat, huru orätt det är att sammanpara tankar, sanningar, sinter m. m., så blifwa wi åter öfwerens, att det wore orätt; men att detta utslag angår icke Förf.; ty han har aldrig wetat sammanpara dem, och att om rättwisa skall ske, bör målet till ny allvarigare pröfning förwisas.

Här kunde Förf. nu sluta sin förklaring, afbidande denna nya gränsknings utslag; ty här sluta Rec. der som egentligen angår Förf. arbete; men då Rec. i anledning af detta förskä, utvecklar så många andra nya och märkwärdiga upptäckter för wetenskaperna, så skulle Förf. anse sig brista i sin skyldighet, om han icke ådagalade sin erkända dervore, och sökte med sin nymärksamhet så högt han förmår följa dessa ledningar. Det är långt ifrån, att Förf. will här med sina anmärkningar beswara. Han will endast fördraga Rec. förwånande meningar, för att ådagatägga Rec. ädelmod som lätit i stråga warande lilla afhandling bidra till framställningen af upptäckter på så mångfaldiga wägar.

Rec. säger: at Wetenskapernes förblade utgning härdr icke från deras förra tillämpning på hwarandra. Rec. säger stor derpå: Ingen Wetenskap kan tillämpas på en annan, och att detta gäller ihuenerhet om Mathematiken. Ingen har blifwit mera tillämpad; men också har ingen mera förlorat. Pythagoras och Plato warnade från all tillämpning af Mathematiken såsom skedlig och ohelgande. — Förf. är då illa undermåttad att Pythagoras ansett numror såsom symboler. — Derpå står Rec. detta utrop: Hwad om den nyare Mathesens mest lysande läror, till sin grund werkligen icke hwila på annat, än missförstånd och willkårlighet? Så ofwentygligt och härdr detta läter, så är det likwäl sant. Förf. finner häraf, att han delar öde med många, som han icke wägar jemföra sig med, och bör wara tacksam! Rec. säger vidare: Hwad Geometrien åter beträffar, så står den, såsom ett ännu oföklarade fragment från en werld som redan gått under. — I en not har Rec. yttrat följande: approximationens begrepp är lika origtigt i Mathematiken, som begreppet om dygd, såsom ett oförligt fråfwande till fullkomlig sedlighet, är

praktiskt i Moralen. Här kan Förf. icke undgå säga, att på samma sätt som Rec. här sammanblandat approximation och dygd, Mathematik och Moral, så har Förf. sammanblandat tankar, sinter, sanningar m. m. Hwilet Rec. så alldeles fördomt: Det synes huru wi tänka lika om Rec. bara will. — Rec. säger vidare: men betänk om någon framträdde och grundligt wisade, att denna beprisade nyttan både för Wetenskapen och de tillämpade sörmålen, är deras största skada och föreders! att nyare Mathematiken är lika mycket på afwäg, och har lika litet wetenskaplig halt, som de öfriga delar af wetandet; borde man icke i honom wäl sätta en hämnare, som trädde in i Wetenskapens helgade Tempel, för jagade mörfret, och tände nya ljus i de nedbrunna kronor! Skut! Se huru Rec. förklarar med bilder; men will icke tillåta Förf. att göra detsamma.

Men hwad will all detta säga, mot den födeligheten, hwaruti Rec. satt Förf. att finna uttryck till sin tacksamhet, för den höga tanke Rec. yttrat i det ädelmodiga Råd han gifwer honom, att utforska den förlorade Harmonien emellan Mathematikens delar, och att återuppgå grunden till, och således bilägga de stridigheter och Contradictioner, som förete sig mellan Geometrien och Analysen (Arithmetiken). Här har Rec. gjort mera heder åt Förf. sarsinnighet, än han tror sig förtjena. Om Rec. som känner dessa brister i Wetenskaperna, sjelf icke meddelar de rättelser och ledningar, han måtte wara i stånd att lemna och som så wäl behöfwas, huru skulle Förf. som är så anspråkslös, gifwa sig ut på ett sådant sätt? De som säga — hwad wet jag icke? tillhör det; men icke Förf. som bör säga: hwad wet jag?

Slutligen och för att wisa bendigheten till skyldig återtjenst och wedergällning, skulle Förf. öfwen wilsa råda Rec. om han äger werklige nit för Sanningen, att såsom Recensent åtminstone, ansdra ärligt, granska allvarfamt, och ofråda utan fördom. Hade Rec. iakttagit detta, skulle inga tilläggningar utöfwer hwad Förf. sagt, inga afstumpningar af Förf. bekräftelser, inga maktspråk, inga obegripiga och således obewisade meningar grundat Domstuten,

att förtiga det ovärdiga grin som Dec. tillkär sig i sista meningen: Ty Gdfr. försäkrar, att han alldeles är utan sådana wapen, och att så

ledes Dec. strid med dem, blir lätt; men segren utan värde.

Stockholm d. 13 Dec. 1813.

Lund:

Utgifne Disputationer: Håsterminen 1813.
 Under Jur. Profess. Doct. J. Holmbergs
 sons Präsidium:
 De Connubiis inter cognatos aut adfi-
 nes prohibitis. Resp. C. F. Schlyter.
 Under Ästhet. Prof. och Bibliotekarien Mag.
 A. Lidbeck.
 Memorabilia Bibliothecæ Acad. Lun-
 densis; T. I. P. XIX. Resp. J. M. Berg-
 man. — P. XX. Resp. L. P. Ståhl.
 Under Oecon. Adj. Mag. Chr. S. Heurlin.
 De Usu Disciplinarum in interpretanda
 Scriptura Sacra. Resp. F. Suell.
 Under Mag. Docens Ebbe S. Brtng.
 Codex Juris Vestrogothici, ex Vetusto
 Bibliothecæ Reg. Holmiensis Manuscripto,
 transcriptus. P. IX. Resp. C. E. Hallström.
 Under Mag. Chr. Koch:
 Observationes quædam Historico Philo-
 logicæ circa Versionem LXX. Viralem.
 P. I. Resp. J. Svensson. — P. II. Resp.
 A. Renström.
 Under Mag. Ol. J. Bolmeer:
 Specimen Codicis Nazaræi de Anima
 Sublime abeunte. Resp. J. Broander.

Nekrolog.

Mag. Benjamin Carl Henr. Högjer.

Et clarus antea, jam clarior haberi
 cepit. Sallust.

Denna i Swenska Litteraturens annaler högst
 märkvärdige Man föddes d. 1 Jun. 1767 i St.
 Edwardi Socken i Dalarne. Hans föräldrar woro
 M. Henr. Högjer, till Prost i Kumla Socken i West-
 manland, och Sophia Marg. de Brenner. I Westerås
 Trivial Schola och Gymnasium börjades hans Stu-
 dies, hvilka sedan fortsattes wid Upsala Akademi,
 der han blef Philos. Magister 1788. Följande året
 förordnad till Philos. Pract. Docens och 1798
 Philos. Adjunct. Sedan han, dels genom 2:ne ut-
 ländska lärda Resor, dels genom utgifna Skrifter
 och offentliga Föreläsningar dokumenterat sig såsom

Akademisk Lärare, gjorde han likwäl flera ansöknin-
 gar förqväfves om befordran wid Upsala, Åbo och
 Grafsvalds Universtiteter, äfwenom wid Westerås
 Gymnasium och Trivial Schola. Antligen blef ge-
 nom Prof. P. Hedamarks fränfälle Philosophiæ
 Theor. & Pract. Professionen ledig, och han erhöi
 första rummet på förslaget, - hwilket han äfwen in-
 nehade 1799 då samma Lärostoil war ledig efter
 Prof. Dr. Christiernin. - Kongl. Fullmakt ut-
 föll d. 21 Mart. 1809 på denna Profession, hwil-
 ken han, den 30 Maj derpå följande, tillträdde
 med ett Tal de Limitibus rationis humane.
 Inspector för Westmanlands och Dalas Nation
 1810. Akademien Rector Magnificus senare huf-
 året 1811. En långsamt tårande sjukdom slutade
 hans dagar d. 14 Jun. 1812, då han war 45 år
 gammal. Han ligger begrafwen på Upsala nya Be-
 grafningsplats, der en Balsampoppel utmärker hans
 lugna grift. Hans förtidiga bortgång war en af
 de största förluster Akademien någonsin ersarit. En
 att hafwa varit en af Lidehvarfswets yppersta Tjän-
 kare och att i sitt fädernesland hafwa grundlaagt
 Philosophiens studium är en heder, som blott en A.
 Kodelius förut med honom delat. Då det in-
 fränkta rummet i denna tidning icke tillåter någon
 fullständig teckning af hans literära förtjenster, är
 det en hignad att nämna det en annan Tidskrift
 skall afgifna denna Skyldighets-gärd åt den oförgä-
 lige Lärarens minne.

Högjers utgifna Skrifter äro: 1) Afhandling
 om den Filosofiska Constructionen. Stockh. 1799.
 8:o. Öfversatt på Tyska och tryckt i Hamburg 1801.
 8:o. Detta märkwärdige arbete är i flera utländska Lär-
 da Tjurnal med loford recenseradt. 2) J. G. Fichtes
 Föreläsningar om de Lärdas Bestämmelse. Öfver-
 sätt. Ups. 1796. 8:o. 3) Annemelse-Tal öfwer
 Kon. Gustaf 3, inför Westmanl. och Dalas Lands-
 kap. Ups. 1792. 8:o. 4) 13 Disputationer under
 eget präsidium åren 1789 - 1812, och deribland
 Dist. de Systemate, P. I - IV. 1812. 5) Förfat-
 tat större delen af Recensioner och Afhandlingar
 i den Litteratur-Tidning som Mag. Silwerstolpe
 utgaf åren 1795 - 1797; en af de der införda Af-
 handlingar blef af Swenska Akademien 1797 belönt
 med Lundbladiska Priset och en annan blef i en ut-
 ländsk Lärda Tjurnal öfversatt. Senast war han
 medarbetare i Tidskriften Lycæum. - Wi kunna ei
 här dölja en länge närd önskan, att en wald Sam-
 ling af hans efterlemnade Handskrifter snart måtte af
 trycket utgifwas.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 3.

Lördagen den 22 Januari

1814.

R e c e n s i o n e r :

Fragmenter till Upplysning om Islam eller Mahometanska Religionen, ur Tableau Général de l'Empire Othoman, par M. de M... d'Ohsson, utbrutna af J. G. Bure. Sthm. 1813. 51 sid. 8:o.

Äntligen hafwa Westerns och Nordens Literatörer återigen wändt sina forskande blickar åt öftern, till morgonstens sköna land, hvarifrån ljuset alltid utgår. Wid de twenne föregående perioder, då Europeerne wäcker till wettenskapligt lif, genom drickande af Orientalisk wisdom, anfågo de sig för snart måttade deraf, och med ungdomlig lätsinnighet trodde de för snart sig säkra, att wandra på egen hand. Sedan några ljusa hufwuden började märka, att den genuina Europeiska sens, communis culturen, ju mer den behandlades consequent, des mera mislyckades, emedan den icke war i stånd att gifwa tillfredsställande svar på alla den inre anande människans långträngsfulla frågor, så började de att söka tröst och upplysning i de

äldsta urkunderna, som ännu bland inwånarene af greyningens landsändar förwaras. Egentligen wäcktes detta studium, med början af 18:de seket, af några af siningswårde Fransmän. Hwem erinrar sig ej med warm tacksamhet de förtjenster Couplet, Gourmant och DeGuignes sig förwärfwat genom en utbredd kännedom om Chinesiska litteraturen? Hwem läser utan beröm påminna sig det goda, ehuru wisshetigen med ärfilliga misstag uppblandade, som utmärker Herbelots Bibliothéque Orientale? Men det Österländska språkstudiet fick egentligen sin genialiska karakter och sitt högst märkwärdiga och wigtiga inslytande, sedan den snillrike Anquetil du Perron blef delaktig af Zerbushets lefwande ord och den skarpsände och lärde William Jones brutit insiglet på de Sanskritiska konst. och wettenskapskatterna. Icke hafwa de heller saknat minneswärda efterföljare, såsom Ellwestre de Sacy, Herblad, Alexander Dow m. fl.; men isynnerhet hafwa Tyskarne, med sin wanliga djupa genialitet och grundlighet, begagnande de nyfnämde förarbete bredt en allt mer och mer klar mörgrödnad öfwer detta wid-

sträcka och fruktbara fält; man erinre sig blott de ofödraärliga namnen Herder, Kleuker, Tuchen, Heeren, Nirner, Wagner, Ranne, Göberes, Fr. Schlegel m. fl.; man erinre sig att den sista nämnde har utarbetat en Grammatik och Chrestomathi för Sanskrit, hvilka arbeten den lärda världen med långtan väntar så se allmänna, och att flere grundlige literatörer förenat sig om att bryta ädel metalt ut ur die Sandgruben des Orients. — Men utom dessa Asiens äldsta språk, Sanskrit, Zend och Chinesiska, har man dock från äldre tider icke försummat twenne andra: Hebreiskan, såsom innehållande de första urkunderna af vår Religionslära, har, i anledning deraf, nödvändigt måst vara förretningsmål för hvarje grundlig theologs bemsöanden; och såsom hjälpmedel derwid, har äfwen Arabiskan — kånhandta, i afseende på äldrig och djupt ingripande litteratur, det minst vigtiga af Asiens odlade tungomål — blifwit bearbetad.

I vårt fosterland, der strålarne från den literära solen, liksom från den fysiska — enligt hwad för blifwit anmärkt — bryta sig i en nog spetsig winkel, har, då man undantager några förträffliga arbeten, hörande till bibelöförläningen, nästan intet för tyndandet af de Orientaliska urkunderna blifwit tillgjordt. I sådant afseende kan man ej förneka Hr Bure den förtjensten, att med dessa fragmenter hafwa utdrätt något, nemligen att hafwa skaffat dem, som annars i dylika ämnen tryckts af en stumhet lik fiskarnos, medel att en sjerbedels tånna ylligt kunna discourse om Alkoran och Islamism. Hwar och en annan, som ej är tillfredsstäld med en dylik encyklopedistisk kunskap, lärar dock önskat att Hr Bure hämtat ur källan och ej ur en ofsedd rännil, som Mus-

radgea d'Ohsons arbete, med des annars många förtjenster, dock onekligen i afseende på detta ämne, är. Hade detta skett, skulle wi kånhandta icke bekommit några strödda småroliga anekdoter om Muhammeds lefnadsomständigheter; om Arabernes religionsförföljelser; om några gamla Profeter; om en hederligt tänkande man; om Islamitiska omfäresken, böner, reningar, fastor och almosor; om Muhamedanernes fattigwårdsanstalter; om deras begravningsanstalter m. m. såsom här; men i det skället kånste en mera tillfredställande systematisk utveckling af Muhammeds Theosophi, hwilken man icke utan skäl torde kunna kalla en Arabisk nationaliserad Christendom, så framt man ej ensamt fäst sig blott wid det yttre tillfälliga af denna nationalisering beredda skalet. Men för att uppfatta Islamismen i sin helhet, är det nödigt att noga jemföra Al-Khoran, eller det skrifna order, med Sonna, eller det traditoriskt öfwerlemnade (om hwilket i dessa fragmenter ej ett ord nämnes) och som samlades af den Hanefiska sektens stiftare, Imam Abu Hanifah Ibn Thabet (född år 699. död 767 est. Chr.), emedan i denna Sonna förnämligast de ännu gällande sätser öfwer den yttre gudstjensten innehållas. — Hade förf. följt denna method, skulle man äfwen förmodligen erhållit öfwer äfkielliga ämnen noggrannare underrättelser. Han skulle då ej t. ex. hafwa prifat (sid 8) den i allmänhet platta och låga Al-Khoran för „Födnherens och förträffligheten af sin stil,“ om hwilken han dock — besynnerligt nog — strax nedanunder säger, att den är söga begriplig och saknar method och sammanhang. Förhållandet är, att denna rimmade Theosophi wäl har några ställen af poetisk flygt, men är, på det hela tagen, icke annat än

afventurlig, rå och platt, och kan i åfse-
 riskt offcende jemföras hvarken med de äldre
 poemer som utgöra Moholakat, eller med
 dem wi äga af Mohammeds samtidning, Caab
 Deen Zohair, eller de af den honom yngre
 Motanabbi, flere att förtiga. — Sid. 32 läsa
 wi: „Den Musulmanska renfärdigheten är
 willkoret för dess bekännares hopp om para-
 diset: Moralen kommer ej så mycket i frå-
 ga.“ Nec. vill tro att denna säswo reflek-
 tion tillhör Muradga d'Ohon. Man kan
 vara en förtjent Agent, en god menniska,
 en berömd samlare, utan att äga philo-
 sophisk öfversigt af de nödvändiga inre, i
 människans natur grundade willkoren för all
 religionesbyggnad. Och som sådant kan det
 vara förlätligt att tro, det någon Gudalära,
 den må för öfrigt vara så förvirrad som
 helst, kan, i sin renhet frambringa annat
 än (Äminstone relativ) moralitet. Den in-
 nerliga tron — om än urartad till supersti-
 tion — kan ej bära annan frukt än den som
 denna tro framställer såsom god. Om sålun-
 da allstrade gerningar förfalla våra mera re-
 nade begrepp mindre äfro moraliska, så kuns-
 na vi beklaga deras utöfwares blindhet, men
 dertill hägkomma den gudomliga anmärknin-
 gen: att hvar och en blifwer salig på sin
 tro. Dock dyllt kan skrivas på Hr Bures
 föregångares räkning, men hwarför han själv
 blir ansvarig, är det selsakta i uttrycket,
 hwarpå dessa trenne ark meddela många exem-
 pel. Så sid. 7, i berättelsen om Muham-
 med, heter det: „Han hade äfwen, fortfar
 en hans författare“ m. m., lärar böra
 vara: en hans Biograf. — Sid. 17: „den
 förbudna frukten war ost, som då utgjorde
 ett stort tråd.“ Öst, ett tråd? — Sid. 18:
 „Rändswelborrat“ (Knebelbarter). — Sid. 33:
 „grundad på Bibeln och på Evangelium.“

Är Evangelium ej en del af Bibeln? Och
 heter den ej Bibel, bok förträdeswis, emedan
 den innesluter allt, så Lag som Evangelium?
 — Sid. 38: „Han är förbunden att pres-
 dika hwar Fredag, alltid eftermiddagsstun-
 dens offentliga börandakt, för att icke falla
 någon beswärlig och lemna hwar och en fet-
 het att efter behog följa kånstorna af site-
 nit.“ Hwad är meningen af denna pe-
 riöd? o. s. w.

Don Juan, Skådespel i två Akter med
 Sång. Musiken af Mozart. Öfvers-
 sättning af Jonas Lundberg. För-
 sta gången uppsdred på Kongl. Opera
 Theatern d. 6 December 1813. Schm.
 58 sid. 8:o.

Man träffar bland de äldre Romanserna
 några, som hafwa ett positift moraliskt lyfte,
 som nemligen gå ut på att försämliga lastens
 och brottens rimliga och ewiga straff. Enlige
 tidens esprit, verkställes denna b straffning
 genom Djefwulens mellankomst; och nekas
 kan ej, att ej helwetes glöden alltid för den
 största klag af menniskor blifwa det kraftiga-
 ste warningsmedlet mot en tygellös lefnad.
 Ät detta Äminstone är det enda, man, till
 frambringande af äfädlighet, kan utwälja,
 så snart det icke är frågan om att straffa
 en större och kraftigare förbrytelse, till hwil-
 ken handling fördras, utan blott den mera
 passiva, mera lägsinta och mera i mörkret
 kryppande liderligheten, det har bland annat
 de Kotzebuiska theater-samwetsaggen tillräkli-
 gen per antiphrasia bewisat. En af de

strikaste till denna slag hörande uppfinningar är väl den gamla Spaniska Novellen om Don Juan, i hvilken ett nästan fullständigt liderlighets-ideal blifwit uppställdt. Hans ottyglade begär efter sinlig njutning har nemligen icke allenast drifwit honom att blifwa hård husbonde, lögnare, äkrenskopsbrytare och mördare, utan äfwen en försökad, lättfönnig smådare af alle hvad hertigt och öfwer det jordiska upplysade är. Derigenom tvingar han den andlige hånna- ren att uppträda just i den fräckt mördades gestalt och, för att öka tyngdigheten af straffet, liksom låna drat åt hans samvetslösa gåckerier. — En dikt af så förfärlig betydelse bör väl, så snart man i dramatisk form vill ombilda den, behandlas med största församhet, då den redan i sällsamma berättelsen är nästan upprörande. Också är detta ämne ganska rent hållet i den marionett-bearbetningen, som från längre tid tillbaka varit gängse i Tyssland. Att det äfwen i Spanien måtte blifwit teatraliskt behandlade och omtyckt, kan man sluta deraf, att twenne Franska skaldar, Corneille och Moliere, efter deras och deras landsmäns wana att uppfinna, derifrån lånt twenne skådespel. Den senare, enligt sitt något handgripliga manér, är det egentligen som, i sin Feltin de Pierre, dragit de första grundlinierna till detta themes förgröfning, i det han införde ätskilliga nya episodiska personer, såsom t. ex. de båda bondstikorna o. s. w., hvilka grundlinier Rochliz, i närvarande pjes, med owanligt tung och plump hand, vidare utfört. Sönnerhet har han behandlat äfventyret med bondstikan (de båda hos Moliere hafwa till en sammansmält hos Rochliz) så fräckt libertinsk, att det ej annat kan än vara möbjudande för oss moralisk sin-tånsla. Dikt är förfärligt

stycket på en mängd andra osmakligheter; så t. ex. öppnas pjesen dermed, att Don Juan utfödrar ur ett hus tillika med ett fruntimmer, som söker att tillbakahålla honom, utan att man rätt wet hvad dem emellan förefallit; men i 1 Akt. 9 Scen. (sid. 19) råkar han i sällskap med detta fruntimmer, som icke känner honom, ehuru han är hennes fars mördare. En lika orimlighet råder i denna 1 Akts sista Scen, der Don Octavio, Donna Anna och Donna Elvira inträda maskerade i Don Juans stort, i fullt uppsätt att straffa honom för hans Kamgärningar, ertappa honom der i ett nytt brott, hwilket liksom helt och hållet lemnar honom i deras wäld, och dock blir af den omtalade händer alldeles ingenting, utan Don Juan går lika fri och oskadad, efter detta uppträde, som förut. Vi kunna således ej annat än instämsma med Österr., att denna pjes strider mot sannolikhet och de flesta theater-reglor, och att den tydligen i sig bär spår att dess effekt egentligen på Wiens Prater-publik varit beräknad. Dock i det fallet hade Rochliz en riktig instinkt, att han behandlade detta thema, der twenne mofatta werldar häftigt gripa in i hwarandra och der förtrollningar fordra förtrollningens språk, såsom ett musikaliskt drama; ty derigenom gaf han den oböblige Mozart, hwilken så riktigt förskod sin konst och bedömd Operans natur, tillfälle att producera ett af sina herrligaste och underbaraste mästestycken. Och för att hos oss bekantgöra denna hänskrande musk, och bareda tillfälle att lära känna, i all sin glans, en af de störste Ton-konstnärers compositioner *), war wiserligen denna öfwer-

*) Wä war tacksamhet icke glömma, att det egentligen är den. numeren skönd, rättwist

fästning ett företag, som förtjenar loford. — Hvad sjelfva tolkningen angår, så äro de profiska partierna ganska lediga, ehuru de flesta verkstörade stycken något ståta på platt rimmeri. Äfwen parodien öfwer den nyare filosofiens förefästningsfart, som träffas sid. 9, och hwilken förmodligen — ty Dec. här ej sett originalet — af Swenska tollaren sjelf är uppsatt, är icke utan qwickhet, och förtäber åtminstone icke den totala brist på till och med terminologisk kunskap om ämnet, som utmärkt alla dem som hittills hos oss skrifwit mot nämnda läroboggnad. Då ett par profskällen ödra anföras, wälja wi bland dem äfwen följande: „Wäst wi anställde våra betraktelser öfwer tingens natur — hvad tycks? så befanns det, att människan alldeles icke är något fritt wäsen, utan nöd-wändigst måste göra hvad hon gör, det må wara ondt eller godt, allt efter som det falsker en Tyrann in som kallas Öde, och som of wisa Filosofer sades regera till och med öfwer Gud sjelf. Men Godt och Ondt är ett och desamma; det onda är, i sig sjelft betraktadt, det goda; det goda åter, är i sin söndring det onda — — — Ha, ha, ha! det är kuckst! Men man kan inte hjälpa't. Du ser Ni, då Ödet med sådan jernspira regerar hela den moraliska werlden, så måste den ena älskaren wara trogen och den andra otrogen; han rår sjelf intet för det. Men nu är Öroheten, till som alle annat med Ö framför, intet ett Wäsen, utan ett Öwäsen, hwilket blott i sin morsars, det will säga Troheten, har sin realitet, och som alldeles icke är någons-

saknade, talentfulle Kapellmästaren Eggert, som först beredt war musikaliskande public denna högtid,

ting i sig sjelf. Och således — alltså — och fördenfull — är orroheten ej annat än idel trohet, i sin ej-identitet betraktad" m. m. Och som prof på den rimmade delen, sid. 46:

„Då uti sködet af en wån
Man fette får gjuta sina tårar,
Så djupt ej smärtan mera sårar,
Deltagande förmildrar den.
De ömma ljuswa wänskapshand,
Som under samskälte sidande wi knyta,
Stall ödets hand
Ej förr'n i grafwen kunna bryta.

Slåden. Sjette Boken. Fri Öfwersättning. Tentare sas est. — HORATIUS. Sthm. 1813. 41 sid. 8:0.

Öfwerf. har wält Alexandrinen, emedan han funnit den „wara den mest pompösa och majestätliga i sin gång" liksom „för skalden den swåraste." Åtminstone måtte den för närwarande Öfwerf. warit swår att använda, ty bland alla dessa, är ingen god, men de flesta i ansende till falsk accent på orden och willkorlig rytmus, högst felaktiga, t. ex.:

„Som ett skönt Stenshus, fullt af guld och skatter ägde." (sid. 5).
„Pidas war en wälbyggd folkplats wid Saturnions stränder." (sid. 6).
„Ancora, i hopp Zeus må bli med offering wunnen." (sid. 9).
„Kloft sökte Zeus samlag med denna sköna dame." (sid. 13).
„Af dyrbart råkwerk. Der hon i sin gats derobe fann." (sid. 17) m. s.

Underfundom har det till och med varit för
svårt att gifwa Alexandrinen den reguliera
omwertingen af qwinliga och manliga rim, i
hwilket fall Öfwerf. hållit sig oasbruten wid
de manliga, t. ex. sid. 23:

„Min själ, dyrbara wån, du plågar och
upprede.

Såg Hall som första flym ej Hektor bås-
wa för

Att bli af Trojas wån och skönheter ansedd
För en Oduglinge, nog swagt af Dig förledd
Att undanhålla sig“ — m. fl.

Rec. känner icke hwad text wid denna tolk-
ning blifwit följd; ty den innehåller ej alle-
nast verser, till hwilka inga motsvariga i
Grekiskan finnas; t. ex. sid. 21 apostrophe-
rar Hektor den frånwarande Andromache:

„Ack! dyra wån, om ej din bön Din er-
va (!) wunnit,

Ej dina suckar gnåst des grymma häms-
begär,

För hwilken öddlig då män det wäl möjligt
är.“ —

Utän äfwen de flesta Homeridiska namnen
underbart corrumperade. Så t. ex. heter
Atias' far, sid. 5, Telamonus; sid. 21
Andromaches födsfobggd, Hypoplacien, och
sid. 23 Hypoplacien, i stället för Hy-
poplofos; sid. 22 Hektors son, Ekaman-
dra (?), och sid. 9 kallad Ucheernes ansdras-
re: „Danaos (Danmarks?) Håfwitsman.“
— Likå twifwefaktig är man ibland på hwad
språk tolkningen är gjord; ty ord, som
Turm, Robe, Ölding, Orken (subst.)
m. m. eller meningar såsom dessa, sid. 6:

„På fältet hit och dit de irrande kringdrifwit
Till des en Samarind dem möte i deras kraf,
Der stötte tisteln mot och orelen bröts af.

Strax tog det wäld mot Stan med andra
par; som skälde

På lika sätt, Adrast snart öfwer hjulet
hwälste

Framstupa ur sin Char' m. m. —

äro äminstone icke Swenska. Och då Öfwerf.
således hwarken är sitt modersmål eller vers-
sen mäktig, och genom sina noter öfwerallt,
der ej Pope blifwit plundrad, grundligt be-
wisat sin ringa bekantskap med den skald han
wäldför, så önskar Rec. wälmunt, att han
ej måtte förspilla sin tid på ett arbete, som
troligtwis lärer inbringa föga fördel och än-
nu mindre ära.

Gudomligheten, afbildad i en mencklig dom.
Predikan hålles inför Kongl. Maj:ts och
Rikets Götiska Hofrätt, den 16 Oktober
1813, af Carl Eman. Wexell. Sönd-
köping 1813.

På ett ganska förnämligt sätt utmärker
sig denna Hofrättspredikan framför de mått-
ligheter, som, af detta slag, utgå från bok-
prekarna. Man träffar här god ordning
och plan, utförd med förtreffligt wälda tan-
kar, kraftfull diktion och skicklig periodbyggs-
nad. Propositionen förefaller wäl något sökt;
men den är fogiskt afhandlad. Det Gudom-
liga i mencklig dom föreställes såsom afbil-
dad genom sanning, i anseende till grun-
derna; genom helighet, i anseende till
wäsendet; genom oberoende, i anseende
till personerna; genom wis het, i anseende
till ändamålet. När man erinrar sig, att
denna predikan är hålles inför en krets af
upplysta åhörare, bör man förgåta, att detta
allt funnat sågas något klarare. Man upp-

täcker dock en redighet och bestånd utskafning, som behagar tänkaren. Anledningen är hämtad af Ps. XVII: 10. som föreställer Guds allvetenhet och rättwisa. Inångens språket är Matth. V: 48. Wäret fullkomligt, såsom eder fader fullkomlig är; hwilket, måhända, hellre kunnat gifwa anledning att göra Guds fullkomlighet än sjelfwa Gudomligheten, till Propositionens hufvudord. Uti Inledningen wisas med en kort, men skön målning, hämtad af vårt släytes affall från Gud och sitt ändamål, behöfvet af samsundelagar. De, som dem skipa, måste taga Guds fullkomlighet till eftersyn i sanning, helighet, orwåld och wisheet. Junga hinder må afhålla från mödan att framtränga till sanningens helgedom. Heligheten, som afflyr brottet, må icke wara hat till den brottslige. Orwåldigheten väster sig wid lag men icke wid personer; Wisheeten lemnar dock aldrig Lagstiftarens högsta ändamål utur sigte. Sådan föresyn sinna Lagens skipare uti werldens högste och fullkomlige Djemare. De utöfwa Guds kall på jorden, med dyraste ansvar. Af detta allt göres en kraftig och rörande tillämpning. Det religiösa, såwidt det låter sig ingjuta i ett sådant tillfällighetstal, är icke uteslutet. Om fallet heter det: „Tillstånd war Paradisets port. Möjligheten af en återgång kan endast försonings-åran förklara.“ Om Guds helighet heter det: „Det är endast lasten Han hatar, men icke den olycklige, som fallit i hennes snara. Huru skulle Han elskat ännu älska en syndig werld och bjuda henne sin Söns försoning? Nej! Hans helighet är faderkänslan, blandad med Domarens stråghet.“ I tillämpningen heter det: „Stynden att rådda åt jorden en gäst, en broder

åt Försonaren och eder sjelfwa. I wåra någder rinner mången tår, hwilken det tillhör eder att astorka; smyger sig mången brottsting, ur hwilkens hand det tillhör eder att rycka det mordiska wapnet. — Uppsök den lidande, hwilken blygsamhet eller fruktan ännu tillbakahåller. Waren tillgänglige öfweralt, och låten, så widt på eder beror, i den Ewiges wägskäl ingen tår mera samlas till de många, dem en sökt, men nedlad, rättwisa framkallar.“ — En och annan teckning hade kunnat jemkas, t. ex. arbetaren, som går (utad!) mot sin spada. Lura, i denna bemärkelse, är neutralt och har intet positivum. — Sid. 8: En ljudande malm utan hållning och sjelfbestånd. — Sid. 9: En dom med eldsdrag tecknad i himmelen. Men dessa små hastdrag förswinna, omärkliga bland mängden af det goda.

Smärre Berättelser och Anekdoter af August von Kotzebue. Sthm. 1813. 60 sid. 12:o.

Man genomläser denna bok med samma deltagande, som man afhör ett småkwickt men oberydligt samtal, — utan ledsnad, men också utan ett enda blifwande intryck. Dock splittas intresset genom mängden af articklarna, som ej äro mindre än 15; och mycket är läsaren förut bekant, emedan en stor del är antingen compilerad eller rentaf öfversatt, endast nu öfweröftrad med Kotzebuiska kryddor, som än göra anrättningen mera pikant, än mer eller mindre osmaklig. T. ex. sid. 49: Då Casabonus infördes i Gorbonne,

sade man till honom med mycken högtidlig-
het: „Ni beträder här ett rum, der man
redan disputerar i 400 år.“ — „Och hwad
har blifwit afgjord?“ frågade Causabonus.
— Gifwe Gud, att man kunde göra denna
fråga blott till Sorbonne! — Dylika trivia-
la reflexioner, hwartill mängden af författare
är benägen, förslappa effekten och göra sam-
ma werkan som ett glas watten, njuret efter
desfer: wineet.

Boken har ett snyggt utseende och öf-
versättningen är en af de bättre.

Verster till Hans Kongl. Höghet Kronprin-
sen, i anledning af de förenade Arméer-
nas Seger wid Leipzigs. Uffingane af
Herr Karsten wid Koncerten på Stora
Riddarhus Salen d. 11 November. Mu-
siken, komponerad af Herr Derwald.
Schm. 1813. Ett halst ark 4:o.

En conjunktursprodukt, hwarken bra
eller dålig, utan någon enda idé, men rik
på wackliga geographiska curiositeter: „Nhen,
Nper, Elben, Marathonska Slätter, Tajos
Stränder, Lappens fjäll“ m. m. i ett så
rentligen rent språk och flytande verser. I
1. strophen ropas Hell! är någon (Res. kan

ej inse hwem fråga är om) som höjt „Guz-
stakwers glas“ wid „Carls banér“ och „ma-
nat förtrocks haf inom nya dammar(?)“
och desutom „segrande wakar“ för sitta „lands-
lugn och för werldens“ och „skakar kring
Sweas strand des fordna glans, från en
ljus char“ (Sic!) — I 2. stroph. apostrofe-
ras Nhen, som uppmanas att från „Alpens
klyfta se Carls och Tegerns Son lyfta bojan
från Elbens skälla.“ Om han (Nhen) der-
öfwer „gläder sig med förubblade dån,“ så
lofwar skalden honom att snart så se sin
„skola bälja“ wara „ett wärn mot Wäld
och Tyranni.“ I 3. stroph. omtalas huru
„Fribeten, på Leipzigs Marathonska Slät-
ter, sätter (planterar) en lager,“ som, watte-
nad af „Gallers blod,“ och „wärdad af Carl
Johans händer,“ snart

— samna skall blott fria fjäll
Och Frias lof på Tajos stränder
Destraras ifrån Nordens fjäll.“

Det är märkligt, att, efter den föregångna
brytningen i wår witterhet, hafwa de fordna
Senscommuns-poeterna erfarit, att de ej
längre hafwa någon bänad att wänta of sitta
klara watten, utan söka dersföre så mycket ifr-
rigare att grumla opp det genom öfventyrli-
ga metaphorer och sig sjelf motswärande ord-
ställningar. På detta försröfsande manér,
innehåller blott det den närwarande 1 stroph,
i sina åtta rader, icke noga taget, minst
sex exempel.

Utländsk Litteratur. 1812.

Wien. H. J. Collins Gedichte. 288 s. 8. —
Desa dyrbara lemmingar af en nyligen bortgån-
gen stor skald eldas af själsbhghet, sösterlands-
känsla, fromhet, enkelhet och manligt allwar.

Reflexionen är här, liksom i Schillers dikter, en
huru på ett annat sätt, herrskande; dock öfwen i
granskapet med profan, här skalden alltid sin
frans.

Bihang
till
Svensk Literatur-Tidning.

N:o 3.

Mars

1814.

För Författare i Bibliskt Språkkunskap.

Tillägg till de anmärkningar, som läsas i N:o 47 af sistledda års Literatur-Tidning; efter gifwen anledning af Hr Recensentens ytterligare Skrifvelse uti N:o 50 af samma Tidning.

Ps. I: 3. Då en Öfversättare uti Ordsp. B. XXI: 1, utan årlöje, icke kan lifna en Konungs hjerta wid en wattrubäck, i stället för en wattruledning, som Herren leder; måste det icke mindre vara oförenligt med en god kritisk, att i essentialiga Tidningspapper angripa en Bibelöfversättare, som, sitt original trogen, i stället för wattrubäckar, här gifwit det Hebraiska uttrycket en ådlare och sannare uttydning af wattruledningar: en bemärkelse, som äfwen i Ps. XLVI: 5 m. fl. onekligen tillkommer samma uttryck.

Obehöflig är här den frågan, em bildens af wattruledningar, kända öfwer hela Orienten, de Palästinsk, eller Egyptisk, eller härkommen ifrån någon annan Österländsk ort: en fråga, som skulle förlora sig i den mörkaste urålder. Ty ho kan t. ex. säga, att den koftbara wattruledningen, hwaraf Hr Martini under sin Österländska resa såg lemningar i neiden af Tyrus, är Egyptisk?

Såst mer angeläget är det för Europeiska läsare, att såsta uppmärksamhet wid bildens värde hos Österländingar i allmänhet: ett värde, grundadt på wattruledningars oumbärliga nytta i länder, som wero plågade af mycken hetta och torra.

Palästina, för sig betraktad, war wäl i anseende till sitt höfregn och wärregn, lyckligare

än Egypten, der intet regn föll. Men Palästina kände dock behöfwet af Cisterner, till förwärande af watten emellan regntiderna; såjaktligen äfwen wärdet af wattruledningar ifrån större och mindre floder, till planteringar, åkrar och hus, som icke nalkades intill de förre.

Att dessa wattruledningar, under sommarettan, lika lätt kunde utorkas, som wattrubäckar, hwilka icke ledtes ifrån floder eller åar, utan merendels tillkommo på sätt, som de beskrifwas i Jobs B. VI: 16, 17, är icke tänkbart. Och om Araberne, som i vår tid bebö Palästina, äro mindre sorgfälliga om wattruledningars anläggande, än de gamle Palästinarne; följer dock icke häraf, att de senare i deras tid försummat de medel, hwarigenom de brogte Palästina till högsta fruktbarhet och afkastning.

Med höfregn och wärregn finnes det regn, som Gud låt falla öfwer Palästina, tydligt bestämde i Joels II: 23.

Allt hwad trädet bär, trifwes wäl.

Verbum רָחַץ , af Propheten Ezechiel nytsjadt om träden i des XVII Cap. 9 och 10 verser, har der både uti den gamla Svenska Bibels tolkningen och uti den nya Prof. Berstonsen ganska rätt blifwit uttydt med trifwas, enligt ordets första och fysiska bemärkelse. Uti den Arabiska dialekten betydde detta ord, enligt Hr Golii och Castelli intyg, rechte habet (res). — Att i Öfversättningen af denna vers föreställa ett återfall af skalden till en profaisk diktion midt i versen, utgan att fullständiga männingen till slur, det är att ofördätra en upperligen skalb. Hwi skulle icke, i hans tanka, ett tråds fulla wåstrefnad få wara en bild af den wåstrefnades hwarmed Gud omfäctar den rådsfärdige mannen?

Ps. I: 6. Den Hebräiska bilden af människors wäg kan icke öfversättas med anslag, emedan han innefattar människans hela sätt att vara och göra. Den tankan, att göra människors anslag till intet, plågar i Hebräiska språket med helt andra ord uttryckas. Och så fattigt är icke Swenska språket, att en öfversättare behöfwer för det ena stället i Hebräiska Bibeln låna öfversättningen ifrån ett annat, der andra ord förekomma. En sådan frihet är icke en god öfversättning tillåten. Dessutom upplyser den morsöts i tankar, hwilken så ofta fordras för pybligheten i den Hebräiska poesien, att då Gud hafwer wärd om de rättsfärdiges wäg, löper de ogudaktiges twertom, oöfwarad, i willa och förberk.

Då verbum נָחַם i Hebräiska språket somliggades säges om wilsfärande får, samt anordnades betyder förgås; måste ledningen i ordets bemärkelser ifrån wilsfärande till förgås vara naturlig, men den ifrån förgås till wilsfärande, onaturlig. Hwadän förgås icke kan anses såsom ordets första och egenliga bemärkelse.

Hwad Patriarken Jacob angår, hwilken i Mesopotamien förde ett nomadiskt lefnads sätt, då han der betode Labans och sina egna hjordar; läses om honom i 5 Mos. XXVI: 5, att han i Arams land (Mesopotamien) war en hit och dit wandrande Nomad, och att han i Egypten lefde såsom en främling, men att utaf det ringa antal personer, som han dit medförde, wardt ett stort antal och talrikt folk. Om hans lefnads sätt i Palästina talas der icke ett ord. — Att han war periturus, kan icke tänkas om en man, med så mycket nåd och omwårdnad af Gud omfattad, som han: icke heller kan en forma particip. præf. i Hebräiska språket förklarad med forma participii futuri.

Ps. III: 8. Templet på Zion.

Då hela werlden wer, både af Swenska, Tyska, Danska och Engelska Bibel: öfversättningar, att Hanna, långt för Kon. Salomos tid, enligt i Sam. B. I: 9, bad wid ingång: en till Herrans tempel; sådes ganska orätt det vara allmänt kändt, att Gud, för Salomos tid, icke hade något tempel. Den Hebräiska benämningen deraf är i förenämnda i Sam. B. I: 9 alldeles densamma, som läses

om Salomos byggda tempel i 2 Kon. B. XXIII: 4; to ehurn Gud, för K. Salomos tid, ibland sitt folk bodde i rått och tabernakel, men ifrån 11:re året af denna Konungs regering, uti ett ofortbart hus, af sten och trä byggd; kallades likwäl Hans synliga boning ibland Hans tillbedjare, uti båda fallen, rätteligen Herrans tempel. Det är således ganska rätt, som öfversättaren af Wästaren, wid närwarande vers af den 3:de Psalmen, uti en Not upplyst Helgedomens berg med Zion, der Herrans tempel war beläget (icke byggd, emedan man icke säges byggd rått.)

Ps. VIII: 3. I barns och spenabarns mun lägges Du kraftiga bewis, att wederslägga Dina försakare m m.

Då den Alexandr. Grekiske Tolken med den gamla Chaldeiske här icke synes öfversenskomma; följer dock icke, att någon Recensent är tillräckligt, att stympad framställa min anmärkning, innehållande: „att Guds åra mindre beslästs igenom barns blotta sång, än af bewisens kraft om Guds warelse och wålaeringar, som äro så tydliga, att och barn kunna dem fatta och af dem förstås, att frambara läfwer.“ Om denna anmärkning tillåtes, att i frid och ro läses till slut, utan att de orden borttagas: och af dem förstås att frambara läfwer; kan ingen twifla tilligen uppkomma, om icke frambara läfwer betyder detsamma som uttala lofwer.

Att den Chaldeiske Tolken på detta ställe rätt uttydte det Hebr. ordet יָצַח med kraft eller styrka, bewisar sammanhanget med de näst följande orden, att wederslägga dina försakare och göra den ilskne owännen stum. — I Matth. XXI: 16. är icke frågan om bokstafliga öfversättningen af Kon. Davids ord, utan om de Skrifvelärde icke läst de orden: Igenom barns och spenabarns mun fullkomnar Du ditt läf; hwilka ord funnos skrefna i deras allmänt kända Bibel: öfversättning, den Alexandr. Grekiska; en Bibel: Version, som ibland den tidens Judar ägde ett stort anseende och lästes mer allmänt, än hellska N. Skriften af Gamla Testamentets Helliga Skrifter. Ut den tanka följande iastämmer nufnämnda Alexandr. Grekiska tolkning med vår Davidiska Psalm onskligen,

att bewisen för Guds Åra, som wisar sig herrlig öfver himlarna och jorden, äro så tydliga, att och barn kunna dem fatta och framföra läs-wär, hwilket derigenom fullkomnas.

Ps. X: 8. Med öfversättningen: Bak- om hjordalågren i försät sittande, är Skaldens mening ofelbart bättre uttryckt, än om man efter bokstafwen skulle säta: I hjordalågre:ns bakhåll sittande. Det Hebräiska uttrycket מַרְכָּבִי innefattar i allmänhet begreppet om försät, men plågar och tyshnerhet utmärka bakhåll, såsom i 2 Ebrån. B. XIII: 13, der det läses, att „Jerobeam sticade ett bakhåll (מַרְכָּבִי) igenom i omväg, att komma fienderna på ryggen.“

Ps. XIII: 4. Då uti en anmärkning wid Matth. IV: 22 Anmärkaren skrifwit, att Hebräiske Skalde plågat föreställa de dödas boning såsom ett rike, der djup tyfnad och mörker herrskade; kan det med en trogen recensjon här af icke vara förenligt, att utesluta orden: och mörker; emdan tyfnad icke innefattar mörker, och mörker icke tyfnad.

Ps. XXXVII: 19. Går talesättet falla i förwåning är öfwen så Swenskt, som det, att falla i dånig; kan det icke vara mer osvenskt att nyttja verbum förwåna neutraliter, än dånä: ehuruväl förwåna, liksom många andra verba i Swenska språket jemväl kan brukas i en afstif bemärkelse.

Ps. XLII: 11. Då den Hel. Skrift innefattar båda bergsträckorna Libanon och Antilibanon under namnet Libanon; läser icke vidare behöfva anmärkas, der ingen språkförmåga kan sela, som nyttjar Skriftens eget namn för dessa bergsträckor i der sammanhang, som jag nyssar dera namn; samt att den läsare ingalunda kan misledas, som, efter Öfversättarens anvisning i noten till närwarande vers, vill följa Skalden till foten af Libanon, wid Jordans upprinnelse och der betrakta wäntufallen, som störta sig utför Klipporna, för att i dem finna en bild af Skaldens wedervärdigheter.

Ps. XLV: 14. I anseende till talesättets likhet, som i denna vers förekommer, om Bruden, stående wid Konungens sida, med det, som läses om Mesias i Ps. CX: 1.

Sätt Dig wid min sida, är ingen twifvel, att det folk, för hwilket Psaltaren skrefs, ganska wäl förstod att en quinna, som upphöjdes till Konungens Majestät, icke kom längre än till Majestätets rang; men att en man kunde upphöjas både till Majestätets Åra och makt.

Ps. LVIII: 10. I anledning af denna vers har jag så uttrat mig: „Hwad angår den enallage personarum, som i Grundtexten företer edra uti denna, men de uti nästföregående verser, ehuru subjektet är ett och detsamma, bekräftas uti ifråns början af den 4:de, till slutet af den 10:de versen: kan denna hos Hebräiska Skalde wanliga prydlighet, utan fara för otydlighet, uti våra språk icke öfversättas. Den förtydning här af, som Hr. Rec. af Psaltarens öfversättning tillärit sig att göra, då han nämner den enallage personarum ifrån dem till de, Hr. B. kallat en prydlighet, är ett misstag af Rec., hwilket må vara ögats fel. Hjertats eller förståndets må det icke vara. — Det är i afseende på den Hebräiska språkkunskapen, som jag här endast vill anmärka, att hastiga öfversättningar i modifikationer af ord, ifrån en person till en annan i suffixer, ifrån ett tempus till ett annat i verber o. s. w., plågade hos Hebräiska Skalde anses såsom prydligheter, änskjönt de icke kunna så anses hos de folk, der Språkläran blifwit mer odlad och städad.

Ps. LX: 10. Då öfverskriften i denna Psalm tydligen bestämmer de händelser i Kon. David's lefnad, till hwilka Psalmen hörer, är nödigt, att han i sammanhang läses med 2 Sam. B. 7. Capitel. Här berättas i den andra versen af Capitlet, att Konungen ibland Moabiterne gjorde ett sådant vederlag, att han af dem dröpte twådelarne. Måne då war underligt, att Segrarens fot wadade i blod, enligt talesättet, som läses i både Ps. LVIII: 11 och i Ps. LXVIII: 24? — Om Edomeerna berättas vidare, i den 14:de versen af samma Capitel, att han lade krigsfolk i hela Edomen, och att hela Edom wardt honom undergifwen. Af dessa upplysningar måtte det blifwa klart, att måtningarna i 10:de versen af närwarande Psalm icke betyda annat, än att Moab nedslår jag och Edom gör jag till trål.

Ps. LXV: 12. Ut en utläggning öfver detta ställe kan väl skrivas: Dina åfsmoln nedgjuta bördighet. Detta må vara hvar och en Utläggare fritt efterläte. Men urur en öfversättning må icke Skaldens egen driftiga måtning utelutas, som säger, att fetma dryper af den Allomåttiges wagnsspår. Att b. märkelsen af exstillare tillhört verbum חַרְבָּה både i den Hebräiska och i den Arabiska dialekten, har den store kännaren af dem båda, Hr A. Schultens i sina Commentarier, så väl öfver Jobs Bok, som öfver Ordspåks Boken, med så goda Philologiska skäl wisat, att det lika litet skulle lyckas, att söka dem wedelägga, som det wore öfversködligt, att dem upprepa. Då Fyarne, efter naturens ordning, nedgjuta daggen i droppar, icke i flöden, winner förenämnda b. märkelse af Ordsp. B. III: 20. ett fullkomligt ljus.

Ps. LXXII: 8. Den ypperliga måtning som här läses och som öfwen förekommer med samma ord uti Zach. IX: 10 om Mesia herradöme: Han skall rådande vara ifrån det ena hafvet till det andra, ifrån Euphrat intill jordens yttersta gränssor, bestämmer änga wisa gränssor för något wist land, utan sträcker sig till hela werlden. Om det wore lofsigt: att här sätta landets gränssor, i stället för jordens gränssor; så kunde man lika såwål gifwa i Mos. B. I: 1. denna tolkning: I begynnelsen skapade Gud himmelen och landet, i stället för himmelen och jorden. Ordet פָּרָס betyder på inredera stället landet.

Ps. LXXXII: 16. Det är orätt, att här säga om den berömda Hr J. D. Michælis, att han icke öfversatt verbum וַיִּרְעַשׁ med rauschen. Ty i hans Tyska Bibelsöfversättning, utgifwen år 1771, läses på detta ställe, med tydliga ord, om den frodiga sådeswärten: Dessen Frucht wird rauschen wie Libanon. Om denna Öfversättare sedermera ändrat sin tolkning till rik föröd; har öfversättningen derigenom ingenting wunnit, då tolkningen icke instämmer med Urskriftens uttryck. För min del födder jag icke min tolkning egentligen på Hr

Michælis föresyn; icke heller på någon förmodad slägtkap emellan orden וַיִּרְעַשׁ och וַיִּרְעַשׁ, utan förnämligast på den Chaldaiske Tolkens wärdord, hwilken här öfversatt Hebr. וַיִּרְעַשׁ med Chaldaiska ordet וַיִּרְעַשׁ bulla, gifwa gny: ett wärdord, hwilket i alla rader kommer att blifwa wigtigt för den öfversättare, som med Författarens smak finner en sådan tom tanka oförenlig, att den frodiga såden stakas, eller röres, såsom Libanons Fog.

Strengnäs den 19 Febr. 1814.

J. A. TINGSTADIUS.

Lärda Nyheter.

Upsala.

Till den genom Mag. Berge Grundins död lediga Akad. Secreterare Syftan har Kongl. Maj:it utnämnt Akad. vice Secreteraren, Juris Doctoren Mag. Dan. Magn. Schedwin.

Genom fullmakt af d. 12 Jan. har Theologisk Adjuncten och Licentiaten Mag. Swen Lundblad blifwit utnämnd till Theol. Professor Kallsténus; hwarjemte Kongl. Maj:it i näder tillagt honom personel rättighet att söka hwilken Professorien som helst inom Theologiska Faculteten.

Efter utfärdadt Program af Akademien Rector Magnificus Professore, Ridbare af R. W. O. Doct. E. P. Thunberg blefwo Åminnelseföreläsning öfver Sweriges ofledna Enkedrottning hållna i Gustavianiska Lärosalen d. 17 Febr. på Latin af Eloq. och Poës. Professore Mag. E. J. Lundwall, d. 18 på Swenska af L. L. O. O. Adjuncten Mag. Jos. Otto Höijer.

Stridda Underrättelser.

Hans Majestät Konungen har lätit tillstå CantzliRådet v. Ridd. E. G. af Leopold en emaillerad Guldbosa för Poëmet den 26 Januari, som är infördt i Stockh Posten No 20 detta år. En dylik har äfwen ÖfverLieutenanten E. G. Nordfors erhållit för den Epilog som på KronPrinsens Födelsedag d. 26 Jan. representerades på Kongl. Slottet, och sedan några gånger varit på stora Theatern offentligen uppförd.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 4.

Lördagen den 29 Januari

1814.

R e c e n s i o n e r :

Prof: Psalmer af Franzén och Wallin.
Andra Häftet. Sthm. 1813. 90 sid. 8:o.

Hrr Fr. och W. fortfara med en iswer, som gifwer dem en ökad rätt till Allmänhetens tacksamhet, att rikta Swenska kyrkan med nya sånger. „De utgifwas,“ lyda orden i det korta företalet, „för att af sjeftwa den christliga församlingens röst bestämmas till urwal eller förkastelse, innan wi tro oss böra lemna flera eller färre till Psalm:Kvinnornas mittéens slutliga pröfning.“ En Rec. kan ej åraga sig att föra en hel Församlings talan; men då utgifw. förklara, att „grundliga anmärkingar, framställda med ärlig bewisning, skola wara wälkomna,“ will Rec. bemöda sig om det förra, äfwen som han med wisshet lofwar det senare. Han förklarar då genast, att han i detta häfte funnit många ganska goda stycken, och några utmärkt förträffliga. En sorgsälligare granskning har gifwit anledning till följande anmärkingar.

Samlingen begynner med två Nat-

wardspsalmer. Detta slags psalmer hafwa två särskilda föremål; de fordra och olika uppställning. Annorlunda sjunga Kommunikanter, som sjeftwe deltaga; annorlunda en församling, som blott åskådar. De förre prisar dagens af dem åtnjutna nåd. Den senare prisar nådens inrättning för alla och gläds af tillfällets högtidlighet. Rec ogillar således icke, att sånger, lämpade till begge dessa föremål, finnas i en Psalmbok. Men genom ordets anordning af dem, som bestämma sången, sker ofta, att en församling, utan tillämpning på sig sjeft, sjunger det, som är lagde på Kommunikantens läppar allena. Det wore derföre nyttigt, om flera Natwardspsalmer så inrättades, att både församling och Kommunikanter i dem kunde med gemensam känsla deltaga. Dertill är formen af gemensam Lofsång den tjenligaste. Den gifwer ock dagen dess sanna högtidlighet. Nimmade berättelser om Sacramentets instiftelse gifwa ingen kraft. Det, som i den berättas, må anses redan wara kända af instiftelsesorden. Detsamma psalmens djupa sorgliga stekingår ej heller i sambandet med ett tillfälle,

som bår vara den segrande glödsjens högtid, der alle kallat till salig åminnelse. Formen af uppmaning, warning, underwisning, med tillropet: *Ja! Eder!* medför en swårare olågenhet. Psalmen ikläder sig då natur af ett Skrifstetal, det församlingens håller till Kommunikanterna. Dessa kunna ej heller, utan en wiß olåmplighet, så tilltala sina medkommunikanter. Man kunde hellre nytta: *Oh! wår!* samt, med uteslutande af det individwella för dagen, förena alla i en gemensam Lofsång.

Med dessa enkla tankar, will dock *Rec.* icke förringa den första Natwardesången, som är ståd i uppmaning till Kommunikanterne: „Jesus kallar eder: Tagen, äten, dricken, pröfwen eder.“ Dessa uppmaningar falla sig likwäl något öfwerflödiga.

Wid diktionen i denna psalm, synas ett några förbättringar möjliga.

B. 2. „Jesus sjelf här med de sina
Talar om sin död och pina.“

Wid första instiftelsen stredde så. Wid wår tids Natwardesångar kunde det vara något wälgadt att så säga. Här är en åminnelse, utan annat tilltal än en hos Kommunikanterne återkallad och till Förfonaren höjd tanke. Wid detta heliga tillfälle bår imaginationskonen möjligast flonas och blotta framställas för en lugn estertanka.

„Hören: — i det helga ord

Är Hans Andra wid Hans bord.“

Wifertligen är anden alltid förenad med ordet. Men tankstrecktet och uttrycket medgifwa icke det fulla ljuset.

B. 3. De två första raderna få någon dunkelhet deraf, att ordet: kallar, måste tagas annorlunda än i psalmens första storh. Det, som följer, gör ej heller tanken fullt riktig. Widare:

„Si! Han bjuder er så huld:

Kommen, tagen för min skuld.“

„Gör min skuld,“ heter: propter meam culpam. Det kan icke menas. Propter me, heter: för min skull. Men åswen detta förswagar tanken. Justifikaren sade: till min åminnelse. Ehopejer äro sållan lycklige i psalmer. Den ensalbdige förwirras af perssonernas omwringling.

B. 4. „Ack! men pröfwen er, men pröfwen,

Är I ej Hans själ bedröfwen?“ —

Denna uppmaning synes komma något sent, under sjelfwa communionen. Ätt „bedröfwa Jesu själ,“ är ock ett owanligt uttryck. Sjelf sade wäl Jesus: min själ är bedröfwad. Ebierne uttryckte så stit Jag. Gud sjelf säger deremot: mitt hjerta grår mer sig, icke min själ. En förlorad syndare kan wäl heta en sorg för Jesu hjerta, men icke så gerna för hans själ.

„Tänken på Hans bittera död,

Som Han tänkt på eder nöd.“

Detta: som, i stället för så som, återkommer ofta i dessa sänger och medförer ounderskandom någon dunkelhet; särdeles då, så som här, ett nyb föregående substantif erinrar om ett pronomen relativum. Det föresfaller ock *Rec.* att en Christen helt annorlunda tänker på sin Fälsfare, än Fälsfaren tänkte på den fallna werlden. Man kan icke här undgå att i dessa ord söka jemförelsen i sättet.

B. 5. „I som tron den himlawannen.“

Man har wäl stundom nytjat himlawan i stället för himmelf; men wårt språk förbinder annat begrepp med denna sammansättning. Menniskowan är den, som ålskar menniskor; penningwanden, som ålskar penningen; himlawanden, som ålskar himmelen.

B. 6. „Zagen, ären“ —

Wifertigen sjelfwe den höge Justifikarens ord. Men det synes, som skulle icke skada, att man, i en psalm, uttrycker dem mindre sensuelt. „Enottagen lifwets bröd; njuten försoningens blod;“ eller något dolt, för tanken mindre sinligt, och för hjertat mera rörande talesfär.

„Lifwets bröd J undfår här,

Som för er ugifwit är.“

Allegorien är rätt af Joh. VI. Men de fleste lära taga det i samband med instiftelsesorden, och då är det icke brödet, som utgifwes.

B. 7. „Zagen, dricken; saligt njuten

Kalken, för er alla gjuten; —

En gjuten kalk ger redan ett twetydigt och främmande begrepp. Wenas utgjuten, så är tropen likwäl hård. Kalken, som rådes, är icke utgjuten. Han framgår himmelens högsta gåfwa. Blodet utgöres till syndernas förlåtelse. Kalken framgår det till förbundets stadfästelse. Widore:

„Njuten — Kalken af hans dyra blod,

Som ger syndarn frid och med.“

Meningen är: Njuten blodet af (eller utur) kalken. Men det låter sig ej uttrycka med: „Njuten kalken af blodet.“ J stället för det tunga: syndarn, synes själen eller hjertat falla sig lenare. Ordet mod, för frimodighet, har ett genom språkbruket förlorat största delen af dess andliga begrepp, och kunde stundom falla ansidligt.

B. 8. „Alle förläts er, Amen! Amen!

Om J wärdigt det anamman.“ —

Detta Amen kommer något omämndt.

„Detta blod, som löst er skuld“ —

Dec. menar, att den gäldbundna löses ut ur skuld. En skuldsedel inlöses, men

skulden löses icke, utan betalas. J andlia stil: afplana s.

B. 9. „Om ditt hjerta, innerst renadt,
Innerst här med Gud förenadt.“ —

Öfvergången från edert till ditt, är osäntad. Ordet innerst gör icke en äfsettad werkan. Hjertats inre och förening med Gud medgifwer här icke grader af mer och mindre. Versen är desutom blott prästas. Fullnaden wäntas i nästa vers. Sådant undwikes gerna.

B. 11. Här säges om den obotsfärdige, att han

„Blott en ewig ödd här får.“

Ordet blott skadar tanken. Då någon säges så blott det eller det, betecknas dermed wanligen, att han icke fått full lott.

B. 12. „O Guds Lamm! som för oss blöder.“ —

Blöda säges här om ett dömande hjerta såsom tropus. Men då subjektet är ett offerlam, upphörer blöddandet att wara bild. Det är då fysiskt och må här icke sättas i prästens Guds Lamm blöder ej mera. Dess blod har redan runnit till verdens försoning.

Denna Psalm kallas omarbetning af Gl. Psalm. No 14. Dertill finner Dec. intet spår.

Den andra Nattwördspsalmen (sid. 4) har swärsare meter, med fem masculina af hwilka tre rimma. Denna slägenhet är dock lyckligen besegrad. Den sjungande anställer betraktelser öfwer sig, som tillåta deltagande. Det förefaller dock Dec. såsom skulle några så ställen kunna hjälpas.

B. 2. „Klåd mig Du i bröllopskrud.“

Hellre: helig krud. Det gifwer mindre förströelse åt tanken, än bilden af bröllopp.

B. 4. . . . „din kärlekssblick
Med allvar till mitt hjerta gick.“

Med allvar är här något swagt. Hos Gud måste allvar alltid tänkas. Meningen förmodligen: djupt in uti hjertat.

B. 5. „Oj Herre Jesu, aldrig mer
Min bästa Wån jag öfwerger;“ —

Man inser ej lätt, att Jesus sjelf är denna bästa wånnen. Kunde heta:

„Mitt wäckta hjerta aldrig mer
Dig, Herre Jesu! öfwerger.“

Man undwiker ock ett nej, som der säger intet.

„Jag går så gerna“

Detta så, som öfwerallt i dessa sånger sättes före epitheter, synes något trivialt; så spådd, så huld, m. m. Harde nära oadelt, när derpå intet att följer.

B. 6. „Och när jag önskar wederfå

De krafter, som ej mer förmå,

Jag, lik Maria, då

Wid dina fötter sitta will“ —

Rec. har sig icke bekant, att ordet wederfå så brukas aktivt, utan blott såsom passivt. Skall förmodligen betyda att wedergwicka, men heter ej så i vårt språk. Egentliga ordet wore återfå. Men då frågan, såsom här, är om förkorade och oförmodna krafter, uppstår ej gerna någon önskan att desamma återfå. Ordet då, på detta ställe, stöder äfwen i sången.

B. 9 heter det till Frälsaren:

„Du är den källa, af hwars flod
En Christen dricker ewigt mod.“

Wilden synes icke fallt ren. Att „dricka mod ur en källas flod.“ Att dricka mod faller sig redan något orwanligt i andlig stil. Dessutom säger den nya bilden flod icke något kraftigt. Man dricker hellre ur källan, än utur rännilen.

B. 10. „I denna jemrens dal.“

Det förmenta bibliska i denna bild, hwilken här ofrare förekommer, grundar sig på ett missförstånd af Ps. LXXXIV: 7, der det heter om de till Jerusalem högtid wandrande Israeliter, att de kommo genom Bakedalen. Denna dal hade sitt namn af de der ömningt wexande Bakedaråd, hwilkas fåda framflås genom barken, under form af träar. Derifrån härleder sig uttrycket Bakedalen. Meningen hos David är iwertom, att denna dal för Pilgrimerna war ett glädjesämne, emedan de der fingo Tempel i sigre och nakades målet af sin färd. I Prof. Öfwers. är denna ort ock så riktigt benämnd: Bakedalen.

Sid. 7 begynnas Davids Psalmer. Rec. anser, att, om Lössångerna och helt så andra undantagas, så blifwa de öfriga swära att lämpa för våra tider. Davids individuella ställning, som öfwerallt råder, föranslåter en Swensk psalmist till wändningar, som icke gerna medgifwa allmän tillämpning. Förf. hafwa således widtagit den utwägen, att antaga hela grandtanken hos David såsom thema: sednande tillsatser hafwa således blifwit oundwiktiga, men de synas mindre behöriga, der psalmens karakter och åndamål ej öfwerensstämma med originalens.

Sid. 7. Människans ringhet och höghet. Denna psalm saknar icke poetisk anda. Det synes dock, såsom skulle den egentliga psalmstilen wara något stynd af konsten.

B. 2 upplöst i prosa heter: „O Du, som bredde ut såster och skåde sol och måne.“ David skrifwer: beredde. Wid ordet ställa saknar örat något, så framt icke detta ord, emot förmodan, skall betyda att ställa i gång, såsom det säges om ett urwerk. Man wäntar annars ett rum tillsatt.

„Hvad är i jordens vrå ett meneskstoff, en meneskfjal, att du följer dess vägar?“ Wiser-
ligen kunde jorden kallas en vrå i mortars
af hela werldssystemet; men jordens vrå
säger något annat. David prisar den oför-
tjenta kärlek, som skapat, den milda försyn,
som värdar en menniska; men då denna men-
niska fördelas i ett meneskstoff och en
meneskfjal, röjer sig penseln något skarpt.
Sjålen, en släkt af Gudomens egen ande,
må icke förbringas inför sijn ewiga ursprung.

„Allt skapadt är ju samma slägt.“

Samma slägt är wäl icke allt, som skapades
af samma hand. Paulus lånar i Athen ett
ställe af Grekiska Skalden Aratus: „Vi äre
en Guds slägt.“

B. 4. Upplöst: „Den fallna menniskan,
lemnad åt sina lastar; hon, som war ämnad
till engel, sänker sig nedom ett djur.“ Så
må man icke låta David sjunga. Mennis-
kan war ämnad — till menniska, och icke
till engel. I sådant fall hade Skaparen icke
gissat henne en kropp med förliga känslor
begåfvad. Nu säger David till Gud: är
menniskan gaf Du wäl icke Dina englars
fullkomliga höghet. Hon innehafwer blott
andra rummet i Skapelsens omätliga ledja,
som fån jorden höjer sig upp till Din Thron.
Men alla Din Skapelses förliga werk lade
Du under hennes fot. Så lämpar Paulus
Davids ord på werldens Försonare, som, i
djupet af sin förnedring, i egenkap af men-
niska, emottog himmelens hugswalelse af ett
himmelskt budskap. Men detta war blott
präfningsens och förlakelsens ögonblick till en
seger, som skulle belönas med herradome öf-
wer hela den återlösta menckligheten. Ebr.
II: 7.

Sid. 11. Förstötan till Gud.

Denna lilla psalm synes Nec. mycket god,
ren och lämplig till kyrkosång. (Han öfsta-
de blott ändrad

B. 2. „Om än jag måste sorgens dal

Med sära fötter tråda.“

„Tråda en dal med sära fötter,“ torde ej
wara brukligt språk. Tråda, som är iwe-
tydigt, har förmodligen tillkommit för bes-
hofwet af tre rim. Sär i stället för sä-
rad, nyttjas ej heller nu mera. Ej heller
föregår något, som leder till begrepp af sä-
rade fötter. Hos David heter det: „Om
jag än wandrade i en mörk dal, b. ä. om-
gifwen af favor, utan ljus och ledning. Wis-
den ligger således icke i dalen, utan i
mörkret, som i djupa dalar wanligen
råder.)

Sid. 12. Böne-Psaln.

B. 1. De fyra första raderna falla sig
något swaga. Talsfätter: Komma uppå
skam, som i Hebräiskan betecknar en wår-
grad bönhörelse, misshagar i Swenska
språket och säger något helt annat.

Sid. 16. Lofsång.

Har icke karakteren af Lofsång. Är ej heller
dertill ämnad af David, som gör en jemfö-
relse emellan Frywtares olyckliga lif och des-
ras sällhet, som af hjertat äro Gud tillgifne.

B. 1. „Din milda wakande Försyn

Omhwärter oss, som blåa skyn.“

Den blåa skyn, medförer något, som i en
psalm misshagar. Ordet omhwarfwa,
läser ej heller wara det rätta. Skyorna gå
öwer vårt hufvud, och omgifwa oss icke,
såramt man ej skulle tänka sig hela syn-
kretsens runda omsättning. Derom talar ej
David. „Herre!“ heter det, „gränslös är
Din godhet såsom himmelens fäste. Wid-
sträckt Din trohet såsom himmelens fvar.

Fast är Din rättvisa såsom bergens grund,
walar. Outforskliga Dina rådslag såsom
hafwets djup." Så sjunger David.

B. 3. „Of alltid samma nåd förunn!"
Imperativet heter: förunn."

Sid. 17. Barmhertighet.
Dessa två verser äro till psalm mycket goda;
men den bilden, att „samwetsro skall krydda
menniskowännens råtter," är icke Davidisk,
ej heller enligt med psalmstilens enfold.

Sid. 18. Bot: Psalm.

B. 3, såsom uttryckande Davids indi-
viduella tillstånd, kunde utslutas. Den skar-
pa öfvergången i v. 4. har ingen anledning
hos David.

Sid. 20. Förbön för Konungen.

Denna psalm har också ingen anledning hos
David, som under sin flykt tackar Gud för det
beskudd han njutit, och tolkar sin hopp att
bibehållas på den thron han af Gud emot-
tagit. En Selneccerus omstöpte så
denna Davidiska psalm. Men esterska må
det icke gifwa. De „sena silfwerhären," v.
2, råja intet spår af Davidisk diktton. Så
grant talar icke det sant bedjande hjertat.
Jäke heller är ordet lyckliggöde (v. 1) ett
uttryck, som behagor i en psalm.

Sid. 21. Tacksägelse: Psalm.

B. 1. „Hur ljuf, o Gud! hur säll den lott
Att Dig i Sion lofwa!" —

Originaler till denna psalm strålar af högs-
her, som nedstämmes af denna prosaiska in-
ledning. Rec. önskade hellre Davids sublima
början uttryckt:

Ett stilla hopp
Är Dig en lofsång,
Du Sions Gud!

B. 3. „Din wink lydes af folkens öf-
werdåd." Det förefaller Rec. såsom skulle

öfwerdådet redan hafwa upphört hos ett folk
som lyder. David sjunger:

„Du hämmar folkens öfwerdåd,
Din wink of stormen lydes."

B. 5. „Du kommer, Gud! och i Ditt sjått
Det goda året träder;" —

Apostropfen Gud! faller sig tung; hellre:

Du kommer; och i Dina sjått —

Hela denna psalm genomandas af en warm
och innerlig känsla, och slutet är derjemte
skönt och majestätiskt.

Sid. 27. Morgon: offer i Selge-
domen, är en af de mest rörande i denna
samling.

B. 4. „Men Cedren lif, som, friskt och skön
På Libanon sig höjer,
Och Palmen lif, som ewigt grön

I Carons dalar dröjer;" m. m.

Davids bild är, i sin Österländska klädsel,
hög och söderåfflig: „Den rånfärdige skall,
lif Palmen, klådas i ewig grönska; lif Liba-
nons Cedar, höja sin höjda." Men Rec.
finner här en tillsats, den David wiserligen
icke widkännes. Caron är ett stort fält,
som, utom dalar, sträcker sig från C e s a r e a
till C a r m e l. Rec. har sig icke bekant,
att Palmträd der någonstun funnits. Wid
J e r i c h o, som kallades Palmstaden, kunde
sådan plats sökas. Desutom är icke Palm-
träds natur att wäxa i dalar. De älska fria
fält, eller ock öppna höjder. Man torde ej
heller noggrant kunna säga, att det wä r a n s
de trädet dröjer. Det måste wäl för-
blifwa på sin rot, tilldes en främmande
hand flyttar det. Men den beständiga gröns-
kan är sann bild, ty ehuru kronans nedra
blad årligen ossfalla; uppskjuta dock immerfort
nya från det mörkliga ämne, som utgör trä-
dets topp och förwandlas till blad.

Sid. 28. Mot onda och gudlösa
menniskor.

B. 1. „Dem wedergäll, Dem nedersäll,
Att återfall Af deras fall
Må warna och förskräcka!“

Till en församling, som så sjunger, kunde
med sål sägas: I weten icke, hwars
Andas barn I ären.

Sid. 31. Loffång.

Sannolikt blifwer den aldrig sjungen. Me-
ren tung och mödosam. Melodien trög
och glömd.

Sid. 33. Johannes Döparen.

Kallas Advents-Psaln, förmodligen af or-
sak, att två Advents-Ebdagars texter stå i
förbindelse med Johannes.

B. 2. „Hans hufvud blir på bälet lagdt.“

Denna omständighet känner ej Evangeliska
historien. Sannolikt gjorde Herodias sig
dermed ingen möda, sedan hon wunnit sitt
ändamål.

Att wäcka till bättring är wisserligen
ett nödigt föremål. Men wid denna för-
skräckliga Adventspsalm, som wisserligen icke
väcker glada tankar om en instundande Jule-
helg, synes icke afseende stett på Jesu egna
ord: „Gud hafwer icke sändt sin Son, att
han skall dömma werlden, utan att werlden
skall blifwa solig genom honom.“ Man kun-
de, måhända, mildare bereda hjerta att
emottaga den dag, då himmelens härar ut-
ropa: „Frid öfwer jorden!“

Apostrophen till Jerusalem: „Statt upp
och se,“ m. m. faller sig tung och mörk för
dem, som derwid icke tänka sig hela Chris-
tenheten.

(Stulet nästa gång.)

Sanningens Röst från Moskwas Ruiner:
af E. W. Arndt. Öfversättning ifrån
Tyskan. Sihn. 1813. 55 sid. 8:o.

Hwar och en som känner den patriotiske
Arndt — en man, öfwer hwilken Ulric von
Huttens kraftiga anda tyckes hwila — lärer
wäntat att han, i denna tidpunkt som näs-
kas sin katastrof, icke skulle förblifwa tyst.
Nedan i den period, då intet hopp om rädda-
ning för Germanien kunde näras, sade han,
med sin förebild: ich habe gewagt *); hors-
de man då wänta att han nu skulle wara
owerskam för sina bröders uppmuntran till
strid och död för frihet och sjelfständighet?
Att han det ej warit, synes af närwarande
skrift, en den sårade fosterlandsökansans Phi-
lippik, en den lågande harmens flammande
deklamation, mot hwilken hans förra skrifter,
sjelfwa hans Geist der Zeit, är ett intet.
Annars har den samma generiska egenheter
som sina äldre syskon. Den förråder samma
manligt ädla och frihetsälskande karakter, den
är ett foster af samma folka, glöddande wres-
de; men har samma enformighet, såsom fat-
tigare på klara, stora ideer, än på brusande
känslor, hwilka till det mesta uttala sig ge-
nom något bombastiska invektifwer. — Man
har, i afseende på Arndts stil, träffande sagt,
att den sått denna ton, till följe af en urs-
prunglig förwillelse hos författarn, i det han
han tagit det instrument han brukar, för en
penna, då det i sjelfwa werket är en Cor-

*) Som bekant är, woro dessa ord den epi-
graph som Ulric von Hutten mtrjade på
sina Tyska fermenter, och som skulle swara
mot jacta est alea, som han på sina latin-
ska antagit.

poralskåpp; och närvarande friskt är verkli-
gen rik på tirader, som kunna snarare likna
slag af en högelstelnung, än af en gäsfjäder
formade perioder; t. ex. sid. 6, der frågan
om de med Frankrike allierade makters mini-
strar: „De woro genom uselhet eller elakhet
förrådare af sitt fädernesland och sina beherr-
skare.“ — Sid. 7, om Franska arméen:
„Men många weta ännu icke, huru härfo-
rarne för dessa skaror själa som de gemena-
ste tjufwar.“ — Sid. 11, till Napoleon:
„S rosande och lågande herrligheter sitter du
der, såsom satan i sitt hellwete, och har om-
gjordat dig med ödd, förböfse, mord och lå-
gor.“ — Sid. 15, om Napoleon: „Den
som ännu vågar kalla honom en obesegrad
hjelte, ett gudomligt geni, en stor man, den
hådar menfsligheten och historien och will för-
dölja sin eländiga dumhet eller falska bosag-
tighet under lödna ord.“ — Sid. 40: „Du
talar om (Tyska) folkets hjälse för Franso-
ferna. Lögnare! Du känner det wäl! Huru
kunna barn af den ädlaste frihet och den
ärorikaste historia älska de slawiska och hysk-
lande Fransoser? — Sid. 42: „Du säger,
wåra fanor förenade med de Franska örarna,
hölja sig med ära. Ja med en herrlig ära,
som hwiner omkring pålen och galgbacken“
m. fl. — Men bland en tropp owisja, bäs-
wande recruter (och till sådana har ju Arndt
föreställt sig att tala), gör, som bekant är,
Corporalskåppen mera gagn, än den endast
för fulländade hjeltar beräknade lagern och
ertriumswagnen. Hr Arndt har nemligen i
sitt fädernesland sett, huru söga det djupaste
theoretiska wotande förstår till afböjande af

tidens lidanden. Han hade derföre icke we-
lat spjelsätta denna förmåga, utan wäcka,
drifwa och uppmuntra till handling och sinlig
verksamhet. Ur denna synpunkt synes det
Nec. att de Wendiska skrifterna skola bedöms-
mas, och då tror han man skall mede-
gifwa, att om man måste för honom in-
skränka sitt beröm som skriftställare, har man
så många flera skäl ort öka det såsom menni-
ska och patriot. Att han också, om han will,
med hög wältalighet kan genialiskt glänsa äf-
wen på författarbanan, wisa flera ställen
också i denna friskt, af hwilka wi wilja an-
föra sid. 50: „Det gafs en tid, en ridder-
lig, romantisk tid, rik på hög anda och sto-
ra gerningar, då werldsdelar störtade öfwer
werldsdelar, folk kämpade emot folk och alla
ting omweplade i tusensalldige skiet; då war
Gud i menniskorna; man stridde för de störs-
ta minnen och monumenter i historien, man
stridde för christendomen och tron, och kri-
garne tecknade sig med korsen och hette Guds
riddare och stridsmän. Det har kommit en
annan tid, en oridderlig, olycklig, andefattig
tid; werldsdelar störta åter på werldsdelar,
folk kämpa åter mot folk; alla menfsliga och
gudomliga ting äro åter tusensalldige wända
om hwarannan; men man strider för orätta
wisjan, för wälder, för tyranniet; frigarne
äro brännmärkte och heta djefwulens solda-
dater.“ m. m.

Denna friskt, som lär wara ett utdrag
af ett större arbete: Die Glocke der Stun-
de, är rikt på tryckfel, och öfversättningen,
för att nyttja ett Danskt uttryck, gjord i
flång.

Bihang

till

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 4.

Mars

1814.

Akad. Prisutdelning. m. m.

Stockholm.

D. 24 Jan. var Kongl. Akademiens för de fria Konsterna årliga högtidsdag, då Akademiens Praeses Öfver-Intendent: Silvers Stolpe efter ett kort tal utdelade åt unga Konstnärer och Elever de af Akademien beslutna Premiemedaljer och Stipendier.

Den 9 Febr. nedlade Mathes. Professorens i Upsala Mag. Jöns Swanberg sitt Praesidium i K. Wetenskaps-Akademien med ett tal: "Om begreppet af en verklig Natur-Philosophi; förhållandet af sådan till Experimental-Physik, samt den ståndpunkt, uppå hvilken Mathematico-Physiska wetenskaperna sig för det närvarande befinna." Till Praeses för första halfåret valde Akademien sin f. d. Sekreterare och Astronom H. Nicander.

F. d. Envöjen, Regeringsrådet, Ridaren af R. N. O. Gust. von Brinkman blef d. 7 Febr. vald till arbetande Ledamot af R. Witterhets, Historie och Antiquitetens Akademien.

Göteborg.

Kongl. Wetenskaps- och Witterhets-Samhället hade offentlig sammankomst d. 24 Jan. då Stads-Physicus Doct. Fr. Schulzen efter hållet tal aflemnade praesidium till Commerces-Rådet B. H. Santesson. I bland täflingskrifter i Skaldekonsten hade Samhället tilldömt högsta priset åt Skaldestycket Aphrodite, författadt af J. Börjesson, Studerande af Göteborgs Landskap wid Upsala Akademie. De mindre priser tilldelades Skaldestycket Ett Besök i min Södelsbygd, författadt af J. Anderson, Halländska Hush. Sällskapets Sekreterare. Öfver Wetenskapsämnet hade ingen skrift inkommit.

För år 1814 lemnar Samhället för täflan i Wetenskaperna fritt val af ämnen i Ekonomien, Natur-beskrifningen, Topographien och Statistiken, samt Historien och Antiquiteterna, dock endast med hänsigt till Göteborgs och Bohus Län. Priset är 20 Dukater. I Skaldekonsten lemnas äfven fritt val af ämnen. Priset en Guldpenning af 12 Dukater. I Wälthigheten uppgifwer Samhället som Täflingsämne: Minne af någon bland de Svenska Män hwilkas förtjenster ej ännu blifwit på vederbörligt sätt framstälde. Priset för detta, äfvensom för föregående ämne, är en Guldpenning af 12 Dukater. Inom slutet af nästl. Octob. månad böra Täflingskrifterna insändas till Samhällets Sekreterare Professor G. Rosen.

Årda Nyheter.

Stockholm.

Kongl. Maj:t har tilldelat Wetenskaps-Akademiens f. d. Sekreterare och Astronom, Kgl. Sekreteraren Henr. Nicander Cansliråds fullmakt.

Upsala.

Akademiens tjenstfördrättande Cansler har under d. 26 Jan. utnåmt Adjunkten wid Kongl. Wetenskaps-Societeten härstädes Doct. Göran Wahlberg till Botanices Demonstrator i ledigheten efter E. O. Professorens Doct. Ad. Nilzius.

Lund.

Sedan Consistorii Academici förslag till lediga Primar. Theol. Professionen och Domprofessureret, hwarpå woro uppförde Prof. Doct. A. Hylander, Prof. Doct. J. Lundblad, Prof. Doct. E. P. Hagberg, blifwit af Kongl. Maj:t under d. 12 Jan. i så måtto ändradt, att

Doct. Hagberg ifrån förslaget utgått och Prof. Doct. Chr. Wählin i des ställe uppsörd, har Kongl. Maj: genom fullmakt af d. 9 Febr. utnåmt Doct. Wählin till Primar. Theol. Professor och Domprost härstädes.

Akademiens Cansler har förordnat Magister Docens A. Fr. Kniberg till Astronomias Observator.

Efter förut utfärdadt Program hölls d. 28 Febr. Latinsk Oration i anledning af Fresten emellan Sverige och Danmark af Akademiens Rector Magnificus, Eloqu. & Poët. Professoren Doct. J. Lundblad, samt dagen derefter lifaledes ett Svenskt Tal af Magister Docens J. W. Bergqvist. Vid första dagens högtidlighet utdelades ett Latinsk Poëm och wid den senare ett Svenskt Skälbestycke Nore, författadt af Professor Tegnéer.

Strengnäs.

Härvarande Gymnasii Bibliotek har nyliken emottagit en af framl. Prosten i Husby Resarne Jon. Ehrling donerad Samling af Disputationer, som wid Swenska Lärosäten blifwit utgifna. Denna Samling utgör inalles 472 volumer.

Westerås.

Bibel-Sällskapet, som härstädes förledet år stiftades har ifrån Brittisk Utländska Bibel-Sällskapet i London genom Legationis Predikanten Doct. G. Brunmark emottagit en gåfwa af 300 Pund Sterling som nu blifwit förwerklad till 2257 R:de Banco. I anledning häraf har Bibel-Sällskapet gått i författning derom, att till de fattigare Socknar i Öster och Westerdalarna gratis utdelas öfwer 400 inbundna Exemplar af den Heliga Skrift. — Sällskapets n. w. Ordförande är Professoren, Lectorn Mag. N. H. Stenberg och Lectorn Mag. Reinhold Scheringson Sällskapets Sekreterare.

Kongl. Maj: har genom fullmakt af d. 9 Febr. utnåmt Contractusprosten och Ryskoh. i Kahlun Kongl. Ord. Hofpredikanten Doct. J. Wellgren till Pastor i Leksand.

Göteborg.

Framl. HofRäts-Rådet och Håradshöfdlingen Zach. Sjernerantz har till Contubernii-Inrättningen wid härvarande Gymnasium restamenterat en Summa af 1000 R:de Banco

Nekrolog *).

Carl Christoffer Gjørwell.

Den 26 Augusti 1811 har den Swenska Literaturens Patriark, Kongl. Bibliothekarien Afsefor Carl Christoffer Gjørwell, slutat sin nästan beständig under knappa omständigheter förda, verksamma wandel. Född i Skåne den 10 Febr. 1731, började han 1741, i Åbo, sina studier, fortsatte dem i Lund och Greifswald, till des han, 1750, företog sig en lärresa genom Holland och Frankrike; på den tiden den högre culturens förlustwade länder. Året derpå hemkom han till fäderneslandet, antog en privat lärares plats i Brukspatronen Brandels hus i Stockholm, för att under den tiden widare bereda sig till sitt föresatta mål: att en gång för hedningarne på Afrikas och Amerikas kuster predika Evangelium. Men redan tidigt hade hans håg dragits åt forskningen, så wäl i lärodomens som de politiska Staternas häfder. Han öfwergeff derföre, 1755, sin äldsta föresats, och ingick, som Extraordinarie, wid Kongl. Bibliotheket. Samma år började han utgifwa Den Swenske Mercurius, den första kritiska Journal i vårt fädernesland**); en friskt, hvilken i vår Literatur gjorde en Epoch, som af en ostacksam efterwerld blifwit förgåten, emedan des afslagenhet undandragit våra ögon des werkningsar, och så blandat dem med sednare uppträden. Samtiden wor rättwisare; ty den hade icke försett något Swenskt arbete utmärkas af denna mångsidiga kunskap, denna gransking, denna öfwer för lärdom, och detta bemödade att ur såkra grunder deducera sina omdömen. Icke underligt alltså, om alla, som inom fäderneslandet hyskats sig med weitenkaperna, så Betesraner som Novitier, flöto sig till den nitfulla ynglingen, helst då utländske Lärde, som genom

*) Denna skyldighet mot Gjørwells minne, hafwa wi redan länge önskat att kunna afhördas af. Då wi funnit den så wäl uttryckt, i den Nekrolog som snart efter Gjørwells dödd lästes i en bekant tidsskrift, hafwa wi med Gjørwells minne här welat mörda den med några få tillägg och rättelser.

***) Förut utgafwos wäl Salusii Lärda Tidningmar: men dessa woro endast, icke alltid wärlitliga, bok-annonser. Icke desmindre sökte redaktionen att motarbete den nya, bättre månadskriften.

hans Journal sågo en wäg öppen till gemenskap med den Swenska Lärdoms-republiken, indte honom med öfning: innan kort war skedes Gjordwells namn der sista i wår Literatur.

Men trögare gick hans politiska uppkomst, hans befordran på tjenstemannabanan. Tidigt såg han Bibliothekarie-tjensten sig undanryttas, af en nästan jeminärig, från ett annat verk; och denne gick, förä af en partisk harm (swaga sjä-lars affekt mot den de förolämpat), så långt att han wille förneka den warma bokållfaren frutt tillräde till den Katt, som hans sygla ålade honom att bewaka*) och hwilken han genom sina literära mödor och relationer ansenligt förskat**). När denne förman, efter trettie års tid, ändt-ligen gick undan, såg den gamle mannen, oak-tadt sina förwärfwade nya meriter, oakadt sin redan 1764 erhållna survivance-sullmakt, sig af en wida yngre literatör undanträngd från den långe wäntade beställningen; och med blotta Kongl. Bibliothekarie-titeln och en högst obetydlig pension, afträdde han, wid sin lesnads afton, från Embetsmannabanan 1795. De ljusare utfigter, som hoppet och en stor förstades löfte spred kring hans sista dagar, hindrade döden honom att se förwerk-ligade †.)

Äfwen hans stora literära anseende började aftraga. Med Gustaf III:s upstigande på

*) Denna twist, om Annamenten Gjordwells rättighet att äga en nyckel till Kongl. Bibliotheket, öfvergick till ett slags rättsegång, hwars handlinnar förwaras bland Kongl. Bibliothekets papper.

***) Icke allenast för inkomsterna af de genom hans försora och på hans bekostnad utgifna Kongl. Bibliothekets Tidningar om Lärda Saker, inköpte han ett betydligt antal böcker som skänktes åt Bibliotheket, utan af sina bokhandels-bekanta i Tyskland och Holland tillbytte han bibliotheket en mängd dyrbara verk för bibliothekets dittills nästan alldeles obegagnade förlager. På detta sätt bekom det Kongl. bibliotheket t. ex. Winkelmans Arbeten; Befelings Herodotos; Burmans Phädrus och Aristophanes; Flora Danica; Langebeks Scriptores Rer. Dani-car. m. fl.

†) Det war wår numarande Kronprins, em Gduse kallad från ett afsläpse land, förbehållet, att tänka på betälsningen af Statens

thronen föregick en stor förändring i Nationens smak och tänkesätt. Den fordna isfövern för de stränga wettenskaperna, för Fosterlandets häfder utträngdes af det ensidiga och steswa bemödan-det, att uppdraga en Frank witterhet på Swensk botten. Ut detta håll war Gjordwells bildning icke rigtad, och Tyska Nationens li-teratur, hwars friska danande han på nära håll äfett och dersöre warmt ålskade, gjordes till en skott-tasla för de uppwerande ytlige förfranskade småsnickenas sarkasmer. Det war således icke besynnerligt, att en man, som ispynerhet prisade denna literatur, fick dela lika öde med den, och att den wittre lättfönnighet, som, från med-let af 1780 talet till början af detta århundra-de, herrskade i wårt lärdomsrike, yttrade sin okynniga glömska af hans fordna förtjenster, med att draga honom för ett Forum, till hwilket han icke hörde, och förlöjliga hans annalistiska werksamhet och hans föräldrade stil. Sjelf Gus-taf III, som prunkade med titeln af Wetterska-pernas, Witterhetens och Konsternas Augustiske befordrare, och som utdelade Ordnar och Akade-miska hedersskälten åt sina hoffnilen, hade inga nådebewisningar qwar åt en trogen tjenaar, som dyrkade honom som en Afgud, som om hans en-skilda bibliotek hade stora förtjenster, som anskaf-sade egentligen de första bättre och efter libera-lare principer författade läroböcker till sina upp-werande landsmäns tjenst och som — man må sä-ga hwad man will — dock först, genom sina ar-beten och sitt warma, egna fördelar uppoffrande nit, danade sig till en lärd Stat, så inom sig sjelfwa som i Europa, och af hwars talrika samlingar ingen är så liten och afbruten, att den ej är af dyrbarhet för wår lärdom *).

Fullt mot en man, som af krenne Swenska Konungar, hwilka han länge med nit och trohet tjent, blifwit glömd och äfidosatt. Diupt hade dessa Hans Kongl. Höghets ord: C'est le devoir du Gouvernement de ré-compenser les Gens de mérite, inträngt i Gubbens hjerta, och aldrig kunde han uppre-pa dem, utan att tårar — den warmaste tacklambets och wördnads tårar — suktade hans sädna åldriga anlete. Wälsignelse öfwer Der, som beredde denna glädje åt hans sista stunder!!

*) Jfr. Thorilds Kritik öfwer Kritiker. 3 Del. s. 34.

Men dessa misshöden bortglömde han i skö-
tet af en älskad familj. Försynen tyckes hafwa
welat gifwa honom en ersättning för werldens
orättwisa, genom den lyckligaste huslighet, den
fastaste helsa och det lugnaste sinnelag, hwilket
af hans ertsläckliga iswer för fäderneslandet och
des litterära åra stärktes och underhölls. Bland
sina landskapstasor, sina blomster och sina böcker
fatt han, ända till sin sista sjukdom, i beständig
werksamhet, med nöjd resignation, hwilken icke
fördes hwarken af hans genom tidernas till-
tagande dyrket tryckande blifna omständigheter,
eller af sorgen öfwer en älskad dotters förlust,
eller af harmen att se sitt rena patriotiska nit
misshandla och ett af hans arbeten sequestreradt †),
eller af bedröfwelsen öfwer att smänningom se
sina ungdomsvänner så inom som utom fädere-
neslandet, en Schlözer, en Eck, en Fr. Ni-
kolai, en Lidén, en S. Alf, en Schönberg
m. fl. ryckas bort af döden, lemnade honom en-
sam att stå, som ett skönt monument från en
annan tid. Hwarje nytt steg som kunskapens
odlingen gjorde, hwarje ny tjenare som Lärdo-
men sig förwärfwade, war tillräcklig att icke
allenast trösta honom, utan ock att fylla hans
själ med en inäerlig glädje. Utan att någon-
sin blanda sig i de partier, som stundom belas-
de war litteratur, värderade han hwar och en,
som wisade iswer för des fortkomst och bästa,
och hans wällust war att sluta till sig hwarje
yngling, som yttrade håg för wettenskaperna,

†) Patriotisk Cateches, ett af Gjørwells
senare arbeten, som lofwade någon winst.
På det att en Regeringen misshagelig hof ej
skulle finnas i Allmänhetens händer, inlöfte
han åter, med sin stora förlust, alla de för-
sända exemplaren. Hof-Canzleren Baron Zi-
beth måste wäl, i följe af sin tjenst, bereda
den man han hogastade, denna ledsamhet;
men deremot blef genom hans åtgärd Gjør-
wells årliga pension ökad, så att den 1803
utgjorde 166 Rd. 32 s. banko. Då denna
icke kunde annat än wara otillräcklig för hans
lifsupphålle, måste hans son, hans mäg
samt en hans wän och fordnä embetskamrat
förena sig om att tillskjuta årligen hwar sin
tedjedel, till bestridande af de nödwändigaste
behofwen. Det är endast i Swerige, der
dyliga öden för utmärkta literatörer icke äro
sällsynta.

uppmuntra honom, och med sina wänliga råd
söka befordra hans framsteg; att han i senare
tider stundom mistog sig i sitt omdöme om den
enas eller andras talang, måste förlätas hans
Sjuttio år.

Wiserligen war den ädle afledne ingen
stor författare, som med wigten och djupheten
af sina idéer och sin hänförande stil, verkade
på sitt utbehwarf. Twertom war han i ordets
egentliga mening, icke författare, utan samlare
af materialier (isynnerhet för häfdatecknaren)
och utgifware af kunskapernas monumenter. Hans
förtjenst som Literatör består derför till det mesta
deruti: att han öfvert och bekant med andra länders,
förnämligast Tysklands Literatur; att han, med
den noggrannaste diplomatiska granskning, ut-
gifwit handlingar (som han stundom blandade
det obetydliga med det mera wigtiga, så är så-
dant ingen skäl原因 grund till tadel), och att han
iswrigt sökt tjena och befördra hwarje bemöjande
för kunskapernas förkofran. — Frid ware öfwer
den äbla, den werksamma Medborgarens aska!

Gjørwell hwilar i den graf Han sjelf åt
sig utsett wid Solna kyrka, dit Han den war-
ma årstiden alltid ställde sina walfarter till fot,
ända till sista året af sin lefnad. Han öfwerle-
wes af sin maka Brita Eleon. Wällern same
en son Carl Christ. Gjørwell, Professor och
Stads-Architect i Stockholm och en dotter Christ.
Eleon. Gjørwell, Enka efter Hr J. N. Lindahl i
Norrböping.

Med undantag af 3:ne privata Lärda Sam-
fund, och deribland Uppfostrings-Sällskapet i
Stockholm, hwilket han sjelf instiftat, war han,
som bekant är, icke ledamot af något enda
högre lärde samfund inom fäderneslandet. Der-
emot war han den förste Swenssk som kallades
att biträda det i Köpenhamn 179.. stiftade
Skandinaviske Literatur Selskab.

Sergell modellerade 1791, efter sin egen
begäran, Gjørwells Bild. Martin har seders
mero graverat den i koppar och Lidén satte
derunder följande inskrift, tagen ur Diarium
Wazstenense: "*Hic magnæ Literaturæ fuit
et magnæ Reputationis in Studio, fuit bo-
nus Homo et valentissimus Laborator in
arte sua et fidelis.*"

S w e n s k

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 5.

Lördagen den 5 Februari.

1814.

R e c e n s i o n e r:

Prof: Psalmer af Franzén och Wallin.
Andra Häftet. Sthm. 1813.

(Slut från N:o 4.)

Sid. 35. Jul: Psalm.

Hela psalmen håller sig wid begreppet om världens Frälsare, såsom den gode herden. Derrill synas dock Bethlehems herdar hafwa gifwit första uppräningen. Detta begrepp är tröstefullt, men ålägger tillika ett tvång, som i en lång allegori lått stöter på klippor, t. ex.

V. 3. „Hans kyrka, i sitt frö så spåd,“ — Herden har hjord, icke kyrka. Att tillägga kyrkan frö, är wälgadt. Denna kyrka „Skall warða lik ett stuggrikt träd, Som hulda grenar sprider ut“ m. m. Jemsförelsen faller sig hård.

Sid. 42. Trettondedags: Psalm.

Apostropheringen till morgonstjernan, i hela sex rader, fordrar redan hos den sjungande en widgad eftertänka; men den samling af bilder och allegorier, som finnes uti andra

versen, skall helt wist falla honom ännu swårare:

„O telning, ur en wisnad stam,
Med himmelsk wällukt sprungen fram,
Att hela jorden flygga!
O lifsens tråd, hwars helga släkt
Upprättar stoftets fallna släkt
Och kan öf ewigt trygga.“

Här är telning framsprungen af stam; en wisnad stam, ur hwilken hwarken gren eller telning framspringer; här är himmelsk wällukt, en ny bild, i samband med hela jordens flygd. Här är nu öfvergång från telning till lifsens tråd. Detta tråd upprättar den fallne med släkt; denne fallne är stoftets släkt, och den släkt, som upprättar, kan trygga. Rec. fruktar, att bland de sjungande äro så, hwilkas tankar icke finna sig belastade af så många hoppsfäde, och helt wist otydliga målningar. Sjelfwa planen till psalmen är i öfrige förträffligen uttänkt och be- drar sin författares snille.

Sid. 48. Om de Heliga Englar.

V. 2. Det synes, som skulle englarnes

förrättningar något oväntadt målas, då det heter:

„De himlakämpar rödja
Den väg jag wandra skall;
De starke hjeltar rödja
Min gång i mödans fall; —

Man skulle, måhända, hellre önska se dessa kämpar i strid, dessa hjeltar i seger för Guds barn; för att sätta subjektiven i närmare förening med handlingen.

Sid. 55. Daktylerna äro icke sinsemellan morssvarande.

Sid. 61. I stora landsplågor.

Denna senare öfversättning af Auser immensam &c. är ganska lycklig och meterns evång måsterligt besegradt.

Sid. 66. Synderflan i Phariseens hus. Rec. kan icke tänka sig något tillfälle, då denna psalm anordnas till sång, emedan händelsen icke ingår bland våra Söndags-texter. Den sjungande måste ock vara väl bekant med Lucæ berättelse, om psalmen skall förstås, hvilket ej inträffar hos de flesta. Ett och annat ställe medförer tillika någon svårighet.

B. 5. „Hon torkar med sitt hår Hans stoft“ — Man måste vara bekant med Österländska folkklädningen och seden att frambära förvärtan, för att inse hvad det säges. Att torka stoft, är icke fullt uttryckt. Hår menas af torka, som är helt annat än torka. I texten heter, att hon „afstokade de iårar hon gjuter öfver Jesu fötter.“

„Hon gjuter ner en helgad doft,
Der sig Hans fötter låna.“

Rec. bekänner, att han icke med wisshet vet, hvad denna helgade doft skall uttrycka. Om låna här skall vara Zylfornes lehnere, eller stödjja sig, så är dock denna bemärkelse owanlig i vårt språk. Ännu mer: den

instämmer icke med Österländska plågseden att sitta på golf, men icke på stolar. Dessutom göts denna doft på fötterna, men icke der fötterna lånade sig.

B. 6. „Si! hwad mest kärt för henne är,
Hon till ett bättrings-offer bår:

Sin sågning och sin prydnad.“

Det synes swårt, att, sedan denna gwinna förut är målad såsom fri från allt, hwad i en förförifft werld lockar och förndjer, hennes sågning och prydnad nu är „det käraste hon äger.“ Huru denna sågning kan båras till ett bättrings-offer, är jernwål märkt, om icke misbrudligt.

B. 7. „Når allting sönjes, som det är,
Hwad blir af all den frukt, du bår?

Att! blott en bingge agnar.“

Wilden af en bingge agnar är i sig sjelf något wägad, äfwen om man kunde antaga, att detta ord wore allmänt känt. Dessutom äro agnar morsats af såd, men icke af frukt. Fruktens och lärnans wanliga morsats är kalet.

Sid. 69. 3öft. Psalm.

Förre hälften af denna sång är en sönj nar-turmålning; den senare en anderik utgjutelse af det förtroffansfullt bedjande hjertat. — Ännu mera djupt rörande är äfwen den söljande psalmen (sid 71): t. ex.

„Du mått af år och taetsamt rörd,
Jag ser min tid förleden.

Mitt huswud, hwittnande till störd,
Bebådar andetiden.

Forwål, I serger och beswår!

I ården mig hur lust det är,

Att ändsteg hianna friden.“

Sid. 73. Den enda wissheten är ett kallt och ofruktbart ämne, som, enligt Rec:s tanke, icke bordt wålas.

B. 1. „De wisas råd jag sökte,

För kunskap bågen brann;
 Mitt ewigwel sig fördröte,
 Men sanning jag ej fann.

Åk! usla ljus,
 Som ej till målet leder,
 Och går i stormen neder
 Och släcks i dödens hus!

v. 2. Jag samverklagen hörde,
 Som pligten förefref;
 Mitt sinnes ro den förde,
 Men wiljan kraftlös blef.

Åk! usla dygd,
 Som fåfängt lufan dämpar,
 Och utan hugnad kämpar
 Och faller utan skygd."

I denna vers är den drift, som leder till Christum, ställd i motsats med sedeläran och i den förra v., med filosofien. Detta begär till kunskap' är icke förgäfwes nedlagdt i människans bröst; det kan misfleda, men den sanna wissheten, hwars högsta resultatet ej blott öfwerensstämma, utan verkligen leda till den uppenbarade religionen, är då icke funnen. Medan Baco de Verulam anmärkte, att Filosofien, blott på ytan smakad, förde till ewigwelsmål, men djupare drucken, återförde till Religionen. Den enfaldige bör ej styrkas i den fördomen, att den sanna christliga Tron ej kan stå tillsammans med den högsta upplysningen. På des spets hwilar korset. Den sunnda Moralens står också icke sinnesron annorlunda, än genom människans känsla om sin osullkomlighet. Ideen till de tre sista verserna är snarikt tänkt, men mindre fullkomligt utförd. Det förekommer ofta det mistydliga ordet dygd, samt i sista versen en alltför stark germanism:

„Från Gud all glädje wäller."

Ömarbetningen af N:o 380 (sid. 76)

är mycket lyckad: skada att metern ej med mer framgång blifwit förbättrad. Såsom bewis på denna wackra vers tjena:

„Och när du sträfwar och strider som bäst,
 Så kommer en tyft, en obuden gäst,
 Han kommer till dig, som till alla.

För honom springa boningar och läs,
 Och murar wifa, och wakter förgås,
 Och ungdom och starkhet falla.

O menska, o menska!

Den gästen wi döden kalla."

Begravnings-Psaln, som följer (sid. 79), är en ny öfversättning af Prudentiska hymnen: Jam moesta &c., hwars förträfflighet redan pröfwat flera våra inhemska skalders sticklighet. Den närwarande har hunnit den höjd, som för en rimmad tolkning är möjlig; ty wi kunna ej betrakta Hr Hrdborns bekanta öfversättning annat än som en måsterlig imitation. Wid jemförelsen mellan dem båda stannar läsaren i tvekan, hwilkendera han mest bör beundra.

Samlingen slutar med en hög och majestätisk omklädning af Davids 104:de Psalm. Bål äro Swenska Skaldens ämne och synkrets till en del olika den Hebräiska konungaskaldens: David målar sannolikt en skön morgon, skådad från Libanons spets: hans estergångare öfverskådar hela den skapade naturen och lofsången förenar sig med himlarnes och stjernornas ewiga qwäden, med den fastgrundade jordens, då hon framträder i sin första morgonstund, och med skarornas, som hwimla i luft, i watten och på den gräsklädda marken, för att prisa sin upphöfsmän, „den Ewige, den Dändlige, Allsmåttige, Allwerldens Gud!" — Hymnen begynner med en åkallan, som icke är mindre hög än Spegels ingång till Guds Werk och Swila. Skalden besjunger ders

efter Jordens framträdande ur Chaos; själs
lärnas uppväxt och de dånande flodernas
frambrött; med en tjusande pensel tecknas
den stilla, af blommor och lunder kransade
dalen; och en rik, wexlande rytm, i före-
ning med en lycklig verskonst, är icke ett
af detta Odes minsta skönheter. Efter ät-
skilliga sublimes naturmåningar förenar sig
allt hvad andas och lefwer, i en enda upp-
lystande Chœur, som slutas med ett melodiskt
Halleluja h.

Den uppmärksamma kritiken tadtar en-
dast ett enda ställe, som föröfrigt är af hög
poetisk skönhet:

„Stygg Du reser Libanons ceder,
Och örnarne trygga
Dess grenar bebo.

Wälluft från Hermons cypresser Du breder,
Der hägroene bygga
Sitt näste i ro.

Carmel Du bjuder bland äskor sig lysa,
Och djupt i dess klyfta
Gazellerne fly:“ —

Men örnarne bygga inga nästen i trädb, utan
i berg, och Gazellerne söka icke skydd i klyftor.

Till Kongl. Psalm-Committéen dristar
Rec. omsider framåra en bön. En Psalm-
boks värde beror icke af psalmernas mycken-
het, utan af deras godhet. Swenska förs-
samlingen har hittills hulpt sig fram med
100 psalmer. Den flitigaste kyrkogångare
skall förmodligen knapt erinra sig hafwa hört
flera wid den offentliga Guds-tjensten. Flera
än 300 hafwa således varit i Swenska
Psalmboken ett onyttigt öfverskott och för
Swenska församlingen en onyttig kostnad.
Dessa skola nu utestutas. Men om deras

rum uppfylls med Nya Psalmer, som med
dem dela ödet att icke sjungas, så är i det
hela föga hulpet. Man bör wänta, att
hwarje förståndig Prest utwäjer de bästa,
som tjena för hans ämne. De öfriga äsido-
sättas. Det skadar ej, att goda psalmer
ofta sjungas. Huswudssumman af ett folks
böner, som ännu, wid morgonens uppgång,
höjer hjertat till Gud med tacksägelse och om-
astonen öfwerlemnar sig åt Gud med förtröstan,
består ju af walda verser ur vår Psalmbok.
Detta skall besannas af hwar och en, som
icke aflagt omtanken att med böner fåta sitt
hjerta wid Gud. Wänte man då icke med
hård hand utgälla våra kära sänger, som,
mähända, sära det läckra örat, men hela det
särade hjertat. Wänte ej kraften af Nådens
Evangelium inswepas i den litelände konstens
utskofferade präal och den liflösa Moralens
bräckliga skal! Att att den sanna Witterhe-
tens wänner en enda gång allwarligt ästfä-
dade den känsla, som, utur en ännu oför-
derwad församling äga framfrälar, wid
ljudet af: Jesu! djupa sären Dina; Min
högsta skatt, o Jesu kär! med flere våra,
till rim och diktion öwärdade, men för hjer-
tats behof lifsigwande kyrkosänger; de skulle
då wiserligen warjamt utsträcka den hand,
som frettas att widöra Helgedomens Sifel.
Guds folk behöfwer icke många sänger. Det
behöfwer christliga och goda. På det wid-
sträckt fältet ofbetas blott de släckar, som
gifwa näring. Elderna äro swära. Papper
och tryck hafwa stigit till en öwanslig höjd. En
Psalmbok bör wara tillgänglig såwål för den
fattige, som för den rike. Man träffar den
oftare i torftighetens betryckta, än i öfwer-
flödets sorgfria händer.

Psalmer utgifne af Samuel Hedborn.
Andra Samlingen. Sthm. 1813. 58
sid. 12:0.

Den nya samlingen, med hvilken den kände
Utgifv. änyo riktat Swenska församlingen,
innehåller, jemte hans egna arbeten, äfwen af
ärfvilliga författare meddelade bidrag. — Hwad
Utg:s egna psalmer angår, har Allmänheten
länge sedan deröfwer stadgat sitt omdöme. Man
igenkänner nemligen äfwen här samma djup-
het i känslan, samma energi i uttrycket,
samma Bibliska anderlighet och fromma an-
dakt, som upplifwa hans förra psalmer och
berättiga honom till ett af de första rummen
bland våra inhemska psalm-författare. Lik-
wål, wid en jemförelse mellan begge Sam-
lingarna öfwerhufwud tager, röjer sig nå-
gon olikhet: hans tokt har blifwit mera så-
ker, stilen mera jemn och gediegen, och dik-
tionen, om nu mindre lysande af bilder och
en skundom wägsam inbillnings utschyfter,
mera kånsfull och mera lämplig för den sjun-
gande menighetens fattning.

Sällan har detta manér öfwergått till
torrhet, såsom i de begge Sulpfalmer, som
öppna samlingen, de swagaste bland alla.
Den senare af dem är omarbetad efter Sw.
Ps. N:o 125, och den förra, i samma me-
ter, tyckes wara ämnad att ersätta Ps N:o
124. Det synes derföre som dessa foster
tillkommit mera genom en utifrån verkande
orsak än genom verklig ingifwelse.

Sid. 2 „Rättfärdighetens Sol går opp,
Och under hennes wingars ljus

Stall grundas salighetens hus.“

„Wingars ljus“ är här anstodligt, wansli-
gen: wingars flugga. Wisserligen bör
en sol gifwa ljus, men beräknigt är, att
läta det wara gömdt under hennes wingar.

Otydligheten flingras wist ick genom den i
påföljande versen förekommande bild.

S. 1. Öfrjan af den omarbetade psal-
men är nog matt:

„Högtlofwad Du, o Jesu Christ,
Som såg och ömmade vår brist,
Som mandom tog, att i en hamn,
Dit war, tillbjuda oss en famn.

Den gamla:

„Läfwad ware tu Jesu Christ,
Att tu en människa worden äst,
Af ena Jungfru ren och klar;
Thes fröjdar sig then englasçar“ —

är ju mera kraftfull, med sina metriskä
wårds- lösheter. Samma anmärkning gäller sid. 3:

„Det rätta ewighetens ljus
Sår in uti våre hjertas hus.“

Den gamla:

„Thet ewiga ljus går nu här in
Och gifwer werlden ett nytt stän.“

De ofra sammansförande bilderna af ljus
och hus göra här ej god werkan.

Sid. 15. „Ifrån din kärlekställa
Gjut i mitt bröst en droppe ner,
Att utur den må quälla
En tro med lifsens frukter opp.“

Der är sammanhanget mellan bilderna ej
nog klart.

Sid. 18:21. Arbetarne i Wingar-
den. En bland Öfr:s lyckligaste psalmer.
Dock synes det hela likfom förlora sig i sprids-
da strålar mot slutet. De tre sista stropher-
na skulle kunna omskapas till en psalm för
sig sjelft. Den sjerde från slutet kunde ej
utan söknad utlemnas; men egentligen ligger
lårdomen af liknelsen i denna stroph:

„Så falla, Herre, när Du will,
Mig till Ditt himmelrike!
Din tjenare Dig hörer till;
Du falle och min life.

Gif mig med den en lika nåd:
 Förnåd jag ej vill spörja,
 På hvilken Du i Dina råd
 Vill sluta eller börja."
 3 En Christens Bön (sid. 37) är en
 ellips, som gör ordtydighet:

. „att gläda
 Så dem som öfwertröda
 Som wandra i Hans bud."

Detta är allt hvad Dc. kunnat uppblå
 i Hr H:s närvarande arbete. — Bland psal-
 mer af högsta värde kunna räknas: Predi-
 karens 12 Kap. (sid. 11), Det yppersta
 Budet i Lagen (sid. 13), Den Hel. Natt-
 wardens Stiftelse (sid. 23), Sommars-
 Psalm (sid. 25), Maria och Martha (sid.
 31), Psalm för Barnhus-Barnen (sid.
 33), En Christens Bön (sid. 34), Tröst-
 Psalm (sid. 53), samt omarbetade N:o 102,
 97, 206 och 202. Ganska vackra äro:
 Psalm wid Gudstjenstens början (sid. 52),
 Till en Christen i lifwets afton (sid. 40),
 Christlig längtan efter döden (sid. 39),
 Afton Psalm (sid. 27), Confirmation (sid.
 22), Påst. Psalm (sid. 5) och Pafions-
 Psalm (sid. 4). Swagare är, utom de
 beage Julpsalmerne, N:o 92 omarbetad. —
 Begravnings-Psalm efter Prudentius,
 som lästes i förra samlingen, utgiffwes här
 änyo förbättrad. Och ehuru den wunnit
 mycket både i rytmiskt och i poetiskt affe-
 de, twisslar Dc. ägt den är eller kan blifwa
 lämplig till psalm, så sedn den i all annan
 hänfigt är. — För att öfwerwaga om wårdet
 af Hr H:s omarbetade Psalmer — egentli-
 gen äro dessa lika originala som de öfriga —
 hänwisa wi till omskrifningen af N:o 102
 (sid. 6), den mest öchristliga och örediga af
 Christna församlingens sänger. — Af Hrf:s
 ursprungliga verk wälja wi följande prof:

Maria och Martha.

„Den sin Jesum älskande Maria,
 Nåd och lätlig med sit wal,
 Till Hans fötter går att sig befria
 Lust från werldens fröjd och qual.
 Lifwets smärta följer sina Pilar:
 Ty den trogna hos sin Herre hwilar;
 Intet fattas, allt hon har:
 Ej en önskan mer är qwar.

Martha söker med ett jemnt bekymmer
 Jordens fröjd, som warar kort,
 För des ära likwäl alltid rymmer
 Målet mera sjerran bort.
 Hwad en himmelsk kärlek blott kan winna,
 Fåslängt söker du i tiden finna.
 Om din själ är jordisk än:
 Glädjen är från himmelen.

Den som endast himlen eftertraktar,
 Den som Jesum älska vill,
 Fast han lifwets nöjen ringa aktar,
 Höra de dock honom till.
 Blott en enda sorg hans hjerta sårar:
 Syndens sorg; men snart ur lugna tårar
 Glädjen i hans ögon ler,
 Då han på Försonarn ser.

Blott ett enda vill och jag begära,
 Jesu! neka det ej mig:
 Wårdes mig min Wåsta Del beståra,
 Den Maria walt för sig.
 Har jag Dig, må jordens qual mig trycka,
 Jag det kors skall anse för en lycka,
 Som jag efter Jesum bår.
 Jesu of lycksaligt är.

De öfriga, af ärsfulliga författare med-
 delade föröden äro till det mesta vackra, o-
 huru af en mattare stämning.

Sid. 44. N:o 227 omarbetad.

„En blomma uti öfken stod

Wid klippan uti sanden;
 Desß döfening, til en helseffod,
 Gaf kraft och mod
 At qualda menckoanden.

Det war Guds Son, som kom här ned,
 En salig klippa worden;
 Det månger hjerter war som led,
 Men ordet spred
 Sin balsam runde kring jorden."

En högst trästlig sammansättning af bilder!
 Ty först är det „wid klippan en blomma,
 hwars döfening gifwer kraft och mod," och
 sedan får man weta, att denna blomma just
 är densamma, som kom ned och „blef en
 klippa," och „spred sin balsam rundt kring
 jorden." Den gamla psalmen, som förbrigt
 ej kan jemföras med närwarande omfrif-
 ning, har ej denna oreða.

Sid. 55, 56. Brud: Psalm.

„Men Gud! hur ofta är det band
 Som inför Dig blef knutit,
 På swelkfull grund af menckohand
 Och ej i himlen sluttet;
 Så känna Dig; sann kärlek är
 Bland menckor främling worden:
 Med händer sällan hjertan här
 Sig knyta uppå jorden.

O Fader! Dig förklara!

Detta är beklagligen sant, men det trocket ej
 wara rätta tillfället, att begära förklaring
 hwarföre så sker. Wid denna högtid bör
 brudparet och församlingen upplystas genom
 känslan af äktenskapets höga idé, och ej ase-
 ktyas genom sorgliga erfarenhets-saker. I
 afseende på merern kan anmärkas, att i den
 gamla psalmen (N:o 328) den sista feminina
 ändelsen rimmar med de föregående. För-
 brigt är den gancka wacker.

Ser att äfwen meddela prof på något af

de försök, hwilka ej tillhöra Utgifw., wälja
 wi Brudpsalmen N:o 2 (sid. 57):

„När Fader! god och mild
 På Dina barn Du tänkte,
 Af Ditt förbund en bild
 I kärleken Du skänkte:
 Lycksaligt är det bröst,
 Din Anda leda får
 Och i desß dolda röst
 Sin Brudgums röst förstår!

I kärleken blott Ett
 Du blef med menckligheten:
 Du salighet berede
 Din Brud för ewigheten.
 Wäl den! i lust och nöd
 Dig, Jesu! älskar så,
 Att han från werlden döð
 Med Dig kan lesiwa så.

När för Din thron wi se
 Twå röda hjertan falla
 Och Din wälsignelse,
 O Fader huld, nedkalla;
 Löst dessa hjertan opp
 Med ofkuld, Gud! till Dig!
 Att under tröst och hopp,
 Dig ewigt närma sig.

Nu, blott för werlden twå,
 För Dig ett lif, en Anda,
 De hulda makar gå
 Att sina öden blanda
 Och dela ljus och ledet,
 Alle efter Guds behag,
 Som god och wis berede
 Så glad, spm mulen dag.

Om på den fasta grund
 I dygd och tro de bygga,
 Sin sällhet, sitt förbund
 De wid Din kärlek trygga;

Beredts af Anglars hand
Den hwiita ofskuldsfrud.
Gif till de helga band
Wälsignelse, o Gud!"

(Gödjande tryckfel måste rättas:
Sid. 1 v. 14 läs: af kärlek —
— 14 — 3 — räckte.
— 38 — 1,2 — Dig Heere höra till
I alla mina öden;
ärovisom i Anmälan, fd. 1 r. 10, derige-
nom utstrykes.)

Wid Höghsalig Hennes Kongl. Maj:st Enke-
Drottningens, Sophia Magdalena's
Begravnin, i Kongl. Riddarholms-Kyr-
kan den 30 Sept. 1813, Predikan af
Jacob Ar. Lindblom, Erke-Biskop.
Sthm. 1813. Ett och ett halft ark 4:o.

Personalter öfwer Höghsalig Hennes Kongl.
Maj:st Enke-Drottningen Sophia
Magdalena. Sthm. 1813. Ett och
trehjerdedels ark 4:o.

Få Kongliga Personer hafwa wäl under
så hårda slag af ödet, genom sin Gemäls,
sin Söns och sin Broders personer, fått åter-
gålda sin medfödda höghets flyktiga behag,
som Sveriges nyligen afledna Enke-Drottning,
och få hafwa med lika lugn wärdighet burit
sina lidanden. Då till detta lägges att Hon
war wida wördad för sin exemplariska Guds-
fruktan, sin Christeliga wandel och wälgörande
sinnefog — hade i sanning Religionens
Folk wid Hennes jordafärd mycket att säga
till Hennes berömmelse. Pred. har
också genom den lyckligt walda texten, Ps.
XCIV: 19: „Jag hade mycket bekymmer i
mitt hjerta; men Din tröst glödde min själ,"
tröstande angifwit den synpunkt ur hwilken
Hennes lefnads emfistien böra betraktas.
Örninget härledd från texten och sjelfwa till-
fället är betraktelsen: „Den Christnes tröst
under lifwets mångaldiga bekymmer." Den

teckning här förekommer af Enke-Drottningens
lefnad, är wärdig och utmärkt af den ledig-
het i diktion, som är Pred. egen. Rec. får
meddela några prof: „Dessa rinnande tårar)
— hwad äro de? Närtwila offer är Hennes
minne — ja, och återkallade minnen af män-
ga sorger som Henne träffat." „Gustaf 3
föll). Hon begret sin make, och den tröst Hon
skulle finna bief of långwarig. Hon fick som
Drottning begära Sveriges öfver; som
Moder Dens misföden, Hon burit under sice
hjerta. Jag kan icke, jag behöfwer icke sä-
ga mer. Min fråga, är tillräckligt beredd:
war Hon lycklig, denna Dotter, Waka, Mo-
der af Konungar? Hon kan icke mera beswa-
ra den, men Hennes öden swara i Hennes
ställe: Jag hade mycket bekymmer i mitt
hjerta. Ja wi fråga än mer: huru war det
möjligt att bära dem? Jag tycker mig ännu
se Henne höra en undergifwen och tacksam
blick upp till Himmelen och säga: Din tröst
glödde min själ." Då Pred. för sina öf-
rare till sinnes den Aflednas gudsfruktan
yttrar han sig tröstande och med Bibelns an-
da: Hon war en Drottning „om hwilken
man wäl skulle kunna säga, att Hon icke
war af denna werlden."

Ett ställe (mot slutet af 4:de sidan) torde
få anmärkas, såsom genom sin oratoriska
schematism mer förändrande Talarn än Predi-
kanten. Rec. beklagar att den wördnadswär-
de Förf. har inom förefrefna gränser näst
sammantränga sin predikan, som dertigenom,
på det hela taget, förlorat i fullständighet och
rundning. Detta hade Förf. wist afhjelpit,
om det af honom sjelf berott att bestämma
Predikans widd.

Med korta men tröstande drag är S. M.
Enke-Drottningens lefnad skildrad i de wackra
Personalierna, hwilkas Förf., enligt Allm.
Tidningarna, är StatsSekr. och LandsHöfd. v.
Nosenstein. T. er. „Hennes utseende bestalle
redan den wördnad som man är Majestädet
skyldig; och om Hon warit blandad med us-
sende af sitt kön, hade man lätt ingenkant
Drottningen." m. m.

Bihang

till

Swenskt Litteratur-Eidning.

N:o 5.

April

1814.

Akad. Prisämnen m. m.
Stockholm.

Kongl. Witterhets- Historie- och Antiquitet-Akademien uppsäwer för detta årets täflan samma ämnen som föregående år. I Historien: Afhandling om Sveriges Uppbörd och Kammar-werk under Kon. Eric XIV:s, Johan III:s, Sigismunds och Carl IX:s regeringar. I Wälsaligheten, på Latin eller Franska: Kritisk undersökning om icke en del af Romes classiske Auktorer under medeltidens barbari verkligen på wissa orter varit oafbrutet kände och läste, samt hwilka desse auktorer varit. Priset för detta, likasom föregående, ämne, är en Guldmedalj af 26 Dukater. I Inskrifts- och Sinnebilds-konsten på Latin: Förslag till Epitaphier öfwer namnkunniga män, samt till Skådepenningar öfwer händelser och namnkunniga personer i Sverige sedan början af Kon. Gustaf I:s regering till Kon. Carl XII:s död, efter författarnes eget wal. Priset är en Guldmedalj af 12 Dukater. I Antiquiteterna: Undersökning om folk-mängden i Sverige före Digerödden. Priset är en Guldmedalj af 15 Dukater. Täflings-kriterierna böra till Akademien insändas före den 20 Jan. 1815.

Den 9 Mars waldes Theol. Professore i Upsala Doct. And. Hultén till arbetande Ledamot af Kongl. Witterhets, Hist. och Antiquitet-Akademien.

Lärda Nyheter.
Stockholm.

Kongl. Maj:st har tillagt Conduktbren wid Det Museum, Historie-Mätaren Fr. Westin Professore wärdighet, lika med Professorerna wid Akademien för de Fria Konsterna.

Upsala.

Akademien's Cenzler H. R. H. Kronprinsens har till Akademiska Bibliotheket fördrat en dyrbär Manuskrift-samling, som Hans Kongl. Höghet frifkostigt inköpt utaf förra ågarens, Biskopen Doct. E. G. Nordins sterbhus i Herndösand. Denna Donation, som utgör nägor öfwer 2400 wolumer, omfattar förenämligast äldre och nyare handskrifter i Sveriges Historia, Antiquiteter, Statistik och Språk. Ibland Biskop Nordins egna handskrifter, som äfvel äro denna donation och äro af högt värde, böra nämnas Scriptorum Rerum Suecicarum Medii Aevi, hwilka äro renskrifna och till trycket färdiga, äfwen som hans samlingar till Corpus Diplomaticum Suecicum, hwilka icke äro alldeles fullbordade. Öfwer denna donation, som redan i Bibliothekets ägo är öfwerlemnad, har Histor. Prof. fören E. N. O. Doct. E. M. Fant upprättat en Catalog.

Efter utfördadt Program af Akademien's Rector Magnificus, blef Theol. Professor Kalsenianus, Theol. Licentiaten Mag. Sven Lundblad d. 14 Apr. installerad, då ämnet för dess Inträdestal war: Religionis Christianae Rationisque Harmonia.

Docens i Theologiska Faculteten, Vice Pastor Mag. Nils Kellström har blifwit utnämnd till Präsecus Seminarii och Pastor wid Hel. Trefaldighets-Kyrkan.

Lund.

Histor. Prof. fören Mag. N. H. Sjögors har erhållit twenne års tjenstledighet, för att under den tiden beresa riket och undersöka de älderdoms-monumentet af alla slag, som ännu kunna finnas, och draga försorg om des

ras bevarande. Provisoriskt äro resemedel honom för ett år tilltagna.

F. d. Professore i Natural-Historien Mag. A. J. Retzius blef den 28 Apr. utnämnd till Riddare af R. Nordstjernes-Orden.

Westerås.

Kyrkoherden i Skånsås, E. O. Fröman, har till Gymnasii Bibliotheket öfverlemnat 50 Nd. B:ko, för att användas till ytterligare completerande af de Samlingar samtl. Direktören Mr. A. Hülphers till Bibliotheket fördrat.

Göteborg.

Gymnasii Adjuncten Mag. And. Bruhn är utnämnd till Theol. Lector wid Gymnasium härstädes, i ledigheten efter ofl. Lectorn, Profsten Doct. A. W. Ekobom.

Dödsfall.

Commerce Rådet Er. Skjöldebrand afled i Stockholm d. 27 Jan. i des 92 års ålder. — Hr Skj. föddes 1722 d. 16 Nov. i Köping der fadren Fr. Brandt var Rådman. Blef 1753 sänd såsom Svensk Consul till Algier, hvarest från han 1766 återkom och, blef tillsonde äre Adlad samt Commerce Råd 1769. Gift i Algier 1756 med Johanna Logie. Fader för flera barn. Äldsta Sonen är Generalen af Cavalleriet Friherre A. Fr. Skjöldebrand. — Hr Skj. var Ledamot af R. Vetenskaps Societeten i Upsala samt R. Witterrh. Hist. o. Antiqu. Akademien i Stockholm. Bland sin tids Witterhets- idkare kunde han ej winna något löfande rum; men Hans skrifter försjena att anmärkas för den kritiska uppmärksamhet hvarmed G. J. Well följde desamma, och den bitterhet hvar med Hr Skj. för deras skull började en fejd mot denne Svenska Literaturens Dictator. År 1767 utkom Habor och Signild Gorges spel; och 1768: Gustaviade, Hjelredika i 12 Sånger. Deage blefwo recenserade (af Lector Bergkling) i Kongl. Bibliothekets Tidningar om Lärda Saker utg. af G. J. Well 1767 och 1769. mot hwilka förf. låt trycka bittra Genswar. 1792 utgaf han en ny upplaga af Gustaviaden i 8:o, till hwilken merendels finnes fogadt ett för sök om Epopeer eller Episke Poer

mer. Widlyftigt och wittnande om mycken beläsenhet.

Det dyrbara Cabinetet af antika Romerska och Grefiska Mynt Hr Skj. under sit wistande i Algier samlat, blef af Kronan inköpt 1793 och med Kongl. Swenska Mynt Cabinetet för enadt. Hr Skj. har öfwer denna Collection utgifwit en Catalog på Latin och Franska Stockh. 1785 8:o.

Hof Råttens Rådet och Håradshöfdingen Zach. Strjerne creutz afled på sit woställe Wårby wid Gårdeborg d. 20 Jan. i sit 75 år. Genom Testamentarisk disposition af d. 6 Sept. 1794 har han till Upsala Akademie fördrat 15,666 R:dr 32 fl. B:ko såsom beständig Stipendii-fond för 8 Studerande. Sedan Gifwans döds inträffat, går denna disposition nu i fullbordan. — Deputom har han, fort före sin döds, till Fromma Skriftelser å ärfwilliga orter, anslagit 7000 Nd. B:ko och deribland 2000 Nd. till Ekessjö Stads-skola.

Professore, Kongl. Hof-Prebikanten, Kyrkoherden i Höls och Kjöfvinge församl. af Lunds Stift, Mag. March. Stoltz, död den 15 Mars, 46 år gammal.

Contractus-Prosten, Kyrkoherden i Rättswiks församling af Westerås Stift, Mag. Er. Löfwenius, död den 25 April, i des 67 år. — Han war född i Hedemora 1747. Pb. W. gifter i Upsala 1779. Con Rector 1783 och Rector 1792, wid Westerås Trivial-skola. Pastor i Rättwik 1801. Contractus-Prost 1806. Han war en utmärkt flitlig Lärare, och såsom föresman för en skola, har han kanske icke många sina likar.

Nekrolog.

Johan Tobias Sergell.

Länge behöfde den Nordiska naturen samla sina krafter, innan en plastisk köhstnär kunde uppstå i vårt ländernes land: men också frambragte hon äntligen Sergell. Det är bekant, att denne opödlige man har erfrot det första rummet bland samtida medtäflare i sin konst; äminstone är Canovas företräde ännu ganska oakgjordt. Ty med det ytterst fullständade behag i utförandet, som man tillerkän-

ner den italienska Bildhuggarn, har Sergells järtrefnille förenat denna ideens djuphet och undergörande kraft, som de Gamle älskade under namn af *το δαιμονιον* *) i uppfinning, och som nu synes vara inhemsk endast i det nordliga Europas konstskifer. Vi bekänna dock upprigtigt att Sergells mest omtalade verk, *Amor och Psyche*, icke synes och vara det yppersta af hans arbeten. Det har kanske någor af den Fransyska skolan kalla sirlighet, och man skulle kunna säga om den ur lamporn rinnande oljan, att den är mera ett lekverk af stor virtuositet, än ett uttryck af den enkla och högtidliga sjuheltäring, i hwilken den rena konstnärs-ingifvelsen ytrar sig. Men tråd in i Adolph Fredriks kyrka, och se hans ur grafven stigande Kristus! — Under århundraden hafwa Konstnärer bearbetat och Theoristerna begrundat denna wiserligen konstens swåraste uppgift. Här är den löst, om den någonsin fäa fullkomligt lösas, med den skickligaste, den beundransvärdaste mästarkhand. Man tycker sig wäl se en människogestalt uppswäfwa ur den öppna arifien, men den har dock kastat ifrån sig allt kroppsligt, allt menckligt, liksom svepnigen nedrullar från hans himmelsträfna former. Hans blick, hans lewande bröst, hans armars rörelse, hans lustiga fart, allt säaer: det är en Gud! — och för att ännu starkare utmärka detta genom contrast, har han i Krigsknektens person lagt ett listigt uttryck af den renaste mencklighet. — Men — hwilken denna outgrundliga mästarkyrt ej i den ewiga marmorn bewaradt! — Defutom, hwilken höga, djupa och sanna genialiska tanke ligger ej i Monumentet öfwer Cartesius? Hwilken blandning af energi och gracie, af brinnande harm och sårande smärta i den sköna gruppen *Cerberée och Mars? Niven Kon. Gustaf III:s Staty* — der Sergell måst uppoffra sin originalitet — är dock rik på wisa honom egna skönheter. — Men skulle än, hvad wi betwifla, Canova vara större såsom bildhuggare, lär dock Sergell blifwa öfwersträffad i konsten att bilda medaljoner. Sjelf

*) Enligt hans egen naive och ofta nyttjade öfversättning, „det tusandjefla“ i konsten.

wa antiken kan ej uppvisa några wackrare, än dem Sergell modellerat, t. ex. öfwer Kellgren, Gjørwell, Bellman, Adlersbeth, N. Ehrenswärd m. fl. Med beaktande af den nogaste, den mest karakteristiska individualisering, har hans förunderliga konst gifwit dem detta idealiska uttryck af den högsta, allmänna mencklighet, utan hwilket alla slags porträtteringar, såsom konstverk betraktade, sakna allt värde. — Denne man, Sveriges äro och sitt tidehwars heder, är icke mer. Han afled i Stockholm den 26 Febr. i närvarande år, i det fjortonde sjerde året af sin lefnad.

Sergell war född den 8 Sept. 1740 i Stockholm, der hans fader war Gullbroderare för Hofwets räkning. Sin lefnadsbana började han som Stenbyggare: lärning wid Slottsbyggnaden. Sedan blef han 1756 Elev af L'Archeveque. I hans sällskap fick han göra en resa till Frankrike 1759, och efter hemkomsten s. å. war han honom behjelpig wid modellerandet af Gustaf I:s och Gustaf II Adolphs Statuer. År 1767 reste han med Kongl. pension *) till Italien och ankom till Rom i Augusti s. å., hvarifrån han, med wunnet och fulländadt rykte, återwände 1778. Först begof han sig till Paris, blef der antagen till Ledamot af l'Academie des beaux Arts, sedan han inlemnat sitt receptionens stycke *Othryades*, och öfwer gick efter ett halfts års wistande derifrån till London. Här uppehöll han sig blott ett par månader och återkom till fäderneslandet i Juli 1779, hwarest nu mötte honom de förmänligaste och rikaste anbud från Kejsarinnan Catharina II om han wille öfwergå till Ryssland. Han afslög dem likwäl genast och walde hellre att blifwa den förste Bildhuggare i sitt fädernesland med 600 Riksd. lön. Denna öfades dock af Gustaf III genom sårskilda pensioner, så att den slutligen steg till 2000 Riksd. årligen. 1779 blef han Ledamot och 1780 tjenstgörande Professor wid K. Akademien för de Fria Konsterna. 1784 war han Kon. Gustaf III följaktig på dess resa till

*) Då L'Archeveque 1778 afled, tillade Gustaf III åt Sergell, som då wistades i Paris, dennes pension af 6000 Livres årligen.

Italien. Hof-Intendent 1804. Utstånd till Riddare af K. Wasa Orden 1782 och Nordstjernes-Orden 1795. Upphöjd i Adelig skåden den 24 Jan. 1808, med tillärelse att föra Gustaf III:s Staty i skåden. Sergell har aldrig varit gift; men han saknas af en Son och en Dotter, som äro legitimerade och under hans Adelige nummer upptagna.

Sergell war Ledamot af nästan alla Europas Konst-Akademier, i Rom, Wien, Berlin, Köpenhamn, National-Institutet i Paris m. fl. — Hans förnämsta arbeten äro: i Bronze: Cartesii Monument, i Adolph Fredriks Kyrka, upprest på Gustaf III:s bekostnad. — Gustaf III:s Staty. — I Marmor: En Faunus, tillhörig Konungen. — Diomedes, som borttager Palladium från Troja, finnes i England. — Uthryades, receptions-stötte, se ofwansföre. — Amor och Psyche, Grupp, tillhörig Konungen. — Venus Kallipyga (de belles fesles), i Pelar-Salen på Kongl. Slottet. — Cytherée och Mars, Grupp, tillhörta Baron Carl De Geer. — Carl X Gustafs Buste, i Carl Gustafs tempel på Carlberg. — Ceres, som med sackor i handen söker Proserpina. — En Nymph, uppsigande ur badet, Bas-relief. — En Cariatide. — Thalia och Melpomene m. m. — I Gips: Christi Uppståndelse, Bas-relief öfwer Altaret i Adolph Fredriks Kyrka. — Twenne Englar på Altaret i Carlstads Domkyrka, Åsven i St. Clara Kyrka i Stockholm. — Axel Oxenstierna, som dicterar Gustaf II Adolfs Korwerk för Historien, Grupp, modell i lera *) m. m. — Deh utom finnas af Ceraells hand Bustor i marsmar af hela Kongl. Familjen, Åsven som af flere enskilda Swenska män, t. ex. Riks-Rådet Grefwe N. J. von Höpken's Buste, i K. Wettenstaps Akademien; Riks-Rådet Grefwe C. Sparres på Stockholms Börs; Öfwer-Intend. Frith. C. F. Adeleranz's i Akademien för de Fria Konsterna. — Hof-Marskalken Frith. Carl

*) Enligt Gustaf III:s beslut 1781, skulle detta Monument åt Axel Oxenstierna, på en tillatt plint, upprettas framför Gustaf II Adolfs Staty.

De Geers i Upsala Domkyrka m. fl. — Alla sina Konstämningar, Studier, Handteckningar m. m. har han, utom lott och byr, testamenterat åt sin Son, och sina Gipsformer åt sin gamla Hustru.

Äf Sergells Elever hafwa Göthe och Cainsberg fått ett slags namn; men den som egentligen gjort sin måstare heder, och om han får lewa, möjligtwis kan uppträda såsom medtämlare till hans stora äro, wistas för närwarande i Italien. Det är Hr Wulstöm, om hwilken den ofsedne sjelf med glädjekar förklarar sin högaktning och sitt horn.

Utländska Lärda Nyheter.

Göttingen.

På D. K. H. Sweriges Kronprins med sin Armée, i början af November förledet är, tågade is genom denna stad, uppmåttade Akademien härstädes Hans Kongl. Höghet med ett tryckt Latinsk Poem (författadt af Professor Mütschlich), hwara ett exemplar blifwit af en då i Göttingen wissande Landsman meddeladt till insärande i denna Tidnings Wibang:

Invictissimo. Heroi
CAROLO. IOANNI
Serenissimo. Sveciæ. Principi
Libertatis. Germaniæ. Vindici
Fortissimo. Dexterrimo
Cum. Victore. Exercitu. Gottingam
Transeunti
Venerabunda
ACADEMIA. GEORGIA. AUGUSTA

MDCCXIII.

Laudibus innumeris insignem grata vetustas
Alciden coluit ture meroque deum;
Dum pacat nemora ac Nemees horrentis alumno
Elidit forti guttura sæua manu;
Qui persæpe sua violens conualle relicta
Efferus insana sanguinis vsque siti
Late vastitiam longinquis sparserat aruis,
Sæpe lues gregibus, sæpe colone, tibi.
Quos Tibi nunc præfens, quos postera sciscat honores
Ætas? quo laudes concinat ore Tuas?
Sprea, Alisque Tuæ virtutis, CAROLE, testes,
Testis et est tiliis Plissa reuincta caput.
Vindice Te vinclis Germania læta solutis
Exserit excussõ libera colla iugo.
Reddita iamque sui cultra Hannouera GEORGI
Auspiciis sua vix gaudia mente capit.
Salue, inuicte Heros, salue o! lætusque valeasque
Respice Musarum debita sacra Tibi.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 6.

Lördagen den 12 Februari

1814.

R e c e n s i o n e r :

Kongl. Swenska Landbruks-Akademiens
Annaler. Första Årgången. Sbm.
1813. 388 sid. 8:o med 4 Plancher.

Landbruks-Akademien är en Stiftelse af en wärdad Konung, som på sin lefnads aftron mottogande ett sönderfallande rike, icke misörstade, utan trodde att ännu Swenska jorden, bearbetad af idoge Swenske män, skulle kunna erbjuda en stark och säker grundswal för en sjelfständigt ståt. Han har ställt denna Stiftelse under Sitt eget Höga, synnerliga beskydd. Han har, då Han är Sin Son lemnat närmaste styrelsen öfwer Stiftelsen, welat sprida glans öfwer densamma och föda tro hos folket. Mot tankens riktighet kan ingen ha något att inwända. Mot den för dess realisering uppafordra plan, wid en strängare granskning, länhända, ett eller annat. Dock nej! Hwem skulle nännas wilja widrädra någon enda af de ljusare tafflor, som glädja den äldre Fadrens syn och med ljuswa aningar uppfylla hans sinne. All wåg

leder till målet, när målet är riktigt fattadt. Litet föder, litet senare gör ingenting till saken.

Deremot blir det en den allraheligaste pligt mot Konungen, som will det goda, mot KronPrinsen, hwars namn står i spetsen för Stiftelsen, mot det till en hoppfull wäntan stämde folket, att med uppmärksamhet följa deras åtgärder, som åtagit sig att bära wägen som leder till målet. Samma Konung, som ställt Landbruks-Akademien emellan Regeringen och Landets odlare (sid. 3), har ock genom Tryckfrihets Lagen tillåtit att öppet säga hwad man ser och tror om dem, som stå emellan Regeringen och Folket.

Annalerna innehålla:

1:o Handlingar hörande till Kongl. Landbruks-Akademiens instiftelse. Akademiens Stadgar äro förmodligen kände af våra läsare eller lära de ofelbart snart blifwa det. Wi anse oss här endast böra nämna att hwarje Förwaltare i Akademiens sju afdelningar är, enligt 64:de §, owillkorligen förbunden att till Akademien ingiwa minst en Afhandling hwarje halftår, uti något nyttigt ämne i hushållningen, hwilla sedan uti Akademiens

Annaler blifwa Allmänheten meddelade. Genom dessa Afhandlingar skola dels, enligt 44:de §, bristande upplysningar i hushållsämnen afhjelpas, dels, enligt 45:te §, utredas beskaffenheten af de hinder, som wid utöfningen och verkställigheten af nyttiga hushållsföretag kunna förekomma.

210 Handlingar angående Allmänna Ekonomiska Anstalter; innehålla Akademiens berättanden öfver följande ämnen:

a) Om odlingen af Daga-Måsen, belägen på Ombergs Djurgård, öfver om Bets-tern. Denna Måse innehåller 1864 tunnland.

Med innerlig glädje ser Nec. här uppmärksamheten wänd på stora företag, på nya Kapelser. Småsaker äro och förblifwa småsaker. Wäl kan man stundom ge dem ett stek af wigtighet och storhet, men sällan utan att förlora mer för mindre. Liksom punkande menniskor, när ingen ger sig tid att höra på dem, bättra sig sjelfwa; skall och det felaktiga som i småsaker kan vara att rätta, bättra sig sjelft, endast det hela i rasgång sträfwar till det föresatta målet.

Jugen Konung har så i stort odlat och Kapat, med förbigående af alla småsaker, som Konung Fredrik II. i Preussen. Nec. kan därför icke dölja sin önskan att man måtte meddela och icke allenast en uppgift på de förwäntade resultaten af hans bemiddanden, utan och en tassa öfwer den wäg som han gick och de medel som han nyttjade. Nec. känner wäl, att denna wäg och dessa medel woro beräknade efter den statsorganisation, hvars ledare han war, och skulle wiserligen icke passa här; men han tror att ingenting är mera förmående att hålla blicken fäst på det hufwudsaktiga, uppå målet, än när man ser att wägarna som till målet

leda, kunna wara olika. Fredrik hade till sin fria disposition de flesta af de krafter, som till realisering af hans tankar behöfdes. En Konung i England, en Konung i Sverige, måste af folket begära hwad till beredandet af folkets ökade wälfärd erfordras. Och emellan England och Sverige, huru stor är icke skillnaden? Prussiska Kapellen är i det närmaste fulländad. Konungen behöfwer der numera icke verka annorlunda, än såsom en i ordning hållande kraft. De brister der ännu kunna räknas, corrigera sig sjelfwa och i följd af den fullkomliga organisationen just då, när tiden och omständigheterna fordra rättelse; hwarken för eller senare. Hos oss, ware sig of wana eller of en inre wanmohets känsla, wäntar man allt af Konungen. Han skall afhjelpa det närwarande onda; Han skall uttänka medel att bereda ett framtida bättre. Kallad att tänka en sam, nödgas han anlita många till medverkan, och hwad wärre är, för att erhålla denna medverkan, nödgas han wända sig till en kraft, den mest rosade, men den minst pålitliga af alla krafter — till wälwiljan. En wälwiljan vill låta för wäl, gör bisak till hufwudsak, hindrar då den skall befordra, trötter då den skall hjelpa: wälwiljan är fr i wisja, ser sig gerna om är alla sidor, i stället för att se rasst framåt; och ligger det enskilda målet på sidan om wägen som leder till hufwudmålet, strefas den låt att ranna det. I sanning, det wore högst oräkniwisa om man wille strängt granska en plan, till nykapelsen uppsjord under så egna förhållanden, nu med inga andra jemsförliga; det wore oäbelt om man icke begagnade gränkningsfriheten, om man underlät att med skarpa blickar sölja de individuella bemiddanden Regeringen nödgas påkalla, för att kunna hinna målet.

b) Om Humleplanteringsens befrämjande. Akademien anser såsom mindre lämplig den nu gällande, ehuru wisserligen icke efterlämnade förbindelsen, att wid hwarje hemman underhålla humlegård; tror att twin-gande Allmänna Påbud snarare verka affsmäl än häg och böjelse för den näring som man vill b fördrå, och tillspiker dertill att genom årliga premier, trenne inom hwarje län, ett af 50, ett af 40 och ett af 30 Rd. för 10, 8 och 6 Risp. Röd, wunnen af nyanlagda humlegårdar, dertill uppmuntra såväl stadboer som landboer.

Rec. gillar wisserligen ingen ekonomisk författning, lika förbindande upp emot sjellsnyggen som ned på fruktbärande slätten, och än mindre ett genom påbud berede allmänt tillverkande af en, ehuru nödig, dock mindre betydlig handelswara. Men principen att intet twång inom näringarnas gebiet bdr äga rum, kan Rec. icke oinskränkt antaga. Det ges tillverkningar, som nödwändigt ins om ett slutet samhälle bdra finnas, men ej kunna hwarken beredas eller bibehålla sig utan twång på individerna. Sådana äro Krutz och Papperstullverkningsarna. Inga höga premier kunna här verka och ej heller folket genom höga pris wänjas att tgga wara på saltpetersjord och på lumpor. Wanan måste här skapas genom twång. Premier kosta ju och folket och mera än någon liten uppmärksamhet. Principer, som nu kunna följäs i England och Holland, kunna dertill ännu icke antagas i Sverige, och manne wäl Britten och Holländarn wore så aktsam och idog som han är, om han ej i statens barndomstid kände twångets kraft?

Humleplanteringen synes Rec. hwarken kunna förwäntas eller bdra befordras hos åkerbrukande bonden på slätten, utan bdra

lämrisas till de intill slätterna gränslande, mindre bdrdiga, men dock starkt befolkade bergstrakter, såsom Dalarne, Wermeland, Småland, Elfsborgs Län och wisra trakter af Östergötland och Öddermanland. Der torde och nu denna näring mest idkas. Särterägare, med stora underliggande gods, torde bdra från premiers åtnjutande utestutas, åsien som sådana städer, hwilka erhålla jord af staten, mot willkor att på densamma odla wärter, behöfliga för fabriker. Med dem synes twånget kunna utan obillighet anwändas. En lika premiesumma för Norrbottens län — 33,000 inv. — som för Elfsborgs län — 156,000 inv. — synes icke heller lämpligt. De nordligaste provinserna, åsien som de helt och hållet åkerbrukande provinser, Östergötlands och Malmöhus Län, torde icke bdra komma i fråga. Man sige då större premiesumma att disponera i sådana landörter, der winsten, som denna näring kan gifwa, bättre behöfs och hwariscån waran kan beqwämligast asytras. Gemwål tror Rec. att walet af trakterna inom länen, der en utwidgad humleplantering bdr beredas, samt bestämmandet af premiernas storlek och den deremot swarande produkt, borde öfwerlemnas åt Landshöfdingarnes bepröfwande. Der humleplantering redan idkas, kunna större tillverkningar fordras; der näringen först skall insdras, bdra premierna wara lågre och flera.

c) Om inrättandet af en Centralwerkstad i Stockholm, till förberedande af åkerbrukareskap och deras spridande inom sådersneslandet.

d) Om underfödd till Gält-Kamereraren Wolin för anlagd fabrik wid Nyningehemman i Örebro Län, till beredande af socker, sirup och rum af hwitbetor. Akade-

mien uti siter utlåtande anföret Thæers om-
döme om hvirbetors nytta såsom foderwäre,
material till beredande af socker, sirup och
brånwin; resultaterna af Achards och
Hermbstådes försök, men tinga resultatet
af Hr Molins egna försök. Märkwardig är
skillnaden emellan dese mäns uppgifter. Es-
ter Thær skulle på ett Swenskt tunnland
kunna erhållas 234 tunnor hvirbetor, efter
Achard 121, efter Hermbstådet per medium
endast 88. Icke utan någon oro ser Rec.
det stora förtroende, som i Akademien An-
naler uttras för Thæers ryktbarhet och för
Thæers auktoritet. Rec. will wisserligen icke
beskrifa Thær sin förtjenst, men kan dock
icke underlåta att här anmärka huru wärdigt
det är att gå efter ryktbarhet och att tro på
auktoriteten — ett fel hwari Herrar Theoretici
lätteligen söfälla. Den praktiserande land-
hushållaren deremot liknar gemena soldaten;
han kan icke säga hwari den ena Fältherrens
företåge framför den andras består, men
likwäl känner han rätt wäl hwilken det är
säkrast att följa i striben. Ett enda af
Arthur Young, på ett oktavblad beskri-
wer försök, wärderar Rec. högre än en hel
volume af Afhandlingar.

e) Om Kongl. Modellkammarens före-
ning med Landbruks-Akademien.

f) Om upplåtandet af wisa trakter på
Drottningholm, till experimental-sält för
landbruket.

3:o Rubriken Afhandlingar innehåller
sex mindre och sju större. De mindre äro
följande:

a) Beskrifning jemte ritning på en
Krafmdtare.

b) Beskrifning på ärskilliga dels Engels-
ka, dels andra söfbåtråde återbruchs och

hushålls-redskap, samlade och hemförde af
N. N. Edelerantz.

c) Undersökning af en särdeles fruktbar-
rande jord, som i urminnsrider icke blifwit
gödd, från den så kallade Duvretten i By-
stads gårde på Björkå; af J. Bergelius.
Denna wret ligger i gränskapet af en myr-
kenhet Årtehögar. Undersökningen wisade
tillwarelse af animaliska ämnen, förändrade
benrost, och af i witrering stadd fossil, kisel-
jord och kalkjord, upplöst nean tillhjelp af syra.

d) Chemisk undersökning af en ofrukts-
bar Mulljord; af M. Pontin. Den är
hämtad från Eckeruds slätter, belägna i
Eckstads Socken och Elfsborgs Län. Jätet
är trefjerdedels mil långt, ungesätligen lika
bredt och äger utseende af en svart, likasom
förbränd jordkorpora, alldeles utan vegetation.
Analysen wisade tillwarelse af fria syror,
hindreliga för fröens groning. Men som
dessa förhållande icke gde tillfyllest att förklar-
a hwarför denna mylla, påförd annan åter,
meddelat den senare sin ofruktbarhet (hwilket
såges vara försökt); tror Fö.f. „att en
ytterligare orsak till myllans ofruktbarhet böde
sökas i extractiv-ämnets beskaffenhet, hwil-
kas beståndsdelar synas honom ännu icke kom-
mit i det förhållande, att de blifwit tjenliga
att till wegeratif förbrukning användas.“

e) Utdrag af ett bref, rörande utfor-
dring af Kreatur. Förf. har på ett återfått
af 8 kappland — 3,500 qv. alnar — bes-
sådt med 5 skåp. klöfwer, från Widsommar
till början af September, hämtat tillfyllest
foder för fyra på stall stående oxar. 3 fam-
nar i quadrat, förmodligen en quadrat på
3 famnars bas, eller 81 qv. alnar, af-
slogs om dagen och blandades med lika
mycket råghalm, skuren till ett quarters längd.

Rec. får tillägga att blandningen bör ligga 12 timmar; halmen, som då icke behöfver flåras, mjuknar och blir ättigare, utan att flåsviern tar värme. Anmärka får Rec, att 81 qv. alnar flåsvierland i slutet af Juni icke ger hälften af hvad den ger i slutet af Juli. Säkare är att goda utpispningen efter volume eller wigt. Obländade k:n en ore förtära 10 till 12 Lipp. rå flåsvier på dygnet. 5 Lipp. rå flåsvier ger 1 Lipp. torrt h.

f) Underåttelse om den Danska Credit-Cash; af J. N. Stenberij. Höf. beskriver denna Credit-Cash och anmärker des temligen påtagliga fel, i fall, såsom han sid. 342 uttrar sig, „någon dylik inrättning som denna skulle wijsa påräntas i vårt kära fädernesland.“ Det är suårt att finna hvilka ideer Höf., genom sin korta förberedelse (sid. 336) welat hos sine läsare bereda. Det tyckes som ansåge han „en wäl ställd Låneinrättning wara ett behof för våra Landtmän. Hwad fonden dertill beträffar“ anser Höf., „ingen ting omöjligt för ett folks förenade krafter — och hwad planen beträffar — ingen ting omöjligt för våra upplyste mäns ihärdiga beundande.“ Detta låter bra, isynnerhet om Räkne-utskottet skulle finna den kraftberäkning riktig, som Höf. (sid. 433) uppger. Han menar nemligen: „att efter enhwar en eller annan gång i sin lefnad, när brådskande göromål inträffar, erfarit att han hunnit uträta mera än eljest på lika lång tid; torde ock enhwar medgifwa, att om någon liten tillökning i hans wäntliga arbete skulle honom tilljudas, kunde han påtaga sig densamma mot nöjaktig betalning.“ På denna erfarenhetsats grundar Höf. sitt hopp att — „endast penningsflocken i riket fördöles eller genom något

medel bringas till hastigare omlopp — skall arbetsfolk icke saknas. — Ty, en eller annan persons mistning går icke att arbetet wid ett hemman afstannar — nöden drifwer de qwarblefne till en fördubblad verksamhet. — Då tillfället att förtjena lockar bonden till några bisyflor, ser man hustrun och barnen uppfylla det rum han sjelf lemnat wid landets bruket. — Hwilla förhoppningar skulle man wäl wilja grunda på såjande, lika oomkullstidliga erfarenhetsatsier? Att: när man har litet mer, går det mindre åt än eljest; att när man genom sjukdom eller annan orsak hindras från att sofwa, är man längre waken än eljest; att när inga behof mana till arbete, arbetar man mindre eller latas man mera än eljest. Rec. önskar att man måtte begrunda dessa omständigheter med mera kraft; ansträngning än eljest. — Ännu ett par betänkligheter får Rec. anmäla. Banken, heter det sid. 340, „lånar, men går inga nya sedlar för sådana lån.“ Detta förstår Rec. icke. Att dömma af hwad på Bankosedeln står att låsa, är Bankosedeln en Attest, att en person utom Banken ders före i Banken nedsat ett wigt quantum silfwer. Men hwad betyder en Bankens sedel, om den icke attesterar någon insättning? Jaget, platt intet, han må wara ny eller gammal, daterad i dag eller för 30 år sedan. — Sid. 336: „Om de tillkomna Capitalerna utan omwäg ledas till Landbruket, werkar den — ofwanbeskrifna — ansträngda arbetsdriften direkte på odlingen, fördubblar warumängden, sänker lifsmedels-prien och frambringa en allmän wälwäga.“ Att genom ansträngd arbetsdrift nödwändigt skall beredas sänkning i pris, torde böra hållas hemligt; annars torde få finnas hugade att arbeta med anstrända krafter. — Sid. 337

fer Förf. i Danska Credit-Casön „ett verk som, mer än något annat, bör bidraga till Danska Landbrukarens förlestan och välstånd;“ och sid. 346 finner han i „Sjelfva hennes plan fröet till hennes undergång.“

Myttigt och angenämt wöre, om Förf. behagade meddela Allmänheten underrättelser om Credit-Casöna i Preussiska staterna. Man sänge då öfwer tyga sig om den stora skillnad i effekten emellan credit, grundad på verkliga capitaler, och credit, grundad på skuldsedlar. Mycket bör här wara i annat tillstånd försatt, innan man kan hoppas se Credit-Casöer sådana som de Preussiska. Förf. föl i smärt, till beredande af öfvertygelse om deras nytta, kunde likwäl låta göras om personer, som disponerade penningar ad pios usus, wille dermed förfara på följande sätt. Ponerå ett Stipendie-capital af 2000 Rd. Banko, i en tid då intet agio emellan Rd. i sedel och Rd. i silfwer äger rum: således en summa af omkring 4000 lod silfwer. Ranta derå, a 4 procent, gör 160 silfwer, hwilka, efter 8 lod för runnan spannemål, swara mot 20 tunnor. Man utbjuder öfswannånda capital såsom fond perdu, mot en perpetuel spannemåls-ranta och mot willkor att till hypothek för densamma, hemmansägaren nyodlar så mycken jord, som man pröfwat behöflig — den så kallade Odalsjorden nemligen är hypothek blott för Krono- eller Präst-ranta. — Wånne spekulanter skulle saknas? Wisserligen icke. Man besinne, att öfswannånda 4000 lod silfwer i närwarande ögonblick göra 4000 Rd. i Bankosedlar. Hade de, som i fornda tider gäfwö capitaler åt Fromma Stiftelser, widtagit denna utwäg, wånne icke räntetagarne warit bättre belåtna och mången obling jemwål blifwit verkståd?

De sju större Afhandlingar gransta följande ämnen:

a) Om å Skilliga sätt, att ifrån öfwerflödiat watten bestia sålt, för hwilket naturligt öfloop ej kan beredas, jemte beskrifning på Wäderqwarnar, dels till detta ändamål, dels till ångars wättning; af A. N. Edelscrantz. Förf. nämner de twenne fall, då dikning icke gör tillfyllest till wattnets öföflöande; 1:o när genom sjöar, floder och haf, tidtals öfwerflömmingar ske; och 2:o när omgifwande höjder ej kunna genomskäras. I sådane faller bör en wall uppdragas och det samlade watten uppföras. De machiner beskrifwas som till uppföring kunna nyttjas. Ritningar åtså: 1:o en Ångmachin. Förf. stas astappnings-kostnaden af ett 600 tunnes lands sålt — jemwål om watten skulle stå 3 fot högt — skulle ej kosta mer än 400 Rd., rāntan inberäknd för Ångmachinens inköp och uppfättning, som förmodas högst kosta 1500 Rd. Den sedan årligen behöfliga astappningen och jemwål wättning, om så skulle behöfwas och lokalen erbjöd tillfälle dertill, skulle kunna bestriidas med en kostnad af 200 Rd. eller 16 β . för tunlandet. 2:o Wäderqwarnar. a) med Skofwelshjul. b) med en nertill affkuren Kon, på hvars yta rānner åro applicerade och som sate i rörelse, swänger upp watten. c) med Pumpar. I andra faller, när omgifwande höjder icke tillåta bruket af öfswanbestrefna machiner, blir Siphon, såwida höjden icke öfwerstiger 30 a 32 fot och såwida marken på andra sidan om höjden är lägre än det wattens sjuka såltet, enda aflednings-medlet, om ej utwäg skulle finnas att, enligt Elkingsstons method, leda utwatten ned till porså jordhwarf.

Med begärthet emotser Rec. berättelsen om de wid Ödbergs bruk wid Dalelswen

med framgång verkställda wättnings-försök, hwarom Hörf. ger oss förhoppning. Ej heller kan Rec. öfölsja sin önskan, att Regeringen snart måtte se sig i tillfälle att här och der kunna lära uppbygga Ångmaskiner och Waternuppfordrings-qwarnar. Vår förtroende-lygga öfvertogadt om deras ringa kostnad och stora nytta, kommer efterföljd wist icke att saknas. Så riktig den princip kan vara, att individerna icke bde öfverdera sin kraft, utan bde fullkomna ett om sänder, så tydligt synes Rec. vara, att staten bde handla efter alldeles motsatt princip. Staten bde seamlige allt icke att så mycket torr och ren, på det utrymme må beredas till colonisering.

b) Tankar om Statistik; af C. P. Hellsström. Hörf:s äfste war att bestämma, hwilka föremål böra till hwad man kallar Statistik, och i hwilken ordning de böra upptagas. Detta förhållande war högst nödigt, då nu allt tänker på Statistik, allt arbetar på Statistik, och då enligt en temligen allmän erfarenhet, en konst eller en wettenskap, som enswar anser a la portée, pår snarare än andra förkuffas och bort-charlatantiseras. Det ges i sådana fall ingen annan utväg, för att kunna få sjelfwa nakna saken i sigre, än att gå långt tillbaka, bortom sjelfwa wettenskapliga öföfelse-akten. Ty ofta är till och med namnet icke påfående till saken. De af Hörf. framställda tankar hafwa fullkomligen tillfredsställt Rec. Han blot önskar, att Hörf. snart wille ge oss ett schema till tabeller, åtskild af en Charta öfwer en Socken eller en mindre tract, hwars inre förhållanden och lif tabellerne skola förklara och den så tecknad, att markens flutning blir synbar. Många Landbor torde då, med begagnande af de Landmätare-chartor som på deras ort finnas, kunna förskärdiga chartor öfwer den

tract som de bebo. Beskrifningar utan controllerade chartor böra aldrig tros. Om mängden af de Statistiska uppgifter som wärdiga, lika de delar deraf, som Rec. sett sig i tillfälle att kunna pröfwa, tjena de snarare att förwilla än att upplysa.

c) Några upplysningar om Åkerjordens kemiska sammansättning, jemte sättet att undersöka den; af J. Bergelius. Rec. som icke är Chemist, wägar icke afgifwa något yttrande öfwer denna intressanta Afhandling. Det enda han hade att nämna, wore beklännelsen att genom des läsning hos honom blifwit född en känsla af försagdhhet, som han tillförene wid sina odlings-företag icke wetat utaf. Är den en följd af hans halfkunskap? eller af det halfjus, i hwilket wettenskapen står? Hörf. yttrar, sid. 201, att jemväl de kunnigares „kunskap om jordens kemiska werkan på wärterna är ganska omogen.“ Måtte det snart warda fullt ljus!

d) Projekt eller Ukast till graderingens verkställande wid Landmätari-förordningar; af C. J. Granell. Wore det verkställbart hwad Hörf. öföfstar, att nemligen Landmätare skulle läras att bedömma oss slags jord, till des större eller mindre bördighet, så wore mycket wunner. Men Rec. tror icke många om att kunna lära sig mäta och wäga med blotta ögat. Enligt Hörf:s tanka skall han lära sig bedömma Åkerjorden jemväl efter färgen, mörkgrå, mörkbrun, ljusbrun, öföfärgad. Men huru otaliga äro icke färornas nuancer och huru bero icke dessa af mer eller mindre wäta? Säkrare blir wäl alltid, hwad Åkeren berättar, att läta till kallade grannar dömma. Men Hörf. wille ha alla ågor, Åker, ång, skog m. m. — således och fjäre och gungsty — „uppstättade hwar efter sin beskaffenhet uti ett jemt för-

Hållande, att de på en gång kunna skiftas och icke järfkildt" (sid. 280). Detta anser Rec. för omöjligt att genom annat än wänslig öfwerenskommelse kunna åstadkomma, allra minst genom Embetsmäns afgörande dom. Wid hårdwallsångar synes Rec. icke åringen eller gräs-sorterna, utan allenast jordmänen böra komma i betraktande. Så will ju Förf., wid Skogsmarkens gradering, att man mera skall göra afseende på jordmänen wärlighet, än huruvida skogen blifwit wärdad. Gungfly räknas till 12 mot bästa hårdwalls-ång. Hwem skulle wäl anse sig belåten att få 12 tunland gungfly mot grannens 1 tunland hårdwall?

e) Jemförelse emellan inkomster och utgifter wid ett Landbruk, i de fall, då egendomen stötes antingen med eget folk, statsdrängar, torpare eller af arrendator; af H. N i c a n d e r. Förf:s calculer gifwa följande resultat: på allt bruk af Krono- och Skattejord, ware sig större eller mindre låggheter, öfwerstiga utgifterna den af sådes-

gårdet hämtade inkomst med 4 procent. Differensen, jemte hwad som erfordras till godigörande af räntan för det till jordens och förlagernas infly anwända Capital — hwilken post Förf. icke i calculen upprägit — skall hämtas af ladugården och anwägs-sådet. Frälsets och Säterens hela fördel består i inbesparade räntorna af Hållskjurs-legan. Resultatet af jemförelsen emellan bruknings-sätten är, att den Frälsets eller Säteriegensdom som brukas med husdrängar, ger största behållning; men som detta hushållnings-sätt tillika gör största besvär, största omtänka och sbrargelse, synes Förf. enda utvägen wara — att godsägaren må så sin fulla revenu och kunna lefwa utan bekymmer — att bort-arrendera egendomen. Förf. har uppgjort sina calculer efter som förhållander är i Östdermanland, der Förf. blifwit uppfödd och hwarifrån han fått upplysningar af wänner, som äro gode landhushållare. Förf. tror, att för hwarje provins, att nästan för hwarje socken, borde en lika jemförelse ske.

(Stutet nästa gång.)

Utländsk Litteratur. 1812.

Darmstadt. Neue Gedichte v. Friederike Brun, geb. Münter. 198 s. stor 8. — Denna Förf. är, liksom de flesta af hennes fön, lyckligast i uttrycket af egen individualitet, således i Elegien, Wi-

san, Naturmålingar och äfwen i Epigrammet; minst i Odet, Balladen och dikter af större omfattning.

N ä t t e l s e r :

Sid. 51 r. 30 st. blotta, l. blotta ämnet.
— 60 — 25 — utom dalar, l. utan dalar.
— 61 — 7 nedre st. hjerta, l. hjertan.
Sid. 71 wid raderna 24 och 25, har en misskrifning händt, som så rättas:

„Örnar bebo icke trädens grenar,
utan berg. David nämner hwar-
ken Hermon eller Carmel, Örnar
eller Gazeller.

Sid. 72 r. 15 st. kåra sänger, l. kärnsänger.

Bihang

III

Swenskt Litteratur-Tidning.

No 6.

Maj

1814.

Underrättelser om nyare Danska Böcker.

Antiquariske Annaler. Udgivne ved Den Kongelige Commission i Kjöbenhavn for Oldsagers Opbevaring. Förfste Bind med 8 Kobber. Kjöbenh. hos Schultz 1812. 379 sid. 8:o. — är den första frukten af den Commissionens verksamhet hvilken Kgl. Danska Regeringen till hägnande och understödnade af såderenslandets Antiquiteter och älderdoms minnesmärken, år 1807 sammansatt af Biskop Wünter och Herrarna Hauch, Monrad, Abrahamson, Thorlacius, Myerup, Verlauff m. fl. Detta band, som i twenne häften är indeladt, innehåller ättskilliga wigtiga, fast till framställningsfäktet wärdeslöfde afhandlingar. Men hwad som mest bör intressera oss Swenskar, bland hwilka fornlemningar icke sällan förstödas, äro de båda förreckningarne öfwer de minnesmärken som genom Commissionens omsorg bliswit bevarade.

Commentationum Eleaticarum Pars Prima quam pro summis in Philosophia Honoribus rite obtinendis eruditorum Examine obtulit Christ. A. Brandis Respondente J. L. A. Kaldrup de Rosenvinge. Hafniae MDCCCXIII. pag. 214. 8:o. — Ett förträffligt arbete, utmärkt af lärdom, noggrannhet, correction och grundlig samlarflit. Det är indeladt i trenne sectioner; den första handlar om Xenophanes; den andra om Parmenides; den tredje om Melisios. Alla efter dessa författare qwarwarande fragmenter meddelas öfwen här med omsorg redigerade och snyggt aftryckta.

Frigge. Poetisk Nytaaragave för 1813 ved A. Myerup. Kjöbenhavn paa A. Seiders

lins förlag, med Nabhets porträt. 311 s. 12:o. Innehåller bland annat öfversättningar af Bergmannen och Necken, twenne stycken ur den i Swertige utgifna Iduna.

Plautus ved Fredrik Höegh Guldberg. Anden Deel. Kjöbenhavn 1813. Förlage af A. Seidelin. 732 s. 8:o. — Fortsättning af det förtjenstfulla arbete som Hr Höegh Guldberg, sordom känd som öfversättare af Terentius, år 1812 börjat utgifwa. Denna del innehåller tolkningar af Miles Gloriosus; Persa; Rudens; Mercator och Asinaria, jämte upplysande anmärkningar wid hwarje Komedi.

Historie om Ditmarskerkrigen Nar Semten Hundrede og Ditmarskens Erobring under Kong Frederik den Anden med en historisk Udsigt over Ditmarskerfolkets Vilkaar och Stiebne i aeldre Tider af Chr. Wolbeck. Kjöbenhavn 1813, Forlagt af A. Seidelin. 257. s. 8:o. En med flit och rent historisk sinne utförd intressant berättelse om de frihetsälskande Ditmarskerböndernas slutliga underkufwande. Då det nederlag som Konung Hans af dem led, till en stor del war orsaken till hans afättelse från Swenska thronen, bör den äfwen för oss vara direct intressant.

Correspondens-Nyheter från Köpenhamn:

Under påstående krigstid har Danskaernes literära nit varit lika verksamt som wanligt. Man kan inhämta det af förreckningarne öfwer de Böcker, som under denna tid dels utkommit redan, dels äro färdiga att utkomma. Dessa äro de wigtigaste. — Den för fem år sedan

började redaktionen af den Danske Kjempe-
Visebog, eller samling af de gamle Romanse-
na och Folkvisorna, är nu utkommen, i 5 To-
mer indelad, af hvilka den 5:te innehåller Me-
lodierne. Efter P. Eyys och Vedels Vise-
Böcker företogs denna samling med sann liter-
rär och patriotisk isiver af Professorerna K. L.
Rahbek och N. Myerup samt Capit. Abra-
hamson. Efter den siffrändes fränfälle 1812,
hafwa de båda föregående fulländat utgifningen
af dessa i alla afseenden wigtiga minnesmärken
af nordisk art och konst *). — Den Arna-
Magnåndans Commissionen har nu fulländat sin
pragtupplaga af Snorre Sturleson, med 4:de
Tomen in Folio, som innehåller Kong Sverres
Saga; och litet tryckningen börjas af Sæ-
mundar Eddans 2:dra del. — Det af Biskop
Haldorson, s. d. Prost och Kyrkoherde på Is-
land, författade och af den förtjente Amanuens-
sen Kasm. K. Rask, till utgifning besörjda
stora Isländska Språk Lexikon har lemnat prä-
sen, under det att utgifwaren Hr Rask sjelf
företagit en lärd resa åt Island och Färöarne,
hwarifrån han nästa år lär återkomma. —
Den berömligt bekante Professorn Doct. Wedel
Simonsen har börjat utgifwa et högst wigtigt
arbete, under titel: Ufsigt over National-
historiens aeldste og maerkeligste Perioder,
som skall komma att bestå af åtta häften, af
hvilka det 1:sta om Nationalhistoriens haand-
skrevne Kilders forskiellige Stiebne; det
2:de Uvergang fra Odins till Christi laere,
en Afhandling om Tomsborg og Palna-
toke, och det 4:de Nordens Catholicisme i
sin böieste Flor studet i en Afhandling
om Skandinaweernes Pilegrimareiser og Kors-
tog till det hellige Land, redan utkommit. —
Sekreteraren wid Kgl. Danske Bibliotheket
Chr. Molbeck har börjat redigera en literär
Månadskrift, kallad Athene och låter derjemte
för det närwarande trycka en Beskrifning öfwer
sina år 1812 företagne Resor i Sverige.

*) I anledning häraf kunna äfwen wi Swens-
kar med sågnad nämna, att en dylik
samling af våra gamla Folkvisor är un-
der tryckning i Stockholm.

Akadem. Ledamotskap m. m.

Stockholm:

Kongl. Musikaliska Akademien walde utt
Mars månad till Hedersledamöter: Hans Exce-
lens Stats-Ministern m. m. Grefwe Lars von
Engeström, Stats-Sekreteraren, Ridd. af R.
N. O. Grefwe Ad. Gdr. Möner samt till
Arberande Ledamot: Uppborn i R. Swea Hof-
Rätt Er. G. Rosen. Till Präses för ett år
walde Akademien, Kammarherren, Riddarhus-
Sekreteraren m. m. Ap. G. Silverstolpe.

Inför Kgl. Wetenskaps Akademien har
Hans Exc. StatsRådet m. m. Friherre, M.
Rosenblad hållit ett Minnelse-tal d. 18 Maj
öfwer Akademien af Ledamot Presidenten i
Statskontoret, Riddaren och Commend. af R.
N. O. m. m. Friherre C. Er. Lagerheim.

Lärda Nyheter.

Stockholm:

Sedan Kongl. Majt under d. 23 Mars
detta år förordnat Histor. Professorn wid Lunds
Akademi Mag. N. S. Sjöborg, att hafwa
tillsyn och wård öfwer de i Riket besintli-
ge Antiquiteter; har Kongl. Majt genom
Circular af d. 20 siffl. April anbefallt Rikets
Bisshopar och Konsistorier förständigiga samtliga
Presbiterkapet i deras Stift, att lemna bemänte
Professor allt möjligt biträde, samt gå honom
tillräda med alla nödiga underrättelser under des
utskning af ofwägnämde besättning. (Jensf.
Bih. No 5. art. Lund).

I OrdensCapitlet d. 28 Apr. utnämde
Kongl. Majt till Riddare af Seraphimer Or-
den: StatsRådet m. m. Friherre Gudm. J.
Adlerbeth; till Riddare af Nordstjerne Orden:
Wetenskaps Akademien Sekreterare, Ridd. af
Wasa Orden Doct. W. Swartz; till Riddare
af Wasa Orden: RegeringsRådet N. W.
Schlegel.

Kongl. Majt har tilldelat Öfwerläkaren
wid R. Seraphimer Ordens Lazarett härstädes
Doct. Jugo Germ. Böcker Professors Full-
magt.

Uppsala:

Ut af Akademi-staten hafwa följande till-

trädt embeten å andra orter, med Maj månads början. Nämligen: Biskopen öfver Herreds lands stift Doct. Kr. Abr. Almqvist (f. d. C. O. Theol. Professor); Dom-Prosten i Skara Doct. Levin Olbers (f. d. Theol. Professor Kassen.); Contractus-Prosten, Kyrkoherden i Röring of Wästerås stift, Mag. Jac. Mich. Swedelius (f. d. C. O. Adjunct i Philos. Fac.); samt Eloqu. & Poës. Lectorn wid Skara Gymnasium Mag. Jon. Kjellander (f. d. Politices Docens).

I början af Maj månad sammanträdde Kongl. Bibel-Commissionen härstädes.

Jur. Adjuncten, J. U. Doctorn Mag. A. E. Afzelius har blifwit förordnad till Ledamot af den i Stockholm nedsatte Lag-Committé.

Till förste Ord. Amanuens wid Akademiska Biblioteket har Akademien tillförordnade Canzler constituerat C. O. Amanuensen Magister Docens Ol. M. Ullgren. Likaledes hafwa till Extraord. Amanuenser blifwit förordnade Mag. L. G. Mittag och Mag. J. Ph. Sæfelgren.

Sedan Filosofiska Faculteten upprättat förslag till Byzantiska Hese-Stipendium *) , hwarå uppfördes i första rummet: Vhys. Docens Mag. P. Schönberg; Besim. Dalek. i andra:

*) Stiftadt af framl. Envoijén och Commend. af R. N. O. Per Ol. von Asp genom Testamentarisk disposition af år 1806, som af Kongl. Maj:te fastställes d. 7 Jun. 1809. Fonden för detta Hese-Stipendium — som Testator till minne af sin Beskickning wid Ottomaniska Porten kallat det Byzantiska — är 20000 Rd. Banco. Stipendiaten reser utrikes i 3 år. Statistisk, National. Ekonomi, skall derunder i synnerhet vara föremål för hans upmärksamhet. Stipendium borggäfwes två gånger å rad af Upsala Akademi och en gång af Wetenskaps Akademien i Stockholm. — Nu war detsamma ledigt efter utn. Moran. Demonstratorn Doct. G. Wahlenberg, som till såderneslander återförväntas detta år.

L. L. O. O. Docens Mag. Ol. Carlving Bochn. och i tredje: Med. Doctorn Ol. Abr. Robsahm Suderm. Meric. ; sammanträdde alla Studerande Nationernas, enligt Testators föreskrift, rådgående Ledamöter och Seniorer, d. 16 Maj, och walde med släta sedlar Magister Docens P. Schönberg till Byzantisk Stipendiat.

F. d. Professorn i Latiniska och Österrändska Språken wid Greifswalds Akademi, Kyrkoherden i Pozig på Rhügen Doct. Jac. Wallenius har, uppå gjord ansöknung, blifwit af DomCapitlet uppförd, i första rummet, å förslaget till Biskopskulla och Fröjelunda regala Pastorat, af Upsala stift.

Lund:

Efter förut utfärdadt Program af Akademiens Rector Magnificus, blef Primar. Theol. Professorn och Dom-Prosten Doct. Christ. Wählin d. 6 Maj i embetet installerad, och höll derwid sitt inträdestal: *de Studio Theologiae Symbolicae recte instituendo.*

Akademiens Canzler har utnämt Andre Theol. Adjuncten, Prosten, Theol. Licent. Mag. Kr. Hallenberg till förste Theol. Adjunct wid Akademien härstädes.

Till Amanuens wid Akademiens Historiska Museum har likaledes Akad. Canzler utnämt Vhys. Candidaten J. G. Liljegren.

Skara:

D. 9 Maj tillträdde Eloqu. & Poës. Lectorn Mag. Jon. Kjellander, på Gymnastiska skolan Åkrosal, sitt embete med ett tal: *de Phantasia negotio in Elocutione* och aflade den i Kongl. Schola-Ordn. föreskrifna embersed.

Wexjö:

Philos. Theor. & Pract. Adjuncten wid Lunds Akademi Mag. J. Wickelgren är utnämd till Gymnasti Adjunct och Bibliothecarie härstädes.

Calmar:

Docens i Såderneslandets Antiquiteter wid Lunds Akademi Mag. Gust. Berggren har blifwit utnämd till Matheseos Lector wid Gymnasium härstädes, i ledigheten efter Lectorn Mag.

N. Frigelius, som på underdånig begäran erhållit beständig tjenstfrihet.

Carlstadt:

Con-Rectorn wid härvarande Trivial-Skola Mag. John Chenon har blifwit förordnad till Sybloman wid Domkyrkan härstädes.

Nekrolog.

Kongl. Ord. Hof-Predikanten, Contracts-Prosten och Kyrkoherden i Arboga Doct. Aron Westén död d. 2 Maj i des 77 år. — Han war född d. 23 Nov. 1737 i Arboga, der fadren war Rådman. Studerade wid Upsala Akademi och blef der Philos. Magister 1761. Ejer 50 års förlopp emottog han för andra gången Lagerkransen såsom Jubel-Magister wid Promotion 1812. Prest 1762. Vörjade sin tjenstgöring som Bat. Predikant wid Westmanlands Regimente, hwars Pastor han äfwen blef 1766. Samma år förordnades han till E. O. Hof-Predikant hos S. R. H. Kron-Prinsen och 1774 till Kongl. Ord. Hof-Predikant. Prost och Kyrkoherde i Ramsbergs församling af Westersås stift 1779. Theol. Doctor i Upsala 1800. Contracts-Prost och Kyrkoherde i Arboga 1801. Som stiftets fullmäktig har han bewisat Riksdagarne i Gessle 1792 och Norr-Edwing 1800. — Af trycket har han utgitt: Svenska Kongl. Hof-Clericiets Historia, hwaraf utkommit första delen 1:sta afdelningen ifrån Kon. Gustaf I:s till och med Drott. Christinas tid. Stockholm 1799 stor 8:o. Första Delen 2:dra afdeln. Ifrån Kon. Carl X Gustafs till och med Kon. Carl XII:s död. Örebro 1801. Af detta verk, som, genom uppgifternas noggranhet och fullständighet, för Svenska Kyrkans och Lärdomens Historia, är af oberördligt värde, fattas ännu andra delen, hwilken, genom S. H. Erke-Biskopens försorg, snart skall af trycket utkomma.

Rectorn wid R. Trivial-Skolan i Gessle Mag. Carl Kr. Nilenius afled d. 7 Maj, 50 år gammal. — Han war född i Upland d.

24 Jun. 1764. Studerade wid Upsala Akad. och blef der Philos. Magister 1788. Prest 1790. Först Collega wid Upsala Cathedral-Skola, sedan i Gessle, wid hwars Trivial-Skola han blef Con-Rector 1806 och Rector 1810. Af detta Lärowerk hade han år 1811 fördrat en summa af 100 Rd. Banco till Premiefond.

Kungbrejfer:

Tryckningen af Catalogen öfwer Akademiska Biblioteket i Upsala är nu slutad. Denne Catalog, som består af 1504 sidor i quart format, är afdelad i tre nio band, af hwilka de tre första i alfabetisk ordning innehålla alla de boktitlar, på hwilka Auctoreernas namn finnas utfatta, och den 3:de alla de öfriga som antingen utan Författarens namn eller ock gemensamt af flere Auctorer eller Sällskaper blifwit utgifna. De som genom Subscription beboga bidraga till denna Catalogs utgifwande, kunna härstädes erhålla Exemplar emot Prenumerations-jedeln återställande och erläggande af de deruti utfatta 2 Riksd. banko. De som på den sednare prenumeration redan betalt 2 Rikd. Riksg. erlägga således nu endast 1 Rd. riksg. Ett komplett exemplar af alla 3 Volumerne kostar hädanefter 6 R:d. banko.

Lehr G. Kurivilius.
Akadem. Bibliothekar.

Joimswikinga Sösa på Islandka, med Swenskt öfversättning af M. Adlerström, är lagd under pressen. Subskriptionslistor derå äro att tillgå i Brunzell bokhandel i Upsala samt hos Commissionärer i Landsorterna.

Af tryckningen af en Swenskt öfversättning af Gaetano Filangieris Scienza della legislazione redan är påbörjad och första delen af detta arbete ofördröjeligen utkommer, warde till collisions undvikande härmed tillkännagifwit.

C.

Undertecknade ämnat utgifwa en korrekt upplaga af Schellings Sämmtliche Werke, som i sommar kommer att påbrynnas, i händelse Subskribenternas antal blifwer tillräckligt. Man anhåller således att de som önska äga dessa för den högre bildningen oumbärliga Werk, med första behagade annåta sig i Stockholm hos Hrr Utter & C., Wiberg, Nilén & C.; i Götteborg hos Slotts-pred. Hjurstén; i Lund hos Hrr Swanborg & C.; i Åbo hos Hrr Grenell och Meijer, eller direkt hos Stenhammar och Palmblad.

Måttelse: sid. 16. rad. 9; del. & Pract.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 7.

Lördagen den 19 Februari

1814.

R e c e n s i o n.

Kongl. Swenska Landbruks-Akademiens
Annaler. Första Utgången. Sthm.
1813. 388 sid. 8:o med 4 Plancher.

(Slut från N:o 6.)

Den afreningswårde Förf. väcktes förlåta Rec. att han förklarar sig äga en med hans alldeles fridig tanke. Rec. tror, att för Stats-ekonomiska calculen böra endast sådana föremål uppställas som än ej fått bestämd form, hwilkas förhållande äro antingen icke kända eller icke nog bemärkta, och icke sådana som ej kunna ändras, ej så ändras, calculens resultat må bli hurudant det blir. Landmannen, liksom styrmannen för ett skepp och styrmannen för en stat, och hwilken styrman som helst, sträfwar till sitt mål, under twånget af så individuella, af andra icke sedda förhållanden, att wille han rådera sig efter säkallade allmänna lagar, allmänna kallade blot för det att de från de allmänne förhållanden äro abstraherade, så kunne han aldrig mäta. En mindre lönar det mödan

att calculera för dem, som sträfwa efter att få löfwa utan bekymmer. Så ju wärra solar, wärra kometer, wärra planeter aldrig hwila; och hwad plår det bli af wärra menniskor, när de någongång hinna till den efterlångtade bekymmerlösa hwilan? Gemwål för Rec. anmärka, att till och med i ekonomiska calculer utgör siffriga arithmetiska operationen en mindre vigtig del, än utdrandet af de i calculen ingående krafternas specificitet.

Förf. har fått sina uppgifter af andra. Han tillåter mig säga, att dessa uppgifter äro långa ifrån att vara ekonomiska axiomer. Till kläder för 4 fullwårta personer och 3 barn räknas wårdet af 7 tunnor spannemål. Men åkern ger ju lin, ladugården ger ull och winterqwällarna gifwa tid; 7 tunnor behöfwas icke. Strodming och sill räknas till wårde af 4 tunnor spannemål. Men sid. 290, i noten, räknas på en statdrång en sterdning strodming, det wore för hushållet på sin höjd en och en half tunna, och dertill behöfwas inga 4 tunnor spannemål. Till bestridande af capitation och bewillning räknas en och en half tunna. Men capitation och con-

functioners-oggifterna stiga blott till 4 Rd.; räknas spannemålen till 8 Rd. tunnans (sid. 290 synes Förf. räkna spannemålen till 10 Rd. tunnans), så återstå penningar till bewillning för 3200 Rds jordvärde, och männe ett Skattehemman af 8 tunnors utsäde taryras så högt? Till 4 tunnors utsäde räknas en karl, en qwinna och ett par dragare; men är det utbrnt att en karl, en qwinna och ett anspann icke förmå föda mera än 4 tunnors utsäde. Och om än så wore, fölser wäl deraf att till 12 gånger 4 tunnors eller 48 tunnors utsäde erfordras 12 karlar, 12 qwinnor och 12 anspann? Jernwål i landbruk, får, der kraft, tid och afstånd gemensamt verka, effekten icke beräknas efter lagarne af arithmetisk progression. Wid 48 tunnors bruk medger wäl Förf. subtraktion af 5 a 6 arbetsqwinnor, emedan i lodugårdsde personer som t. ex. föda 30 kreatur, nästan kunna answara för dubbelt så många födsel, och emedan man i köket icke heller behöfwer flera då många personer äta, än då färre." Men i de afgångnas ställe upptar Förf. Herrn och Krun, Rättare eller Fogde, en Lakej om icke två, en Kammarpica, Warningslicka eller Umma, som också wilja äta (sid. 286). Men så dessa här uppräknade personer upptagas i jordbrüksconto? Annat äro ju kometer hörande till solsystemet, och annat stolliter hörande till en wts planet. Om Niksens Ständer grundat beräkningen af bewillningens utgörande af jorden på sådana calculer, huru hade wäl jorden kunnat komma upp till dess nuwarande werkliga värde af 300 miljoner Rd. i Banksedlar? Men Niksens Ständer grundade sin allmänna calcul på summan af de små calculer, som uppgöras emellan köpare och säljare, de der bättre hinna med att beräkna och bestämma

hwarje liten dels specifika värde — hufwuds wiskoret för all calcul.

Nec. nämde ofwansföre om arten af de föremål, som egentligen höra till den stats-ekonomiska calculatörens gränfning. Se här några exempel.

När en stat från en strämmande stat köper spannemål, brännwin, wed, ägg, smör, för — sådant är nu förhållandet emellan en del af Sverige och Finland — utan att derföre i credit kunna upptaga annat än avansen på salthandeln, huru länge skall ett sådant förhållande kunna äga rum, utan att medföra den förra statens ruin? Om calculens resultat skulle bli ett snart inträffande förfärlige minus, och man wille calculera hwad t. ex. genom artikeln wed skulle kunna inbesparas; får Nec. uppgifwa följande data, dem han anmåler såsom blott hypotetiska, men i den förmodan, att i förberedande calculer suppositioner så nyttjas. Ponera att Stockholm ärtigen consumerar 100,000 famnar wed, att 50 famnar fås af runlandet, att återwårten wore 50 år; behöfs det mera än fyra och en half qwadratmil skogs mark för att i alla tider kunna försörja Stockholm med wed? Och dessa fyra och en half qwadratmil skulle icke finnas inom det öde Sverige? Man skulle behöfwa utrikes ifrån hämta wed? Men flackars Stockholm! om Niket skall bewaras från bankerott, löpa Stockholmsboerne fara att bli ruinerade genom dyrhet på wed. Hwarföre det? När tillförseln af tredjedelen af ett warubehof är säkrad, plår man anse sig kunna fyra priset på de återstående två tredjedelar. Och hwad hindrar att för Stockholm sluta contract om 33,000 famnars ärtig lefwerans? Wore priset 5 Rd. för famnen och contractet sluret för 10 år, så hade spekulanten en

summa af 1,650,000 Rd. att påräkna. Han kunde då använda 4, 5, 600,000 Rd. att göra antingen Dals-elfven, eller Ljusne-elfven, eller Indals-elfven så flottbara, att stockarna kunde obehindrade flyta ned till hafskusten från Westerdalarna, eller från Herjedalen, eller från Jemtland, der upphuggas och sedan transporteras till Stockholm. Ofelbart skulle genom sådan operation lif och idoghet säkrare besörjas i de landsorter, hvarifrån weder hämtas, än genom både lånesinrättning och hushålls-sällskap.

Om man sedan behagade genom calcul wisa hwad en qwadrat-mil (23,000 tunland) god, men cuppbruktad jord, skulle kosta att uppodla, förses med hus och inventarier, och resultatet skulle bli att dertill fördras fulla 300,000 Rd., torde wäl smänningom den fördom bortdräas, att till spannemåls fabrication inga capitaler behöfwas. Skulle sedan wisas, att denna qwadrat-mil jord, efter fulländad odling swarade i wärde mot ett capital af 600,000 Rd., det wll säga, gifwe spekulanten 12 procent om året för nedlagde capital, torde man wäl och finna, att sådant lönar sig bättre än att samla nåflor och taga wara på halmpipor som kreaturen wråka. 12 procent! löna sig bättre? Gifwa icke Aktierna i Tullskreddet 15 procent om året; Aktierna i Riks-Disconten 21 procent; Aktierna i Malms-Discont 25 procent, utan något besvär, utan någon omtänka, utan någon förwargelse? Det är sant. Jag her herrar calculatörer om förlåtelse. Jag erkänner deras wisshet, att tills widare innehålla med alla sådana calculer, som lifwa hoppet om bättre tider och mana till kraftanstängning. Och I Danaider! öfen, än äro Gubarne icke blidkade.

f) Några Anmärkningar wid Bostaps-

stofseln, jemte Ritning på ett Fåhus; af M. Hambré. Förf., efter några allmänna reflexioner öfwer det rubbade förhållandet emellan åkerbruket och bostaps-stofseln, öfwer jordens beskaffenhet och dess behandling, öfwer bristerna i sjelfwa bostaps-stofseln, handlar uthöfligare om bostapens stöfvel inom hus. Förf. wll se bostaps-stofseln flyttad från qwinnan till manstaden. Men manne ej redan wid alla större landbruk — och denna afhandling synes wara skrifwen för större landbrukare — utfor bringar äminstone och renhållningen fördras af manna? Som till bostapens stöfvel inom hus hörer wäsentligen att samla och bereda det foder som skall nyttjas om wintern, och Förf. tror att mycket och kanske det mesta hö skämmas i det bästa bergningswäder, genom origtig behandling, uppger Förf. följande bärgnings-sätt: Slottern börjas kl. 2 — 3 om morgonen; efter wederbörlig bräddning och wändning, så ansättes höet samma qwäll, utbredes följande dagen, wändes och kan om aftenen införas. Dec. ser egerna någon föreskrift att börja Herregårdsarbetet kl. 2 om morgonen. Der detta icke skulle behöfwa se mer än 2 till 3 gånger under sommaren, der wore wisserligen förhållandet emellan åker och ång illa rubbade. Att hö icke någon enda natt bör ligga i breda, är enligt med Dec. erfarenhet; deremot har han tyckt sig finna, att stjelfigt gräs, klöfwer och thimoret torlar bättre när det ligger i lieslog, än när det breddes. Att aldrig hö bör sammanpackas under tak, innan det är torrt, är den enda beständiga regel som nu kan gifwas, och önskeligt wore sedan att så uppgift på något säkert kännetecken på höets erforderliga torra. Proceffen och tiden beror af wäderleken, af ångens läge, mer eller

mindre öppen för bläst, och af gräs-slager. Nec. nyttjar häjlor i hwad wärdet som Gelft och begriper ej huru någon, som känner fördelarna af detta torkningsfätt, kan wilja nyttja något annat.

Sedan talar Förf. om utförningen, med närvarande bruk till både tid och sätt felaktig; om forpning; om tillwaratagandet af nåflor, mjölkstrel, af löf, hwilka något mer än halftorkade kunde inläggas med salt, i kår och tunnor, på stallar eller i bodar; om ryktningen och slutligen om såhusets inrättning. Beskrifning och ritning meddelas på ett såhus, 24 alnar i fyrkant, för 24 kor, utom rum i hönen för kalfwar, lam och sidderfå.

Som mesta rynden inom en gifwen omfångning winnes af cirkelform, föreslår Förf. att ställa kreaturen kring en cirkel af 11 alnars diameter, med huswuna wända inåt. Det will synas Nec. som skulle herla förmanen af cirkelformen gå förlorad, när för att få densamma, den måste omgifwas af en qwadrat, och när kropparna, som cirkeln skall innesluta, äro parallelipider. Järstängningarne i hönen synas honom icke bli nog luftiga och kunna hållas nog rena; ej heller tillfälle nog till dagsljus, som likwäl så mycket bidrar till trefnad. Krubbor gillar wisserligen icke Nec., men ej heller häckar, såsom icke wäghande till hornboskapens skapnad. De fordra långa redan och således större rum. Enligt ritningen är bäset wid hufvudet blott 5 qwarter bredt. Öppna fodergångar har Nec. funnit bäst. Häckarna skola, enligt beskrifningen, isyllas ifrån stallen. Detta förorsakar köld och drag om wintern. Huru kan sköparen wintertqwällar och mornar se hwad han gör, om han går på stallen utan ljus? Och att gå dit med ljus, torde wata

mådtigt. Den förlust af rum på stallen som denna anordning åstadkommer, måste Nec. jemwäl tadla. Stallen innehåller omkring 2,800 cubic-alnar; men derutas kan en tresdjedel icke begagnas till foder-upplägning. Förf. tror wäl, att som ett dagswerke under andetiden ofta är mera wärdt, än 4 till 5 om wintern; att som ången skadas af huldön — torra ångar wisst icke, och wattenstjuka ångar råd ingen driftig hushållare — att som lika eller större last lägges efter en dragare på en ostodd städe, än på en kårva eller wagn; att som, i händelse af eldswäda, förlusten blefwe mindre, borde landbrukande Possessionater, uppmärksamme på egen fördel (sid. 319), mera nyttja ångelador. Nec. tror ej att detta råd kommer att af många följas.

g) Öfversigt af de Allmänna Författningar, som bestämma Landmannens rättigheter wid egna produktens ofyttande; af E. Klintberg. Westernorrlandska Allmogens seglationsrättighet, spannemåls handeln och wiktualie-handeln utgöra hufvudsakligast ämnena för denna afdelning. Märkwärdig och bedräfflig är berättelsen om Wiktualie-handels löden. Den blef, med få inkränkningar, frigifwen 1739; förbjuden 1745; frigifwen 1770; förbjuden 1771; frigifwen 1782; förbjuden 1795; frigifwen 1799; förbjuden 1800, och 1805 till en del frigifwen för Skåne. Förf. anser utskoppning af wiktualier i allmänhet böra tillåtas.

Under rubriken Litteratur, förekomma några Recensioner.

Sådant är innehållet af denna Första Utgång af Kongl. Landbruks-Akademien's Annaler. Nec. gör sig förwispad, att dessa Annaler skola med nöje och erkänsla af Allmänheten emottagas. De afhandlingar, som

innehålla uppgifter och forskningar, gifwa naturligtvis mindre anledning till kritik än de, som blifwit författade i affigt att tjena såsom föreskrifter. Det är ock vida lättare att finna allmänna wettenskapliga grunder; att bestämma principer, hwarefter styrelsen har att handla, när fråga är att upphjelpa landtbrukets; än att finna allmänna grunder för landtbrukare, inom ett land sådant som Sverige, der det ena partiet är så alldeles olik det andra, och der man — Nec. har kanske orätt, men det är hans rena öfvertygelse som här yttrar sig — der man ännu så litet känner dessa lokal-olikheter. Denna bristande lokal-känedom förråder sig i nästan alla dogmatiserande hushålls-skrifter, så nya som gamla; den förråder sig äfwen stundom i de Stadgar, hwarom Hushålls-sällskap öfwerenskommit. Liksom de rådande i Franska Nationalsörsamlingen trodde, att endast de proklamerat människans rättigheter, skulle ock aldrig mer den ena människan af den andra misströas; synes ock en del Hushålls-sällskap tro, att endast man förklarar, att man föresatt sig att sprida ljus och kunskap till alla hushållningens särskilda delar, skola ock alla misstag och allt samlat de i måtten upphöra. Säkre att de själwe redan sunnit källan, der ljus och kunskap står att hämtas, gå de att underwisa den oskännige, wäcka den tröge, belöna den nyttige, uppmuntra och underlätta den idoge medborgaren.

Nec. tror hwarken Swenska jordbrukarn i allmänhet, eller de lägre jordbrukares läfverna i synnerhet, om den oskänlighet och tröghet, som somliga synas förmoda. Ett folk, som bebö ett couperadt land, för hwarstuga föremålen med hwarje stund af dagen förändra form, skall nödwändigt uppfatta

flera former och så skarpare blick, än ett folk, som från morgonen till aftenen, från wagn till graswen, ej ser annat än blå himmel och obegränsadt blått; ett folk, som i allt har swårigheter att besegra, kan ej gerna hinna bli ett trögt folk. Men hwilken människa som helst, geniet icke undantaget, kan låti så ett utseende af dumhet och tröghet, när hon desorienteras och ryckes ur sina naturliga eller wanda förhållanden. Och sådant har Swenska folkets öde varit under flera perioder af dess tillryggalagda bana. Arbetande under twånget af en gifwen lokal och ett gifwet klimat, har det sällan fått oöfverdradt utweckla sina krafter på den för det samma naturliga wäg, föreskrifwen af lokalen och klimaret, utan blifwit dels uppoffradt åt ögonblicks ider och intressen, dels nödgats tjena till försökingsämne åt lustiga snillen, som weta af ingen lokal och intet klimat, och tro sig kunna bedömma sakerna, för det de känna deras namn.

Swenska Jordbrukets historia, från längre tider tillbaka, framställer så orealigt många och bedrägliga bewis på obestämthet i styrelse-principer (se oswansföre Viktualie-handelns öden), att man wisserligen icke billigt borde tillåta sig, att på räkning af folkets tröghet, föra alla de osödmänliga förhållanden, som man nu upptäcker. Jemwål landtmännas-industrien har lidit af den så ofta hämmade trögheten. Ingen positif, än så dogmatiskt riktig föreskrift och underwättning kan uppväga fördelarna utaf, att fritt få granska och pröfwa, tro eller icke tro, antaga eller förkasta, och att få skapa sig sin individuella werld genom egen inneboende kraft.

Ibland Kongl. Landtbruks-Akademiens omsörger heter jemwål att befordra inrättandet af Hushålls-Sällskap i de provinser, der

de ännu saknas. Man anser i allmänhet sådana enskilda Hushålls-sällskaps bestämmele böra vara, att verka till landtushållningens förbättring inom provinsen, genom upplysning, efterdomen, uppmuntran och belöningar.

Hwad de trenne sista förbättrings-medlen beträffar, bekänner jag att jag länge varit och ännu är af annan tanka, än den jag i vårt land funnit vara den allmänast gillade. Jag fruktar att man mistar sig, när man hoppas genom dessa medel kunna befördra landtmanna-idogheten.

Wenniskan synes mig ledas till idoghet på alldeles enahanda väg, som hon ledes till att söka, hvarmed hon må stilla sin hunger — det vill säga, genom ett inre kraf. Såväl i det förre som i det senare faller, äger hon af sitt tillfredsställda kraf enahanda slags njutning. Den ointresserade och wid det idoga lifwet owana äfädaren må, om hon så behagar, kalla idoghets kraf-yrtringen för en patriotisk handling, wärd belöning; den handlande personen söker helt enkelt en njutning, och jag twiflar att den skulle finnas hågad att bortbyta sin njutning mot någon positiv belöning, om willkoret wore, att krafwet skulle förblifwa otillfredsställdt.

Deras att man med förmån kan, genom små gåfwo, locka barn till högre kraf-yrtringar och reta till nyfikenhet och uppmärksamhet, sådana fullwärdiga barn, som man finner på barna i Söderhafwet; må man ej lita till medlets lämplighet hos sådana, som redan funnit till en högre utveckling. Ingen, som rätt känner mennisko-naturen, lärer hwarken sjelf anse, eller wilja att barnet skall anse såsom positiv belöning, hwad han låter cuppen wärpa. Han nyttjar detta medel och nyttjar det sparsamt, blott såsom retelse för att wäcka

ännu slumrande begär. Är begäret engång wäckt, drar nog naturen försorg derom, att och den kraft må bli utvecklad, hwarigenom begäret skall tillfredsställas.

Positiva belöningar för idoghets kraf-yrtringar äro icke blott onödiga, de äro och rentaf skadliga. Hwilka beshanerliga begrepp skall ej den göra sig om belönarens urfskänning, som ser sin granne erhålla belöning för ett företag, hwarwid han äsyftade sitt enskilda gagn allena, wärd sig till nytta eller till nöje, och huru ofta händer icke, att den som erhåller en positiv belöning, utan att kunna göra sig sjelf tydligen redo hwarföre, derigenom förwandlas från en idog och aktningwärd man till en inbillig narr, som drömmer sig in i högre kretsar, der förtär frukten af sin idoghet och sedan bligs för sitt fordrna yrke.

Men wore, hwad man tänkt uttrycka med ordet belöning, det samma som jag skulle wilja uttrycka med orden hedra, utmärka, då lär saken wißertigen ett helt annat utseende. Ty då blefwe det förmodligen blott fråga om att hedra det owanliga, och att ytterligare utmärka det genom handlingarne redan utmärkta. Det högtidliga hedrandet wore då endast en rarifikation på hwad man redan allmänt ansett för afsjordt. Jag får dock äfwen härwid göra den lilla anmärkning, att jemwål det owanliga medför sin egen njutning och således skulle kunna umbära den positiva belöning, som man har för affigt att förlåna genom ett högtidligt erkännande. Der sinne fins — och det fins redan hos Swenska folket — der sinne fins att låta frappa sig af det owanliga, det framför annat utmärka, der saknas icke heller sinne, att i sjelfwa äfädningen af det owanliga finna njutning och i själje deraf ej heller ett inre kraf, att åt den som ger denna njutning, tillbakagifwa sin gård af tacksamhet.

Denna lika affätslöst yttrade rackamhet och aktning, som den blifwit lika affätslöst beredd, torde gifwa den som ser sig wara dess föremål, lika mycken tillfredsställelse, om icke stundom mer, än sjelfwa det högtidliga erkännandet af hans förtjenst kan gifwa honom.

I Schweits, i det fordnä Holland, i England, der likwäl idoghets-kraften hunnit till högre utveckling än den i någon annan stat uppnått, är det blott genom frivillig och tyft aktning, som man brukar utmärka det owanliga. Jag will derför icke tabla bruket af de mer talande och lysande utmärkingar, som i andra länder finnas införda. Men jag tror att de icke böra sträckas alltför långt, och ihynnerhet icke alltför långt utföra, och att i hwilken grad och under hwilken form som helst, deras tillerkännande endast bör tillhöra den, som i deras hållande i helgd är hufvudsakligast intresserad. Om det ålades ett Hushålls-sällskap att anmäla det owanliga, borde likwäl dess åtgärd i denna del icke få sträcka sig långre.

Hwad uppmuntringarna till idoghet i allmänhet beträffa, tror jag att de hwarcken behöfde wara många eller mångfaldiga, om man säge sig i stånd att kunna öppna den stora porten, hwarigenom vägen går till försökran och välfstånd, och sedan i smänningom, så mycket möjligt wore och så fort sig göra lät, undanröjda de störestenar, som på denna väg kunna finnas. Att genom små uppmuntringar och genom små belöningar locka folket, en och en, ut uppå idoghetens fält, det faller jag blott öppna en dörren åt idogheten och genom detta medel binner man icke långt.

Skulle man ännu behöfwa nytta små uppmuntrings-medel, torde, såsom ett förberedande steg, det wara högst nödwändigt att först söka skapa förtroende hos dem, uppå

hwilka man will werka. När man så oftasett principerna förändras, och genom dessa ombyten erfarit förluster, den ena här, den andra der, blir man naturligtvis något sensfärdig att låta sig manas och uppmuntras. Så länge Hushålls-sällskap woro privata föreningar, kunde det wara indifferent huru de handlade och hwad folket tänkte om dem; men icke nu mera, sedan de anses wäsentligen höra till den af Regeringen uppgjorda planen till en ny Kapelle.

För att gifwa detta förtroende tid att bilda sig, torde man icke före böra tillåta sig att mana individerne till större werksamhet, än sedan man hunnit bereda sig att wara werksam sjelf och upptäckt hindren som ligga i vägen för individerne. Är förtroende wunnet, behöfwer man ej alltför länge krusa med individerne, utan wore en sak werkligen nyttig och nödig, fast ej så genast lönande, att winningslystnoden kan determinera wiljan, och fordras den utaf det allmänna bästa, så har man ju befallningen och twånget. Det är genom dessa medel, som Humlegårdarna och lumsamlingar till Pappersbruken tillkommit. Man önskar en widsträcktare hamplänning; man önskar skolor till fruktbarande och prydnadgifwande trån. Hwad behöfwer man förlora tid med att genom premier dertill uppmuntra spridda individer, när man har medel i händerna att så det genast verkstälde och verkstälde i stort. De flesta städer låra hafwa erhållit jord af staten juft till dessa ändamål. Hwarför icke tillhålla dem att uppfylla sina förbindelser? Af enahanda anledning kunde man ålägga städerna att afstånga, att snygga och med trån plantera en plats till promenad åt de äldre, och gymnastiska öfningar åt de yngre. Dersamma torde böra och kunna åläggas alla större byar, såsom ett nödigt medel till hellsans bewarande och

bildningens befordrande. Innan en mansålder skulle man se den lägsta slugugård snygg och försedd med trån och med buskar. Nu ser man stundom wid enstaka bondgårdar och rospställen planteringar och snygghet, men deremot rått ofta, i och omkring städerna och de större byarna en högst wedewärdig osnygghet. Det är icke att ställa i fråga, att icke hos de senare finnes samma inre kraf, som wi se uttradt af de förra, men befallningen och twånget saknas, som förenar alla till ett mål.

Jag wet ej om jag misstär mig, men jag har tyckt mig märka att det reella folket — jag känner intet Swenskt ord som nog bestämde uttrycker hwad jag menar — hellre hörer Öfwerhets personer antingen rentaf befalla eller rentaf förbjuda, än be och mana till eller ifrån; förmodligen af det skäl, att den reelle alltid känner sig benägen att befordra det goda, derföre att det goda är godt; då sjeften deremot, som sällan frågar efter sakens inre beskaffenhet, blott söker tillfälle att sjeska och utmärka sig, alltid hellre will bli ombedd och uppmunerad. Det är icke af brist på wälwilja och artighet som den reelle är mindre snabb att göra hwad man ber honom om; men det tillhör hans tunga natur, att till alle hwad han frivilligt gör, söka sitta eget förstånds samtycke. Han will se skäl, han will bli öfwerlygd; osäker stundom och willrådig, emottar han hellre en uttrycklig befallning, som hjälper honom ifrån sina bekymmer.

Ligger idoghetens lifsprincip, såsom jag oftwanföre sökt wisa, uti ett inre kraf, så förstår jag ej hwad efterdömet har inom idoghetens gebiet att göra. Efterdömet verkar såsom en elektrisk eld, verkar blott för ögonblick, och blott inom samhälls-lifwets högre regioner. En förbindelse till efterdömet inom idoghetens lägre krets, skulle blott hindra idogheten i sin fort. Ingen läter der genom blotta åfsädningen af en handling hänföra sig till efterföljd. Det är blott genom åfsädning af handlingarnas resultat — det öfode wälståndet och de öfode njutningarna — som

den liflige bit retad att handla likaledes och den late bit retad till afund.

Jag kan icke döfja att det verkar hos mig en högst obehaglig känsla, att så ofta höra talas om att gifwa och att taga efterdöme. Hafwa wi upphört att ha förstånd sjelfwe, eller upphört att wara Christne? Kunna wi icke mer sjelfwe inse hwad of nyttigt är, eller wera wi icke mer hwad af of åfskas? Hwad behöfwe wi se of om till höger och wenster huru andra göra, och blottställa of för wådan att förlora målet ut siget, för att härma en annan, som kanske sjelf blott härmar uttrycket af en fullkomlighet som han icke äger. Deputom kan wäl åfsädaren taga efterdöme, om han finner sig behöfwa det; men ingen kan ge efterdömet. Den som handlar i affigt att ge efterdömet, ger dem säkert alltid dåliga och verkar aldrig efterföljd hos andra än hos sjelfkar.

Hwad upplysningen beträffar, synes att Låne-Hushålls-Sällskap icke behöfwa befatta sig med wettenskapliga forskningar. Derom drar Kongl. Landbruks-Akademien försorg. Fråga blefwe då blott att samla materialier till beredande af en säker öfwerlygd af landbrukets och dertill hörande näringsars beskaffenhet inom provinsen, samt att befordra egen och andras insigt, genom anläggande af ett Bibliotek i ekonomiska ämnen, och en Wodell-samling; genom öppnad relation med Kongl. Landbruks-Akademien och, kånhända, andra Institut i Rike, som äga enahanda systemål; samt genom utgifwande af en Tidning, som upptor de couranta ekonomiska och statistiska mål, som röra provinsen. Genom en sådan Tidning, nu mer än förr nödig, sedan förbindelsen att sitta i Sörerings- och Pröfnings-Committéer fordrar lokal-kännedom, skulle ofelbart en, ännu kånhända saknad common spirit, beredas. Der den finnes och säker lokal-kännedom, att man ej mer kommer i behof utaf och i freshelse att ristwa ned och göra om, der finnes och grund för hoppet att Scandinawen engång, till betänksamhet och beständighet, kan komma att lifna Britten — och detta gifwe Gud!

Bihang

till

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 7.

Juni

1814.

Tillägg till underrättelserna om nyare Danske Döcker.

Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhaeng Ved Tit. Fred. Sev. Grundtvig, Kapellan i Udby, tryckt på A. Seidelins Förlag i Köbenhavn, 1812, 422 sid. 8:o. Denna bok kan i wißt afseende kallas den märkligaste, som i senare tider blifwit af någon Dansk författad. Förf:s affigt är att lemna en historisk Theodicé, eller wisa, att mensklighetens lidande alltid och allestädes står i ett omedelbart förhållande till dess glömska af den enda sanna Guden, till måttet af dess irreligiositet och oröd. Detta har han också stundom verkställt med en sådan skarpsinnighet och en sådan värma i sitt enkla, riktigt profaiska föredrag, att boken skulle vara ett oskränkligt måsterstycke, om dessa goda egenskaper ej beständigt ringerades af en den råaste och skarpare ensidighets galla. Denna ensidighet utspringer egentligen ur twenne källor. Den första är en besynnerlig craf Lutherisk-protestantisk pietism, som gör att de Catholiske Stoltenare, hvilka wid Reformationens utbrott så flitigt upparbetade Humaniora och språkkritiken, förekomma honom såsom förstockade hedningar; att han tror ett hatfullt sinnelag nödwändigt följa af Calvins lära, och göra denna läras bekännare till farliga undersåter; att han anser Zinzendorff såsom en arg egoistisk bedragare, och Swedenborg såsom en förtryckt mathematisk swärmare; ja, att han ser Guds finger deri, att Steffens blott på kort tid kom till Köpenhamn och läste der offentliggen, men snart åter bortgick, m. m. Den andra källan är hans inskränka nationa-

litet, som gör att han anser Engelmän och Swenskar såsom förkastade nationer, genom deras dumhet och laster wärdiga förtappelsen. I Swertige har, enligt Herr Grundtvigs tanke, aldrig sunnits hwarken Christendom eller dygd, hwarken wettenskap eller konst; de kunna en gång ej finnas der, i följd af Swenskarne afgjorda Umödenhed til ret videnskabelig Sysse, af Folkets Mangel paa ret aandeligt Alvor og af dets jordiske Sindelag (sid. 382); och dersöre förklarar han de nyaste uppträden i vårt lärdomsrike, af hvilka han nämngifwer Atterboms poesi (som säges föräda en högre tendens, men sakna Christendom och behöfwa det Livets Vand, som slukker Törsten ewindeligen), att vara ett blott och bart efterlidande af den för Hr Grundtvig så ytterst förhatliga Naturphilosophien och dess Lögtemaend (sid. 401). Märkeligt är dock, att sann storhet måste öfwerwäldiga äfwen den mest förhårdade fördom. Wär Gustaf II Adolph och war Carl XII, kan förf. ej utan den största beundron omnämna. — I början af året 1813, utgaf Hr Chr. Molbeck en särskilde tryckt Kritik öfwer denna bok; men dess beskaffenhet är öf ännu obekant.

Uppsala:

Utgifna Disputationer: Wärterminen 1814.

Under E. O. Med. Professorn Doct. Adam Afzeli i präsidium:

Remedia Guineensia. Collect. III. Resp. Pet. Brandelius. VestroGoth. 1 och ett halft ark.

Under Histor. Professorn Led. af R. Nordstjerne-
Orden Doct. Er. Mich. Fant:

Monumentorum Veterum Historiæ Syeo-
Gothicæ Prolegomena. P. I. Resp. *Joh. Vilh.
Fahnehjelm*. Nob. Vestm. Dalek. 1 och ett sjer-
dedels ark. — P. II. Resp. *Matth. Fuhlin*.
Vestm. Dalek. 1 ark. — P. III. Resp. *Jac. Fr.
Arvedson*. OstroGoth. 1 och ett sjerdedels ark.

Under Math. Profes. Mag. *Jöns Swanberg*:
Figura Verticalium in Ellipsoide deter-
minata. Auct. & Resp. *Nathan. Gerh. af
Schultén*. Nob. Vestm. Dalek. 1 och ett sjerdes-
dels ark. m. Tab.

Linearum atque Superficierum Theoria-
analytice exposita. P. I. Resp. *Frans P. von
Knorring*. Nob. Fennes. 1 och ett sjerdedels
ark. m. Tab.

Under Græc. Profes. Mag. *Gust. Knös*:

De usu Articuli apud Græcos. P. II.
Resp. *Cl. Chr. Viridén*. OstroG. 1 och ett
sjerdedels ark. — P. III. Resp. *Joh. Hall-
Smol*. 1 och ett sjerdedels ark. — P. IV. Resp.
Gust. J. Wetterling. Smol. 1 och ett sjerdes-
dels ark. — P. V. Pro Gradu Philos. Resp.
J. Mart. Winge. Stockh. 1 ark.

Under G. O. Theol. Adjuncten, Theol. Licen-
tiaten, Mag. *Joh. Thorsander*:

Sciagraphia Progressuum Institutionis
Catecheticæ P. I. Resp. *Er. Aug. Schröder*.
Gothob. 2 och ett sjerdedels ark. — P. II.
Resp. *Pet. Warenius*. Gothob. 2 ark.

Under Ekonom. Borgstr. Adjuncten, Theol.
Licent. Mag. *Sewerin Löwenhjelm*:

De præcipuis Catecheticis Exercitatio-
nes instituendi methodis. P. I. Resp. *Ad.
Thörneros*. Söderm. Neric. 1 och ett sjerdedels
ark. — P. II. Resp. *Ol. Bjurstedt*. Vermel.
1 och 3 sjerdedels ark.

Under Med. Adjuncten, Anatom. Prosectorn.
Doct. *Herr. Wilh. Romanzon*:

Förskil till en Afhandling om Benen i
Menniskokroppen. XVII St. Resp. *Joh. n-
Duch Carlony*. Stockh. 1 och ett halft ark.
— XVIII St. Resp. *And. Olaf. OstroG.* 1
och ett halft ark.

Under Litt. Hum. Adjunct. Mag. *Joh. Franck*:

Secunda Iliadis Homericæ Rhapsodia,

Græce & Svehice. P. IX. Resp. *And. Jac.
Cnattingius*. OstroG. 2 ark.

Tertia Iliadis Homericæ Rhapsodia.
Græce & Svehice. P. I. *Carl Joh. Ern.*
OstroG. 1 och 3 sjerdedels ark. — P. II. Resp.
Sam. Fryxell. Vermel. 1 och ett halft ark.
— P. III. *Abr. Nordström* Stockh. 1 och ett
halft ark. — P. IV. Resp. *And. Baltzar de
Maré*. OstroG. 1 och 3 sjerdedels ark.

Under Histor. Docens Mag. Er. *Gust.
Seijer*.

De Jure Naturæ qua ratione hæcenus
tractatum fuerit. P. I. Resp. *Joh. Haqg.
Wallman*. OstroG. 3 och ett sjerdedels ark.

Under Docens in Jure Naturæ. Mag. *Lars
Magn. Enberg*:

De Principiis Cognitionis Humanæ. P. I.
Resp. *Carl Nordfors*. Stockh. 2 och ett sjer-
dedels ark.

Under Jur. Candidaten. Mag. *Jac. Edward
Doëthius*:

Disf. Jurid. de Tutela. Resp. *Ad. Vilh.
Ahlborg*. Vestm. Dalek. 2 ark.

Under Huspredikanten. Mag. *Magn. Bar-
teabom*:

Jesajas, Cap. LXIII a Vers. 7 & LXIV.
Versione Latina & notis Philologicis illu-
stratus. P. I. Resp. *Joh. P. Kullman*. Go-
thob. 2 ark.

Under Huspredikanten. Mag. Er. *Arw. Cos-
denstjerna*:

De ingenio Æschinis Oratoris. Resp.
Ifr. Bergman. Medelp. Jemtl. 2 ark.

Under Mag. *Edv. Gabr. Runeberg*:

De ingenio Philosophiæ Antiquioris.
P. IV. Resp. *Joh. M. Fryxell*. Vermel.
2 ark.

Under Mag. *Carl Fr. Björkman*:

Caput XXXI Corani, Arabice & Sve-
thice. P. III & Ult. Resp. *Joh. Fr. Hjorth*.
Gothob. 1 och ett halft ark.

Under Mag. *Gust. Ol. Sjögren*:

Visio inauguralis Prophetæ Ezechiels.
Latine versa & notis Philologicis illustrata.
P. I. Resp. *Lars Gust. Holm*. VestroGoth.
1 och ett halft ark. — P. II. Resp. *And.
Sahlén*. VestroG. 1 och ett sjerdedels ark.

Under Mag. Sören Lundblad:

De ortu atque incrementis Feudalismih.
P. I. Resp. *Gust. Ad. Sandberg.* Vestro G.
2 art.

Under Mag. And. Södermark:

Philosophia Religionis. P. I. Resp. *Carl
Vilh. Sundbaum.* Bothn. — P. II. Resp. *Dan.
Asplund.* Bothn. — P. III. Resp. *Henr. Abr.
Haselthun.* Medelp. Jemtl. — P. IV. Resp.
Carl Nicl. Esström. Bothn. Hvardera I och
ett fjerdedel's art.

(Inlämndt.)

De senaste producter af våra Bokpräpar
gi'wa billigt wigt är den önskan, att strängare
och ansvarigare hand måtte hållas, öfwer esters
lesnaden of Boktryckeri: Reglementets stadgande
om Correctors skuldigheter och ansvar, men
ingen ting wisar till den grad nödvändigheten
af nämde författning som den Bibliographi
öfwer de Manuscripter af Landskaps La-
garna, som förwaras å Kongl. Bibliothek
et ic, hvilken läses, sid. 1. — 17., i 4:de
Häft. af Juridisk och Ekonomisk Läsning,
tryckt i Upsala 1813, det, utan säga, märke-
ligaste exempel af Typographiskt slurf, som jag
trotsar någon att ur Boktryckerikonstens anna-
ler kunna uppvisa. Jag vill ej tala om att
sid. 6. rad. 3. nedifr. läses syndher i st. f.
syndher; sid. 7. rad. 16. utmålade i st. f.
utmålade; sid. 15. rad. 2. romercke i st. f.
romercke o. s. w. ty dylika bokstafs förwerling-
gar höra, i Svenska Böcker, nästan till ord-
ningen för dagen; Men hvad som är så groft
att man tvekar om man skall anse det för följ-
utaf blott wärdslöshet, är följ. Sid. 10. läses en-
så beskaffad not: "För att lemna ett prof på
"de olikheter, som råda emellan de tryckta ex-
"emplaren af Landelagen och Handskrifterna må
"anmärkas, att i de föregående beskrifna, börjas
"lagen". Det faller genast i ögonen att här
selas hela eftersatsen, och den igenfinnes —
Horresco referens! — på följ. 11 sid. mellan
rad. 24 och 32, sålunda aftryckt "med kyrka,
(i st. f. kyrka) men, i det tryckta, liksom i de
"efterföljande codices med Konungabalken. Hf-
"wen. bedja wi läsaren sätta sin uppmärksamhet

på den i dem warande begynnelseformel af
"Konungabalken, hvilken i det tryckta exemplar-
"ren (i st. f. exemplaret) är så redigerad: Sver-
"riska Rikets är off Hedna värld samantoms
"nit; hwilket i sig hafver sin Biskopedöme och
"ellora Lagmanedöme". — Jag frågar, är det
en obiliq fordran att den som åtager sig omsör-
gen att corrigera trycksaker, om han än ej skulle
orka med eller ge sig tid att uppmärksamt
beskåda M:ser: t, åtminstone måtte hafwa så
mycken tanke, att han skulle försä att den ena
hälften af en not skall höra till den andra, och
icke inryckas i texten på en annan sida, eller
till det minsta så mycken att han kan höras of
det men. gädda i en sådan rad: "Arkeb. med.
kyrka" ic. hwilken widunderlighet uppkommit
derigenom att sista ordet på ena sidan af M:ser: t
här, men förenadt med custoden, upptagits på
sitt ställe, men deremot genom den orätt till-
text förvandlade noten, blifwit med 7 och en-
half rad skildt från det dit hörande första ord-
det på M:ser: t's andra sida. Det bör neml. heta:
5) Arkebiskop Jacobs och Riksens Rådes
skadga ic. (rad. 24 & 32, sid. 11.), och an-
håller jag att läsaren detta sålunda måtte ändra.
Att jag, som har den öfctan att wara
författare till nämde så groft rådbräkade upp-
sats, icke för derom underrättat en wördad all-
mänhet, kommer deraf att jag icke för än helt nylig-
gen fått kunskap om denna mig, oftydligtvis till-
skyndade ledsamhet, och det icke för än 3:te och
sista häftet af Juridiska Läsningen war tryckt
och redan utdeladt, så att selen ej derstädes kun-
de rättas. Stockholm d. 6 Mars 1814.

L. H.

Swär å ofwanstående.

För att med fördel uppmärksamt
beskåda ett M:ser: t, förefattes — att
det skall wara tillräckligt. Den af St. L. H.
till 4:de Häftet af Jur. och Ekonomisk Läs-
ning inlemnade Uppsatsen war så hierogly-
phisk och genom förwirrad insignering så or-
redig, att det är förwånande om ej flera fell
än de angifna insutit. Den kunnige inser,
att en dylik förwerling af not för text eller
textorn ej kan inträffa utan Skribentens

eget förwällande. Icke är det Correctorns pligt att wara granskare, utan noggrant följa sin förebild så widt han kan läsa.

Corrector.

Akad. Underrättelser.

Stockholm:

I Kgl. Witterhets, Historie och Antiquitets Akademiens sammankomst d. 2 Jun. blef, genom wal och lotning Hans Exc. Stats-Rådet m. m. Friherre E. Flemming utsedd till President, och Canzli-Rådet, Ridd. C. G. af Leopold vice President för återstående halfåret.

I ofwännämde Akademiens sammankomst d. 14 Jun. uppläste Erke-Biskopen och Pro-Canzlern m. m. Doct. J. A. Lindblom ett äminnelseföreläsning öfwer Akademiens Heders-Ledamot framl. Hof-Canzlern, E. N. O. Friherre Chr. Bogisl. Ziber.

Lärda Nyheter.

Upsala:

Theol. Professorn Doct. And. Hultén och Erke. L. Professorn Mag. Gust. Knös hafwa af Kongl. Maj:it blifwit kallade till Ledamöter af Bibel-Commissionen.

Å förslag till lediga Philosophiska Theor. & Pract. Adjuncturen äro uppförde: 1:o E. O. Philos. Adjuncten Mag. Elias Chr. Grenander, 2:o Histor. Docens Mag. Er. Gust. Geijer, 3:o Docens i Naturreätten Mag. Lars W. Enberg.

Likaledes hafwa å förslag till Theologiska Adjuncturen och dermed förenade Börje Präbende-pastorat blifwit uppförde: 1:o E. O. Theol. Adjuncten, Theol. Licent. Mag. J. Thorsander, 2:o Ekonom. Adjuncten, Th. Licent. Mag. Sev. Löwenhielm, 3:o Theol. Docens, E. O. Aman. wid Akad. Biblioth., Th. Cand. Mag. J. Bodin.

Ekonom. Adjuncten, Th. Licent. Mag. Sev. Löwenhielm och E. O. Amanuensen wid Akad. Bibl. Th. Cand. Mag. L. G. Mittag blifwo, d. 3 och 21 dennes, af Erke-Biskopen och Pro-Canzlern i Prestemötet inwigde.

Efter förut utfärdadt Program öfwerlemnade Med. och Botan. Professorn, Ridd. af K. Wasa Orden Doct. Carl P. Thunberg, d. 14

Juni Akadem. Rectorsembetet, 4:de gången, till Histor. Professorn Ledamoten af K. Nordstj. Orden Doct. Er. Mich. Fant.

E. O. tillsattes Decani för nästkommande termin. I Theologiska Faculteten: Professorn Th. Licent. Sw. Lundblad. I Juridiska Faculteten: Professorn Doct. L. G. Robenius. I Medt. ciniska Faculteten: Professorn och Riddaren Thunberg. I Philosophiska Faculteten: Medic. Professorn Mag. Jöns Swanberg.

Biskopen Doct. Almqvist hade innan afresan till Herrensand afseendepwaktning af samtl. Nationernas Curatorer: Särskilde uppwaktade Norrlandiska Nationerna med ett tryckt Latinsk Poëm (ett halft ark 4:o.)

ERICO ABR. ALMQUIST
Præsuli Suo
Upsaliae Abituro
Dioecesana Juventus

Est, ubi Sidus propiora volvit
Lumina Arcæum, neque miscet undis,
Flammeos mirans socios ruentem

Mergere pompam:

Est, ubi hiernum jubar inter umbras
Plenus lunæ radiat tacentes,
Sanctiusque horrent silvæ fileque

Sanctius æther:

Nec diem æstivum rediviva frangit
Nox neque alternat peritura solem:
Emulâ Divis animosa tellus

Luce triumphat.

Illa TE natura manet, VERENDE!
Magna TE magnum excipiens, fovebit
Spiritus, mortale decus fluensque

Spernere doctum.

Purius splendet nivibus Trionum
Simplici pectus pietate clarum:
Alpibus major, venerata surgit

Numina Virtus.

Tanta miratus decora, en, boreus
Altior tollit jubilæa Sion:
Consonum chordis veniente fervet

PRÆSIDE carmen;

Nostra dum lugens, ABITURE, Musa
TE jubet votis tremulis valere,
TEQUE toranti revocat decora

Gratia vultu.

Mitte singultus, lacrymas, pavores,
Gratia svavis, sapiens Camena!
Annuit NOSTER, comites eunti

Jungere fata.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 2.

Lördagen den 26 Februari

1814.

R e c e n s i o n e r:

Lärobok (Lärobok *) i Svenska Språket, med tillhörande Öfningar. Författad af Carl Uric Broocman. Sthm. 1813. 112 samt 90 sid. 8:o.

Både plan och titel tillkännagifwa, att detta arbete är ämnadt till undervisningsbok för barn, och Rec. är öfvertygad, att de förbringar, som af ett sådant arbete göras, i det hela här äro uppfyllda. Deremot äro ännu deras förhoppningar icke tillfredsställda, som önska att engång erhålla en fullständig och med filosofiskt djuphet utarbetad Språk-

*) Man har de senaste åren wisat mycket benägenhet att förändra o i slutstafvelsen af första ordet i sammansättningar (sedel häre), äfvensom i wisa böjningar: färger, gränser o. s. w. Rec. tror att man, för rimmetö skull, bde tillåta begge stafningsfätten, äfvensom både guld och gull; likwäl winner språkljudet föga wid dessa tonlösa, flyktiga e: man jemföre endast äro rik och är erik.

lära. — Den närvarande är indelad i tre Kurser. 1:sta Kursen innehåller de wigtigaste reglor för ortographien, hwilken är denna Läroboks A och B; underafdelad i tre stycken: a) Reglor för Ortographien. Sid. 4 N:o 30 hade Skillnaden mellan flygt (volatus) och flykt (fuga), hwarpå man så ofta missager sig, borde bestämmas. b) Andra stycket, med öfverskrift: Ordklaffer, afhandlar, på tre sidor, hela etymologien. Siff följa åter c) Ytterligare Reglor för Skrifningen, hwaruti afhandlas: 1:o huru „Skrift och högtidligt tal afwika från umgänges språket. De flesta exemplen äro dock sådana, som bildade folk ej gerna tillåter sig; såsom: slå hunn me hann; han wänta; hwilke (hwilket); tagi; stickåna; wänli (för wänligt; ett misstag, ty t uttalas; men wäl säges wänli för wänlig); slåna (slå henne).

Här läses (sid. 10), att annars icke får förekomma i Skrift, utan eljest, äfvensom ej dylika talesätt: Swad lefwer han af; den första regeln är icke erkänd, den senare tål inskränkning. Derestser följa (2. 3. 4. 5.) fyra reglor, som alldeles icke höra till

närvarande ortographiska, utan till den följande eller andra Kursen, hvilken åter är afdelad i Twenne Stycken. Denna Kursens underafdelningar äro ej i innehållet uppgifna, ehuru den första Kursens woro det. Nu begynner den mera widlöftiga Språklåran: de unge läsare, för hvilka denna Kurs är ämnad, uppehållas ej med ortographien, utan begynna genast med egentliga Språklåran. Mycket rum upptoges af sådana förklaringar, som tillhöra alla språk: dockligt om man engång wid undervisningen wille antaga en god allmän Språklära, och sedan i hwarje särskild Grammatik endast upptaga det, som egentligen tillhör detta språk: mycken widlöftighet och tidspillan wore derigenom besparad. Mellertid är denna Afdelning (sid. 12=53) ganska wäl bearbetad. Här hade varit skället att bestämma åfkillige, hwarwid mångden wanligen mistager sig, t. ex. huruvida hwar s åfwen kan vara pluralis, som åfwen accusatif o. s. w. — Först. antager fem deklinationer, hvilka bestämmas icke af infinitivet, utan af en form af verbet (har har a t), som Först. kallat obestämda præteritum. Andra Stycket (sid. 53=65), som afhandlar Syntaren, synes vara ämnad till en förberedelse till studium af alla språk, och förtjenar i detta afseende allé loford; men tillämpningar till Swenskan förekomma fåslan. Sid. 60=62 gifwas regler för Interpunktionen och sid. 62=65 förklarås eller definieras de i borgerliga Sammanlesnaden allmännast förekommande uppsatser (t. ex. bref, fraktisedar, weplar m. m.). En undervisning — som icke hör till Grammatiken. — Tredje Kursen. Första Stycket (sid. 66=75), handlar om Språkets ursprung och Ordens härledning från hwarandra: ett ämne, hvilket Först. ej varit

wuren. Många anmärkingar stola dock ej läsas utan nöje. Wälbetänt förkastas deras sats, som påstå, att Språken uppkommit af interjektioner, eller de tonlösa läten, som de första håftiga intretken afpreßå. Andra St. (sid. 75=112) beskriwer Modersmålets Öden och Användande i Skrift; således språkets historia i följande perioder: 1. Dess äldsta Sånger och Sagor räddas på Island; 2. Modersmålet bibehålles nästan oblandadt i våra Landskapslagar 3. Modersmålet förändras genom Christendomens införande, samt Tyska och Danska språkens inflytande, till dess det genom Bröderna (bröderne) Olaus och Laurentius Petri får sin första stadga. 4. Modersmålet uppfylles med främmande, isynnerhet Latinska och Franska, uttryck och talesätt, till dess det genom Dalin får ett byfsadt och wårdadt stic. Dessa historiska teckningar äro intressanta, och läsarn önskar endast att de woro widlöftigare. Sista perioden har till öfverskrift: 5. Modersmålet får en Witterhet, bildad efter Fransyska Mönster. Först. meddelar sli ett utdrag af Sw. Akademiens år 1801 utgifna Afhandling om Sw. Staffätter. Dockadt den utförlighet, hwarmed Först. behandlat Rättsskrifningen, saknas dock åfkilliga underrättelser; t. ex. systeren eller system, regeln eller reglen, utlånning eller utlånning, samt framför allt om skillnaden mellan handlat och handlat, gjort och gjordt; misståg, som möta öf i de mesta tryckta böcker. Åfwen så är, hwad stasningen af utländska ord angår, blott Akademiens tanka citerad. Sw. Akademiens afhandling om Staffätter är i det hela ganska genomtänkt, och en lycklig medelwäg mellan regeln och bruket merendels allsidig funnen: men hwad de utländska eller egentli-

gen Fransyska ordens rättstafning angår, har hon onekligen gått för långt: också har den tänkande Allmänheten, som föröfrigt antagit det ortographiska system, sällan funnit sig wid en så lång nationalisering af de främmande orden; ty hvem uthärdar t. ex. *Teologi*, *ackusatif*, *accent*? Swärligen kunna här orubbliga regler gifwas: männe ej följande, abstraheradt från de bästa af våra skrifter, och utan anspråk på fullständighet, skulle kunna stadgas?

1. Utländska ord af Grefskiftet ursprung bibehålla deras ursprungliga stafningsfärd: *Akademi*, *Theologi*, *Charakter*, *epoch*, *philosophi*; men fantasi och dess afdelningar torde berisfrån göra ett undantag, emedan phantasi har en wiß bredd, som misshagar ögat.

2. Latinska och Fransyska ord, som ej redan sammansmält med språket och antagit Swenska böjningar (verber höra ej hit), bibehålla sit *c* i början af ordet: *cultur*; *ai*, *eu* o. *s. w* förwandlas i *e* och *ö* uti allmänt antagna ord: *Capiten*, *Conduktör* o. *s. w*.

3. Alla namn bibehålla sin primitiva stafning: *Thukydid*, *Rimon*, *Sorätius*, *Cato*. Således också råttast: *Rhor* (*Ryros*, *Cyrus*), *Kong-fu-tsee* (*Confucius*), *Kambakhch* (*Kambyse*). Dock icke *Jesús* *Christos*.

Den Fransyska ändelsen *cc* hafwa någre förwandlat till *z*, andre till *ts*, de fleste till *s* (*tendenz*, *tendents*, *tendens*). Det förra är för tytt, det andra för härdt, det senare något platt för ögat. Mellertid torde man ändock nödgas wälja det sista. Det stumma Fransyska *e* wid slutet bortfaller öfwerallt: *circulär*. När man härtill lägger Akademien egnas regler, som förbjuda att förändra utländska ord 1) der *c* har ljud af *s* (*civil*) samt två *cc* inuti ord (*accent*);

2) Fransyska ord med *ch*, *g* och *j* (*Chor*, *journal*); och 3) ord med de Fransyska nås vokalerne eller med *u* (*cultur*); — så torde man wid de flesta fall ej blifwa brydd. Likwäl borde man snarare dagligen wara betänkt på att förswenska dessa uttryck: Akademien har upprättat ett långt Lexikon på främmande uttryck, som hon ansatt öfswersättliga, utan att self hafwa försökt att skänka ett enda inhemskt. Huru wore det ej att önska, att våra författare härwid ginge litet djerfware tillwaga: genom dyllika försök har Tyfka språket på de senare 20 åren blifwit rikadt med de mest öförhoppade uttryck, sammansatta af språkets egna tillgångar, t. ex. *Terrbild* (*carricature*).

Wid de *S* n i n g a r, som utgöra wærets andra del, möter öf ett ganska ofruktbart fält. De äro äfwen indelte i tre Kurser, hwaraf blott två finnas i boken och innehålla, utom några exempel till hwarje regel o. *s. w.*, berättelser och beskrifningar med sel mot ortografin och reglorna, t. ex. sid. 10: „En Fru, som i sin ungdom aldrig sät lära at rät stawa sit modersmål, skrefw till en annan: *Vära Öster*, jag börgar nu snart flyta, men wäggen är ej lång. Låna mig din lära. Med taf skall den återvändas den första daggen efter min framkomst. Tracten, dit jag täncker flyta, är ganska kall, och full af de monga bergen. En o flytter wäl förbi, men den är ganska small, och wattnet af svart slagg. Halsa snart på mig, det skall säkert bota din hälsa. Wä well!” — Sid. 18: „Slagtarena i staden hade lite affättning på föt. Dersöre beslötdom, att di härefter skulle slogta en half oxe hwar dag.” — Sådana negativa bildningsförsök synas öf omwägar. Genom läsning af riktigt stafwade böcker indöwas lärlingen

säkrast, liksom hans stil förmodligen bäst bildas, icke genom läsningen af dåliga böcker, utan af goda. När lärningen skriftligen vill uppsätta något, kan läraren corrigera hans scriptum, utan att man behöfver förderfva så mycket trycksvärta och papper (hvilket dock i denna bok icke är af synnerligt värde) med dylika grammatikaliska brott. Till slutet följer en liten Bressamling, icke alldeles fri från det olyckliga barnsjeller, som i uppfostrings-skristerna insinuerat sig i ärskilliga vetenskapliga verk, men likväl sakrikare än de flesta i sitt slag, emedan den innehåller en liten resebeskrifning. Wore dock allt lika intressant som följande prosbit, skulle knapp finnas en mera intressant och bildande läsning för barn af 8 till 12 år: „Detta gamla stott (Orbyhus) ligger rätt angenämt wid Wendels sjön. Men den olycklige Konung Erik, som här fann sin död, kunde i sitt fångelse intet njuta af den behagliga trakten; ty utanför hans fenster war en femton alnars tjock och ganska hög wall. Wi gingo midt igenom den, en mörk och krokig gång, kommo så på en liten gård och slutligen in i de två rum, som utgjort Konungens fångelse. De ligga wid jorden, äro mörka och ha tre alnars tjocka murar. Den säng, i hvilken K. Erik dog, är nu sönderfallen och styckena upprest mot en vägg. Wi funno hela detta stott, hwari nu ingen människa bor, högst ryligt. I öfwersta wåningen hafwa fåglar fritt inträde och kajor bygga nu der sina bon. Wi skyndade oss derifrån och ankommo hit i aften i god tid.“

Blumners Ineis. Fri Öfversättning af S. W. Stjernstolpe. Första Bandet. Non dubito fore plerosque &c. CORNELIUS NEPOS. Sthm. 1813. 75 sid. 8:o.

Om ordet Parodi toges i den bemärkelse, hwari det wanligwis förstås, är ingen twiswel, att detta wike är öwärdigt en redlig man och bär bland konstnärerna utestutas. Ty då Parodien, i enlighet med sin natur, wanligast är riktad mot det Högsa, det Stånaste, emedan dersamma i sin motsats mest kraftigt framträder, så förtjenar Parodisten samma näst och samma wandra, som är fästad wid Pastillanten, mellan hwilka ingen annan skilnad i det fallet äger rum, än att då Pastillanten med sitt gifte besprutar de utmärkaste bland de lefwande, så wäljer den förre ur intellektual-werlden de sublimaste, de heligaste phenomener till föremål för sitt fauniska åtsjö. Det är klart, att Voestien, som i annat fall skulle upphäfwa sig sjelf, icke erkänner någondera af dessa afarter, och ju mer fräckt dylika oddla affigter röja sig, des mer förörar dikten i sant poetiskt värde. Men det ges ett fall, då Parodien är helt och hållet öfkyldig, och äfwen inför den sedliga domstolen ansvarslös; detta fall är, då skalden bland de föremål, som mest lämpa sig för hans ändamål, wäljer sig ett såsom text, såsom basis för sin dikt, utan att han derför äjstas des positiva förlejlighande; eller med andra ord: hans affigt är ej, att objektet, i sig sjelf betraktadt, göres öfkärt och nedrigt, men för hans dikt är det nödigt, att framställa dersamma, för begreppet genom travesteringen numera ett helt annat, i den mest contrasterande förklädning, och den löjligaste omgifning.

Så skall läsaren, sedan han slutat Blumauers *Aeneis*, med lika öfning öppna den Virgiliska, och om han bibehåller någon störande reminiscens om pius *Aeneas*, så är detta icke Blumauers Skuld. Redan Abdisson anmärker att denna hjelte af Skalden är swagt tecknad; och nekas kan ej, att skarp individualitet i allmänhet felas *Aeneidens* heroer, bland hwilka Turnus och dernäst Lausus tillwinna sig det listigaste deltagande. Det är sant, att samma anmärkning gäller om *Itiaden*; men det är icke därför att *Achilleus'* karakter brister i kraft och höghet, utan emedan *Hektor* strider för ädlare af sigter. Mot Virgilii Skugga har således Blumauer icke mycket förbrutt sig: men vi medge icke därför, att han hunnit den högsta, för detta Skaldeslag gifna ståndpunkt.

Ehurwål man ej kan neka, att icke hans *Aeneis*, isynnerhet när man i perioder ofdeslar des läsning, i det hela är ganska rolig, så hade detta arbete, som nu blott är burleskt, genom en mera stor behandling, kunna blifwa mera fantastiskt komiskt, des humoristiska partier mera snickrika och ironien mera djupt inträngande. Isynnerhet har

J. Stenhammar sid. 141:

Ödit h:fwet snarkade, som fore
Förut kom hem från balen,
Och Pyrrhi hwisling skrämde bort
Drabanterna ur salen.
Och just som bäst man sof helt trygg,
Så kommo Greker lifsom mygg,
I alla rum på slottet.

Nu blef ett larm och jemmerfrie,
Så Gud bewars, i huset;
En fröken, nästan skape som ni,
Blef saram rådd för luset,

den hätskhet, som utbryter mot Katholicismen, stäckt wingarna på en friare fantasi, och förledt honom till mångt förfelade utfall.

Genom öfversättningen tyckes (ty *Dec.* har ej haft originalet till hands) detta arbete ej mycket förlorat. Ingen kan fränkänna *Hr Stj.* verklig talang för en lätt versifikation, ett ledigt språk, som är komiskt wårdsböft, utan att därför wara wanwårdbadt eller så affekteradt burleskt, som wåra theaters författare låta sina lustiga hjeltar tala; ej mindre wålbeträckt har han i tolkningen inslått lokal-omständigheter och deremot uteslutit andra som här ej woro ijenliga. Wåste han blott framdeles alldeles lemna satiren mot *Västwen*, *Cardinaler* och hela *Papisteriet*, hwaröfwer numera ingen seger är att winna! Om man dock, wid en jemförelse mellan *Joh. Stenhammars* och *Hr Stj:s* öfversättning af samma episod, måste lemna priset åt den förre; så kan till *Hr Stj:s* förmån sägas, att det är olika att lyctas i en vers, i ett enda stycke, än med samma jemnhet utföra 4 Sångar, som innehållas i närwarande band. Läsaren må sjelf af följande utdrag dömma:

Hr Stj. sid. 41:

Lik stormen inbröt denne man
I Priams tabernakel;
O we! jag ej beskriswa kan
Det wersta of spektraket —
Der snarkade på ejderdan
Laksjer bredwid nådig frun,
Och Herren hos Kammarpigam.

I bara linnat flydde der
En ung och sedig fröken,
Skrämnd utaf blitrande gewår
Som duswan utaf höken;

Och ropste: söta! gif då hit
Min halsduk — och en ann med sit
Kom ej ihåg sin halsduk.

Befallningsmannen sjelf fanns här
I stubb inunder fången;
Och sjelfva Statsseun stordes der
I rendez-vous't med drängen.
En Hofmarskalk låg der helt stum
Uti sin Kammarpigas rum,
Och gret wid Pyrrhi förter.

Der smög på rå sig sakta fram,
I Kammarfödens trappa,
En Hofprest, ödmjuk som ett lam,
I Frökens puderkappa.
Och der — o blygd! — der sof ännu
Ett dygdens barn, en Kammarfru
I Hofpoetens armar.

I huset jag Anchtises såg,
Som tog en sup ur skåpet;
Nican i Kakelugnen låg,
Creusa tjo't det wäpet!
Kom, ropste jag, mig mamma spår
Ett land, der man juweler får,
Och sockergryn och swiskon." o. s. w.

En annan, som sig redan tror
I Pyrrhus Örnens hwarfa flor
Af stråmsel glömmet springa.

En Hofprest, insvept i en kjol,
Rädd för den Grefskas hopen,
Satt gömd i wrån bakom en stol,
Liksom en warg i gropen;
Och ur en åldrig Statsseuns rum
Drogs fram för hela publikum
En Kuff med breda skuldror.

Der stod en skärm, far satt bakom,
Och läste i en psalmbok, om
Jerusalems försöring.

Halfödd Creusa satt på stoln
Och syntes endast lipa,
Nican nu hördes under kjo'n
Liksom en lyckling pipa;
Och drängar, pigor stämde opp
En chorus, så art sweeten lopp
Utsför min hjeltepanna." o. s. w.

Geografiskt Lexicon, författadt af Daniel
Djurberg, Rector Schold, Ledamot
af Cosmografiska Societen i Upsala. Öres-
bro; Första Bandet, A — K. 1811. Andra
Bandet, L — Ö. 1813. 8:o.

Näppeligen lära tideböckerna kunna framte
någon Werldsepok, så rik på märkwärdiga
händelser, som vår samtida, då snart sagde

alla werldsdelar, antingen för politiska händelser eller nya upptäckter, blifwit mål för allmän kännedom; hwaraf uppkommit ett lika allmänt behof af widsträcktare geographisk kunskap, än tillförene. Såsom exempel må nämnas Nya Spanien, hwaras för handelen egentligen utmärkta ställen, hittills utgjort enda behofwet att kännas; men nu, sedan detta widsträckt lands invånare blifwit

eldade af sina nordligare bröders frihets- och sjelfständighets-anda, skulle man önska, att det wore lika geographiskt kändt med Europa. Australiens, eller efter Hr D:s benämning, Polynesiens dar hafwa i senare tiders Reser beskrifningar blifwit ganska märkwärdiga; men då nyare upptäckter i denna werldedel jemföres med de äldre, förekomma ofta nog anledningar till tveking, genom nya benämningar äre förut nämnda ställen. Ett bestämdt utredande häraf wore af stort intresse o. s. w.

Svenska Allmänheten har derföre länge önskat ett arbete, som härutinnan kunde tillfridsställa des wettgräthet, och för att gå en sådan önskan till mötes, har Hr Rector D J u r b e r g, med ett Geografiskt Lexikon ålat sina arbeten i denna wettenskap. Af en man med hans erkändt widsträckt geographiska insigt, hade man wäntat detta arbete i sin fullkomlighet. Man har också härpå icke misstråkadt sig i sätet att med korthet och tillika temlig fullständighet framställa hwarje ort med de hufvudsakligaste geographiska underättelser; man finner också detta Lexikon rikt på ortnamn, ehuru många sde handel och naturproduktter mindre märkwärdiga ställen äro upptagna, då andra allmänt behöfliga underättelser saknas. Såsom: man finner der den lilla Danska staden Ringsted, Mosk, Olyka, Polska Radom, Preussiska Nimptich, Tyska Niddi, Franska Cusfirkés, och Grattenska Abiagrasso; men saknar all upplysning om det märkwärdiga landet Cochinchina wid Chinesiska sjön, om Persiska handelsstaden Tizé, städerna Barrouah och Ganjam, lika märkwärdiga på den Coromandelska kusten för deras handel, som de upptagna Megapatnam och Wisigaparnam, m. m. Dera anmärkes likwäl mindre som

ett fel, än för att ådagalägga swärigheten att upptaga alla möjliga ställen, och hade aldrig fåstat Dec:s uppmärksamhet, om ej wäsentligare ämne lemnat rum för des kritiska öfwerfigt.

Att orternas läge, med bestämmandet af deras longitud och latitud, mera allmänt blifwit utfart, hade man wäntat, såsom af så betydlig wigt, så länge wi sakna nog speciella Charior öfwer alla werldsdelar.

Hr D. har i detta, som i sina andra arbeten, nyttjat sret egna, owanliga stoffstätt. Utan att ingå i pröfning om detsammes mer eller mindre förtjenst, nödgas likwäl Dec. finna ett sådant afwikande från allmänna bruket lika olämpligt, såwido det blifwit användt i den alphabetiska uppställningen orter och ställen emellan, som Hr D:s i detta Lexikon antagna grundsats, att medbela de geographiska underrättelserna wid platsernas inhemska, ofta okända och åtminstone icke allmänt antagna benämningar. Sålunda har Hr D. t. ex. under namnet Hayti beskrifwit den Westindiska ön Domingo. En handlande, som nu skulle önska att i Hr D:s Lexikon finna en ledning för sina spekulationer på denna, under det senare namnet wäl kända ö, söker den förgäfwes, om han ej händel. wis äger den kannedom, att ön från äldre tider ägt det af Hr D. antagna namnet; äfwen söker han lika fåfängt Sanctybes, om han ej äger den sällsyna kannedom, att Portugiserne kalla det Ceuwal. Hwem skulle wäl wänta sig de geographiska underrättelserna om de allmänt under Tyska benämningarne kända städer Bozen, Ofen, Cöln och Mainz, under namnen Bozano, Breda, Coslogne och Mayence; eller Algir, som Hr D. stoffwar Algir, under Algezair; Effjö under

Efsej; Lisabon under Lisboa; Nazarer under Nadra; eller det märkvärdiga Forbringen under Loraine; floden Euphrat under Frat; ön Lesbos under Metelino? o. s. w. Männe den Swenska Allmänheten icke ägt en billig fordran, att Hr D. jemwål bordt upptaga de allmänna namnen, med hänwisning till det af honom för råttast ansedda? såsom Domingo, se Hayti; Sanct Ybes, se Secuwal.

Såsom en förtjenst för detta Lexikon må nämnas, att Förf. temligen allmänt infördt de Latinska namnen, som blifwit ställda tilläggnade. Ingen kan härfdre stadna i förre förbindelse än Natural-historici; men huru mycket förfelas ej detta ändamål, då dessa icke heller sät inlyta i den alphabetiska ordningen; ty hwem kan wäl utan särskild kännedom förmoda, att med de Latinska benämningarna Arctopolis, Flaviobriga, Vratistawia och Cantabria, såväl Bern, Bilbao, Breslau och Biscaya. Nec. skulle, i sammanhang härmed, jemwål hafwa infördt, det flera allmänt widsogna Latinska namn icke blifwit förglömda, såsom att Norra Ryssland kallas Ruthenia; Madagascar icke som man stundom finner af miss-

tag hos författare Isle de France) kallas Mauritia o. s. w.

Öfwerygga, att dessa reälmenta erinringar icke emottagas med Förf:s misundje, wägar Nec. uppmana Hr D. att fullkomna sitta berdmwärda nit för allmän nytta, med utgifswandet ju förre dess hellre, af ett Wisshang, som utgör ett Register på alla bisnamn och sådana, hwarunder orter, städer, floder m. m. wore kända; men under hwilka de i Lexikonet icke äro upptagna, med hänwisning till de efter Förf:s tanka rättaste, då jemwål tillfälle kunde blifwa, att tillöka de Latinska och flera utelämnade äldre, men alltid i den geographiska wertenskapen intressanta benämningar. Så länge detta utelämnande blifwer, kan Nec. icke undgå att finna ifrågawarande arbete sakna en wäsentlig del af dess förtjenst. Skulle också Hr D. icke wilja medgifwa denna rättelse, bdr det wara Förläggarens af wigt, derest icke Allmänheten skall bedragas i förhoppningarna om nyttan af detta werk, att om utarbetandet deraf besörja, hwilket likwål wore att befara icke skulle blifwa med den fullständighet, som man wäntar det från Förf. sjelf.

Utländsk Litteratur. 1812.

Amsterdam u. Leipzig. Taschenbuch f. d. Jahr 1812. Die Tageszeiten. Ein Cyclus Griechischer Zeit und Sitte, in vier Idyllen, von Amalie von Helwig, geb. v. Imhoff. 206 s. lit. 8. — Dessa Idyller andas det behag, hwilket utmärker alla denna Skaldinnas snillerwerk. Skdn är isynnerhet den sista, Morgonen, som ututar:
Drum so genieße der Sohn des Augenblickes die Tage,

Wie das Leben ihm heut, und schau' in sinniger
Nährung
Dankebar öfter zurück, doch vorwärts nimmer
mit Fürwitz.
Aber der Glückliche heisset hienieden, welcher
nicht thatlos
Seine Hände gen Himmel erhebt, und gleich dem
Leontes
Stirbt für das Vaterland, wie schön er gelebt
für die Freundschaft!

Bihang

III

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 8.

Juli

1814.

Lärda Nyheter.

Upsala:

Under sistförflutne Vårtermin har de Studerandes antal wid Akademien härstädes varit 1109, nemligen 693 närvarande och 416 frånvarande. — Häraf woro Adelsmän 93. Prestsöner 300. Borgaresöner 249. Bondesöner 175. CivilStatens söner 262; och Militärsstatens söner 30. — Bland dessa studera Theologie 269. Lagfarenhet 159. Medicin 123. Philosophi 307. Utan wist vitæ genus 251. — För sig sjelfwe studera 992. Under privat Information äro 117. — Stipendiaternes antal war 193. Neml. Regii 36. MedicoTheologi 20. Magnatum et Privatorum 137.

Under termin hafwa 106 blifwit inskrifne, och till Nikers Collegier hafwa 34 erhållit Exsimonter. Äfwen hafwa, denna termin, 21ne Utläningar wid Akademien studerat.

Under termin har Theologiska Faculteten anställt Theol. Licentiat-examen med Ekonom. Adjuncten Th. Cand. Mag. Sew. Edwenhielm; samt Theol. Candidat-examen med E. O. Ammannenserne wid Akad. Bibliotheket Mag. Is. Herm Rinnander och Mag. L. G. Wittog.

Äfwenledes har Juridiska Faculteten anställt Juris Utriusque Candidat-examen med Mag. Steph. J. Wikman Rostl.

Likaledes har Medicinska Faculteten anställt Medicinæ Licentiat-examen med Med. Candidaterne Carl Stenhammar Östrog. Er. A. crel Stockh. Utin. Chemiæ Adjuncten wid Åbo Akademi Mag. J. Ad. Lindblad Suderm. Ner. Mag. J. Modin Suderm. Ner. och

J. E. Arrhenius Wermel.; samt Med. Candidat-examen med Med. Studiosi Ar. Flyggare Westm. Dalek. och J. P. Östmark Rostl.

Likaledes har Philosophiska Faculteten anställt Philos. Candidat-examen med Philos. Studiosi Sw. Fant Stockh. Huspredikanten P. H. Odhner Westrog. E. Rogberg Smoland. A. Åren Wermel. A. O. Åner Rostl. L. Hambræus Gestr. Helt. och L. Widholm Suderm. Ner.

Äfwenledes hafwa undergått Bergsexamen 2, Canzlir-examen 4, Hofrätts-examen 14 samt Cameral-examen 3.

Rongl. Majst har genom fullmakt af den 22 Jun. utnämte Græc. L. Professorn Mag. Gust. Knöds till Professor i Östertändska språken i ledigheten efter of. Professorn Mag. A. Swanborg Medförelagne woro L. L. O. O. Adjuncten Mag. Jos. Otto Håjer samt E. O. Ammannensen wid Akad. Bibl. Mag. P. Sjöbring. Akad. Canzler H. R. H. KronPrinsen har under d. 27 Jun. utnämte Magister Docens L. P. Walmstedt till Chemiæ Adjunct och Laborator, samt bewillat honom af den under ledigheten besparade Laboratorslönen 200 R. d. Wankto såsom understödd till en Mineralogisk resa genom Nikers Bergslager. Medförelagen Phys. Docens Mag. P. Schönberg.

E. O. Adjuncten Mag. Et. Chr. Grenander har likaledes den . . Jul. blifwit utnämnd till Philos. Theor. & Pract. Adjunct.

Philos. Theor. Docens Mag. Abr. Nensén

har blifwit utnåmd till Consistorii Notarie i Herndsland.

Litterar. Human. Docens Mag. Jac. Ed. felt afled härstädes d. 15 Juli.

Uf Trycket är i dessa dagar utkommer Eloqu. o. Poes. Professorns, Mag. Carl Joh. Lundwalls den 17 sisl. Febr. hållna Parentation: Manibus SOPHIÆ MAGDALENÆ Reginæ quondam Sviogothorum Augustissimæ, Academicæ Upsl. nomine; 33 sid. 4:o.

Studeraende Ungdomens antal wid Lärwerken inom Upsala Stift har, sisl. wårtermin varit:

Wid Upsala Cathedral Skola:	141.
Gesle Gymnasium:	45.
— TrivialSkola:	172.
Hudikswalls TrivialSkola:	79.
	437.

Lund:

Den 22 sisl. Jun. blefwo 56 Candidater med wanlig högrtidlighet till Philosophiæ Magistrar promoverade af tillförordnad Promotor, Juris & Moral. Professorn Mag. Fr. Cederschiöld. Primus Mag. N. G. Eistrom, Collega Schold, af Calmare Nation, beswarade nekando den af L. L. O. O. Adjuncten Magist. Håk. Srenström framställda Magisters frågan: An, quia variz philosophandi formæ sunt, varia quoque materia, unde oriuntur, existimanda est? hwarester acten sldis med förbdner och tacksägesser of Ultimus Mag. Jac. Ekelund af Götteborgs Nation.

D. 23 Jun. öfwerlemnade Eloqu. & Poes. Professorn Doct. Joh. Lundblad Akademiska Rectoratet till Theol. Professorn Doct. And. Syländer.

Under d 22 Jun har Kongl. Maj:te bewilljat Eloqu. och Poes. Professorn, Dr Johan Lundblad befrielse från de honom åligande befattningar med bewistandet af Co. sistorii Academici Censurer samt bestridandet af munera ambulatoria, med undantag af rättigheten att wid Stipendiets bortgiftwande wara närwarande.

Skara:

Härwarande Lärwerk har af framl. Enke Prostinnan Hel. Thunberg södd Veronia blifwit ihogkommet med en Testamentarisk disposition af d. . . . 181. ., hwarigenom åtskilliga frälse-råntor blifwit anslagne till stipendier för medelösa Studeraende wid Gymnasium och TrivialSkolan härstädes, efter de grunder Testamenter närmare beskriwer. (Se Håfwobrefwet infördt i Skara StiftsTidn. No 23 och 24.)

Den 20 och 21 Jun. hölls Examen anniversarium med Studeraende Unadomen wid Gymnasium och TrivialSkolan härstädes.

Strengnäs:

Efter hållet Tal: Om Silkes-sjårilens NaturalHistoria, öfwerlemnade Medicin & Histor. Natural. Lectorn Doct. P. Lundmark, d 21 Jun., Gymnasti Rectoratet till Th. Lect., Prosten, Doct. Ol. Zultin.

Antalet af Studeraende wid Lärwerken i Stiftet har, under sisl. wårtermin, enligt tryckta kataloger, varit:

Wid Gymnasium i Strengnäs,	99.
Trivialskolan derstädes,	98.
Trivialskolan i Nyköping,	67.
Schola Trivialis Carolina i Örebro	115.

Westerås.

D. 7 och 8 Jun. anställdes examen anniversarium i TrivialSkolan, samt den 9 och 10 på Gymnasium. Under nu förflutna läjår har de Studerandes antal i Gymnasium varit 56. Härutaf woro Prestsöner 10; Borgaresöner 15; Bondesöner 19; Militärens söner 5, och Stånds personers söner 7. Uf dessa blefwo wid examens slut 6 till Akademien med Testimonier dimitterade utaf hvilka 2:ne erhöilo Stipendium Troilianum *). Från Trivialskolan blefwo 4 på Gymnasium uppflyttade. Uf Gymnastii-ungbos

*) Hwilket 1810 slistades af framl. RevisionsSecreteraren Fr. U. von Troil. Intreket af 1000 R:d. B:ko är indeladt i 2:ne rum hwardera 50 R:d.

men hafwa 13 varit underföbde af de wid detta Lärowerk fästade Stipendier.

Trivial Skole Ungdomens antal har varit 142; nemligen i 4:de Clafen 16; i 3:dje 30; i 2:dra 21; i 1:sta 32; och i Apolog. Cl. 43. Deras woro Friherrar 2. Adelsmän 3. Prestföner 14. Borgaresöner 32. Bondesöner 34. Militärens söner 11. Civile Embetsmäns 15. Ståndspersoners 13. Öfriga Folkclafers (som ej till de ofwananföda kunna räknas) 18. Summa 142.

Likaledes blef examen d. 8 och 9 Juni hålles i Trivialskolan i Fahlun. Ungdomens antal har der varit 143. Nemligen i 4:de Clafen 12; i 3:dje 26; i 2:dra 40; i 1:sta 36 och i Apologist Cl. 29. Deras woro Adelsmän 2. Prestföner 3. Borgaresöner 25. Bondesöner 11. Militärpersoners 5. Civile Embetsmäns 6. Ståndspersoners 12. Bergsmäns, Grufarbetares med flere till Bergslaget hörande Embetsmäns söner 68. Öfriga Folkclafers 11. Summa 143.

Legations-Predikanten och Pastorn wid Swenska Kyrkan i London Doct. Gust. Brunnmark har genom Kongl. fullmakt af d. 6 Juli blifwit utnämnd till Kyrkoherde i Munktorps församling af detta Stifte.

Wexiö.

Under den 22 Juni har S. Kongl. Maj:st med förklarande af Desi sonnerliga Nådiga wälbehag, stadfäst en af Domprosten och Ledamoten af R. N. D. Doct. Sjögren gjord Skrifvelse, till inrättning af en Fattighus-Ärbeskola.

Södteborg.

Examen anniversarium förättades med Gymnastium Ungdomen d. 9 och 10 Jun. Förstnämnda dag höll Hwitsfeldtska Stipendiaren C. A. Ullman ett swenskt tal: om Uppfostringsläret i Rom, hwarjemte han i tacksam minne återkallade Fru Margaretha Hwitsfeldts wälwilja mot Lärowerket. Senare dagen slutades öfning med ådagaliggande af ungdomens framsteg

i Instrumental- och Vocalmusik, Ritkonst och Kalligraphien, samt est. midd. i Gymnastiken på öfningebanan wid Conrubernium. Den 12 anställdes examen i Trivialskolan. — Gymnastifternas antal under förlädet läsåre utgjorde 56. Deras Prestföner 6, Borgares 11 och andra folkclafers 39. Till Akademien hafwa blifwit dimitterade 12 och till Gymnastium uppskrifade 20. Ungdomens antal i Trivialskolan war, wid terminens slut, i 4:de Clafen 10; i 3:dje Cl. 7; i 2:dra Cl. 9; i 1:sta Cl. 26 och i Apologist. Cl. 25. Summa 77.

D. 14 Jun. öfwerlemnade Log. & Phys. Lectorn, Professorn och un. Kyrkoherden, Mag. Gust. Rosen, efter ett tal: De existimatione Philosophiæ in Ecclesia Christiana primitiva, Gymnastik Rectoratet åt Gråc. P. Lectorn, Ridaren af R. Wasa Orden, Mag. Joh. Zellberg, hwarefter Gymnastik och Skola ungdomen hemsförloswades till d. 9 nästf. Septemb.

Calmar:

Uti Ephori närvaro anställdes den 18, 20 och 21 Jun. de ärliga examina i Trivialskolan och Gymnastium. Tre af Gymnastium ungdomen fingo tillstånd att resa till Akademien.

Carlstad:

Med studerande ungdomen wid Trivialskolan och Gymnastium hölles examina den 13, 14, 15 och 16 Juni, hwarefter ungdomen d. 19 hemsförloswades. Desi antal har denna termin varit i Gymnastium 27; samt i Trivialskolan 145. Nämliken i 4:de Clafen 32; i 3:dje Cl. 43; i 2:dra Cl. 34; i 1:sta Cl. 16; och i Apologist Clafen 20. Tillsammans 172, utom några ointagne som i Gymnastium erhölet wisa Lectioner. Bland ofwännämde ungdom hafwa varit 2 Adelsmän; 32 Prestföner; 50 Borgares söner; 30 Bondesöner; 49 Militäres Civile och andra Ståndspersoners söner. — Från Gymnastium hafwa 9 fått tillstånd att resa till Akademien, hwaremot 14 blifwit från Trivialskolans 4:de Claf till Gymnastium uppskrifade.

Utländska värda Nyheter.

Åbo.

Akademiens Cenzler, Generalen Grefve Humfelt har utänne Jur. Uer. Licentiaten Mag. J. Lagus till Adjunct i Handelslagfarenheten; C. O. Adjuncten i Philos. Faculteten Med. Doctorn Mag. L. J. Prytz till Med. Adjunct och Botan. Demonstratorn samt Medic. Licentiaten Mag. J. Ad. Lindblad till Chemi-Adjunct och Laborator. Alla tre hafwa studerat wid Upsala Akademi och der wunnit sina Akademiska hedersgrader. Den sistnämde wistas med permission ännu i Sverige, och ämnar innan han afreser till Finland, denna sommar företaga en resa genom Swenska Bergslagen.

Götingen.

En af Akademiens Professorer C. Villers har af H. R. H. Sveriges Kronprins blifwit utnämnd till Riddare af R. Nordstjerne-Orden. Hr B. är bekant genom sin af National-Institutet i Paris prisbelönta Skrift om Lutheriska Reformationen, som äfwen blifwit öfversatt på Swenska och tryckt i Stockholm 1811. — Af Götingiska Akademiens Professorer har endast Geh. Justitiar-Rådet Joh. Dav. Michaelis tillföre varit Riddare af Nordstjerne-Orden. Efter hans död 1690 war den berömda Orientalisten, Hofrådet Professor Ol. Gerh. Tychsen i Moskock den första, som fick denna Orden (1810).

Köpenhamn.

2:re Sekret. wid Kongl. Bibliotheket Chr. Wolbeck har utgifwit 1:sta delen af sina Brewe fra Sverrig i Aret 1812, som komma att bestå af 2 tomer, hwardera af omkring 12 ark. — (De som önska subscribera på detta Werk, behagade med första anmäla sig hos Stenhammar och Palmblad).

Gehlsenschläger har sedan medlet af 1813 utgifwit: Hugo v. Rheinberg, Sorgespel; Ludlams Zule och Rövertborgen båda Operor, samt desutom ett Band Profaiska Verk-

tesser. Innet af dessa arbeten skall dock äga synnerligt värde.

Jungmann, 1813: en samling Poesier under namn af Proene, hwilken äfwen innehåller en tragedi: Turnus, och helt nyligen ett romantiskt Epos i 9 Sånger kalladt de sorte Riddere. — Grundewig: 1:sta B:de af en ny Krönika och desutom äfkilliga skriffrister till försvar för sin förra Krönika.

Stockholm:

Kongl. Psalm-Comiteen har nu mera slutat sin ägard wid Sw. Psalmbockens öfverserjande och förbättrande. Ehuru berättigad, att å detta werk genast söka Kongl. Maj:ts sanktion till allmänt antagande, har Kongl. Comiteen, i betraktande af möjliga brister, som kunnat undfalla des uppmärksamhet, hellre i en underdånig hemställan anhållit, det måtte arbetet ännu såsom blott ProfPsalmbock så utgifwas, för att, under en tid af Sex månader, räknad från den 1 nästf. November, underställas den allmänna granskningen, och först derefter, sedan Comm. inhämtat och till prökning upptagit de deröfwer inkomna anmärkningar, blifwa fastställt till ofsfentligt kyrkobruk. — Sedan Kongl. Maj:ts håra till lemnat nådigt bifall, och då Comm. redan gått i författning om denna ProfPsalmbocks utgifwande, i stor g:ro med wackra latiniska stilar, för att i början af November kunna komma Allmänheten tillhanda; så har Hr Erke-Bisshoppen, såsom Comiteens Ordsbrande, derom, i Cirkulär af den 26 Juli, underrättat Rikets samtliga Biskoppar.

Utkommande Arbeten:

På en metrisk öfversättning af Homeri Ilias, författad af Græca Lingua Lect. i Linköping, N. Walenberg, emottages subscription hos alla Confitorier, Notarier, hwarest prosblad kunna best. Tryckningen är redan påbegynt och fullbordas inom årets slut och kommer arket att kosta 4 s. banko.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 9.

Lördagen den 5 Mars

1814.

R e c e n s i o n e r :

Jorden och dess Inwånare; Historisk Taffla af Adertonde Århundredets Upptäckter om främmande Folkslag och Länder, af C. A. W. Zimmermann. Första Delen; Guinea, med 1 Charta och 5 Kopparstick. Öfversättning från Tyskan. Schm. 1813. 391 sid. 8:o.

Blotta tanken att företaga ett arbete af sådan widd, fordrar en stor mans hela mod. Att utföra det på ett så lysande sätt, som det närwarande, fordrar en Zimmermanns omfattande känedom och utmärkta flitighet. Materialer saknas icke. Hof-Rådet J. N. Forster hade i sitt enskilda Bibliothek icke mindre än 2400 Resebeskrifningar. Kastar man ögat på den förträffliga Chartan, som öfwer Werldshafwet finnes sberfattad till Instruktion för Hr de la Pevrouse, så skulle man näppeligen anse någon tillgänglig flått af Oceanen wara obeslett. Likwäl hafwa en Marchand m. fl. sedermera upptäckt betydliga grupper af bebodda öar. Jorden är

någon mindre känd. Hr Z. har företagit dess beskrifning. Första Delen af hans arbete uppträder här i Swensk drägt, af en flitlig hand. Kosmographiska Sällskapet utgaf wäl, 1768 och följande åren, en beskrifning af denna art, efter dåwarande tillgångar. Men de stora upptäckter, som efter den tiden skett, göra detta arbete ofullständigt. En Daumann har ock, fast i smått, utkastat en sådan taffla, af mycken rikedom. Men inredera arbetet kan i plan och utförande jemföras med det utkast Hr Z. sig föresatt. I en förträfflig Inledning wisas de nyares Resemetod, i förtråde för de Äldres. Hr Z. här tillbaka så långt tanken kan sträckas, och upplyser de lättnader som, genom hwarjehanda bidrag, tjent att minska hindren för upptäckter; särdeles seglingskonstens stora framsteg, såwål till fartygens mekanik, som astronomiens bruk och besättningarnas förwarade helsa. I detta kapitel finna Swenske läsare flera berömda landsmäns namn: en Wargentins, Chapman's, Triewalds, m. fl. nämnda och hedrade. Då de förste seglare ofta förlorade hälften af

af sitt folk, genom härjande försöter, som inom bord föras och oemotståndligen rafa, har en Cook, under sin andra resa omkring jorden, af 173 man blott förlorat en enda, som dock gått om bord med lungfot, samt under sin sista sjöresa, af dem som friska gått om bord, blott 192 man blott gjort en mans förlust på 4 år. En de la Peyrouse hade efter 2 års segling på Nya Hollands kust, i Botany Bay, af 199 man blott haft en enda sjuk. Sjöresor, som fördom woro så fördärande, hafwa således hardt nära blifwit ett medel att förlänga det menliga lifwet.

Fr 3. har utvalt Afrika till den ståndpunkt, från hvilken han utgår. Detta wal är godt. Euru denna werldsdel blott med ett smalt sund stiles från Europa, är den dock mera okänd än det med Oceanen fränskilda Amerika, der en S. Hearn uppränge till Ischafwet; en Mackenzie nyligen genomstrukt Norra halfwan emellan begge werldshafwen; en de Pages genomwandrat öknarna från Mexico till Acapulco; en Waser öfversigtigt Panama-nästs fjällrygg; en de la Condamine genomfarit Ödtra halfwan, samt Patagonernes öknar på flera håll blifwit genomkryssade af Falkenner och flera Europeer, som haft det öde att falla i dese järtars händer. Deremot, om Barbarier och Capiska Nybyggare undantagas, har ingen Europe genomgått Afrika från kust till kust. Wi känne der föga mera än blotta stränderna. De undras rättelser, som för Swenske läsare äro att tillgå, inkränkas inom såljande: der huswidsolligaste om Marokko finnes i Hr Agrells Bref. Från Tanger till Mozador hafwe wi, af Lemprieres resa, en noggrann underrättelse om kusten. Hans inre

resa till Tarudant, samt öfwer Atlas-bergen till huswidsstaden Marokko, lemnar säker kännedom om staden, landet och dess inwånare. Sedan widtager den ofantliga Sandöknens Sahara; en widd af 40,000 Swenska mils areala innehåll. Dess westra bänd, bebodd af de wildeste Araber, känne wi af Weissons och Kolliehs försärliga samskip. Om Sanezal hafwe wi Abdansons resa öfversatt. Om Sierra Leona är en kort öfversigt af Wadström öfversatt och i Norrköping utgifwen, som dock finnes i ganska få händer. Popenheims Bref om samma Nybygge äro icke forisatta. Rec. anser detta såsom en verklig saknad. Från Middelhafsen hafwe wi Morris resa till höfvet i Dahomey. Om de Danska handelsplatserna är Zfers rättiga resa öfversatt. Om det södligare Congo, Loango m. m. kunna Swenske läsare nytta Proparts berättelser. Men det förnämsta om denna kusts inre delar finnes i Mungo Parks öfwen öfversatta resa uti inre Afrika. Från Angola till Saldanha-wiken är kusten alldeles okänd. Om Capiska Nybygget hafwe wi en Thunbergs, Sparmans och Le Vaillants goda beskrifningar. Af Afrikas Östra kust känna wi föga om Cafferlandet. Denna brist skall fullt ersättas af den wälgörande Brödra-mission, som der arbetar med wälsignelse. Sedan widtaga några små nationer, endast kände af deras grymhet emot det strandade Foppets, Grossvenors, besättning. Portugiserne hålla Mozambiks och Sofalaks besäffenhet i fulle mörker. Dessa länder känner Rec. blott af de fösta upptäcktesor samt af Moquers der u hårdade lidande. Den öfriga kusten, till inloppet i Röda Hafwet, är alldeles okänd. Rec. wet blott, af Lohos resa, att

Portugiser der, för fridbara folkfog, frukt-
 löst sökt framtränga till Abyssinien. Om Ab-
 da Hafwets Östra kust äge wi Bruce's
 spridda underrättelser. Han framträngde
 jemwäl till Abyssinien, och gifwer Swenske
 läsare de bästa upplysningarna om detta beson-
 nerliga rike. Wi hafwe äfwen på Swenska
 Poncers resa till Abyssinien. Wid sin
 återresa genomfor Bruce öknen Saharas
 Östra kant. Äfwen på Browne's, under
 sin resa till det förut okända Dar Fur. Om
 Egypten hafwe wi Hægelquist, Nie-
 buhr och Sonnini. Kusten af det for-
 na Libyen är till en del känd genom Brow-
 ne's. Det öfriga finnes hos Hornemann,
 som nyligast der framträngt. Men hans Res-
 sa är ej öfversatt på wårt språk. Den wid-
 tagande kusten till Numidien har Bruce
 Skydetals beskrifwit, och om sisknämde land
 äge wi Poiret's öfversatta bref. Om Al-
 giriska staten har Nestelius gifwit en
 saklig beskrifning, och från Tetuan till Ma-
 rockos hufwudstad, finnes underrättelser af
 M. Borg, som der några år gick staf.
 Detta är förmodligen det hufwudsaktiga, som
 på Swenska utkommit om Afrika. Wi kän-
 ne således föga mera än kusterne. Men det
 samma gäller äfwen i allmänhet för andra
 norioner i Europa. Hr Z. har således med
 fåtal fört företagit denna werldsdel, som re-
 don i Romarnes tid alltid gaf wettgirighe-
 ten något nytt. Deres eröfringar gingo
 dock ej längre än till Atlasbergen. Denna
 werldsdel är tillika den märkwärdigaste. Den
 förenar ömsom den största ödslighet med den
 största vegetationskraft. I Saharas öknar
 träffas skundom, på en 14 dagars resa, ej
 ett enda grässtrå, ej en enda wattendroppe.
 I detta sandhof ligga dock de herrligaste dar
 (Waser). Närmast der till är Odder är ver-

getationen så stark, att Abdanson sett en
 af gräshoppor förhärjad skog, inom fyra
 dyan, återfå sin fordna fullkomliga klådnad.
 Det intill roten afbetade gräset uppstjuter en
 tum på dyonet, och sjelfwa Buffeloxen, skynd
 af det skundom till ser alnar höga betar, må-
 ste uppstiga på högder, att uppvädra sina
 fiender. Denna werldsdel har de största och
 smärsta dågaande djur, från Elefanten, Hip-
 opotamen och Rhinoceroten till Dwärgråttan
 (mus pumilio), som wäges med granwig; de
 största och smärsta fåglar, från Strutsen
 till den lilla Ispida, som närmar sig till
 Westindiens Tyrochili; de största och smär-
 sta wårter, från den sättelika Adansonia;
 hwars stam har 36 alnars omkrets, till den
 knapt märkliga mosan, hwars åsyn råds-
 dade Mungo Park från förwiflan, då
 han såg naken plundrad af Sublaer; de
 herrligaste läkemedel och det fastligaste förgift,
 hwaraf en döblande sats kan döslas under na-
 gelspisen; det största antal Anteloper, så
 att Le Vaillant, på en enda dag, såg
 ett sträcktag af 60,000, och det af en enda
 art; de förfärligaste objur till lands och sjös,
 Lejon, Tigrar och Crokodiler. Afrika bebos
 af de mest blandade inwånare: brungula och
 långhåriga Morer, swarta och ushåriga Ne-
 greer, mörka och toshåriga Horrentors-
 slägter; menniskor, hwilkas stammar åtskiljas
 med så skilda märken i ansigtet och på flera
 kroppsdelar djupt inskurna; menniskor med
 spiffiga tigertänder; kritshwita Albinos, de
 gymnaste Araber, de frommaste Negrer,
 de enfsldigaste Hottentotter, de fridbaraste
 Amazoner, Chrisina, Mahometaner och He-
 ningar. I Afrika träffor man alla rege-
 ringsätt, från den oinflyktaste despotism,
 till den friaaste samhälls-inrättning. Att när-
 mare känna denna underbara werldsdel, upp-

rättades i London ett Afrikanskt Sällskap, som besoldade Emisarijer, men förbade olycksoffer. Af otålighet att följa en Caravan, förkorsade Ledyard i Egypten sitt lif med en öfverdrifwen sats vitriolsyra, i hopp om snar restitution från en iråkad farfor. Major Houg i hon mördades af Mocer i neyden af Bambarras. Mungo Park, som efter det orroligaste elände återkom med förträffliga underrättelser, mördades under sin senare resa, då han på en mil när uppnått Zussa, målet för sina uppträcker. Från Hornemann, som med största förhoppning anträdde öknafärden till Tombuktu, har på fyra år ingen tidning ingått. Fransmannen Roule mördades på torget i Sennaar och Bruces hemkomst var så oväntad, att hans arfwingar redan satt sig i besittning af hans egendom och ädrogo honom en lång rättegång. Så wädliga äro resor i N. Afrika. Öfwer denna werldsdel gifwer nu Hr Z. en kort, men flödt öfversigt, den ingen skall ångra sig hafwa läst. Hr Z. beräknar Afrika till 500,000, förmodligen Tyfka quadrat-mils area. Detta synes nog drygt, om än jordens sferiska figur intages. I Prof. Bergmans Werldsbeskrifning uppgifwes detta belopp till 257,300 Sw. quadrat-mils area. Wi wete med wisshet, att Afrikas längd i N. och S. går till 720, och den största bredd till 690 Sw. mil. Men en stark afdragning måste göras af den orsak, att Afrika, åt S. löper i en spits, åt N. ansenligt smaltar, samt desutom åt W., wid äkwatorn, har en ganska djup wik. Det synes som skulle Hr Z. hafwa följt Goldberry, hvilken uppgifwer Afrikas area till 576,000 geographiska mil. Men såsom Goldberry war tjensteman wid Franska Compagniet i Senegal, måste han

räkna Franska mil, af hvilka 20 gå på graden. Han instämmer då i det närmaste med Bergman. Eller ock har Hr Z. inberäknat yan af Afrikas ofantliga bergsträcker. Sedan öfvergår han till Guinea, som beräknas emellan uddarna Cap Blanco och Cap Negro, från 20 gr. Nordlig bredd till 16 gr. Sydlig. Det geographiska sträcker sig dock blott till öfra Guinea, men det som rör Negernationerna och luststrecket, gäller för hela denna kust. Ut i en recension anföras alle märkwärde, wore att affriswa hela boken. Rec. finner wäl, att Hr Z. icke nyttjat de äldsta uppträcks-resorna, som till stort antal finnas i de första banden af Histoire générale des Voyages; men de hörde ej till planen, som blott besattar sig med de nyare. Rec. försäkrar deremot, att af det icke oansenliga antal han af dessa sett och läst, han icke saknat en enda, utom Papehenims Bref. Han har ock träffat några nyare, honom till namnet alldeles okända. Först beskrifwas landets märkligaste floder, med några wid dem anlagda handelsplatser och kustens där; sedan widtoga underrättelser om landets luststreck, windar, bildning och vegetations-kraft. Lander har två årstider; den torra och wåta. Den förra råcker 8 månader. Då är jorden öfwerallt förbränd och uttorkad. Regnet är desto rikare. Från Juni till Oktober utgjorde, enligt Wadserdm, regnet 115 tum. Det första regnet är stadligt och frambringar ett oräkneligt antal maskar, insekter, paddor. I husen sprides förruttnelse. Högsta anmärkta hettan är 108 gr. och den lågsta 69; den wanliga är omkring 80 gr. Farenheits. I ser t fann Barometren ständigt wid 29 gr. De förfärliga Tornados, med åska och störtekurar, beskrifwas sid. 37 s. Den häfigt

attorkande vinden Harmattan sid 39. De sjukdomar, som under regntiden herrska, äro rödsot, invertede kramp, etterbölder och svulnader. Sedan anföras Trädmasken (Gordius Vena Medinensis, af nyare kallad Filaria), Europeernes sjukdomar, m. m. Vidare förekomma jordens arter, obegripliga fruktbarhet, palmarter och ärliga växter af bästa förträfflighet, djur, fåglar samt wattenens invånare. Sid. 49 begynner inre landets beskrifning, till större delen efter Mungo Parks uppgifter. Sid. 107 widtager underrättelsen om landets folk, som delas i Framlingar och Urinvånare. (Rec. skulle hellre kalla Straminvånare). Vristande underrättelser tillåta icke något öfverslag att beräkna folkstocken. De, som räkna den till hälften af Europas, göra den wärseligen för liten. Daktadt de stora öknarna, måste folkmängden wara stor i ett så fruktbart land, då från blotta Guinea-kusten och dess nejd, som mot det hela är en obetydlig fläkt, ärligen utföras 100,000 slafwar (månända något berunder). Denna nestliga händel har, enligt Förfs beräkning, redan kostat Guinea 40 millioner menniskor. Från sid. 111 läses en stön målning af Negernationernas kroppsbildning, kraftfullhet, sinneslag, byggnader, konfist, husgeråd, m. m. Slafwen Jallo är ihynnerhet märkwärdig af sitt minne och sin föttningsgåfwa. Han kunde Koran utantill och skref i England tre exemplar utur minnet. Blotta åsyn af ett fikturs öndertagning gjorde honom hela samsamfättningen klar. Han war den förste Negerlaf som återkom till sitt hem. Hans goda uppdrande förwärfwade honom wänner i England, samt skänker till 500 Punds belopp. Negerstifkan, sedermera kallad Philips Westeluz, öfswades af en Slaf

handlare. Hon förköptes i Boston till ett mildt herrskap. På 6 månader lärde hon Engelskan och utgaf 1773 sina 38 Skaldestycken, af hwilka ett stönt stycke läses sid. 124. Negrerne hafwa också sina Improvisatori. (Rec. tillägger äfwen siniska Sagosförtäljare). Gouvernören Brues berättelse om Negrinnan Signora Belingueria är läswärd. Twenne Negrers ooplöseliga wännskap, sid. 130, läses omöjliggen utan deltagande. Slafwen Quasches uppdrande, sid. 132, väcker beundran och rysning, då han, med sin stränga herres lif i sin hand, hellre mördar sig sjelf än hämnas. (Denne må ej förblandas med Suris namste Slafwen Quasfi, efter hwilken Quasfi-trädet af Linné fick dess namn). Negrernes afstning för föräldrar framlyser uti det wanliga talesättet: Slå mig, men stymfa icke min moder. Man träffar en son, som tilltrug sig att gå i slafveri för sin far, sid. 133, och flera prof af, månända bland Christna, owanligt ädelmod, läsas ej utan rörelse. De mindre hedrande dragen i Negrernes lynne blifwa ej heller föråttne, från sid. 141. Negerförstarnes sinne för undersåtare är ej lysande. Krigen äro grymma. De besegrade handteras omenskligt. Afrikas Amazoner omrölas sid. 154 f. Rånet deltagers sundom i fåkning, tillika med sina män, och strider öfwerdådigt. Den modiga men grymma hjeltinnans, Anna Kingas, historia anføres sid. 156 f. Hennes bragder bland den wildaste af Afrikas nationer wäcka beundran, såwål som den nation, hwilken Drottning hon blef. Ryktlig är hela denna målning. Man läser ej heller utan fasa Negrernes samparade köld och grymhet, sid. 165 f. En Negerkonungs, Opoccus, sandlösa högmö, sid. 165 f. Hofwet i

Dahomey. (Beskrives efter Morris).
 Menniskoblob urgjutes wid flera högrådlighe-
 ter. Om själfmord (mur Oldendorp). —
 Hr. Z. kommer nu till slafhandeln, sid. 181.
 Att den gifwer de rueligaste scener, må Nec.
 icke försäkra. De säger sig sjelf, och skall den
 alltid blifwa en outplåntig flamsläkt på de
 Europeer, som af den skändligaste winnings-
 lyfnad förqwåst mensklighetens röst och tram-
 pat sitt eget wårde. Äfwen wid en hastig
 blick på det wåld och bedrägeri som fördrivas
 wid denna handel, uppreser sig all god kän-
 sla. Förkräktligt är det elände, som, under
 öfwerfarten till Westindien, wedersäres dessa
 wåra olycklige medmenniskor. När seglugen
 af morwind eller stilltje förlänges och brist på
 proviant eller watten uppkommer, kasta Hol-
 ländare och Engelsmän slafvarne lefwande
 öfwer bord i hafwet. Fransmän deremot
 lödda dem sörut med förgift. Nec. har sig
 af Wadserdm bekant, att Franste Sjö-
 Capitener, som föra slafftepp, förklarar det
 vara oförsigtigt, om de utan tillräckligt för-
 råd af Afrik gingo till segels. Det-
 samma bekräftar Dapenheim. Man har
 exempel att, genom detta infernala medel,
 ett slafftepp med 900 Negrer, endast lef-
 wande framfört 100. Flera sådana hifliga
 uppgifter läsa sid. 222 f. (Enligt Dapen-
 heim's underrättelser mur autentiska hand-
 lingar, utdras ärligen 80,000 slafwar, af
 hwilka mer än hälften upphandlas för Eng-
 gelsk räkning). Slafvarnes öde i Westin-
 dien är kändt genom Oldendorp. Gym-
 mast handteras de i Surinam och på Java
 af Holländarne. Lödda måste alla goda
 hjertan wid denna medfart och önska en för-
 ändring. Men Negrens lynne tillåter icke
 ett hastigt steg från det djupaste förtryck till
 fullt oberoende. Detta är redan bewisadt af

Fransmännernas förhastade beslut att, på
 engång, göra alla Franska Negerslafwar fria.
 Ett beslut, som för Domingos hwita med-
 förde de fastligaste följder, och hade i grund
 förförat denna rika ö, om icke Negrene be-
 gynt inbördes misshälligheter, som ännu fort-
 fara. En wisare inrättning war den, som
 af ett menniskodåflande Sällskap i London
 stiftades, att wid Sierra Leona anlägga
 en koloni af fria Negrer till anskaffande af
 Westindiens produkter. Detta sällskap (stif-
 tadt af Grenville Sharp) började redan
 se någon förhoppning af sina omätliga
 kostnader, då Nybygget plundrades och för-
 sördes af Franska kapare, under den usunnig-
 gaste frihets- och jemlikhets-perioden. Det
 begynner dock hämta sig änyo. Engelska
 regeringen har nu omsider förbudt slafhan-
 deln. Men då för köpmans-intresset intet
 är heligt, söras numera slafwar under Por-
 tugisisk och Amerikansk flagg. — Hr. Z. forts-
 far att bestämna Negrenes ståndpunkt in-
 om menniskoslägget, och beskriwer sedan
 de hwita Negerne, Albinos, nationens
 regeringsfätt, husliga inrättningar, tids-
 räkning, äktenskap, fruktksamhet, m. m.
 Omfider tillägger han några naturmärks-
 wärdigheter i Afrika. Till detta ämne inle-
 der han sig med en skälligen Sharp föreläs-
 ning till de Philosopher som, för att undwis-
 ka begreppet af en Allsmåktig och Wis Skap-
 are, anså småaktigt att i naturens samband
 willa söka spår af ändamål och anordning;
 som påstå, det hwar och en warelse är en-
 som för sin egen skull, endast för att vara
 till; som från deras höga ståndpunkt kasta
 en föraktlig blick på de irångbröstadde Physico-
 Theologerne samt all ledning af en erfaren-
 her, hwilken dock så ofta kostar spekulatioen
 öfwer ända; eller, såsom orden lyda: „dessa

Systematiska förnekare af all ordning, dessa allmänna bildare och Montheister, för hvilka alle och ingenting på samma gång blir begripligt genom den höga ideen, att antaga poddan, sit eget Jag, pepporlingen och kiselna, alle öfver hufvud, för Gud sjelf; att härleda denna anordning af de enkla kropparna från den blinda plastiken eller från chemiens böda krafter." Drestes följer en förträfflig öfversigt af Skaparens wila och måligörande inrättning i Afrikanska naturens sammanparade verkningar, så att, om anordnande sig förhöll, en fullkomlig förödelse wore nödwändig. Denna mätning wäffe af alla tänkare läsas med deltagande känsla. Termiternas historia (ett slags med myran närlägnade insekter), härnad af Smeathmans uppgifter, måste wäcka beundran. Deras byggnader, mot hvilka sjelfwa Egyptiska pyramiderna äro jemförelsewis ett lekwerk; deras samhällsordning, förödnande förmåga och tjenst i naturens stora hushållningsplan, allt utföres med sanning och målande behag. Rec. skulle dock twifla wid den uppgift, att dessa insekter äro blinde, såframt icke D. Rönig gjort samma onmärkning wid Afriens Termiter. Det skall dock alltid blifwa obegripligt, att alle, rörande Termiternas arbeten och förfärd, skulle kunna se utan biträde af son. Det är bekant, att de sig hufset och, wid sina arbeten, hölja sig med hwolf, som i hast tillkapas. Detta wore öfverflödigt, såframt de wore stockblinde. Antingen måtte hufset på dessa små kråk hafwa någon särskild werkan, eller då måste de hafwa ett obekant sinne, som svarar mot synförmågan. Rec. menar och möjligt wara, att de verkliga hafwa de skarpsynaste ögon, som dölas under en hinna, hwilken hindrar denna organs uppträdande, öfvensom Afriens

Mullwad (*Spalax microphthalmus*), hwilken, ehuru ögonlätten äro sammanwårta, likwäl har ögon af så ömtålig egenkap, att ljuset till dem, genom sjelfwa huden, framtränger. Termitsläktet har tre kön. (Så är icke owanligt bland hymenoptera). Drottningen är ensam moder. Hon kan lägga 20,000 ägg på dygnet. Det öfriga folket är dels fridsmän, dels arbetare. Det hårda Jernträdet, som trofvar skälet, söndersmulas af Termiten till stoft. Hela öfvergifna byar äro af dessa kråks ränder nedgnagade, så att ej minsta liknelse till qwarlefwa återstår. De hafwa förwandlat lefwande tor till benrangel, o. s. w. Vidare beskrifwas det jättelika trädet Baobab, Apebrödsträdet (*Adansonia digitata*), Smörträdet (en skänd Palmart), samt Whidas underjordiska arter. Om sifer tilläggas några läswärda betraktelser om Kamelen. Utgifwarsen har ock tillagt den ädla Mulattistikens Johanna's biographi (utur Stredmans resa). Öfversättningen är öfwerallt lätt och angenäm. Rec. anser den ock tröwärdig, såwida han icke träffat något, som motsäger hwad han erinrar sig hafwa läst om Guinea. Det enda, som förefaller twifligt, träffas sid. 61 wid den måttvärldiga berättelsen om Gummi-handeln i Senegal. Der heter, att Gummi-lådan (af Mimosa Senegal) mätes med ett fyrkantigt mått (Cantar), af 18 tum högd och en tois diameter. Rottnen består af en skorlucka, som utdrages då måttet är fullt, hwarefter lådan, ledd af en segelduks ränna, nedfaller i skeppet. Rec. menar, att ett köpmans Cantar innehåller circa 100 skålpund eller 5 löspund och twiflar, att ett sådant belopp af denna ej särdeles tunga wara, som derjemte icke låter packa sig, kan rymmas inom en så liten cub; ännu mer

att den osömdärkt kunnat förfälskas genom mättets widgning, till 500 skålpunds eller ett 25 lispunds mått. Men alldeles otrosligt är, att förfälskningen, utan att af Åraberne märkas, kunnat höjas till 2000 skålpund, eller 5 skeppunds wigt. Fryckt af sådan tyngd, skulle förtluckan ej kunna utdragas och blotta faller skada skeppsbotten. — Det skall och falla Swenske läsare owäntadt, att, i en beskrifning om Guinea, träffa en Gustaf Wasas uppgifter. Hans egentliga namn war Oludah Egviانو. Såsom barn hade han, från ett tråd, sett ett fältslag, i hwilket hans moder hjetemodigt fökrat. Han fördes sedan från inre landet till kusten och såldes. Der blef han bestödt wid åsynen af de hwhita djeflar, som anammade honom. En af dem betraktade honom med en förtmångläres blick och undersökte hans hull. En kokande köttgryta skade hans sörskräckelse. I det simmande häfter mötte honom en mephitisk stank. Han föll i wanmakt. Någre medslafwar sökte trösta honom. I detsamma såg han en hwit på däckat pissas till döds. Han beslöt afhända sig lifwet med swält och wågrade äta; lades dertfore på windspeler och pissades uton misfundsamhet. Han beslöt då fasta sig öfwer bord, men kunde ej öfwerhoppa

det af rep uppsatta galleriet. Derpå såg han åtta swarta, som gjort samma försök, men blifwit uppstufade, pissas till döds med infernalisk grymhet o. s. w. Han afmålas såsom en trowärdig och diskward man. För namnets skull hade Rec. om honom och hans öden önskat närmare underrettelser. Sannolikt har hans namn haft någon syftning å Nordens Gustaf Wasa, som äfwen i sin barndom af tyrannen fördes i fångelse, men befriade sig och återkom till sitt fädernesland.

Boken har 5 tabeller. Den första föreställer Stedmans Johanna. Rec. igenkänner denna copie af Stedmans resa. Ansigtet är wäl tecknadt, men något ljusst för en Mulotstikka. Den andra wisar Termiternas boningar. Den tredje Termiternas Drottning med uppswåld buk, samt några Termiter, dels med, dels utan wingar. Begge dessa taslor äro af Smeathman. Den sjerde föreställer Smörpalmen och den femte Whidiska Art: trädet, utur Mungo Parks resa. Charton går från 20 gr. Nordlig till 15 gr. Syblig bredd. Frycket godt. Ett register torde warit nödigt för att, wid behof, uppslå de rika ämnen, som förekomma.

S m å r r e S k r i f t e r.

Jern-Buren. Julklapp till Napoleon. Öfversättning. Stbm. 1813. 11 sid. 8:o.

Kanste den samska af de conjunkturs-uselheter, som under det senare halfåret hos oss utkommit. En skrift utan innehåll, endast bestående af en mängd osammanhängande ord och invectiver. Till slut säges Guds, att Napoleon anser människorna

som paddor. Att han ej måtte stärkas i denna misfaktning för menfligheten, är det ärmisstone en tröst, att denna Julklapp förmodligen aldrig kommer honom tillhanda. Brochuren utgiswes såsom öfversättning, och Rec. skulle gerna se det war literatur freitoges från att erkänna denna, såsom en original-produkt; likwäl är motsatsen mera sannolik.

Bihang

III

Swenskt Litteratur-Tidning.

N:o 9.

Augusti.

1814.

Förledning af Biskopens, m. m. Herr Doct. J. A. Tingstadii omvärkninagar wid Recensionen af hans Pastore. Bihang N:o 3 till denna tidning.

Det smärtar Rec., att de så betänkligheter han, med ansåndsaste penns och vågade lofsord, berättar anföra wid H. B:s öfversättning, skola tituleras såsom ett anfäll. Det är icke Recensentens sak att någon anfälla; eldrominsk en författare af H. B:s förtjusster, dem han så offentligen erkant och enskildt värdear. En Rec. kan mistaga sig. Han äger då att wedersläggas med skäl, hwilka det ofta är lika så storheder att taga som att gifwa. H. B. tänker ofta sjelf olika med andre Philologer, och uppgifwer det, wisserligen icke med så aldeles len penna. Hon skulle dock icke gerna se, att sådant kallades ett onfall på förtjusste män. Rec. arbeber sig och af H. B:s godhet, att det icke må anses såsom ett förtjusste anfäll, då han, med all högaktning, förklarar, att han icke finner sina betänkligheter wederslägga. Han menar sig desutom icke hafwa förtjusste någon förebråelse för stympningar, origtiga uppgifter, m. m.

Rec. foresar ännu i den tanken, att Palästinas forndne wattenledningar icke låta sig bewisa med behofwret allena. Naturliga låget tillärer det icke. Man kunde af samma skäl bewisa, att Grönland har Skogar och Afrikas sandöknar källa språng. Enda skälet att wederslägga Rec., wore att wisa, hwar dese wattenledningar warit eller ärminkone kunnat wara. Den Toriska wattenledningen hörer ej hit. Hellre, må hända, den förskälsne Aqueduct, som fordom från Berchiehem fört watten till Jerusalem. Den ligger ärmink-

stone inom Palästina. Men den är yngre än Dawids tid. Ej heller gjordes sådana anstalter för plantering. Wid dem planterades icke träd. De kunde ej heller kallas אֲבְרָתָא, divisiones aquarum.

Rec. inser ej ombiligheten att Dawid såsom förklaring, lämpar sin bild på bildens föresmål och faller från Poesi till Prosa. Det är ju icke, såsom H. B. påstår, ett fall, att låta Dawid Ps. I. 3. säga: Såsom ett träd, planteradt wid bäcken, i rätt tid bär sin frugt och ouphörligt förtjusste sin grönskande krona, så finner och den rättfärdige framsång i alt, hwad han företager. Sådant tillämpningar finnas hos de bästa Skalder, utan att de anses falla. Motsatsen i nästföljande vers har ju samma tillämpning. Den heter: De ogudaktige deremot warde förströdde såsom agnar för vinden: (det är bild). De bestå icke, då deras wandel dömes (det är förklaring). Så hafwa alle Eregeter. Trädets rot, bark, knopp, försköna icke bilden. Bibelns Skalder nytta icke sällan förklaringar af denna art. Herren ryter från Zion (det är bild) och låter från Jerusalem höra sin röst (det är förklaring) Amos 1: 2.

H. B. skrifer, att Ebr. 777, wäg, ej kan öfversättas med anslag, emedan ordet omfattar människans hela sätt att wara och göra. Annorlunda låter den store Philologen Ernesti. "Der Hebræer sagt das 777 auch von Absicht, Rathschlag und von jedem Thun, innerlich und äußerlich." N. Theol. Biblioth. X. 684. Han öfversätter der denna wers: "das Vornehmen der Gottlosen wird zu nichts." Så hafwa och alle Eregeter före Michaselis.

Det Ebreiska ordet betyder ostridigt anslag i 2 Krdn. 6: 23. Jer. 12: 1. Rec. känner intet Bericon, som ej bestyrker det. Det tillhörer Guds försyn att till intet göra onda anslag. Sedan de äro verkstälde, kunna de icke göras till intet. Antitbesen fordrar det. "De rättfärdigas företag främjar Herren; de egudaktigas anslag warda till intet." Så lyder Psalmens Epilogus

Huruvida det är en prydlighet att personificera vågar till likhet med vilsefarande får, och om vågar säga, att de löpa i willa och förderf, lemnar Rec. till Lifares känsla. Det är Michaëlis, som, med sitt förmenta Arabiska stamord till Ebr. רצח , gifwit anledning att skona denna wist icke lyckliga bild. Ej heller brisner han jemdrelsen så långt. Han öfwerfätter blott: im icke lauft, utan åstige af får. Det hörde till denne store mannens så swaghet, att så ofta tillgripa Arabiska stamord, der de alldeles icke behöfdes. Detta verkade sedan på andra ställen, der de gjorde en urpenbar o-rigtighet, såsom Ernesti icke sällan bewisar. Dessa Schultensiska finheter och, såsom Ernesti dem kallar, lieben Arabischen Etymologien, hafwa icke sällan gjort oredor. Så hänförde samma Etymologi Michaëlis' att göra Patriarchen Jacob till en hit och dit irrande Nomad (herumirrend), 5 Mos. 26: 5; hwilket och H. W. antager. Rec. deremot finner der, i רצח , begreppet af periturus.

Recens. har icke sagt, att רצח primitive betydde förgås. Han har sagt, att ordet, i alla dialekter, har denna bemärkelse, och han menar det icke kunna h-stridas. Men att med רצח i Ebreiskan betecknas Nomad, läser swärsligen bewisas. Nomader foro icke i willa och förderf. De ömsade blott kända berespärlar, efter årstidder och behof. Så göra ännu Barbariets Nomader och Nordiska fjällens Lappar. Då Israaeliterne frambrö förskillingen, borde de säga: „Wår fader Jacob war en Aramé; nära att omkomma (רצח), och for till Egypten.“ Detta Ebreiska ord kan der icke betydä, att Jacob war en kringstrykande Nomad. Rec. har

bewisat, att Jacob icke war det i Palästina. Han will nu bewisa att Jacob icke heller war det i Arameen. Jacob besann sig der i tjenst hos Laban, kief rådg och förwärfwade stor förmögenhet i Mos. 32: 14. Laban sjelf war icke herumirrend. Han, tillika med flera ägare, betade sina hjordar på de gräsrika sättern emellan Euphrat och Tigris. De irrade der icke fram och åter i willa, owisshet och förderf. De hade gemensamma wattenlöslar. De bodde i skåder och hus. Då Abrahams tjenare för Isaac friade till Labans dotter, lemnade han kamelerna utan för skåden i Mos. 24: 11. Denno stad kallades Nahors stad. Der bodde och Rebeccas broder Laban. i Mos. 28: 2. Ej heller beaaf sig Jacob från Labans hus till Egypten. Han tillbragte sedan en stor del af sin ålder bosatt uti Palästina. Rec. ser således icke huru han kan kallas herumirrend; hwarken i Arameen eller Palästina. Ej heller war det Jacobs Nomadiska belägenhet, utan hungersnöden, som förde honom till Nilens stränder. H. W. skrifer, att en af Gud så wälsignad man, som Jacob, icke kan kallas (רצח) periturus. Men Jacob säger ju så sjelf. Han säger till sina söner: Gå till Egypten och köper säd, att wi icke må dö. i Mos. 42: 2. Hans Son, Judas, gör samma erinran. i Mos. 43: 8. Rec. menar sig således med skal hafwa öfweriart detta ord med periturus. Nu inser man och wigten of Israellternas skoldigt, att, wid förstingens afseende, påminna sig sin stamfader. De borde pri'a Gud, att i samma land, der deras stamfader war nära att omkomma af hunger, der kunde de nu åt Gud öfwerlemla förta offer af årets wälsignelse. Emellan Palästinas förskilling och Jacobs Nomadiska lefnad i Arameen, finner deremot Rec. intet samband.

Wid Guds första tempel i Jerusalem, menar Rec. att de fleste Wibelläsare tänka på det, som budges af Salomo. Anledning dertill är 2 Sam. 7: 6.

Hwarken wid Ps. 8: 3, eller Ps. 23: 4, har Rec. sympat H. W:s ord. Han har jemt uptagit det, som hörde till frågan. Han

inser swärstaen huru något med munnen fram-
buret så mera ligger i bewisens fattade arbet,
än i läswets uttalande. Arminstone inslämmer
detta icke med barnens utropade Hosanna!
hwarpå Jesus släpar detta ställe. Matth. 21: 26.

H. B. s-berklaring af Jesu fråga till Pha-
riseerne: „Hafwen I icke i Alexandriska öf-
wersättningen läst: Genom barns och spens-
barns minnar fullkomnar Du Ditt lof?“
lynes något wägd. I alla fall hade wäl Je-
sus icke nyjat detta ställe, om Dawids Yr-
warit osätt öfwerfart med äros. Ännu mera
möjligelse torde det finna, att denna version, så
som H. B. öfwer, hos den tidens Judar,
ägdde stort anseende och mera allmänt lästes
än sjelfwa uerskriften. Sådant strider mot
den hardt nära widskertliga dyrkan, hwilken Pa-
lastinas Judar, särdeles Phariseerne, bewisade
sitt heliga språk. Euligt Lightfoot föraktar-
des och hatades så wäl Grekiska Literaturen
som språket af de inhemska Judar. Redan i
Assyoneernas tid ansågs lika brottligt att stu-
dera Grekiskt och uppföda smin. Under sids-
ta behållningen utkom ett decret: Förbannad
den fader som läser sin Son חַדְוִי (Grace)!
I spanerhet hatades Alexandriska versionen.
Rec. wil rådmanna sig, att en fastedag blifwie
utluff till Sorg berga deröfwer, att lozen öfwer-
fattes på Grekiska. Ganska wist är Arminstone,
att i Palastinas Synagogor lästes icke Alexan-
driska öfwersättningen, utan Ebreiska texten
med Thargum. Den enda Synagogaen, som
omtalas i Ap. G. 6: 9, torde böra undantagas.
Den war för Asikas och N. Asiens Judar.

H. B. öfwer, att Dawids mening, Ps.
10: 8, ofelbart bättre öfwersättes med: Bak-
om herdalägren i försät sittande; än med: i
herdalägrens bakhåll sittande. Rec. menar
ännu bättre wära, att icke telfa på någordera
af dess sätt. Inretdera uttrycker Dawids tan-
ka. Ebr. חַדְוִי betyder aldrig bakhåll, utan
rätt och slätt försät, så framt icke ändamålet
tillika uttryckes, att antingen aflära en sände
äretäger, såsom wid Aj, Jos. 8: 9, eller att
bringa honom emellan två eldar, såsom wid

Sichem, Dom. B. 9: 35, samt 2 Kron. B.
13: 12. Inretdera yafar för en Arab, som lurar
på ankommande resande. Nästa skälet att we-
derlägga Rec. wore att uppgifwa något ställe
der 2 betyder: bakom. Det lärer knapt finnas.
Rec. öfwersätter detta ställe: Wid herdalägren
i försät sittande. Så heter det om Elias,
att han uppehöll sig wid bäcken Urit.
כְּרִית כְּרִית, 1 Kon. B. 17: 5.

Huruwida det påhwa beareppet af „öfwmåna,
läter sig i synia af jemförelser emellan „öfwmåning“
och „dåning“, Lemnas Språksdomare att afgå. Rec.
har aldrig funnit detta ord annorlunda än actit.
Då Michaelis, till Ps. 42, om Dawids smål
och drup, föref den anmärkning, som af H. B. föl-
jes, war han ännu af den tanken, att Jordans ur-
sprung låg wid foren af Libanon. Detta mistag
har han rättat i sina Supplementer. I texten om-
talas emellertid hvarken Libanon eller Antilibanon,
utan „Hermon“, som ei ligger wid Jordans föfsta
ursprung, så widd Rec. känner detta bergs läge
af Büsching. Det är af fördomsfallen från Hermon
som från Samochonitis får sitt wärföde nedanom
Cäsarea.

Den likhet H. B. finner emellan Ps. 45: 10,
och Ps. 110: 1, synes Rec. minskas deraf, att på
förwa skället målas bruden „stående“; på det sedna-
re förefälles Mesias „sittande.“ Uti Bibliska stilen
beteftnar så å ett slags undergiftwenhet; att sitta
utmärker styrelsemakt.

Den af H. B. anmärkte „enallage personarum“
från „dem till de“ är ett tryckfel, det Rec. afbeder.
Med godhet inses det af följande perioder.

„Moab är mitt tvättkor.“ Det hörde till en
Michaelis att, widd sin löfande utwäfsning, här finna den
tanken: „Jaa wadar i Moabiteras blod.“ H. B. som i sin
Waltare antagit denna förklaring, uppgifwer nu en
annan mening: „Moab nedslår jaa.“ Det faller
dock Rec. något swårt, att David kunnat så säga
då han föref denna Psalm. Ps. 2 Sam. 8: 2, föf,
att Moabiterna, efter sitt swära uederlag, förblefwo
David undergiftne och icke vidare upprest sig.“ Ett
kufwad och stilla folk nedslår man icke mera.
I samma capitel ses, att Edomeerne i Gattadalen för-
lorade 18000 man. Det förefaller deribred Rec,
att äfwen Edom kunnat blifwa ett tvättkor, om
David lyftat på blod. Wäde Moabiter och Edo-
meer ledt stora uederlag. Begge wore från den tiden
David undergiftne. Det synes således wickelgare att
uttyda detta ställe om slafwenhet, fast af olika beskaf-
senhet. Moab tillhöde israhelns framförande, och
ffons aflädande föll på Edom.

Rec. har aldrig annat uederlägga den före

Schultens beruti, att רִיח , i arabiskan, äfwen nyttjas om „näseblod“ och betyder exstillare. Men han inser snarligen, hvarföre samma activa ord, då det af H. B. hos Job tolkas med „nedgjuta“ regnflurar, icke hos David må öfversättas med „nedgjuta“ höddighet. Det är ju bekant, att Ebreeerne, med ordet „fema“, förbundo begreppet af styrka, rikedom och ömninghet. Wagnspår, som „dröpa af fema“, äro icke någon ädel bild. Den utbärdar icke analysen. Deputom söker Rec. den regel H. B. sjelf uppgifvit, att de Ebree: Skalderne i sina målningar „siga, men aldrig falla.“ Det synes dock vara ett skarpt fall, om David, sedan han så kraftfullt målat arfveägnet, „med himmelens rika wattenbrunnar, som öfversvämna fälten, som waterna ärens fåror, som upplösa den af sommarhettan sammanbrända jordkroppen.“ slutar denna höga poetiska teckning med „dröppande äskmoln.“

Rec. kan, med H. B. snarligen inse det vara en „öppertlig måtning“ att teckna jorden såsom ett rife på tre sidor begränsadt, men åt den fjerde utfräckt „till jordens yttersta gräns.“ Rec. anser, så wäl som H. B., att här är en förebild af det Mexiska riket, hwaraf Davids rike war en Typ. Men all Typ är bokstäfelig. Så nyttjas och denna Typ af Zacharias. Det skall alltid finnas woflagellat, att Media rike sättes emellan begge hafwen, Archipel och Midda hafwet, men tillika säges sträcka sig från Euphrat till Öddra Polen. Rec. menar dertföre hellre kunna sättas: „från Euphrat till landets (Palästinas) yttersta gräns.“ Denna gräns war „Egypti häck, som icke är någon gren af Nilen, utan en länge sökt och omsider funnen regnstrekm. H. B. skrifer, att, med samma skal, som man öfversätter „landets gräns,“ skulle och kunna öfversättas: „I begynnelsen skapade Gud himmelen och landet,“ Rec. har oärna läst denna stämmande tirad i ett så allwarfamt ämne. Det kan icke wara H. B. obekant, att אֶרֶץ , jämte bemärkelsen af „jord,“ äfwen betyder „jordens särskilda landskap;“ ja enskildt nyttjas om „blotta Palästina. I Domarens tid uppkom en hungernödd „i landet (בְּאֶרֶץ), så att Eliakim flyttade till Moab.“ Men om hungernödden då sträckt sig öfwer hela jorden, så hade flyttningen till Moab varit utan ändamål. Så heter det, att Davids utskifade, som skulle rädda folket, återkommo, sedan de „farit öfwer hela landet“ (כָּל הָאָרֶץ); men de hade ju icke farit öfwer „hela jorden.“ H. B. öfversätter sjelf detta ord med „land“, då meningen så fördrar.

Rec. hade anført, att Michaelis Ps. 72: 16,

der bergskullens såd jemföres med Libanon, icke öfversatt בָּר med „bullra“ H. B. kallat denna uppgift „orätt,“ emedan hos Michaelis, på detta ställe, med tydeliga ord, läses: „wird rauschen.“ Wärfeligen i den första upplagan. Men Rec. nyttjar den nya, och, såsom det på Titelbladet heter, „förbättrade upplagan.“ Der läses: „wird sich vermehren.“ En författares mening hde citeras efter hans nyaste arbete. Michaelis har ändrat sja. Han gde det ofta, då han antingen närmare granfikat, eller ock af andra dertill får anledning. Han förblifwer dock alltid den store Michaelis. Han sann bilden af en såd, som „bullrade lik Libanons fogar,“ oformlig. Han sann, att ingen enda af de äldsta öfversättningar uttryckt sådant buller. LXX, Syrus, Arabs, lysa alla på „rik skrd.“ Han sann, att icke ens den Chaldaiska Chargem, hwilken han först följde, med säkerhet så kunde tolkas. Det är må

hända rätt twifligt, att בָּר i Chaldaiskan egentligen betyder „bullra,“ ehuru så öfversättes i Waltoni Polyglott: Aрер ut Libanus. Detta ord betyder, efter wära Lexica, blott congregari; convenire, confociari. Så nyttjas det i Dan. 6: 6, der Babels förenämste män „fdrenade sig“ (בָּר) att till Konungen frambara, icke en „bullrande“, utan en wördnadsfull föreskällning. Så föreer ock Castellus, i sitt Lexicon heptaglotton, detta Davids ställe under Chaldaiska begreppet af בָּר , convenire. Det är owist, om בָּר , äfwen i Ebreiskan, har bemärkelse af „gny.“ Utminstone öfversätter H. B. detta ord och des derivata, Ps. 2: 1, med „sammanfatta sig;“ Ps. 35: 15, med „sällskap, som går till Guds hus;“ Ps. 64: 3, med „sammangaddningae der lönliga stoft beredas.“ Således allt utan gny och buller. Utom allt detta står icke i texten בָּר , utan בָּר ; ett helt annat ord, som betydde „commoveri, dallra, skakas,“ tropice „darra“ och „bäfwä.“ LXX $\text{αὐτὸς ὁ ὄρος ὡς ἐλευσθαί.$ Schindler i des Lexicon Pentaglotton, skrifer: בָּר , Charg בָּר , commovebitur sicut Libanus fructus ejus; spica frugum adeo bonæ erunt, ut vento flante moveantur, sicut arbores silva. Så har han öfversatt Chargin. Wår nyaste Ebree: Lexicograph, Gesenius, i des Hebr. Deutsch. HandWörterbuch, Leipzig 1812: Es woge wie der Libanon seine Frucht. H. B. kallat en sådan tanke „tom.“ Rec. menar wädesigare wara att antaga en obewislig. Det skall alltid blifwa naturligare samt med språk och sak enligare, att söka jemförelsen i sådens wägliga rörelse, än i buller och gny.

L i t e r a t u r = S i d n i n g.

No 10.

Lördagen den 12 Mars

1814.

R e c e n s i o n e r :

Poetisk Kalender för år 1814. Utgifwen af Åkerbom. Upsala. 123 och 171 sid. 12:o, med en Musikplanche.

Hvad som gemensamt utmärker de diktingar, som innehållas i denna Samling (liksom i omlinhet i des båda föregångare), är en herrskande idealisk anda, en slägt af detta fantastens själfständiga, blott genom sig sjelft begeänsade lif, som ensamt förnär goda verser till poesi och widmakthålla des oförgångliga ungdom. Den öfverfinliga slutilighet, på hwilken hvad man kallar Skönhet, eller den högsta harmonien af ande och kropp beror, är en egenkap som tillhör endast sådana själar, der en bewarad hjertats offuld och barndom, i trots af tidens yttre framskridande, fortfar att sätta naturen i ett romantiskt förhållande till menniskan. Inbillningskraftens spånstighet warar endast så länge som des helighet. Religion och Skärlek äro Poesiens ewiga poler, och det fysiska lifwet är inom hennes område en

odöndlig kedja af sköna variationer till det från ewighet till ewighet framställda temat af en Gud. Hon är den Delpoetiska prestintan, som ur naturens djup uppfattar hans orakel. Den verkliga Skalden betraktar sin kallelse såsom en gudomlig ingifwelse och sin säng såsom en religiös handling. — Att hafwa kunnat wäcka en sådan anda i vår witerhet, för hwilken den samma konstens enda och egentliga wäsende så länge warit främmande, är en förtjenst, som redan ensam berättigar Utgifwaren till ädla wärelserns bifall.

Tio af deska Skaldestycken äro Öfversättningar, alla de öfriga Originaler: deska skola wi granska colлектift under sina upphöfsmåns rubriker.

Utgifwaren har (utom med twenne sängstycken som smycka äfwen denna afdelning af Romanen, och af hwilka isynnerhet Leones säng starkt talat till Nere's känsla) försett denna sin Nyårsgåfwa med tio egna compositioner. — Sex af deska äro Sonetter: Desfuvius, sid. 3. Ingelgren, sid. 34. Maria Stuart, sid. 70. Swedenborg, sid. 71. Lidner, sid. 72. Elgström, sid. 73. Hr

Ätterbom är den af våra skalber, som mest och lyckligast betjent sig af detta skalberlag. Såsom de fullkomligaste af alla hans Sonetter anser Rec. nu trenne här befintliga: Desvius, der konstnärswerkfjamhetens hemlighet på ett halft affräckande, halft lockande sätt är uppenbarad; Maria Stuart, en snillrik commentarius öfwer nygnådnda ämne; och (kanke framför de båda andra) Swedenborg, der Sveriges Theosoph genialiskt är beundrad och förklarad. Äfwen Sonetten till Ingelgren är ett herrligt Dödsoffer, der skalben gör ett rörande bruk af den stora, sonna tanken:

„Dödlighet i tiden, är en willa:

Den sanna blef åt själens urbild lånad;

Hon bor i wiljans himlaburna trånad,

Som inga ändliga bedrifster ställa.“ —

Obetydligast är Sonetten öfwer Elgström. Förf. har för ofta behandlat detta thema, för att deraf kunna bilda någonting nytt. — Af Uggiswarens öfriga skalberstycken möter man först Swensk Segersång, sid. 4:6. Churu den innehåller mycket wacker, är den dock wäl icke, såsom ett helt, något fulländadt mästerverk. Man märker tydligt, att denna genre ej är Författarns; särdeles på äfkilliga söka och konstlade föreställningar, t. ex. följande:

„Ät hjeltor gaf Ödet ej solens spann

För att bränna den klagande jorden“ —

Wängen skulle kunna falla på den tanken, att dessa rader endast blifwit bildade för att erhålla rim till de båda ypperliga verserna:

„När Wäldet en gräns för sin fräckhet ej fann,

Kom alltid förlöfarn från Norden.“ —

Men ett beröm för lyckade ställen (på hvilka denna Segersång wisserligen är rik), är för en sådan Skald icke något utmärkt

beröm. — Deremot har det i högsta grad förwäntat Rec. att under rimmen Till Hilma B**, sid. 43, 44, läsa Uggiswarens namn. De hastwa icke blifwit ostrade af poetisk inspiration, utan af ett beslut som tillfället wäckt: att, det måtte kosta hvad som helst, skrifa vers. De äro således strade med de bekanta sentimentalt-naiva granlärerna och dertill hörande antithes-präl: hwilket alle Åstadskommer en underlig disharmoni med Författarens individualitet, som äfwen i dessa band icke kunnat förbjuda sin närvaro och sin högre natur. — För att bringa deras brister i en hastig förghthenhet, kunde Förf. icke gerna ställa dem på något förmånligare ställe, än bredwid den hänryckande Serenaden, sid. 45. Med mera Charis har kanke aldrig wällustens brännande trånad yppat sin förestulna lyfthenhet, än i detta lilla mästestycke, som knapt behöfwer den i en not beprisade melodien för att wara musik.

Dock den som vill se Hr Ätterbom i hela hans konstnärsterhet, den läse det dyrbara dramatiska fragmentet Sägel Blå, sid. 77:123. Hwilken stänk måste detta Drama, såsom fulländadt, blifwa för wår Literatur, då redan blotta fragmentet är det yppersta poem, som hittills förnummits på den Swenska Sångmöns läppar! De som af den stora anda, som i allmänhet karakteriserar Författarns lyrik, ej kunnat öfwertryga sig om hans förmåga till bildandet af en större composition, — böra förwäna de finna det af dessa förtjusande Scener; hwilka wisa, att denna banan är just den egentliga och sanna för hans förmåga. Då han här wunnit tillfälle, att fritt och obes hindradt afstrycka en spegelbild af hela sin inre werld, har denna skapelse icke den sjukliga, halft förtwiflade ton, som man föres

brätt mängden af Hr Atterboms mindre Dikter: utan allt lefwer här i det element af ungdom och friskhet, hwars lifliga omgifning det Romantiska Skådespelet nödvändigt fördrar, så, som Shakspeare, Calderon, Goethe, Tieck, Dehenschläger m. fl. i oödbliga måsterstycken framställt des schema. De hafwa framställt det såsom en af den rikaste bildningsförmåga och den innerligaste känsla, med trolldrafwen af den rena barndomens ofskuldstro framkallad Fée-werld, som tillika är symbol af den djupaste wissdoms aningar; och Hr Atterbom har genom dessa Scener, såsom fulländad, wärdigt slutit sig till ähören af dessa Konstens glänsande hjeltar. Man måste beundra idéens oändlighet, framställningens klarhet, dictionens upphöjning och karakterernas milda och rent colorerade individualitet, hwilken är lika finligt åtfärdlig och bestånd, ehuru de alla äro hämtade ur den idealiska sphaeren. Man erinre sig blott den konunglige riddaren Amundus; den sköna, sanna, förtjusande qwinnan Florina; den ädle hofmannen Eyrino; och om Deoletus förekommer oss såsom ett andligt porträtt af Författarns själf, så är orsaken dertill blott att hans karakter är den mest träffande teckning af

„En man, som lefwer endast i det Sköna,
Lifsom en fågel i den fria lusten;
Som söker det på jorden öfwerallt,
Och finner det — i sig och i sin cittra.“
(sid. 103).

De enskilda partierna, hwart för sig, äro lika förtäffliga som det hela. Så t. ex. huru ypperlig är ej scenen mellan Jägarna (sid. 77-80); Deoleti förklaring öfwer sin Swartkonst (sid. 110, 111); den hänförande sången om Grafwien (sid. 112); om de tre färgorna (sid. 99, 101) o. s. w. Deputom

har Skalden i den sköna, af wär och kärlek gäddande Congonen, sid. 89-93, wisat att wårt språk i wälljud och klangerik verobygnad kan trotsa de flesta Europeiska, så snart det blir använt af ett snille, som förfår draga fördel af des tillgångar. Äfwen skulle Rec. snart wara frestad att återtaga den anmärkning han gjort i anledning af Swensk Segersång, då han nu återläst den odöwsträffliga „Kungasången“ om „Ödens adliga jagt,“ sid. 97-99; men dessa båda stycken höra wäl just icke egentligen till samma genre. — Wätte Förf. snart uppnå den framtid, som han i företalet önskar sig, då han „får ohindrad och sorglös lefwa för den konst som han älskar!“ Sjelfwa fördomen och afunden, som icke eröttna att förfölja honom, sola då lankända bringas till sansning.

Med fågnad har Rec. sett wenne stycken undertecknade med den bekanta firman G—R. Det ena, Wallgoffe-wisa (sid. 7), målar med raff ton det triffa och sorgfria lif, som är en följd af wilstandet i den öppna naturen, på höjderna och bergen. Det senare kollar Omständigheterna. En blick i Andewerlden, sid. 35-37; ett öwärdeligt, originellt måsterstycke af hög komisk effekt. Det är genomadt af en fritt spelande humour, och des uttryck är så genialiskt, djupträngande och leende, att wi i alla länders literaturer, sammantagna, äga få satirer af detta värde och detta egna Skapshune. Deputom framträder wid slutet af stycket, på det frapantaste sätt, det höga, rena allwar som måste ligga till grund för allt äkta Skämt. Rec. önskar, att denne Skald, som hitills i ett med detta heterogent Skaldslag skärdat så många lagrar, hädanefter må äfwen i denna nya riktning af sin produktivitet skänka oss mönster.

Sinrik uppfinning, tåkt fantasi, varm känsla och innerlig patriotism tala med våra gamla Folkvisors rent hållna språk i den sköna Romanen Stolts Henrietta (sid. 24-26) som är undertecknad A—Z—. Äfven den, ty wår! icke orättwisa förebråelse, som innehålles i Slut-strophen, uttryckes i det helas äkta ton, genom en ädel diktion för mildrad:

„Mång Nordens tårna glömmar, med welslingar i dans,

Den klaraste bland stjernor i Nordens hjeltekrans.“

Den grymma tillfälligheten har gifwit Angelgrens Affkeds-Suck (sid. 31-33) ett förhöjdt sorgligt behag, som denna lilla elegi dock i sig sjelf, genom sin stilla klagen, redan äger. En rörande sinrikhet utmärker sista strophen:

„Nu farwål för ewigt!

Ödets jernröst kallat — —

Ät, et: wål för ewigt!

Echo återkallar.“

Endast en oegentlighet kan man här klandra, hwilken tycks hafwa uppkommit för rimmens skull:

„Der på Emåns wågor

Månan såg från fullen;

Hilda mina lågor

Röjde öm i fullen.“

Hwad will wål detta betyda?

Herr —l—n, som i förledet äres Kalender författat de båda lyckliga Allegorierna Sköldmön i Sunnansfog och Kämpen i Nordansfog, har till denna bidragit med trenne stycken. Allegorien har i senare tider flitigast och med fördel blifwit använd af en Dansk Sångare, Jungemann; och naturen synes hafwa kallat den unge Swenske skalden till hans lycklige medräffare. Denna förmodan finner Rec. nu derigenom be-

styrkt, att det bästa poem Herr —l—n hitills lemnat, eller Jägarn och Hinden (sid. 66-68), också är en Allegori. Der framställles bildligt, huru tiden gör jagt på menniskan med tillhjelp af sina trenne hundar, de trenne lifwets åldrar; tills hon äntligen faller, och den förfärliga jägarn i natten hemsläpar sitt rof till sin wäntande maka, Förgångelsen. Tanken är ryslig, men sinrik. Så i anseende till uppfinning som sffständig behandling, äger detta Skaldestycke onckligt mycken förtjenst. Rätt tåkt är den muntra, idylliska teckningen af Siffaren (sid. 27-29). Och ehuru imitationen efter en bekant Engelsk madrigal, under titel: Den helande Kysken (sid. 30), icke sål jemförelse med de stycken wi nämnt, förråder likwål äfwen den en icke wanlig poetisk talang.

Med signarnen S** lemnas en Sonett (sid. 57); wid hwars flersaldiga genomläsning Rec. ändock icke kunnat upptäcka, huruvida Förf. sjelf haft klart medwärande af hwad han här wölat uttrycka. — Eternellen och Rosen (sid. 58, 59) är deremot en ljust sunnen, fast något mätt symbolisering af en mild förtrostan. — Det mest genialiska af denne unge författares poemer, är utan twifwel Apollo, Bacchus och Venus (sid. 16-19); hwilket, i hwarje stroph för sig betraktad, är ett ganska lyckligt tillägnande af det Bellmanska maneret, ehuru dess organisk i det hela, saknar Bellmansk hållning.

Romanen Saksfeun (sid. 9-13), som är undertecknad O***, framställer mutatis mutandis och med amplifikation den idé, som ligger till grund för Hammarfölds Sköldmark; i ett manér, som är bildadt dels efter Hedborns Stjernarps-Siffare, dels efter Uterboms romans (i Supplement till Poet. Kal. för 1813, s. 264);

„Mungersven går ensam på sjöstrand.“ Om den således i ofseende på uppfinningen icke kan göras anspråk på originalitet, så är till- wäl utbrändet, några affektationer oberäk- nade, rätt wacker. — Af samma hand läses (sid. 14) en Wisa, som är en närt imitation efter Marchisjons Andenten; ty att den icke egenligen bör kallas öfversättning, kan genom den tyska och den svenska begynnelse- strophens sammanställning genast könjas:

Ich denke dein,	„Jag minnes Dig,
Wann durch den Hain	När näckergalen
Der Nachtigallen	Med sorglig röst,
Afferde schallen.	Genstuder qwalen
Wann denkst du mein?	Wår mitt bröds?
	Når minns du mig?”

Första rangen bland de i denna Kales- der befintliga öfversättningar tillkommer dock wiserligen den mårterliga tolkningen efter Goethe, Af en Landskapsmålare (sid. 20, 23), af F. B. Schw**; då man erin- rar sig, hwilken öfwiad finkänsla, hwilken no- ga bekantkap med utbilden och hwilken nästan likariad hug der fordras, för att så ledigt och elegant, som här sett, på den wanligtvis mindre smidiga Swenskan, åter- gifwa ett af de lustigaste och gratifaste bland den store Goethes smärre dikter.

Veraktar man åter de Taltenska och Swenska språkens himmelswidr olika tillgån- gar, swårigheten att copiera Petrarcas ma- nér, och de skade beswären af Sonettens konstiga konstruktion: så torde mången wisja gifwa ett lika högt loford åt de Sonetter efter Petrarca (sid. 60-63), med hwilka Herr L. wårdigt uppreadt såsom en af våra umärkaste poetiska öfversättare. Det är ämningstone wist, att det myckna lyckade i dessa tolkningar öfwerglånser och bortskymmer det här och der twingna och oegentligt gifna.

Den första bland dessa fyra (den 131. i ori- ginalets Prima Parte) är till det mesta, och den sista (den 83. i originalets Parte Secon- da) helt och hållet fri från dessa små dunkels- heter. Men i den andra, (134. i origina- let), träffas ett par ställen, hwilka Rec. öns- kar precisare. Det första:

„—och den (andredragen) i englasången
Utsjogar sem, den skära, klara, höga.“

Originalet har:

— e poi in voce gli (spirti) scioglie
Chiara, soave, angelica, divina.

Det är onekligen en wackerare föreställning af Utsjandarne, gli spirti, (ty andes- dragt heter fiato, halito) upplösta i en gudomligt klar och ljus röst, än att andes- dragten utsjagas. Det andra:

„Men röstens skönhet, som mitt sinne winner,
Ät själen himlen skänker, om hon stanna
Och höra will, förru hon är flyktig worden.“
Öfversättarn har icke rätt klart uttryckt Pe- trarcas mening:

Ma'l suon, che di dolcezza i sensi lega,
Col gran desir d'udendo esler beata

L'anima al dipartir presta raffrena —
som är, att den förtjusande röstens tillbaka- höll den till afstäg särbdiga själen, genom det hos denna wäcka begäret att i hörandet wara lycklig. — Till slut må anmärkas, att taleidret „mindre hård än hållen,“ i tredje Sonetten (den 34. i Parte Seconda), alldeles icke uttrycker Petrarcas meno altera. Denna Sonett är annars ganska ledigt öfwer- satt; och Hr D:s versifikation förfjenar beröm.

Ännu återstå fyra öfversättningar. Den ena, af L. E., återafswer troget en fantasi Under Lillas Fönster (sid. 38-42) af Schack Staffeld. I denna tolkning saknas ingenring mera, än det öfversärliga utro- pet: „Hellige Jordens Havblis!“ — Tråffande

och otwunget har Herr S—z i Morgon och
 Aftron (sid. 64-65) på vårt språk öfvers-
 flyttat en sång ur Berners ryktbara mysti-
 ska Drama: Die Söhne des Thals.
 — Samma onidöme kan sällas om de twene
 ne tolkningarna efter Schiller, Flickans
 Klagan (sid. 47), undertecknad Ö., och
 Dichyramb (sid. 49), hvars signatur är
 N**m. Wid denna senare kan dock näm-
 nas, att i begynnelsen af andra strophen, är
 den första frågan:

„Sågen, hur skall jag
 Undfåna dem alla?“ —

utsträckt till Gudarne, twertemot originalet,
 der det heter:

Sagt, wie bewircht' ich,
 Der Erdegeborne,
 Himmlischen Chor?

Herr Palmblad har detta år, utom
 fortsättning och slut på den i 1812 års Ka-
 lender började Romanen, lemnat en liten
 saga, Narcissus (sid. 51-56); der han
 artigt nog begagnat den af Eustathios upp-
 gifna berättelsen, att Narcissus derföre för-
 älskat sig i sin egen bild, emedan han trodde
 sig der se sin systers. Det hela är dock mera
 flyktigt utkastadt, än egentligen utfördt, och
 diktionen lider här och der af profaismer.
 Hvad likväl mest bår tadlas, är den obehag-
 liga, nästan oläsbara metern, ett slags dak-
 tyliserad troché: helst ämnat så wäl egnat sig
 till ett Dionisk Etyllion, och således fordrat
 hexameteren. — Hvad Romanen angår, vill
 Rec. nu, sedan den blifwit slutad, uppfylla
 den förbindelse han wid granfningen af för-
 ledet års Kalender åtog sig: att sälla öfwer
 den ett bestämdt och utförligt omdöme.

(Slutet e. a. g.)

Skrifvel till de emot Kesar Napoleon kets-
 gande Bläckhorns-Hjeltar. — Harmos
 lågt, är elak dåskaf: men harmas de-
 delst, är Rätt. — Sthm. 1814. 40
 sid. 80.

Såsom inledning till denna brochure,
 som blifwit afstrad af owiljan öfwer det låga,
 omanliga conjunkturs-paffillerandet mot Na-
 poleon, uttrar sig Förf., Hr Lörneblad:
 „Jag har funnit detta ämne wara af en så
 hög och enkel rättwisa, och hafwa så stor
 pretention på opartiskt bedömande hos ett
 folk, hvars grundkarakter ytterst hwilar på
 Sanning, och Ära, att jag ej twekat utskita
 mitt namn. Med något annat anspråk ser
 det ej.“ — Sedan Förf. ådagalagt huru lit-
 tet han är någon anhängare eller beundrare
 af den rysligt sublima natur, som Kaka
 Diphones saktla öfwer wår werldedel, fram-
 ställer han på det mest klara sätt allt det oadla
 och låga i de förryctaste och skändligaste af
 de hos oss utkomna paffiller, såsom Buona-
 partes Bekännelse, De Anonyma
 Drefwen och Jernburen. Såsom
 motsatt exempel, och exempel att följa, då man
 vill uppräda som politisk författare, nämnes
 deremot E. W. Arnolds bekanta bok, Geist
 der Zeit. Rec. misstänner wist ej det goda
 och den genialitet som finnes i denna skrift,
 men såsom något förträffligt helt har han
 dock aldrig ansett densamma. Den som
 högre älskar en sakrik och klart genomtränkt
 afhandling än en känslig och hårtig deklama-
 tion, läser hellre Fichtes Reden an die
 Deutsche Nation, eller den store men olyck-
 lige Dülows mästertliga skrifter.

Stilen i denna lilla skrift är warm,
 manlig och säker, och har ett ofgjordt tycke
 af den Thorildska prosan. Ett exempel,

det första som fallit Ned under handen, kan tjena för flera. Sid. 17: „Den ädles harm är helig och wördnadswärd; han förblandar ej der stora med det små (?), det försärligt jettelika med det lilla wanckapliga, ej saken med personen; han skifver allt detta &c. Ty annars kunde man lika skälligt säga om ett Lejon, i den stund det krokar sitt rof: Detta Lejon är ett misshoster, ett grymt föraktligt djur, utan värde och storhet: och sånunda i sin galna ensidiga blindhet håda sjelfwa Konungen bland djuren och ett of Naturens skönaste mästerverk. Den ädle, som harmas, wördar all storhet och styrka, högre och högre, ju kraftigare de uppenbara sig; ty all owanlig storhet och styrka hafwa i sin natur någor, som bjuder wördnad och beundran.“ m. m.

Tyska Prosten. Förre och Senare Delen; samt Bekantskap med Döden. (Orimrad Blankvers). Sthm. 1813. 1 ark 3:o.

Hvem påminner sig ej wid denna rubrik den Prost, som
 „då han hade lukt af något lustigt lag
 han styrde dit med fulla segel;
 lofwerade sig hem igen
 mot klockan tolf om midnatten,
 rikt lastad, säkert conwojerad
 utaf Caplan och Klockaren;
 löpp in i hämmen, sof till andra middagen —
 stod upp, — låt lasta ur — och åter res
 parerad
 begaf sig ut till hafs igen.

Sedan flera år tillbaka har detta wäls bekanta stycke flugit i affskrifter omkring, och Carl Lindegren derföre fått namn af en qwick poet. Omföder hörde man det sällan omtalas; snart hade tiden uppswållt både den slukande Prosten och hans Panes gyrist, när man helt oförmodadt ofwervastas med denna uselhet i allmänt tryck. Men ej nog dermed. Förf. har tillagt ett fragment, som han kallar Tyska Prosten, Senare Delen, hwart han egentligen icke wet hwad han will säga, och hwilket stycke, af samma smutsiga fantasi, som Förre Delen, t. ex.

— „Kärngarne

förtwiflade,

blott skrek Ått! och pipte We!

och wände fötterna mot polen“ —

har ej på långt när dennas förtjenst i afseende på versifikation, hwilken är ytterst eländig, såsom följande alexandriner:

„Min tröttridna Pegas har åter pustat ut;
 har dubbelt foder fått af swarthafra från
 Pinden.“ m. fl.

Det wore önskligt, att den haltande Pegasen wille i ro äta sin swarthafra och förskona sig från sina tungfotade caprioler!

Den så kallade Orimrade Blankversen, (som will säga orimrad vers utan rim), under titel: Bekantskap med Döden, som i slutet af Tyska Prosten bifogas, är ett makalöst foster af en totalt förwitrad hjerna, som mera väcker meddelkan än åldje.

S m ä r r e S t r i f t e r.

Rikens Ständers Justitiä Ombudsmans Embets-Verättelse för år 1813. Cthm. 1814. 4 ark 4:o med tvänne Tabeller och 1 ark Bilagor.

Innehåller anmärkningar öfver Landbrukets tillstånd i de orter Justitiä Ombudsmannen genomres; nyttiga inrättningar i wisa Län widtagna; om förhållandet mellan Presbyterskapet och des Coetneboer på Gottland; öfver de allmänna betesmarker på Sland; underrättelser om föreslagna förändringar wid Fångstadsen och Märkeängs-Exorerna m. m. Under den företagna embetsresan, som skett genom Upsala, Nöbbings, Skaraborgs, Linköpings, Jönköpings, Kronobergs och Calmare Län till Gottland, har Justitiä Ombudsmannen funnit „Administrationn oföremittlig“ (sid. 26). — Och „offentliggörandet af Märkeängs-Handlingar uti alla Lagskippingens grenar“ anser han „såsom den öppersta förwån wäret Fädernesland af den återställda Tryckfriheten hittills wunnit.“

Tre Nya Krigs-Visor, Den Föresta: En Afbedsång af en ung Bewäringsman, som går ut i fält. Den Andra: En Fält-Visa efter landskningen i Pommern. Den Tredje: En Egerlång öfwer slaget wid Dennewitz eller Jüterbock. Tre nyh komna ifrån Sjöfland. Alla Tre sjungas på sina egna hurtiga och behagliga Melodier. Hrebro 1813. 1 ark 8:o.

De visor, som numera hos oss i denna form blifwa tryckta, förtjena wänligtwis icke en bildad läsares uppmärksamhet. De närwarande gäva

från denna anmärkning ett utmärkt undantag. De äro diktade i samma moner som Gleims Preussiska Grenadiers-sånger, och lifwas af en stilla religiositet och ädel patriotism, i den glättigt naiva ton, som förråder en släkt af den ädla skaldecanda som bildat den Gamle Knekten och så många andra intagande produkter. Allra klarast framblifwa dessa födna egenskaper i första wisan, hwilken onekligen är den bäst lyckade. Så måste ett enkelt, castt och ungdomligt hjeltefinne uttrycka sig; och en manhaftig soldat kan ej buska sig en herrligare minnesruna på sin grift, än dessa verser:

„Hur sålt, att dö för Land och Kung,
Wid Årans segerrop!
Hur fönt att saknas wén som ung
Wand Sverges kämpapop?“

Den andra åter är den mattaste. Skalden har icke warit så alldeles hemma i den werld, dit han den gången sträckt sin fantasi. — En för stark sammanbopning af historiska namn och anekdoter, nedtynger här och der den tredje sången, men den begagnar dem merendels på ett hänryckande sätt, och geniets klaraste gloria omgisswer luststropherna:

„Ett Breitenfeld från Jüterbock,
D wäg af åra full!
Lyft, Torstensson, din kednata lock,
Och nicka från din mufl.“

„Och kaka földen på din grift,
Att det ger fjerran dån,
Och eldar till en stor bedrift,
Hwar Fosterlandets son.“

N ä t t e l s e :

Cid. 177 r. 38: 9 st. Jesus Christos, i. Jesus Christos.

Bihang

till

Swenskt Litteratur-Tidning.

N:o 10.

September.

1814.

Underrättelser om nyare Danska Böcker.

(Se föreg. N:o 7, 8).

Olof Rudbeck den äldre. Et Biographiskt Omrids af Rasmus Nyerup. Særligt aftrykt af det Skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter for 1813. Kjøbenhavn Tr. hos Andreas Seidelin 1814, 63 sid. 8.o.

Medan de fleste så kallade Literatörer i Sverige antingen förgåta eller förnämligt rycka på axlarna öfver sin Landsmon, den margkunnige och grundlärde Olof Rudbeck den äldre, Medicinå Professor wid Upsala Akademi, född i Westcrås 1630, död i Upsala 1702, har en utskänning wisat denne högförtjente man den heders hans minne tillkommer *). Närmare Skrift är författad med en upprigtig och opar-

tist sannings-kärlek, som i synnerhet yttrar sig i frågan om den bekanta striden mellan Rudbeck och Bartholin om den i Läkarkonstens annaler märkwärdiga upptäckten af Vasa absorbentia *) (sid. 9-18). Hr Prof. Nyerup antager fullkomligt den store von Hallers dom; som tilldelar Rudbeck uppsinningshedern. Större delen af denna Skrift intages af underrättelser så wäl litterärhistoriska som bibliographiska om Atlantica **), detta aldrig nog bundrade min-

*) Rudbeck meddelade lärda werlden sin upptäckt i tvenne latinska afhandlingar med titel: 1) Ductus Hepatici aquosi & Vasa Glandularum serosa, nunc primum inventa, Arosæ 1653. -- Ny upplaga med figurer och bref till Hemsterhuys, Heidelberg 1659, 1699. 2) Epist. ad Th. Bartholin qua sibi primam inventionem Vasorum Serof. Hepatis contra Bogdani calumnias asserit, & Vasa serosa Cordis, pul. mon. &c. ab Ipso Lugd. Bat. & Upsal. inventa describit. Upsaliæ 1657.

*) Bland inhemska minneskrifter öfver Ol. Rudbeck äga vi blott en Parentation öfver honom hålln af Professor C. Lundius. Wännen finnes Ol. Rudbecks lefnadsomständigheter anförde i Prof. J. G. Acrells Tal inför Kongl. Wetenskaps Akademien i Stockholm: „om Läfarewetenskapens arundläggning och tillwärt wid Rikets äldsta Lärosäte i Upsala,“ Stockholm 1796; äfvensom hans lefnadsbeskrifning af KansliRådet Carl Reinhold Berch i 1:sta Häft. af Samlingar i Swenska Historien, Upsala 1798. Äfwen hör här till läggas hwad den förtjente Professorn och Ridd. Doct. Thunberg uti orationen wid Medicinå Doctors Promotionen i Upsala 1810, äfvensom wid nedläggandet af Akademiska Rectoratet detta år, talat om Rudbecks förtjänster. Detta tillägges för dem som icke hört med hwad entousiasm denna veteran talar om sin förtjädnare Ol. Rudbeck.

**) De 2 första Tomerna af detta nu mera sällsynta verk, förekomma mera allmänt. Den 4:de Tomen, hwara nästan hela upplag. tillika med ett annat Rudbecks verk Campi Elysi, gick förlorad i Upsala brand 1702, räknas bland de allbrosällsyntaste böcker. Det är dock en lycka i olyckan, att af de högst 8 exemplar som ännu återstå, Sveriges större offentliga Biblioteker äga hwar sitt. Äfwen hde nämnas att det exemplar af denna 4:de Tom som förrt fanns i Biskoppens Doct. Benzeltjernas latinska Bibliotek, nu mera är tillfynnandes i Gref. Wrabelka Biblioteket på Skokloster. Wid autionen gjorde flera utländska Biblioteker betydliga anbud å detta exemplar; men hans Excellens Grefwe Wrabe inropade det till högt pris, på det att det samma ej skulle gå utur Riket. -- Bokhandlaren L. Salvius war sinnad att på 1750-ta-

nesmärke af Rudbecks genialitet, förwänande erudition och brinnande patriotism. De gå från sid. 23:51. Slutligen meddelas ett sörug utgifvet Dokument, neml. underdånigt Memorial på de Puncter, Hans Kongl. Maj:t alldrånadigt här i Upsala den 8 Junii 1683 på Hans Excellences så och mitt underdånigsta fördrag sig förklarade, afskrifwet i Maj 1813 efter en Copia i Hr Öfver-Inspectoren Meschers Boksamling i Stockholm (sid. 59:63) och är ett märkwärdigt bewis på hwad Styrande Makten i Sverige den tiden gjorde för Litteraturen och wetenenskaplig odling *). Det hela är utfördt i en liflig och ledig stil, men nog wärdelöst författadt i ansesande till uppgifter af namn och wisa facta. Så skrives wänligen Rudbeck ehuru mannen hette Rudbeck, såsom han också riktigt kallas sid 3. Sid. 31 läses Enholm i stället för Ekholm. Sid. 49 står Worm i st. f. Bartholin. Sid. 43 uppgifwes att Upsala Akademiska Bibliotheks exemplar af Atlantica 4:de del blott går till 122 pag. men enligt den tryckta Catalogen (Hr. Rudbeck Ol. pag. 778) går det till pag. 210 och är således complet. Underligt är det äfwen att Rudbecks dödsår i denna Biographi ej finnes angifwet.

Det omtröcka denna Tom och utgaf i denna affigt en tryckt Prospectus, men verkställs det följde ej derpå. Således får man någon gång se denna Tom i manuskript, och lär Ryksa Generalen Frih. Suchtesen för sitt stora Bibliothek, genom Hr Arkiebskoppens försorg, icke låna sedan taga en afskrift efter Upsala Akad. Bibliotheks exemplar som är det completteste.

*) Rec. har likaledes i Palmstedtska Saml. i Upsala sett dåwarande Akad. Cantzlers Gr. Magn. G. br. DelaGardies Bref till Kon. Carl XI angående Rudbecks Atlantica, och så wdt Rec. kan erinra sig, är detta högst läsmärda Dokument ännu ej tryckt. Som Gr. DelaGardie der skrifer till sin Konung, höfdes det en Mänsenat att skrifa.

Såsom för våra landsmän, i synnerhet i närwarande tids moment, allmänt wigtigt och intressant, må om den nyligen utkomna Samling af Danske Wisor, meddelas några underrättelser. Fullständiga titeln är: Udvalgte Danske Viser fra Middeldalderen; efter N. S. Vedels och P. Syvs trykte Udgaver og efter haandstrevne Samlinger udgivne paa ny af Abrahamson, Nyerup, och Rahbek. Del. 1—5. Kiöbenhavn 1812—1814. 8:o. Wid denna titel bdr dock anmärkas, att Abrahamsons namn endast träffas framför 1:a och 2:a 2:a delen. Deremot efter dennes år 1812 timade bdd heter det blott udgivne af Nyerup og Rahbek. De fyra första delarne innehålla Wisorna, dock ej blott ur Vedels och Syvs samlingar aftryckte, utan corrigerade efter gamla handskrifter med en stor mängd andra wisor förökta och äfwen med åfkilliga ur dessa samlingar utlemnade, och sördfritt indelade på följande sätt: 1) Kwaempewiser, framställa äfwentyre ur det mythiska tidehwarfwer. 2) Viser om Tryleri, Omfabelse, Giengangere, med ett ord sådana der nordens Dämonologi och Magi utgåwa hufwudthemata. 3) Historiska Viser, eller sådana som afhandla wisa politiska händelser, från det 10:de till det 16:de århundradet. Wland dessa finnas några som angå Swenska händelser, och äro derföre troligtwis lånta från vårt land. 4) Romantiser og Ballader, hit räknas t. ex. Haborg och Signil, Axel Thordsons wisa o. s. w. Femte delen af detta werk innehåller, efter ett Företal der alla de som på något sätt bidragit till samlingen uppräknas och betäckas, följa melodierne på 36 blad och wänligtewis med twenne melodier på hwar sida. Derefter kommer först en Beskrifning af Nyerup, hwilken gör reda för inrättningen af samlingen; beskriwer 21 handskrifne codices innehållande wisor, hwilka för denna edition blifwit bezagnade. Den äldsta af dessa är upptecknad före år 1554 och den yngsta i början af 1700:talet. Wland dessa års äfwen de twenne codices upptagna som finnas i Kongl. Bibliotheket i Stockholm, skrefne omfr. år 1640. Derefter följer en dylik öfwer de föregående tryckta upplagor af wisor,

neml. den Bedelsta af 1591. Den af Bede samlade men af M. Gids urgifna Tragica, af år 1657. Den af Egv utgifne, år 1695 och den Sandwig-Nyerupska upplagan af 1780—1784. Slutligen meddelas underrättelser om ett Msc. innehållande Järländska och ett annat innehållande Färdiska visor. Aldrig följde en Efterkrift af Nahbek som meddelar ganska intressanta, fast i den tyngsta stil uppfatta underrättelser om Danska folksångens upphörande med Sorterup, anledningarne dertill och sedan om hwad af Danske Skaldar blifwit tillgjort att åter väcka smaken för densamma. Desutom meddelas i hvarje del af visorna historiskt kritiska anmärkingar, och ett Glossarium öfver gamla föråldrade ord. Denna samling är således af wien en dyrbar skatt för Nordiska språkforskningen.

Upplysningar i anledning af Recensionen öfver min upplaga af Phädrus.

Att förse sig med alla möjliga upplagor af en Auctor är, i sonnerhet i Sverige, alldeles omöjligt. Af de Phädriska editionerne är Burmanns den hufwudsakligaste och den hade jag hwad jag beklagar, är att jag icke ägde tillgång till Schwabes Commentarier, hwilkas tillwärelse, då jag (år 1809) utarbetade min upplaga, war mig alldeles obekant. Deremot kände jag wist den Dipontiska Skolupplagan, men jag gjorde mig icke något besvär att skaffa mig den, emedan jag kände att de Erolliska lectionerna af alla literatörer äro förkastade. Den sakkunnige Läsaren dömmes efter de prof som i recensionen äro anförda! — För mina läsare har jag alltid anförde skålen. Hålla de ej stånd för lectionen falsk, men ej för det att en annan läser annorlunda. — Freinsheim har jag skrivit emedan denne lärde Holländare (som dog i Ulm 1660) hette Freinsheim, fastän han på latin skref sig Freinshemius. Enligt Lessing, som fullständigast beskriwit den så kallade Romulus, hette den till hwilken han rigtade sina Fabeler Thiberius. Ordet pene, sid. 31, är icke tryckfel. Så förekommer det både i Burmanns,

Debillons och Walchii upplagor, och ordet skrivnes, såsom bekant är, lika ofta pene som pæne. — Dessa anmärkingar meddelas endast för sakens skull, utan att i minsta mån wilsa förringa wärder af den sakrika granskningen.

Stockholm d. 12 Aug. 1814.

L. Hammarstedt.

Swär.

A. Rec kan icke återtaga sin mening, att man, äfwen i Sverige, bör uppfjuta commentarerandert af en Auctor, till dess man hinnet inhämta hwad på ett sekel blifwit undanarbetadt. Utom de i Rec nämde, hafwa följande upplagor och hjälpredor för Se H. varit obekanta: 1) Vorbes, Leipzig 1803, med Bentleys, flere andra commentatörers samt egna anmärkn. 2) Heusingers Eisenach 1740, 1773 samt 3:dje uppl. 1800. Burmanns är der lagd till grund, men egna anm. tillagde. 3) L. H. Jakobs, mit Anm. u. e. volkst. Reg. f. Schulen 1785; von neuem bearb. u. m. e. krit. Verf. verm. v. W. Lange. Halle 1799. 4) Manheimers upplagan (efter Desbillon). 5) Zschuckes Skol-uppl. Leipzig 1790, efter Burmann. 6) Phädrus ausgesuchte Fabeln z. Gebrauch auf Schulen, ausgew. v. J. H. Campe, h. v. J. H. A. Schulze Brschw. 1791 mit erkl. Anm. dazu v. Eb. 1791. 7) Hertels. Ansb. 1807. 8) Ph. af Fabeln, metrisch üb. v. J. P. Sattler. Nürnberg. 1798. 9) . . . prosaisch üb. u. m. e. antiqu. Wörterb. erl. v. Hertel. 10) L. Hörsels gramm. Lexicon üb. d. Phädrus. Leipz. 1808. Rec:s tadel torde således ej wara så alldeles obilligt. B. Andelsen he i m är ju obollänst? Rec. har ej sett Freinsheim's namn annat än på latin. Det är möjligt att han häruti misstagit sig. C. Ordet pæne skafwas numera aldrig annorlunda af dem, som skafwa rigtigt. Skrifstillet med enkelt e tillhör Medeltiden. Se Woltenius.

Nekrolog.

Mag. Jacob Edfelt.

Jacob Edfelt var född i Jemtland, Underåters Socken och Byn Edsåsen d. 12 Dec. 1776. Fadren Jakob Jakobsen var Bonde. Genomgick Högskola och Herrensands Gymnasium samt inskrefs såsom Civis Academicus i Upsala d. 8 Mars 1798. Förswarade, 1800 d. 12 Nov., en Disput: Animadversiones in Volumen II:m & III:m Historiz Suecane Nob. Lagerbring. Promoverad 1803. Inlemnade s. å. till Swenska Akad. Anmärkninga mot des Stafsninglära. Speciminerade 1806 d. 3 Juni de Idylliis Theocriti Syrac. i 3 Afdeln. 1806 d. 26 Mars antagen till Litt. Human. Docens i Upsala. 1810 den 3 Dec. den äldste af de wid samma Akademi warande Magistri Docentes s. å. utarbetat ett Örfycke till Swenska Ordboken. 1809 förklarad competent sökande till Orädd L. Professoren och 1811 d. 4 Dec. på förslag uppförd till Litt. Hum. Adjunkten. Omkom, genom wärdlig händelse, d. 15 Juli 1814. Genom sina kunskaper och sin flitighet ägde han som Docens mycket förtroende bland Akademiska ungdomen.

Färda Nyheter.

Westerås.

Kongl. Maj:te har uti Skrifwelle af den 27 sista Jul på Landshöfdingens i Fahlun m. m. Hans Färdes underdåniga hemställan och Westerås Consistorii tillstyrkan, i nåder bifallit att Kyrkoherdeinkomsterna af Fahlun lediga Pastorat, för nästkommande år, skola, enligt med hwad Kongl. Maj:tes Skrifwelle till Consistorium af d. 26 Apr. 1810 om dylika Pastoraliers anslående till en Wagnadsfond för de mest besökte Lärohusen inom Sätter widare stadgar, tillfalla Trivialskolan i Fahlun, hwars Skolehus i bristfallat tillstånd finnes.

Nu mera afledne Prosten och Kyrkoherden i Swerwie A. Fahlcrantz har tillika med sin

nu efterlefwande maka testamenterat en summa af 1000 R: d. Riksg. till Etvendum för en Studerande wid Gymnasium härstäds som ämnar sig är Presteständer. Consistorium drager försorg om capitalens säkra förwäntande, och så länge Profinnan är i lifwet utbetalar Consistorium till henne intresser, som först efter hennes döds kommer Gymnasium till godo.

Carlstad.

Efter Consistorii Notarien Mag. P. Eszwendahl som blifwit utnämnd till Commisiter i Nyed, har Mag. Magn. Lagerlöf blifwit förordnad till Consistorii Notarie.

Söderborg.

Consistorium har under d. 8 Juni utfärdat fullmakt för Gymnasti-Bibliothecarien Mag. C. G. Santesson å den i Örgryte församling inrättade Commisstratur.

Dödsfall.

Kongl. Hofpredikanten, Contract-Profsten och Kyrkoherden i Leksöping, Ledamoren af Kongl. Krigswetenskaps Akademien J. H. Brantenberg, död d. 30 Jun. 58 år gammal.

Kongl. Swenska Legations-Predikanten och Pastorn wid Swenska församlingen i London, utnämde Kyrkoherden i Munktorp Dokt. Gustaf Brunnmark, död på Örnora RegementésKritswarvoställe i Dalarne d. 1 Augusti, nära 41 år gammal.

J. d. Eloquentia & Poeseos Lectorn wid Kongl. Gymnasium i Gese Mag. Joh. Melch. Schönstedt, död i Gese d. 7 Aug. wid 76 års ålder.

Professoren wid Kongl. Akademien för de fria konsterna, Kongl. Hofm:aren Er. Hallblad död i Stockholm d. 26 Augusti, i des 95 års ålder.

Rättelser. I Bibanaet No 8 för Juli står: sid. 63 rad. 8 st. Demonstratorn I. Demonstrator; sid. 63 r. 27 st. 1690 l. 1790.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 11.

Torsdagen den 19 Mars

1814.

R e c e n s i o n e r :

Poetiska Studier af L. Hammarströms.
Sihm. 1813. 197 sid. 8:o.

(Forts. fr. förra Årg. No 44)

Gerna erkänna wi, att Hr S. i denna samling af sina Skaldesycken — för att fluta från dem, som tilldörene varit tryckta — betydligt förbättrat deras mecer och rytm. Men huru kan detta förmildra läsarns kländer, då migljud återstå i en mängd, som skall märkas äfwen af den mest oinwigde i språkets profodi, och då de till sidre delen äro af en sådan beskaffenhet, att de med ett par penndrag hade kunnat afhjelpas. När man t. ex. ser ett distichon, liksom det följande:

Läpparnas roser blomstrade opp blott för
mina kyskar;

Harmen sig höjer blott att skåfwa in-
under min hand (sid. 124) —
hwilken ändring erbjuder sig naturligare, än denna:

Blott för att kysas af mig, uppblomstrade
läpparnas roser;

Harmen blott höjdes, att lufst skåfwane
de möta min hand.

Särdeles har Pentametern beswärat Förf.
Man träffar här i remligt antal pentameter,
som likna dessa:

Slutligen ändar du med kärlekens stam-
mande suck (sid. 92).

Sträfwa till ettdera du, om du will
bli något wärd (sid. 94).

Wist är säkert den man, som själf det
rätta förstär (s. s.).

Då wid stranden af det sällare land du
bebör (sid. 101).

Eller du älskas will, men ej ge kärle-
kens lön (sid. 124).

Henne emot ditt stöt ryck ned uppå
kanapén (sid. 139) m. fl.

Mindre ofta uppträder man origtiga Hyramer

trer: likväl förekomma stundom äfwen i dem falska daktyler, ja en versför som icke fins i Swenska prosodien, Pyrrichien: c. c.

Stofret utaf wår dyrkade Prins: må

der dina tårar (sid. 18).

Sy jag känner det nu, att blott på af-

stånd är rådligt (sid. 97).

Har jag uppsattat min tid i konstens

oändliga spegel (sid. 114) o. s. w.

Någongång har versen också tvingat Höf. till nog besynnerliga ordställningar. En sådan är:

Han kan tömma sin bål, Påmta med
stickorna han (sid. 131);

der det sista han, utan att just wara metersfel, får en höast löslig accentuation.

Det skulle falla Nic. låt att wisa, huru Hr H. på lika sätt i de öfriga versarter, hwilka han lånat från Grefland och Rom (det nya så wål som det gamla), förbrutit sig emot deras schematismer: men wåra läsare frukalla och wisseligen från denna ur åtskilliga skäl öfwerflödiga exposition. — Höf. här i förtjenstfulla kritiska uppsatser så grundligt ådagalagt sina klara insigter i språkets och versbyggnadens lagar, att det wore obegripeligt huru dylika försöcker kunnat undfalla honom i hans egna arbeten, om det ej besyrkte hwad wi redan anmärkt om missförhållandet af wisa konstnårens praktiska förmåga till deras theoretiska kunskaper. — I detta afseende skatta wi hans berömda Kårleks Qwåden, ur andra synpunkter extremement attaquables *), att wara

*) Fru Staël Holsteins uttryck om Berners dramatiska verk, "quand on les juge comme des drames qui peuvent être représentés." De l'Allemagne, Londr. 1813. T. II.

tadelstariare än hans andra försök i antikkens styl. Men wore de ock alldeles tadelstria, så är likwål blotra tadelstheten i versifikation, ingenting berömligt. Den förutsettes såsom ett nödwändigaste willkor för en musikalisk versbildning; men är, för sig sjelf betraktad, blotra tomma frånwårelsen af bristfällighet.

Fördrigt skulle samsingen mycket wunnit i poetisk halt, om Hr H. wid urwålet af de Studier, som han anfert böra tryckas, hade ålagt sig en betydligt strångare inskränkning. Äfwen enligt den i begynnelsen af wår granskning angifna synpunkt, kan ej denna alltför ömriga fullständighet uråtkas. Sy sådana yttningar af artistiskt bemödade, hwilka endast gälla såsom ett slags personliga bekännelser, fåsta Åskådarns deltagande allena så länge, som de framwisa en i någon mån sät intresserande personlighet. Man intresser var såsom person, blott genom någon starkt öfwerwågende hufwudegenskap, som, då den grundar en positiv individuell karakter, tillika höjer detta positiva karakteristiska öfwer det omwäsentliga i den rimliga individualiteten. En så beskaffad herrskande och bestämmande egenkap finna wi med nöje i dessa Poetiska Studier, och den fölsånar dem ett ganska högt, fastän blott relativt anspråk på uppsmärksamhet. Man kan nemligen rättwist

p. 221. Dtta hennes wåste arbete har, utom sitt inre (med så undantag) fulländade wårde, den tredubbla märkwårdsgheten, att det är skrifwet af ett fruntimmer; att detta fruntimmer är en fransyska; och att författorinnan dermed will på godt manér beröda en utwidgning (under detta ord mårstas begreppet omwålsning) af fransyska litteraturens — äfwen Voltaire har meddelat det — trångare och en så vida horisont.

såga om denna Samling, att den i många falben af sina beståndsdelar, gestalter och åsytningar representerar — förstås, i små dimensioner och liksom i sammandrag — den chaotiska fermentation i vårt fäderneslands hög-
re litteratur, som ännu icke utvecklat sig till någon ordnad verldskapelse. Hade Förf. själf, när han föranstaltade om utgifvandet af sina försök i Skaldekonsten, ägt medvetande af denna deras symboliska karakter, och insett att den ensamt meddelar dem en objektiv betydelse, — sannolikt hade han icke då tillåtit sig, att inblanda der sådana ett prosaiskt ögonblicks framställningar, hvilka icke beteckna någon länk i hans åstheitiska bildning, än mindre något lifligt intressé af ett mönster som lockar till härnanning, och allraminst någon märkvärdig beskaffenhet af hans samtids. Eller hvad skal kunde förnä om att återläsa de fullnader, som insmugit sig under öfverskrifterna: Skaldebref till en ung Gofse, wid öfversändandet af ett Grekiskt Lexikon (sid. 185); Till min Zustra, på vår Bröllopsdag (sid. 187); Wid min Systers Bröllopsfest (sid. 189); I anledning af Herr Generalen m. m. Sköldebrands för-målning med Mamsell Charlotta Ennes (sid. 191), och åtskilliga andra dylika? — Förf. torde mena, att åtminstone det andra af dessa uppräknade stycken omöjligen kan hafwa framställts i något prosaiskt ögonblick. Derom är äfwen Rec. fullkomligt öfvertygad; men icke genom verserna. Rec. förmodar, att det förhåller sig med kärleken och i allmänhet med saliga känslor, hvad deras uttryck genom poesi berättar, på samma sätt, som med smärtande och sorgliga: nemligen, att en omedelbart i sinnet närvarande njutning eller plåga, i följd af sin ännu öfver-måtrabade häftighet upphäver inom bildnings-

kraften det lugn, den jemwigt, som fordras till poetiska Skapelser. Liksom solen blott wid dagens början och slut förorsakar morgon- och afson:rodnad, så synes också lifvet endast i clair-obscur, i hoppets eller i minnets, kunna förwandla sig till poesi. Rec. lemnar denna gifning till deras ompröfwande, som njutte den fördelen att röna lyckliga själsöfres: en ensidig erfarenhet dömmar blott hypotetiskt.

Rec. har nu i det närmaste löst sin uppgift, och kunde här billigt betrakta sitt värk såsom fullbordadt. Vi vilja likväl dröja några ögonblick wid föremål, som påfalla mera detaljerade omdömen.

Förf. hade gjort ganska klokt, om han af sina sju Psalmer bibehållit endast de twenne sista. Den ena, öfwer Ritersta D:nen (sid. 8), är ett echo af en sublim Kajolsk Rorkosång, som fullständigt och noggrant öfversatt läses i N. W. Schlegels och L. Tiecks Musen-Almanach för år 1802. Men oaktadt dess stora förtjenst, så i öfseende på kraftig symbolik som högtidlig rytm, kan den wäl numera icke förswenckas med hepp att användas i en protestantisk församling. Af ett desto renare ewangeliskt innehåll är den andra, som kallas Långtan och Zopp (sid. 9.) Uttrycket är hjerligt, bilderna enkla och kristliga, rytmen ljuf. De fem föregående upphinna ej medelmåttan. — Det är wärdigt att experimentera i hwilket Skaldeflag som helst, men ofelbart wärdigast i Psalmens. Näst en predikan utan kärna och form, är en mislyckad psalm det andelsaste och tråkigaste af all läsning. I hwar och en sådan composition måste den swära uppgiften lösas, att meddela den högsta poesi genom den populäraste tonart. Ingen af dessa fordringar får öfvermåttas. Denna uppgift kan wäl icke lösas af någon annan, än en prest eller an-

Delig man i ordets fullaste betydelse: en, som koncentrerat all sin själs dikta och traktan på sådana syfvelsättningar, som stå i omedelbart sammanhang med Verldstyrelsens i en positiv religion uppenbarade förhållande till människan. Väl är Religionen i sin idé, liksom Gud, en, odelbar, ewig och obegränsad: men det ewiga måste, för att af ändliga wäsenden skadas, antaga någon skenad i tiden, d. å. uppenbaras, och det i en mångfaldighet af gestalter, eller religioner, enligt graderna af meniskhetens utveckling. På den fullkomligaste af dessa uppenbarelser, den klart och moraliskt fattade Monoteismen, som med Kristus nedsteg från himmelen, hvilat hela systemet af Occidentens intellektuella bildning: och för en poesi, som vill i den Christna församlingens namn tolka försoningens och kärlekens lära, gifwas naturligtvis inga andra mönster, än de heliga Urkunder, som handla om den menniskoblifna Gudomens hemlighet. Der hämtar andakten sin näring, och i följd der af äfwen sitt uttryck. Konsten att förhöja och fixera detta uttryck i tal eller sång, förutsätter således hos en Kyrko-företare, att han i hvarje sträng af sin hjerna, i hvarje puls af sitt hjerta är genomslammad af Christendomens anda, och att des föreställningsförmåga, dels genom en ursprunglig wälskändskap med hans personliga äfvet af lifwet, dels genom oupphörligt fortsatta studier, blifwit till alla delar hans eget wanliga sätt att känna, tänka och meddela sig. — Öfwer detta ämne kunde mycket sägas: men då i alla fall det gamla ordspråket står fast, att man blivner målet höstigare genom exempel än föreskrifter, så bewisa äfskilliga måsterstycken af Wallin och Hedborn mera kraftigt än någon afhandling, huru goda Psalmer böra vara beskaffade.

Uttrycksfullt nog för den omwexling af heterogena elementer, som är denna Samling egen, sålja på de christna religions-sångerna — grekiskt mytologiska Hymner, bildade i de Homeridiska Hymnernas manér. Mest lyckad till uppfinning och teknik, synes of den till Zimeros (s. 15.) Äfwen den till Zomeros (s. 13.), som ärtinstone är mera innerligt sjungen, har Dec. genomläst med verklig njutning.

Näst efter dessa Hymner möter man åter försök i ett rakt motsatt stälbeslag: Romanser. De bewisa, haru bildsam och lättördlig för H:s fantasi är: en harmonisk kroppslighet, en till högsta materiella förädling potentialiserad sinitlighet, — denna lägre identitet af anda och form, öfwer hwilken Grekernes poesi ej förmådde lyfta sig, — tycktes i första perioden af des utveckling wara det ideal, som utestutande sjettrade des beundran. Men tidens allsmåttiga rigtning nödgagar både Poesien sjelf och dem, som besatta sig med hennes gudomliga yrke, att älska och bilda det öfwer naturliga: hwilket, långt ifrån att bestå i det onaturliga, det emot naturens donande lif och urbild stridiga, twertom är det naturliga par excellence, det urbildliga sjelft. Den Grekiska konstens allmänna ståndpunkt, som war och förblifwer Skulpturens egentliga, är i Måleriet — den ideella Skulpturen — långesedan öfwerstigen, likaledes i Musiken, enligt denna konstens absoluta idealiter, och — man ropar deremot hur gällt som helst — äfwen i Poesien: ingen ensidig Pol-ästetik, om än aldrig så abstrakt och subtil, kan förwandla Dante, Cervantes och Shakespeare till barbarer, eller inhilla någon menniska, som har tillig sinneskraft och öppen känsla för det fullkomliga, att Goethe, Schiller, Novalis

och Fouqué blott anställde för sål att nedfalla den förlorade sönheten till jorden *). Den karakter, som Christendomen gifwit åt konsten, och som af våra grundligaste ästhetiska författare betecknats med namnet romantisk, kan lika så litet vara något återstående i menliga själsodlingen, som hvarje annan förändring af epocher inom Intelligenzens allmänna historia: en succession, som icke wore progressif, är der en motsägelse. Såvida enligt grundlagen af den polaritet, som är uttryckt i alla den skapande Allsakerens modi existendi, den ideella polen öfverallt är icke blott motsats af den reella, utan tillika, i egenkap af absolut motsats, des högre potens: måste och nödvändigt följa, att i Konsten, som är naturens produktiver författ inom frihetens rike, och speciellt i Poesien, som af alla de sönna konsterna (både genom sitt begrepp och medlen

*) Det gifves menniskor, som med verklig kärlek för den moderna skaldekunstens mästerverk, likväl läte främja sig af en sådan trångbröstad ästhetik, när den med orakeltor förkunnats af någon berömd auktoritet, att anse dem för idel fantastiska drömproduktioner. Som de likväl, denna teori påtadt, icke kunna underlåta att hjertligt tycka om dessa fantastier: så råka de, när de beträda det Sönnas område, som för alla andra är själswa fridens, i en beständig twist mellan grundsatser och böjelser. Så länge man icke kan wettenskapligt öfwerlyga dem — dertill fordras en ny auktoritet, som öfwerlänsar den förre — wet jag ej något bättre råd, än att trösta dem med en sentens, som Mephistopheles i Goethes Faust uttrar, ehuru med annan affigt, till en ny Student:

„Gru, theurer Freund, ist alle Theorie,
Und grün des Lebens goldner Baum.“

för sin teknik) lifwer mest utslutande i Sönnas wertd, den af Christendomen wäcktade Idealismen betecknar uppbarelsen af konstens egentliga wäsende; hwilket i antikens Idealism endast på kothurnen någongång afhöjde sin stöja, när Odet framträdde i sin dunkla herrlighet och förvandlade de ändliga naturgudomligheterna till blotta tjenare af sin allrådande wilja. Detta Ode är nu, genom samma potentiation för reflexionen, förhöjdt och förklaradt till Försyn: och på denna högsta idé af det Gudomliga hafwa Shakespeare, Calderon, Goethe, Schiller och Werner grundat ett nytt tragiskt system, till hwilket de gamles dramatik förhåller sig, så som en profecia till sin fullbordan. Hvad Mythologien war för dem, är Historien för oss: deras förtroliga gemenskap med Naturen har börjat återställas genom en naturwettenskap, hvars princip är lif och hvars willkor är des skäddning; ju allmännare denna kraftiga affigt af Universum, förädlad genom en religion der Werldanden blifwit mensklighetens ideal, meddelar sig åt snillet och känslan, — ju tydligare skall man finna, att den fantastiska poesien karakter icke ligger i det tjuka, tåkniga och förvirrade, utan i energiskt och ljus symbolisering af medvetandets fulländade harmoni. — Men lika litet som ett filosofiskt system, der ej både realism och idealism genom principens copulation öfvergå i hwarandra till ett, har löst uppgiften af en fullkomlig filosofi; lika litet kan idealismen i Poesien, för att vinna form och dertigenom framallstrawerkliggöra, umbära det reella elementet. Alltså är för Sönnen, och för skaparen af hans konst, en brinnande kärlek till den klassiska Alderdomen lika nödvändig, som kärleken till naturen: antikerna äro på wist sätt naturpro-

duktioner, och blifwa derföre i sinlig confi-
sens, i femwigt af proportioner, i fram-
ställningens beständhet, i gratie o. s. w. oupp-
höteliga mönster. Will man, detta oakadt,
bestylla oss för brott mot den grekiska clastic-
terens majestät, så har man i grund mis-
förstått wår mening. Eller förblifwer ej
ungdamen lika ewigt fön, fastän mandomens
ideal, ensät sitt begrepp, berecñar en högre
fullkomlighet af den i människans organism
sinnbildade andens och naturens enhet?

Man förkläre Nec. denna nya digression.

— Egentligen borde ingen resonnera öfwer
artistiska ämnen (nemligen med anspråk att
undervisä), som icke själf, äminstone poten-
tialiter, är konstnär. Så är t. ex. Schelling
en man, på hvars fria wal det berott, att
äfwen såsom skalb intraga ett lysande rum i
litteraturens annaler *). Så förhöll det sig
äfwen med Platon. Lesing, som skrifte en
företäffig Dramaturgi och i många Ästhetik-
ens delar brutit den första isen, är äfwen
författare till Nathan der Weise. Schiller
och Hedderne Schlegel, som äntligen upp-
täckte Hellenikens och Romantikens egentliga
motsats, samt i följd deraf äfwen des beklaf-
senhet, räknas bland Europas förnämste skal-
der. Goethe meddelar på mångfaldiga ställen
de skarpsinnigaste ästhetiska betraktelser. Jean
Paul Richter, hvars Vorschule der Ästheti-
k †) innehåller en oskärbar samling af snill-
rika åsigtter och anmärkningar, har lemnat oss den

*) Om det ryktet är grundadt, som tillägger
Schelling de i A. W. Schlegels och Tiecks
Musen-Almanach med namnet Bonaven-
tura under tecknade stycken, så har han med
mycken ära bewisat Necs påstående.

†) Rättare: „der Poet ik“: ty der afhand-
las egentligen blott Poesien.

clastiska Romanen Titan. Äfwen Aft, som
i sitt System der Kunstlehre uppställte en i
det närmaste riktig schematism af wertenka-
pen om det Sköna, har uttryckt sin kärlek
till sångens gudinnor i ättilliga små lyriska
stycken, wiserligen af ringa konstwårde, men
äminstone utmärkta genom Schönhetkänsla
och melodisk verbyggnad. Wi Swenskar
kunna med stolthet nämna Ehrenwård, det
första snille, som Norden i denna hänfigt
frambragt *). Det är bekant, att hans

*) De Tre Konsterns Philosophi, af
E. A. Ehrenwård, är ett werk, i syn-
widd så förwånande långt framom sin upp-
höfsmans samtid, att det ensamt skulle skämp-
la honom till Sveriges Winkelmann, om
det också ej beledsagades af Författarens Re-
sa till Italien, i artistiskt affeende den
intressantaste af alla resbeskrifningar. Na-
turen tycks bära wisa af sina barn närwäre
under sitt hierta, och då hon danat des
gunstlingar af sin finaste lifskraft, intrycker
hon själf, under födelsetimman, i deras chri-
stallara äftädning sin strålande urbild, och
låter dem sedan lefande, liksom händelsewis,
upptäcka den. Denna instinkt för det gu-
domliga i naturen och konsten, war Win-
kelmanns och Ehrenwårds gemensamma egen-
skap. Gemensamt war äfwen deras öde, att
först långt efter tidpunkten af deras ödd kun-
na begripas. Winkelmann har lemnat efter
sig mångfaldiga skrifter; hans stil är full,
rundad och klar, äfwensom han i lärdom
öfwerträffar sin medtäflare: Ehrenwård be-
klagligen blott twenne, i hwilka hans åsigt
är endast antydd; hans stil är i högsta grad
aphoristisk och bizarr — men det rikhaltigaste
guld glimmar öfwerallt i den besmyckliga
malmen, och wi hoppas att ej förolämpa
Winkelmanns heliga flugga, om wi tillerkän-
na hans själsförwandt i Norden snillet
öfwerläghenhet. — Det skall äfwens unga per-

teckningar i genialitet täfla med hans skrifter. — Man kan således säga, att Hr H., som med lust och förmåga eguat sig åt den ästhetiska wittenkapen och särdeles åt dess användning såsom kritik, genom de mest lyckade af sina poetiska försök legat i mer af sig wäl icke såsom poet, men såsom en natur, i hwilken en sann poetisk grundklang lifligt återljuder yttre fullkomigare toner, och därför med säkerhet leder omdömet wid granskningen af artistiska föremål. Vi sade: de mest lyckade; och dessa finnas enligt Herrs öfverwägelse bland hans romaner, under namnen Strömkarlen (s. 27), Freyas Rodd (s. 31) och Kärleks Guden i Indien (s. s.) De wisa, huru tidens herrskande ande stuligen ryckte honom ifrån de härnämningar efter antiken, med hwilka han följelärdt förre delen af sin ungdom, och tillika huru wäl han gjorde, att söka diktens möjlighet på det närwarande lifwets grund. De öfriga romanerna äro likwäl medelmåttiga. Ex. Skön Clara (s. 24), som är en ytterst matt imitation efter Bürger. Äfwen Ljungby-Zonen (s. 28), ett ämne så rik på Nordiskt diktningedjup, har icke blifwit behandladt på något tillfredsställande sätt. Sådana ting borde anses så-

soner, sågs det, hwilka ej mindes i läran om det Sköna, än i alla andra Filosofiens discipliner, inbilla sig stå på en högre ståndpunkt än Platon, Hemsterhuys och Schelling, sedan de lärt sig efterpladdra wisa föreläsningar och dissertationer, med hwilkas egenheter de smicka sig att kunna påsera för ännu nyare än själwa det nya. Dessa unga personer skola äfwen försäkra, att Ehrenswärds satser wakt strida mot det ästhetiska system, som framgätt ur Schellings skola. Men en Gud har slagit deras ögon med blindhet i detta fall, liksom i många andra.

som förbehållna endast åt Geijers lyra. I Oles-Mod, (s. 34), der Höf. welat förherrliga sin stamfader Weder Michelson och omhöfja sin ättis ursprung med en mytisk glans, har han försmädat Holdestogers naturliga enkelhet och kastat sig in i en wiss modern romanestyl, som föranleddes af Bürger's „Pfarrers Tochter von Taubenhain,“ och i Sverige wunnit sonnerligt rykte. Exempel wis må nämnas „Alongo den Tappre och Skön Imogine“ af Kullberg, samt Ingelgrens „Hjalmar och Emma.“ Oles-Mod kan med dem sägas bilda en fullständig Trias. Denno styl utmärker sig genom en synbar beräkning på effekt, ett mellan archaismen och nya talesätt swäfwande rhetoriskt prål i diktionen, och en konstlad rytmik: trenne egenheter, som alla äro fjerran skilda från den äkta romansens medwetslösa skönhet och hjertliga enfold. Annars saknar detta stycke hwarken uppfinning, eller spridda stropher af förtjenst. — Sid. 37 borde r. 8: „Och Presten han läser wälsigna stett spjut,“ ändrats till: „Af Presten“ m. m. S. s. r. 20 förekommer äter en tung och oriktig ordställning: „Hwad ynglingamodet wäl ständar emot?“ i stället för den tydliga: „Hwad ständar wäl“ m. m. Detta starkwiga sätt att konstruera förekommer icke sällan hos denne Höf. och gör stundom meningen alldeles tvetydig. (I en af hans wackraste sånger, Skaldens Öde, sid. 51 r. 17, heter det:

„Sången hopper blott kan lifwa“ — hwarmed Höf. wille säga, att „Sången blott kan hoppet lifwa.“) Herr. tillåter sig ännu ett par grammatikaliska anmärkningar i anledning af denna roman. Sid. 36 r. 2 läses: „spöken a s feller.“ S. 38 r. 12: „ur så litta a wet.“ Af denna förlängning betjenar Hr H. sig ofta till ett supplement i sina vers-

mätt, men den är både obehaglig och språk-
stridig.

(Slutet e. a. g.)

Polydora, eller Blandad Läsning till tids-
fördrif. Första Häftet. Upsala 1813.
79 sid. 8:o.

Om med tidsfördrif, menas någonting
som ger njutning och fröjd, då måste Rec. be-
känna, att denna samling af småsaker såga
uppfyllt hvad dess titel lofwat. Dock är det
möjligt, att den kan vara ordhälligare mot
andra, ty den kan wisserligen vara lika
god med de öfriga matsmålningsböcker, som
hos oss utkommit. Detta häfte innehåller 1)
Sylvestert. Det är icke fullkomligt en sa-
ga; en från franskiskan öfversatt berättelse om
en fattig, beskeddlig karl, som fick sig en Mars-
kiska till hustru, sedan han gifwit tillkän-
na att han war adelsman. — Hwarföre skul-
le något sådant wara en saga? — 2) Swa-
ning och Clothilda. Imitation. Swa-
ning war en Svensk wiking, som hade en
afgjord affky för hjeltebragder, men en brin-
nande längtan efter huslig sällhet — hans
utseende war wäl „fullkomligt Göthiskt,“ men
i anseende till själen „war han höjd öfwer
„sina landsmän, han hade ett sundt förstånd,
„gwick fattningegäfska, hyste wisa tänksätt,
„wärdiga till och med våra tider.“ — Den-
na husliga sällhet fann han i Frankrike. —
3) Zattrosen. En målning utur husliga
lifwet. Ifrån Tyskan. En Förwaltores
dotter blir gift med en förpaktare, i hwilken

hon förälskat sig, emedan han utlöft en rustig
bonddräng från wårsware. Anekdoten är byggd
på den Sensmoralen: „Wårdera människorna
efter skönheten af deras handlingar, älska dem
efter deras hjertans godhet.“ — 4) Bertha
och Hedwig. En målning utur husliga
lifwet. Ifrån Tyskan. Twenne krydd-
främardöttrar woro så goda wänner, att den
ena icke bet en bit ur ett äpple, utan att den
andra skulle bita med (sid. 55). Den ena,
Bertha, blef wansköld af kopporna, den an-
dra, Hedwig, blef genom sin fars concurs
utfattig, och lifwål — blefwo båda två gif-
ta. — 5) Gudbrand och Alfilda. Imita-
tion. Förf. tyckes hafwa imiterat, jag
wet icke hwad, för att så onödning att an-
wända alla de gammalnordiska ord och termer
han lärt af noterna till Asterboms Skaldar-
mal*). Till den ändan låter han en wif Gud-
brand, „föröddliga Alfilda igenom sina ströms-
karlasflög,“ och winna henne igenom en drabs-
ning, hwarefter han njuter „den husliga sällhet-
ten,“ efter hwilken de Nordiska Skalderne och
kämparne woro så lystne. 6) Bertrand du
Guesclin, öfvers. från Frankan och 7)
Agnes Sorel, ifrån Frankan. Några
obetydliga noter om dessa märkwärldiga per-
soner. —

Diktionen är ledig, fast icke fullkomlig-
gen språkriktig, hwarpå det icke kan anses
nödigt att anföra några bewis-ställen, då de
läsare, för hwilka denna bok egentligen
tyckes wara beräknad, icke i detta afseende
äro så noggranna.

*) Der borde den öfwen ha lärt, att Disas
Jungfrur ej kallades Hordar utan Horga-
brudar.

Bihang

till

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o II.

October.

1814.

Akad. Underrättelser.

Stockholm:

Den 10 Aug. nedlade Cantzli Rådet H. Nicander sin Präsidium i Kongl. Vetenskaps Akademiens med ett tal: Huruvida Climacerna i senare tider förändrat sig och någon stor period kan träffas uti väderlekens omskiftten.

Till Akad. Präses för senare halfåret valdes Hans Excellens Statsministern för utrikes ärenderna Grefve L. von Engeström.

Kongl. Vetenskaps Akademiens har nyligen lätit slå en medalj öfver Förste Archiatern, Präses i K. Sundhets Collegium Commendören af R. W. O. Dav. von Schulzenheim, som i 54 år varit Akademiens Ledamot. Medaljen är af 10 storleken, gjord af W. Frumerte. Ritsidan visar Archiaterns bustbild med omskrift: DAV. A SCHULZENHEIM PRAES. R. COLL. SAN. COM. ORD. VAS. Från sidan föreställer Minerva med spjut i högra handen höljande den venstra på ett altare hvarom Äskulapti örn slingrar sig och wid foten ses en ugla. Omskrift: ACUMINE ET VIGILANTIA. Eperg: CLARO PER LIV ANN. SOC. ACAD. R. SC. SV. MDCCCXIV.

Svenska Läkare Sällskapet firade d. 4 Oct. sin årliga högtidsdag med ett offentligt sammankomst, hvarvid Secreteraren uppläste en berättelse öfver Sällskapets arbeten under löpåret af 1814.

Ärda Nyheter.

Stockholm:

Under d. 17 Aug. har Kongl. Maj:t i nämder förordnat om provisorisk tillsättning af den

wid Gymnasterne i Linköping och Herndsand sediga 7:de Lektionen, samt af 7:de Lektionen wid Gymnasium i Görheborg då densamma blifwer ledig.

Den 1 Oct. inwigdes genom tal af Ryske Herden Doct. Hedrén, i närvaro af Hans Excellens Öfverståthållaren, Stats Secreteraren för Ecclesiastik ärenderna, Pastor Primarius, samt flere af församlingarnes inwånare den genom Grosshandl. Grewesmålhs skifkostahet stiftade S:t Jacobi och Johannis Fri- och Fattig Skola, der redan 30 gebar och ett lika stort antal flickor woro anagna till undervisning icke allenast uti att läsa och skrifa, utan äfwen i äfkilliga tekniska färdigheter. Såsom lärare är S. M. Adjuncten N. Nögelius antagen, hwilken började läsningarne den 3 Octob.

Med. Licentiaten Carl Stenhammar är utnämnd till Adjunct i Natural Historien wid Medico-Chirurgiska Institutet härstädes. Kongl. Sundhets Collegium har, under d. 3 Oct. tillagt honom en pension af 150 R. d. B:o.

Pastors Adjuncten wid S. Jacobi församling härstädes Mag. O. Swanander är förordnad till Kongl. Legations Predikant och Pastor wid Svenska församlingen i London.

Wid Medico-Chirurgiska Institutet härstädes börjades d. 3 October de wontliga föreläsningarna. De Anatomiska hållas af Generals Directören och Riddaren Doct. A. J. Hogströmmer; de Pharmaceutico-Chemiska af Professorn Doct. J. J. Bergelius; de Cliniska af Professorn Doct. E. Gadellius; de Physiologiska af Adjuncten Doct. N. Åkerman och de öfwer

Materia Medica af Adjuncten Med. Licentiaten
C. Stenhammar.

Upsala:

Catalogus Prælectionum in Academia
Regia Upsalienfi Publice & Privatim a Die
1 Octobris MDCCCXIV ad Idem Tempus
Anni Sequentis Instituentiarum, har efter
wanligheten på 2 ark in folio utkommit, hwar
af wi meddele ett utdrag:

Profesorer i Theologiska Faculteten:

Johan Winbom, Theol. Doctor, Prim.
Theol. Professor, Domprost, Ledamot af K.
Nordstjerneorden, håller Tisdagar och Fredagar
Theologico-Ergetiska föreläsningar öfwer Da-
wid's Psalmer, och Torsdagar och Freda-
gar öfwer Pauli Epistlar. — Sam. Od-
mann, Theol. Doctor, Theol. Pastoral. Pro-
fessor, Ledamot af K. Nordstj. Orden, meddelar
Akad. Ungdomen den undervisning, som honom
såsom Seminarii Director åligger. — And.
Kultén, Theol. Doctor, Theol. Professor, håller
föreläsningar öfwer Theologia Dogmatica &
Moralis. — Swen Lundblad, Theol. Licentiat,
Theol. Professor Kallstenius föredrager Præ-
notiones Theologicæ Måndagar och Tisdagar
samt Kyrkohistorien Torsdagar och Fredagar.

I Juridiska Faculteten:

Joh. Dan Drifvel, J. U. Doctor, Ju-
ris Parr. & Rom. Professor, fortsätter sina
föreläsningar öfwer Civila Lagfarenheten.
— Lars Georg Rabenius, J. U. Doctor,
Jurispr. Decon. & Commere. Professor lä-
ser höstterminen öfwer Ryrkolagfarenheten, och
Vårterminen öfwer Stat skrå enligt Swens-
ka Lagarna.

I Medicinska Faculteten:

Carl Pet. Thunberg, Med. Doctor,
Med. & Botan. Professor, Riddare af Kongl.
Wasaorden, håller Botaniska föreläsningar
under Höstmanaderna i Akademiens Botaniska
Trädgård. Läser nästkommande termin öfwer
Botaniken i allmänhet, efter Herbarium som fö-
rewiszes, och utreder derunder wårternas medi-
ciniska och ekonomiska nytta. — Pehr Afzelius,
Med. Doctor, Kirurgiater, H. K. H. KronPrin-

sens förste LifMedicus, GeneralInspectör öfwer
Armeens Medicinalverk, Med. Theor. & Pract.
Professor, Riddare af K. Nordstj. Orden, Fall,
så widt öfriga embersgöromål det tillåta, gå
ungdomen tillhanda. — Jac. Åkerman, Med.
Doctor, Anatom. & Chirurg. Professor, föres-
drager, höstterminen, Elementerna i Chirur-
gien. Läser wårterminen öfwer Anatomien
och Physiologien, i Museum Anatomicum.
— Adam Afzelius, Med. Doctor, Mater.
Med. & Diät. Professor Extraord. afhandlar
Materia Medica.

I Filosofiska Faculteten:

Er. Mich. Sant, Theol. Doctor, Histor.
Professor, Ledamot af K. Nordstj. Orden, Ak-
ademiens n. w. Rector Magnificus, fortsätter
efter nedlagdt Rectors Embete, sina föreläsningar
öfwer Södermanlands Historio. — Joh. Af-
zelius, Chemiä Professor, Riddare af K. Was-
sa Orden, läser öfwer Wetenskapens Theori
på Chemiska Auditorium, och undervisar i
des praxis på Laboratorium Onsdagar och Lör-
sdagar. — Pehr Fab. Auriwillius, Akadem.
Bibliothecarius, Liter. Human. Professor, af-
handlar, i mindre Biblioteksrummet, Wittere-
hetens reglor och öden. — Zach. Nord-
mark, Phys. Professor, Riddare af K. Nordstj.
Orden, läser öfwer Physiken, och förnämligast
den delen deraf, som behöfwer tillämpning af
Mathematiken. — Sam. Liljeblad, Philos.
& Med. Doct. Decon. Pract. Professor, Borg-
strömiarius, ämnar när des hälsa det tillåter,
utreda grunderna för Landt hus hållningen.
— Ol. Kolmodin, Eloqu. & Polit. Profes-
sor Suetonianus, fortsätter sina föreläsningar öf-
wer Livius. — Gust. Knös, Lingu. Oriental.
Professor, förklarar Profeten Jesajas. —
Jöns Swanberg, Mathem. Inscr. Professor,
förklarar Trigonometria Plana & Sphærica.
— Nils Fr. Wiberg, Eth. & Polit. Prof.
afhandlar grunderna för Moral Philosophien. —
Joh. Dredman, Astronom. Professor afhandlar
Wetenskapens Elementer enligt Welanders
hjelms Astronomie. — Carl Joh. Lundwall,
Eloqu. & Poet. Professor, förklarar Cicero de
Oratore Måndagar och Tisdagar, samt Virgi-

lli Aneis Thorödaggar och Fredaggar. — Sam. Grubbe, Log. & Metaphys. Professor framställer Inledning till Philosophien.

Medicinä Theor. & Pract. Professionen bestrides under Archiaterns och Ridd. P. Afzelii skänvaro af Professorn Doct. Carl Zetterström, som hvarje förmiddag kl. 9 besöker de sjuka å Nosocomium Academicum, der Medicinä Studiosi då äga tillfälle att inhämta Medicinens praktiska del; håller föröfrigt såsom Med. Adj. offentliga föreläsningar enligt förförningarne, för Stipendiarii Medico-Theologi och för nybegynnare i Hälseläkarekonsten. — Græck Lingvâ Professoren, som för närvarande är vacant, förestås af L. L. O. O. & Græck Adjuncten Jos. Otto Höljer, som Måndaggar och Tisdaggar föreläser Pindarus och Thersbagar och Fredaggar Xenophons Cyropædie. — Historiarum Professionen förestås under Höstterminen af Litt. Human. Adjuncten Johan Tranér, som afhandlar Puniska Krigens Historia.

De fleste af Akademiens Professorer tillkännagifva att de hålla privata föreläsningar lämpade efter de Studerandes önskan.

De vid Akademien varande Adjuncter, i Theologiska Faculteten: Er. Bergström, Theol. Cand. förste Theol. Adj., Georg Fredr. Fant Theol. Cand. Præfatus Seminarit utnämnd Prost i B. Löfsta, Nic's Kellström utnämnd Præfatus Seminarit och Jos. Thorsander Theol. Licent. C. O. Theol. Adj.; i Jurid. Faculteten: Ad. Er. Afzelius J. U. Doctor Jur. Patr. & Rom. Adj. *) och Sven Themytans der J. U. Doct. Jurispr. Decon. & Comin. Adj.; i Medic. Faculteten: Carl Zetterström Med. Doct. Professor, Henr. Wihl. Romanson Med. Doct. Anatom. Professor och Gbr. Wahlenberg Med. Doct. Botan. Demonstrator **); i Philos. Faculteten: Ol. G. Schilling Astron. Observator, Sew. Löwenhjelms Theol. Licentiat Decon. Pract. Adj. Borgstr., Joh. Tranér

Litt. Hum. Adjunct, Jos. Otto Höljer Litt. Orient & Græc. Adj., Jon. J. Weddström Mathem. & Phil. Natur. Adj., Lars P. Walmstedt Chem. Laborator och El. Chr. Grenander Philos. Theor. & Pract. Adjunct undervisa, hvar och en, i de dem ansföretodda Språk och Vetenskaper.

Magistri Docentes, äro i Theolog. Faculteten: Joh. Bodin Theol. Cand. och C. O. Amanuens wid Akad. Biblioth. och Jon. Torrin Theol. Cand.; i Jurid. Faculteten: Carl Joh. Haggren J. U. Doctor; i Phil. Faculteten: Pehr Sjööbing C. O. Aman. wid Akad. Biblioth. i Hebräiska och Aramäiska Litteraturen, Er. Gust. Geijer i Alm. Historien, Joh. Ol. Holmström Theol. Cand. i Latinska Språket, Sven Fr. Lidman *) i Arab. Litteraturen, Pehr Schönberg i Physiken, Lars Magn. Enberg i Naturrätten, Jos. Wallin i Romerska Litteraturen, Ol. Carlins i Österländska Språken, Ol. Matth. Ullgren Amanuens wid Akad. Biblioth. i Fäderneslandets Historia och Joh. L. Dufwa i Moral-Philosophien.

Kongl. HofSkrifmästaren Ol. Malmersfeldt, Zofka Språkmäst. Jfr. Strömberg, Ritmästaren Ol. Er. Roselius, Direct. Musicae, Kol. Hof: Capellmästaren Joh. Chr. Fr. Häffner, Franska Språkmäst. Martmil. De Verbune, Danamäst. Jon. Kullenberg och Fästmäst. Lieuten. Gust. von Heidenstam handleda den stuberande Ulagdornen i de till deras ämnen hörande öfningsar.

Akademiens Bibliothek är alla söknedaggar i veckan öppet kl. 3 e. m.

Lund:

Akademie Ombudsmannen Gilius Walmros och des Hustru A. L. Erana hafwa genom gåfwobref af d. 31 sstl. Mars ansökt till Stipendium för en Studerande af Skånska Nationen härstädes, en summa af 1000 Riksd. Wir, med förbindelse att insätta densamma i Akad. Vänceri 4 månader från den dag Kongl. Majst. å denna Stipendii-författning tackes komma stads

*) Wistas i Stockholm som Ledamot af LagCommittén.

***) Återväntas från sin utländska resa.

*) Wistas för närvarande i Constantinopel såsom Legationspredikant wid Ottomaniska Porten.

fästelse. Under den 27 sista ledne April har också Kongl. Maj:te i nåder stadfäst denna författning; i sölse hvaraf Consistorium Academicum utän affeende på sligt skap eller bödd uppföra å förlag 3 stitige sedige kunntae och satriae Unglingar, af hvilka förestagne Akademien Cantzler utnämner en, som i 3 år änsjuter detta stipendium.

Linköping:

Biskopen och Commendören af R. N. O. Doct. E. von Rosenstein afreste den 23 sista ledne Septemb. till Christiania för att såsom en bland de af Hans Maj:te Konungen b. fullmäktigade Commisarier b. wista Riksdagen derstädes, och äfvelsdes Hans Höghörsdighet på sin resa af Consistorii Notarien Mag. J. Jansson.

Westerås.

Kongl. Secreretaren von Jacobson har till Gymnastibibliotheket härstädes fördrat Idiotion Westmannæ, originalmanuskript af Biskopen D. Herweghe, samt J. Jhres Swenska Dialect: Lexicon med handskrifua supplementer och anmärkningar af giftwaren. Consistorium har, för denna gången, uti skrifwelse förklarar Hr von Jacobson sin erkänsla.

Wexiö:

Sämte det Kongl. Maj:te i skrifwelse af d. 8 sista Jan. till Landshöfdingen härstädes meddelat sin höga stadfästelse å den af Domprosten, Ledamoten af R. N. O. Doct. Håkan Sjögren, till förmon för Wexiö Stads och Landsförsamlingens fattigare Barn, inrättade Arbers- och Läseskola, har Kongl. Maj:te särskilt förklarar Domprosten Dr Sjögren sitt synnerliga nådiga wälbehag i följande skrifwelse:

Wörldae Doctor och Domprost, samt Ledamot af Nordstjerneorden! Jfrån längre tid tillbaka hafwa Edra kunskaper, Edra arbeten, Edert nit för Religionen och undervisningen samt Edert wäladrenhet varit af Mig kände. Genom berömmärda Stittelser hafwen J till oförkommande utsträckt Edert wäladrande, och gjort Eder berättigad till tacklöshet af samtid och efterwerld. Et nntt wedermåle häraf, her Jaa sett i den af Eder gjorde Stittelse till Inrättningen af en Fattig- och Arbers-Skola i

Wexiö stad, hwilken Jag under denna dag i Nåder stadfäst.

Wid tillfälle deraf har Jag tillika welat förklara Eder mina tänkesätt och det wälbehag, hwarmed Jag alltid anser dem, hwilka genpin bedrande gerningar bidraga till Mina Undersätares wäl, och befrämja ett af Mina Edras föremål, Ungdomens uppfostran till Gudskärlan, iboghet och rena seder. Jag önskar Eder all lycka, och att länge få se frukten af Edra nitiska omsorger, samt befaller Eder i öfrigt Gud Allsmågtig Nådeligen; förblifwandes Eder wäl affectionerade

CARL.

Correspondens- underrättelser:

Wotan. Demonstratorn Doct. Wahlberg afreste i medlet af Maj från Wien, öfwer Neugensburg, Nürnberg och Coburg, till Göttingen dit ankomsten skedde d 29 s. m. Sedan han der fullbordat utgifningen af Elora Carpatorum, som i tryck kommer att utgå omkring 30 ark, anträder han återresan öfwer Berlin och Stralsund till födernealandet, dit han ännu åter af denna månad förwäntas.

Anmälan.

Mera än halftredje år hafwa förflutit, sedan Undertecknade anmälte sig ännu att under namn af CORPUS AUCTORUM ROMANORUM utgifwa en Samling af Latinska Författare, korrekt och med nya utmärkt vackra stilar aftryckt på godt tryckpapper. Förlän, sedan ett betydligt antal Subskribenter tecknat sig, stilar genast blewo efterskrifna, hafwa de senaste krigshändelserna samt en följd af widriga händelser wälat, att defamma ej förr än denna höst kunnat inkomma. Mellertid, då det endast är Utgifvarne som förlorat på denna tidsutdrägt, hafwa de hellre valt att dröja, än att blott kunna åstadkomma en medelmättig upplaga. Ett Pro. blad, sådant som i Prospekten blifwit utlofvadt, utvisar arbetets blifwande beskaffenhet. Man smickrar sig, att Subskribenterna skola vara nöjde dermed och att ännu flere skola understå ett företag, som icke saknar all förtjenst. Problad samt Prenumerationsfedlar äro att tillgå hos Undertecknade; och torde resp. Prenumeranter noga bestämma, om de åstunda häftade eller ohäftade Exemplar.

Upsala den 14 September 1874.

Stenhammar & Palmblad.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 12.

Torsdagen den 26 Mars

1814.

R e c e n s i o n e r:

Arbeten och Dagar. Sånger af Hesiodos. Öfversatta af M.(agnus) Womans, Schol.-Rector. Utgifna af L. Hammarsköld. Schm. 1813. xx. samt 27 sid. 8:o.

Knapt kunde någon skänk för vår witzterhet wara mera öwäntad, än en lyckad öfversättning af den Askreiska Skaldens förnämsta verk, helst denna skänk härskyer af en man, hwars namn i den lärda werlden för de flesta war okänt. Detta arbete, kånhända från början icke ämnadt att se dagsljuset, är den stilla stitens i tyshet beredda frukt; det uppkom under en tid, då mindre strånga lagar för öfversättningskonsten woro gångse och då öfversättningen ej war ett med noggranhet aftecknade porträt, utan en fri fantasi, hwartill den bestämde förebilden blott gifwit en flyktig anledning; deß författare är icke mer, och han glädjes lika litet af wäret bifall, som han säras af tadlet eller förbättras af den billiga granskningen. Allt

detta äro omständigheter, som göra den bok, hwilken wi här anmäla, i många affeenden för oss dyrbar och helig; och äfwen kritiken dömmar ej med hårdhet öfwer en afledens testamente, en gåfwa till en samtids, af hwilken han änsjöte ringa hugnad, uppmuntran och bärnad.

Men Womans arbete är ej af det slag, som änsfar sig denna skonande tyfnad: tvvert om winner det mer genom den skarpsynta pröfningen. — Denna öfversättning föregås af fyra uppsatser. Den första är ett Bref till Utg. från Stats-Rådet m. m. Hr Frh. G. Adlerbeth, hwars gynsamme omdöme ensamt är en borgin för verkets godhet, helst Manuskriptet, enligt Utgifwens uppgift, till granskning warit öfwerlemnadt åt framl. Prof. Dr. Dahl, hworefter Höf. bragt sit arbete i deß numarande skick. Derester följer en Nekrolog öfwer Höf. — Magnus Womans war född i Strengnäs Stift 1758 af medelösa föräldrar; han inskrefs wid femton års ålder i denna stads Skola, och blef endast genom Eloqu. Lektorns Erik Lidii (ej Lidin såsom här genom skriffel insuttit) wälgermina

gar ifråndsatt att fullfölja sina studier. År 1784 ankom han till Upsala Akademi, prestwigdes 1786, och slutade sina dagar 1808 som Skolmästare i Söder-Telje (på titelbladet läses origtigt Skol-Rektor). „Hans lefnad innefattas i de orden: lärdom, armod och förnöjsamhet,“ och är en stum förebildelse mot Lyckan, som glömmet dem, hwilka, med högre wärf syglosatte, ej hafwa nog tid öfrigt att sika efter, hennes nyckfullt urdelade gåfwor. Boman's urgifna arbeten äro föröfrigt följande: Phädris Fabler, öfversatta, första boken på alexandriner, de öfriga i omwärlande rimmade versarter, men en Faber på hexameter (tryckt 1788, således på en tid, då ingen ännu tänkte på heroisk vers); en obunden tolkning af Ovidii Metamorphoser, påbegynt 1789 och med 4:de Boken ändad 1794; samt slutligen en upplaga af Catonis Disticha, med öfversättning i originalers versslag och med widlöftiga, sakrika noter. — De två följande bladen utgöras af ett Företal af Öfversättaren, innehållande några uppgifter om Hesiodos och hans arbeten; samt slutligen (sid. 13:20) en såkallad Inledning af Utg. Dess innehåll är en undersökning om de Hesiodiska poemerna, sammandragen ur Förf:s Inträdes-Tal i Kongl. Öfweh. Wetenskaps och Witterhets Samsunder, och är författad med mycken grundlighet och sakkänedom. På ett tillfredsställande sätt förklaras den Grekiska epismens öfvergång till didaktik, „under striden mellan Republikanismen och Monarchismen, och det sedeförderf, som bereder (beredas) och födes af slika brytningar till didaktik. Den besöng ej mera frigtets bragder, och framstälde ej längre, äfädligt för fantasien, med milda glättiga färgor och bestämde konturer, de gudlike hjeltarne, deras dater

och öden, utan utgående från ett subjektif intresse, hatet mot sin tids laster, sökte den ej, genom numera icke verkande exempel, utan genom lärdomar, warningar och bestraffningar, att återföra samtiden till dygd och sitt. Äfwen framställningens ton, ehuru bibehållande sin ursprungliga lugna utveckling och klara bestämhet, aflägsnade sig allt mer från den upplysande munterhet, som äsynen af ädle mäns stora gerningar ingaf, och blef mera allwarlig, mera dystert, som det egnar den äldrige wise, hwilken ryser öfwer sina medmänniskors förderf.“ Verkligt är den ton, som råder i Hesiodos Arbeten och Dagat, förunderligt sträf: lifasom i yttre samfundslifwet, wid denna i Greklands historia märkwärdiga, men nästan alldeles okända tidepunkt, twenne stridiga elementer sinsemellan kämpade, så war äfwen sinnet spittiradt och med sig och den omgifwande werlden oense. Den kraftiga hjelte-äldern låg bakom i gyllne fjerran; poesten kunde nu blott lefwa genom minnet, genom traditionen. Reflexionen som slumrar, den sorgfria äldern, hade waktat; men naturmänniskans sinne war ännu för rät, för att skåda djupet af sin egen själ eller försmälta i rena lyriska toner. Hanu mindre ägde hon förmåga att genom Dramat framställa slägtets ädlaste förstar i sin ädlaste gestalt, såsom fritt handlande; ty dertill fordras en blick öfwer werldsordningens gång, en sedlig höghet i själen och en bildning, som ej tillhörde detta tidehwarf. Närmare låg lyriken; men wisserligen gifwer äfwen lyran lärdomar och lånar språk åt lifdelsen: dock dessa lärdomar äro ej, om wi så få säga, ämnade till själen's medicin, utan gyllne frukter, som njutas med wällust, men äro ej bestämde till måttnad och tillfredsställelse af lägre behof, till ett nödorstigt upp-

fålle; den vilde utbrytande libellen, wreden och den harm, som alliför bittert uttrycker sig hos Hesiodos, måste antaga ett mildare, ett menniskomänligare lynne för att af tyrans strängar wiinna återklang. Formen i Læros dikten är fullkomligt episk, men tonen swäfwande mellan begge. Ett annat Skaldskap, såväl i afseende till sin egen natur, som till Skaldens eget förhållande dertill, uppkom nu i Grekland. Poetsien framträdde dämera som konst. Ty konstnärer kan man wäl ej kalla Homeros och hans lärjungar, hvilka besöngo den närwarande eller nyss förflutna Ålderns bragder. Men när en tid kom, då man kände annorlunda, då heltålderns seder, lynne, ja Gudar småningom blifwit mera strämmande för det nya slägtet, måste man fly tillbaka till de förflutna seklerna och genom konst skapa. Grekiska språket kan urskilja begge detta slags Skalder: *αιδοι* och *ποιηται*; i Tysskan kunde man äfwen för dem, som prisade en verklig förhandenwarande werld, nyttja benämningen Sångere, och Dichtere för dem, som införa oss i en idealisk.

Förf. uppräknar derefter de arbeten, hvilka de gamle tillerkände Hesiodos, men frändömmar honom Herakles Sköld, hvilken han, icke utan sannolikhet, bestyrker tillhöra den Homeridiska skolan. Theogonien anser han äfwen hafwa sammanhang med de Homeridiska hymnerna, och äldre än Arbeten och Dagarna. Dessa trenne Skaldedikter äro således ej af samma hand; men ense är Rec. ej med Förf., att „namnet Hesiodos, enligt sin innebärande betydelse (ljuflyktigt sjungande) snarare är en kollektiv benämning, betecknande ett wigt konstnärsmånér, än ett en wigt person utmärkande nomen proprium.“ Men hela Ålderdomens

förenade witsord — och deribland ej blott samlare, utan äfwen häfdebetknare af erkände anseende, som meddela några, ehuru sparsamma, underrättelser om Hesiodos' lefnadsomsständigheter och dödsfärd — äfwen som tidens lynne, tala emot en sats, som, bestyrkt, icke skulle öka wärdt deltagande för sieswa poesier. Alla Grekiska namn hade betydelse: det påsande namnet tillades i de äldsta tiderna utmärkta män, hwarefter det egentliga, liksom ännu hos många folkslag, råkade i glömska; kanske gaf en persons verkliga egenskaper i början anledning till ett honom eget, appellativt namn, hwilket i en senare tid blef nomen proprium och tillades hwilken som helst, utan afseende på betydelsen. Af samma skäl förekommer Rec. den gisningen osannolik, att Perse (som öfwerallt i denna afhandling origtigt skrifwes Perse) skulle vara en allegorisk person; utan tror Rec., att de som anse honom för Hesiodos' bror, hafwa de bästa skälen och Skaldens eget wittnesbörd på sin sida.

Vi komma nu till sieswa öfwerfärdningen. I allmänhet kan man göra den anmärkningen, att detta yrke, utom uppoffring af en tid och möda, som sällan med nog tacksamhet erkännes, fordrar en ännu större uppoffring, den af egen individualitet. Det är därför som kraftiga, sieskapande snillen försmå detta slags frivilliga slafveri; men deremot de, som listigt uppfatta det sköna hos andra, utan att dock deras egen fantasi derigenom till egna skapelser b fruktas, hinna långst på öfwerfärdningsbanan. Wor man syntes warit den, som, under mera gynnande omständigheter och i en tid, då grunderna för denna konst warit mera säkra, wäl skulle kunnat lyckats att i Swenskt dräge klåda mängen af Greklands ypperste Skalder.

Hans känneedom af original-språket gör hans tolkning påttelig och fri från misstag. Mordersmålet tyckes äfwen varit honom i hela sin widd bekant, ty de ord ur landbruket, sjöfarten, sjödjerna o. s. w. som här ömnigt förekomma, äro fintligt walda; dermed förenade han förmåga att lätt böja det efter uttryckets och versens olika wändningar. Swad man blott (med undantag af metern, hwarom nedan före) kan lågaa honom till last, är en wif fri oegentlighet, som stundom behagar, då ledigheten, utan uppoffringar af den helleniska andan, derigenom winner, men stöder kännare af urskriften, så snart man märker, att Öfwerf. gjort denna omwäg af fruktan att begreppet, återgifwet i sin gediegnaste gestalt, skulle ogillas af nymodiga läsare. Wi wälja först några proffställen, för att gifwa begrepp om öfwerfättningens wärde. — Sid. 4:

„Strax när Gudar af dödlige menniskor
 alstrade woro,
 Ewige Gudar först, som bebo de Olympiska
 husen,
 Skapte, af olift språk och folk, ett gyllene
 slägte.
 Medan Kronos war Himlens monark, då
 blomstrade desse,
 Njutande lifwet på Gudarnes sätt, med lugn
 uti själen,
 Friad för plågor och mödornas tyngd; ty
 ingen beswärlig
 Ålderdom war ännu bekant; helbregda och
 raske
 Gåfwo dem glada lag, ofskyldiga nöjen. De
 sorgfritt
 Besöde af jordens frukt, och hos Gudarne sto-
 do i ynnest.
 Dogo de ock, war döden en ljus sömn: alle
 war behagligt,

Allt dem lände till gagn: den alltingsföbände
 Jorden

Omant bar wälunnad och ymnig gröda: och
 folket

Delade tidsfördrifwen i lugn med talrika
 wänner.“ —

Sid. 23: „Tag den begwänaste tiden i akt
 till hwarje förättning;

Hemför äfwen i rättan tid din åktade
 maka:

Mycket af trettie år i din ålder bör då ej
 feka,

Mycket ej fluta deröfwer: si, detta är tiden
 för giften.

Flitkan till fjorton år bör mogna, på fem-
 tonde brud stå.

Tag henne då hon är mö, som nära bor i
 ditt granstap.

Forska dock wäl förut, att du ej blir gran-
 narnes löje!

Ty en man kan ådlare skatt ej få än en
 hustru

Dygdig och god; men ingenting wärre än
 en som är elak:

En, som trostor och södar, sin man, hwad
 styrka han äger,

Steker förutan eld, och gör honom gammal
 i förtid.“ —

Det anförda torde redan sätta läsarn i stånd
 att inse rättigheten af Hec:s ofwanföre sållda
 omdömen. Det efterföljande torde närmare
 bewisa deras behörighet.

B. 40. — „de ej i sin blindhet förstå,
 att hälfren är bättre,

Än det hela, ej heller hur säll en turswelig
 lefnad.

Gudar för menniskor dokt den lätt förwärf-
 wade födan.“ —

närmare efter Grefiskan:

Än det hela, och ej hur moly och asphodelos stärker;

Ty för de dödlige män förborgade gudarne födan. —

B. 49. „Se der källan till alla straff Han menktor beredde.“ —

Demonstrationen: Se der, är ohesiodisk: egentligen:

Derför är menktornas äre uppfann han förderf och bekymmer. —

B. 53. „Zepetos Son! du listige hof, mest konstig af alla“ —

Zeus tilltalar ej Prometheus med denna hårdhet:

Du, o Zepetos son! i råd bland alla förarnast! —

B. 89. *Αυτὰρ ὁ δεξιμηνος, ὅτε δι' ἄκων εἶχ', εὐοησε,*

är i tolkningen förbigången.

B. 114. „Ålderdom war ännu bekant, hels bregda och raska“ —

nogare: Ålderdom war bekant: stads lika till händer och fötter. —

B. 162. — — „om Oidipus' rike de stridde“ — efter orden: — — om Oidipus' hjordar — —

B. 193. „Ålfund glådes är andras förderf och smådelfer sprider:

Detta, ej synliga troll, som ökar menktors elände.“ —

Följande öfversättning är fullkomligt enligt urskriften:

Ålfund följer enbvar bland de olycksfäliga menktor,

Smådelfe-spridande, stadeförndjd, med förderf hateligt anlet. —

B. 335. — — — „frambrar dem (gudarne) ur hjorden glånsande offer“ —

genom denna omskrifning har Öfvers. undvikit en förklaring af *αγλαὰ μνηστία*, öfvers hwars betydelse i våra dagar blifwit för en så häfzig strid.

B. 403. „Nåder jag dig. Wälj wist din maska. Håll huset i ordning,

Dragare, tjänande hjon, och en ogift piga wid hjorden.“ —

Med mera noggranhet återgifwer, lyder detta ställe sålunda:

Först om ett hus war betänkt, om hustru dernäst och ett dragöf,

Så om en ogift piga, och en, som hjordarna följer. —

B. 657. „Derför, att deras gunst mig gjort till den främste i fången.“ —

Woman har här antingen följt en för Dec. ekänd läsart, eller har han af förhastande mistagit sig om betydelsen af *το πρώτον*, som icke betyder den främste, utan först, adverbialiter. Meningen är:

Swarest de först beundade mig med den ljustiga fången.

B. 725-734. Öfvers. har här utestutit 10 verser af det stäl, att de sägas „innehålla några widskäppliga förefrister och skulle i vår tid wäcka misnöje eller löje.“ Dec. tror tvärtom, att denna stympning hos den förståndige väcker misshag: dessa verser äro nödvändiga ej blott för styckets sammanhang, utan upplysa äfwen många af den tidens sedwanor och religiösa bruk, wiserligen widskäppliga och till en del orimliga, men för den som med denna tiden åstundar winna närmare bekantskap, äro de icke utan betydelse. Det rena naturspråket, som wäljer de egentligaste och mest bestämda uttryck, hade i tolkningen kunnat öfwerdragas med en anständigare stja. Vi föreslå följande försök:

Stående, wänd mot solen, dig ej från ditt watten befria,

Men se'n neder hon gött, påminn dig till des hon har uppgått;

Att du på vägen det ej, och ej affides,
 förrättar,
 Åsvensom aflädd ej, ty natten är Gudarnes
 helig.
 Sittande gör det en man, som är vis och
 Gudarnes ärar,
 Eller mot väggen wänd af sin fastomtim,
 rade gårdstomt.
 Om en besäktelse dig örenar, ej inom din
 boning
 Wisja för elden det fräckt; men fly och wakta
 dig dertför.
 När till ditt hem från en klagande liffärd
 åter du kommit,
 Wäckt ej Quinnone såd, blott när du från
 Gudarnes högrid.

Hwad slutligen verifikationon beträffar, är den enkel och hwad man kallar lärtflytande, utan att vara korrekt. De flesta metriskta felaktigheter äro pyrrichiserade trocheer, och mera sällan, daktyliserade antibacchier, t. ex. nej uppå jorden; v. 11, för denna eld, v. 57; svartbleka hafwet, v. 361, o. s. w. Dock kan man ej neka, att dessa fel äro temligen ömniga, och stundom förekomma twenne i samma vers, såsom i 505 och 510; men då man betänker att ingen annan lag för den Svenska verskonsten den tiden fanns, än drats osäkta uppfattande af ett wärdsöfvt tal, må man snarare undra, att bristerna af detta slag ej äro flera och af, ännu hårdare natur.

Poetisk Kalender för år 1814. Utgifwen af Utterbom. Upsala. 123 och 171 sid. 12:0, med en Musikplanche.

(Slut från No 10.)

Den episka framställningen af ett romantiskt lif, kalla wi Roman: och de myriader med detta namn prunkande berättelser, hwilkas innehåll icke swara mot denna definition, höra hwarken till konstens, eller i allmänhet till den högare litteraturens område. För en roman, i ordets rätta betydelse, blir lifwet ämne, om den leswande tro på det som öfverfästiger sinligheters gräns, den själens oryggliga rigning på en himmelsk idé, som karakterisera en romantisk sinnesörfattning, träda i konflikt med de jordiska omgifningarna, i denna deras mångartade omblandning, som den moderna werlden framvisar. Uttrar sig konfiktien, ännu nästan omedveten, egentligen blott i handling: så uppkommer den äkta Riddarromanen, såsom den i Amadis de Gaule, i Cid (icke Corneilles), i Orlando furioso m. fl. och nyligen åter i Fouqués Zauberring, man kan säga nästan idealiskt, blifwit bearbetad. Uttrar den sig åter mera positivt, mera i känsla och tanke än i vilja och brogd: så uppkommer den nyare indirekta romantiska romanen, som måste behandlas med den största försigtighet och den finaste takt, om ej den contemplativa principen skall förwandlas till en sjukligt och overksamt swärmande sentimentalitet. Herr Palmblad, som med detta sitt försök riktat wår wänterhet i ett hos oss föga bearbetadt slag, har undwikt denna klippa, konhända mycket genom det medlet, att han nedlagt sentimentaliteten i en bi-person, Joseph, som just dertföre hålles mera i bakgrunden. Åswen har Förf. ganska snillrikt

sjelf stälte bredwid sig en starkt talande warning att icke falla i detta fel, nemligen det löbliga och likwäl mildt behandlade caricaturparet Carl och Carlina. I den förre har man en representant af de ytterliga förwillelser, till hwilka en blott för högre andar anwändbar lefnads- och konstlära, missförstådd, förleder en reelig men krafslös natur, som desutom uppfattat den till ett medel att coquettera. Den senare är en fullt utvecklad Lafontaines lärjunginna; och genom deras flutliga förening är ganska sinitikt betecknad, huru nära den falska romantiken gränsar till Lafontaineriet. Också äro alla uppträden, i hwilka dessa båda sympatisherande narrar spela någon rol, ypperliga och af en träffande komisk effekt. Snygghet är det ganska wäl funnet, att deras ur *Målsögat*, *Testamentet* och andra dylika böcker lånta förbryttings-förslag, i verkligheten misshlytas, och att de dock till slut i den wanliga costumen blifwa räddade. Sålunda dessa, i sjelfwa sentimentaliteten falla, swärmares antipod uppträder den all entusiasm med ett slags entusiasm motarbetande och föraktande, endast på det handgripliga yrkande Salomo; i hwilken caricaturen dock är något utmålade i det öfwerdrifna. Bland de öfriga personerna, hafwa wäl icke flera än August, Callowai och Castania beståm, egen individualitet: alla de andra förekomma Der, såsom endast mer eller mindre utöfda variationer af dessa. Likwäl, då det är Författarens afsigt att Gref August skall vara hjälten i pjesen, synes han dertill nog swag och obetydlig; hufwudintresset fästes swärligen wid en man, hvars hela sselfständiga handlande består deri, att han hoppar med en flicka ur ett brinnande lusthus, tillbringar en natt med henne, nekaf sedan hurtigt dertill, och för-

öfrigt skuter ihjäl en häst och inknackar ett urfallet bottenbräde på en gammal chais. — Så mycket lifligare följer deltagandet den ädla, ridderslige, med lifwets gäta beständigt slyfsarte Callowai; hwilken också Förf. wid katastrophen, för att ej alldeles undanskymma sin hufwudperson, till läsarens synnerliga misnöje nästan helt och hållet undanskuter. Af qwinliga personalen är deremot Castania den natur, som Förf. tycks hafwa klarast fattat i sin egen äfsädning, och som dersöre med den mesta äfsädlighet sätter sig i läsarens sinne: hon är tecknad med mycken gratie och behagar högst, ehuru intagande wareller än den långsamt bortdöende Julienne, den *Månas* diskte swärmande Marchilda och den gläntigt blomstrande Grefinnan Leone äro. En mislyckad person är deremot Grefinnan Philipina; hon torde vara framkallad ur en werld, som icke är eller varit vår Förf. egentligen bekant.

Den äkta Romanens form måste wara lika mångfaldig, som det romantiska lifwets; måste wara en blandning af Komik och Pastetik, af Dramatik och Lyrik, af vers och prosa. I detta fall är den närwarande berödmärd. Förf. har i rikt wexlande gestalter och skepnader sinbildat sin werldsäfsädning, och hwem är ej förtjust af de herrliga sånger som insäktas i berättelsen, isynnerhet af den rika och betydningfulla cyclus, som flurar tredje afteiningen? Och då det Swenska lifwet, i sin allwarsamma enformighet, erbjuder så få romantiska contourer, har Förf. med dikens fulla rätt sammankallat dem från de aflägsnaste länder, från Indien, Grekland, Spanien och Norrige.

Den är styckad i fyra afdelningar: 1) Wädelden; 2) Själlhwalfwet; 3) Resorna och 4) Slottet Stjerneborg. Dock

hafwa dessa afdelningar förmodligen icke utvecklats ur någon på engång genomtänkt plan, utan först småningom och tillfälligtvis uppkommit. Detta är denna romans grundfel: man saknar en gemensam Centralidé, som besjalar det hela och leder dess gång till något bestämt mål. Allt hvad man föröftrigt klandrar wid denna diktning, motsägelser i berättelsens dels inre, dels chronologiska sammanhang, omotiverade uppträden (såsom t. ex. slutet), oförklarade förhållanden mellan wissa personer o. s. w. härleder sig från den nämnda första bristen.

Äfwen stilen är ojämn, icke rent utbildad; särdeles i första Afdelningen, der slutscenen mellan August, Grefvinnan Justina och Mathilda, är just ett mönster af falsk retorik och Lafontainei. Språket är icke alldeles fritt från provincialismer och oswenska talesätt. T. ex. bjude, i st. f. bjöd; briste i st. f. brast; samla sig till det öfriga sällskapet m. m. Denna Roman gör således sin förnämsta lycka genom wissa enkilda partier, såsom beskrifningen på slottet Sjersneborg (1 Afd. s. 43-46); teckningen af Augusts och Juliennes möte i trädgården (derst. s. 57-61); Rizzios bref till Carlina (3 Afdeln.

s. 46-50); Spöskenen (derst. s. 135-138); den Indiska Novellen (derst. s. 196-227); beskrifningen på Josepfs afföd och Juliennes död, (4 Afdeln. s. 115-127); sammansättningen af Mathildas händelser med Corinnas (derst. s. 131-135); det sätt hwarpå uppträden sker att Mathilda war Castanias dotter (derst. s. 105), jemte många flera. Äfwen utmärker den sig med en ton af ungdom och glättighet, som sprider ett angenämt skimmer öfwer det hela. Dock — såsom ett konstnesigt organiseradt helt, kan denna produktion icke anses; utan är den ännu blott ett utkast.

Öfwer detta romantiska utkast är således Recis total-omdöme, att om Göf. Fridt till utförandet af sitt företag, först, sedan målet dit han wille och hjälpmedlen att komma dit, stått så klara för hans fantasi, som de wiserligen stå nu: så skulle han säkert lyckats att upphöja sitt arbete till lika rang med tidens ypperligare romantiska konstverk. — Kan han ej genom en omarbetning höja det dertill? Tilläfventyrs. — Likväl, när man will producera något bättre än hvad man redan producerat, gör man kanske bäst i att bilda något alldeles nytt.

S m ä r r e S k r i f t e r.

En Suck helgad åt Högstsalig Hennes Majestät Swea Rifes Enke, Drottning, Glorwördig i Åminnelse Sophia Magdalenas Stoft år 1813. Sthm. Ett halft ark 4:o.

Ett rimmeri i tretton fyr-radiga stropher. Twenne till prof:

„Kronprinsessa, född i Dana Rike,
Af en Far, som Danmarks Konung war,

Och bland sina likar, så des like,
I att wara Kung och Folkets far.“

„Attas denna Kungasam upprunnen,
Blef des lott beträda Swea jord;
Gustaf sökte Måka, och den sunnen;
Gaf sitt ja — blef Brud, och Drottning
smord.“

Bihang

III

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 12.

October.

1814.

Litterära underrättelser:

Då vår Landeman Jacob Gråberg från Hemsö på Gotland, och Svensk Vice Consul i Genua, i fäderneslandet är så söga bekant (först år 1811 blef han ledamot af Witterhets, Historie och Antiquitets-Akademien), men uti det deremot så mycket högre aktad, som bewises der af att han är ledamot af Italienska Vetenskaps, Witterhets och Konst-Samfundet, af Akademierne i Alexandria, Val d'Arno, Siena och Fofano, och der till Correspondent af nästan alla öfriga lärda Sällskaper i Italien, torde några noriser om hans senare lärda arbeten icke för Svenske läsare vara utan intresse. Detta sitt anseende har han egentligen grundlagt genom twenne äldre werk, neml. *Annales de Geographie & de Statistique* och *Doctes et Conjectures sur les Huns du Nord*, men hvilka wi icke hafte tillfälle att se, hwarföre wi här inskränka oss till trenne hans yngre arbeten.

Åf dessa är icke allenast det äldsta, utan äfwen det wigtigaste och för oss intressantaste, hans 1) *Saggio Storico su gli Scaldi o Antichi Poeti Scandinavi*, Pisa 1811, 252 sid. in 8:o, dedicerad till Drottning Carolina af Neapel. Sedan Hr Gråberg, i detta arbete, först bestämt sitt egentliga Thema, börjar han med att wederslägga en hypothes som blifwit framställd i en af Hr Prof. Dr C. M. Fant utgifwen Disputation, de *Antiquitatis in Svecia Reliquiis*, Resp. C. M. Will. Upsala 1791, den neml. att de Nordiske Skaldernas qwäden skulle vara imitationer af de Provençalska Troubadourernas, och derefter förtgår han till framställning af den Skaldiska poesien's karakter;

och meddelar underrättelser om denna poesies källor, de båda Edderna; om denna Skaldkonsts inslytande på Nationernas tänkesätt och seder; om några de förnämste Skalder; om Skaldiska poesien's upphörande i Norden och slutligen om ett arbete fr. i Paris 1801, under titel: *Les Scandinaves, Poëme, traduit du Sviogothique, par Joseph-Chirade Montbron*, om hwilket han segrande bewisar att det icke är något mer eller mindre än ett fransktt påfund, och härmed slutar den egentliga afhandlingen med sid. 125. Hwad som återstår af boken, innehåller upplysande och beskrifande noter samt öfversättningar af de fleste i texten omnämnda Nordiska poemer. Och för curiositetens skull wela wi såsom prof anföra en strof af Harald Hårdrådes kärleksång, öfversatt ur *Knyttlinga Sagan*, af Dantes yngsta Commentator Bernardo Laviosa (död 1810). Se här 4:de strofens

Sono guerrier che freddi tema ignoro;
Premo il dorso ai deskrier; squarcio col petto
L'ire del mar; so remigar; so il dardo
Slanciar con forza apportator di morte.
Su i sdrucciolosi ghiacci a cammin certo
Drizzo i miei passi, e la bell'arte intendo
Di verseggiar: di amare; eppur crudele
Una figlia di Russia ancor mi sprezza.

De öfriga versifierade öfversättningarne äro ganska lyckligt utarbetade af Hr Gråberg sjelf, men desutom anföras twenne rätt vackra imitationer af en ung Italiensk Skald, Sign. Giuseppe Felice Romani, neml. *Poemetto della Favola di Weiser (Quaser)* sid. 184—189 och *Le Nozze di Alclusa e di Ragnar*, s. 221—225. Desutom innehålla dessa Noter bland annat en Nordisk Regentelång och en

förteckning öfver de utmärktaste män och Skolledare i Norden, till höjden af 14:de seklet, sid. 197—206; en förut otröpet Gottländsk folkvisa, s. 139—141; underrättelse att en Hr Gråbergs wån samlat focta för att bewisa att den Svenske Gylfe, som regetade wid Odens ankomst, är samma person med den Wese-Gothiska biskopen Wiflas, p. 131, och hwad som är äldre underliggast, en genealogi, med hwilken Hr Gråberg will ådagalåga att den lille Erkonungen af Rom, Napoleon Frans Josef Carl, son af Erkeisarn Napoleon, härstammar i 50:de led från Fridulf, Odens far, och i 20:de från Birger Jarl, sid. 234. Genealogier af dolik art framkallades och belönades ofta under Napoleons regering, men af Hr Gr. wånade wi just icke ett dylikt långsedgatal. — Då detta arbete, utom Wallers stora Historiska verk öfver Danmark, är der enda i de Wesserländska språken som innehåller några notiser om Nordiska Mythologien och gamla litteraturen, och defurem är utfördt med mycken skarpsinnighet, patriotism och erudition, är det ej mer än biligt, att det erhållit ett så stort beröm i *Monitoren* och i *Giornale Enciclopedico di Firenze*. För oss Nordboer innes håller det dock såaa mer, och då Förf. genom sitt låge warit stiid från de wigtigaste verk öfwer ämnet (så har J. Olafsens förträffliga skrift *Om Nordens gamle Digtekunst* warit honom aldeles obekant och Arnå Wagneanska editionen af den rhytmiska Eddan kände han blott till namnet), äro åskilliga uppgifter rent af felaktiga, t. ex. den om de båda Eddorna, s. 31—62, liksom den att Nordboerne dorkade en färlöfsgud, Freijas son, Astrild (hwilket namn öfwersattes med *il Dio dei dolci pensieri*) s. 57, 123, 162 m. fl. Men det besynnerligaste misstag förekommer p. 206; der det säges att Warmholtz's *Bibliotheca Historica* är utgifwit dei dottissimi emeritissimi Signori Padre e figlio Görwell. — Skulle den må nämnas att om Hr Gråberg kände wåra senare poetiska wåstersföfken, Skaldarmal af Atterbom, Wiflingen, Swegder, Den sista Skolden m. fl. af Griiser, och framför allt Lings Gylfe och Agne, skulle han finna bekräftelse på sin förmodan,

att gli Scandinavi moderni sono ancora capaci di far rivivere, quandunque il volessero, la bella ed energica poesia degli Scaldi antichi (s. 107).

2) *Doutes & Conjectures sur les Bohemiens & leur première apparition en Europe.* Lus à la Classe de Litterature & Beaux-Arts de l'Académie Imperiale de Turin, dans la Seance du 5 Mai 1813. fr. i Turin hos Felir Galliti, 24 sid. 4:o. Huswärdligast lyf-lyditer sig här Förf. att emot Gressmann bewisa att Ziguenarne funnos i Europa före år 1477. Och såsom bewis derför anføres en förordning af Kon. Virger Månsson, utgifwen 1303, lånad ut en af Prof. Dr. E. W. Fant utgifwen Disputation under titel: *Observationes Historiam Zigueuorum Illustrantes*, Nepo. L. G. Rabenius, Ups. 1791, och innes håller af ett Rescript af Magistraten i staden Schweidnitz i Schlesien af 1344, lånad ut J. D. Ludewias *Reliquiae Manuscriptorum*. Herr Gr. är heras hypothes om Ziguenarnes ursprung är ingenids och öfwerensstämmande både med *Voltaire's* och *Gressmann's*:

3) *Leçons de Cosmographie, de Géographie & de Statistique.* Genes, 1813, 297 sid. 12:o. De äro dedicerade till Sa Majesté La Reine Hortense, Protectrice de l'Institut des Maisons Imperiales Napoleon, établies pour l'éducation des Demoiselles, filles des Membres de la Legion d'Honneur, och blef d. 20 Mars 1813; med många loford, af Herr J. Quartara, hemburit le Corps Legislatif i Genua. Verket är en undervisningsbok, innehållande elementerna af wärldskännedom i witskräftaste mening. En Planche, eller graverad Introduction à l'Etude des Cartes åföller arbetet.

Antikritik.

I denna Tidnings 25 nummer, den 25 sista Junii, är en recension insedd öfwer min *Wredikan* den 9 Sönd. efter Trefaldighetsdagen

förlidet är. Efter många Åhörares och Läsares bifall är det underligt, att någon så födret sig mot en afhandling, som nära ett år födret lemnades till tryckning samma dag som den blef uttalad. Det är predikaners skyldighet att såsom gamla så hundens lärare, såsom Johannes döparen, såsom Jesus från Nazaret, såsom Apostlarna och Luther, bestroffa laster; hvarför då anses det såsom lägt och stilet? Dessa härttringens förföddra yrkare hafwa ej eller underlåtit att såna heliga rum tolka sin lägnad öfver de omvändas öngder; hvarför då falla en billta uppmuntran smicker: språk? Kan nånot så orimligt påstås, att hela församling-n skulle jemdras med den orogne förvaltaren? Jste eller är det smicker att wid Åhöres ombyten beränka deras fördrättningar och ansvar. Recensenten öfver sin partiskhet, och har onsdrt ord anmörkunda, än de finnas i predikan, skypat meningar, samt skadat läsningen med frågetecken och utropstecken. Han bör bedja Gud om nåd och bemöda sig att tänka och vilja bättre. Hans sörgripelse att morsåga församlingens invånarnes medborgerslighet kunna de själwa vederlägga.

P. A. Wallenblad.

Duplié.

Första gången Rec. i sin lefnad erför, att i Sverige lefde en person med namnet Wallenblad, var då han af Dagligt Allehanda såa att en så benämnd man skulle predika Prof i Jacobs Kyrka. Den andra gången var det, då Rec. motteq den tryckta Profaredikon till granskning. Den beklägeliga fröndtligheten som Recensitoren byfer kan således icke rimligen vara rigtad mot ett tomt namn, utan var det helt och hållet mot den beklägeliga dåliaberen i predikan. Förf. påstår att ord blifwit förwängda. Hvars söre bewisar han ej denna wängda framställning? Förf. påstår att han uppmuntrat, ej smickrat Jacobs och Johannis församling. Rec. råder Herr Wallenblad att genomläsa och beränka Leopolds sakfunniga afhandling om Smicker, emedan han af den kan lära, huru tillfallet ofta förwandlar uttrycket. En lösprijsande upmuntran gifwen i den stund man wäntar en stor tjenst af den upmuntrade, blir ger-

na tiggande smicker. Därligen beder Rec. Gud om nåd, ej allenast för sig utan äfwen för sina ensaldiga Bröder, och efter detta skall han äfwen bedja om deras upplösnina, som jemdras sina medelmärtiga produktioner med Jesu, Propheternas, Apostlarnes och Luthers heliga tal.

Recensenten.

Ärda Nyheter.

Upsala:

Akademiens tillsförordnade Cantzler har medelst fullmakt af den 9:de Juni förordnat Studeranden C. P. Forsberg till Amanuens wid Akademiens Naturalie-Cabinet och Botaniska Trädgård.

Uf Consistorium Academicum blefwo d. 15 Oct. på förslag till lediga Græcæ Lingvæ Professionen uppsörde: 1. Litt. Human. Adjuncten Mag. Joh. Tranér. 2. P. L. O. O. & Græc. Adjuncten Mag. Jos. Dito Hjörer. 3. Adjuncten wid Upsala Cathedralskola, och Philos. Facultetens Notarius Mag. Pehr P. Swedelinus.

Lund:

Sedan Hifvar. Professorn Mag. N. H. Sjögberg genom Kongl. Maj:rs nådiga bref af den 23 sikt. Mars erhållit 2:re års tjenstledighet till anställande af antiqvariska resor, har Hifvar. Adjuncten Mag. A. O. Lindfors under den 17 Aug. blifwit förordnad att under osvannämde tid fördratta de till Hifvar. Professionen hörande föreläsningar och examina. Hvarjemte Kongl. Maj:rt den 30 Augusti i nåder bifallit att Adj. Lindfors under samma tid må äga sate och stamma i Philosophiska Faculteten.

P. L. O. O. & Græc. Adjuncten härskedes Mag. Håkan Stenkräm har blifwit utuänd till Kyrkoherde i Skivestads och Brooma församlingar af detta Stift.

Akademiens Cantzler har under den 14:de Septemb. förordnat Seminarii-Adjuncten, Theol. Licentiaten Mag. A. G. Hellstenius till andre Theol. Adjunct och Kyrkoherde i Husse och Skreflinge dermed förenade präbende pastorat.

Hvarjemte Stiftets Biskop under d. 30 Sept. utnämde honom till Prost öfver dessa församlingar.

Synodalmöte med Lunds Stifts prästerkap blef, efter dertill utfärdad kallelse, hållet den 20, 21 och 22 September. Första dagen predikade Theol. Prof. Korn och Seminarti-Director Doc. C. P. Hagberg öfver text. Psalm. 145: 18, 19, hvar efter Ben. Clerus uppträdde på Akademiens stora lärosal, der Biskoppen och ProCanzlern m. m. Doct. Wihl Faxe öppnade mötet med ett tal: de prudentia pastoralis in doctrina de Precibus tradenda, hvar efter tillförordnad Präses, Prosten och Kyrkoherden i Haslöf och Woderup, Theol. Licentiaten, Mag. Jöns Sommar intog cathedern, för att, biträdd af Kyrkoherdarne Mag. C. A. Curenius, Mag. B. Roth och Mag. J. Chrysfander såsom Respondenter, försvara sin af trycker utgifna Synodaldissertation: De Precibus*). Opponenten woro Kyrkoherden Mag. J. Lundgård och Correctorn i Malmö Mag. J. E. Palm. Disputationssaken slutades kl. half 2 e. m. då Clerus afskildes, men samlades åter kl. half 5, då Kyrkoherden Mag. L. Engeström höll ett äminnelsetal, på latin, öfver framl. Prosten Doct. A. Sandrus, efter hvars slut vice Präses, Prosten Mag. C. E. Sjödahl, med de yngre af Prästerkapet anstälde den wanliga examen. Andra dagen efter slutad predikan som hölls af Kongl. HofPredikanten Prosten Mag. C. Schönbeck öfver text. 1 Joh. 3: 21, 22, börjades Disputationssaken kl. 9, då Kyrkoherden Mag. J. Myrman och Col-

*) Dissertatio Theologica de Precibus. Quam jussu & auctoritate eminentissimi Scan. Blekingæque Episcopi nec non Ac. Carol. ProCanc. Membr. R. O. de St. Pol. D. Doct. Wilhelm Faxe, & Consensu M. V. Consistorii in synodo Lundensi Publico Eruditorum Examine modeste submittit Joannes Sommar Theol. Licent. P. & Præp. &c. Respondentibus &c. &c. Lund 1814, 60 fidd. 4:o tillika med Quæstiones Præsidis Vicar. in Synodo V. Cleri Lundens. proponendæ, 8 fidd. 4:o.

lega Schold Mag. J. Selbener woro Opponenten. Afren slutades kl. 1. Eftermiddagen kl. 4 samlades Clerus, då Prosten Doct. L. P. Wählin höll ett äminnelsetal, på Swenska, öfver framl. Prosten Doct. O. Bergkint, hvar efter vice Bibliothecarien Mag. D. Munk af Rosenhöld i ett Swenskt tal, wisade i hwilla afseenden Schellingka Philosophien ej äre Swerensstämmande med Christendomen. Wid gifwer tecken med kloctorna uppträdde Clerus på DomCapitelens nya sessionssrum, hvar efter Clerus höllades af H. H. Biskoppen, som i ett kort tal om detta nybyggda Consistoriihus meddelade en historisk berättelse och öfssade öfver de beslut, som der fattas, den Höglies wälsignelse. Tredje dagen predikade Contracte Prosten L. Frost öfver text. Jac 1: 12, hvar efter Clerus kl. 9 samlades på Sessionssrummet, hvar efter öfwerläsningarne fortattes före och eftermiddagen till kl. 8 på aftonen, då H. H. Biskoppen, efter att hafwa förordnat Officiarii till nästa Prestmöte och deribland Prosten i Farhult Doct. L. P. Wählin till Präses och Kongl. HofPredikanten och Prosten i Malmö Mag. A. Gullander till vice Präses, slutade mötet med ett tal, som på Consistorii och Cleri wägnar af DomProsten Doct. Chr. Wählin beswarades.

Skara:

Enkefru PastorKan Gjöberg, född El. C. Scherping har genom disposition af d. 30 Dec. 1813 testamenterat en summa stor 1333 Riksd. 16 s. banco till stipendium, under namnet Scherpingka, ät två eller tre här wid Lärosälet studerande Ynglingar, som böra i Rectoreclassen af Trivialskolan hafwa sitt rum, innon de kunna komma i ämjutande af detta stipendium.

Göteborg.

Mag. A. Godhe har blifwit utnämnd till GymnastikAdjunct härstädes. Likaledes har Mag. A. P. Cronåus blifwit utnämnd till Gymnastik Bibliothecarie.

Rättelse: sid. 83 r. 13 s. Tisdagar och Fredagar l. Måndagar och Tisdagar.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 13.

Lördagen den 2 April

1814.

R e c e n s i o n e r:

Gottbold Ephraim Lessings Fabeler. Tre Böcker. Femte Afhandlingar rörande detta Diktningssätt. Öfversättning från Tredje Tyska Upplagan. Berlin 1801. Nyköpning 1813. 216 sid. 8:o.

Det tidhwärk, hwars allmänna anda förwandlade Poesien till Rhetorik, eller betraktade Skaldekonsten blott såsom en oratorisk klädnad för en mårglös moral, upphöjde, sedan Jean LaFontaine gifwit exemplet, den (i sjelfwa sitt wäsende och enligt både de Österländska och Grekiska månstren) blott en rhetorisk figur warande Fabeln, till en egen, sjelfbestående Skaldeart. Nu ryktes reglorna för densamma ut de rhetoriska, och inflystrades i de — högligen principiöst behandlade — poetiska läroböckerna, och Breisinger gick så långt, att han i sin Critische Dichtkunst fann alla de wäsentligaste och högsta fordringar han kunde göra sig af ett Poem, fullkomligast uppfyllda i den Eposiska Fabeln, hwarför han rent ut förklarade den

för den yppersta af alla Skaldearter; en åsigt, som sedan spökar igenom alla ästhetiska compendier, ända ned till Heusinger och Benz David. Då de theoretiska begreppen innehaft ett så förundransvärdt öfverwälde i den moderna Europeiska Skaldekonsten, må man ej undra, om man under första hälften af 18:de seklert, i alla länder träffat ett så stort antal Fabelskrifware. I Tyskland isynnerhet se wi nästan alla dess författare från den tiden försöka sig på denna bana; man erinre sig blott Bodmer, Hagedorn, Gleim, Lichtweh, Gellert, Willamow, Lessing m. fl. Daktadt det loford som om detta Skaldeslag förkunnades i böcker, war det dock swårt att med dessa, än på rim, än i obundet tal författade smådikter, göra något märkligt intryck. Bland Tyska Fabelsamlingar lära wäl blott Herders Parameythier och Lessings Fabeler ännu ädraga sig, i sin helhet, granskarens uppmärksamhet. Hwad de sistnämnda beträffar, bde orsaken sökas deri, att Lessing i praktiken bortglömt sin wisserligen sanna theoretiska regel, att hwar och en misshandlar Fabeln „som får det insaltet, att

deruti föredraga en annan än en moralisk lära" (sid. 114); och i stället, i de flesta och lyckligaste, på det mest intressanta sätt, uttryckt sin ädla individualitet, sitt förhållande i världen och till sina samtida, sin literariska erfarenhet, sina åsikter af sina landsmän och sin världsdels nationer. Man påminne sig blott följande Fabler, i 1:a Boken, den 4, 6, 7, 10, 14, 16, 18, 19, 22, 23, utom många andra, så i denna som i de båda andra Bökerna. För att ge ett exempel på hvad Dec. med sin ofwänstående anmärkning åsyftar, må det tillätas honom att anföra twenne af de kortaste Fablerna, och jemte originaltextens tilläggande, äfwen ge ett slags åskådligt begrepp af öfversättningen. Se här den 30 i andra Boken (sid. 68): „Min wän, lemna dock, lemna dem, de små iffna ofundsmän till ditt wärande beröm! hwars före will din qwickhet förewiga de ät glömskan bestämda? — I det wansinniga kriget, som Jättarne förde med Sudarne, ställde Jättarne emot Minerva en förträfflig Drake. Men Minerva grep Draken, och slungade honom med kraftig hand till firmamentet. Der glänser han ännu; och hwad så ofta war belöning för stora gerningar, blef Drakens ofundswärda straff.“ — Låt sie doch, Freund, laß sie, die Kleinen hämmischen Weider deines wachsenden Ruhmes! Warum will dein Witz ihre der Vergeßenheit bestimmte Nahmen verewigen? — In dem unsinnigen Kriege, welchen die Riesen wieder die Götter führten, stellten die Riesen der Minerva einen schrecklichen Drachen entgegen. Minerva aber ergriff den Drachen, und schleuderte ihn mit gewaltiger Hand an das Firmament. Da glänzt er noch; und was so oft großer Thaten Belohnung

war, ward des Drachen beneidenswürdigige Strafe. — Widare den 13 i första Boken (sid. 16): „Efter flere århundradens förlopp, behagade det Phoenix, att åter låta se sig en gång. Han wisade sig, och alla djur och foglar församlade sig omkring honom. De förwånades, de beundrade och utgöto sig i förtjusande beröm. — Men snart bortwände de bästa och artigaste (?) deras blickar, och suckade: den olycklige Phoenix! Hans är det hårda öde, att hafwa hwarken älskarinna eller wän; ty han är den enda i sitt slag.“ — Nach vielen Jahrhunderten gefiel es dem Phoenix, sich wieder einmal sehen zu lassen. Er erschien, und alle Thiere und Vögel versammelten sich um ihn. Sie gafften, sie staunten, sie bewunderten und brachen in Entzücken des Lobs aus. Bald aber verwandten die besten und gefelligsten mitleidsvoll ihre Blicke, und seufzten: Der unglückliche Phoenix! Ihm ward das harte Loos, weder Geliebte noch Freund zu haben; denn er ist der einzige seiner Art. Hwem hör ej här en bitter, till alla hjertan trängande suck, från den ädle, förträfflige, swanlige mannen, som stod ensam i sitt tidshvarf, utan att kunna trycka en lika kraftig, lika tänkande, lika bildad wän till sitt bröst?

Hwad föredraget angår, så fattade Lesing såwål theoretiskt som praktiskt, att den yttre poetiska formen, d. å. versen, icke så wäl passade med wäsendet af en dylik oratorisk figur. Ja! till och med de äldre versifierade Fabler han författat, förkastade han alldeles. Scilen är fördrigit utmärkt af den listiga korthet, den träffande egentlighet, som i allmänhet karakteriserar den Lesingska prosan. Man har tadlat att den i dessa Fabler

är för mycket rhetorisk: en befolkning, som Nec. icke råte förstår. Kan Rhetorik för mycket vara rhetorik? — Om man dermed vill säga att den är för sökt och konstlad, så förträder det blott obekantskap med denne store mans wanliga skrifsätt, hos hvilken det war natur att söka effekt, och hvilken aldrig sökte den, utan att finna den. Hwad vidare klarast befrar dessa Fabler från tillmålet af sökt konstlande, är tonen af den otwungnaste lättbet som omswärfwar dem, och som tydligen bekräftar den anekdot, wår Gørf-sjelf i ett af sina bref berättar, att Fabler kunde han i ögonblicket producera så många som helst. De äro också, efter Nec:s tanke, att anse som af tillfället och den individuela stämningen afsträde sinrika studier för den mästreliga Parabeln mot Pastor Goetze och den förträffliga Sagan om Ringarne i *Nathan der Weise*.

Men det war ett drag hos Lessing, att han icke kunde företaga något i praktiken, utan att han theoretiskt skulle söka förklara sig grunderna för sin handling. Hans Fabler äro också ätsidiga af en suit Afhandlingar: Om Fabelns Wäsende; om bruket af Djuren i Fabler; om Fablernas Indelning; om Föredraget af Fabler, och om Fablernas användbarhet i Skolorna, hwilka äfwen äro följa denna tolkning. Och detta är ganska berömdwärdt. Enligt ofwanstående deduktion af de Lessing'ska Fablernas wäsende, tyckes det wara klart, att de egentligen blott kunna intressera dem som närmare äro bekante med Gørf:s personlighet, och endast för dem, som känna hans så civila som literära relationer, äga full fattighet. Men dessa afhandlingar äro lärrika för alla, såwål i anseende till den mängd träffande anmärkningar äfwer ämnet de innehålla, som än mera för

det grundliga allwar, den djupa och widsträckt literariska esprit, som gifwa dem wig och hållning. Deet måste man medgifwa att den store Lessing, i anseende till principen, lät icke misstada sig af sin tids wana och äfgifter, att antaga Fabeln som en egen sjelfständande diktart, och ge dess definition sålunda (sid. 149): „Om wi lämpa en allmän moralisk sats till ett utmärkt fall, meddela detta utmärkta fall werklighet och dikta ders af en historia, i hwilken man äfskådande erkänner den allmänna satsen; så heter denna dikten Fabel.“ Men om läsaren erinrar sig hwad ofwanföre blifwit nämndt, att Fabeln icke annorlunda än Prosopopöen, Liknelsen, Metaphoren m. fl. är helt enkelt en talfigur, och till bewis för detta påstående drager sig till minnes dess genuina bruk hos Orientalerne och de äldsta Grekiske författarne; lärer han medgifwa mig att den allmänna satsen, som skall gibras; äfskådlig, måste förändra natur allt efter den olika beskaffenheten af tales ämne. Så är Mucii bekanta Fabel, politisk; så har Horatius i sitt bref till Pissonerne gjort den allmänna, om det södande berget, till literarisk; och så har Pindaros, i dessa verser:

— — εστι δ' αἴε,
 Τὸς ἀπὸς ἐν πετανοῖς,
 Ὃς ἐλαβεν αἶψα τή-
 λοθε μεταμοιομενος
 Δαφνοῖνον ἀγρῶν ποσίῳ*
 Κραγεταὶ δὲ κο-
 λοῖσι τυπεῖνα μεμονταί —

enligt ren lyrisk affigt, gjort bruk af denna figur. För att den Lessing'ska definitionen skall blifwa träffande, bör således ordet *moralisk* ur den ofwanansförda förklaringen utstrykas. Annars har Lessing sjelf, wid frågan om Fabelns föredragningsätt (sid. 101), infett

denna des rhetoriska natur, och träffande visat att den ej för annat af de gamle ansågs. Men emedan han ej utsträckt denna insigt till klar consequens med Huswudprincipen för undersökningen, har denna i det hela blifwit halfdd och wacklande.

Om wi, i afseende på vår obundna stils ringare utbildning, således ej kunna annat än anse det för en winst att erhålla en öfversättning af ett arbete utaf den store, manlige prosaförfattaren Lesing, måste man dock medgifwa, att närwarande föriskt blifwit gjordt med ett af hans obetydligaste verk. Önskanwårdare hade det varit, om wi i Swensk drägt fått se någon gedigen produkt af hans rent utvecklade mannakraft, såsom hans Laokoon, hans affhandl. om de Samles sätt att afbildas Öden, men förnämligast den mästreliga uppsatsen öfwer Wemnisföslägtets uppfostran. I det fallet skulle man blott önska, att de blifwit mera omsorgsfullt tolkade än närwarande skrift. — Af de anförda exemplen skönjes redan, att öfversättningen är nog tung och öwärdad. Men man stöder desutom på mångfaldiga, uppenbara origtigheter. Redan i Företalet t. ex.: „Det har de ofta förundrat mig, att Äsopi, rakt till sanningen förande bana, så mycket blifwit öfwergifwen af de nyare, för det pratsamma gäfwans blomsterrikare öfwägar att berättia.“ Hvad är det? Hade Lesing, i sitt språk, skrifwit en sådan galimatias, skulle han wistt ej wunnit sitt stora författars rykte. Det heter också: Ich hatte mich oft gewundert, daß die gerade auf die Wahrheit führende Bahn des Äsopus, von den Neuern für die blumenreichen Abwege der schwatzhaften Gabe zu erzählen, so sehr verlassen werde. — Vidare (sid. 8): „Jupiter utiade med en allvarsam uppsyn,

det ordet Kapelle.“ — Deus, mit ernstem Gesichte, sprach das Wort der Schöpfung. Af Gudens uttalade Kapelle-ord, af hans Warde! kunde något blifwa; men hvad der af, att han sade Kapelle, innan någon Kapelle för sig gått? — Sid. 45: „Öbarmligt(?) piskande.“ — Sid. 65: „För att drifwa gått med Cytheren.“ — Um Cytheren Sohn zu sprechen. — Sid. 95: „Naturen hade bildat en Hjort af mer än wanlig storlek, och på hans hals hängde långa hår. Då tänkte Hjorten wid sig sjelf: du kunde wäl låta anse dig för en usling.“ (Du könntest dich ja wohl für ein Klend ansehen lassen). Öfwerf. har således icke wetat, att det är twenne olika ting att wara en Elg, och att wara en Usling. — För att ej onddignis borttaga rummet, kan Rec. wid de anförda exempel låta bero, sedan han nämt, att på alla ställen det ordet Dichter förekommer, det blifwit gifwet med Diktare.

Paris i det Nittonde Århundradet, af Per(?) Jouhaud, Advocat. Öfversättning, i Sammandrag. Göteborg 1813. 364 sid. 8:o.

Då Fröherinnan Staël von Holsteins märkwärdiga arbete De l'Allemagne lemnades till Censorn i Paris, uttrade han sig att det ej borde få utkomma, emedan det icke war Fransyskt. — Den som så dömmet och känner, bör af närwarande skrift finna sig synnerligen tillfredsställd, ty den är i högsta grad Fransyskt. Dock, för att ej wara

orättwis, hör Rec. tillägga, att denna bok äger den wanliga Fransyska bel-esprittismens tomhet och yllighet, utan att äga någordera af de dermed ofta förenade behag Hörf. beskrifwer, mätar ingenting: hans Skrift är blott en utnöt wäfnad af beklamationer, trivial ironi och stundom osunda reflexioner. Wi nämna ej, att Napoleon öfwerhopas med de mest hov- och lifliga loford (t. ex. sid. 83, 84); ick att de folkslag, som gripit till wapen mot Frankrike, sör att wärja sin sjelfständighet, sägas wara lifswade af „wanwert“ (sid. 118) och blinde „raseri“ (sid. 120), och England beskylles för „grymhet, orättwisa, trolldshet och råfveri“ (sid. 121, 122). Här fladdras fram och tillbaka om Wagnar och Gamla kläder; om Charlataner och Bankierer; om Bouillat-spelet och Kessleriga Garder; om Martinet och Fransyska Banken; om Tiggerriet och Financerna; om Epidemiar och Författare; ja till och med de „Muderhällna Fruntimrens underafdelningar will Hörf. lösligen widröta“ (sid. 169); men den som med allt detta wänar att här finna en trogen karakteristisk af Fransyska nationen, i dess olika förhållanden, eller en träffande teckning af det wanliga Pariser-lifwet, den är fullkomligen bedragen. Man må, sör att öfvertyga sig härom, endast uppslå afdelningen Författare (sid. 233; i hwilken man underrättas till en början, att namnet Författare och fattig djefwul „war af enahanda betydelse“ (sid. 234), och som slutas med den notisen, att det är en bitter lott att räknas bland store män (sid. 242); men ingen underrättelse erhålles om de personer, som för det närwarande i Paris innehafwa Auktorskapets throner. Eller afdelningen Religion; der man får weta, att den i landsorterna „widragna Gudadyr-

kelsen mera länar sig till den elakas och Skalkaktigas skäm“ än Pariserboernes. Hos dem nemligen „sbranleder intet att wäcka fritänkarens kretsighet; presterna wisa sig sällan klädda i sin embetsdrägt; påfaller en sjuke deras biträde, och önskar han emottaga, efter Catholska kyrkans bruk, de sista Sacramenterna, så flyndar predikanten, med de heliga kätten i sin ficka, obemärkt till det onwisade stället, utan att någon, som sörsgår honom och som är wäpnad med en lyckta och en klocka, tvingar de förbigående att knäböja och nedfalla“ (sid. 133, 134). — Men wille man utdraga lifsom quadrat-roten ur denna bok, så är det löslande karakteristisk af Pariserboerne (sid. 9): „I Paris före wi med oss uti samhällslefnaden samma flygtiga låtsinnighet, ja jag hade nära sagt samma bekymmerslöshet, som utmärker det husliga lifwet. Öfvertygade om ytterlighetens faror, söke wi att i våra öfjeller iakttaga en mäta, hwilken man med skäl anser för den wisas bygd“ m. m. Men till den fullständiga bilden af en Franssk mode-författare hör den sörsta okunnighet, de mest förwirrade begrepp om allt hwad till den Kläfska Alderdomen hörer. Denna egenkap saknas ej heller hos vår auktor. Enligt Hr J. hade Grekland en huswudstad, och denna huswudstad war Athen (sid. 5); war Epikure en „ålfwård Philosoph, som ålfwode ett godt bord och goda winer, och som hembar skönheten sin williga hyllning“ (sid. 265) och Demokrit och Heraklit „tweenne stora dårar,“ af hwilka den sörre ej gjorde annat än beständigt skrattade, under det den andre upphörligt tjöt och sålde tårar (sid. 1). — Med allt detta hade dock det sörre tidshwarswets författare ett wist flyktigt sällskapligt behag, en art smånätt trolighet, som gaf

läsaren en wis wällustig gåspning, och i hwilket manér den bekante Marquis de Langles är ett oupphinneligt och nästan klassiskt måster. Af allt detta finner man få, ja Nec. will säga, blott ett enda spår (sid. 56) i detta arbete, hwaremot det hela är utmärkt af den mest pinande tråkighet, genom sin söfka qwickhet, sina ytliga och krytade infällen t. ex. (sid. 189-199); de som löpa efter Fruntimmer.

Om således hwar och en, hwilken här söker nåring för sinne, känsla och fantasi, owillig bortlägger denna bok, torde den kånhända bland den öfriga hopen finna sina läsare. Det enda dessa torde önska, wore att Öfvers. användt litet mer allwar än man kan wänta af den, som endast åtagit sig ett sådant arbete „af warm wånskap för Föreläggaren, hwilken åntelligen welat se denna bok klädd i Swenskt drägt“ (se Företalet). — I det faller skulle kanske den beständig återkommande förwerlingen af secunda persona singularis med secunda persona pluralis icke ägt rum, liksom les Sens då ej blifwit gifwet med kånflorna; annat att förtiga. Men hwad som mest karakteriserar denne tolkare, är hans sätt att staswa utländska ord, t. ex. Skås, Scharlatan, Equipasch, Losch, Syljeri, o. s. w.; hwar före icke då äfwen Lufwer, i stället för Louvre?

Fragmenter till Kesar Napoleons Historia. Första Ufdelningen. Schm. 1813. 343 sid. 8:o.

Bland mängden af de mot den Fransyska Inkräktaren sedan ett halft år utkomna skrifter, utmärker sig detta arbete fördelaktigt. Det består af en med urskilning gjord samling af åtskilliga wärdigt och opartiskt författade uppsatser öfwer Napoleons första offentliga period. 1) Napoleons charakters=skildring (sid. 1-34), öfversättning ur Mendis energiska Geist der Zeit. 2) Bonapartes första lefnadsår intill emottagandet af commando öfwer italienska arméén (sid. 35-47). Det är intressant, att se den Corsikanska nationalcharakteren här redan tidigt hårdna till den wildaste individualitet. Af denna barnsliga hållsättighet och trofuga apathi för all bestraffning, måste hos mannen mogna en rysligt kall egoism och en allt föraktande själslighet. 3) Bonapartes krigståg och försvarande uti Italien 1796-97 (sid. 47-117). Förfärligt är det plumpa gäckeri som Wäldswers karen bres med allmänna opinionen, då han, efter de här beskrifna förhåringar, insér Directorium skrde af att hafwa gifwit frihet åt folken i Bologna, Ferrara, Modena m. m. 4) Bonaparte och Directorium. Freden i Campo Formio. Fredcongresen i Raastadt (sid. 117-158). Det har förefallit Nec. besynnerligt, att här icke med ett ord omtalas det på Fredsemissarierne i Raastadt föröfwade mord. 5) Revolutionen i Schweitz (sid. 158-167). 6) Expeditionen till Egypten (sid. 167-243), utan emiswel det intressantaste i Napoleons lif. 7) Revolutionen den 18 Brumaire (sid.

243:291). — Såsom Bihäng till 1) Utdrag af Läkaren Wittmans Resor i Turkiet (sid. 292:295). Detta är en officiel berättelse, såväl om Napoleons besättning om nedergörandet af invånarne i Jassa och besättningen i Et-Nrith, som om den på hans föranstående af Rouyer verkställda förgifning af de sårade Franka soldaterna. 2) Discussioner i Engelska Parlamentet, i anledning af Bonapartes fredsanbud (sid. 295:343), ett viktigt dokument, såsom visande att Grenville och Pitt redan wid början af år 1800 fullkomligt riktigt bedömda Napoleon så, som det öfriga Europa sedan lårt känna honom.

Churwål de här anförda berättelser ingenting innehålla, som motsädrer Napoleons karakter eller kända handlingar, hade det dock varit viktigt om öfverallt bestämda och emotstålta fallor blifwit uppgifna. — Öfversättningen är i allmänhet icke tadelvärd.

Epilog, uppförd på Kongl. Slottet den 26 Januari 1814. Sthm. 14 sid. 4:0.

En exposition af denna poetiska Arabesk torde tjena såsom karakteristisk. 1:a Scen. Europa, fånglad och försänkt i sorg; åttilliga hennes Nationer, förtryckta och bedröfwade, omgifwa henne. Slutet af Monologen låter sålunda:

„Speld (?), skymfad, blöddande, bedrogen,
Till sista andedräkten bragt,

Ett jordens ömskanmål (Europa?) Wäldes
verkarens förakt,

Sag ligger här, uti hans sjästrar slagen.“

2:a Scen. Plågoandar uppkomma ur jorden, anfälla Europa, och sitta Nationerna ifrån henne och från hwarandra. Hon bemödar sig att sammanhålla och försvara dem, men öfverwinnes. Plågoandarna åttillja och fångsla Nationerna, fullförta Europa (hon låg ju redan? se ofwansföre) och lägga henne i tyngre bojor. Men i det ögonblicket Europa (som från början war fånglad!) synes alldeles öfvervunnen af Furierna, höres på afstånd en glad och krigisk Musik som efterhanden blir allt starkare och starkare. På samma gång börjar horisonten ljusna och dagen tilltager från den stunden mer och mer. — Soppet och glädjen upplifwas hos Europa och de fånglade folken. — 3 Scen. Mars och Sjra KrigsGudinnor anlända; framför dem går Segern. Swardera af dessa Sjra KrigsGudinnor bär ett Banér; på det ens ser man Keiserliga Ryssa Wapnet, på det andra det Kongl. Engelska Wapnet, på det tredje det Kongl. Preussiska, och på det fjerde det Keiserliga Österrikiska. När Mars och Gudinnorna inkommit, uttrycka de genom Pantomime sin bedröfwelse öfwer Europas och Nationernas belägenhet, gifwa hwardera handen, och förena sig att befria de olyckliga. Mars framsträcker derpå mot Furierna sitt swärd, och Gudinnorna sina lansar och Banér (?). Furierna göra motstånd och söka behålla sitt rof; men wid åsynen och mötet af dessa wapen, sjunka de och förswinna. — 4 Scen. Europa och de befriade Nationerna, som för dem uttrycka sin tacksambet och wördnad. Sedan de ömsesidiga complimenterna, under hwilka Mars ensam är den talande,

blifwit förda till ända, ingår 5 Scen, då Sonden af Teatern öppnar sig, och wisar Apollo och Sånggudinnorna i grupper på ljusa stygar. Apollo stiger ur sin sky, och håller en lång harang, i hvilken han bland annat sålunda tilltalar Guden Mars:

„För att en teckning ge af Hjeltens högsta dygder

Ej skal den trosswar diktens bistånd mer,
Då hos Befriarn af Europas bygder
Dem alla han förventa ser.“ —

I 6 Scen. inkomma Ceres, Vertumnus, Pomona, Flora, Skördesfolk och Herdar och i 7 Scen. Mercurius, följd af Öm-nigheten, Tritoner, Najsader m. fl. Till

slut sjunger Apollo tillika med Choren, under Dans:

„Minnets döttrar, gån att förda
Hjeltens (Krigsgudens) dyrkansvärda namn
Till det rum i ryktets famn
Som skall ewigt det tillhöra!“ — —

„Ej af ärelystnan drifwen
Lennade Han lugnets strand;
Blott att krofa wäldets band
Blott för rått och Fosterland (Mars?)
Och för skörden af Oliven.

Swärder blirerar i Hans (Krigsgudens) hand.“
m. m. Under denna Chor förses Guden Mars i Oddslighetens tempel och bekrönes af Segern, Apollo och Sånggudinnorna.

S m ä r r e S k r i f t e r.

Hwad skall Napoleons öde blifwa? Sversättning med motto: Och glansen mörknande, som omgaf Konstantin. J. D. Valerius efter Voltaire. Sthm. 1813. Ett halst ark 8:o.

Denna skrift tyckes vara ett utdrag ur någon större, emedan hvarken den mannens namn, hwars öde man enligt titelbladet wäntar förspäddt, ej heller själwa ödet igenfinnes. Endast på 3:dje sidan läser man följande: „han skall återkastas till de gränser, hwarifrån han kommit, han skall med nesa se från nordens trakter“ m. m. Och förundrad om hwem frågan är, finner man äntligen, i en not! att förf. lärer mena Napoleon. Bro-

churen är fördrifft, från början till slut, en wattenaktig deklamation öfwer Rysslands olyckor och hopp, hwilken titel, såsom mera lämplig till innehåll, Dec. förefår måtte sättas på tredje upplagan, som troligen äfwen snart blir nödwändig, emedan juft skrifter af denna art synas winna största antal läsare i vårt land.

Dec. afundas wist icke denna tycka, men tror dock en spekulations- författare eller öfversättare böra för sin egen heder iakttaga den måttliga grad af blygd, att ej med en löghet rubrik drifwa uppenbart gäck med den beskedliga allmänheten. Sakket titelblad är jemmäl i Trycksribets- förordningen förbudet.

N ä t t e l s e r:

Wid Recensionen af Zimmermanns: Jordens Beskrifning, behagade läsaren på tre ställen rättat P a p e n h e i m till P a d e n h e i m; W. B o r g rättas till B e r g. — Dec. hade sig ej heller bekant, att något af

H o r n e m a n n s Mesa blifwit öfversatt; således återkastas hwad derom skrifwits.

W i h a n g e t N:o 3:

Sid. 19 r. 32 st. antal, l. stoff.

— 22 r. 34 st. 7 Cap., l. VIII Cap.

Bihang
till
Svensk Litteratur-Tidning.

No 13.

November.

1814.

Härda Nyheter.

Upsala:

Chemid Adjuncten och Laboratorn Mag. L. P. Walmstedt förestår enligt Illustr. Cancellarii förordnande de offentliga föreläsningarne under Professorn och Riddaren J. Åfzelii tjenstledighet. Likaledes bestrider Ekonom. Adjuncten Edwenshjelm de offentliga föreläsningarne under Professorn Doct. Lijeblands fortsarande sjuklighet.

Efter förut utfärdade program af Akademiens Rector Magnificus Prof. Doct. Fant blef Lingv. Oriental. Professorn Mag. Gust. Knös å Gustavianska lärosalen den 14 Nov. installerad, då ämnet för dess inträddestal var: de divina Poëseos Hebraicæ majestæte & elegantia; & præsertim ejusdem præ Arabum præstantia.

Bibel-Commissionsen, som i början af October månad härstädes sammanträdde, slutade den 11 November, för denna gång sina sessioner.

Kongl. Maj:t har under d. 16 Novemb. lätit utfärda Professors fullmakt för Med. Adjuncten och Anatom. Professorn härstädes Doct. Henr. Wilh. Romanson.

Lund:

Cantzi-Rådet, Led. af R. N. O. Doct. Matth. Norbergs Oration hållen å Akademiens vägnar härstädes d. 17 Decemb. 1809, i anledning af vår närvarande Ålernåd. Konungs uppstigande på thronen, har af trycket utkommit under titel; Panegyricus, CAROLO XIII.

Sollemnia Imperii Capesente, Dictus a Matth. Norberg. Lond. Goth. 1814. 17 fidd. fol.

Kongl. Maj:t har under den 5 October lätit utfärda Professors fullmakt för Histor. Adjuncten Mag. And. Otto Lindors.

Linköping:

Under sistförledna läsåre har Studerande ungdomens antal wid Lärosätet härstädes varit 439. Nämstigen wid Gymnasium III och wid Trivialskolan 328. I bland hvilka woro i Grefwe, 5 Friherrar, 22 Adelsmän, 89 Prestsöner, 162 Ståndpersoners söner, 62 Borgare och 98 Bonde-söner. Ifrån Gymnasium hafwa 24 med testimonier blifwit dimmitterade till Upsala Akademi, 6 till Lunds Akademi och 3 hafwa bortgått med testimonium vitæ. Wid Stiftets öfriga offentliga Lärowerk har ungdomens antal varit som följer: i Norrköpings Trivialskola 81, Wadstena D:o 32, i Öddeböping D:o 86, Westerwicks Stads skola 31, Ekeshö D:o 27, Wimmerby D:o 100, Skeninge D:o 20.

Strengnäs:

Till följe af Kongl. Maj:t:s nådiga wissa och befallning i skrifwelse af d. 5 sistl. Octob. har Consistorium utfärdat Lectors Fullmakter för vice Lectorerne wid Gymnasium härstädes, Consistorii Notarien, Theol. Candidaten Mag. El. Kjerfven och Gymnasti Adjuncten Mag. P. Ol. Grawander.

Kongl. Maj:t har under den 5 Octob. utnämnt Professorn, Prosten i Westerhanninge,

Mag. Pehr Ehselius till Ryrkoherde i Örebro
Stads- och landsförsamlingar, i ledigheten efter
af. Prosten Mag. J. Widen.

Westerås.

Bibel-sällskapet höll den 21 sista Septemb.
på Gymnasti stora lärosal sin första årliga of-
fentliga sammankomst under Professor Stam-
bergs ordförande. Sammankomsten öppnades
med ett tal af Secreteraten. Hwarefter, sedan
sällskapets Committé framlagt berättelse öfver
sin förvaltning, 2:ne revisorer utsågos till räk-
kenskapernas granskning, och 2:ne nya ledamö-
ter af Committén, i de afgäendes ställe utvaldes.

Efter ett, på Gymnasti stora lärosal den
12 October, hållet tal: om de Mathematiska
och Physiska vetenskapernas användning i
uppfostran och undervisning, med särskild
hänsigt till den offentliga, öfverlemnade Maz-
zhes. Lectorn, Prosten, Mag. J. P. Fröberg
Gymnasti Rectors-embeter till Eloqv. & Poes.
Lectorn Mag. Reinh. Scheringson.

Wexjö:

Kongl. Maj: har under den 5 Octob. ut-
nåmt Theol. Lectorn wid Gymnasium härstä-
des, Mag. Joc. Nordgren till Ryrkoherde i
Wernamo församling af detta stift.

Ödcheborg.

Kongl. Maj: har till Biskopen och Consi-
storium härstädes afsänt följande nådiga skrif-
welse, rörande förvaltningen af de säkrare och
frälshemman framl. Fru Magaretha Swit-
feldts år 1663 testamenterat till Ödcheborgs
Gymnasium:

E N I med Guds nåde, &c. &c.

Wår ynnest och Nådiga böngher med
Gud Allsmågtiga, Treman och Tienare, Doctor,
Biskop, Commendeur af Wår Nordstjerne-Ör-
den, Ridhare af Wår Carl XIII:s Orden,
samt En af de Aderton i Swenska Academien:
Och Consistoriales. Wi hafwe i Nåder låtit
N:re föredragas Öfre utt. Skrifwelse af d. 13 i
sista månad gjorde underdåniga framställningar,
i affrende på dispositionen af Switfeldts Do-
nations godsen: Och lånder Eder i Nåder till
swor, att jemte det Wi ansede någon ytterligas-
re prolongation å de wid midfastan nåstkom-

mande år tillända löpande Arrenden af Sunds-
by och Åby Skärerier med tillhörande Årswelsgår-
dar icke widare ega rum, hafwe Wi deremot
sunnt i Nåder godt, det Skola dess egendomar
genom öppen Auction till nytt Arrende på 30
år utställas. Derwid har Öf wäl icke undfallit
den redan långt framskredne tiden, och den förre
Årersläende till ett nytt Arrendes beredande,
men Wi anse dock förmanligare, att genom ett
längre arrende söka den mesta möjliga winst,
än att genom ett kortare förlänga Stipendii
fondens Skada och förlust, samt lemna Sjummans
Åboerne i samma tillstånd som förut. Och på det
innan Auctionen der med säkerhet må kunna ut-
röas, i hvad måtto, genom de till öfwannäm-
de Skatesgårdars beul anordnade Frälshemmans
afflytande från de nya Arrenden, samt de af
Åboerne hitills in natura utgjorde boaswerkens
förbytande i motsvarande wärde, att i spanns-
mål eller penningar efter marklag till Gyn-
nasti Stipendii-Cassan directe ingå, denna Cassa
må kunna tillkändas en sådan tillökning i dess
inkomst, som fullständigare befrämjade det af
Testam: till fattiga Studerandes understöd af-
sedde gagnande föremål; hafwe Wi till särskildes
Committerade i Nåder uppdragit, att öfverord-
ligen företaga och med gärligaste skonsamhet
verkställa de underdåniga på stället, som i
omförmålte affrende äro nådige. Till denna
Committee hafwe Wi i Nåder utsert, innom
Stipendii Curatelen, Lagmannen J. Boheman,
på Ödre wägnar Lectorn hos Eder Professor
E. K. af Wingård, samt derjemte Håradshöf-
dingen i Sotenås Härad, Lagmannen O. Wer-
lin, lårande Wi nu i Nåder föreståndiga Sti-
pendii Curatorerne om de älgårdar och förefris-
ter, som derwid ej mindre af bemänte Commis-
terade, än Stipendii Curatorerne böra besesjas
och iakttagas. Beträffande för öfrigt hwad I
i underdånighet andraut, rörande behofwet af
ett nytt Stipendii-reglemente, med hwad mera
dertil hörer, anse Wi tiden att sådant pådänka
icke för inträffa, än inkomsterne wunnit deras
behöriga reglering. Och Wi befalle Eder Gud
Allsmågtig Nådeligen. Stockholms Slot d.
18 Maj 1814.

E N I

N. v. Rosenheim.

Beloppet af Hvitfeldtska Stipendium, för
förfärdigade läseår, utgörde en summa af 1200
Rd. Banco. (Göth. b. Cistis. Tidn. N. 11-14).

Lund:

Utgifna Disputationer: Vårtermin 1814.

Under Theol. Prof. horn Doct. N. Hylans
ders präsidium:

De Statu Religionis Patriæ inde ab
initio ad nostra usque tempora. P. II. Resp.
O. F. Brink.

Under Kongl. Förste Lifs Medicus Med. Pract.
Prof. Doct. Joh. S. Engelhart:

Aneurysma Spurium externum, casu
hujus morbi illustratum. Resp. B. S. Ingel-
man.

Tympaniæ Intestinalis Pathologia. P. I.
Resp. S. J. Strömberg.

Under Med. Theor. Prof. horn Doct. Eberh.
Zach. Münck af Rosenschöld:

De formatione novi Ossis in cavami-
ne Tibiæ, exemplo comprobata. Resp. J.
Rabben.

Under Cantzli Rådet, LL. OO. Prof. Led. af R.
Nordstj. O. Doct. Matth. Norberg:

Oriens lucem portendens Homero, P. I.
pro Gradu Resp. J. Höglad. Norrl. —

Sp. II. p. Gr. Resp. P. L. Bergman. Gothob.
Under Philos. Theor. Prof. horn, Riddaren af
R. N. O. Mag. Matth. Fremling:

De Philosophia sensui communi non in-
imica. P. I. p. Gr. Resp. J. P. Olander.
Scan. — P. II. p. Gr. Resp. A. Arvidson.
W. Goth.

De argumento, quod ex idea entis per-
fectissimi, Deum esse cogit. p. Gr. Resp.
A. Cronhæ. Scan.

Under Eloqu. & Poes. Prof. horn Doct. J.
Lundblad:

De disciplina reipublicæ Romanæ p.
Gr. Resp. Åke J. Kahl. Scan.

Under Jur. & Moral. Prof. horn Mag. Fr.
Eberschöld:

De summo morum doctrinæ Kantianæ
principio. P. II. p. Gr. Resp. G. H. Scharf-
senberg. Scan. — P. III. p. Gr. Resp. G.

En. Rosengren. Smol. — P. IV. p. Gr.
Resp. Dav. Isr. Sjöström. Smol.

Prælectionum in Jus Naturæ privatum,
quod absolutum dicunt. Sp. I. p. Gr. Resp.
A. G. Elfström. Collega Scholæ i Calmar.
— Sp. II. p. Gr. Resp. J. Thorbjörnson.
Gothob. Sp. III. p. Gr. Resp. Sv. M. Bos-
man. Smol. — Sp. IV. p. Gr. Resp. C.
Landtmanjon. W. Goth. — Sp. V. p. Gr.
Resp. A. H. Andersson. Scan. — Sp. VI.
p. Gr. Resp. A. Isr. Sjölin. Smol. Sp. VII.
p. Gr. Resp. Ol. J. Karlström. Scan. —
Sp. VIII. Resp. T. Sundholm. — Sp. IX.
Resp. J. Carlbeck.

Under Mathem. Prof. Mag. C. E. Kjellin:
De convenientia doctrinæ Proportionum
Euclidæ Principiique Arithmetici. p. Gr.
Resp. Jon. Nordin. Sudern Ner. Aman. wid
R. Amir. Consi. i Carlscrona.

Methodus inveniendi Numeros minimos
Rationem datam appropinquate exprimentes.
p. Gr. Resp. C. S. Brunnus. Gothob.

Under Hist. Natur. Prof. Mag. C. Fr. Fallén:
Hydrocorides & Naucorides Sveciæ p.
Gr. Resp. J. G. Liljegren. Smol. Aman.
wid Hist. Museum i Lund.

Aflici Sveciæ. p. Gr. Resp. J. G. Wal-
denström. Vermel.

Nova Hemiptera disponendi methodus.
Sp. I. p. Gr. Resp. Magn. Rodhe. Gothob.
Sp. II. p. Gr. Resp. Is. Tidst. O. Goth.

Anthracides Sveciæ Sp. I. Resp. E. H.
Berglund. O. Goth. — Sp. II. Resp. H.
Lundberg.

Under Botan. & Oeconom. Prof. horn Mag.
C. Naarbb:

Novitiæ Floræ Sveciæ. p. Gr. Resp.
El. M. Fries. Smol.

Algarum Decas III. g. Gr. Resp. N.
J. Sommelius. O. Goth.

Under Chem. & Phys. Prof. horn Mag. Joh.
Albin Engeström:

De ratione Arsenici in corpore venena-
to explorandi. p. Gr. Resp. Bengt Sam.
Ingelman. Smol.

De simplicitate Hydrogenii. p. Gr. Resp.
J. P. Hansson. Scan.

Under Astronom. P. of. Mag. Jon. Brag:

De proprietatibus mechanicis Cycloidis vulgaris. P. I. de Cycloide Tautochrone. p. Gr. Resp. L. Thorbjörnsen. Gothob.

Under Hist. Litt. Docens Mag. Ebbe Sam. Bring:

Descriptio ruinarum Ramundaborg in Ostrogothia. Resp. C. E. Norman.

Codex Juris Vestrogothici ex vetusto Bibl. Reg. Holm. manuscripto transcriptus. P. X. Resp. J. Lindberg. — P. XI. Resp. L. M. Bromander. — P. XII. Resp. P. J. Björkegren.

Under Histor. Docens Mag. Bengt M. Wolmeier:

De pergrinationibus & expeditionibus Scandinavorum in Palæstinam sacris meliorem Litterarum & vitæ cultum adjuvantibus. P. I. Resp. S. G. Mellin.

Under Philos. Theor. Docens Mag. P. Dahl: De diversis Humanitatis gradibus. Resp. A. L. Norfoll.

Under Hist. Natur. Docens, Aman. wid Akad. Nat. Museum Mag. Swen. Nilsson:

Analecta Ornithologica. P. I. Motacillas Scandens sists. Sp. I. Resp. A. A. Retzius. — Sp. II. Resp. C. G. Retzius.

Under Mag. E. Hallbeck:

De Concilio Constantiensi. Resp. G. Wettersten.

Under Mag. A. J. Pettersson:

De Thoro veteri Scandinavorum Deo. Resp. C. G. Julman.

Metrolög.

F. d. Kammar-Revisionens-Rådet, Ledamoten af Kongl. Vetenskaps Akademien, Friherre Petter Niclas von Gedda dog i Stockholm d. 28 säll. Augusti wid 78 års ålder. Var en af våra utmärktare Mechanici och Chemister. Ledamot af Kongl. Vetenskaps Akademien 1786, hwars Präses han varit åren 1788 och 1794. Deputom Ledamot af Kongl.

Vetenskaps Societeten i Köpenhamn Åfvenskem af Scandinaviska Litteratur Sällskapet derstäds, då det 1797 instiftades. Var de sista åren blind och dog tryckt af armod. Friherre von Geddas af trycket utgifna skrifter äro: Memoire sur une nouvelle Methode de construire des Hygrometres correspondans a Points fixes de Secheresse & d'Humidite. Köpenh. 1784 4:o. Minnelse-tal öfwer Riks-Rådet Grefve Nils U. Welle. Stockh. 1793. 8:o. samt 3:ne skrifter inbörde i Kongl. Vetenskaps Akademiens Handlingar.

Kungsbrefse:

I händelse någon ägare af handlingar som röra Nordiska Antiquiteterna, eller af Verma's bref och andra forntida handskrifter, eller af gammeldags minnesmärken af hvad slag de wara må, hörande till upplysning af Nordens gamla Historia och kändedomen af fria konsterna för den tiden, skulle vilja sådant förkytra; behogade densamma sådant tillkännagifwa hos Öfver-Kammarherren Friherre Sjerneld, som enligt nådigt förordnande äger att derom underdånig anmälan hos Konungen göra; Adressen är Stockholm.

Utkommande Arbeten:

Swenska Folkwisor, 1:sta Häftet, utg. af E. G. Geijer och N. N. Afzelius, samt Poetisk Kalender för år 1815 af Arterbom, utkomma af trycket innan nästa månads slut.

Till Redaktionen af Sw. Lit. Tidn. har med Götteborgs Posten ankommit en skrift, innehållande anmärkingar wid Recensionen af Hantleins Inledn. till N. L. Heliga Skrifter, under tecknad N. e. a, hvilken, efter begäran, skall i Tidningen blifwa införd; så snart den obekante författaren hos Hr. Slots-Predikanten Bjurken i Götteborg uttagit och beswarat Redaktionen's skrifvelse.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 14.

Lördagen den 9 April

1814.

R e c e n s i o n e r:

Grekernes och Romarnes Mythologi. Författad af Christian Tobias Damm, och Omarbetad af Konrad Levezow. Öfversättning. Strengnäs 1812. 238 sid. 8:o.

Grekernes och Romarnes Mythologi, af Christian Tob. Damm, f. d. Rector wid Kölniska Gymnasium i Berlin. Efter den af Fredrik Schulz födransstade Uppslagan, änyo utarbetad af Konrad Levezow. Öfversättning af C. Ludw. Wählin. Med tjugeåtta nya, efter antiker stuckna Kopparstuck. Örebro 1813. 306 sid. 8:o.

Grekernes och Romarnes Mythologi, af C. T. Damm. Med Tilläggningar af Seybold, Levezow och Kreuzer. Öfvers. från nyaste eller 15de originala upplagan. Tredje Uppslagan. Upsala 1813. 238 sid., med Bihang, XLIV sid. 8:o.

Bland sålfonta phenomener i vår literatur, äro wisserligen tre olika upplagor in-

om ett halft år af en så medelmäctig bok, som Damm's Mythologie der Griechen und Römer. Man kan ej såsom skal härse för återopa brist på Mythologiska hjälper, ty om wi än ej ägde en sådan, med den närvarande fullgod, om ej bättre handledning *); så har det antiquariska studium, i

*) En sådan äga wi, i ett såga bekant arbete, nemligen Mythologien jämsförd med Historien. Öfversättning. Del. 1-4. Skara, 1810, 1811. 8:o. Originalt är författadt af Abbe Tresan, och innehåller ett försök att historiskt förklara den Grekiska och Romerska forntidens mytter. Om än detta, som bekant är, icke alltid är berömmvärdt, helst om derwid följes Paläphati method, så har dock hela framställningen derigenom fått en fast grundpelare, som ger hållning och sammanhang åt det hela. Men denna bok har flera förskjuter än den att genom sin, fast ofta misslyckade historiska genesis, likväl gifwa en wink om nödwändigheten att intränga till Gablernas betydelse. Så t. ex. framskälles Grekiska mythernas orientalska ursprung och deras sammanhang med den Förf. bekanta

Det att nya verkbar öpnat sig för des undersökning, numera tagit en sådan vändning, att man hädanefter är föga eller intet besjunt med ett namnregister, hwarest man under wisa benämningar staplar opp en mängd dikter of allehanda slag och från olika tider, utan någon ledtråd ur dessa varierande berättelsers chaotiska mörker. Ännu större skall naturligtwis denna förvirring bliwa, då man, såsom här, sammanblandar de olika nationernas berättelser om sina särskilda gudomligheter, af det skäl, att det skulle wara så obegripligt (S. 17) att åskilja dem. Det är Nec. icke obekant, att man en tid ansåg de Grekiska och Romerska Theogonierna för identiska, eller att senare Romare bemödade sig om att göra dem sådana, så ursprungligen olika de äfwen woro. Och det är ju klart: twenne för hwarandra wid början af deras bildning obekanta nationer,

äldsta arkund, nemligen Judarnes Pentateuch, i hwilken den gamla tidens wisshet mest oföjdad framträder. Ej mindre bestämes här, efter en föregående nogare och djupare utveckling, ristigt de olika slag af Myther som wi hos Grekerne igenfinna: ty allt är ej ren historisk symbol eller filosofisk allegori, utan mycket är dels en blandning af båda lagen, dels ett loss af en ofwiltforligt lekande fantasi. — För att göra arbetet äfwen såsom Mythologiskt Lexikon brukbart, är ett fullständigt register tillagdt. — Swenska öfversättningen är fullt ut så god som någon af de närwarande från Damm; och här och der äro noter af Tolstaren tillagda, hwilka dock förräda en nog inkränkt erudition. — Hwad arbetets typographiska beskaffenhet angår, så är den nästan i alla afseenden sämre än de flesta produktioner af Skaras bokpress, och det wiss, som bekant är, såga ganska mycket.

som lefwa under helt olika förhållanden, måste på helt olika sätt bilda sina nationalgudomligheter? Grekerne woro ett genom ett mildt klimat och sammanhang med Österlanderna stilla utvecklade och för frisk njutning tidigt stämde folk, som, drifwet af inre behof, skapade en Gudalära efter sitt sinne, såsom en äfädlig och lefwande symbol af Universum, från des reala sida betraktade. Romarne åter leda sitt ursprung från en litten, från alla sidor tryckt och allt behöfwande röfwar-tropp, och grundläggarn af deras stat, som sadet häfwa ditt en warginnas spenar, inwigde sig till sitt lagstiftar-wärk genom ett brodermord. Här blef således Gudarnas dyrkan inskrädd, ej såsom sjelfständigt ändamål för den inre menniskans längtan, utan såsom medel till slipning af barbarer och till det råa sinnets kufwande under sammanhållande lagar. Dersöre äro nästan alla Grekiska gudomligheter stridbare hjeltar och monsterbesegrare; de Italienska deremot slitige återmän, handafödjers uppfinnare, ladors och trågårdars wårdare o. s. w. De båda Mythologiernas inre utveckling wisar ännu tydligare denna inre olikhet. Hos Greken utbildade sig Mythologien, egentligen i trenne regelmässigt bestämda perioder *); hwaremot Romarn bibehöll sina gamla fabler sådana han engång emottagit dem, utan annan utveckling, än deras förskämning och undanträngandet af deras nationalitet, genom inblandade och öfversförande af främmande föreställningar. Så länke de

*) "Tria sunt genera theologiae, eorumque unum mythicon appellatur, alterum physicum, tertium civile." Varro hos Augustin: De civitate Dei. VI. 5. Tom. I. p. 213. Bipont, edit.

Apollo (Απόλλων) och Bacchos (Βακχος, Διονυσος) från Grekerne; Isis, Serapis och Osiris från Egyptierne, och de Grekiska berättelserna om Zevs öfverförde de på sin Jupiter o. s. w. Här af bdr vara tydligt, att en upplysande parallellism mellan de båda folkslagens gudasagor skulle vara ett ibland de nyttigaste arbeten.

Men innan Rec. söker angifwa den förvirring, hwartill sammanblandningen gifwit anledning, de här och der besinnliga falska uppgifter, äfvensom de bristande underrättelser som i närvarande arbete äro att finna; bdr han först uppgifwa de kännetecknen, som utmärka hvar och en af dessa upplagor.

Den äldsta upplagan eller den Strengnesiska, tr. 1812, lemnar, på groft och grått papper och med skriftur-stilar, originalet i en lättflytande Swenskt tolkning, men så utan all främmande tillsats, att man till och med förgäfwes söker det urskriften ärföljande registret. Äfwen saknas här, liksom i Upsala upplagan, de i originalet anbragta guillemets ("), för att utmärka de af Schulz utur Seybolds Mythologie upptagna tilläggningar. — Den Örebrofka upplagan, på hvitt papper med något nådita antiqua-typer, har, likt originalet, ett fullständigt register och 28 kopparskick, föreställande de vanligaste guda-figurerna. Det heter wäl, på öfversättningens titelblad, att de omedelbart äro tecknade efter antiken, men, äfwen den flyktigaste jemsörelse upptäcker genast, att de blott äro troget, fast något groft, stuckna efter de urskriften ärföljande plancher. — Upsala upplagan åter, äfwen med antiqua-stilar, innehåller, utom tolkning af Dammska originalets text och register, ett Bihang: Sittoriskt öfversigt af den äldre och nyare Symbolikens och Mythologiens Epoker,

af Fr. Creuzer; en liten, i högsta grad sakrik och genialiskt afhandling, som utan fråga genom ture värde, med sina 44 sidor, uppväger den föregående böda mögan af 288, mot hwilken den dock nog sällsamt kontrasterar. På hvarje tänkande läsare skall wiserligen denna Uppsats ward af en skriftbärande inflytelse, ty en lifwande och högre anda tyder här symbolikens gåtor. Wiserligen kunde man önskat, att Förf. tydligare förklarade de olika mythiska föreställningarna under de trenne olika huswudperioderna i Grekiska konsten och lifwet — den episka, lyriska och dramatiska —; liksom uppgifterna om Orphikens förhomertiska existens i Grekland (sid. III och VII) wäl ej torde ännu kunna anses som bewisade.

De Mythologiska objekter, om hwilka Damm icke lemnat underrättelser, äro t. ex. 1) Demogorgon (det värmande ämnet), en Arkadisk folkskud, förestäld under form af en nästan utleswad gubbe. Han war fader åt Moirerna; hans boning jordens innersta, och hans beständiga sällskap Nion och Chaos. — 2) Eimarmene, Odets, den ewiga Nödwändighetens gudinna hos Grekerne. — 3) Dione, enligt Apollodorus (Bibl. ed. Salm. 1661 p. 2) dotter af Uranos och Gaia, och enligt Homeros (Iliad. V. 370-4) Aphrodites mor. — 4) Den trefaldigt nämde guden Sancus, Fidius eller Semopater, en ursprungligen Italiensk gudomlighet, hwars fest firades i Juni månad, nonis, om hwilken hos Ovidius (Fast. VI. 217, 18):

Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini:

Inque Quirinali constituere jugo. —

5) Anna Perenna, Didos syster, sedermera dyrkad som en af Romerska folkets högsta Skyddsgudomligheter, firad genom en fest,

festum geniale, uti idus martii. Se såväl här om, som om hennes kärlekshandel med Mars, Ovidii Fast. III. 523-710. Det var under denna gudinnas fest, som Julius Cæsar mördades. — 6) Carna eller Grane, Sani älskarinna, från Helerniska lunden vid Tibern, der äfven hennes fest begicks alla år d. 1 Juni. — 7) Fauna, Fatua, Bona Dea, äfven blott Bona kallad, Fauni gemål, den kyssa Gudinnan, till hvilken de nysgifra qvinnorna om nåtterna offrade. Efter införandet af Cybeles dyrkan i Rom, förblandades Fatuas fest med hennes orgier.

I de underrättelser D. om wisa mytologiska personer meddelar, saknas följande omständigheter. S. 23 uppräknas de särskilda namn, under hvilka Jupiter i Rom blef dyrkad, men förf. glömmet namnet Feretrius, ett af de wigtigaste, uppkommet sedan Romulus wunnit de första Spolia opima. Han kallades så:

Omine quod certo dux ferit ense ducem,
Seu quia victa suis humeris hæc arma
ferebant.

Propert. Lib. IV. Eleg. II. Wärdt att undersöka wore det, om ej Quirinus (Romulus) i senare tider förblandas med denna Jupiter Feretrius. Följande vers: Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino. (Æneid. VI. 859) ryckes dertill ge anledning. — Vikaså är icke anmärkt, att Jupiters äldsta och ursprungliga benämning är Jofur, Gen. Jovis (deraf Jovispater, Jupiter) af iuvando. (Se Aul. Gell. Noct. Attic. Lib. V. c. XII. ed Bipont. I. 220). Han tänktes nemligen såsom den elementariska elden, som närar alle och frambringar fruktbarhet. Derså är Jupiter, twertemot hvad S. 24 berättas, icke, såsom Grekernes Zeus, son af Kronos och Rhea (af Pæo, det

flytande men sig begränsande ämnet), utan af Saturnus och Ops (den öfverflödande, fruktbringande förmågan). — Wid underrättelserna om Hephæstos (S. 65) kan tilläggas, att han äfven sberfärdigat alla bönningarna åt Gudarne och Gudinnorna, på Olympos. — Från S. 86 till S. 91, framställes den entusiasmerande Bingenens historia, men oaktadt dess widlöftighet i flera delar, följer och corrupt. Förf. må, såsom sådant, anmärkas, att Dionysos eller Bakchos, som han sedermera, under Grekernas Lyriska period, äfven började kallas, skulle wera: Symbol "des gesellschaftslosen, thierischwilden Leben der Menschen" (Str. uppl. sid. 48: „symbol af det sällskapslösa; djuriskt wilda människolifwet.“ — Dr. uppl. s. 57: „symbol af människornas sällskapslösa; djuriskt wilda lefnad.“ — Ups. uppl. sid. 52: „symbol af det från allt sällskap illda; djuriskt wilda lifwet hos människorna.“) Aldeles orättigt! Bakchos är twertom symbolen af all bildnings culminationspunkt och sberfnaste utwicklung: entusiasiskt lif i och genom det ideala. Deraf hans mysterier och Bakchanaler (förebilder af den högsta salighet); deraf hans bildande råg åt Indien; deraf Bakchos föreståndare och besöddare af de mest sällskapsliga bildande, rent humanistiska konster, Po. si, Musik, o. s. w. hwadan utöfwarne af dessa konster kallades *διονυσιακοί τεχνίται*. (Se Aul. Gell. XX. 4. p. 193). Annars wore Dionysos ursprungligen ingen Grekisk, utan en Österländsk gudomlighet (Δις) från berget Nysa i Indien. Se Philostratos' Biogr öfwer Apollon. från Syana II. 8. Man saknar dock om här flera af denne Gudomlighets benämningar, såsom *Αναίος*, *Αναίος* — *Lyæus* — *Iacchus*, *Eleleus* m. fl., och då hufvudorterna, der

han dyrkades, utpräknas (S. 90), gldimmes
just hufvudstället, Cithæron, der de så kallade
Trieterica firades. (Æn. IV. 301-3.

— — — "qualis commotis excita sacris
Thyias, ubi audito stimulant trieterica
Baccho

Orgia, nocturnusque vocat clamore Ci-
thæron)." —

— Man kan tillägga till artikeln om Pan
(SS. 113. 114), att denne Gud, symbolen
af Universum, som på himmelen beräknades
af Zodiakal-bilden: Stenbocken, äfwen hade
äfskilliga ansedda orakler. — Några högst
stämpade och till en del origtiga notiser med-
delas, S. 118, om *Παῖνος* eller Priapus.
Denne Dithyrisiska gudomlighet ansågs af
flera för en frigist Dämon af Titanernes
släkt, hvilken underwisat Ares i danskon-
sten, hwadan man å Stridsgudens wagnar
hembar honom en tiondedel af frigsbytet
(Lucian. de Saltat.); andra, enligt Theokrits
Scholast, sade att han war född af en
Nais; hwaremot Macrobius berättar (VI. 5.)
att den allmänna folksagan gaf honom Pan
eller en Satyr till fader. I Lampskos an-
såg man honom såsom son af Dionysos och
Nephele, och han dyrkades der högre än alla
andra Gudar, såsom en mildrik gifware af
allt hwad nödigt är till lifwers uppehälle och
beqvämthet. Derför stod hans bild i Trä-
gårdarna; på betesmarkerna bland Källnym-
fernas stayer (Theokr. Id. I. 21) och wid
hamnarna, ej emedan — enligt vår auktors
ord — man ansåg honom som deras beskyd-
dare, utan emedan man af honom wäntade
en rik fiskångst, hwadan äfwen fiskare eg-
nade honom offer. Enligt Eustachios (till
Iliad. VII.) och Suidas symboliserade man
med denna gudomlighet Solens afsträngskraft,
och sistnämde förfikare säger, att han är en

motbild mot Egyptiernes Horus. De orphis-
ska Mystikerne förblandade honom med Dios-
nysos, hvarsför han äfbildades med den Bak-
chos egentligen tillkommande murgrönskronan:
(*Ἀγγεὺς δὲ τοῦ Παν, καὶ ὁ τοῦ κρονοῦ*

Παῖνος

Κισσὸν ἐφ' ἑμεῖσιν ἡγάρι καὶ ἀπατρομενός.

Theokr. Epigr. 3.)

och deraf att man tillade honom namnen
Ertambos och Thyphallos, hwilket
senare äfwen tillkom Bakchos. Detta bewi-
sas deraf, att ett slag af Dithyramber kallas
des Ithyphallica carmina, enligt följande
verser af Terentianus Maurus:

"Ithyphallica porro dicarunt
Musici Poetæ;

Qui ludicra carmine Baccho
Versibus petalcis

Graio cum cortica phallo

Tres dabant Trochæos:

Ut nomine sit sonus ipso

Bacche, Bacche, Bacche. —

Se Casaub. Anim. in Athen. Lib. VI.
p. 444. — Wid artikeln Feronia (S. 180)
bör för fullständighetens skull tilläggas, att
hon war Gemål åt den högsta Boisciska gu-
damakten, Anxur, hwilken Romarne förwers
lade med sin Jupiter; hwadan äfwen Feronia
ofta förekommer som Juno o. s. w.

Då det nu tillkommer Nec. att lemna
exempel på egentligen origtiga uppgifter, förs-
behåller han sig att så anföra de tre olika
tolkningarnas ord jemte originalens, hwaraf
läsaren kan bedömma de trenne tolkningarnas
värde. — Der heter, S. 18, Cit. uppl.
sid. 9: "Han (Kronos eller Saturnus), som
war son af Uranos (himlen) och Gåa
(jorden), stötte sin fader Uranos från thro-
nen, och tog den self i besittning." — Or.
uppl. sid. 9: "Han, son af Uranos (him-

melen) och Gåa (jorden), utträngde sin fader Uranos från thronen, och satte sig själf i besittning af densamma." — Ups. uppl. sid. 9: „Han, son af Uranos (himmelen) och Gåa (jorden), utträngde sin fader Uranos från thronen, och satte sig själf i besittning deraf." — Men denna berättelse är oriktig. Enligt Hesiodos (Theog. 173-182), grep Kronos, på sin moder, Gaia, inrådan, den wäldiga och skarpeggade skaran, och, ur ett bakhåll framrusande, afmesjade han sin faders stöfvel; men om någon thronafsättning är der ej fråga. — Ordet förblandas äfwen här den wilde Titanen Kronos (symbolen af den allt förstörande, allt uppslukande Tiden) med den milde, fredlige åkermannen Saturnus, af Satis, under hwilken Italienes gyllene tid — det brottsfria lifwets sinliga måtnad — inföll. — Faktet heter det widare S. 28, lika i alla upplagorna, Apollo, Phoebus, Sol, äro tvenne namn på en gud hos Greker och Romare," hwaraf man lätt skulle föras till den orimligheten, att Grekerne gifwo sin Apollon det latinska namnet Sol. Men huru sked denna uppgift i allt är, synes deraf att ingen Romersk författare — Rec. försäkrar det tryggt — någonsin kallat Sol, Apollo (fast någongång Phoebus), och aldrig direkt Apollo, Sol. — S. 81 härjar, Str. uppl.: „Zemte herrawäldet öfwer fluggorna, war Pluto äfwen herre öfwer alla i jorden förborgade kostbara metaller och statter; ehuru han i det senare hänseendet äfwen kallad helt enkelt Plutus eller Rikedomen och föreställes såsom blind." — Or. uppl.: „Zemte det Pluto hade herrawäldet öfwer fluggorna, war han ock herre öfwer alla under jorden förborgade kostbara metaller och statter; ehuru han i det hänseendet ock hette Plutus, eller Rikedomen, och förestäl-

des som blind." — Ups. uppl.: „Pluto war icke blott beherrskare öfwer fluggorna, utan äfwen öfwer alla under jorden dolda kostbara metaller och statter, ehuruwäl han i detta afseende kallad Plutus, eller rikedom, och föreställes såsom blind." — Orig.: Neben der Herrschaft über die Schatten war Pluto auch Herr über alle unter der Erde verborgene kostbare Metalle und Schätze; wiewohl er in dieser Hinsicht auch schlechtweg Plutus, oder der Reichtum, heisst und als blind vorgestellt wird. — Hwarifrån Förf. hämtat dessa nyheter, är Rec. obekant. Säkert är, att ingen gammal klassisk författare förbländar Pluton eller Aidoneus med den allegoriska rikedomsguden Plutos eller Plutus, hwilket berättades wara son af Jason och Demeter. Interessant wore det äfwen att lära känna den älderdoms lemning, der Plutus föreställes blind. Wäl förtäljer sagan, att Zeus, misnöjd med denna gudomlighets sätt att utdela sina häfswor, beröfwade honom synen; men om han, i någon bild, så föreställes, är Rec. alldeles obekant; då intet konstverk, som föreställer denna gudom, äreskär, och Pausanias säger sig blott tvenne gånger hafwa sett hans bild afbildad som ett barn, den ena gången i armarna på Lyctans och andra gången på Fredens Gudinna. — Dock detta är ej den enda origina uppgift om Pluto. Enligt Förf. kallades han äfwen Vejovis, men uppgift saknas, hwar eller af hwem detta sker. Wanligtvis anses detta tillnamn utmärka den wredgade, straffande Jupiter (Eichenb. Handb. der cl. Litt. 4:e Ausg. Berl. 1801. s. 324). Men enligt Julius Gellius (Not. Attic. V. 12.) dyrkades Vejovis, såsom en särskild Gudom, som hade sitt eget tempel i Rom, mellan Clotter och

Capitolium: Simulacrum dei Vejovis sagittas tenet, quæ sunt videlicet paratæ ad nocendum. Quapropter eum deum plerique Apollinem esse dixerunt. — *Wibare* S. 169. om *Pilumnus*. *Str.* uppl. sid. 92: „Han hade wården om bakeri och war, att sluta af denna omständighet, sannolikst uppsinnare af denna konst.“ — *Örebr.* uppl. sid. 110: „Han hade uppsigt öfwer Bakning och war, att sluta af denna omständighet, sannolikst uppsinnare af denna konst.“ — *Ups.* uppl. sid. 102: „Han hade uppsigt öfwer bageri“ m. m. *Origin.*: *Er* hatte das Ausficht über das Backen, und war, aus diesen Umstände zu schließen, wahrscheinlich der Erfinder dieser Kunst. Sjelfwa werket förhåller det sig så, att *Pilumnus*, son af *Mithumnus* (en annan Gudomlighet, som lärt *Italerna* att gödsla sina åkrar), och *farfars* far — *ej stamsfar* — åt *Turmus*, hade uppsunnit handqwarnar och infört deras bruk i *Italien*, hwadan han allijemt ansågs som dessa inrättningars Skyddsgud. — *Wi* läsa, S. 192, ungefär lika i alla upplagorna: „Chaos war, efter de gamles föreställning, en osantelig klump (en stor massa, *Ups.* uppl.) af rå materia och krafter. Dessa råkade i strid med hwarandra; en annan kraft, *Eros* (lärleken), kom dertill och söndrade dessa stridiga elementer“ m. m. Denna föreställning om *Chaos*, såsom en klump af rå materia och krafter, hwilkas inwäres strid löstes af en tillkommande främmande kraft, *Eros*, är hämtad ur för *Rec.* obekanta källor. Så berättas den börjande organisationen af twenne *Grekiska* klassiker. *Hesiodos* sjunger, *Theog.* v. 116:20:

Ἡ τοι μὲν πρωτίστα Χάος γενετ', αὐτὰρ ε-
πειτα

Γαί' ευρύτερος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
Ἀθανάτων, οἱ ἔχουσι κἀμὴ νιφέντος Ὀλυμ-
που,

Τάρταρα τ' ἠεροεντά μύθη χθονος ευρυοδείης.
Hd' *Eros*, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι.
Åsken *Nristophanes*, i sina *Fåglar*, efter *Proditos*, sålunda: v. 692:95. ed. *West.* *Lips.* 1782. p. 72.

Χαος ἦν καὶ Νυξ, Ἐρεβὸν τε μέλαν πρῶτον
καὶ Τάρταρος εὐρος.

Ἐν δ' οὐδ' ἀπὸ οὐδ' οὐρανος ἦν· Ἐρεβὸς δ' ἐν
ἀπειροσὶ κόλποις

Τικτεῖ πρωτίστον ὑπὲρ μέλαν Νυξ ἡμελινοπτε-
ρος ὠν.

Ἐξ οὖ περιτελλομένοις ὤραις ἐβλάστηεν Ἐρως
ὁ ποσειδος.

Åf båda dessa ställen ser man, att *Eros* icke war en med *Chaos* samtidigt, utan en af denna ursprungena kraft. — S. 204. *Str.* uppl. sid. 106: „Järns eller kopparsåldern war *Heroernas* eller *Hjeltarnas* ålder, hwilkas namn och bragder den gamla historien förwarat, och som i synnerhet i de twenne *Thebanska* krigen, och i det *Trojanska* blifwit namnkunnige.“ — *Örebr.* uppl. sid. 127: „Koppars eller Järnsåldern, war *Heroernas* eller *Hjeltarnas* tid, hwilkas namn och bedrifter den gamla historien har förwarat, och hwilka förnämligast i de två *Thebanska* krigen och det *Trojanska* blifwit namnkunnige.“ — *Ups.* uppl. sid. 119: „Koppars eller Järnsåldern war de *Heroers* och *Hjeltars* tid, hwilkas namn och gerningar den gamla historien har bibehållit och hwilka i synnerhet blifwit ryktbara unde de två *Thebanska* krigen och i det *Trojanska*.“ — Das eherne oder eiserne Zeitalter war die Zeit der Heroen und Helden, deren Thaten und Thaten die alte Geschichte aufbehalten hat, und die vorzüglich in den zwei

thebanischen Kriegen, und in dem Trojanischen, berühmt geworden sind. — Hesiodos, uppfinnaren af mythen om de fem Werldsåldrarna, berättar saken annorlunda i *Egyu nou Hægeu*. Sedan han, v. 140:155, beskifvit kopparsåldern och den tidens wilde kraftiga menniskor, hvilka utmärkte sig dermed, att de smidde sig kopparswäpnen, fortfar han, vers. 156 (efter *Domans öfvers.*):

Men se'n detta slögte också af musslen betäcktes;
 Ännu ett sjerde slögte på jorden, som söder så
 många,
 Skaptes af Zeus Kronid, långt mer rättwisa
 och ädla,
 Hjeltar, en stam af gudomlig börd, Hållgubbar
 benämde; —

och dessa Heroer eller Hållgubbar stridde för Thebe, öfverseglade hafvet till Troja, och fingo sin plats, efter böden, på de Lycksaligas Hår (v. 171). Efter deras bortgång utbedt Ternåldern (v. 174:201):

(— — — — förderfwade hwila de aldrig
 Hwarken dag eller natt från oro, mödor och
 plågor,

Eller se'n brott: dem Gudarne straffa med härda
 bekymmer) —

och under detta jemrens och brottets tides hwarf, uppstog ingen gudomlig hjelte. — Underligt har det äfwen förefallit Nec., att Hörf. S. 439:442, upptagit såsom en bestämmd, gammal och allmänt trodd myth, den allegoriska och — så långt wi wera — förf af Apulejus berättade dikten om Psyche och Amors inbördes kärlek. Om sådana tillfälliga allegorier stola så detta namn, så har Damm förbigått ganska många, t. ex. den om Eros' afsele af Penia och Poros, hos Platon; den om Heerakles på Skilfowägen, hos Xenophon m. fl.

För att icke borttaga förmycket rum, har Nec. inskränkt sig till anförandet af dessa få exemplen, ehuru hon låtiligen kunnat öka deras antal till dubbelt, isynnerhet utartiklarna: Venus, Mars, Demeter, Genier, Penater, Carmenta, Flora, Pomona, Selene, Artemis, Ofiris, Hercules, Mercurius &c. Och häraf kan man sluta till med hwad grundlighet alla de andra artiklarna äro utarbetade.

S m å r r e S k r i f t e r.

Kal, hällt af Hans Excellence, En af Rikets Herrar, Statsrådet m. m. Högwälbörne Friherre Herr Matt h. Rosenblad wid des Inträde, såsom Ordförande, uti Evangeliska Sällskapets Committee, d. 5 October 1813. Sthm. 1813. 7 sid. 4o.

„Men Mine Herrar! jag har ansedt Eder kallade för en wint af Gudsnyen, af den öfynliga Hand, som styrer menniskors böden och alltid söker föra dem närmare in til Sig. Min måsta tid har varit upptagen af et widt omfat-

tande och mödosamt Embete, och den omsorg jag måste lemna til des urdfning har ej sällan hos mig wäckt bekymmer, at icke hafwa arbetat nog för Religionens sak. Men huru nådefullt har Gudsnyen nu på min lefnads höst öpnat för mig et nytt fält at kunna rätt det försummade och uti den högre, men lugnare krets, hwari jag genom Des milda ledning blifwit satt, bestämja och undersökja Sällskapets wigtiga föremål.“ — Då ett sådant språk talas af dem, som närmast omgiffwa thronen, skall den kunniga halsfitta, som lånat Religionens namn, ej mer sinna beskydd.

Bihang
till
Svensk Literatur-Tidning.

N:o 14.

December.

1814.

Ördsam Anmälan.

Vi anhålle att Läsaren tåcktes påminna sig wår, i början af denna årgång, gjorda Anmälan af de motiver, som förantledt oss att utgifwa en Svensk Literatur-Tidning och att hos Kongl. Maj:te i underdånighet söka portofrihet för densamma. I sistledne Jult månad söll Kongl. Maj:rets Nådiga utlåtande, att portofrihet icke kunde bewiljas.

Under tiden hafwa wi ägt den sågnoden, att emottaga sådana wedermålen af benågenhet till företagets understödjande, att numera all fruktan för tidningens upphörande, genom saknad af yttre medel, försvunnit. Mer än wi i början wågade hoppas, ero wi nu att det mindre war Tidningens inre brister, än selskwa dess tillwärelse, som hos en del födde obenågenhet för den samma. Denna obenågenhet torde wål med tiden förswinna. När man engång ibland Tidningens prenumeranter finner alla de namn, af hwilka deltagande för saken biligt wäntas, torde denna tidsskrift kunna bära sig utan enskildes sommanfört. Skulle detta dröja länge och tiden eller omständigheterna från medwerkkan till ändamålet kalla dem, som hittills godtgjort förlusten på tidningen, sätta wi icke i fråga att ju jemwål i en framtid mån söla finnas, som anse tillfredsställande för sig att intaga deras rum.

Tidningens plan blifwer oförändradt densamma: Redaktionen hoppas dock att mer och mer gdra sig förtjent af det bifall som man hittills egnat åt dess nog ofullkomliga bemödanen.

Med ökad tillförsigt se wi oss i stånd att kunna anmäla Tidningens fortfarande år 1815.

Prenumerationen, 4 R:dal. 24 s. Banko emottages i Stockholm i Mag. Wiborgs Bokhandel; i Upsala hos Stenhammar och Palmblad; i Göteborg hos SlottsPredikanten Bjursten, i landsorterna hos de flesta Bokhandels-Commisjionsnärer äfwen som hos alla Consistorii-Notarier och på alla PostContor. — Prenumeranter å denna årgång erhålla årgången 1813 till ett modererat pris af 2 R:d. 32 s. samt årg. 1814 för 3 R:d. 2:fo, då man direkte wänder sig till Stenhammar & Palmblad i Upsala.

Redaktionen
af Svensk Literatur-Tidning.

Upsala:

Utgifna Disputationer: Hösttermin 1814.

Under Med. & Botan. Professorn, Riddaren
Doct. Carl P. Thunberg:

Museum Naturalium Academiæ Upsaliensis. Append. XXII. Resp. P. Chr. Westring, O Goth. Strandb. Amanuens wid Mus. Anatom. 2 ark.

Under Mathes. Professorn Mag. Jöns Swansberg:

Linearum atque Superficierum Theoria analytice exposita. P. II. Resp. J. Chr. Lundeberg, Calm. — P. III. Resp. Elof Wallqvist, Suderm. Ner. — P. IV. pro Gradu. Resp. N. Ol. Alner, Rosl. — P. V.

p. Gradu Resp. *L. Widholm*, Suderm. Ner. Swardera 1 och ett fjerd. ark med en Tab.

Under U. O. Professore Mag. Gust. Rindé:

Historia Decem Vezirorum et Filii Regis Azad Bacht ex Arabico in Latinum conversa. P. I. p. Gradu Resp. *Jac. Berggren*, Gothob. 1 och ett halft ark. — P. II. p. Gradu Resp. *Mart. Ephr. Silfwerbrand*, Nob. Suderm. Ner. 1 och ett fjerd. ark.

Under Professore, Anatom. Professori Doct. *Henr. Wilh. Romanzon*:

Försk till en afhandling om Venen i Meniskokroppen. XIX St. Resp. *Joh. Pet. Wendt*, W Goth. 1 och ett halft ark.

Under Amanuensen wid Akad. Bibliotheket Mag.

Per Wilh. Zetterstedt:

De Imitatione in Arte. P. I. Sect. I. Resp. *C. Fr. Lutteman*. O Goth. — Sect. II. Resp. *Joh. Nordenfalk*. Nob. Bothn. Swardera 1 och 3 fjerd. ark.

Värda Nyheter.

Stockholm:

Hans Maj: Konungen har i OrdensCapitlet d. 16 Decemb. utnåmt och antagit till Ledamöter af Nordstjerneorden: Biskoppen öfwer Herndsands Stift Doct. *Er. Abr. Almquist*, Biskoppen på Gottland Doct. *Erl. J. Eberstein*, Professore, Prosten i St. Kumla af Strengnäs Stift Mag. *Frans Mich. Franzén*, samt till Ledamot af Wasa Orden: Contracet Prosten och Kyrkoherden i Alfva af Upsala ErkeStift *P. J. Österman*.

Upsala:

Efter förut utfärdade Program öfverlemnade Akademien Rector Magnificus Histor. Professore, Ledamoten af R. N. O. Doct. *Er. Mich. Fant*, med ett tal, som innefattade observationes in recentissimas Europæ revolutiones, d. 13 Decemb. sjerde gången, Akademiska Rectoratet till Theol. Professore Doct. *And. Hultén*.

Sistnämde dag tillfattes Decani för näste kommande termin. I Theologiska Faculteten: DomProsten, *L. N. O.*, Doct. *J. Winbom*. I Juridiska Faculteten: Professore Doct. *L. G. Rabenius*. I Medicinska Faculteten: Professore Doct. *Jac. Åkerman*. I Philosophiska Faculteten: Professore Mag. *N. Fr. Wiberg*.

Under sistförflutne Hösttermin har de Studerandes antal wid Akademien härskades varit 1072, utaf hwilka 632 varit närvarande. Häraf woro Adelsmän 86, Prestidner 284, Borgaresdner 235, Bondesdner 197, och de öfrige af Civil och Militärstaten. I bland dessa studera Theologi 267, Lagfarenhet 168, Medicin 91, Philosophi 236.

Under termin hafwa 145 blifwit instrifne och deribland 3 Grefwar, 7 Friherrar och 10 Adelsmän. Äfwen hafwa denna termin, flere Utlänningar wid Akademien studerat.

Juridiska Faculteten har anställt Juris Urinusque Licentiat-examen med Candidaten *C. D. Kallstenius* Suderm. Ner., samt *J. U. Candidat-examen* med *C. Rindelius* W Goth.

Äfwenledes har Medicinska Faculteten anställt Medicinæ Licentiat-examen med *Med. Candidaterne* *Philos. Mag: J. N. Zedeur* Westm. Dalek. och *G. Elgström* Wermel. samt Medicinæ Candidat-examen med *Philos. Mag: G. Ericson* O Goth., *C. G. Lithell* Suderm. Ner., *J. P. Högman*, *P. Brandelius*, *J. W. Dalman* Nob., *W Goth.*, *C. P. Forsberg* Smol., *And. Olai* O Goth., *Phil. Mag: Fr. J. U. negren* Smol., *P. Chr. Westring* O Goth., och *C. Nob. Vogensjerna* Nob. Stockh.

Likaledes har Philosophiska Faculteten anställt Philosophiæ Candidat-examen med *Dan. Goth. Blomberg* Suderm. Ner., *Jac. Vergren* Gothob., *G. Becker* Suderm. Ner. och *Ad. W. Ahlberg*, Westm. Dalek.

Äfwenledes hafwa insöde Consistorium Academicum undergått Cenzur-examen 1, HofRättens examen 9 och Cameral-examen 5.

Consistorii Urbici Notarien i Stockholm *Er. Årell* har blifwit utnåmd till Kyrkoherde i Sersö Pastorat af Upsala ErkeStift.

Gefle:

Gymnasti Nyjuncten Mag. Er. Sam. Od-
mann har d. 12 Decemb. blifwit utnämnd till
Clogv. & Poës. Lector wid Gymnasium härstä-
des Likaledes har ProRectorn wid Hudwika-
walis Trivialskola Mag. L. Jäderlund blifwit
utnämnd till Rector wid Trivialskolan härstädes.

Götheborg:

Under d. 2 Aft. Octob. har Kongl. Maj:et
förordnat Profeshorn, Clogv & Poës. Lectorn
Mag. C. Fr. af Wingård att såsom Ledamot
biträda i Hwitsfeldiska Stipendii-curatelen.

Carlscad:

Efter förut af trycket utfärdadt Program
öfverlemnade Clogv. & Poës. Lectorn Mag.
Elof Zegnér, med ett tal: de ingenio Ciceroni-
nis, d. 9 Dec., Gymnasti-Rectorsembetet till
Mathes. Lectorn Mag. Mr. J. Nyberg.

Programma Litterarium.

Alls sedan Sjette Seklet efter Christi födel-
se utmärkte sig. Norrmännene länge genom
ströfsta och härjningar på Saxiska, Belgiska och
Franka kusterna; hwadan ock särdeles Franke
och Engelske Annalister omständligen berätta om
deras efter denna epoch anställda Wikingsfärder.
Önnolike är likwäl icke, att desse samme Norr-
män, före än de wägade företaga så långwäga
ströfsta, föröfke sin styrka genom landstigningar
på mindre aflägsna kuster, och mot folkslag,
hwilka såsom Helmoldus (Chronic. Slavor.
Lib. I. cap. 7) säger om Slawerne, lägo dem
närmare till hands: och bestyrkes denna förmos-
dan genom Adami Bremensis (Hist. Eccles.
Lib. I. cap. 13) och flere den tidens Författa-
res uttryckliga uttåganden. Så förnämliga Rims-
berns (cap. 27), och i likhet med honom Ans-
garii andre Biograph Gualdo från Corvey (cap.
63-69), wid det de omtala ett från Sverige
mot Chorerne eller Curländarne, wid medlet af

Nionde Seklet, företaget frigtäg, att desse, ef-
ter ett fordom hafwa varit af Swensarne un-
derkufwade, sedermera på längre tid icke erkant
deras öfwerwåde, men då ä nyo samtöckt att
wara dem hörsamme och till dem utgöra ärlig
flatt. Äfwen Nestor berättar, att de Slovons-
ka och Tschudiska folkstammar, som bebode
Sinska Wikens södra kuster, blifwit före medlet
af nästnämnde Nionde Sekel Statskyldige under
Norrmännene: hwaremot Drottiska Wiken synes
hafwa blifwit af desse Wikinger sednare hemöfke,
och sköft uti Adami Bremensis tid af Danke
och Norrste Häröbrare med mycken möda och
öfwenly till hela des omfång besaren (de situ
Danicæ cap. 218); dock äro denne Författarens
uppgifter angående de länder, som söta intill
denna Wik, mera och mindre fabelaktiga.

Då emellertid genom dessa uttåganden är
öftridigt, att Norrmännens härnads och
ströfsta sträckt sig äfwen till Österöfn,
och egentligen till Sinska Wiken, och då en
upplöft, i förhåfderna wäl bewandrad, samt ädel
och frilöftig Witterkapernes Wän, hwarö namn
här måste förtrigas, i äffigt att så detta ämne
närmare utrede, anslagit till råslon deri ett pris,
så inbjudas härmedelst på samme Öfswares be-
gåran, de lärde, att föröka i denna ännu i
mörker inswepa del af dessa länders for-
na historie, att sorgfälligt hopsamla alla de
hit hörande uppgifter Chronographerne ät
ock förwarat, att underkasta dem en sträng
granstämde undersökning, och att i sådan
ordning och så methodiskt sammanställa
dem, att säkra och tillfredsställande resul-
tater deraf kunna dragas. Täfningen är af
Prisets Sciftore lemnad öppen intill den 1 Jan.
1817, och priset för den Afhandling, som pröfs
was dertill förtjent, bestämde att bestå uti ett
exemplar i guld, om 24 ducaters wigt, af den
Medalle Academiens, till minns af Hans Maj:et
Kessarens henne bewillade wälgörningar, år 1811
lätit prägla; hwaröbrutem Prisöfswaren utläst sig,
att på egen bekostnad till trycket befordra den
böldnade Skriften, och öfwerlemla hela uttå-
gan deraf till Författarens fria disposition. Täf-
ningskrifterne, som böra vara med lässlig hand

skelna, kunna efter behog författas antingen på Ryska, Tyska, Franska, Swenska, Engelska eller Latin. Från täfling om Priset är ingen Lörd, af hwad nation eller hwad litterært Samsfund han wara må, utesluten. Hans skrift bär dock wara anonym och försedd blott med ett walspråk, som jemwäl tecknas å en widfogad försiglad sedel, hwilken innehåller hans namn, karakter och wistelseort; och skall af dessa namnsedlar ingen annan öppnas, än den som tillhör den krönte Skriften, hwaremot alla de öfriga oppbrutna oppbrännas.

Täflingskrifterne komma, enligt Prisdiskussionens förklarade åstundan, att till härwarande Censurortum Academicum Majus insändas och af desamma bedömmas.

Abo den 30 Augusti 1814.

Senatus Universitatis Imperialis,
quæ Aboæ in Finlandia floret.

Nekrolog.

Contracta = Prosten, Kyrkoherden i Lidköping, Doct. Joh. S. Brantenberg, war född i W. Wingåker i Södermanland den 2 Jul. 1756, der Fadren war Bruke-Inspector. Studerade wid Upsala Akademi, der han 1779 blef Philos. Magister. Prestwigdes 1780 och antogs till C. O. Bat. Predikant wid Österbotens Neamente. Utnämnd till Ord. Kongl. Hof-Predikant och Hofmästare för de Kongl. Pagerne 1787. Konungens enskildte Hof-Predikant 1792. Somma år utnämnd till Slotts-Pastor wid Carlberg och Theol. Lector wid Kongl. Krigs-Akademien detsädes. Contracta = Proft och Kyrkoherde i Lidköping af Skara Stift 1796. En af Ständets Fullmäktige wid Miksdagen i Stockholm 1809-10. Theol. Doctor i Upsala 1809. Han war Ledamot af Kongl. KrigsWetenskaps-Akademien och Samsfundet Pro Fide & Christianismo. Död d. 30 sstl. Jun. 58 år gammal.

Eloqv. & Poët. Lectorn wid Gessle Gymnasium Mag. Joh. Melchior Schönstedt war född i Gessle d. 29 Dec. 1738. Inskrefs som Student af Gestrilands Nation wid Upsala Akademi 1756. Philos. Magister 1761. Petsiderade för en Disputation: Meditationes de Decoro Stili, 1770. Sedan han tjenstgjort som Vicarius wid lärverket i Gessle blef han utnämnd till ConRector 1774 och till Eloqv. & Poët. Lector 1778. Erhöll af Kongl. Maj:et beständig tjenstföret 1811. JubelMagister wid Promotionen i Upsala 1812. Död d. 7 sstl. Aug. i sst 76 år. Såsom lärare war han känd för goda undervisningsgåfwoor och grundeliga insigter i Latinska Språket.

Catalog öfwer framl. Biskoppen, C. N. O. Doct. E. G. Nordins efterlemnade Boksamling, som nästinstundande år kommer att genom auctien i Stockholm försållas, är nyligen af trycket i Huruusand utkommen.

Första Bandet af CORPUS AUCTORUM ROMANORUM, innehållande TACITUS (Annal. Lib. I — VI) är utkommen och utlemnas i Upsala på Akadem. Boktryckeriet, i Stockholm på Hrr Wiborgs, Ueters och Deléns Boklädor, samt i Landsorterna hos de flesta Bokhandels-Commissionärer, till resp. Prenumeranter a 1 R. d. 5:0 hästad samt 44 s. i Cr. Prenumeration är öppen; och erläggas 1 R. d. 16 s. wid Pr. sedelns uttagande.

I Poetiska Kalendarern för 1815 har ett betydligt tryckfel blifwit obserweradt först efter de första exemplarens utdelande:

Sida 50 rad. 11. Skogar — läs Sklyar.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 15.

Lördagen den 16 April

1814.

R e c e n s i o n e r :

Fredmans Handskrifter.

Bägarn blänker
 Klar som en juvel.
 Spegla dig; ditt hjerta
 Skall bli vitt all smärta,
 När du tänker
 Blott på läng och spel.

Fredman.

Upsala 1813. 217 sid. Regal: 8:o.

Icke sällan har den frågan blifwit om-
 twistad, huruvida de efterlefwande hafwa
 rättighet att allmångdra de skrifter, som en
 författare sjelf icke utgifwit; en fråga, som
 Dec. alltid trott sig finna mindre swår att
 lösa. Ty ingenting, hwarpå geniet tryckt
 sin ljusa, oddliga stämpel, kan mera betrak-
 tas såsom en enda persons egendom, icke en-
 gång författarens: utan tillhåra hela men-
 ligheten. Huru mångt skönt konstverk torde
 icke af konstnären sjelf anses öwärdigt att
 tråda i ljuset, då det alltid blifwer under-
 lägsse den urbild, som han förgäfwes söker

efterbildas? Huru mycket af högsta wigt skulle
 wi ej saknat, om alle blifwit utgifwet, hwad
 omständigheter, blygsamhet och skundom en wig
 lättfinnighet hindrat en förf. att sjelf publi-
 cera. I det fallet skulle wi Arminstone ej
 äga Virgilli Aneis, flera af Shakespeares
 theatraliska mästerverken; Lessings, Diderots
 och fleres så högt wigtiga breswertingar, ja!
 kanske ej Rousseaus mest genialiska arbete, hans
 Confessions? Och hwem wärderar så litet
 Virgilius, Shakespeare, Lessing, Diderot och
 Rousseau, att han icke strängt tadlat den
 barbar, som förstört eller undanhållit werlden
 dessa skrifter, blott af det skälet, att förfat-
 tarne sjelfwa i lifstiden icke utgifwit dem,
 eller ställt dem i ordning för att allmän-
 göras?

Ännu mera gäller denna anmärkning,
 då frågan är om skrifter efter en författare,
 hwilken som E. M. Bellman, dels i ett
 slags omedwetet poetiskt rus utgjutit sin fulla
 kärsla, utan att sedan mycket bekymra sig att
 skänka oddlighet åt det glada ögonblickets flö-
 riga soster (hwarpå det lilla stycket till Seb-
 sten Stapelmohr sid. 111 är ett b.wis);

Än mer: Bellman lefde ännu många år, sedan han besdrjt utgifvonder af sina skrifter, och hans Sångmö war beständigt lifa ung och frisk. Skulle nu alle det förräffliga som skalden, från 1790 till 1795, bildat och frambragt, böra wara förloradt och ansedt honom öwärdigt, eller — som är det samma — icke i en samling få förenas och under hans namn utgifwas, blott derför, att han ej upptagit det (icke producerade) i en kollektion af 1790? Nej! har en författare frambragt någonting som af geniet bär stämpeln, men icke kommit till att göra det allmänt bekant, förtjenar den som gör det i hans ställe, den största tacksamhet.

Sålledes tror Rec. sig riktigt hafwa angifwit den synpunkt, ur hvilken man bör betrakta närwarande samling af Bellmans opera posthuma, så framt i den icke blifwit upptagna andra än sådana, som äro hans oddbliga namn wärdiga. Och flera af de närwarande Fredmans Handskrifter äro verkliken af denna art; då ingen med sann känsla läser nefa, att t. ex. Bref till Lieutenanten Baron Gummerhjelm (sid. 118); Parentation öfwer Boursell (sid. 19-25); Klubben N:o IV och Klubben N:o V (sid. 33-38); Segelfarten (sid. 40); Danska Kungen (imitation efter den lilla Madrigalen i Molieres le Misanthrope, sid. 42); Avertisement (sid. 43-45); Daphne (sid. 46, 47); Parmi les Fous (sid. 48, 49); Carl XII (sid. 62); Till Grefwinnan Ribbing (sid. 66, 67); Bacchus Prest (sid. 71, 72); Bacchus leker med sina Barn (sid. 75); Drottningholm (sid. 82, 83); Den 21 Juli (sid. 84, 85); Impromptu (sid. 88-90); Bacchanalisk Morgonbön (sid. 96); Sjelfmördaren (sid. 106); Gurkorna (sid. 113-116); Epigrammes de Movits

(sid. 121-122); Adam (sid. 123); Afsteild (sid. 203), o. n. a. äro fullkomligen jemngoda med de förräffligaste stycken denna rika Genius någonsin skänkt of. Och dessa uppehöja således ännu mera glansen af ärfilliga goda, men ej så öppetliga sånger, t. ex. Däert Fruntimmer föll af Gåsten (sid. 118); Till min Flicka (sid. 105); Mitt Fredliga Tjäll (sid. 103, 104); Annika (sid. 101, 102); Glaset (sid. 86); Sarsospelet (sid. 79-81); m. fl. som här finnas. I andra sidan kan det dock icke nekas att Uig. bland de stycken, som alltid blifwa en winst och prydnad för vår poetiska litteratur, upptagit ej blott sådana som Almänheten utan all saknad kunnat umbära, utan äfwen sådana, hvilka få äro anständigheten. Ty man träffar här rimmerier, som dels äro högst obetydliga och tomma — bland dem räknas dock icke det redan nämnda stycket till Fröken Stapelmohr, och det Om Begravningshjelp för Lidner (sid. 128), emedan dessa båda äro wiktiga dokumenter för skaldens karakteristik, och icke heller Elegi wid Fru Schröderheims död (sid. 107), såsom ett allmänt bekant stycke, utan dylika som Wid en Solförmörkelse (sid. 129); Förlegadt Gods (sid. 127); Rimsyllnad (sid. 125); Förtjensten När (sid. 112); Sigurds Dryckesbalk (sid. 91); Bacchi Geometri (sid. 87); Fragment ur Krönikeboken (sid. 51, 52), m. m. — dels sådana som med total brist på poetiskt värde endast urmärka sig af den ofedligaste plumpheit. Dessa äro dock, som wäl är, icke flera än två, Unge Tobias (sid. 27, 28) och Adams Såd (sid. 99, 100). Underkastad kan det komiska willkoret sönderriwa arbetens själja, men då måste det igenom det ofwivilligt wäckta öfjet borttränga rodnaden och med ett öwäntadt satiriskt drag gälda

plumpheten. Af hollig beflaffenhet är kanz hända det senare mycket gwickta stycket; det föder åter innehåller en tirad (6 str. v. 3), som ej blott väcker harm och eckel, utan äfwen upprör all sedlighets-känsla.

Utom de förut tryckta eller osamlade skrifter, hafwa Uggisvarne, efter Wellmans egna handskrifter, lärt utrycka *Bacchi Fests*, femte gången *Girad*, och *Sex Epistlar* (fr. 133-189), hvilka förut varit bekantgjorda i den samtliga som, under titel: *Bihang till Stedmans Epistlar*, utgafs i Nyköping 1809, men nu erhållas i grund förbättrade, såvida en auktors egna, originella läsarter skola anses för de giltigaste.

I *Företalet* hafwa några omständigheter, rörande den store Skaldens Biographi, blifwit uppsäta, wid hvilka såsom tillägg och rättelse må anmärkas, att vår Wellmans far och farfar, Prof. i Upsala, hörde till sin tids utmärktaste vitterer; att E. M. Wellman hade fyra söner, i stället för tre, och att det icke var i poemet *Ljusets Fiender*, utan i *Mina Löjen* (hvilken läs-art, också finnes i några Cr.) som Wellman af Kellgren blif angripen, och ställd i bredt med *Siu Nordenslycht*. Äfwen bör det erinras, att den uppsats som i *Polysem* läses öfver Wellmans poetiska karakter, är öfversatt ur E. M. Arndts *Historische Charakter-schilderungen*. Slutligen kan Rec. ej onådt lemna den selsaktiga ödnningen af verket missförstå till missförstådde, i imperfektet, i stället för missförstod.

Från sid. 206-217, meddelas en mängd varierande läs-arter mellan de tryckta uppsatserna och några genuina handskrifter, hvilken uppsigt är ganska wigtig, till bildandet af en äkta text, i fall man engång wille bereda oss en fullständig samling af alla Well-

mans mästerverken. Och ett sådant företag wore af hög förtjenst om wår literatur, då ännu så många Wellmanska skrifter äro förlorade, bland hvilka Rec. will nämna *Canzaten Siffarstugan* och andra i *Musikaliskt Lidsfördrif* införda, äro kringströdda och osamlade.

No I. Uno von Trassenberg. Berättelse af Friherre Volk. —, —: dum — — — — OVID. *Metamorph. Lib. II. Fab. I.* Sjunde Uppslagan. 3 Delar. Strengnäs 1814. Tillsammans 156 sid. 8:o.

No II. Ottar Trallings Lesnads-målning. Ute Cafe-Prostinman Starks gömmor berättat meddelad. Tredje Delen. Stm. 1814. 88 sid. 8:o.

Wången har förmodligen gjort den anmärkningen, att *Roman-litteraturen*, som, under mer än ett tiotal af år, räknadt från medlet af 1790-talet, i wårt fädernesland hotade öfverswämma all annan, på de senaste åren märkligen aftagit. Lafontaines huslighets-lif begynte bli äfwen så ensformigt och trötande som läsarens eget: *Spieß* gasstar, liksom all slags fästighet, hade genom wanan förlorat hela sin stråkt-förmåga; ingen intressant röstware, hwarken såsom *menistowån* eller ryelig mordbrännare, wille sedan *Rinaldini* wisa sig, och *selfwa Kotzebues* nyaste uppsatningar, fastän ständigt mera luttlande kryddor tillades, retade ej så som fordom. Den syflolde läs-werlden skulle således, af brist på näring, måst wända sin

Hug antingen på intet eller på någonting bättre, om ej lyckligtvis några original-quickhuwuden uppstått och med eget forhållning besä Swenska Roman-hedarna. På detta sätt hafwa Orar Tralling, Lifberg, Fufelbrenner, Trafsenberg m. fl. småningom och långsamt mognat, uten att man dock wägar påstå, att dessa frukter, såsom inhemskas tillä widare mycket omtyckta, gifwa en sundare föda än de förra.

Också bära här alla Roman-hjeltorne en fullkomligt lika familj-syftionomi: wi hoppas att den ej må anses såsom national. I Trafsenberg målas en ung adelsmans inträde i werlden. Den unga Uno är en figur, som man råkar på alla gator: med ringa förstånd, dock icke alldeles utan, i början litet ölpaktig, sedermera så filad som behöfves för en ägare af det trefliga Trafsberg; och när man här till lägger så mycket redlighet som fordras för att ej vara wara en skålm, och wänligen kallas dygd, så har man alla sårgor Gdof. sunnit för godt att lemna läsarn, för att sjelf måla sig denna hjertes karakter. Ännu yligare äro de öfriga bispelarne tecknade. Om Sofie kan läsarn ej erhålla den minsta klara åskådning, om icke deraf, att hon med sin älskare nedfaller i en tunna och följer honom en tid derefter på ett Ringsställe för att, jemte Nämndemannen Jöns E:son i Stubberyd, aflägga en vittnesbed, att Hr Uno v. Tr. hwarken hotat eller slagit Krono-Länsmannen Wuring. Unos ungdomswån Katturin är derigenom skilrad, att han lånar 25 Rd. wid första bekantskapan och i andra delen kallar sig Kattoun och i tredje d. Natturin. Unos far är en andryg Landsjunkare, och utom ännu en högfärdig Grafwe, en andryg Danie, en Cousin som talar dåligt Fransyska, besär-

den öfriga personalen af Informatoren, sedermera Rykoherden Husälms och Commminister Pedell, två lärda pedanter. Gemensamt hafwa dessa karakterer äminskone två selt: först att wara alldeles inga, ty man upphör att göra anspråk på individualitet, när man är som hela werlden; sedan att wara dåliga copior af redan förältrade copior. Om satirens ändamål är — såsom man brukar säga — att gifla lasten och därskopen, så måste man wäl för denna afstigt framställa karakterer sådana som de finnas nu för tiden. Wen tywäre är numera en alltför beswärande lärdom icke vår tids, minst våra Informatörers och Commministrars sel: snarare skulle man med mera sanning kunna satirifera en del af våra präster såsom wäderhanar och lustiga ignoranter. Satiren kommer här ett halft sekul för sent: Wellman har för sista gången tecknat en dylik pedant *). — Också har det auktorliga giflet med sådan framgång tilliuktat de adelsliga fördomarna, att man nu twertom wore frestad till den önskan, att våra ädlingar hellre borde eftertänka, att ett lysande namn snarare betyder mycket än allsintet. Adels-högfärden är nu temligen förswunnen: men en oädlare, en mera odräglig, penning-högfärden, går nu ostraffodt sin väg fram. En Gdof. således, som med sina nåt sitter på lur, för att deri fånga därskopen, börnoga tillse, att tiden sjelf ej springer honom förbi, och att han ej skjuter redan öddade willebråd. Komiske författare (med undantag af några få måstare, hwilka djupare fattat komikens natur) hafwa det misödet, att deras mätningar förältras med de omhyrta tänkesätten, och blifwa werelwis än triviala,

*) Bref till Baron Hummerbjelm. Fredmans Handskrifter.

än onaturliga; och om således deras frans snart eller sent wignar, båda de åtminstone wolta sig att släta den af redan wignade blommar.

Det är således ej genom en rik och späcklig characters-skilling, som Friherre Doik klassar sig läsare. Genom händelsernas intresse således? Lätom ej hastigt öfwerse något af denna Romans ekonomi. På en spatsiergång erfår Uno att han skulle omfåring inåret så resa till Stockholm, för att engagera sig. Besjåts under wägen på en gåsfigurwäregård af en flicka och hennes förbräre — såsom i hundra andra Romanser. Undergår Examen och blir Extra Notarie. Vid införningen gör Uno bekantkap med Kattarin, som ledsagar honom dit läsaren lätt gissar. Han träffar der den flickan, som på wägen besjått honom och nu af sin följeslagare blifwit öfwergifwen. Att den arma försörda af Uno räddas såwilt hon räddas kan, och att hennes far — en ärlig gråhårsman — wisar sig och öfwerhopas med wälgerningar, förstås af sig sjelft. Wellerid hade den unge Tr. blifwit införd i Swia-Grifser Orden, och receptionen beskriwes icke utan qwickhet. Om aftenen förlorar Uno hela sin kassa och denna spelscen är föröfrigt målade med werklig virtuositet. Lyckligwis räddar honom en lotteri-winst från' den yttersta nöd. Åsynen af wenne fattor, som courtisera hwarandra på en taktännå, wäcker hos Tr tanken på kärlek; han blir också genast kär, så snart han sett ut ur fönstret, i det första ansigte han såg se midt öfwer gatan, hwär efter han gör flera försök att winna den person, hwilken detta ansigte tillhör. Men ledsert öfwer olyckliga utgången, sätter han sig på en chås och ankommer till den öfresdan bekante Rypkoherden Husilius, der han

är dennes fosterdotter Sofi behjelpig att afbryta syrenen, och, till så många läsares innerliga förödjelse, med henne nedfaller i en tunna, på hwilken de båda hade uppstigit. Förf. har funnit denn situation så vittoresk, att han här slutar första delen. Åswen Nec. lemnar nu de begge åskande är sitt eget öde, och tillägger endast, att sista delen är ännu torstigare än de båda föregående.

Wid Ottar Tralling will Nec. så litet som möjligt uppehålla sig. Sällskapet är icke ibland de bästa. Drängen Ottar Tralling är icke den jovialiske Gilblas, med hwilken åswen bildade läsare utårda några stunder. Nej, wår Förf. tecknar drängstivet med så naturliga färgor, att man tycker sig sitta till en besjens-kammare, der dunsterna af öl och den sjelfstiwerkade tobaken twinga den owana att tråda ett steg tillbaka. Man torde således sika alla Nec. att göra den redo för Tralling, dels därför att boken blott ännu är ett fragment, dels därför att ingen bild ett ögonblick dröjer i minnet. Sådana Romanser likna schene variteten; man genomögnar dem på ett ögonblick, och då ingenting talar hwarcken till hjertat eller förståndet, förflyger alle som en ferglös dunstbild. — Föröfrigt är Nec. öfweröygad, att bland hundrade lefwande personer finnas tio, som upplefwat intressantare händelser än Uno v. Trausenberg, och förmodar, att åswen i den werkliga dräng-werlden märkwärdigade phenomener träffas än Ottar Tralling.

Då således dessa båda Romanser — hwilka en omöjkelig likhet och temligen bestämda yttanden, t. ex. Uno v. Tr. sid. 130, angifwa såsom förtroliga syston — hwarcken äro characters- eller intrig-stücken; hwad äro de då? Hwarför intressera de då så många, åswen icke alldeles tomma hjernor? Genom

Kristfärdens förträfflighet? — Nec. erkänner, att språket i allmänhet är lågt, stilen jemn och stundom lyckligt naiv och hård och der fattad med ett infall. Men en gedigen kommiss plan och anordning. — Nec. vill wist icke fränkänna Förf. talang — dock icke egentligen för qwickhet. Hvad som mest behagat honom, äro twertom några små stikka itylliska penseldrag, hwilka förmodligen öfwerfås af mängden: äfwen som några rent Swenska Skillingar. Stundom möta oss behagligt öfwerossande drag af en så ädel naivitet, att wi högt förwänas beröfwer att en bättre natur sjelfwilligt sänkt sig i smutsen och nedlärt sig till en guctlare för pöbeln. Wi ansföra exempelwis ur Uno v. Tr. sid. 7: „Nfrosnen war stön. Solens halfwa rund hade släkt sig nedom de westlige flogstopparne, och des sista strålar framsnogo glest mellan de löfrika affarna på gården. En mild purpur färgode de strödda molnfläckarne wid horizonen och utbreddes öfwer sjöns lugna yta, endast här och der ringlad af lekande fiskar. Svalorna qwittrade från den halmtäckta ladan, och några brummande torndylfar hslade omkring nejden.“ Sid. 12: „Samma måne, som för seller tillbaka luste Drottning Difa på hennes nattliga tåg till Stigtuna, uppträdde nu i sitt fylle, och spridde ett mildt stän öfwer den snöberäckta marken, som, lik tusfendetals diamanter, återbröt des strålar. Karlwagnen, Orion och Sjusjernoerne glin drade jemte den lusa wintergatan wid midnattens höatidliga tima. Allt war tyst, endast någon wandrars fot, som knarkade mot den jemnquidna snögatan eller den traswande hästens skoflag, afbröt nattens stillhet. Bugtade af ljudmafor stodo de unga träden, och liksom åreportar krökte sig öfwer wägen.

Uno, som med ena benet utom stånden och en bonde med luden mössa och rindberäckt hår, wid sin sida, fortskundade.“ Sid. 68: „Nefkommen till Kyrkan lemnade han der sin Chäs och wandrade till förs upp till Prestegården, som war helt nära belägen, och till alla delar lik andra. En halmsäck, en port med klinka, ett durslag, en grärdöd bandhund, som ställde på alla kommande, och då någon närmade sig, kröp under porten af råttla; men wäsnades då ännu mer innan före; allt i riktigt stånd. Uno öpnade porten och gick in, äfwen der war allt som det borde på en wäl beställd Prestgård: hunden kröp nu åter ut, och satte endast nosan fram under porten och ställde. Några engwistar wore stälde nedanföre bikuporna för binas swärming, syenerne blommade på gården, och nära medlidret gingo några gåfs, som språkamma, liksom under ett samtal sig emellan, arbeto det korta gräset; kalkontuppen kromade sig och pladdrade till, och några kuckingar sparkade i spånorna.“ Sid. 83: „Klockan war redan 10, då Herrarne som setot i trädgården, åter gingo in för att söla hwilan. Sofi satt på förtullbron och sydde. Det hugg! ropade Uno i det han klopsade henne på axeln och sprang förbi: hon slog med sin lilla hand efter honom, men Uno war redan undan, och följde Husfälius trapporna upp för till sitt rum. Sedan han blifwit ensam, öppnade han sitt söster. — Nfrosnen war så stön, och hans egen ställning så lycklig, att han, i swärmertets werld, hårdre satte sig wid förstret än han lode sig. — En sängroft wäckte hans upmärksamhet; han lyfnade, sträckte sitt hufwud, och uppräkte Sofi, ännu sittande på tröskeln af farsugbron, småsjungande på en liten wisa: Kom stöna Maj och blick a

m. m. Det började redan märkas, men
 Esfi satt ännu qwar: ändteligen samade
 hon tillhopa sina lappor, sin far m. m. och
 reste sig. Under hela tiden hade hon icke sett
 upp åt sönsiter; men nu kastade hon en stift-
 tig blick dit: bewis nog, att hon äfwen för-
 ut wiste att någon derifrån betraktat henne." —
 Omär Tralling sid. 51: "Det war en
 wacker Wårdag. — Dagensmjän hade bort-
 rinat nästan all snön, endast några flätkar
 här och der lågo qwar på nordliga sidan om
 krusbårsbuskarna. Swårdsiljornas första kort
 och tulpan-bladen började redan titta upp ur
 de fuktiga, ännu med isf och fräp öfwer-
 hånna och ouppgrästa rabotternas. Wattenet
 af den smälta snön formerade små rännilar i
 sandgångarna, der en och annan spid ärt
 redan börjat på att gro och tillkännage att
 wåren med stora steg ingick. Inga isf woro
 dock ännu utslagna; de tittade endast fram
 ur frodiga knoppar, och i en wild häst bör-
 jade en enda widebuske att på naken stjelt,
 utslå sina luggiga blommor. Den tidiga
 Wärfogeln ännu ensam ropade sitt Lite hö!" —
 — Man jemföre nu den oärliga beskrifningen
 på Omärs fästning, sid. 49: "Omkring 18 år
 gammal, eller i ungdomens frodighet, tyckte
 jag mig i henne för mina ögon se en merk-
 lig wälfödd, i ordets ursprungliga mening,
 bädd Engel, och der allbräfsfullkastigast som
 Gud skapat. — Från gånghet började denna
 Englabild med ett par ej alltför små fötter,
 i swarta moroquins-skor, liten smula sned-
 gångna, men så eberydligt, att det nästan
 icke märktes. De fina bomulls-strumporna
 med genombrutna filar, förswis lindade med
 smala swarta band, skindes i deras tillta-
 gande skönhet af en i motwett, rundt om-
 kring den hwita glesa närselbuds-klädningen,
 lagd dubbel garnering. Emellan denna och

den tätare undersjolen, fröp en liten lycklig
 swart insekt oppåt, och ledde mina ofund-
 sluka ögon, weck efter weck, småningom ända
 till det jemförelsewis smala liwret. Här
 förlorade jag insekten, och min blick hvilade
 luter, nästan som den ej welat längre, men
 fortsatte dock sitt bespejande, och ledde sig på
 detta sätt fram ända till halstimsan, men
 der swåtwade den med osäkerhet på brädden,
 liksom flygg, att i hoppet öfwer det lilla
 afståndet till den fallna Englabarmen, falla i
 djupet och aldrig mer komma upp igen."

Nästan ännu widrigare än alla slags
 insekter, äro wäl de flesta här förekommande
 roliga namnen. I allmänhet är uppfin-
 ningen of sticligna namn af mer betydhet
 för en Romanförfattare än man torde föres-
 ställa sig. Liksom klädebräkten ofta kan göras
 djupt symbolisk, äfwen så mätar ofta ett
 namn grundtypen af personens karakter.
 Ingen har häruti varit lyckligare än Jean
 Paul. Man påminne sig nemligen Dans-
 måstaren Fakterlee, wållustlingen Noquairol,
 med flera andra namn, hwaruti ofrasi klän-
 gen är den mest betydande. Litter spissfun-
 digare bör man således gå till wåga, än som
 fordras för att uppfinna lika namn, som:
 Herr Quickroth, Länzman Muting,
 Häradsbörding Byting, Fröken Päger-
 wall, Doctor Tröggh, Wamsell Snut,
 dito Snath, Öfwerinspektör Tullbom,
 Kloctaren Torrestadius, Sekreter Fna-
 kert, Traktör Duding, Fröken Wraf,
 Herr Lymell, Trågårdsmästare Plock-
 holm, och till och med der beundrade Mr.
 le Baron de l'Orten: benämningar, som
 endast kunna jemföras med Grefwe Edel-
 hjerta, Herr Redlig, o. s. w. i den
 adla stilen.

Wi hafwa nu längre än billigt uppe-

hållit öf wid ett par skrifter, som i en annan nations Lit. Tidn., utan många omständigheter, skulle blifwit återförwisad till sitt intet. Att slika böcker ej kunna bedömmas efter de principer, som gälla för goda Förf., är klart. En wäpenglil Middare kan icke engång tillåta en Dittar Tralling att hålla i sligbygel. Men om det är Dikten tillåtet, att från ljusare rymden sänka sig till en lägre dunstkrers, bde dock den här söka eröfra andra företräden. Den måste sträfwa att med träffande drag teckna efter naturen — derom är man allmänt ense. Men hwad är naturen? Des form är Skaldens omgifning, men des själ Skaldens egen. Ty Naturen verkar endast i massa; betydelsen åter af hwarje särskilt parti bestämmes af konstnärrens känsla. Då Konsten deremot erkänner en trång begränsning, måste den inom den afmåta kresen samla de strålar, som utan om äro spridda. Des lysning måste således wara ädel, des anda hög; äfwen om de föremål, som den behandlar, äro i sin natur låga, måste jemwäl de uppstigas till sann ädelhet;

hwarje gåck, som aftecknas, måste på engång äga den finaste individualitet, och tillika wara en representant för hela sitt slägte. Det är då först satiren hinner sitt mål: men också fordras, för att ironiskt förädla och underwisa menfligheten, en filosofiskt åsigt af lifwet och werlden, en upphöjning i hjerta och själ. Desförutan äro små författares saunniska öjen — om de också i hufwudsaken hade fullkomligt rätt — endast postiller. De åter, som uppstigit till denna höjd, äga Midas' förmåga i Fabeln, att göra allt hwad de widrära till guld. En Cervantes, en Shakspeare, en Bellman förstå att föra öf bland tjuftwar, Zigenare, landsstrykare, ja till och med på bordeller, utan att födherägränsen öfwerträdes, utan att figurerna blifwa nedriga och wämjeliga. — Wi kunna fdjaktligen ej annat än lifligt önska, att våra osnygga Swenska Roman-författare måtte lyfta sig ur dyn, och bland tornerandehjeltar söka tillwinna sig ett mera wärdigt rum.

S m ä r r e S k r i f t e r.

Napoleons Dröm eller Eugbiens Skugga i Moskwa, af Madame Stael von Holstein. Öfversättning ifrån Tyskan. Sthm. 1813. 13 fidd. 8:o.

Rec. tror sig med någorlunda wissbet kunna försäkra, att denna brochure icke är af den Förf., hwars berömda namn den bär. Allt talar deremot: stil, smähet i åsigt och faktiska omständigheter.

Skriften skulle då wara författad under Fru Staels wissande i Sverige, och sedermera öfversatt på Tyska; men här har den icke blifwit tryckt, och ingen har hbt omtalas att hon producerat något dylikt, ehuru hon icke dref någon egentlig hemlighet med de literära arbeten hon här hade för händer. Öfversättningen är lika litet berömmad som selswa compositiens.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 16.

Lördagen den 23 April

1814.

R e c e n s i o n e r :

Swenska Akademiens Handlingar Ifrån år 1786. Femte Delen. 368 sid. — — —
Ifrån år 1796. Femte Delen. 384 sid. Regal. 8:o. Sthm. 1813.

De skrifter, som dessa båda delar innehålla, äro alla samtligen författade långt före den tid, som utgör området för denna tidnings verksamhet. Deputom hör „samtidens och efterwerldens dom,“ åkallad af Akademiens Direktör på högtidsdagen 1807 (Se. 1796. s. 4), redan öfwer hennes Handlingar börjar falla sitt icke tvetydiga utslag. Det kunde således inifrån sin åtgång till en före anmälan af dessa nya delars tillwärelse, om de icke innehållade ett arbete der snillet genombrutit det gamla, af wanan tillhårdade skalen, för att utveckla en egen lifsprincip i kärnfulla betraktelser och omiskänliga drag af sann originalitet. Ett sådant finnes i Handlingarne från 1796, sid. 263:344, författadt af Hr E. G. Geijer, under följande långa titel: Svar på Swens-

ka Akademiens Prisfråga år 1810: „Swilka fördelar kunna, wid människors moraliska uppfostran, dragas af deras inbillnings-gåfwa, och betraktandet af våra tiders samhälls-lefnad, synes det böra göra denna sinnes-gåfwa mera mot eller meduettande de moraliska förnufts-buden?“ På den ej mindre till innehåll, än till ordutställning särdeles besynnerliga senare hälften af denna fråga, tyckes förf. med skäl hafwa funnit ett utförligt svar vara mindre nödwändigt; han har egentligen endast besvarat den förra. Akademien har dermed förklarar sig tillfredsställd. Och i sanning hade hon skäl att vara det, ty hon har icke förr behöfvar någon prosa, som med denna kan täfva i förtjenst. Då sannolikt inträffar, att för nästa generation ingenting i alla dessa volumer förblifwer läsbart, mer än Franzéns Sång öfwer Creutz och Geijers uppnåmda afhandling, skola dessa twenne rikhaltiga skrifter göra den upplysta dömsstolens minne wördadt hos efterwerlden. — Den skrifart, som Akademien älskar, plågar wara mera pryddig, än underwisande: men Hr

Säger har med en lydlig stylistisk förmåga gjort sin skrift till ett märkvärdigt exempel af wacker prosa, utan att uppoffra de i wettenskapliga mårg. Han uppgifwer sjelf, sid. 266, „klarhet i begrepp och renhet i språk“ såsom den enda wäktalighet, hwilken han eftersträfwär. Han har funnit den: också finnes det i sjelfwa werket endast denna. Sätter man wäktaligheten i någonting annat, så tillwerkar man Chrior, de må kallas Tal, Predikningar, Biographier, Reminiscen eller hwad man behagar. Men alla Chrior äro till sin natur blotta phras exercitier; en läsning, möjligtwis angenäm för sådana hjertats philosophier, hwilkas redbarhet i hela deras lif tagit ord för saker och saker för ord. Alla andra philosophier, ja till och med det oskyldiga Sens Commun (mot hwilket man inbillar sig att den är filosofhi, som icke får vara hjertats, byser en alldeles tyrannisk förbittring), finna den temligen fär; särdeles har Areminner, detta dock lika mellanting af poesi och prosa, såsom chrians högsta potens, den olyckan gemensam med andra exercitia stili, att det allmänna sunna människoförståndet blott af pligt kan förnä sig till den werkligen ädelmodiga uppoffring att studera det. Men detta är icke den enda punkt, i hwilken det allmänna människoförståndet är långt mindre ensfaldigt än sina nuwarande förwarare. — Då det war Förf:s afsigt att skrifa en populär afhandling, kunde en methodisk deduktion ur själens natur af Inbillningskraftens wäsende och förhållanden, ej här blifwa hans föremål: i ett werk af denna beskaffenhet kunna de wiktigaaste saker, som höra till en sådan undersökning, förekomma endast såsom postulater och aphorismer. De äro likwäl ordnade så, att ämnet öfwerallt upp-

lyses af dessa högre synblickar, der de sunda gängligt behöfwes för att bestämna afhandlingens gång och gifwa åt hwar och en af dess särskilda delar den äfyttrade betydelsen. Då det allmänna förståndets eget fält ådagalägges här med oemotfäglig tydlighet, att Inbillningskraften, „den poetiska förmögenheten hos människan“ (sid. 270), är den „mest omfattande och underbaraste af mänskliga förmögenheterna; den förmåga, som genom sin slägtkap både med människans sinnliga och andeliga natur, liksom swäskar es mellan hennes öfriga förmögenheter och förbinder dem till ett helt:“ att människan, beröfwad Inbillningskraften, eller beröfwad dess utbildning, icke kan riktigt använda någon enda af sina öfriga förmögenheter: med få ord, att hon den icke utan icke är hel eller sann människa. Dewisningen göres äfvel genom en historisk framställning af Inbillningskraftens olika förhållanden till den intellektuella utbildnings renne werksättningar: den antika, den romantiska och den moderna. Den första tecknas såsom tiden af inbillningskraftens öföndrade, öfödrade och oinförskänt herrskande lif i en förändrad sinnlighet, i en ännu ej från Gudomen skild Natur. Ganska riktigt anmärkes, att äfwen sjelfwa friheten verkade i denna bildningsperiod såsom blott naturlag. Då wid denna periodens upplösning genom människoförfärets allmänna förderf sinnligheten hade förlorat sin ofskuld och naturen sin helighet, tänkte man sig ej mer det Gudomliga såsom närwarande i werkligheten. Det föreställdes nu såsom något öfwerwerkligt, öfwer naturens område upphöjdt och underbart, endast fattligt för tron eller aningen. Denna söndring emellan människans andliga och sinnliga warelse förmedlades af inbillningskraften ger

nom religion och kärlek. I den första ordnades den finliga principen under den andliga; i den senare, som var religionen utöfwad, lärde sig den finliga kraften, som njöt en ny ungdom i spänningen af en helig entusiastism, att willigt lyda den för begreppet oumförneliga, men för känslans öfvertygelse derigenom så mycket mer owillkorligt bindande makt, hwars uttryck utbrödes i Kyrfkan och des öfverhufwud. Påswen kunde med skäl utropa sig till Guds ståthållare på jorden, ty han war det, enligt idén, under hela denna bildningsperiod. Med en långt blindare fanatism, än den de bekriade, hafwa Protestanterna ifrats att i en sky af smådelser hölja Catholicismens majestätiska gestalt: sedan nu Reformationsens kemiska förståndsprocess upplöst sig i en fullkomlig decomposition af alla des beståndsdelar, må det tillätas det uppståndande släktet, som i sanning icke finner någon af sina upplysta fäder quarlemnade att protestera för, att se den så kallade Medeltiden, liksom många andra ånner, ur en annan synpunkt än de. — Denna protestation blef likväl wid en wis epoch i bildningens progression nödwändig. Den war begreppers protest mot tron, eller den utifrån bjudande auktoriteten. Den andliga principen wille uppenbara sig i nom menniskan, såsom hennes egen, gemnam frihet förwårswade kunskap. Den nya söntringen — förståndets från fantasien — en söntring, som i den romantiska poesens ironiska ingrediens redan war in potentia förhanden, tog nu sin begynnelse. Då fantasien icke kunde tillfredsställa förståndet — och huru kunde hon det, då förståndet under hela denna period wäl i sin ålyftning war ense med sig sjelf, men aldrig i resultaterna af sina operationer? — började hon att anses

för det egentliga onda i menniskanaturen; och förskräckt öfwer sådana besyffningar, widtog hon den utwäg att blinde underkasta sig begreppers herrawälde. Men denna omvändning af det nästföregående förhållandet war icke mera en entusiastisk lydnad, utan ett stasweri fullt af misstänksamhet och begär till uppror. Ingen Religion knöt bandet af denna lydnad, ty det war just högsta uppgiften för förståndets åttä, att i begrepp upplösa de symboler, hwilka nu såsom blotta dogmer återstodo från Christendomens heroiska ålder. Det är klart, att Poesien, och Konsten i allmänhet, skulle de potentieras till de wannmäktigaste bemsbanden i ett tidehwarf, som satte sin förnämsta åra i en sträng polis-författning mot inbillningskraften; ju kraftigare man förståtte den, same alla des lustar och begärelser, ju mera sadet man åga smak, d. å. skicklighet att iakttaga regler — en sak, på hwilken nu härigt yrkades, och med skäl, emedan de dörrmande tyktes märka att det ej längre stod rätt till med Snillet. Sedan förståndet underkafwat inbillningskraften, hade det tillspårrat för sig wägen till naturens inre. Det förstådde sig naturen såsom ett öddt system af mekanism, och såg i detta system ej annat än en oformlig utsträckning af materia. Reglorna för det Sköna abstraherades således från de Konstwerk, hwilka man sann midet ibland sig såsom lemnade mönsterbilder och lärar från en undergången forntid. Men oslyckligtvis för det ensidiga begreppet, hafwa de Gamles konstwerk den egenkapen, att deras wäsende blott för harmoniskt danade själar är tillgängligt. För sådana, der förståndet herrskar på inbillningens bekostnad, förefomma de aldrig annorlunda än såsom arktiga mumier, dem man kan roa sig med att

imitera, när man antingen ej har något viktigare föremål för sin verksamhet, eller ej duger till att på något solidare sätt befordra den allmänna upplysningen. Dessförterrar man consequent öfver såna konst från det isolerade förståndets synpunkt, så löper all ästhetisk samsättning slutligen ut på idel joller och lekverk. Efter ändock i hvarje generation äfveliga subjekt uppstå, som wurma med detta lekverk, så blef i afseende på dem fordringen den, att gära lekarna så råcka och nåtta som möjligt war, och framförallt inrätta dem så, att förståndiga och beleswade personer, när de någongång wärdade hedra en konstnårs försök med sina nådiga blickar, på minuten förstodo hwad han der welat uttrycka, utan att de behöfde toga hwarken förnuft eller inbillningskraft till hjälp. Då en helt och hållet opoetisk Kritik icke förmodade uppfatta det wäsentliga i de från antiken hämtade auktoriteter, fäste den all sin uppmärksamhet wid wisa tillfälligheter; t. ex. tidens och rummets enheter i tragedien, hwilka ägde sin grund i grekiska theaterns specielia beskaffenhet, ehuru de äfwen der ej alltid strängt iakttagos. Från Fransiska nationen, hvars senare häfder (efter Bayards och Frans 1:s tid) fullständigt ådagalägga karakteren och utgången af ett lif utan fantasi, utbredde sig förståndets enda gda sätt att skåda tingen, öfwer hela det öfriga Europa. Men alle tyranni innebår orsaken till sin upphäfning, och wäcker genom sin arroganta ensföghet, till en början, en lika ensfödig reaktion, som warar till den tidpunkt då förnustet, den absoluta principen i menniskan, hunnit genombryta alla relativiteter och ordna elementerna i sin werld enligt planen af sin gudomliga jemwigt. Denna reaktion utbröt i Tyskland, der folklynnat

alltid warit utmärkt af djuphet och allwar, omkring begynnelsen af 1770-talet. Klopstock hade redan lofat på bojan; Lessing och Goethe krosade henne, och den senare förwandlade henne fullkomligt till ett ärlöje för den tänkande delen af sina landsmän — ett i alla tider med framgång begagnadt sätt att begynna revolutioner. Poesien rusade opp ur sin dwala, men ännu yr af sin långa sömn, tycktes hon hos mängden af Goethes ungdoms-samtida glömma, att hon endast i den mån är poet, som hon från den dunkla känslans ädla, men blinda naturdrift upphöjer sig till konst, till en klar, sjelfständig och genom sjelfwa sin frihet lagbunden skaparkraft. I detta chaos af fallka tendenser slutade sig den period, som närmast föregått våra dagar; och Förf. slutar här sin historiska teckning.

(Forts. följer.)

Tantes Swaga Sida. Lustspel i Tre Akter.
Tanta mira. PLAUTUS. Upsala 1814.
144 sid. 12:o.

Sedan den gamla Komediens nedförf från fantasiens rymder till den låga hwar dagligheten, blef dess yttersta lott att förnedras till en blott dialogiserad anekdot, till ett tomt conversations-joller. Hos Moliere och Holberg bibehöll den ännu en del af sin kraft, fastän gränserna blifwit mera tränga och skådebanan lägre. Missförstådda bearepp om plan, sannolikhet, seder o. s. w. hafwa bildat en smak, som från Komediens bannlyser sjelfwa dess elementer. Om dårskaperna

flöta framställas till bestraffning och årlöje: så måste de idealiseras. Ty hvar finnes en narr, hvars löslighet ej efter de första ögonblicken blifwer odräglig? „Måste man ej äfwen hos Moliere och Holberg,“ säger en berömd Förf. *), „för effektens skull, ofta halka öfwer troligheten, ofta tillåta en liten öfwerdrifning, ofta låta andra seder än det finare umgängets, ofta hålla till godo att skratta med den lägre myckenheten? Också spelas ej mera deras pjecer, svarar man. Riktigt. Men har Samhället och Skådeplatsen förlorat eller vunnit derwid? Våra stutande Dramer, våra så kallade Komiska Operetter, våra småroliga hvardagshändelser, ajusterade för Theatern, utan karakterer och utan moraliskt ändamål, äro dessa, man säge mig det, i minsta affeende jemförliga med dessa stora Måstares öddliga karakterstycken? Man fordrar för Skådeplatsen det beskrivade umgängets finare språk och seder. Godt. Men man besinnar ej att det beskrevade umgängets natur består i två saker: konsten att undgå ömma lasten och konsten att undvika ridiculen. Man besinnar ej, att man gör derigenom den sanna komedien omöjlig. Så laster, så dårskaper äro af den beskaffenhet att de kunna lifligen målas med ortigherens små fina penseideag. Se der hvarsföre vi också nästan icke hafwa några komedier och hvarsföre det ära komiska falter, som icke mera finnes, måste ersättas, så godt man kan, genom qwicka insfall, iwez tydigheter och tokroliga misfag.“

Men så mycket mera bedröfligt är nu ett Lustspel, der de qwicka insfallen äro högst sparsamma, iwez tydigheter icke retande och misfagen äminstone ej af det tokroliga flä-

get. Af dylik beskaffenhet är närvarande Lustspel. Planen är så trivial, att läsaren, ifall han förut känner tio dylika komedier, lätt gifar den wanliga, många tusen gånger förnyade marschen, sedan han genomgått listan på Personerne. Baron Bruchstein, dum, högfärdig och talar fransyska; Agatha, hans syster, giftsluf, högfärdig och talar fransyska; Aurora, wanlig theateraktarinna; Grefve v. Meerfels, feg, högfärdig och talar fransyska; Helmer, Med. Doktor, den lycklige älskaren, således en ädel, förständig och tafatt person; Henrik, Berjent, se Korzebue's Fredrikar, Hansar o. s. w.; Lisette, Kammarjungfru, och läsaren wet redan att hon är nåbbig och lyf wid dörrarna. — Således allesammans idel stående roller — utan minsta nuancering.

Mera tabelwärd än denna trivialitet är den råhet och grofhet, som råder i wisa dettaljer (7. Sc. 1 Akt.; 3. och 12. Sc. 3. Akt., samt framför allt Hus-anekdoten s. 32, att förtiga den något plumpa ljudleken i Fröken Agathas walspråk: nobilis hora s. 78). I allmänhet talar och uppsör sig Fröken Agatha såsom en riktig månglerfska.

Men denna komedi är äfwen polemisk. Förf. har rigtat sina något slöa pilar mot den Wallmarkska Handen (sid. 822); ett voem; öfwer hvars värde ombömet så länge sedan stadgat sig, att Förf. gerna kunnat bespara sig en ledsam och ändamålslös scen. Och desutom, wid en så swag pjes som Tantes Swaga Sida, måtte det ej varit förfögigare att ej onödigtwis reta nyfikna och harmena blickar?

Det fördelaktigaste som om detta Lustspel kan sägas, är att dess språk är lätt och remigen rent; äfwen som att der finnas två eller tre qwicka insfall och några lustiga upp-

*) Läsning i Bl. Åmnen. Tredje Årg. s. 31.

finningar, bland hvilka den, som förekommer i 10. Sc. 2 Afr., hwarest den, gamla coquetten förseglar omslaget kring den af papperen klippta härlocken med en löstband, är den bästa och finrikaste.

U n d e r r ä t t e l s e

om en högst sällsynt Tysk Öfversättning af Il Decamerone di M. Giovanni Boccaccio, tryckt i Augsburg 1490, som förvaras i Westerås Gymnasti Bibliothek.

Giovanni Boccaccio, en af Italiens äldsta Classici, föddes i Florens 1313, således ättio år före Dantes död och nio år efter Petrarcas födelse, och dog 1375. Han var den sistnämndes förtrogne wän och hans lärare i Grekiskan. Med Petrarca delar han äran ej allenast att ifrigt hafwa befördrat studium af den gamla literaturen, utan äfwen att hafwa upparbetat sitt fäderne-lands till en owanlig höjd. Flitigare skribent än Petrarca, har han ej allenast gjort Romanen inhemsk i sitt modersmål, utan äfwen högre utbildat såväl den Italienska Stanzan (ottave Rime) som Novellen, för hvilken han lemnat de yppersta mönster, i det han tagit rangen af sitt lands förste Prosaförfattare och stadgat sitt språks canoniska renhet. De flesta af hans skrifter, förnämligast de äldre upplagorna deraf, räknas bland literära sällsamheter; under det att ett enda, eller hans Decamerone *) är ett af de allra-

*) Öfwen Il Principe Galeotto benämndt.

mest bekanta ur hela Italienska literaturen. Man räknar nemligen enligt Boutrivet **) af desamma på Italienska icke mindre än 97 tryckta upplagor, hvilka man wanligast indelar i fyra klasser och af hvilka den äldsta är utgifwen i Venedig 1470 †). Den har desurom tidigt blifwit öfversatt på de flesta Europeiska språk och flersaldiga gånger imiterad. Af dessa öfversättningar utmärka sig isynnerhet de Tyska (bland hvilka den nyaste är utarbetad af Soltau, tr. 1803), emedan de förekomma under titel af Cento Novelle, under hvilken titel likväl ingen originalupplaga är utgifwen ††). Bland dessa Tyska editioner intages otvifvelaktigt första numret af den, hwaraf ett exemplar finnes i Westerås Gymnasti Bibliothek, då hwarken Maittaire, Panzer, Voigt, Koch eller Wachler nämner den, eller den finnes i de flesta äldre Bibliothekscataloger upptagen.

Denna edition är tryckt i Augsburg 1490. Formatet liten Folio. Den är försedd med titelblad, hwilket högst sällan föreskommer i böcker från Typographiska seklet. Widt på sidan läses i fem rader:

Cento nouelle. Das seind
Die hundert neuen fabelen
oder historien so die gesaget
seind vorden zu einer pestilē
czischen zeiten.

Desamma som Academia della Crusca lagt till grund för sina Språkreglor.

**) Geschichte der Poesie und Beredsamkeit. Th. I. s. 206.

†) Clement. Bibl. Curieuse. T. IV. p. 347.

††) Under denna titel och förmodligen äfwen i Tysk öfversättning, war den i äldre tider mycket läst i Sverige, som synes af Stjernhjelms Hercules, v. 149.

Titelbladets omvända sida intages af ett träsnitt, icke offiçligt arbetadt, samt pryddt med gröna, gula och röda färger illumineradt, hwilket föreställer en af de ridderliga beswens lustbarheter under medeltiden: ett så kalladt kärlekshof (Cour d'Amour) med sin kärleks Drottning (Reina d'Amore), en wördig matrona med radband i handen. Med andra bladet widtager ett register på två sidor, hwilket sålunda begynnes:

„Sienach wolgte dz register in das buch Cento Nouvelle: das ist in teutsch die hundert histori oder neu fabeln. Und seind d' tagraiß zehen und wirt under yecklicher tagraiß begriffen vil hüpscher histori, die vinder mā nach der zal diß buch“

Öfwerst på tredje bladet börjas företalet:

„Die vorrede

Sie hebt sich an das buch vō seinem maister in greekisch genant decameron, das ist cento nouvelle in welsch Und hundert hystori oder newe fabel in teusch, die her hochgeleert poet Johannes boecaccio zu lieb nñ freundschaft schreibt dem furste und principe galeotto *). Die in zehen tagen von sibent edlen frauen und dreyen jungē mannē zu einer tödliche pestilenzische zeiten gesagt wurden“

Företalet intager 20 sidor eller 10 blad. Sedan widtaga Novellerna i tio afdelningar (Tyfka Tagraiß, Ital. Giornata), hwilka efter den jemförelse jag gjort med en upplaga af originalet (La Sublime Scuola Italiana. Berl. & Strals. 1788. O. Voll.

*) Galeotto kallas, ordspråkswis, på Italienska den, som bereder twenne älskandes förening.

IV. V. VI.) befinnas alldeles lika, undantagne ingrepen och slutet af hwarje afdelning, hwilka gemenligen äro mycket widlyftiga, som nedanförelse skall angifwas. På det denna edition, som förut icke är någonstädes noggrant beskrifwen, måtte igenkännas, angifwes början och sidotalet af hwarje afdelning:

Die vorrede	Fol. 1—10
1 Die erst Tagraiß. Under dem gewalte und regiment der Königin Pampinea	10—30
2 — der Königin Philomena	30—89
3 — der Königin Zeiphile	89—132
4 — des Königes Philostrato	132—170
5 — der Königin Siameta *)	170—208
6 — der Königin Elisa	208—225
7 — des Königes Diono **)	225—254
8 — der Königin Laureta	254—297
9 — der Frauen Emilia	297—320
10 — des Königes Pamphilo	320—366

För att wisa huru hwarje afdelning begynnes, anföres den första:

„Die erst tagreyße

Von ersten under dem gewalt und regiment der Kungin pampinea. die virdig gesellschaft sagen wirt von abenteuerlichen ergangen geschestten und vō der Königin gepotte yeglicher person auff disen ersten tag frey ist zesagen was im liebe und sein gefallen ist. Wie ein notari oder ofenschreiber genant d' Ciapellero mit einer

*) Under detta namn betecknar Boccaccio alltid sin älskarinna. Hennes egentliga namn war Maria, naturlig dotter af Konung Robert af Neapel, och således systers till Drottning Johanna.

**) Under detta namn betecknar Boccaccio sig sjelf, såsom Siamettas älskare.

seiner peicht einen heyligē hochgelertē man, betroge und nach seinem tode für heylig angepet ward."

Wid slutet läses:

„Zie hat die erste tagreiß ein ende hebt sich an dye and' vnder dem gewalt unnd regiment der Kungin Philomena do die rüchtig gesellschaft sagen wirtt von den person den groß vngelyck vnßalig widerwertigkeit zu gestandē ist vñ nach langer trübsal vnd traurigkeit sich doch ze gute seligē ende gefüget hat."

I detta manér börjas och slutas gemensligen hwarje afdelning. Den siette dock något olika. Den är kortare:

„Zie hat die sechs tagreiß ei end. got vns die sibenden zu gutem ende wend."

På sista sidan läses strax efter novellens slut:

„Gedruckt und vollendet in d: Keyserlichen stat Augspurg von Antonio Sorg an de nächste montag nach Galli. Nach cristi gepurt Tausende vierhundert und in dem neunzigosten Jar."

Denna edition är således till tryckningsort och är otvifvelagtig. Den utgör 366 blad och är tryckt i tvänne spalter med Gotiska karakterer. Raderna äro 38 i hwar column. Wid början af hwar Novell är ett träsnitt, hvars figurer äro temligen väl skurna och illuminerade. Snittarbetsverna äro ganska stora; men af dem äro högst få illuminerade. Utom den vanliga signaturen nederst, finnas inga custoper, hwarje blad är dock från fol. 1 till och med fol. 366 pagineradt. — Denna bok är ännu mera dyrbar derigenom att den från början till slut är till alla delar fullständig, nitid

och väl bevarad. När den kommit i Westersås Biblioteks ägo, ger ingen anteckning i boken tillkänna. På första bladet är med gammal hand skrifvet: "pro M. Jo. Gremperio." I Stambergka Catalogen är den införd under Q. 2 N:o 717.

Den som först anmärkt denna edition är G. W. Zapf (Augsburgs Buchdrucker Geschichte. Augsb. 1786. Qv. Th. I. s. 97.) och på denna auktoritet har den blifvit anförd af G. W. Panzer (Annalen der ältern deutschen Litteratur. Nürnberg. 1788. Qv. B. I. s. 187.) och W. Denis (Annal. Typogr. M. Maittaire. Supplem. Wien 1789. Qv. P. I. p. 282.). Jüngendera torde hafva sett denna edition, derföre är också titeln, början och slutet icke korrekt gifna, hvilket dock i Bibliognosten är af så mycken vigt. Märkeligt är att Panzer i sitt senare förträffliga arbete (Annal. Typographici. Nürnberg. 1793. Qv. T. I.) ej anfört densamma. Deremot har han i sitt förstånda arbete beskifvit tvänne andra upplagor utur Sec. Typogr., af hvilka den ena är uton åsatt år och tryckningsort. Af den andra, som är tryckt i Ulm sine ännu, finnes ett exemplar i Lunds Akademiska Bibliotek (A. Liedbeck, Memor. Bibl. Lund. p. 137.). Huruvida dessa tre nu nämnda editioner äro, som likväl sannolikt synes, olika upplagor af samma öfversättning, kan ej utan anstånd jemförelse bestämmas. Emellertid är troligt, att Heinr. Steinhövel, Läkare i Ulm, som på Tyska öfversatt Boccaccios bok de præclaris mulieribus 1473 (Panzer l. c.) äfven beskrej öfversättningen af hans Decamerone.

J. H. SCHRÖDER.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 17.

Berdagen den 30 April

1814.

R e c e n s i a n e r:

Svenska Akademiens Handlingar Ifrån år 1786. Femte Delen. 368 sid. — — —
Ifrån år 1796. Femte Delen. 384 sid. Regal-8:o. Salm. 1813.

(Fortsättn. från No 16.)

Ur detta barbari kan man rådvilt säga, att Goethe och Kant hafwa räddat menskligheten. Den sörre, om hvilken Philosophiens erkänsla yrrot *), att „Gudorne förlänat honom Naturen och Konsten till konungarrike,“ har äfwen af de Oddlige utfärdt en af sådana menniskor sparsame utdelod skänk: en lång och locklig lefnad. Han har använt den att uppställa ett galleri af fulländade skapelser, i alla skaldeslag; ewiga mönster, der den romantiska tidens djupa känsla och oändliga lyfning fixerat sig i organisationer af en etasiff regelbundenhet, om hvilken de wid begynnelsen af hans banaberstfande teorier söknade alle begrepp. S

*) Schellings Phil. Skrifter, s. 362.

alle hvad detta underbara snille, för hwars allmakt och allsidighet språket ej finner ord, lemnat åt sin ämtligen tacksamma samtids förtjusning, fixat inskillningskraften sin nya försönning med förståndet; och denna försönning skall hddanester i konsten, småningom äfwen i det allmänna lefwernet, blifwa mer war okria än forneridens: ty den är tillwägas bragt genom förnuftens medwecande af sitt inre. Sjåten är här icke söndrad inom sig sjelf, än mindre från naturen; det är naturens egen heitaa ordning, som i snilletts högsta frihet går sig gällande. Den harmoniska sammansättning af alla menniskans förmodgenheter, som är grunden af Goethes egen stora, wisa och milda waresse, meddelar sig åt hans läsare i den renaste bild: och om det funnes en uppfostringsanstalt, der undervisning lemnades i den högga, den „fria konsten att lefwa“ (sid. 295), så kunde wid denna inrättning inga tienstigare läroböcker wäjas, än Goethes skrifter, tillsammans med Herodorus, Tacitus, Shakspeare och Müller. Men en sådan uppfostringsanstalt gifwes endast i det offentliga lefwet,

och vi se dagligen huru litet wett man lär sig i denna ännu anarchiska skola, när man icke lyssnar till dikterns och händernas röst. — Att en objektiv, en canoniskt gällande Skönhet verkligen existerar; att Skönheten icke har något annat ändamål, än att vara skön; att hon, såsom blott och bart sådan, är det Dändligas högsta imago repræsentativa i verkligheten war nu af Goethe praktiskt bewisadt. Det återstod att lyfta Wertenkapen till samma höjd som Konsten, för att se Sanningens idé coincidera med Skönhetens, i Förnuftets gemensamma Ur-idée. Philosophien, wertenkapernas drotsning, hann under perioden af begreppets protestation mot alle och sist mot sig sjelft (culminationspunkten; Hume), till en sådan grad af förnedring, att „det wanliga förståndet, som i höjden af sin makt kallade sig sjelft för filosofi, hwarigenom allt blef filosofi och filosofien intet.“ trodde sig triumferande hafwa „gjort denna wertenkap, om hvars förmenta hemligheter man i alla tider haft så mycket att säga, för första gången populär och så allmänt begriplig, att en hwar kunde med hinna att vara filosofh jemte allt annat, som han skulle wara“ (Hd. 294).

Charakteren af Reformationen och dess följder är fullkomligt negativ. Dess bestämelse war att förskrä den yttre andliga auktoriteten, Kyrkan; emedan wäg skulle beredas för den inre, högre: Förnuftets egen. Man kan med skäl anse hela denna Upplysningsepok såsom den egentliga, rätta Medeltiden; den werldsålder, som wanligtwis erhåller detta namn, hade i höjden af sin utveckling lika så wäl en bestäm d form af lif, som den antika; men denna hade ingen;

den war blott en mångartad gåsning af förgångelse. Sedan den undandrot alla öfriga hinder för framträdandet af positiva former, i wertenkap, religion och konst, måste den sluta med att undandrotta sig sjelf, såsom det wigtigaste hindret. Detta skedde genom den närmast före Kant allherrskande Scepticismen, som swagt motarbetades af en andels och platt Elektricism. Spinoza och Leibnitz hade, från spekulatiöns motsatta poler, anstämt de sista sublima ljuden af en lefwande kunskap om Universum; men de woro, tills widare, ropande röster i öken. Den förre lades å sido med en wiss superstitiös flygghet; den senares sjäfulla wisdom, öddad och förstenad i de Wolfiska formlerna, parodierades med ringa möda af det rådande tänkesättet. — Iweralst, der detta tänkesätt consequent uttrade sig, såsom t. ex. hos Helvetius och allra mest hos La Mettrie, blef den grössta materialism dess theoretiska resultat och en till moralisk grundlag upphöjd egen nytta dess praktiska. Det hette wäl hos dem, som wille dölja det verkligen Helvetiska i denna moralprincip för sina egna — eller äminstone för de oupplystes! — samweten, att det war den alla mänska nyttan, som människans handlingsdrift hade att ställa sig till esterrättelse. Denna nytta wore då Samhällets, eller Statens. — Det är ganska riktigt, att hwarje medborgares så wäl enskilda, som offentliga lefnad bör byta på realiserandet af en fullkomlig Stat. Men Staten är, liksom Gud sjelf, en idé, en ursprunglig tankebild i förnuftet, och icke någon af sinliga föremål härledd sensation; den sammanhänger med rimligheten endast derigenom, att den af inbillningskraften försinligas, d. ä. uppställs såsom ett ideal för allt praktiskt bemödande.

Man må erfara så mycket man möjligtvis kan, man må hoppa alla tänkbara rön på hvarandra: all erfarenhet i världen leder likväl till ingenting annat än willrådhighet, twifwel eller liknöjdhet, om man ej erfar enligt bestämda regulativa begrepp och i hänfigt på tvdligt framstälda ändamål. Då dessa ledande föreställningar icke gifvas af erfarenheten, emedan en förnuftig erfarenhet först genom dem blir möjlig, hvar skola de sölas? Uppenbart i en högre reflexion än den, som dwäljes inom erfarenhetens ändliga rymd. Denna reflexion är den filosofiska. Då den är möjlig blott genom en akt af frihet, genom ett totalt tankans lösräckande från all specialitet och rigtande på sitt inre, till des att endast själens ewiga grundform *) återstår, — huru skulle den kunna falla på hwars mans lott? De flesta menniskor äro ju sjelfwa blotta objekter, blotta föremål för åskådare utom dem; de se i alla lifwets gestalter endast det tillfälliga, och detta tillfälliga har genom wanan sammanwäxt med deras Jag, för tid och (såsom de hoppas) ewighet. Finnes då intet menniskowärde, frägar man kanske här, utan filosofi? och är allena filosofhen fri och ädel? — Han kan åtminstone wara det i högre grad än någon annan, och har icke hunnit till mästerskap i sitt yrke, om han ej äfwen såsom medborgare uttrycker des helgd och rena majestät. Men dermed nekas icke, att både dygd och snille kunna uppenbara sig utan att beledsa-

*) Mens nostra, quatenus se sub æternitatis specie cognoscit, eatenus Dei cognitionem necessario habet, scitque se in Deo esse et per Deum concipi.

Spinoza, Eth. L. V. Prop. 30.

gas af filosofihist medvetande. Dock är en omedelbar åskådning af det ewiga Rätta och Söna, för hwarje traktan af ädel menflighet en owillkorligt gällande försättning. Den kallas inom Philosophien, och såsom des förborgade urkälla, i hwars spegel det färglösa Central-Ljuset blickar, i intellektual; men den gifwer sig äfwen utom wettenskapens gränser tillkänna: i Sedlighetens såsom samweters oberäddade urbild, i Religionen såsom känslan af Guds gemenskap och i Konsten såsom ingifwelsen af hans röst. Hela werldsrunden är ej annat än en strålbryning af det oföränderliga Ena, som innehålles i Förnuftets enkla grundåskådning. Wäta wi ej här åter Jubillningskraften, såsom den förmyndigheten, hwilken förfinligar alla själens öfwerjordiska begrepp, inbringar idealerna i ändligheten och förmedlar öfwergången från teori till praktik? — Man föreställe sig nu en tid, då det ensidiga förståndet hade hunnit målet af sin bana, en synpunkt, hwarifrån det twiflade på allt som öfwersteg den dagliga erfarenhetens mätstock och flutligen på wifsheten af sjelfwa sina hwardagsföreställningar. Des protestantiska lynne war nu som bäst syfvelsatt, att genom sjelfmord hämnas på sitt eget öfwermod. Hwilka grundsatser kunde des Theori — om man så will kalla ett osammanhängande aggregat af påstadda erfarenhetsrön — uppställa, i affeende på moralitet och stat? Moraliskt handling är icke tänkbar, utan att den handlande förutsätter i sitt medvetande, eller åtminstone i sin känsla (känslan är alltid ett dunkelt medvetande), denna handlingss fullkomliga oberoende af alla andra bestämningar än det bjudande samweters. Så förhåller det sig och, enligt en moralphilosofi som är grundad på spekulativa läror. Ingen dygd

är möjlig utan genom viljans autonomi, d. å. dess egenkap att kunna lyda blott egna lagor. Men en sådan egenkap är frihet, absolut negation af den causalitet, som herrskar i den sälliga erfarenhetens värld. Den är karakteren af förnuftets idéer, och det enskilda förnuftet (den menliga individen) är just i den mån delafrikt af frihet, som det är mäktigt af högre föreställningar än empiriska sensationer, och i hvarje rimlig handling (speciell frihetsakt) förmår uttrocka det allmänna förnuftets ewiga själfbestämning. Att förwandla hela erfarenhetens område till en fulländad organisation af denna själfbestämning, är Statens uppgift; och genom progressionen af de olika stadi, på hvilka dels de wisaste, dels de mäktigaste af dödlige fölt ett lösa den, har människofolket erhållit en Historia. En statsförfattning är fullkomlig i den grad, som den tvingar alla enskilda viljor, af hvilkas sammanfattning i en gemensam samhällstyp består, att annihilera sig såsom en skild individ inför den af staten föreställda förnuftets absoluta vilja. En god medborgare handlar ej allena för personliga ändamål, utan han kan till och med ej göra sig begrepp om någon annan fördel, någon annan rättning, än den som blott derigenom blifwer det för honom, att den är det allmänna lycksalighet. Denna ått består i alltings öfverensstämmelse med förnuftet, således i sällighetens fullbordade fullnär under det öfvermåttiga. — Kanske skall man nu med rättighet inse, hvilken skändande contrast mot sådana åttger måste bildas af en moralitets och samhällsätt, som icke tog sin princip ur en transcendental reflexion. Svarif:än skulle hon hämta sitt begrepp om det allmänna bästa? Från idealen af en stat, der allas högsta frihet wore ut-

tryckt i ett Helt genom sammanflangen af en gudomlig nödvändighet? der ingen annan lycksalighet sunnes för den enskilde, än att med glädje uppoffrande af sin personlighet för sin del bidraga till det fullständiga verkställandet af Förnuftens rike? Men detta ideal skapas ju endast af en lefwande, mäktig och oförderfwad inbillningskraft. Gör henne till slaf under det förstånd, som tillerkänner blott hwardagslivets lanchäll realitet, emedan det i dess moderna chaos med wälbehag speglar sin egen orda: och hon skall till wärtstock för det allmännas fördel uppställa personens, hwilken, såframt han ej lefwer för något öfvermåttigt mål, naturligtvis sätter sin högsta fördel i — sin ligg wälmåga. Hennes högsta ideal af medborgerligt samsund, af sådernesland och patriotism blef det af en stor och ytterst storretande kätjärd, der man hade uppfatt sina trefliga boningar (wisthus) bland potateslanden och med gemensam sjätspänning utdänke den bästa gödsel-methoden, samt i nödfall huru man skulle weskånga tjufwar. „Den första pligten war att själf må wäl: den andra, att hjälpa till att andra också mådde wäl, så mycket omsorgen om egen wälmåga förnuftigt kunde tillåta. Att studera theorien om denna wälmåga blef nu Snillens wärdigaste föremål, och då det slog sig på ekonomiska uppfinningar, hwarigenom den beforderas, så lyckönskade man sig att det äntligen helt och hållet aflagat sin swärmsiska, sällsamma natur, och, efter att hafwa förlärd före män till sådana swagheter, såsom att uppbygga och nedriva wälder och systemer, nu äntligen besinnat sig på människighetens sanna bästa“ (sid. 322). Ur denna lösliga synpunkt betraktades nu öfwen Historien. På detta sätt gjordes daglig

gen de mest förwånande upptäckter, enligt hvilka det befanns af somliga pragmatisterna, att Alexander, Brutus, Carl XII, Platon, Zoroaster, ja Kristus sjelf varit mer eller mindre wälmenande swärnare; af andra åter, som trodde sig dermed bewisa dessa naturer en stödre heder, att de i grunden varit moderna statemän och folklärare, fastän de måst begagna sig af sin oupplysta samtids råa och dygade inbillningskraft. (Som likwäl Carl XII alldeles icke kunde intrugas i denna senare class, så förklarades han för rentaf galen). Wärdeligen träffade man i häfverna mångfaldiga charactersdrag och händelser, som icke wille passa under dessa tvenne kategorier; men från sådant hjälpte man sig på det wigaste sättet: man förklarade nemligen, att det omöjligt kunde hafwa förefallit, och dermed war saken afgjord. Deremot uppställdes Fredrik den Ende och Franklin såsom mönster af regenter och tänkare. Religionens idéer troddes wara uppfunnen af forntidens presterna. Och hwad man haranaerade med de heliga orden Upplysning och Dygd! „Man ansåg för en frukt af upplysningen, att dygderna numera aflagt sin rå, hårda natur och, med liten möda, stodo i hwar mans förmåga. Ty de blefwo alla af det mildare slaget, sammansattade under namn af menlighet (Humaniteter). De bibehöllo sina gamla namn under en lindrigare betydelse. Det kunde kallas

*) „Den särstilda characteren af hwar och en colokal historisk form, kan icke fattas af menniskor, som tro, att allt hwad som hänt i werlden sedan dess begynnelse, borde hafwa tilldragit sig så, som det sker i deras hus och under deras ögon.“ Svensk Literatur-Tidn. Årg. 1813. s. 747.

ädelmod, att afsäga sig en liten beqwämlighet: mildhet, att ej göra anspråk på öfwersläghet, om ej genom sådana naturliga företräden, som rang och rikedom: medlidande, att hafwa för uslingen en tår i ägot, om ej mera. Ty sedan dygden skulle urdfwas under det tysta förbehållet af gemensam beqwämlighet, så begynte man sätta stort värde på wackra känslor. Att i allt värda denna beqwämlighet, blef ej blott societetens, utan lefnadens lag. I annat fall war det Dygden, som ej lärt sig sedes, och hvars öfwerdrifna fordringar, till och med utan takttagande af artighetens lagar, kunde kort afwisas" (sid. 323). Säf har i sista meningen förträffligt tillrädden beprisdade Toleransen, hvars lynne war att tolerera allt, utom det, som gick allwarsamt ut på religion, poesi, wettenskap och seder. — I detta allmänna föraktliga tillstånd af menniskoflägtets högre angelägenheter, uppträdde Immanuel Kant.

(Forts. följer.)

Galenkap. Ethm. 1813. 34 sid. 8:o.

Den, som ej annorlunda än af titeln känner närvarande skrifs, wäntar sig att här finna alle, utom en wettenskaplig afhandling om Galenskap. — Sedan är dock meningen med den skrifs, som anmäler sig under en så besynnerligen kort titel.

Om en snäll och djurt wettenskaplig produkt råkar ut för dessa något inskränkta hufwuden, hvilka, till trots af naturlig kallelse, egnat sig ät wettenskaperna: så be-

reder den wanligtvis högst underbara exempel af scientifickt wanwert. De hafwa ungefär hdet klangen af flockan, utan förändga att göra sig reda för ens från hwad håll det ringer. De förstå sjelfwa icke de sätter som frapperat dem, och kunna således icke göra dem begripliga för andra; men för att dölsa denna sin egen begreppsloshet, swepa de in sig i de mest ologiska och deklamatoriska frasen och omajorda sig, i tid och otid, med termer, så att det hela bekommer det brokigaste och wanfapligaste utseende. En sådan produkt har Keils Sieberlehre, och påtagligen åfwen — fast det förtiges i erinran — hans Magazin für physische Heilkunde, frambragt i närwarande lilla bok, hwilken, enligt auktors yttrande i sin förelinran, är Kristwen för att gifwa „anledning till sinnesswages förbättrade anstalter.“ — Att för den äkta literatören — och någon annan intresserar icke ett dylikt arbete som det närwarande wille vara — ådagolägg huru litet förf. begriper hwad han sjelf säger, och derigenom bewisa af huru ringa värde det är, behöfmes nästan ej mera än att enkelt anföra hans theoretiska grundsatser och anmärkningar. Detta sätt att granska är wäl just icke det som Rec. anser för det rättaste; men med ett werk som saknar all systematiskt tankesätt, kan man gerna icke använda något annat. — Se här en liten anthologi af underbara heter! Sid. 4: „Se denna äldriga hedersmannen, som med lugnet i sin själ och en aftagande för vegetationen mer och mer stelnad kropp, wälsignar sina sista dagar och med ljusa begrepp och ett godt medwetande nalkas sin förwandling och återlemnar åt jorden sit i tiden här ombetrodde lån.“ — S. f.: „Nervsystemets ändamål är att genom nerverna smottaga alla yttre intryck och sätta of i be-

röring med dem. (intrycken?). Men wi kunna ej blott som djuren dessa intryck — en högre kraft förmår att göra dem till systematiska föreställningar, moraliska känslobjekter (?) och högre begär.“ — Sid. 5: „Allt wisar att de yttre ting och wi sjelfwe äro särskilda warelser, med de wigtigaste relationer till hwarandra.“ — Sid. 6: „Sinnesskriftnings rätta förklaring beror derför på observationer och reflectioner af dess (sinnesskriftnings?) regelbundna eller oregelbundna (sjukliga) kraftyttringar.“ — Sid. 7: „Förmågan att tänka eller föreställa sig begrepp grundar sig på objecternas särskilda transport genom våra sinnesnervor till själsorganet — och dess förmåga att der förwandla dem till föreställningar eller begrepp.“ — Sid. 8: „Förnuftet förlorar då sin styrande kraft genom en åfverswänd sinlighet som uppkommit af att inre sinnesnervor framför sina sjukliga sensationer åt den sjukligt exalterade hjernan.“ — Sid. 9: „En annan rapporterade andra frammande intryck till sin ställning och blef i sin inbillning en Gud, en Ängel eller ett ting.“ — Sid. 12: „Hwilket mängd nuancer af känslor tillhör ej wärdet släkte. Denna wallning — denna häftiga soliggörande rörelse för det Sköna, Höla, harmoniska Fullkomliga och Rätta.“ — Sid. 23: „ett fel, som kanske i wårt tides hwarf är mera gängse än någonsin och grundläggger den orsakade tidiga mognaden, och den yrande ungdomens obotliga och tårande sinnes och kroppslöshet.“ Hwem skulle det hafwa trott? — Sid. 32: „Ett förändrade läge, ett werksamare, naturligare, gladare lif, lyckligare förhållanden, ett kärleksrikt, wänflapfullt bemötande, landslust, rörelse och i osmånhet själets och kroppens fortsatta stärkningsmedel föla rädda mängen lif från

det svåra ödet, att eljest stild från menskligheten, tillbringa ett lif på ett Dårhus, der en eldig tankekräft, en romanest inbillning och en öfverspänd känslighet för ädla och goda föremål bevåttigade dem till intråde" m. m.

När härtill kommer föredragers lappade utseende, genom den mängd främmande ord som här beständigt användas, t. ex. „lädes rad structur;" „nuancerna af de mångfaldigt varierande stuldomarne;" „minera;" „reflectera intrycken;" „tournera" o. s. w. utom de exempel som de anförda titader lemnat, så kan man föreställa sig hvilket besynnerligt totalintryck denna pjäs skall åstadkomma.

Då nu slutligen nämnes, att sid. 14 börjas ett slags beskrifning af kännetecknen och cur-metoderna för galenskapens särskilda arter, hvilka indelas i 1) Sänighet, Fatuitas. 2) Melancholie, Mania fixa. 3) Tokighet, Morositas. 4) Raseri med galenskap, Furor, och 5) Raseri utan galenskap — hvilken indelning äfven förekommer i Dells Magazin — så tror Rec. sig hafwa om närvarande afhandling gifwit så tillräcklig underrättelse, som den förtjenar.

Människans Historia, ifrån Begynnelsen intill våra tider. En högst nyttig och nöjsam Bok för Wittgärrige Gosar och Flickor, som wilja blifwa gagnelige och lycklige medborgare och medborgarinnor. Öfversättning från andra mycket ökade och förbättrade Trycka Upplojan af C. Ludv. Wåhlin. Med 50 karakteris-

stika Kopparst. Örebro 1813. 251 sid. 12:0.

Denna långa titel tyckes tillkännoge en bok i den Philantropiska andan, och följande ord i Inledningens (sid. IV) sätta denna misstänka utom alle tvifvelsmål: „Blott fåga, ofta alldeles ingenting finnen I här om slagningar och segrar, om Hjeltar och Hjeltetragter, och detta skall omblygt föresälla Eder underligt, om I efterfinnen, att de ryeliga krigen, de bloddröftige människomördarne, de drifstige och lycklige eröfrare, de stolte och brutale werlds-förledare, som alla med blodig hand inskrifwit sina äfkwärda namn i Historiens Bok, att dese alla, säger jag, fåga angå eß i den mensklige kulturens historia." (?) Man kan här af ej förwänta annat än en panegyrik öfwer den kraftlösa, den sentimentalastiga husligheten, som i det förwirrade begreppet om en falsk mildhet, en förslappande kärlek will dölla sin swaghet och osörnåga till hwarje manlig handling. Och Boks sät att teckna Cyrus (sid. 94-98), Alexander (sid. 101-103) m. fl. motsäger alldeles icke wår förmodan, ehuru wi ej wilja neka, att wår auktor icke sjunker så djupt som de wänliga Basedomianerne, och att han understundom hänföres af det herrliga skådespelet af sjelf-uppoffring och kamp för ära och fädernesland.

Fördrifigt är denna bok, ehuru ytliga de underrättelser äro som här meddelas, dock icke förfäslig, utan torde twertom wara af någon nytta såsom öfwiings-läsning för barn; emedan det hela dock andas en icke alldeles passif sedlighets-esprit, och äfkißliga här förekommande anmärkningar äro ganska träffande. T. ex. sid. 3: „Hennes (människans) företräden äro oändliga, och jämwal

det, att hon kan fela och felar, länder henne på wift sätt till företräde, ett företräde som J hos intet annat djur blifwen warse, hwilket blott kan handla efter en i des natur implantad drift, instinkten, då deremot människans handlingar äro beroende af hennes fria wilja, hwarigenom de först bekomma ett moraliskt värde: "ty den som ej äfwen i de menfkliga lasterna och brotten ser uttrycket af någonting wida högre och förträffigare än djuren, har ej sinne för det stora och upplysande i de menfkliga dygderna, utan står sjelf på den närmaste gräns till djurligheten. — Sinnrik är äfwen Förf:s hänledning af Konungawärdigheten från Jägarständer, och af denna wärdighets symboler från detta ständs redskaper (sid. 27), då den ursprungliga kronans form ej annat är än härminingen af en löfkrans, och spiran eller sceptret ännu bibehåller det närmaste utseendet af en pil. — I en teckning af menfkliga oblingens framsteg, heter det, skulle „den Romerska kulturen, äfwensem öfwerhufwud Romarne, knappt förjerna att omnämnas, om de icke warit de medel, hwarigenom den Grefiska upplysningen ut-

spredt sig till alla stånd och öfwer största delen of den då bebodda werlden" (sid. 129). Wisserligen ganska riktigt: ty detta folk war i alla själsyrken icke annat än mer och mindre talangfulle härmar, som knapt fört någon Wetenskap eller Konst ett enda steg närmare till fullkomligheten, än de mottogo dem. I sina tänkesätt, sina sedwanor och nöjen bibehålla de större delen af sin ursprungliga råhet, i sållsam contrast med den öfwersförfining, som i senare tider blef rådande, och derför war Stoicismen den filosofi, som i Latium tillwonn sig det högsta anseendet.

Bland de många ställen åter, som förjerna rättelse, will Rec. utmärka följande. Först må anmärkas att Förf: oftast plågar, och det wid de mest intressanta omständigheter, afbryta den fullständiga redogörelsen och hänwisa barnen på sina föräldrars och lärars muntliga upplysning. Nästan wid alla tillfällen har Swenska öfwersättaren kommit dem här till hjälp, och der han nödgats lemna dem i sticket, såsom wid frågan om Hårdansen på Blocksberget, lära wäl ock: de flesta Swenska föräldrar och lärare blifwa swarslösa wid barnens frågor.

(Stutet följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

National-Sång i anledning af Närwarande Tidpunkt. Afhjungen wid Concerten i Stora Ridarhus-Salen den 15 Januari 1814, af J. G. S a a r. Sthm. 1814. Ett halft a. 4:o.

Om Förf. tror att dessa rimrader skulle kunna blifwa en National-Sång för sina landsmän, så innehåller detta en något grof misfaktning och förslämpning af den Swenska smaken och det Swen-

ska omdömet. Första strophen bewisar det tillräckligt:

„Förgäfwes Wäldswerkaren sträckspiran sträckt
Till hjeltars förenade zoner,
I Leipzig hwarandra de händerna räckt *)

Och än lysa Sweas Tre Kronor. —
Än häpnar en werld för den manliga arm,
Som frambryster malmen ur klippornas barm
Att tåmjäs till Swärd och till Lior.“

*) Zonerna?

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 12.

Lördagen den 7 Maj

1814.

R e c e n s i o n e r:

Poetiska Studier af L. Hammarfeldt.
Sthm. 1813. 197 sid. 8:o.

(Slut från N:o 11.)

Wid Gref:s Oder och Wisor wilja wi ej länge uppehålla oss: wi hafwa redan yttat vår mening öfwer hans lyriska anlag. Den högre lyriska dikten synes öfwerstiga måttet af hans förmåga. — Man har sagt, att den Lyriska dikten är den mest lifliga arten af poesi; och detta påstående innehåller wiserligen mycken sanning. I Epos betraktar Skalden werldens absoluta lif, hvars karakter såsom idealisk organism kallas Skönhet, under formen af öfwerwälgande realitet, af ett gifwet, objektigt förewarande Universum. Den enskilda menniskan, sedd ur synpunkten af blott naturprodukt, uppslutas såsom ett grand af det stora, omätligt mångfaldiga, ewigt skopande Hela, och är i förhållande till detta ingenting vidare, än ett af de millioner ögon med hvilka naturen äfödar sig. Så är också den episka skalden,

såsom episk, ett blott och bart personifieradt uppfattande af den allmänna, i historiens (den ideella naturens) oändliga mångfald till en kedja af objekter förwandlade menlighet; riktningen af hans bildningsdrift är helt och hållet extensiv; och inom gränsen af det omfång, som han wäljer åt sin berättelse, sålja händelserna på hwarandra ungefär såsom en lek af krafter, hvilka i likhet med naturens elementer icke synas äföta något annat ändamål, än det rent fysiska, att organisera och organiseras. Dersöre, när hans berättelse slutar, förekommer och slutet ofta såsom tillfälligt, och wi tycka att kedjan hade kunnat ännu längre utsträckas: men nödwändigheten af det afbrytning ligger just der, hwarest intet vidare tillägg behöfs för objektiviteten af det redan berättade. Är denna objektivitet i afseende på sig sjelf fulländad, så är den också absolut fulländad, nemligen absolut i sin potens: liksom då i den organiska naturen en wig sammanverkning af fysiska krafter uppnått det för dem bestämde wärelseförhållandet, organiserandet (såsom sådant) upphör med den

tillämnade organisationens fullständiga verksamhet och bildnings-procesen själfnödvändig försvinner i produktens bestånds kvaliteter, från hvilken den sedan icke kan skiljas. Och liksom Naturen, på sin grad af lif, uttrycker Gudomens idéer väl icke för sig, men för Människan, som är denna idéers högre uttryckelse: så förekommer äfven Historiens betydelse (utvecklingen af All:enhetens högsta uttryck, i des aktuella gudomligheter, såsom Ode eller Försyn) i Epos ej såsom berättarens åsigt, men väl såsom ett tillfälligt resultat af berättelsen. Deremot sammantränger Dramaturgen denna betydelse i brännpunkten af en enda handling, der människans uppträder såsom representant af mensklighetens idéer, och, enligt denna, de jure naturens beherrskare; kämpande att med frihetens ljusa princip besegra hennes dunkla och tvingande makt, och att i den form som en helig vilja söker, karakteren af skönhetlighet, offra sin personlighet är villkoren för en segerande manifestation af mensklighetens ideal. Epos syftelsätter sig med människorna och handlingerna: Drama med människan och handlingen. Subjektivitet kunde sågas vara här det rådande elementet, om den gällde här såsom subjektivitet; men den är i dramatiskt poesi blotta grunden, ur hvilken en objektivitet af högsta potensen, en absolut objektivitet utbildar sig. Då des innehåll är just denna förutbestämda öfverensstämmelse mellan frihet och nödvändighet, som individen värder i en yttre, öfvernaturlig makt, kunna vi väl icke neka vårt bifall åt den nu i Poetiken herrskande konstruktion, enligt hvilken dramatiska konsten är poesins ärligaste form och den absoluta totaliteten af des elementer. Af det föregående inses, att i ett dramatiskt konstverk

sätter den förnämsta af de handlande personerna derigenom vid sig äfve detsamma beundran och deltagande hänsyn, att den bland dem alla klarast bär den gestalt af idealisk mensklighet, som ligger i planen af skådespelers uppgift: man är alltid hufvudpersonen i det sällskap, der man sjelf är minst person *). Sammalebes är äfven dramaturgen i den mån fullkomlig, som han är ett blott redskap för den idé han vill framställa; hans individuella sätt att känna och tänka, hans åsigt såsom enskild människa af lifvet och världen, underordnas den centrala åsigt, som (af en högre nödvändighet än den subjektiva känslans) i det helas inrättning utvecklas sig. — Svertom är i Lyrisk Dikt den individuella åsigten eo ipso den centrala: det är sköndens egen känsla, som fantasien, vänd mot sin organ, äfve och skänker ett evigt varande uttryck. Bildningsdriften verkar här med intensif rigning (i Dramatiken, som indifferencierar Epos och Lyra, fins i frågan om produktivitetens direktion ingen egentlig motsats mellan utåt och inåt, men väl mellan uppåt och nedåt, d. å. Tragedi och Komedi); skönheten existerar på denna grad af poesi under formen af öfvervägande Idealitet †), af en värld, som väl

*) Denna sats klingar paradox: men begreppet för eller skön karakter tillägges ju endast en själ med univarsella och univarsella utbildade anlag? Meningen är icke, att det karakteristiska, som särskiljer individen från andra individer, skall upphöra; utan att det skall förädlas till symbol för ett högre begrepp.

†) Jag nyttjade om Epos talesättet: „öfvervägande Realitet.“ . . . Saken förhåller sig nemligen så. Skönheten är, liksom idéen af det Absoluta, hvars sinnbild hon är,

kan äga mångfaldiga beröringspunkter med den yttre, men som i själfwa verket är till blott inom sångarens bröst. Liksom i Epos handelfsen är Skaldslagens princip och i Drama handlingen, så känslan i Lyriks rans toner. — I dem får skolden yttra sin egen menlighet, sitt hjertas innersta språk; men på det någonting så rene subjektif och luftigt omverlande, som individuella känslor och betraktelser, måtte kunna erhålla den grad af objektivitet och firerad konsistens, hvarföres utan de icke gälla såsom poesi (Skönheters hufvudsak är form, och en formlös poesi är alldeles ingen): så måste denna individualitet, som åtkädar sig genom inbillningskraften, vara harmoniskt bildad, vara hög och skön, sådan, att endast den i världsgången ingripande handlingen felas henne till att själf vara fullkomligt idealisk. Utan detta villkor, att äfwen såsom uttryck af ett enskildt känsloläst representera ett helt och af yttersta förädling utmärkt känslosystem, blifwer Lyriken ingenting annat, än en inskränkt personlighets profaiska joller eller jemmer: vi hafwa i Lindegren och Lidner *) inhemiska

öfverallt på engång ideell och reell. Men idealitet och ren realitet äro blotta reflexionsbestämningar. Hvarigenom uppkomma då i Universum de oförenliga motsatserna och mångfalden? Den absoluta enhetens konstruktion är en linea, hvars voler, ehuru de (likom hvar och en punkt i denna linea) hwardera innehålla ideal-realiteten full och odelad, derigenom att de motsättas hwarandra bestämma sig ömsesidigt såsom ideell och reell pol, — det vill säga, egenkap af öfvervägande idealitet eller realitet.

*) Swilka twenne föröfrigt alldeles icke kunna jemföras. Lidner är, med alla sina fel,

exempel derpå. Men ju mera inom känslans obegränsade rymd inbillningen verkar tvånglös och fri, ju mera måste den sträfwa att concentrera sig i energisk sammanfattning af hvad den känner: den förfaller annars till obestämdt känsleri, och framställningen drunknar i widiswäfwande slackhet. — Att Lyriken är individualitetens poesi, kan äfwen empiriskt utrednas deraf, att hvar och en lyrisk skald har en rentaf egendomlig ton och styl; hwaremot de episka i dessa hänseelser förundransevärdt bära tycke af hwarandra, och de dramatiska, fastän mindre ögonförligt, likaledes. — Herr H:s lyriska ton är, då han icke imiterar, utan nöjer sig med sitt lynnes egna ingifwelse, råkt och ofonstlad: stilen merendels något matt, och i allmänhet mindre grundligt genombildad; inre djup och yttre melodi förekomma mera sällan, än man önskade. Bland de dikningar, som fördetalrigt utmärks sig, möter oss först Oden till Wållusten (sid. 45), som lätt och friskt uttrycker en skön sinlighet. Wid den dystra, fanna och djupt rörande teckningen af Skaldens Gde (sid. 50), har ett mästestycke af Novalts swäfwat för Skaldens själ: nemligen Ålffarens sång inför Konungen, i novellen om Prinsessan af Atlantis *). Icke utan nöje läser man Sång om Blomman Glöm mig ej (sid. 51). Mot det wackraste af hans försök i Anakreons styl, Till en Nålare (sid. 58), kan man inwända, att han

ändock Lidner; i Odey och Elegien, fastän han ej i någondera lemnet fulländade compositioner, kanske ännu ej af någon Swensk skald öfverwunnen. Deremot har Lindegren, betraktad såsom konstnär, alltid befunnits på nollpunkten.

*) Se romanen Heinrich von Osterdingen.

der begagnat tre mythologier på engång. Fröja, Minerva och Cerafer förekomma der om hvarandra. En sådan frihet har Hr H. ofta tillätit sig. Den må vara ursäklig, när den icke stöter mot en af formen beständ costum, såsom den Helleniska här wiserligen är: annat är förhållandet med dikter af allegorisk natur, af hvilka den romantiska poesien äger odödliga förebilder, der idéens omåttlighet trånge öfwer formens begrän- ning och Skalden synes willkorligt wälja tek- nen för sitt bilderspråk. I morsart fall är en dylik sammanblandning hwarken riktig el- ler behaglig. I Memnon (sid. 57) är uppfinningen stön och dess behandling upp- fyller alla råttmätiga anspråk. — Begynnelse af oden till Immortalitas (sid. 41)

„Höga, sanna chimär! wakande Skaldens dröm“ —

wanställes genom bruket af ett Fransyskt ord. Till vår förundran träffa wi sådana på flera ställen i en samling af Skaldestycken, som härleda sig från en literatör, hwars tänkesätt i ofseende på Fransyskhet äro tillräckligt bekanta.

Wi hafwa redan i allmänhet skilrat be- skaffenheten af Hr H:s Sonnetter. Än- nu är den första, till Nora (sid. 71) nå- got swag, ehuru den nu blifwit utsmyckad med stjernjuweler, dagghriljaner, lyktgubb, sken och omjublande Ce- rassharpor. Lyckligare målas Den för- sta tyf hon skänkte mig (s. s.): endast tor- de „tröstens planta,“ som „näres“ i sista raden, vara en mindre poetisk ört. Sonet- ten Till Bröderna Schlegel (sid. 75) är en liflig utjucelse af tacksamhet och dyrkan. Desutom utmärka sig, mest i ofseende på uppfinningen, sonetterna öfwer Stjernhjel- m (sid. 77), Creutz (sid. 78) och Kellgren

(sid. 80). Den lilla minneswården öfwer Lidner (sid. 79) är icke misslyckad. Man skulle till dessa kunna lägga sonetterna öfwer Spegel (sid. 77) och Bellman (sid. 79), om deras språk och versbyggnad ej woro alldeles barbariska. — Sjelf uttrar Körf. i ett af sina Epigrammer (sid. 92) öfwer detta slag af lyrik fullkomligt Nees mening:

„Dotter af harmoni'n och den himmels-låg- tade Amor!

Hela din warelse är byggd på den noga- ste konst.

Derföre säger och re'n ditt yttre till kläparn:
Ej rör mig!

Ey blott snillet förmår skapa sig frihet
af twång.“ —

Bland Förfs Epigrammer gifwer Dec. företrädet åt dem, der han sinrikt tek- nat några berömda målares karakterer såsom artister och menniskor. Näst dessa bör den förtjenta gården till Fru Henriette Schütz (sid. 85) bewaras i läsarens äminnelse. I afdelningen Pot-Pourri (sid. 88-94) innes hålles äfkilligt af icke synnerligt wärde, men också många rätt träffande betraktelser. Till ex denna:

„Klaga, olycklige! ej, att hulda Camenan
bedrar dig,

Att hon ej lindrar ditt qual, byter till
löje din tår!

Wet, att hon är blott ett barn, som leker
med dockor och blomster:

Och att roas af barn, fördras så ofkuld
som lugn.“ (sid. 93),

En sådan enkel och likwäl rik reflexion, lätt, klar och före uttryckt, är hwad det äkta Epi- grammet bör vara, såsom lyriska poesiens minsta dimension. Ey med Epigrammen menar man, om dess begrepp tydligt uppfattas, ett lyriskt infall; och det har lika rätt att

wälja sitt ämne i det allvarsamma, som i det löstiga. Fransoserna hafwa lyckats i epigrammer af senare slaget, och såsom de med riktig kännedom af sin kallelse befattade sig helst med detta, erodde man en tid att till epigrammet fordrades nödwändigt ett komiskt eller satiriskt innehåll.

Den högre lyriska ingifwelse, som i Elegien uppenbarar hela omfånget af en djup individualitet, har sällan genomdat Hr H:s Elegier. Det gäller om lyriska dikten i allmänhet, att Skalden der, beröfwad alla yttre hjälpmedel och fullkomligt inifrån till egna tillgångar, måste oundwiltigt röja om en Gud bestämde honom till Konstnär eller icke; och denna erinran träffar isynnerhet hwar och en, som försöker sig i sånger af elegisk natur. I Oden, Hymnen, Wisan är en möjlighet öfrig för den individuella känslan, att nåras af andra föremål; hon kan wäckas af ämnen, som äro till utom henne, och hon strömmar uråt tillbaka. Man kan här, med någon talang, ämwinstone hinna till en wis präkt i formen. Deremot är hon i Elegien rentas ensam med sig sjelf, blott reflexion öfwer sig sjelf; elegiens wäsende är en ren sjelfbeständlighet, och det är då klart, att hon icke bildar någon poetisk gestalt i sin spegel, om hon ej har gedigen poesi att beståda *). Men brist på en sådan

*) I Oden herrskar känslan mera såsom rörelse (affektion, impuls); i Elegien mera såsom hwiilande och betraktande i minnet en förfutten, eller i aningen en tillkommande rörelse. — Wid alla dessa delningar och indelningar bär emellertid läsaren alltid påminna sig, att de icke i verkligheten existera så, som wettenskapen måste söndra dem, för att kunna beteckna och ordna dem till ett system. I hwar och en art af Skaldkonst

gedigenhet är juft denne Skalds swaga sida. Emellertid wäcker skundom, t. ex. i elegien Per Elgström (sid. 102), en öm och kraftig söknad läsarns warma rörelse. Under öfwerkräfterna Fröjd och Hopp (sid. 103) samt Elegia (sid. 108) möta wi stycken, som på wisst sätt närma sig till Hymnen; de hafwa derigenom wunnit mera rörlighet i målning och liflig colorit. Men första rummet ger Rec. åt Wärs-Swärmari (sid. 112), der en brinnande kärlek synes tala. — Dock, Förf. har åt denna måktiga lidelse egnat en hel krans af erotiska sånger, under namn af Kärleks-Öwåden (sid. 115-140): men det är ett motsatt slag af kärlek, som i dessa sökt sig en stamma. — Man har förbudit dem såsom brotliga mot sederna och särande för anständigheten. Är beskylningen grundad eller ej? Wi torde längre fram kunna afgöra frågan. Men hwad bekymrar det Konstkännaren, isäll de annars tillfredsställa alla artistiska fordringar, om de ock woro så sträcka som Frankrikes mästerverk af auktorlig lidelighet, mot hwilka likwäl deras menlöshet wisserligen är snöhwit? För honom gäller ingen annan maxim, än den Leopold redan uppgifwit såsom artisternes gemensamma:

Gunås! det största mästestycket
Är, hwart ni går, Geni's moral.

För honom består deras största brott deri, att de äro en matt och tom efterhärming af Ovidius. — Ästhetiken frågar endast, om Kärleken, betraktad blott såsom köndrift, in-

flammer den hela, i sig sjelf odelbara Poesien med alla sina beståndsdelar; ett blott öfwerwägande af någon wis beståndsdel bestämmer artens särskiljande egenkap. Så t. ex. leswer det elegiska elementet i alla poesiens utgreningar, och swarar mot Harmonien i musiken.

nehåller någon skönhet? eller om ett förhållande af wällust, som i grunden är ingenting-ädlare än ett djuriskt slafveri under en urartad instinkt, kan någonsin klädas i sköna former? Just den man, som Görz walt till sitt måster, bewisar omdömligheten af alla be-möddanden att idealisera det i sin natur rent af animaliska. Ovidii erotiska sänggudinna har alla egenskaper af en lille de joie: lockande wid första anblicken, sminkad, glittrande, pladderaktig utan naiwetet och smekande utan begär, kall med hyellad warma, skamlöst coquett och på längden wänjelig. Endast då kunna lättfärdiga målningar erhålla poetiskt värde, när de, såsom hos Aristophanes och Bellman, tecknas af en humoristisk inbillningskraft, som i lekar af burleske skämt parodierar sina egna skapelser och med en ironi, som grundar sig på ett inre begrepp af oförderliwad mensklighet, framställer den moisfatta råheten, missbildningen och onaturen i den komiska dager, utom hwilken dessa aldrig falla inom den äkta konstens synkrers. Derigenom räddar inbillningskraften sin frihet, såsom ett högre wäsende än de sinnen, dem hon är ämnad att beherrska. Men denna frihet är på få ställen i Ovidii kärleksånger räddad. — Deputom kände icke Romarne i allmänhet den egentliga kärleken; och från en ästhetisk kultur, som är hel och hållen byggd på denna princip, hwarken kan eller will man återföras till en, der den så gode som saknas. Ty äfwen för de större af den elastiska forntidens menniskor (Platon och andra sådana phenomener göra undantag i alla tider) war kärleken på sin höjd blott ett wänligt förhållande mellan twenne förnustiga personer af olika kön, och dess förbindelse stöds wänligtvis icke för hjertats, utan för sta-

tens skull. Detta system förekom Ungdomen med skäl något profaiskt, och det återstod för den ingen annan utwäg, än Herders umgänge. För mensklighetens närwarande oblingsgrad äger denna sidan af de Gamles lit blott historiskt, ej poetiskt intresse. — När wi nu tillägga, att Ovidius skämt bort Grekerne i sin imitation och Hr H. Ovidius i sin, så torde hans kärleks-qwäden synas mera förkastliga insår Konstens, än insår Sedernas domstol: ty relativt till sina urbilder äro de werkliga måster af anständighet. — *Ulfogs-Läran* (sid. 128) har litet mera fantasi och således högre konstvärde än sina syften, och innehåller desutom äminstone en enda omedelbar sanning:

„Frågar du, hwi ej Poeternes konst jag äfwen berömmar?

Aldrig i werlden du fårlek med qwäden man wann!

Tro mig: de njutningar, som Pieridernas dyrkare prisa,

De på sin tröstol dem njöro i tankarna blott.“ (sid. 134).

Ofwersättning, Satirer och några andra dikter af blandade innehåll fluta samlingen. Bland ofwersättningarna utmärka wi *Min Cittra* (sid. 149), *Sångaren* (sid. 151) efter Goethe, och *Erinran* (sid. 156) efter Fr. Schlegel. *Ulfward* der emot är *Glickornas Klagan* (sid. 154) efter Novalis. Den goda *Smakens Uwarn* (sid. 169) efter Tieck, är en god härmning af en god satir. *Målden* fortfar der ännu, men mindre indrägtigt än fordomdags.

Människans Historia, ifrån Begynnelsen intill våra tider. En högst nyttig och nöjsam Bok för Wertgärlige Gofar och Flickor, som willa blifwa gagnelige och lycklige medborgare och medborgarinnor. Öfversättning från andra mycket skade och förbättrade Tyfka Upplogan af C. Ludv. Wählén. Med 50 karakteristiska Kopparstick. Örebro 1813. 251 sid. 12:o.

(Fortsättn. från No 17.)

Förf. antager, sid. 5, i lifvet med de fleste människans häfdaträknare, att de menliga krafterna och förnögheterna „icke straxt wid sin första uppkomst“ wissade sig „i den höjd som de nu ester en följd af äru-sfenden ha uppnått;“ och att människorna ursprungligen „lesde nästan i ett lika tillstånd med djuren på marken, och blott föga skildes sig från dessa.“ — Om denna sats är lika sann, lika otwifvelaktig, som den ofta är upprepad, torde wara mindre säkert; äminstone talar en mängd omständigheter deremot. För det första motsäger menliga kroppshyggnaden, hwilken till sådana förättningar ej är danad, ett primitift djur-tillstånd; ty hela människobyggnaden är så inrättad, att den utan förnuftigt medvetande icke skulle kunna physiskt bestå. Anhängarne af denna mening kunna derföre swärkligen på annat sätt radda sig, än att med Treschow gå så långt i consequens, att antaga, det menliga kroppshyggnaden också ursprungligen warit mera djuriskt och si *ser* a d. Men då skulle ju den öfwersta synliga länken fels i kedjan som försenar det spirituala med det materiala? Och desutom bekänner Rec. upprigtigt sig swärkligen kunna begripa, huru menlig förnuft-

tighet ur djuriskt instinkt skulle kunna utveckla sig. Man må ej härwid taga sin tillflykt till läran om människans perfektibilitet, ty hwarje djurart måste också äga denna egenkap, såframt den icke skall nedfalla ur sin generiska egenhet, och dock är det alldeles ogörligt, att ett djurslägte kan winna människoenlighet. Man har också ingenstädes sunnit något folkslag, som i wildhet sjunkit ända till gränsen af sinnlös brutalitet. Likwäl torde man tycka att wildhets-tillståndet talar för denna mening, och det gjordes det wiserligen, om ej nästan alla nationers äldsta urkunder omtalade menligheterens ursprungligare närmare förhållande till Gudomligheten, från hwilket den skildes genom ett syndafall, genom olydnad mot den Högstes befallningar. Att ett sådant förhållande mellan Gud och Människa i de äldsta tider ägt rum, styrkes också deraf, att enligt de öfwiilligaste traditioner, ju äldre folkslagen woro, ju renare woro äfwen deras religiösa begrepp; hwilket de endast till följe af en omedelbar uppenbarelse kunde wara. Det war blott i mån af människornas afslagsnande från sin ursprunglighet, som de sökte sitt öfwerwäsende i himlakropparna, och religionsdogmerna blefwo stjernmyther. Längre gick aldrig afguderier; ty det är en ganska förwärrad föreställning, att man någonsin „tänkte sig än ett djur, än ett urbugget stycke trä, eller sten såsom Gud“ (sid. 35); ty man sökte allwast att genom ett sinligt tecken symbolisera det öfwerlyliga man dyrkade, utan att någonsin förwerla tecknet med selswa saken. — Att annars war auktor icke kunde antaga en sådan gemenskap mellan Gudomen och människorna, följer af sig sjelft, då han wille naturligt förklara Noachiternas rädda-

ning, Babels språk-förbistring och andra de heliga urkundernas underverk; men ett hårtgenom det blic honom omdöligt att förklara just det som nödigast torfwade förklaring, är lätt begripligt för hwar och en som något känner dessa ämnen.

Träffande är Förf:s sid. 12 anförda gifning, att Kopparn blifwit för använd och bearbetad än Jernet, och de beskaffenhetsgrunder för denna förmodan som här uppgifwas, blifwa styrka af Hesiodos' uttryckliga vittnesbörd, i hans beskrifning öfwer Kopparsåldern (Arbeten och Dagar, öfws. af W o m a n, sid. 5):

„Wapen och sköldar och hus, alle, alle hos dem war af koppar,

Allt af koppar war gjordt: det swarta jernet war ännu

Ofärdt“ —

Deremot är det besynnerligt att sid. 62 se Egyptiernes Gudar angifwas med Latinska namn. De förnämsta föremålen för sin dyrkan kallade de dock Npis, Osiris, Isis, Serapis, Thot, Horus, Nephtys, Thouast *) och Neitba. — Likså är det märkwärdigt, att Förf. ännu in i tidshvarfwet från världens år 3300—3983, icke i Indien finner annat än den allraober tydligaste cultur, då likwäl den Indiska od-

*) Thoubastis, efter Grekiska uttalet.

lingen otwifvelaktigt är den äldsta af alla folkslags; hwilket bewittnes deraf, att den så gamla Egyptiska bildningen är från Indien inwandrad. Äfwen skulle man wäl, i en culturs-historia, den må nu wara alldrig så compendiskt tillfuren som helst, råttwist wänstat att träffa på namnet Zeretoshero. — Men annars måtte war auktor hysa underliga begrepp om författars och filosofiska förtjenster, då han, sid. 137, kan förmåla, att Platon „wida öfwertråffades af sin lärjunge Aristoteles.“ Och rättelie torde den uppgiften tåla, att alla Philosopher efter Aristoteles hämtat allt från honom och ansatt honom såsom den ende läraren. Det war dock först de under medeltiden uppkomne Scholastiker, hwilka med Aristoteles drifwo ett slags idolatri, då deremot, andra sekter oberåknade, Neoplatonikerne t. ex. wisade Platon den högre wördnad som hans öfwerlägsna geni förtjente. Men föröfrigt måtte Aristoteles starkt legat författaren i hufwudet, ty sid. 141 uppsöke han honom i raden bland Grekiske poeter. Dock medgifwer han att denne tänkare icke wor skald, utan har han gifwit honom denna ära för hans Poetiks skuld. Men denna är dock förmodligen Aristoteles' sänsta arbete, såwida (hwilket dock är osannolikt) det Fragment eller kanske Sammansdrag wi äga under Aristoteles' namn, är äkta.

(Slutet följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Ett Bref till en, som råkat i ett olyckligt Åktenkap. Sthm. 1813. 13 sid. 8:o.

En tom, platt och dålig pappersfullnad, i

hwilken drifwes (fast i all wälmening) ett skändligt misbruk med Bibelns uttryck. — Utom dem, söker man förnämlig, på dessa 13 sidor, en enda redig tanke.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 19.

Lördagen den 14 Maj

1814.

R e c e n s i o n e r :

Svenska Akademiens Handlingar Ifrån år 1786. Femte Delen. 368 sid. — — —
Ifrån år 1796. Femte Delen. 384 sid. N:o 8:o. Sthm. 1813.

(Fortsättn. från N:o 17.)

Märkvärdigt nog sammanträffar den verkfamaste tidrymden af hans lesnad med den, då Goethe, såsom fulländad mästare, änyo visade sig på konstnärernes bana, från hvilken han därtills i flera år hållit sig nästan alldeles aflägsnad. Äfwen åt den absoluta Idealismens närmaste ättfader *) unnade

*) Många mena, då de höra talas om Fichte och Schelling, att det nu (enligt deras vedbara sätt att uttrycka sig) länge sedan är förbi med Kant, eller att resultaten af hans forskningar blifwit af dessa senare tänkare förtröade: hwilket de anse såsom ett nytt hufvudbevis på osäkerheten, onyttigheten och grillsängeriet af filosofernes sysselsättningar. Men — för att tala dessa bedersmäns eget språk — är det då förbi

Obet ett lif, hwars owanliga längd och oförda lugn synas hafwa varit de nödwändiga villkoren för det jättewarf, som han kom i werlden att utföra. Här, der wi blott welat dels med utdrag af det historiska i Hr Geijers afhandling bibringa våra läsare riktig synpunkt för des allmänna innehåll, dels med några tillägg sprida ett klarare ljus öfwer ämnen, som med denna skrift och des egentliga bestämmeelse stå i närmaste frändskap, — kunna wi naturligtwis icke inlåta oss i en grundrening af Kants filosofiska lära, eller en fullständig undersökning om des förhållanden till de fullkomligare former, i hwilka hans dunkla, men snillrika anticipation af en absolut wettenskaps princip sedermera till systematiskt medvetande

med utfådet, emedan det uppgått i förbi? eller när man upprepar en byggnad, kan man då sägas ståta materialerna? — I filosofiens historia är hwarje tänkt lika nödwändig, och hwart system på sin plats sant, äfwen sedan en widsträcktare insigt blifwit wunnen.

blifwit utvecklad. Wäret ändamål kan hinnas på en kortare wäg, som åfwen torde föra oss tillräckligt nära i gränspäret af Kants oddbliga minne.

Ingen praxis är möjlig, om ej i följd af något slags teori. Mitt handlingsfäret, min föreställning i hwart och ett enskildt fall måste bestännas af en grund, antingen jag gör denna grund tydlig för mitt medvetande eller icke. Denna bestämningsgrund innes hålles således ej i det enskilda fallet, utan i en insigt, som visar det enskilda i relation till någon allmän, för alla enskildheter af samma kategori oföränderligt gällande och bindande beskaffenhet. En sådan beskaffenhet kalla wi regel. I förmågan att inse det enskildas förhållande till det allmänna i hwarje gifwet fall, d. w. s. att tillämpa regeln, består Omdömeskraften. Människan närmar sig till djuret i samma mån, som denna företrädesrätt, att kunna döma om föremålen för sin apperception, felas henne eller förberwas. Ty åfwen djuren äga föreställningar; de kunna blott icke sammanbinda dem, eller från en fluta till en annan; deras föreställningskraft inskränker sin verksamhet till ögonblickets notioner, och det kan berföre hos dem icke gifwas något förstånd, wetande eller system. Derigenom, att människan ej allenast förmår föreställa sig ting i allmänhet, utan åfwen kan göra dessa föreställningar till ämnen för en ännu högre föreställning (reflektera öfwer dem), upphöjes med henne den intelligenta principen i naturen till ett Jag, och med dersamma till frihet ur bojan af sin motsats, nemligen den fysiska; af hwilken åfwen det rikast begäfwade djur är blott den högsta organiska modaliteten. Men hwarpå beror utöfningen af omdömesförmågan? Måne ej derpå, att

i hwar och en af hennes handlingar (hwarje särskildt omdöme) inbilden. tecknar ett schema af regeln, ett utkast, som i bild innefattar sätet af dess tillämpning? Detta förfarande, liksom så många andra själens operationer, föregår wanligtvis utan att man sjelf wet derom; men om man gör sig den mödan att analysera beståndsdelarne af hwilket omdöme som helst, skall man snart nog inse att saken på det sätet förhåller sig. Inbildeningskraften är således „den förmögenhet, som förslutligar regeln“ (sid. 292). Den är omdömesförmågans lif, själ och mårg; ingenting stor, heligt eller skönt har ännu blifwit utdrädat i werlden, som icke varit ett verkställande af en i stark och lågande inbildeningskraft tecknad idealisk handling. „Hwad skiljer de personer, som i den moraliska werlden frambringa stora och förundransvärda werkingar, hwad skiljer Hjerten och Statsmannen från hopen af menniskor? Är det ej denna omdömeskraftens snabbhet, säkerhet, lif, som går att de i alla förhållanden, i underhandlingens oberäkneliga gång som i slagningens starkaste eld, på engång finna hwad de böra göra, och ej behöfwa påminna sig regler och uttänja dem till användning? Regel och tillämpning stå på engång för deras lifliga tanke, som om de ej funnit dem genom begrundande, som om de sett dem i en åskådning: en enda blivande bild omfattar begge. Man kan säga, att handlingen i dessa sällsynta själar födes fullgången och ej är ett alster af en affigt, som fordrar tid i utöfandet. Men nu — igenom hwilken förmåga äro dessa under möjliga, om ej genom den egentligen skapande förmågan hos människan, Inbildeningskraften, som i sin högsta bemärkelse är Snillet. Det synes som om de undrans-

wärda människor, som framför andra för-
tjena detta namn, omedelbarligen rödde wid
tingens väsende, då wi andre ej kommo län-
gre än till yran. . . De stuca ej till san-
ningen, de se henne" (sid. 296, 297). —
Men wi förmoda och hafwa temligen säte läsa-
ren i stånd att dömma, huru man under det ensidiga
Förståndets herravälda behandlade den wid
alla lifwets högre funktioner werksälsans
de makten. Hwilla äro dessa högre funk-
tioner? Sedlighet, Religion, Konst och
Wettenskap. Förstånd äter, om man
nemligen will noggrant bestämma detta be-
grepp, är förnuftet betraktadt inom inpräns-
ningen af suliga relationer; och såsom det
i om denna krets förfar behändigt och cons-
seqvent, anser det sig gern ensamt tillräck-
ligt att föda människans alla angelägenheter.
Då emellertid inbillningskraften, som bestän-
digt will öfwerflyga erfarenheten, på ett så
betydande sätt ingår i öfwannämnda funk-
tioner, att Förståndet med allt stet bemödan-
de icke kunde utrota den, började det frestas att
förskaffa hellska funktionerna. Religionen
förklarades först och trämst för en ren öfwer-
flödsvara i tidens nyktra och solida kultur.
Det war icke utan, att ju öfwen Sedligheten,
moget öfwerlagd, medförde sina wigtiga och fan-
tastiska swårigheter: men ehuru romanest dyg-
den i hellska werket föreföll, bjerfdes man
likwäl ej alldeles lägga henne å sido, för-
modligen af en heilig i trots af all upp-
lysning bibehållen rådsla för helwets-straffen;
isynnerhet som man dock kunde gifwa henne
ett stek af redbar nytta, hwilken ämin-
skone på andra sidan om graswen skulle med
rånna ersätta det närvarande lifwets försa-
kelsel af allahanda njutningar. Till befräm-
jande af moraliska grundsatser skulle nu öf-
wen Konsten tjena, som annars, i och för

sig sjelf, befunns wara i högsta grad ony-
tig, ja skadlig: ty här isynnerhet rosade bild-
ningslusten och wille för ingen del lägga
sig till hwila. Minst wille man uppoffra
Wettenskapen, emedan den war en så herrlig
sak — att herdamma sig af; men man upp-
offrade den likwäl genom förwända åtgärder
till det fullkomnande. „Man kan anse det
som en följd af förståndets egen consequens,
att det sökte göra inbillningskraften så um-
bärlig som möjligt; och, då genom beskre-
ning tillämpningen af begreppen går låt-
tast, att det sökte bringa all wettenskap till
en blott beskrifning af facta, för att på wist
sätt göra Theorien handgriplig. Så blef
Physiken en blott beskrifning på experimenter.
För Philosophen blef människan blott den
mest sammansatta af alla machiner, och Phi-
losophien bestod endast i ett uppräknande
af de särskilda ting, som för det enkla
betraktandet förekommo inom denna ma-
chin." (I detta uppräknande lesde den sär-
skallade Psychologien). „Moralen blef nästan
helt och hållet historia, en berättelse om hwad
människor i alla tider funnit wara bäst och
nyttigast, och som, naturligen, öfwen hä-
danefter skulle blifwa det. . . Med ett ord:
emedan wettenskapen ändå skall wara en re-
gel för erfarenheten, så ansåg man bäst att
göra hellska erfarenheten till regeln" (sid.
294). — Men all förstånds-kunskap är till sin
natur discursif, således medelbar; en me-
delbar kunskap är icke kunskap i sträng be-
märkelse. Allt resonering är i och för sig
sjelft en cirkelgång af relativa wissheter, eller
af begrepp, som i den wanliga reflexionen
(det allmänna människoförståndet) ömsesidigt
förutsättes hwarandra, och af hwilka således
intet har ursprunglighet eller absolut evidens:
derför upphäwa de och hwarandra i en

reflexion, som höjt sig öfver den förra utan att likväl kunna utbilda sig till spekulaton, d. w. s. i alle skeptiske filosofherande. Skepticismen slutar med att neka objektiviteten af våra föreställningar, och nekar dermed i allmänhet möjligheten af kunskap. Gifwes det åter någon Sanning, d. å. någon föreställning som innehåller absolut verklighet, så är hon den grund-wisshet, från hwilken alla speciella wissheter härleda sig, och kan just detsamma icke inses genom någon annan wisshet, än sin egen. Hur u denna yttersta wisshet uppkommit, och hvar för den icke är annorlunda beskaffad, kan ej vidare frågas; äger man den, så bewisar man endast att den är, och att den måste vara sådan som den är, emedan sättet af dess warande följer af dess egen konstruktion. Kan Philosophien förwärfwa sig en sådan kunskaps-art, så blifwer hon sedan lika strängt demonstrativ som Matematiken, hvars karakter är karakteren af en verklig wettenskap. Det mål, hwartill det filosofherande tänkandet dupphörligt sträfwar: enhet och trygghet i mångfalden af sina insigter, sammanhang mellan den ideala och reala werlden — kan icke winnas utan en geometrisk wisshet i öfvertygelse och slutföljder. Skall Philosophien wara annat än ett logiskt tanke-spel utan innehåll, så måste öfwen i henne, liksom i Matematiken, gifwas en förmåga till absolut kunskap. Denna förmåga måste således wara en art af föreställning, hvars förhållande till sitt föremål icke är förmedlat genom begrepp, utan twertom innehåller möjligheten af alla begrepp och är fullkomligt omedelbart. En sådan föreställning kalla wi Åskådning: och på denna måste således theorien för allt werkligt wetande grunda sig. Men är den för det all-

männas mennefsförståndet, såsom sådant, tillgänglig?

Likväl bar detta, öfwerallt hwar det ännu fanns såsom oförderfwadt, bokstafligen sundt förnuft, sina bojor med owissa och med upprepade försök till befrielse. „Det kunde ej gå in derpå, att all mensskelig tankeförmåga wore inskränkt inom sinnewerlden. Genom aningar, känslor, sitta dyrbaraste hopp fann det sig förenadt med en högre. Hwad kan komma då dessa? War då menssligheten ej annat än ett fargment, hwars ena sida blott war löslig? War på den ena sidan allt ljus, på den andra allt mörker? Och om ljuset fanns, hwarifrån kom det då? En helig skrift kallade Gudomligheten för ljusets fader. Det kunde ej gå in derpå, att den odödliga andan skulle taga regeln och målet för sina handlingar i en erfarenhet, der blott det förgångliga förekom“ (sid. 295). Det wille ej umbära frihet, sedlighet och religion. Inbillningskraften, i hwilken aningarna om det Ewiga aldrig till fullo stötna, gjorde åter försök att, ledd af sin egen stjärna, eröfra det högre lifwets förlofwade land. Hwem påminner sig ej härwid Jacobi, en man af hjerta och hufwud, — som likväl, oförmoden att öfwerstiga den reflexionsgrad, der alla dialektiska slutledningar endast synas bekräfta en mechanisk åsigt af Universum, nödgades reducera Guds idé, medwetandet af frihet och i allmänhet realiteten af objekterna för våra föreställningar *), till en blott i war känsla grundad obegriplig nödwändighet, en Ero? Det mäktigaste af dessa försök an-

*) Särdeles synes realiteten af de materiella föremålen såsom essentiala ting, realiteten af stenar, gårdsgräddor, mat, bord och stolar m. m. ligga benom om hjertat.

ställdes utan tvifvel af Swedenborg, en af de största menniskor som den otacksamma Svenska jorden burit, och wärd, att man nu sent omsider börjar tala öfwer honom andra saker, än Kellgrenska fortiser. Har man engång fallit på den tankan att fördomsfritt låsa något af Swedenborgs wigtigare arbeten, och har man riktigt utset detta goda infall, så kan man icke gerna sedan, af rådsla för en herrskande opinion, stillatigande tillåta att en sådan notur fortfarande att behandlas såsom ett mellanting af bedrogare och däre *). Hans skrifter äro att

*) Kellgrens polemik mot Swedenborg är det omwända förhållandet af Don Quixotes strid med wäderqwarnen. Denne tog wäderqwarnen för en jätte; Kellgren deremot tog jätten för en wäderqwarn. Detta är ett af de fall, wid hvilka man måste gåra med den i många hänseender aktningsswärde Kellgren, som Noachs söner med sin fader: öfwerhölja hans byggd. Wiseligen hade Den Nya Skapellens sångare betydligt spårrat öfver sina ögon, om han en wacker dag händelsewis infett, att detta hans och den Svenska Erotikens måstestycke, i hellska werket innehåller „ren, Svensk, tryckt Swedenborgianism“ (Kellgr. S. Skr. 2 B. s. 98)! — Jag wäntar mig, i anledning af detta öfberwägna yttrande af min öfwertygelse, att åtminstone utskrifas såsom Swedenborgare. Det enda, som hårdöfwer trodfar mig, är att de werklige Swedenborgarne (qui jurant in *verba Magistri*) icke lära medgifwa det; emedan de, för att dömma ifrån hwar de skrifwit, aldrig förskätt den underbara warelse, med hwars namn de smycka sin Sekterism. Hwad de mest wärdera, hans speciella åtgärder wid Bibelns förklarande, äger dock, såfå som han förmodligen af alla theologiska författa-

anse såsom jätte stora fragmenter af en enda gudomlig dikning, med hwilken, om den wore utbildad i ästhetisk form, icke Dantes Divina Comedia och knapt Novalis' Heinrich von Ofterdingen (om och fullbordad) skulle kunna jemföras. Han är Christendomens Plotinos, och af alla theosopher den, som djupast skadat in i det ewiga wäsenders helgedom och dess förhållande till den ståtliga werlden. Han bebådade profetiskt den högre wisheit, af hwilken menniskoslägret i nittonde århundradet skulle blifwa delaktigt, och såsom en profet har han i syner och sinerika hieroglyfer lemnat åt efterwerldens rättfärdighet en lära, som han med skäl kunde anse vara honom uppenbarad öfwanifrån. För honom war en himmelsk kärlek Gudomens hemlighet och det förborgade sambandet i naturens lif; ifrån den lägsta graden af naturens allmänna dualitet ända upp till den, der Sanningen och Godheten i mannens och qwinnans organismer symboliser-

re klarast uppsattat Christendomens anda, till förre delen ett mera relativt värde, då de husuudsaktligen sopta på att besfrida den negativa upplysningen dels i des blinde orthodoxa, dels i des neologiskt fullmognade skepnad. — Unnu en anmärkning! Man läs hans skrifter på deras grundspråk, Latin; allwänt i de usla, förwirrade Svenska öfversättningarna. En med mycken insigt och i en behaglig form utarbetad framställning af Swedenborgs lära, är utgifwen i Leipzig 1789, under titel af Emanuel Swedenborgs Theologische Werke im Auszug. Då des skriftart är klar och lättläst, samt desutom hela sammandraget icke öfwerstrider gränserna af ett måttligt otfas-hand, wägar jag förestå den åt Svenska läsare, som önska en genwäg till Swedenborgs bekantskap.

ras, säg han heliga motsvarigheter af den högsta öfverensstämmelsen, af den Enhetsläga, som i människans werld sammansätter dödliga hjertan i en oddblig trängtan och i andewerlden bildar, af det Wisa och det Sköna, den Ewiges ljusgestalt. — Doct, Philosophien, ehuru — såwida hon will förtjena namn af absolut wettenskap — grundad på en ursprunglig äffädning af det omedelbart Sanna, af det rena, enda och fullkomliga wäsendet, — måste äfwen af näranda själ wara en till system organiserad totalitet af denna äffädnings identiska innehåll. Fulländad, blifwer hon i sina resultat Poesi; men får icke sjelf, såsom wettenskap, bestå i en poetisk ingifwelses fulgurationer. Det stränga Tankandet med sin kalla, men genomträngande örblickt skulle på en annan bana hinna till det mål, hwars ifrån en återställd jemwigt mellan själens grundkrafter, uttrad i medwetandet af det Skönas enhet med det Sanna, har i wettenskapen, liksom i konsten, börjat en ny epoch af människoslägtets bildning; och det war Kant, som öppnade denna bana. Huru han derwid betedde sig, komma wi nu att i kortet granska. Om ur hans förberedande forskningar en i sann bemärkelse idealistisk filosofi (en lära om Idéer) danat sig och satt sig i besittning af konstskapernas område, wänne ej wära förbindelser till honom äfwen i afseende på en riktigare uppfostran af den tillkommande generationen blifwa oberäkneliga? — Rigtigt bestämmer Förf. begreppet af en sund uppfostran, då han sätter den i „konsten att undanröddja hindren för menskliga förmodgenheternas utweckling“ (sid. 301), och vidare anmärker: „Men just genom dessa förmodgenheters kraftiga och fulla utweckling, blifwa de mer än-

damålet swarande medel för den förmodga, som skall använda dem alla, just derigenom blifwa de dugliga redskap för Wiljan. För att kunna sjelfständigt werka, behöfwer hon ledighet, kraft och en sammanslämmande utbildning hos dem alla. Men öfverensstämmelsen kan blott finnas der de alla äro werkligen utbildade. Huru en wigrig plats Inbillningskraften intager bland dessa förmodgenheter, det hafwa wi redan tillräckligt i sett. Att en uppfostran, som ej allenast wårdsbjöde denna förmodga, utan konfiterwertom sökte binda, kufwa och döda den, således på ett eller annat sätt skulle sörlama sjelfwa Wiljan — det kunna wi gissa“ (sid. 302).
(Forts. följer.)

Människans Historia, ifrån Begynnelsen intill våra tider. En högst nyttig och nöjsam Bok för Wertgärlige Gosar och Flickor, som wilja blifwa gagnelige och lycklige medborgare och medborgarinnor. Öfversättning från andra mycket öftrade och förbättrade Tyska Upplagen af C. Ludv. Wählin. Med 50 karaktéristiska Kopparst. Örebro 1813. 251 sid. 12:0.

(Slut från No 18.)

Med sid. 145 börjas denna boks andra afdelning, som, i sammandrag, framställer menskliga utwecklingens historia från Christi födelse ända till Fransyska Revolutionen, år 1788. Denna afdelning är mycket ofullständigare än den förta. Här talas bland annat nästan intet om Chevaleretts uppkomst,

om de till Westerländerna flyktande Grekers insigtelse, om Universiteternas stiftning, om Trettioåra krigets verkningar m. m. Ja! förqväfves söder man här sådana i den Europeiska kultur-historien betydande namn, som Petrarcos, Locke, Voltaire, Linné o. a. — Dock, då hwad redan blifwit anmärkt kan wara tillräckligt att gifwa läsaren anledning att bedömma närwarande bok, anser Rec. det wära öfwerflödigt att borttaga rummet med att relevera wijsa ställen, som i denna afdelning kunde medgifwa rättelse.

Hwad öfversättningen angår, har ej Rec. kunnat bedömma den, då han ej hafte tillfälle att jemföra den med urskriften. Han är dock höfelig nämna, att i den Swenska diktionen ingenting betydligt söte honom, eller han funnit något mera att erinra, än följande båda ställen: Sid. 118: Forum-torget!?! — Forum betyder ju torg, således Torg-torget? — Sid. 93, i öfverskriften: 6) Kartago, 7) Rom, 8) Ursakerena till dess förstöring. När förstördes Rom? — Förmodligen lärer meningen wara, orsakerna till Kartagos förstöring; men ordställningen ger icke denna.

Boken är prydd — om man så vill kalla det — med gravurer. — Kopparstickarkonsten har wäl aldrig i Sverige innehaft någon utmärkt höjd, men att Swenska grafstickeln skulle producera en sådan samling af widriga stickansikten, hade Rec. dock icke wäntat. — Med gravurernas uselhet kon på wißt sätt det typografiska skrifwet jemföras, hwarigenom boken till det närmaste blifwit obrukbar för de läsare, åt hvilka den egentligen lär wara ämnad; åt barn nemligen och börjande studerande.

Berättelse om Slaget wid Leipzig den 16, 17, 18 och 19 Oct. 1813. Af Carl Afrell. Gihm 1814. 21 sid. 8:o.

Den genialiske Dählboms postulatet, demonstrerade af våra dagars erfarenhet, hafwa ännu icke temligen allmänt kastat öfwer ända den gamla meningen, att Taktiken wore en wetenskap, hwilken ur wijsa principer skulle kunna härledas och endast theoretiskt studeras. Den är twertom en konst, och har också naturen af en konst, att icke kunna på förhand regleras, utan måste åstadligt inhämtas ur sina produkter. Taktikens theort inhämtas således säkrast ur Krigshistorien; och detaljerade beskrifningar öfwer stora märk-wärdiga Slagningar äro de säkraste ledare för dem, som wilja bilda sig för Welonas blodiga lekar. Af alla drabbningar i äldre och nyare tider, äro så af en så stor och förwånande märk-wärdighet som Slaget wid Leipzig, såwål i anseende till wigtigheten af sina följder, som de måns krigerykte och de mafors ofantligheter, som här kämpade mot hwarandra. — En Swensk officer, sjelf blefverad i detta slag, som förut gjort sig känd genom förtjenstfulla arbeten öfwer sitt yrke, har här lemnat en beskrifning på den batalj, som egentligen först lärde Napoleon att han kunde slå ur fältet. Berättelsen är enkelt och raske utförd, utan några inledande reflexioner öfwer företagen, hwilka det egentligen tillkommer den sakkunnige läsaren att sjelf göra; och förtydligad genom en wäl tecknad charta. Wäl skulle man kunnat önska en större fullständighet i wijsa omständigheter, och isynnethet äminstone en ungefär uppgift af de särskilda corpsers styrka, som här agerade. Men öfwer denna brist har Förf. sid. 21 tillräckligen förklarar sig.

Vulvaers Æneis. Fri Öfversättning
af J. M. Stjernstolpe. Öhm.
1814. 61 sid. 8:o.

Sedan Nec. i No 8 af denna Tidning
skä beskänna förewarande skrifs värde, tor-
de det tillåtas honom, att helt kort tillkänna
ge tillwärelsen af detta senare Band, som,
efter samma plan och i samma ton utarbes-
tadt, innefattar Fjerde, och Femte Boken,
hwarur följande stanser må ytterligare tjena
som prof: Ämnet är de lekar, som Æneas
förr till sin fars minne på Sicilianska kus-
ten; sid. 38:

I spetsen för det långa tåg
Trojanska hären gjorde,
Man syra Lust-Vallonier såg
Som festey pryda borde *);
Med större lustskipp aldrig än
Man sett inunder himmelen
Æronauter krypa.

De skulle till en tästingsstrid
Ät höjden sig begifwa,
Det mål som sattes ut derwid
Var solens gyllne kiffwa;
Den närmast kom war segraren,
Men trodde då ännu, att den
Ej hanns i första flykten.

Äf lärda män en utvald tropp
Från fyra Faculteter
Ur stofret skulle lyftas opp
Att andas werklig Ätther.
En tästing, anställd uti flyt
Äf lärda män, war wist en syn
Ej alla dar för handen.

*) Quatuor ex omni delectæ classe carinae.
L. V. v. 115.

De Theologer allbrädfäst
Sitt lustskipp wälja fingo,
I den gondol som syntes först
De utan twiflan gingo;
Begränt och fredligt tänkte de
Så rakt till sin bestämmeelse,
Och sedan hwilan njuta.

De Philosophers tästingsfart
Till inret syntes blifwa,
Då om gondolens form och art
Man straxt begynte kiffwa.
Æneas dock en utwäg fann:
De måste rida på hwarann
I nätet af Vallonen.

Derstäf Facultas Medica
Sin lustfart skulle börja,
För sin begärlighet rätt bra
Det folket wetat löra;
Och deras färd war mycket rast
I en gondol, just lik den äst
Som ägdes af Pandora.

Än höjda utaf luntors damm,
Med bukar utaf iser
Piano wältrade sig fram
Ehe wäldige Jurister;
Man till gondol dem gaf en sång,
Och med enhwar en egen dräng
På resan måste sölja.

Ett hurra märktes öfwer allt
Mot himlahwalfwet skalla,
Då, som Æneas det befallt,
Signalen hördes knalla,
Och efter fyra styckeskott
Till segels tästingshopen gät
Att emot solen styra. m. m.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 20.

Torsdagen den 21 Maj

1814.

R e c e n s i o n e r:

Huru skall det omätliga begäret för Brän-
wins nyttjande, särdeles bland Allmogen
och den uppväxande Ungdomen, kunna
efterhand, om ej alldeles förtagas, dock
så mycket möjligt är, inskränkas till mått-
ligt bruk? Pris-Skrift, författad af
Carl Emanuel Berell, Velönt och
till Trycket befordrad af Samsundet Pro
Fide et Christianismo. Sigm. 1814.
28 sid. 8:o.

Denna lilla Skrift förtäder lättbet och
ficklighet att författa, jemte grundlig och wide-
sträckt beläsenhet hos sin auktor; det hela
lifwadt och förädladt af nit för sedlighet och
fädernesland. Sådana egenskaper göra den
wisstligen förtjent af det pris den vunnit.
Men den som här söker några nya, före
okända medel till superioritets hämmande eller
inskränkande, den finner ej sin wäntan upp-
fylld. Hörf. fordrar att Religionsläraren, så
wäl från Predikstolen, som i den under hans
wärd hörande allmänna undervisningen och

i enskilda warningar, skall söka dels afhålla
och uteslänga, dels rätta och inskränka för-
förelsen. Rec. will ej neka att det förefallit
honom besynnerligt, att Hörf. fordrar det
Religionsläraren såsom Predikant, det är,
såsom förkunnaren af Christi Evangelium,
skall uppträda såsom ifröre mot enskilda och
tillfälliga utswäfningar. Ej heller har Rec.
funnit sig öfvertygad af det yttrande som
sid. 23 sälles: „Skall jag gilla eller för-
dömma denna af nyare Filosofer, äfwen in-
om vårt fädernesland högt yttrade fordran,
att Predikoföret skall återföras till sin for-
na kraftfullhet, enfald och bestämmdhet? Jag
wet det ej; men jag tror, att den är obillig
intilldes en reform föregått ibland allmän-
heten. Sådant, som menniskan är, såsom
sådan måste hon behandlas. Äfwen på Re-
ligionslärarens fall har detta bud en tillämp-
ning: sticket eber efter tiden.“ Skulle icke
Religionen wara någonting rent, oföränder-
ligt, öfwer tidens äwrekan upphöjdt? Och
skulle des föredrag, des ordliga uppenbarelse
då kunna eller böra rätta sig efter mode och
wanor? Då des helighet owillkorligt fordrar

att tolkas kraftfullt, enkelt och bestämt, måste hvarje afsteg från denna ton vara ett förkastligt fel, ovärdigt lärans helgd och predikantens person, som bär lyfta åhöraren till sig, sin fromhet och sitt ljus, ej sänka sig till hans slappa råhet. Vidare, kan det tillkomma Predikanten annat än att väcka sin religionskänsla hos åhöraren, att med sin kärlek till oändligheten genomvärma hans bröst? Sker detta, är han i stånd att väcka och nära det religiösa sinnet bland allmänheten, skola icke några enskilda sedewarningar behöfwas; ty der trådet är godt, skall oundvikligen frukten blifwa af samma art. Och huru litet dylika moraliska läror i predikasform verka, lära och våra grannars, Dans Karnes, exempel. Hvem känner ej Elusen och Paveles t. er., hwilkas tal det wiste ej felade alla yttre schematiska medel att göra effekt.

Denna uppsats är indelad i twenne kapitel. „I det förra (säger Förf. sid. 5) är min afsigte att framställa lästen så afstyward, som den är. I det senare, att uppgifwa medlen deremot.“ För det förra ändamålet återopas Religionens, Förnuftets och Erfarenhetens vittnesbörd. Rec. bekänner att han tycker Förf. uppdraga en nog präktig skillnad mellan Religionen och Förnuftet, då han framställer (sid 8) Esajas ord: *Ne dem som hjeltar äro till att dricka, såsom en röst från den förra (religionen) och deremot (sid. 11) Senecas: Non facit ebrietas vitia, sed protrahit, som en anmärkning af det senare. Rec. will tro att Hr Deyell måtte känna andra kriterier på religions-satser, än deras plats i Bibeln. Äfwen torde mot den antagonism som, sid. 9, stillasigande mellan Religionen och förnuftet antydes, vara mycket att iuvända. En och an-*

nan uppafse torde ej mindre behöfwas rättelse. Det är sant att i Hellas firades, såsom religiösa fester, Bakchanalier: men det är också sant, att ingen Gref någonstän drack obemängdte win. Sjelfwe den muntre Anaktreon bjöd att gjuta en tredjedel watten i hans bågare. Att Alschylos under rus författade sina lyckligaste stycken (sid. 14), torde vara de fleste literatörer en fullkomligt obekant och obewisad nyhet. Sophokles' anmärkning, att om Alschylos lyckas, sker det likwäl utan medvetande — har, som bekant är, afseende på ett helt annat förhållande. Underligt ser det äfwen ut att, sid. 7, en sentens af Platon anföres på latin. Hwarföre, då den skulle öfversättas, ej hellte öfversätta den på Swenska?

Stilen i denna afhandling är i allmänhet utmärkt af wältalig wärma, fast den på flera ställen faller i en nog rhetorisk sentimentaltet. Periodbyggnaden är allt igenom biddad enligt hwad Fransoserne kalla *Stile coupé*, som wäl ger föredraget en wiff rostgång, men som, då den oafbruter fortsättes, får tycke af affektation. Enligt inledningen hade Sällskapet, då det utfarte prisfrågan, wid framställningsfärdet fästare det willkor, att det skulle vara Populärt men Wärdigt. Det sista har wår Auktor onefligen uppfyllt: hwad det förra angår, kan derom wara fråga. Rec. måste äminskone för sin del bekänna, att fraser, sådana som denna (sid. 9): „Den som äger en warm och sann Religionskänsla skall hafwa nog af dessa föreställningar, för att afhålla sig från misbruket af bränwin. De woro också egnade åt honom ensamt; ty att lösa dem der de föraktas, wore en wanhelgd. Antagom likwäl, att affallet från återhållsamhet gjort honom till affälling från Religionen, att de

Änslor, som fordom gjorde, att han med hela sin själ tillhörde Frälsaren, icke uihärdat striden med hans trånande begär. Antas gom, att förnuftet är den enda domstol han erkänner. Motom honom der" — icke synas honom populära. Skulle Hörf. icke under stundom blifwit migledd af sitt, sid. 24, uttråde postulat: „Sonningen måste förklaras och sådan framsmygas till människors hjertat?"

Skaldestycken af P. A. Granberg. Schm.
1813. 115 Fdd. 8o.

En bildad utlänning, som wille i Sverige gbra bekantkap med dess litteratur och icke kände wär witterhets närwarande barnsdoms-tillstånd, skulle wäl omdöligt kunna förmoda, att man här ännu anses uppfälla nya, oerhörda, ja till och med söt-märta satser, när man påstår: att Poetsen måste gifwa oss symboliska uttryck af en äfigt, som skäddar werlden ur en högre synpunkt än hwardagelivets; att en mäktig inbillningskraft måste dana hennes skapelser, en djup, en oändlig känsla genomanda deras idealistiska rena och harmoniska former; att det, som hos människor med antingen oförstodt naturstuns förstånd, eller med hög wettensskaplig själsodling, ej genast anslår fantasins och hjertats strängar, ej genast förträder skaldens upphöjning öfwer sig sjelf såsom enskild person, hans frihet från alldaglighetens små förhållanden, hans wistelse i en rymd der endast det allmänt mänskliga (det oförgångliga i Naturen och Historien)

existerar att sådant aldrig kan heta Poesi; att betraktelser, af hwilka de wiktiga gaste redan innehållas i abeboken och de öfriga dels stöddja sig på dessa, dels och gälla endast på en wiss, ganska låg punkt af odling — fastän klädda i drägten af rim eller meter, likwäl ingenting annat bli än förederswad prosa; att man icke nekar för fattarne till dylika skaldestycken deras troliga egenheter af hederwårda människor, goda medborgare, driftiga embetsmän, kanske äfwen af äfistliga literära förtjenster, då man bewisar att de — blott icke äro poeter!!! Likwäl vittnar dagliga erfarenheten, att dessa vittranden, som i sig sjelfwa äro så triviala, och af hwilka framförallt den sista förklaringen wore i hwart och ett annat Europeiskt land öfwerflödig, ännu i trots af deras ideliga upprepande icke så lemna rum åt grundligare och angenämare undersökningar.

Blotta Sens Commun (d. w. s. den grad af förstånd, som man behöfwer för att wägledda sig i sina privata *) omständigheter) är wisseligen ej poetisk förmåga. Sträfwande ur sin krets, umärker det sig derigenom, att det sätter sig endast wid de yttre motsatserna i lifwet, utan att kunna ana den enhet och öfwerensstämmelse, som klar framstår för ett djupare sinne. Således, såsnart wi se ett stycke rimwerk, hwars enda thema är ett oupphörligt omsägande af motsatsen mellan kloshet och dårskap, mellan inbillning och erfarenhet, mellan sällhet och äro, mellan dygd och last m. m., och utan förmåga att på dessa antitheser angifwa andra kriterier

*) Äfwen i de borgerliga, NB. om man behandlar dem såsom privata.

än de yligaste; så är detta en produkt af tomma Sens Commun, och förkastligt, dels emedan det tröttsamt predikar långesedan be-
fanta saker, dels emedan dessa saker för en
högre reflexion på vida kraftigare sätt äro mot-
satta. Dessutom måste ett Poem (såsom hvarje
annat konstverk), såvida det ej i prosa skall
sönderfalla, af en egen inre enhet samman-
hållas; men hvarifrån här hämta en sådan
enhet, då Sens Commun icke ser annat än
splittring, äminstone icke annat sammanhang,
än det finliga mellan länkarne i en kedja,
eller det mellan orsak och följd? — Derföre
berömdar sig också detta slag af rimmande
författare att hämta den sammanbindande
principen från ett annat håll, nemligen från
begäret att göra sin egen timliga personlighet
intressant. Denna operation söka de verk-
ställa derigenom, att de utmåla förvillelse,
last och oflöhet såsom den allmänna lotrien,
men sig själwa såsom de rara undantagen,
för hvilka stjärnen bortlagt sin stja; endast
till dem „hviskar dygden“ (såsom i förewar-
rande samling, sid. 2):

„Af nyttan blott är lifwets dag förskönd;
Hvar stund som mödan från din hwila stjal
Skall — när de frukter röjas — bli be-
lönd“ —

eller andra delika tröstegrunder. Men på
detta wis förnedra de Konsten, det heligaste
människan äger, det enda yke som är sig
sjelft ändamål, till ett medel att göra sig be-
märkte i Societeterna; således till en såll-
skaps-talang, hvilken i alla fall, sålän-
ge de Swenska societeterna behålla sitt nu-
varande skick, aldrig kan råsta i glans med
de högre sällskaps-talangerne af r. ex. Skön-
dans, Skön klädsel, eller Skön kortspel.

Den Författare, hwars Skaldestycken glis-
wit närmaste anledningen till oswanstående

Betraktelser, har i ett kort företal tillkänna-
gifwit, att twenne af dem „blifwit offent-
ligen belönte;“ men att „detta är lif-
wål icke, i hans tanka, ett tillräck-
ligt bewis på värde“ (erfarenheten af huru
litet sådant bewisar, börjar således att allt
allmänne stadga sig) för hans portiska föres-
tag. Han tillägger, att han framlemnar
denna samling så utan fordran af ett „icke
alltid“ (riktigt!) med öwärdighet skänkt bis-
fall, som utan öwärdighet för ett „ordrättwist
klander,“ emedan „han länge kände huru skönc
en af Tysklands yppersta Skalder sagt:

„Theuer ist mir der Freund, doch auch den
Feind kann ich nützen;

Zeigt mir der Freund was ich kann, lehret
mich der Feind was ich soll.“

Örwiswelsaktigt äro dessa Herr Granbergs tän-
kesätt de enda wärdiga för hwar ädel Auk-
tor, likwål näst det tänkesätt, som icke håll-
er hwar och ett klander för ordrättwist, och
än mindes hwarje granstare för en fiende;
— och alltså kan Nec. så mycket frimodigare
uttala sin öwertygelse, hwars öwärdighet alla,
som jemföra det följande med den troligtwis ober-
stridliga inledningen, lära medgifwa. Lifwad
af warmt nit för ett älskadt fäderneslands wits-
terhet, som hädanefter icke får blifwa odug-
liga versmakares tornerplats, hatar Nec. alle-
nast det medelmåttiga, platta och absurda,
men icke de organer hwarigenom det uttrar
sig. Deras möjlige wälmening kan förtjena
aktning; men skall man derföre högakti des-
ras arbeten, då dessa uppträda till kamp om
Enillets ära utan att röja andra egenkapet
än sådana, som i en frets af goda wänner
göra utryckt a ströverser läsbara eller urs-
äkliga?

Denna samling innehåller tjugutre små-
stycken och ett Drama. Af de förre äro ätta

mer och mindre trogna öfversättningar; de öfriga deremot originaler. I några af dessa originaler tyckes Hr G. vilja tillägna sig det Leopoldiska manéret i det allwarfamma (för att nyttja ett Areopagiskt konstord.) De innehålla nemligen ett torrt och flest resonansment i rim, öfwer lifwets plågor, slården, willorna, grafwen och årans fåfånglighet. Så är det första stycket i samlingen: Erfarenhetens Röst (sid 1-6) en tydlig imitation efter Arens Flykt af Leopold. Så märkes Åfwen i Oddslighetens Lopp (sid. 12-18) tydliga spår af dennes Ode öfwer Görkyne n. Då denna ode verkliga är en af Leopolds lyckligaste sånger, så kan läsaren billigt förmoda, att imitationen står wida under sin urbild. Gör att i fortset gifwa läsaren ett begrepp om det didactico-lyriska manéret, hwarmed Hr G. söker göra Skaldekonsten till ett „föredblande sinnesnöje“ (i hwilken egenkap den enligt en berömd Svensk Clasicus består, wälja wi följande stropher af Erfarenhetens Röst:

„Ja, Åfwen jag af hoppet blef förförd
 Och af en willa med mitte lugn förswunnen;
 Si, Åfwen jag, med dygdens vittnesbörd,
 Har sökt en sällhet genom mödan wunnen.

Jag fattades af ingen wänlig hand;
 Lätt blef min julle af begärens gungad —

Uf lika willor gåckas du, Arist!
 Wid samma mål skall din förhoppning stanna —

Du söker fram på tidens lugna elf
 Och hör ej itningen som redan hwiner,
 Ser menfligheten menlös som dig sjelf (?)
 Och hennes hämd — i Mausoléns ruiner.

Jag såg att lifwets bana törnig war,
 Säg ingen morgon genom idnet dagas;
 Men tänkte: Åfwen törnet roser har —

— — — — —
 Bryt dina pligters törnen ung och
 djerk,

Till dygdens branter dina fäststeg närma,
 Och trotsa lifars hat med dina wärf,
 Och deras köld med dina kånflors wärma.

— — — — —
 Men du är slaf igenom ditt behof,
 En Gud, Arist, du wore det förutan.

— — — — —
 Den sista strimman under molnen bergas —

— — — — —
 Sänk då en stoisck blick på det du war
 Och bjud förnuftet följa dig på banan;
 I trots af lidelsen blir minnet qwar
 Och smärtan strider med den ljuswa wanan.

— — — — —
 Det är ej njutningen som lyckliggör,
 Men det är wissheten att kunna njuta.

— — — — —
 Nej sök att wara, ej att bli förfwa säll,
 Wälj lifwets nöjen inom dina dalar;
 Det lugn du saknar i ditt eget tjäll
 Ej möter dig i flottens marmorsalar.

— — — — —
 Konste för en Sokrat, som werlden minns,
 Det sunnits hundrade, som blifwit glömda.

— — — — —
 Ref sök att gagna ej att bli berömd,
 Så skall du afundfri till målet wandra;
 Du skapar sjelf din lott då du är glömd,
 Då du brundras skapas den af andra.“ m. m.

I denna släpande ton predikar Görk. ser hela okrafidder fulla med de mest utslitna idéer, talesätt och liknelser, tillredda med den bekanta ljusliga antikeriska uppstufningen och uppdukade för tolstusende gången. Men läsaren

torde förmoda, att han i den högre Lyriken, t. ex. i Oden, funnit en lyckligare bana för sin poetiska flygt, då han der af sjelfwa Skaldslagets natur nådgats att wälja mer sublima och uppelbände ämnen. Twenne stropher ur hans ode öfwer Oddslighetens Hopp må beswara denna förmodan:

„Hvem delar ut den ljusa lönn
Som är åt dygden lofwad worden,
Om endast, lidande och stån,
Hon är bestämd att pryda jorden?
Om griften slutar hjertens hopp,
Hans wårn mot lyckan, det att minnas,
Hwad gagnar, efter seklers lopp,
Den sena wård wi resa opp
Ät wäsenden som icke finnas?

— — — — —
— — — — —

Men önskar du, för werldens skull,
Att dela lott med de förtryckte?

— — — — —
— — — — —

Och skulle tidens händer än
Sett dygden glad sitt lugn försaka,
Om hoppet ej förwisat den,
Att hwad hon mist af sällheten
Ut af sin Fader få tillbaka? (!)

Rec. medgifwer, att såsom Hr G. här med yttersta ansträngning sökt copiera Leopolds Odestyl, så har den rimmade prosan i detta stycke åtminstone någon oratorisk numerus, ett slags klingklang i takt, som, ehuru tomt på innehåll, likwål när det saknas gör det platta ännu plattare och det sömniga ännu mera sömnigt. Men föröfrigt, hwilken brist på originalitet i tanke! hwilken brist på känsla i dess uttryck! framförallt, hwilken brist på wärdigt begrepp om själens oddslighet! Skall den tjena till en bonbonnière, som religionen wisar på afstånd åt människobarnen, för att uppmuntra dem att förhålla

sig snällt? Hwar och en lära om själens oddslighet, som ej sätter den endast och allenast i ett tillstånd af förhöjd intellektuell fullkomlighet*), är i moralisk. Och detta oupphörliga prat om dygdens belöning! Huru många gånger måste man upprepa, att dygden, såwida hon är verklig dygd, innerbär sin egen sällhet? att hon af en inre nödwändighet, och af inga yttre bewakelsegrunder, man må bestämma dem hur som helst, utvecklar sin gudomliga sällhet? att i de ögonblick, då wi tycka oss lida derigenom att wi handlat ådelt och rätt, wi i sjelfwa werket blott erkänna det naturtvång, som bes Herrskar den jordiska delen af vår warelse; att vår moraliska energi i dessa ögonblick är slapp, och att wi således då, i sträng bewakelse, icke äro dygdiga? att deremot, såsnart Guds anda åter swärfwar öfwer det dunkla chaos af vårt qwal, och den himmelska kraften i oss åter blir lefwande, sjelfwa werksamheten ensam är sin njutning, och alla de nöjen eller plågor, som uppkomma genom jordisfivets ändliga förhållanden, för denna werksamhet alldeles icke komma i beräkning, minst i beräkning af tillkommande ersättning? Om jag älskar en qwinna med all den brand, af hwilken en mans hjerta är mäktigt, eftersträfwar jag då en annan belöning, än sjelfwa kärleken? Huru mycket mindre då, när jag älskar det högsta Guds, som hwarken är mantligt eller qwinligt, man är det ewiga i menniskan,

*) Eller såsom Ebräkendomen lofwat, en möjlighet att få betrakta Gud ansigte mot ansigte. Denna möjlighet förminskar man i samma mån, som man i det närwarande lifwet försummar att befräa sig ur sinlighetens och materiens band.

— det ideal som vi kalla Dygd? Är det omedelbara närvaro ej den enda saklig het, som kan vara mål för sedna sjä-lars begär?

Rec. har wid denna anledning welat wisa, inom hwilken trång syntets lifwet och det mångfald uppfattas af Hr G:s blickar. Äfwen den wanliga längtan efter sätigdomens torstat, med hwilken wära skalder söka ingiwa sina lärare en särdeles wördnad för deras föredjämna och husliga sinnelag, jollrar i denna samling sina wanliga naivereter. Man läse t. ex. Min Önskan (sid. 44). — Af Förf:s öfriga lyrik kan den sak-kunnige lätt sluta, huru hans båda Cantos-ter, sid. 23 och 61, skola se ut.

Mera läswärda äro wiserligen några öfversättningar, i hwilka Hr G. uppburits af främmande wingar, och således med sitt i allmänhet korrekt språk icke kunnat undgå att lemna bättre stycken än sina egna. Idealen, efter Schiller (sid. 7) möta och främst. Det är en förtjenst att hafwa wägar tolkningen af detta wackra poem, och att hafwa utfört den med så mycken ledighet i ton och versbyggnad. Likwäl hafwa wisa ställen af originalet blifwit nog utännda i öfversättningen, och Schillers präktiga prosopopéer här och der ombytta till matta förklaringar, såsom t. ex. denna:

So schläng ich mich mit Liebesarmen
Um die Natur, mit Jugendlust —
till:

„O ungdomens och skaldens pra
Zintill Naturen tryckte mig“ (sid. 8).

I allmänhet kan anmärkas, att det egna i Schillers metaphysiskt poetiska diktion ej är lätt att göra efter. — Swanke tolkningar finnas efter Baggesen, Min Andra Skapelse (sid. 31) och Till Malwina (sid. 41). Då

Baggesens huswibegenskap är en tåck pratsamhet, kan han icke förlora wid att öfverslyctas på ett språk, som är mera concist och ljudfullt än hans eget; desutom behöfs endast en måttlig teknisk färdighet till att wäl öfwerfatta en måttlig poesi. — Sid. 52 råkar man en pretenderad öfversättning af Tibullis elfte Elegi i första boken, under hwilken Förf. i en not tillkännagifwer, att han „utan att wilja neka någon den rättigheten att dömma efter sin öfvertygelse, förklarar sig wära af deras tanka, som fordra att man i öfversättningar af de gamle Skalderne bör, så mycket möjligt är, söka tillägna sig Författarens idéer och öfwerföra dem på sitt språk, men bibehålla endast sådana antika bilder som hwar och en odlad människa anses känna; eller, med andra ord, skrifa så, som man förmodar Författaren skulle hafwa skrivit isfall han lefwat i vårt tidehvarf.“

— Det är märkwärdigt att en så förryckt sats, som denna ofia upprepade, någonsin kunnat få rum i en någorlunda förståndig hjernas; ty om man tänker sig en människa ur ett långt försutet tidehvarf såsom medlem af det närwarande, så måste man ju tänka den såsom en helt annan människa, då precist alla de omgifningar som beredt hennes förra uppråde, omöjligt kunna återkomma till bildande af samma individualitet. Men der ej samma individualitet är, der kunna ej heller samma begrepp och bilder uppkomma. Af ett sådant parafrastrerande, som hwarken ger bild af en antik individualitet eller af en modern, kan man således icke göra sig en föreställning om den, hvars namn parafrastreraren ställer öfwer sin composition. Desutom: huru will man utstaka den gräns, öfwer hwilken man ej får sträcka sin fordran af hwarje odlad människa om

kännedom af antika bilder? — Sid. 37 träffas en *Wisa*, som angifves vara en imitation efter Schiller, men är det i sjelfwa werket efter Goethe; äminstone i första stropfen, som är en trogen öfversättning af den första i Goethes *Kophtisches Lied* (Goethes Werke, I. B. s. 100). Men om Hr G:s beläsenhet i Tyska poesien icke sträcker sig längre, än till något häfte af Schillers *Musen-Almanach*, så borde han likväl kunna underätta sig, att icke alle hwad som innehålles i denna *Musen-Almanach* är författadt af Schiller.

Öfrre delen af boken fülles af en särdeles besöffad arabesk, som förf. kallat *Jorund*, *Lyrisk Tragedi* i tre Akter (sid. 65 115). De theatraliska försöket han för ett par år sedan utgaf, lofwade ingen synnerlig Dramatisk talang; och innan man börjar läsningen af närwarande Skådespel, gifwer hans theoretiska företal ingen glad anledning till högre wäntan. Medan på ritelbladet wäcker namnet *Lyrisk Tragedi* wår förundran. Ett Drama kan (nästan man will tala enligt ordens betydelse) endast då kallas *Lyrisk*, när dess i handlingens natur grundade syftning är att utveckla ett öfwerwälgande lyriskt element. Sådana Skådespel äro t. ex. Schillers *Braut von Messina* och *Werners Wanda*; äfwen *Macines Uthalie*, den mest poetiska af hans tragedier, kan dit hänföras. Men så är meningen ej här: utan emedan en händelse, som slutas med en människas död, är bragt i dialog, — så kallas denna dialog *Tragedi*; och emedan dialogen styckewis kan sjungas, är denna *Tragedi* *Lyrisk*. Man måste medgifwa, att en sådan konstlära bde kunna äfwen i skåddare-werks skåder uppfinnas, och att den på intet sätt sammanhänger med natur-philosophiens hem-

sta grundsatser, öfwer hwilka den *Ullmån* na *Journalen* tid efter annan låter förspörja ett misshag, som (enligt hwad man inser af dagliga handlingar, t. ex. of närwarande recension) redan i betydlig mån bdrjat imponera på den nya Skolans hufwudmän och öfriga medlemmar. Men hwad? Äfwen Hr G. påstår sig erkänna *Odets* nytta för tragedien, i trots af sin strålände wäns, den wise Wallmarks långa och heroiska kamp deremot? Hwilka begrepp skall denne skarpsinnige psycholog göra sig om Hr G:s uppvisning, då han plörligen finner honom på wägen att förta sig ned i Schellingianernes dunkla widspels? (Som bekant är, onser Hr Wallmark *Odets* för en uppfinning af Professorerne Schelling och Schlegel). Eller är allsammans å Hr G:s sida en captatio benevolentiae, ett försök att gå den nya Skolan, som ändå ej är så god att narras med, till mötes på halfwa wägen? Man skulle tycka så af det sätt, hwarmed han efter en djup bugning för *Odets* fiender och en lika djup för dess wänner, i den milda känslan af sin liberalitet sålunda yttrar sig: „Det torde förebrås författaren, att han låter *Odets* spela en hufwudsroll“ (det torde snarare förebrås honom att han låter *Odets* spela med sig, fastän just inga hufwudsroller); „men äfwen utan att anse en sådan *Odets* spresse som en nödwändighet för Tragediens uppökning, torde den öfwenhet kunna antagas, när man förflyttar scenen till de tider då öfwertygelsen om en förutbestäm d händelseernas sammanledning utgjorde en *Religions-princip*“ (Hr G. har således till och med ej begränsat sin cateches, och wi hänwisa honom dit för att undersöka, om ej denna öfwertygelse utgör äfwen *Christendomens princip*?) „Det kan icke heller nekas,“ fortsar wår tänkare med älskwärd moderaton, „att denna princip gör en stor werkan då Dramaturgen rätt förstår att begagna sig deraf“ (sid. 71). Förmodligen! Det återstår då att efterse, om Hr G:s egen tragedi har dragit någon fördel af denna princip.

(Slutet följer.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 21.

Lördagen den 28 Maj

1814.

R e c e n s i o n e r:

Skaldestycken af P. M. Granberg. Sthm.
1813. 115 Sidd. 8:o.

(Slut från N:o 20.)

Torund, dramens hjälte, befinner sig wid dess begynnelse i Upsala-konungen Hugleifs hof, med antaget namn af Halvar, ofkänd för sin farbror Hugleif, men hemligen igenkänd af hans dotter Hilda, i hvars sällskap han tillbragt sina första barndoms-år, innan Starkader (som af Hr G. blifwit utnämnd till Torunds fosterfar) fick det infallet att bortföra honom från Sverige, utan att hwarken Hugleif eller låsaren wet hvarföre eller hwart. Man gifar af en wisk i förestallet, att detta enlevement skete för att den unge Torund icke skulle smittas af Hugleifs wackliga lynne och yppiga hoflesnad. Widrigt har nu Starkader (som förmodligen anser sin myndling för tillräckligt hårdad) återstikat honom till Upsala, „för att“ — så berättas det i förestallet — „ofkänd göra sig underrättad om tillståndet der.“

Någon klarare föreställning om ändamålet för hans spioneri får man icke. Lika godt! Torund och Hugleif dricka mjöd en dag och roa sig tillsammans af hjertans grund; den förre har alldeles glömt sin spions-besättning, och då han med mjödhornet i handen bedyrar inför Hilda, i hwilken han förälskat sig, att han aldrig skall „dmhetens heliga hand mot högherens ära förbyta,“ så märker man att han äfwen slagit sin fosterfaders kämpalåror i wädret. Men om Starkader icke är menniskokännare, så är han i det stället Ward; skada blott, att Warder aldrig funnits i Skandien! Till stor förskräckelse för Torund, som blir hindrad midt i en dans, uppträder nu denne Ward på den festliga scenen, såsom budskap om en fiendtlig landstigning af Sjö-konungen Hake, mot hwilken han utmanar Hugleif till strid på detta Wardiska sätt: „Upp, Drott! Att förswara det namn du bär; upp, kämpar, er rusten till sejden. Din spira den tappre Hake begär, han nalkas dig med en mäktig hår, hans frigesurar falla i nesden“ (sid. 78). Men Hugleif wisk ej tro annat än att Hake

kommer som wån, och går ut med hela sitt hof „att honom frid och trygghet bjuda.“ Derigenom får Jorund ingen förwändning att också sporsera, utan måste stanna qwar och uppbåra Starkaders bannor. Wland annat nämner denne om en ed, som han swurit Jorunds „Farsarsfar, den wise Dag,“ och under Farsarsfar läses följande genialiska not: „Egentligen Farsarsfarsfar; men detta ord war alltför missjudande.“ Eden förpligtade Starkader „att wårda Yngves ätt med Yngves ära;“ och Jorund, som icke synes hysa de bästa begrepp om sina egenskaper, frågar honom ganska näst, om „denna ed fylles med Hagleiks fall?“ I detsamma intrufar Hilda, sjunger en Trio med älfkoren och hans fostersfar om någon „hemlighet,“ som icke widare upplyses, och Jorund swär att han will bestre „falla lik en slaf,“ än glömma sin förbindelse med Hilda „för Odins thron.“ Naturligtwis ger Starkader henne icke de mildaste minner för en sådan inslytelse; men då hon sjunger dessa beweckliga ord:

„Nej, Jorund, allt för äran wåga
om dina pligter fordra det;
Din älfkarinnas bild förgår,
och för ditt rykte glöm din låga“ (sid. 81),
räkar den gamle Werferken i förjusning,
säger att han „känner Yngves själ i detta språk,“ och att hennes „offer skall försona Odet.“ — Theatern förändras till en öppen plats med ett domarsäte: der sitter Hagleik, som (då han förmodligen icke träffat Hake) nu fallit på andra tankar, will strida och lofwar sina kämpar seger, emedan „Odins gamla gudaswår“ lofwat honom, att hans makt skall ej falla förr

„Än Rhodins flögar nalkas Fyris slätter“
(sid. 82).

Ett sändebud från Hake uppträder, som fordrar Hildas hand och hälften af Hagleiks rike; knapt har han sagt sitt ärende och Hagleik bemannat sig till ett afflag, förinnan allt folket förfråras af en underrättelse att man seit „tusen unga björkar ifrån Rhodin till dessa trakter tåga.“ Man märker att Hakes speare måste hjälpa Hr G. att sätta hans Öde i ordning; men all begynnelse är swår, och sedan Öber blott riktigt kommit i gång, torde det verka så mycket kraftigare. Dessä motiverar det förunderlige sina anstalter. Hagleik will efter den sista tidningen ej mera strida, utan drager sig in i sin borg „med sitt folk;“ men „kämparne“ måtte ej af förf. räknas till Hagleiks folk, ty de stå lifafullt qwar, och Jorund, som wet att Starkader ej menar wål med Hagleik, ropar likwål „med förtwiflan“ till dem att rycka mot Hake under hans befäl. Men bäst man glädder sig åt att äntligen se Jorund så rast, kommer Starkader, som nu oflagt Wardsdrägten, „fattar Jorund wid handen då han är färdig att tåga emot fienden,“ hejdar honom, och b-faller honom fatta posten med manskapet bakom några „höjder, hwilkas toppar skynna solen:“ sådana finnas, som hwar man wet, omkring Upsala; sid. 88 kallas dessa höjder till och med „fjäll.“ Då nu inga män wilja försvara Hilda och hennes tårnor, falla de på det rådet att försvara sig sjelfwa; de rusta sig, men oförmodadt kommer Starkader äfwen öfwer dem, hejdar dem och befäller Hilda att också begifwa sig bakom bergen, för att söka opp Jorund, men förlädd till karl, sålänge Starkader ej förkunnar henne rätta stunden att yppa sig. Sjelf är han åter klädd „som Ward.“ Os begripligt nog tockas Tårnorna ej hafwa märkt Hildas försvinnande eller underhands

ling med Starkader, utan draga modigt sina svärd wid Hakes ankomst och antända Hildas borg; men bli snart afväpnade och sannolikt något gåttade af Hakes kämpar, emedan Starkader, som immerfort står qwar, tillropar dessa: „Beundren detta mod, ej gåcken der!“ Hake får nu weta af Yrsa, Hildas förtrogna, att Hilda „är ej mer;“ men ganska lugn öfwer denna händelse, svarar han henne:

„Wälän, så ware Du den brud jag sökt.
Ere namn ej hindrar segrarn från sitt mål:
Du Hilda är! — Jag will — och folket
tror.“ (Ib. 91).

Hon har deremot intet att invända. Hake synes nu bestämd på sin thron, och man undrar hwad Jorund och Hilda skola tillsammans företaga sig bakom bergen, då i hast ett samtal begynns emellan Starkader och Hake, af hwilket äfädarn — om detta mischmisch nänsin uppsöks på en skådebana — icke lär hämta mycket uppbyggelse. Man får nemligen här weta, att det är Starkader, som sökt Hakes här till Upsala och genom sin „list“ skaffat honom segren; samt att han åter ämnar störta honom derifrån, „innan hon till middagshöjden hunnit, den sol, som nästa morgon wisar sig.“ wäl förståendes, emedan Hake är „bestämd af Odet att blott en dag besitta Swithiods thron.“ Mera ljus öfwer denna sak får man ej i sjelfwa pjesen: kanhända torde företalet hjälpa oss äfwen här? Wisserligen. Der säges: att Starkader will affätra Hugleik för hans welklighet, och dertill betjena sig af Hake — „då han finner Jorunds owerk same het.“ Likwäl tror han sig ej behöfwa längre tid än en dag, för att göra Jorund werksam; dertföre loswar han Hake blott en dags regering, och Hake går in på detta willkor.

Hwilken plan! — Hake, trotsar Starkaders hot, och skaffar sig en angenäm förströelse med att låta stinga ut ögonen på den sängne Hugleik. Bland de förändringar, som Hr G. tillärit sig wid den historiska sanningen, gläder han sig mest hjerligt öfwer denna: ty — så triumferar han i företalet — „här igenom har man undwikt att utan ändamål för scenen låta en af huswudpersonerna dö.“ Mellertid teror Hilda, i mänskener, sorgbunden omkring i „en wild trakt, mellan högga berg“ wid Upsala; och det är tid, att Starkader griper sig allwarsamt an med Jorunds förbättring. Han uppsöker Hilda mellan bergen, loswar henne att Jorund „skall manad bli till sina pligter,“ skickar bort henne att samla Hugleiks kämpar (som stodo bakom andra berg), och håller en beswårjelse så kraftig, att „åskan höres, eldflammor uppstiga ur jorden“ och „Jorund inskommer i yttersta förwiring,“ — emedan beswårjelsen uttrar på honom den werkan att han kallar Hilda „trolös“ och tror sig höra sänger, som sira hennes bröllopp med Hake. Hans patheticke tal wid detta tillfälle och Starkaders anmärkning dertöfwer förtjena ett rum i denna exposition, ehuru lång den redan blifwit:

Jorund.

„Nej, jag skall bryta in bland bröllopps-
skaran,

Mitt swärd skall finna wäg till Hakes hjerta.
Då skall hon se sin brudgum i hans döds-
kamp,

och höra ropet af hans sista suckar,
och lida tusen qwal af sin förwiflan,
och dö, — och wakna för att åter lida.

(Skannar och utbryter efter någon tystnad)

Ud! återger min hämd hwad jag förlorat?
Wär Jorund mera säll om Hilda lider,
— — — — —

Nej, hopp om sällhet! hopp om lugna dagar!
 I ären icke mer för Yngves son!
 Allting är dödt; min kärlek endast lefver,
 och tomheten, och gvalet! — Hilda! Hilda!
 (Sjunker ner, utmattad af sina kån-
 flors håstighet.)

Starkader.

Den vilde stormen är förbytt i smärta.
 Nu våd om Årans kånflor i hans bröst.“
 (sid. 96.)

Till detta ändamål nedkallar han några flug-
 gor of Ynglinga-ättens äldste Konungar och
 Barder, hvilka på molnen swåfswande upp-
 mana den afdånade Jorund att fördrifwa
 Hake. De anföra bland annat följande skäl:

„Hvem känner ej wårdet
 Af Nordisk dygd?
 Hvem lyfter ej swårdet
 för fosterbygd?“

och då Jorund ännu besinnar sig, kloga de:

„Det har då flytt
 det Götiska modet,
 och Ynglinga-blodet
 är förbytt!“ (sid. 97.)

De sista orden gripa honom i hans innersta;
 han „rusar opp“, ropar:

„Ännu är Jorund wård det namn hans sä-
 der burit“ — (sid. 98)

lofwar, att hans „mål skall Nordens frihet
 vara“ o. s. w. Nu återkommer den till kti-
 gare förklädda Hilda, och berättar att „det
 tappra folk som denna nejd bebor“ är sam-
 ladt i hopp „att finna här en son af Yngve.“
 Jorund svarar: „Du honom sunnit“ — och
 spaserar bort, sedan han sjungit en Trio
 med henne och Starkader. Öfwer dessa säll-
 samheter lemnar Förf. i företalet denna
 förklaring: „För att förmå Jorund till verk-
 samhet beslutar Starkader att uppreta hans
 swartssjuka, och sedan han gifwit den

högst spänning åt hans kånflor, leda
 dem på ett annat föremål.“ I sannting,
 en egen väg till patriotism! Det bästa wid
 allt detta är, att Starkader (eller Hr Grans-
 berg) har i denna scen glömt hurudan
 Jorunds sinnesförfattning war i den scenen,
 der han sist wisade sig (1. Akt. 8. Scen.):
 ty der wille han af alla krafter strida mot
 Hake, men affod derifrån på Starkaders
 egen uttryckliga befallning. På det sållet
 spelar alltså Jorund en bättre roll i tragedien,
 än i företalet *). — Sista Aktens första scen
 föreställer Hakes borg. Ganfka öwäntadt
 hör man der den öfwerdådige Wikings, höf-
 dingen sucka till en af sina män:

„Jag wunnit hwad mit hjerter efterstråfwat,
 men är jag nöjd? Nej, min wån!
 Den sällhets dröm, som för min tanke
 swåfwar,

för mig är lika fjerran än“ (sid. 101.)

En så beskedlig wiking står wist icke ihjäl
 många menniskor. Man förkunnar honom
 Jorunds antåg; han rycker ut och Jorund
 besegrar honom bortom scenen, under det den
 blinde Hugleik ledes omkring på ett sålt af
 någre Barder, som se och förälja hur det
 går till i slagtingen. Jorund tillhjuder
 Hake fritt östäg ur landet; Starkader äters
 kommer och hjuder honom å Hakes wågnar
 wälja mellan Hilda och Upsala thron. Jo-
 rund will wäl ej gerna mista Hilda, men än

*) Förf. tycks i företalet till sitt skådespel öfta
 ha en annan plan för ägonen, än den han
 följt i sjelfwa drammen. Så t. ex. ser man
 af företalet, att Hilda och Starkader „upp-
 sökte Jorund“, då den senare gick att „för-
 wå honom till verkfambet.“ i skådespelet
 åter stikar Starkader Hilda åt ett annat
 håll, och låter sedan Jorund inkomma
 till sig på scenen.

mindre Swiathob; han frågar med mycket skäl: „är wäl Hilda detta offer wärd?“ då hastigt den förklädda Hilda utmanar honom till enwiges-kamp för Hildas ära. Sedan de sjungit för hwarandra åtskilliga beweckliga saker, finner Starkader de begge åsflände wara tillräckligt pröfwade, och tager hjelmen af Hilda. Naturligtwis försonas de; och sedan de betraktat huru Hake, under mycket skryt och prål, bränner upp sig på sitt härskapp, förenar Hugleik dem och man sjunger:

Chor.

„Hell Nordens Drott!
Segerar blott
och folkets trefnad
teckne hans lefnad,
ware hans lott!

Rigarne till Tårnorna.

Wi skola freda edra bygder,
och kufwa wäld och tyranni.

Tårnorna.

Wi skola mana er till dygder *),
och sjelfwa er belöning bli.

Chor.

Hell Nordens Drott!
Seger och trefnad
Teckne hans lefnad,
ware hans lott!“ (s. 114, 115).

Wi lemna nu åt våra läsare att dömma, huruvida den fruktan kan wara grundad, som Förf. yttrar i företalet, att han „kanske icke nog lifligt kunnat skildra det intryck som begreppet om ett Öde bör göra på sinnet.“ Starkader säger sid. 113, att han har „styrt Ödet & wilja“ hela pjesen igenom: när nu Hr G. har styrt Starkaders, så begriper

*) Dygder och Dygder rimma i Hr G:s skaldestycken wist en million gånger mot hwarandra.

man lätt, att denna tragedi kan friskännas från all fatalism. Men då Förf:s företal innehåller så många omständigheter, som till skådespelets inwärtas sammanhang tjenligast hade placerats i sjelfwa handlingens utveckling, hwarföre har han ej så gerna, i likhet med Euripides, ställt företalet såsom prolog i spetsen för sin tragedi och låtit det deklameras på theatern? Wi försäkra honom, att detta företal skulle kunna förwandlas till lika poetiska och taktfulla samber, som alla hans öfriga.

Hr G. finner detta omdöme förmodligen fiendligt. Wi wänta oss att så höra nya utrop om ensidighet, om intolerans, om despotism i literaturen o. s. w. Men skönjes då någon egentlig handling, katastrof, karaktersutveckling, i allmänhet plan i denna oformliga massa? Eller märker man någon lyrisk inspiration, som ställwis öfverflyter dessa brister? — Historien är i högsta grad misshandlad. Hwad har blifwit af den herrlige Hake, som i Sturlesons berättelse öfverglänser alla sina fiender? Hwad af Starkader hin Gamle? Sjelfwe Hugleik, om hwilken Hr G. (se företalet) inbillar sig att han försködat hans karakter, är han icke här förnedrad till en seg usling, då han i Unglinga-Sagan likwäl rågar ut emot Hake och kämpar manligen? Har Hilda någon gnista af personlighet eller lif? Och Jorund Han led stultigen, som man wet af Heims Krängla *), det misddet att bli hängd; männe icke denna underrättelse blir än mera trolig, sedan man läst den karakteristisk, som Hr Granberg nu benäget lemnat oss?

Enligt hans yttrande i förordet till sina

*) Unglinga-Sagan, 28 Cap.

Skaldestycken, vill han af hwar och en recensent, som icke berömmar honom, få ett råd — „was er soll?“ Wårt svar är lika enkelt, som wälment: han bör aldrig skrifa en vers mera; utan fast hellre betänka hwarden store von Dalin *) engång sann skälige att anmärka om Dimmets natur. Densligen: „Nim göra en behagelig werkan hos en tänkande Skal; men äro ett förderf hos en tanflös qwädare.“

A.

Mågarna. Komedi i Fem Akter, af Etienne. Öfversättning af H. N. Kullberg. Sthm. 1814. 111 sid. 8:o.

Ett theaterstycke af blandad vers, blandade rim, och blandad syntax. Rhytmen och innehållat äro annars profaiska. Det senare är följande: En gammal köpman har warit nog enfaldig att öfwerlemna sin förmyndighet åt twenne sina mågar, till erkänsla hwaraföre de förbundit sig att herbergera honom på gamla dagar turwis, hwartannat half-år. De ledsna derwid, bemsäta honom illa; han skall flytta från den ena till den andra mågen, just då denne tillställt ett stort kalas, som är orsaken, att han ej för ögonblicket kan mottaga swärfadern, hwilken således blir huswill. Men i samma stund kommer Öder — man skulle trott att det hwarken kan eller får spela en roll i denna theatergenre — den förskjutne till hjelp, uppträdandes i en gammal Skeppsredares person, som för detta

*) Minnelse af Swenska Skaldekonsten, Sw. Witterb. Akad. Handl. I, Del. s. 106.

warit „Kompagnion med swärfadern.“ Denna är en wanlig Sfflandisk-Rotzebuisß braskarl (Wiedermann), som wet råd för allt, är rik, plump och tilltaggen. Läsarn förstär då lärt, att han steter theatersträckt i mågarne och bringar dem för swärfaderns fötter — hwarmed stycket slutas. Läsarn förstär ock, att i ett sådant theaterstycke måste finnas en eller annan fåfång fru, dum och ädelsinnad älskare, nåsvis och hungrig bejsent samt ett eller annat godt hjerta — derwid behöfwer ej Rec. uppehålla sig.

Rec. har länge undrat, om icke detta slags otheatraliska theaterpjäser — af hwilka man sett hundrade, när man sett en eller två — engång skulle upphöra att förnija allmänheten; om icke denna allmänhet engång skulle allvarsamt ledsna wid, att se det som ma enformiga hwardagelif för penningar på theatern, som hon får för intet se hemma i sina hus. Ty Rec. kan ej förstär, huru dumma föräldrar, snåla köpmän, elaka förmyndare, tafatta älskare, högmögiga borgare-hustrur, giftsjuka tanter, pjåkiga pupiller, nåsvisa drängar och nåbbiga kammarjungfrur m. m. m. — huru alla sådana, i allmänna lefwerket ointressanta, tråkiga och odrägliga wareser, kunna från skådeplatsen blifwa intressanta, eller ens drägliga, när de dertill med framställas så ramt hwardagliga, som de i allmänna lefwerket befinnas. Rec. kan icke heller inse, hwilken annan moral (emedan man kallar dessa theaterstycken moraliska) står att hämta af dramatiska rade hwardagsdumheter och dårskaper, än af dem, som utom theatern omgifwa oss. — Öfwerst har Rec. undrat, om icke äminskone de bättre af våra Aktror och Aktriser engång skulle finna konsten öwärdigt och förnedrande, att wara sådana speglar och karrikas-

turer, i hvilka hvar och en af ofwanuppräknade hvardagspersoner kan se och igenkänna sin lilla hushliga sänighet, dårskap, nyct och tafattihet m. m.

Hwad första anmärkningen angår, så har Nec. med sågnad sett, att smaken för dylika theaterprodukter märkligen börjat afstaga i hufvudstaden. Den så kallade komedi Nec. nu anmår, till tendens och karakter hvarken sämre eller bättre än andra af det slaget, har under nuvarande theater-år, tillika med dessa andra, haft ett ganska litet tillöpp af åskådare: och Nec. skall icke bedraga sig, då han spår Dramatiska Theatern ett stigande misöde allt framgent i detta fall, så länge dess artister hårdnackadt hålla sig till sådana dramatischer, som Hr H. A. Kullberg och hans föräbröder.

Efter denna afvikelse må följande meddelas, såsom prof på denne Hr Kullbergs öfversättning. Skeppsbredaren håller en föreslåning för den esterlätna svärfadern, så lydande:

„Så går det, kära bror, när fadern inte tänker,

Men är så slat, att han åt barnen allting skänker.

Nej, att förwisa sig om deras tacksamhet, Vår man dem hålla jemnt i undergifwenhet.

Och om du mig ej tror, så följ mig hem —
åt bara:

En Kung mer hastigt lydd, mer wördad ej kon vara,

Och dersför (likwål?) är jag ej en strång, orhöfslig far;

Men jag min egendom i egna händer har;
Jag sjelf har samlat den, och jag skall sjelf den njuta,

Det swår jag heligt på, tills mina dagar fluta!

Den är en narr, som först sin mesta lifs-
tid spar (?),

Men ger ifrån sig allt på sina gamla bar.
Det första utaf alle är att ha friskt med
pengar,

De skapa om ens fel till dygder ganska lätt;
Det ser jag på mig sjelf, jag gör ej alltid
rätt,

Jag snart förhetisar mig, ger till och med
ut slångar,

Är ond som fan ibland, och detta tycks mig
flå:

Om jag ej wore rik, hwad wore jag? — ett
få!! (!!)

Hvilken Skeppsbredare skulle ej, med eller utan tillhjelp af ett rim-lexikon, kunna göra en lika läsbar, lika poetisk vers, af sin brescopiebok och sina fakturer?

Inledning till en Närmare Kännedom om de så kallade Urartade Veneriska Slukdomarne och deras fordom Bruktiga Behandling medelst Swälkur. Af P. G. Eder (Schjöld, Medic. Doct. & Magist. Chir. Sthm. 1814. 128 sid. 8:0.

En bok, utmärkt genom djup åsigt af människolifwets förhållande till universum (se isynnerhet sid. 3-6) och genom en widsträckt och grundlig erudition. Förf. har nemligen efter Paracelsi, sid. 114 citerade, råd: Es steht einem Arzt vbel an, der seine Kunst von den neuen Nöhren lernet. Dann wann die letzte Post kompt, mit rechten Unterrichtung, so ist dein Kirchhoff schon volle — icke försmått att rådföra

sig med sjelfwa Medeltidens, wanligtvis för-
aktade läkare; och har funnit sig rikt belönad
för sin möda. Den sats från hwilken Förf.
utgår, är, att under namnen: urartade
Veneriska sjukdomar, inbegripas sådana, som
icke stå „i nödwändigt sammanhang med
egentlig Venerisk sjukdom (Syphilis, Lues
Venerea).“ En af dessa är den hos oss be-
kanta, så kallade Radesyge, Bondfran-
soser eller Saltfluss, hwilken Förf. med
Hensler och Callisen antager vara intet an-
nat än den urgamla Spetålskan (Lepra,
Elephantiasis); och bewisar detta (sid. 10:37)
genom jemförelsen mellan de nyaste observatio-
ner, nemligen de af Läkarna i Sverige till
Sundhets-Collegium ingifna berättelser (tryck-
ta i Sammandrag, Stockholm 1813) om
Veneriska Sjukdomens förändringar och ur-
arter, och de gamles beskrifningar på Spe-
tålskans symptomter och frambringande anled-
ningar. Den andra, oriktigt under ofwan-
nämnda allmänna rubrik upptagna sjukdom,
antager Förf. vara en af qwicksilfrets o-
mätliga och owettenskapliga användande mot
verkligt Veneriskt (Syphilis), uppkommen
egen art Merkurial: Sjukdom (sid. 39:62).
Detta i Förra Afdelningen. — I den Senare
wisar Förf. huru, sedan läkarna funnit den
förderliga werkan af qwicksilfret, de tillgre-
po Guajacum, och då de funno des goda
inflytande på Merkurial: Sjukdomen, försök-
te, fast så långt, des hjälp mot äkta Syphi-
lis. Emellertid användes icke Guajac:kuren
ensam, utan i förening med Swåltkur, un-
der hwilket namn den dock ej hos de Gamle
får påkas (sid. 64 Not. o). Den kallades
först Guajacum (des beredn. se sid. 89 Not.
q); men sedan man funnit, att till dekokt
äfwen kunde användas Cassaparill (beredn.
se sid. 89 Not. r) och Chinarot (beredn. l. c.

Not. s) fick den namn af Drickes:kur. Att
den dock icke är annat än den i senare tider
hos oss så kallade Swålt:kuren, wisar Förf.
i det högst intressanta andra Capitlet af
denna Afdelning; hwaraf följer att Doktor
Winslow, hwilken, sedan des användande
länge varit bortglömdt, åter införde den i
praktiken, således icke är des förste uppfin-
nare (sid. 84); utan att den twertom „i
många afseenden fordom varit långt wettens-
skapigare och klokare behandlad än nu“ (sid.
114); hwarpå såsom exempel Rec. ej kan
neka sig att nämna det så djupt fundna med-
let, att genom hörselens och tuktens angenäma
tillsfredsställelse, på något sätt gifwa Städe-
stånd för kroppens lidande genom hungern
(sid. 95). Och i sammanhang härmed bör
det ej med stillatigande förbigås, att den af
Dwackelswäre bland Allmogen så ofta mot
Radesygen använda Einober:rd:kuren, är ett
gammalt och af Masza år 1532 beskrifwet
medel.

Då således denna bok kan anses såsom
ett faktiskt bewis på skyldigheten att åter bläsa
dammet af de gamle Läkarnes bortglömda
skrifter, önska wi den ett talrikt publicum,
hwilket den äfwen förtjenar genom en liflig,
omwexlande och dock i allmänhet wettens-
ligt god stil. Wigtig är den äfwen för de
mångfaldiga och fullständiga utdragen ur nu-
mera sällsynta skrifter af Fracastori, Gerus,
von Hutten, Masza, De Vigo, m. fl. som den
innehåller.

Såsom Bihang äro till slut (sid. 115:
128) de under 1:a Afdelningens 2:a capitel
åberopade Berättelser ifrån Läkarna i Niket,
i utdrag astryckta.

N ä t t e l s e :

Sid. 263 r. 15 st. physische, l. psychische.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 22.

Erbdagen den 4 Juni

1814.

R e c e n s i o n.

Horatii Satyret och Skalde-bref, öfversatta af G. (udmund Jöran) Adlerbeth. Schm. 1814. 179 sid. 8:o.

I likhet med dessa Swenska herrar, hvilka fordom af befattningen med rikswårdande wärf och Statens wigtigaste angelägenheter ej afhöllos, att icke blott sträcka sin hägnande omwårdnad till hwarje gren af de yrken, som då omfattades under det widsträckt uttrycket wittet, utan äfwen att med framgång sjelfwa deruti deltaga; har Friherre Adlerbeth ät sitt fosterlands literatur äret hemburit en dyrbar gård. Så många förhoppningar än detta berömda namn på titelbladet genast väcker, tillstår Rec. att han verkligen funnit dem öfverträffade. Rec. som någorlunda tror sig känna Frih. N:s förra Öfversättningar, wägar, sedan han med lika sorgfällighet studerat förewarande, tillerkänna denna ett icke twetydigt företräde framför de äldre. Man torde i början förundra sig öfwer detta omdöme; ty knapt är

någon, som ej anser det wida swärare att af Horatii skämtande luta gifwa ett echo, än af Virgillii frigiffa tuba eller af hans landtliga oboë. Rec. är af samma tankar, ehuru han icke misfänner de swärigheter, som en tolkare af Virgilius har att öfwerwinna. Mellertid söker han icke orsaken till dessa skade swärigheter, som möta wid omflyttningen af den Venusiska Skaldens mest originella dikter (Satirerna), hwarken i det honom egna lärnsfulla, sentensrika stilsättet, eller i Skaldeartens egen natur, eller i afståndet af twenne årtusenden, hwilkas mörker numera öfwerhöljt så mångt lyckligt drag, så mången träffande syftning, som af samtiden förstods och skattades; — utan i wårt språk — lynne? — eller ännu bristande odling.

Orsaken till modersmålets oförmåga för allt komiskt uttryck, är wäl förnämligast den förunderliga olikhet, som ärfiljer skrifts och umgänges-språket och gör dem, snart sagdt, till twenne olika språk. Nästan synes det som den kalla Nordlångorn, då han muntligen will meddela sig, skulle anse en listig,

målände öfverklädning af sin tanke, af det nakna begreppet såsom en onyttig lura, helt och hållet sorglös om formens prydlighet. Deremot höra vi ej utan förundran hvarje utländning, t. ex. hvarje bildad Fransos uttrycka sig med en liflighet, en eloquens, en phraseologie, att vi tro och höra en af deras bättre skriftställare; hwaremot Tyfken bejenar sig af de djerfwaste bilder, de mest utöfla ordasätt, en prakt i diktionen, som brukad af en Swenssk i dagligt tal, skulle anses för den lösligaste affektation, och hos wisa individuer af denna nation utan twiswel också är det. Deremot hoswa våra senare författare genom en falsk rhetorik lika mycket aflägsnat sig från tal-språket, som våra societeter allmer synas aflägsna sig från de skrifwande. Och våra theatrar! Aningen är tonen så pedantiskt styf, att all illusion genast försvinner, eller, såsom wantigt, så syntoriskt förvirrad, så osmakligt naïf, så Eckligt naturligt, att man djupt harnas att från theatern (som borde wara språkets bild, Holsa) så höra sitt språk misshandlas. Våra komiske författare synas Nec. i allmänhet följa en oriktig väg: genom härdragning af grammatikan, t. ex. genom ordens ställning i singularis, i stället för pluralis, tror man sig bäst hämo det fria umgänges-talet: då Nec. twertom är öfvertygad, att denna likhet, till en icke ringa hämnad för holspråket, närmast derigenom wunnes, om man här upptoge de många för skribenten bristande ord, de träffande wändningar och ofta snarika uttryck, som dels finnas i umgänges-pråket i allmänhet, dels i särskilda dialekter.

Frith. U. har walt denna väg; och genom begagnandet af de tillgångar, som wårt språk (hittills en af naturen gynnad wildmark, hwarj man i stället för annan odling,

planterat en mängd utländska plantor) inom sig sjelft äger, lyckats att orwunget återgifwa månet ställe, som utan denna dristighet för blifwit öfverskräbart, dels äfwen, genom efterdömet werfeligen widgat holspråkets gränser, t. ex. Sat. I. III. 62: ända fram (simplicior); Sat. VI. 25 och fl. st. starbråket (bruma); hwartill wi räknas apostrofpheringen af honom till 'n (Döda'n) o. s. w. Så mycket mer hade Nec. önskat att en mängd främmande ord undwiktis, hwilka wäl öka lifligheten af den otwunna tonen, men misshaga der de kunnat undwikis, och wäcka saknad och blygsel, der man ej ännu för dem känner inhemska suppleanter. Bland många många, några så exempel: Sat. II. 11. 20: farceras, v. 120. våra fiffar, v. 7. rivasler, Epist. I. XVIII. 20. present, o. s. w.

Det äresfår att uppge stället, hwarför Nec. förmenter denna öfversättning äga ett synbart fördräde framför Frith. U:s öfriga. Och han söker detta stäl hwarken i öfversättarens för-färlig *) för detta Original, eller i den färdighet som winnes genom öfningen. Nej; blot i Öfversis öfweraste stället att behandla uskriften. En så mycken wördnad än Frith. U. i sin Virgilius misat för den store Skalden, synes han dock der, på icke så stället, warit nog eftergifwen för deras öfningar, som wilja hafwa en copie af en antik så slipad, att den äreskastar en spegelbild af sin omgivning. Denna method, lämpad på en skaldedikt, der uttryckets frihet och naturliga friskhet, med uppoffring af alla andra fordringar, för måste räddas, ger den Swenska öfversättningen af Horatii Sermoner och Bref, med bibehållande af den stränga formen, hwilken

Wieland (hvars öfversättning egentligen är en poetisk commentarius) engång för alla öfverräddt, ett lefwande behag, som Wos uppförat för sin samwetsgranna trohet och sin lysande verskonst. Det förstås dock att inga drag böra tilläggas eller utbyras mot skänmande, för urskriftens samtida okända; såsom då står Öfvers., Sat. I. IV. 15, bortbyter Horatii skriftstilla mot ett ark papper, eller, Epist. II. I. 113, låter honom skriva med penna och bläck.

Hwad versifikationens beträffar är den, såsom man i förhand kunnat weta, korrekt, målljudande och enkelt skön, utan att dock äga den episka praktiken, hvarsför Wos icke nog kan beundras. Äfwen derigenom gör den prunkande Wossiska herameter-byggnaden (likt ett marmortempel der man blott wäntat en konstlids anläggning) ett något besynnerligt afbröck mot en urbild, der enkelheten är allt och hvars upphöfsmän sjelf så litet generat sig med versens sligning, att man ej gerna mindra kan genera sig (t. ex. Ep. I. XIII. 10.) — I Bucolica och Georgica har Frih. N. tillåtit sig en frihet, som han sjelf ogillar i företalet till Aneis, som han genom giltiga bewis sökt förebygga och öfwerallt i detta sitt äldsta arbete undwilt: en mot medelstafwensens natur stridande daktyliseriing. Utom afstuden, som i denna bok öfwerallt behandlas som daktyl (t. ex. Sat. I. VI. v. 49, Epist. I. I. 37, v. 58), träffas sådana exempel på få ställen: såsom t. ex. Sat. I. 25. Middagen — o o; ty numeralia trettio, ättati äro ju tadellösa daktyler (Sat. II. III. 118)? Men alltid troché (Sat. II. IV. 13)? Uppenbart origtigt är mellestid accentens borttagande från ordet bryts (bryts af), ehuruwäl ljudfallet hwilar på ordet af, (Sat. I. IV. 61.) På ett annat ställe har Frih.

N. nyttjat första stafwelsen i Odödliga som fort. Rec. önskar, att detta allmänt måtte antagas, och tror att hwar och en som öfversätter Homer skall förena sig med honom.

Den berömda sorgfällighet, hwarmed Öfvers. sökt undwika alla hårdare consonant-möten, wet Rec. att wärdera, fastän han ej derpå lägger den wigt som en wis verskännare, hwilken i så hög grad misstänner grunderna för de Scandinawiska språkens versbyggnad, att han åter will upplifwa den gamla Nicanderiska widskryppelsen om positionen *). Ty, som bekant är, principen för den moderna versen förhåller sig till den antika, som kvalitet till quantitet. — Nog torstiga på daktyler hafwa dock några af Frih. N:s herameterer förekommit Rec. Denna trögare versgång har dock blifwit wald med affigt och efter grundsats. Men herameterens element är ju ändock daktylen; och wära trochéer ersätta ej de mojestätiska spondeerna? — Öförwäntadt möta oss här och der några versus spondaici, t. ex. Sat. I. IV. v. 47, ibid. v. 48, hwilka, såsom owanliga versförter, kausse i detta slags dikter bordt undwiskas; Horat. har, em Rec. ej bedrager sig, blott en af dylik art.

Rec. går nu att ansåra hwad han wid särskilda ställen funnit anmärkningewärde. Sjelf wet han huru obetydliga de flesta af dessa

*) Förbrytet beror icke språkets hårdhet eller stafwensens dryghet på consonanternas mängd utan på deras förhållande; man jemföre *avpos* (som ordet egentligen borde betä) med *ardpos*. Mycket wore här att tillägga, om någon twekan i detta mål hos någon annan kunde uppstå än hos den, som icke finner verskonstens triumf, den Wossiska herameteren målljudande. (Se Allm. Journ. 1814. No 112.)

anmärkingar äro. De må dock tjena till ett bewis af den noggrannhet, hwarmed han studerat närvarande bok.

Satyr. I. 1. 43:

Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem.
So, till en skär, hopsmälter hvar katt, som
minskas beständigt.

Tillägget af beständigt tyckes förswaga me-
ningen. Skalden frågar den Givige, hvad
det är mödan värde, att nedgräva en mängd
silfver och gull i jorden, och får derpå till
svar, att om man engång börjar röra ber-
wid, blir snart ingenting kvar:

Börjar man taga deraf, hopsmälter det snart
till en skilling.

v. 66. . . . populus me sibilat, at mihi plaudo
Ipse domi

. . . . Man hwiflar mig ut, dock här jag inom
mig mitt bifall

När jag är hemma

Wänne ej med mera trohet:

Folket hwiflar mig ut, men jag klappar sjelf åt
mig bifall?

III. 21. Någon, när Menius fråckt baktalade No-
vius, sade:

„Bligs du ej? Wet du ej sjelf hwem du är?
Hwad tror du dig ofänd

Småda?“ — „Men jag, war Menii svar, för-
låter mig äfwen.“

Det af Öfvers. tillagda ordet äfwen står ej
alldeles på sitt ställe. Nec. åtskade det åt-
minstone förändradt till också, hwarigenom
uttrycket blir mera klart och familjert.

v. 32. . . . men i dygd fins icke hans like.

Originalet säger endast: at est bonus, red-
lig är han att ingen Bättre fins. (W te-
land: Er ist dafür Ein Biedermann.)

v. 73. Will du att ej din lupp skall skadas af
wänner med misshag.

Få läsare skulle, utan den tillagda noten,
gissa att det förwärande ordet lupp wore

fransyskt (louppe, föttvärt). Ingen ålskar
mer än Nec. rikthandet af wårt språk: men
de selande orden böra wäljas antingen ur de
Germaniska tungomålens gemensamma moders-
språk, eller ur något af Swenskans syster-
språk, eller också (hwad som mest blifwit försum-
made) ur inhemska provins-munarter, dock
så att hwarje ord genast, äfwen af den o-
lärde begripes. I annat fall är ordet dödt,
och ingår sällan i språkmågan. I nödfall
torde det endast kunna anses wara tillåtet,
att allenast ur Götiska eller Fornswenska
upplifwa ett ord, hwars betydelse ej genast
är hwar man bekant. Klart är derför, att
Frib. N:s uti Georgikerna wägade och äfwen
här förnyade försök (Sat. II. 11. 42.), att
ur Tyskan upptaga Lber för wildgalt, är
likaså förkastligt som det här tablade Lupp.

IV. 44. Sådan heder är gjord för dem som na-
turen begäfwat

Med en Gudomelig kraft af wdt så wäl som af
sinne.

Deßa, i sig sjelf wackra verser, upphinnia
dock icke ur Kristens majestät:

Ingenium cui sit, cui mens diviniar atque os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.
Nec. är owis om följande förändring werkli-
gen är lyckligare:

Detta ärande namn gif den som lefwande sinne
Fick, och gudomelig anda och wdt att förkunna
det stora.

VIII. 8. (egentl. 9) . . . ur de krypen (som) dem
hyst . . .

torde heta: Kyffen (angustis cellis).

v. 38 (39). Her Öfvers. bortragit en man
ur det lysande sällskap som här nämnes, eller
(ifall Scholiastens förklaring är den sanna,
som gör Julius och Peditarius till samma
person) ett af den förres namn, anmärkes
blott i förbigående. Äfwen Wob har setit sig
nödsakad dertill, af swärigheten att inrymma

alla namnen i versen, äfvensom Wieland, jag wet icke af hwad skal.

IX. 1. Efter min sed gick jag på den heliga gåtan . . .

fånshanda hade ordet på bordt utelemnas, då frågan är om en wis gata.

v. 23. . . . Hwem kerswer wäl flere
Berfer så fort som jag? Hwem dansar så lätt
och så ledigt?

Hwad jag författar, tror jag Hermogenes läser
med afund.

Den sista versen är tydligen origtigt öfversatt: (invidet quod et Hermogenes, ego canto). Denne Hermogenes war en bekant Sångare, som såwidt wi weta, ej gjorde anspråk på något slags författarskap. Utom det föreskommer canto skän i sådan betydelse. Alla, som Rec. rådfört, hafwa också denna mening: Och Hermogenes sjeff afundar mig hwad jag och sjunger.

II. 1. 75. . . Lucili snille och wår de (censum).
En anglicisän.

II. 42. Men det behöfs ej. Ebern (!) och buttan
afwa ju eckel.

I originalet recens Rhombus. Detta epithet, som här icke står utan affigt, hade ej borde utelemnas.

v. 57. Silvestria Corna. Öfvers.: båren af Hagtorn; Bosj: wilde Kornellen; Wieland: wilde Schlehen. Cornus tolkas wansligen i Lexica med Hagtorn (Crataegus Oxycantas). Sannolikt äro dock båda här feulten af Linnés Cornus sanguinea, Benwed, (enligt Stamberg, senare editionen, sid. 449). Men då det Swenska namnet Benwed, äfvensom landskapsbenämningarne Ekhas och Struff synas förmycket omelodiska att kunna användas i vers, tror Rec. att det Bosiska namnet borde bibehållas, då detta kommer närmast originalet och finnes

i de flesta språk; på Franska: Cornier, Cornouillier; på Engelska: Cornell-three; på Tyska åfwen: Kornellbaum; på Holländska: Kornelboom o. s. w.

III. 11. Hwad war det eljest wårde, att wälja
så lysande sällskap?

Eupolis, Plato, Menander, Arctifokus följde dig
fångne?

(Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum comites educere tantos?)

De fyra nämnda namnen i sista versen misshaga; förmodligen är också sammansättningen af Plato och Menander icke alldeles afstigtelsk. Följande förslag har äminstone ej detta fel:

Hwarsöre eljest packa Plato ihop med Menander?
Hwarsöre följde Archilochus dig och Eupolis eljest?

v. 96. . . . den som har hopat dem (refedomar-
na) samman

Är widfresjad, tapper och wis, rättträdig, och
konung.

Rec. inser ej af hwad skal Öfvers. gått ifrån
der allmänt antagna tolkningsfätter, som ger
denna mening, hwilken beror på en olika com-
matering af original-versen:

. . . och den som sammanhopat dem, han är
Rättwis, tapper, berömd. — „Och wis?“ — Och
till och med konung.

iv. 13. Wäljer du ägg för ditt bord, så mins
att alltid de längre

Äga en bättre saft och hwit are särg än de
runda.

Öfvers. har läst med de äldre: alba. Män-
ne ej dock skal är, att upptaga den nyare
gignimen: alta af alere (födande); eller
med Wieland och Baden (Kiddenh. 1793)
läsa alera i samma mening?

v. 17. Kommer i hast en gäst till astonepsuina-
gens tunna.

(Si vespertinus subito te oppresserit hospes).
För att äminstone något närmare uttrycka
oppresserit, föreslår Rec.:

Öfverkräfar i hast, obuden, en gåst dig om
qvällen.

V. 31. hustru och barn. Originalet: gnatus fecundave conjux. På fecunda, som Öfvers. förbigått, ligger dock en betydlig wigt; ty frågan är här, att uppökla en gammal barnlös man för att skaffa sig testamente, men deremot sly ett hus, hwarest gnatus erit fecundave conjux.

I Noten till v. 32 förmåles den seden att hellsas wid förnamn, nyttjas bland de förnammare. Men detta bruk, som, liksom hos oss, utmärker förtrolighet (hwilket också här är meningen), war wisserligen allmänt i alla stånd, som ej hörde till slafvarnes.

v. 47. . . . Kny, war smidig, beställsam,
Under det hopp, att en gynnande far må skänka
dig nåka

Rummet till arfwet, och du, när ynglingen sänkes
i grafwen,

Strax tillträdde hans rått. . . .

Ett fattigt drag har på detta ställe gått för-
loradt i tolkningen. Si quis casus puerum
egerit Orco. " . . . och det råkar så till
att gosen stupar i Orco."

v. 59. O Laertiade, quicquid dicam aut erit
aut non:

Divinare etenim mihi magnus donat Apollo.

Ey hwad jag skäddar förut är en wink af den
store Apollo.

Denna rad är konstlad och logiskt oriktig.
Hwarför ej helt enkelt:

Ey mig slawkonst förlänte den store Apollo?

I förbigående må anmärkas, att den twety-
dighet, som råder i förra versen, twifwels-
utan är sökt (i v. 60 bör då etenim utes-
lutas och i stället för donat läsas donavit).
I Editionerna borde således alla skilletecken
wara borta. Skada att den prophetiska twe-
tydigheten ej i öfversättningens kan härmas,

VI. 3. Stog. Hellre: lund (paullam silvæ).

v. 32.

. . . Esquilias dystra
Berg, dit jag wänder min säng, är äfwen ej frött
från bekymmer.

Noten som förklarar dystra, sprider mer
dunkelhet än ljus. Hwad som först borde
upplysas, hade wäl varit att Mæcenæs' pa-
lats war beläget på Esquilja.

VI. 21. Will du ej sluta i dag ditt grål? Mot
hwem är det lystadt?

(Non dices hodie, quorsum hæc putida tendant?)
Grål i husbondens mun till sin slaf synes ej
wara det egentliga ordet, äfwen icke under
Saturnalska festen. Ranske: „Will du ej
säga i dag, på hwem slikt otidighet lystar?"

v. 79. „ester war sed." Öfvers. synes
följt en annan läsart än den wanliga: uti
mos Vest er ait, ehuru meningen ej synes
wunnit genom denna förändring.

v. 95. När du med sum förwåning betraktar
Pausas tasta,

Bryter du mindre än jag, då jag gapar på Pla-
cidiani.

Rec. önskade orden betraktar (torpes) och
gapar (miror) alldeles omslyttade. (Jfr. Wof
och Weland). Infans swarar ock ej mot
sum förwåning. Elafwen är långt min-
dre artig:

„När du, din narr, ordrlig begapar Pausas tasta,
Bryter du mindre än jag, som beundrar Placide-
iani."

Ep. I. III. 14. An tragica desævit et ampulla-
tur in arte.

Wieland: Wützet, schäumt und sprudelt er
im tragischen Kothurn.

Wof: Oder durchtobt er die Bühne mit tragi-
schen Eifer und Bombast.

Edler b.: Eller, med dundrande röst, uppsäm-
mer han Tragiska qwäden?

Rec.: Eller rasar han fäckt och dundrar han än
på kothurnen?

v. 22. Ståbåd med smakens behag . . .
Begreppet af smak i artistisk mening är o:
äbelt och helt och hållet oelastiskt. De gamle
fallade den obling, som snillet underkastar sig,
Konst.

IV. 2. . . . i din landsbygd.
" . . . "In regione Pedana."

VI. 1. Den ryktbara sentensen: Nil admirari,
har Öfvers. uttryckt: Skattom ej något för
högt. Bof synes närmare träffat skaldens
mening: Nichts in der Welt anstaunen.

VII. 44. . . . Mihi jam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelles Tarentum.

. . . Roms prakt förfälar jag gerna,
Mer af det tyfka Tibur förnjid och det fiska Ta-
rentum.

Både Bof och Frih. A. Öfversätta ej jam.
Roms prakt är trivialt. "Det kungliga
Rom ej gläder mig mera."

XII. 2. . . . de skrifter ned som jag tecknat.
Signata betyder ej tecknade skrifter, utan
förseglade. I fall detta öfwen är Öfversis
mening, är den äminstone merkt.

XIV. 34. Jag blygs ej att jag svärmat, men
blygs att vidare svärma.

Nec laesse pudet, sed non incidere ludum.
Torde böra usträckas till en allmän sentens.

XV. Här har Öfvers. slottat 25:e versen
frånst, utan att sammanhanget nödvändigt
synes fordrat det.

XVI. Här är en måfning med ord . . .
Scribetur tibi forma loquaciter . . .

v. 8. Långa sträckor af berg framsläpa, som sil-
ias allenast

Genom en fluggig dal, så lagd, att den stigande
solen

Ser mot des höggra del, och hujumar på flykten
den wensfra.

Strålningen af orden: på flykten är icke bes-
daglig. Följande förjök kommer uskriften
något närmare:

Sedjor af berg framsläpa, som släpa sig blott
för en fluggig

Dal, hvars höggra del af den stigande solen be-
släpas,

Och hvars wensfra blir hujum, när på flygende
wagn hon sig sänker.

v. 65. Me; ty hwilken som styrs af begären,
leswer i fruktan,

Och den som råds, medgifwer jag ej att frubeten
tillhör.

(Non video; nam qui cupiet, metuet quoque;
porro

Qui metuens vivet, liber mihi non erit unquam).
Måne:

Äldrig! Ty den som önskar, han fruktar och;
widare den som

leswer i fruktan, han är ej fri, det drifkar jag
påstå.

XVII. 18. den bitande Cyniske tåflarn.
Aristippus och Diogenes tåflade wiste icke med
hwarandra. Måne misshandling för: tåflarn?

XVIII. 20. Öfvers. har öfwen här förble-
gätt ett par namn, som ej kunnat inrym-
mas i versen. (Sfr. Sat. I. VI. 33.)

v. 48. Så skall ditt aftonmål i hans sällskap
fryddas af mödan.

Cœnes ut pariter pulmenta laboribus emta.

Ledigare måhända:

Så skall du äta om qvällen din stek, som köptes
af mödan.

v. 52:3. . . . med manliga wapen ej uingås

Mera särbdigt än du (speciosus).

Sannolikare synes detta ord här betyda: med
mera behag.

II. I. II. fatalis labor beryder ej öfvers-
menskelig kraft, utan af ödet pålagda
mödor.

v. 17. Nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes,

Mödan wi hwarfen sett ej heller wänta din life.
Tolkningen är något matt.

v. 90. genomblåddra och läsa (lege-

ret tereretque). Man ser att begreppet af genomblåddring ej är Skaldens mening.

v. 156. Odling, smak, och konster: heter hos Horatius helt enkelt: artes.

v. 241. Hade nu honom, som bände så fint om konsternas alster

Eilhört granskning af Skaldernas verk och Museernas gäfvor.

Man förstår icke dessa verser; ty äro icke Skaldens verk också konstalster, Skaldekonsten ingen konst? Men Horatius skiljer med råga mellan videndæ artes (de bildande konsterna) och libri Musarumque dona.

III. 42. Ordningens dygd och förtjenst . . .
Hvarför ej: dygd och behag (Venus), lifsom i förra upplagan?

v. 82. Sångmön lärde din son . . .
Öfvers. synes wid denna Omarbetning följa en Rec. okänd text, ty ingenstädes har han sett en annan mening än den, som första Upplagan uttrycker:

Sångmön gäswan har skänkt . . .

v. 139. Bergen wändas med barn: hvad föds?
En löjelig råtta.

Det är skada att Öfvers. hwarken kunnat efterbilda det enstafwiga ljudfallet wid versens slut, hwarmed wankigen någonting sublimt uttryckes och här med lycklig ironi användes, eheller rimmet. Voss har imiterat beggedera: Kom doch heraus, Maus.

v. 338. Hvad som till tillfördrif skall diktas.
Till tidsfördrif är något annat än voluptatis causa. Man fördrifwer endast tiden, då den är beswärlig och odraglig. Greker och Romare trodde ej att

Skalbekonsten war ämnad dertill, hon war för dem en föråblande njutning (voluptas), en del af deras lif.

v. 341. Allt hwad ej leder till gagn ogilla de äldsta i folket.

Rec. tror icke att expertia frugis här betyder hwad som leder till gagn, (Åstwen Voss har zum Frommen), utan får nöst (matt, kraselöst).

v. 377. Så ock en Skalbedikt, ty den uppsans endast för nöjet,

(Sic animis natum inventumque poema juvandis).

För nöjet synes Rec. icke alldeles ädelt. Så som närmare originalet skulle Rec. föredraga: Så ock en dikt som uppsans, blott för att sinnet förlustas.

Ytterst må tilläggas, att wid de ställen, der Horatius tillåtit sig en frihet, som motsäger våra begrepp om anständighet, har Öfvers. iakttagit större warsamhet än någon af sina föregångare. Rec. är ingen wån af sådana slags dikter; men tror, att då de en gång finnas, en Öfvers. gör orätt, när han efter godtycke stympar sitt original. I sig sjelft är icke det djerswa, det egentliga i uttrycket, utan den retande målningen ofebblig: och då Frith. N. (företalet, sid. 4) sjelf ej tänkte sig andra läsare än de som äro urkristens språk mäktige, synes föga warit att befara, om endast de sjelfwäldiga uttrycken blifwit något mildrade, såsom hos Voss och Wieland. En upplaga in usum Delphini är denna bok ändå icke: ty 7:de Sat. i Andra Boken har Öfvers. hwarken welat hel och hållen utestluta eller derur kunnat borttaga särskilda stycken.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 23.

Lördagen den 11 Juni

1814.

R e c e n s i o n e r :

Gesjon. Skaldeikt i Fyra Sönger. Upsala 1814. 40 sid. med Anmärkningsgar. Regal = 4:0.

När den wördnadsvärde Biskoppen i Skalholt, Brynjolf Swensson, år 1643 på Island uppräkte den första och wigtigaste handskriften af Njhmiska Eddan, kunde han wäl, med all fågnad öfwer sin dyrbara fynd, swärligen inse hela omärligheten af des wärde. Nordens egentliga forntid war ända diti till en hemlighet för sjelfwa Norden; och af alla des gudamakter tycktes endast den stumme, ewigt tiggande Widar hafwa öfwerleswat Asarnes undergång, för att i tyfnadens boning *) undandölsa deras minnen till

*) Man kan lämpa på nordiska älderdomens så långvarigt fördolda tempel den b. Krisning, som i Grimnis-mal temnas om Widars boning:

"Hrifi vex

Oc há graf

Vidars land wídi." Str. 17.

den dag, då han, enligt de spådomar som i Böluspa och Grimnis-mal förkunnas, af Dornorna tillåts att uppträda såsom Segers faders och sina herrliga bröders hämnare. Det är bekant för hwar och en, som gör anspråk på någon kunskap om fäderneslandets háfder, att Norrånaspråket och en mängd af des helgedomar räddades hos de republikanska och historiskt sinnade öboarne på Island, under det de nychristnade beherrskarnes fromma vandalism i moderlandet lyckades att utplåna nästan alla hedniska minnen. Endast ättehögarne och runorna återstodo: men ättlingarne kände ej mer de hwilande stamfädernes namn, och bruket af deras höfsta öfwer förföljdes så länge af presternes misstänksamma öfver, att det slutligen alldeles upphörde, förmodligen ännu tidigare än det rena bruket af deras tungomål †). Ty först efter medlet af trettonde århundradet för

†) Längst bibehöll sig Nordens gamla alfabet på de rökbara runskafwarne, hwilka nyttjades af de kunnigaste bland menigheten; i stället för de nu wanliga Kalendrarne.

Erlingade wid Swenska hofwet, på Sturle Thordarsons harpa, de sista liden af den Eddiska Drapan; han war hofskald hos Birger Jarl och hans son Magnus, den ridderlige hertigen, som sedan på konungatronen fick tillnamnet Latulås af allmogens kärlek. Den Swenska dialekten af Norrånan hade nu, genom mångfaldig inspfjelse af religiösa och politiska Risten, hunnit bli en så personligt utbildad dotter af det språk, som tillförene war gemensamt för hela Norden, att sänger i dess uråldriga munart ej längre kunde omedelbart begripas af folket. Också omtalas efter denna tid inanen skald i Switshod, och Isländarne upphörde att wissas wid dess hof eller sjungande genomwandra dess område. Wäl förswunn icke med dem ur våra hemlighetsfulla Fogar och bergsbygder den riffer af naturens och tidens lyanne, som afspeglar sig i nationala sagor och qwäden: de första inhemska dikningar, som wäret nära warande modersmål kan uppwita, de såkallade Rämpa- eller gamla Folk-wisorna, af hwilka de äldsta troligtwis uppkommit under trettonde århundradets sista decennier, följe nu på Bragaes Fornyrdalag, i hvars helgade rytm Eddans wisdöm till förre delen är förwarod*). Men det djupa wemod, som andas i nästan alla dessa wiser, idjer att de

*) Denna versform kallas äfwen Starkadarslag. Gudrunas klagosång öfwer Wolsungen Sigurd (Gudrunar-gräte) och Eywin, der Skaldaspillers ypperliga Hákonar-mål äro i den författade. Utom denna, som anses för den äldsta nordiska, och som igenom sin konstruktion närmast påminner om det Asiatiske ursprunget af Akenes språk och skaldskap, har Norrånan reenne andra wäsentliga versarter (Hättir): Foglag, Dróttkuädi och Runhenda.

icke äro en fortsänting af det stoltra, trofsta runewädet, utan snarare en dunkel elegisk reflexion öfwer undergången af Nordens sjelfständiga lif, öfwer striden mellan Christendomens sedliga ljus och de inhemska naturmakterna, hwilka nu blott i nattens skönning wägade framträda ur sina sista fristäder: lundarna, sjöarna och bergen. Ännu satt på Norrizes thron Ynglinga-ätten, härstammad från glömda Gudar, och först år 1319 gick dess sista teining på swärdesidan (K. Hofon Magnusson) till sin, sedan fjorton seker, i Godsheim boende stamfader; men från Smerige flydde med Norrånas-skalderna alla rediga underrettelser om denna äres gemenskap med landets fardna öden. Endast det genom E. Benzellii ärgård bekanta Registrum Upsalierse (från fjortonde århundradet), der förteckningen på de äldste Swia-konungars namn temligen öfwerensstämmer med Ase Frodes och Snorre Sturlesons uppgifter, wisar, jemförde med de förwirrade traditioner som framskina hos lilla Rimtrönikans författare och Orienis Olat, att några skugglika äminnelser från Akenes wälde ännu bibehållit sig i den förwandlade fosterbygden. Olyckligtwis uppkod ej heller i Christendomens morgonskund, innan tiden hunnit fördränka det hedsiska Switshods infödda fornqwäden och runskriften i det mörker, som öfwerhöljde Wals-hall, någon Swensk af måf igt snille och måf igt ålderdoms-kärlek, att teckna förfädernes bragder. Så äga Danfkarne i Saxo Grammaticus en landsman, som förherrligat deras förfarna hjeltelig i ett öfpartbart historiskt werk, grundadt på sagor, stenristningar, sänger och kristliga lemningar, hwilka intill hans dagar ännu förmodat bekämpa förgängelsen. Wäberligen är han ej ett mönster i kritiskt begagnande af sina urkunder, eller i

diplomatisk pålitlighet, och mot det råttmåttiga klander, som i dessa hänseelser drabbat honom, kan han icke försvaras; men han bör njuta en billig ursäkt i sin samtids synne, som owillkorligt förblandade det möjliga och det verkliga gränser. Måne äfwen Livius, om man kunde jemföra honom med t. ex. Puniska härdare, skulle b. så mot sådana befallningar inså den moderna gränserningens örnblid? och likväl, hvem erkänner ej den wäsentliga sanningen af hans måtning? eller bestrider, att det grunddrag blifwit hämtade från otvivelaktiga förebilder? Och när Livius icke kan helias från misstanken att hafwa inblandat dikter i sin berättelse *), må man ej medgifwa, att han är mindre ursäktlig än Sæo? Ty Augusti granna riddarwarf war ganska nyttigt och fördomsfritt; och den allena, som i en sådan tid bewisligen öfar och förförnar sitt folks bedrifter, kan förebrås för sanningens försälskning, emedan den hos honom är uppsättlig. Från denna hårda förebräelse kan war Johannes Magnus, annars en man af samwete och lärdom, swäriligen skänkans. Det gör nemligen en betydlig skillnad i ansvar, om en historisk författare är samtidig med Luther, eller med den af en ung religions gloria ännu strålande riddarälden, då Erkebiskopp Absalon fäktade i spetsen för Danmarks härar och Danebrogs; sanan nedsejnt ifrån himmelen. Också har den arme Johannes Magnus tillräckligt sätt umgälla sitt begär att råfå med Sæo i upphöjandet

*) Så har man t. ex. welat finna Roms räddning från Gallene genom Camilli påtåliga mellankomst, något romantisk, äfwen som åtskilliga föregående omständigheter wid stadens brand och Capitolii beslagring.

af nationaldran. Det är likväl ett födeligt fel, att sela af sosterlandskänsla; det är ett mindre födeligt, att aldrig upphöra med smådelser öfwer menniskor, som woro mycket bättre än wi. Adla naturers kännetecken ligger ej allenast i förmågan af stor förtjenst, utan ock i förmågan af stor förwiltelse: och wi må fryta lagom öfwer war skicklighet att undwika öfwerdrift, om denna skicklighet ej är en seger öfwer oupphörliga frestelser dertill. Man erinre sig härwid Atlantikans skymfede upphöfswan. — Nec. för sin del finner i Sæos arbete, oaktradt det mångaldiga brister, en så trogen teckning af Nordens gamla hjetewerld, som en catholisk andelig på ett främmande språk möjligt kunde uppställa. Och hwad Poesien enskilde berättar . . . ehuru lifligt wi nådgas änska wid de vittnesbörd, dem han sligtigt hämtar från nu förgåtne skalbesånger, att han behogat införa dem på deras urspråk hellre, än att öfwersätta dem på sin wackra, men parafrostiska Latin — igenkänner dock ej ett uppmärksamt öra öfweralle efterklangens af verkliga runofud? Eddan, Eglan, med flera talrika urkunder intygga, att man i heddendomen skref på sköldar minneswärda händer; ädlingarne ristade dem ofta på sparrarna och wäggarna i sina hus, och hvem känner ej Wigens flockar, skurna med runor i trädfiswor? Då wi nu af R. Wirgers företal till UplandsLagen, äfwen som af Wirhanget till WestgöthaLagen med smärta förnimma, att både dessa flockar och Lumbes urgamla lagsamling ännu wid slutet af trettonde århundradet woro i behåll: hwarföre skulle wi ej wåga förmoda med all sannolikhet, att äfwen Sverige, i Folkungarnes tid, förwarade helt andra och rikare historiska materialier, än wi kunna gifå till

af de forstiga underrättelser, som wåra med-
delrids-annalster lemnat of? — Men . . .
ingen Saxo kom öfwer dessa materialier:
också kände man före medlet af 1600-talet,
då Isländska literaturen blef bekant i Swe-
rige, ej mer om sina ättfäders lif och skalder-
konst, än att de varit blinda bedringar och
dyrkar tre afgudar, som kallats Thor, Oden
och Frigga. Såsom der då lefwande slägtet
war fullkomligt ofkyldigt i denna okunnighet,
och desutom war ett kämpsläge i studier
liksom i slageningar, omsattade det med så
mycket mer oegennyttig och brinnande öfwer-
den oförmodade möjlighet, som lofwade kun-
skap om den heliga Nordens hemligheter.

Men sedan Verelius gått till hwila i
den ättehög, som, hwälfd af fosterbrodern
Rudbeck, på Upsala kyrkogård under en wäl-
dig runehäll skyddar hans stoft; sedan Pe-
ringssöld följt honom till oddligheten, och
slutligen Åsven Björner och Thre: började
ett annat tänkesätt att blifwa herrskande för
dagen. Von Dalin gaf tonen att sökra
grundliga forskningar och antiqvariska mödor;
emedan han trodde, fastän sjelf ej be-
röfwad historiskt sinne, att man kan skrif-
wa en historia med bara geni, rätt fram
ur sitt eget hufwud, utan det beswärliga trådet
med gamla handlingars rådfrågande och pröf-
ning: på samma sätt som hans efterträdare,
den förflutna witterhets-periodens corypheeer,
trodde att man kan vara stor Literatör
utan beläsenhet. Den sista lemningen från
det historiska nitets tidehwarf är Lagerbrings
ypperliga verk; den colosala stit, trohet och
sorgfällighet, som framlyser der på hwarje
sida, wittenar att Författarens ungdom till-
hörde en annan litteratur, än den som han
wid sin lefnads afton såg gällande i sitt så-
dernesland. Man har gjort sig lustig öfwer

besynnerligheten af hans skrifart, öfwer hans
onddiga bemäddande att öfwerallt inblanda
egna berraktelser, som ofta äro yrliga, och
insfall, som ofra sakna roligheter. Hade man
med sådant tadel ådagalagt en egen högre
föreställning om den rätta häfdateckningens
ideal, som består deruti att saken talar alle-
städes och den skrifwande (för sin person)
aldrig, så wore derwid ingenting att erinra,
om ej den lilla omständigheten, att i denna
mindre lyckliga skrifart ändock innehålles he-
la den wäsentliga grundwalen till en full-
komnad Swensk rikshistoria, som ännu ej är
skrifwen; hwaras synes följa, att man borde
hellre offentligen tacka Gud för att Lagerbring
warit till, och sedan i stillhet sätta sig ned
att sjelf förfärdiga något bättre. Men det
är ej subjektiviteten i allmänhet, hwil-
ken twerom blifwit upphöjd till princip för
all förträfflig historia och kallad pragma-
tisk blick, som ogillas wid hans manér;
det är blott den Lagerbringiska subjekti-
viteten, emedan den smakar något af Ålders-
dom i ord och ordställningar. Man skulle
toga, om den wore drefwerad till de nymodiga
oratoriska krumsprängen, och man skulle wa-
ra förtjust, om den liksom Råhs, Granberg
och andra dylika småherrar uppnedwände cha-
rakterer, handlinger, uppgifter och åsigter,
för att wisa sig ny och genialiskt på histo-
riens bekostnad. Hvad helst en framtid
må uträtta i asseende på wåra häfder, Lager-
bring förblifwer likwäl den Swenska Histo-
riens egentlige fader; och wi böra bemöta
honom så, som man dyrkar en faders sifwers-
hwita hjesa, om och från hans mun, helig
af en lång erfarenhets wiädrom, ett och an-
nat jollerord skulle råja, att han närmar sig
till grafwens nya wägga. Skada blott, att
han med all sin lärdom ej ägde sinne för

mythologi och poesi, eller kunde inse, att Nordens fornkänedom hel och hållen hwilar på en klar åskådning af dess religion och sång. Von Dalin, sjelf något poet, inresterade sig mer för dessa ämnen; men beskwäm och lättförmig som han war, stannade han wid ytan, missförstod den sjelf och närade andra till missförstånd, samt bragte defutom genom sina qwickheter öfwer Björner m. fl. den antiqvariska entusiastmen i ett sådant wanrykte, att en antiqvarius och en fantastisk pedant blefwo synonymmer, insår den just wid denna tid från Frankrike hitförskelna goda smakens domstol. Också kunde beskyllningen för antiqvariskt raseri och historiskt gräl wisst icke hådanestefter drabba vår witra allmänhet; innan tidskriften Iduna utgafs, nåjde den sig ännu med namnen Thor, Oden och Frigga, liksom på 1500-talet, samt prunkade defutom med en Astrid, som aldrig funnits, och en af Freya wanskapad Fröja!

Dock . . . Iduna har återkommit till Smitthod; guldskimret af hennes ungdomsgifwande äpplen har redan börjat försköna den nya dagningen af Sweriges inre sjelfständighet, och med de strålar, som på ens gång upplysa häfderna och dikten, bebjär hon gemålens ljudande antåg. Norrånas sångens andar nedswäfwade till sina fordnas offerlundar, och Skalden låser äter, wid norrskenet som flödar från Idaswallen, ej allenaft Nornornas domar, utan ock de för Alarne förborgade gullstafor, som innehålla *Fimbultyrs ur-tida runor* *). Redan blicka de ädlare af deras ättlingar med förtrostan åt det tillkommande, och om wi ej wilsa förgräs af Blygd insår våra stamfänder

*) Völu Spá, Str. 61, 62.

i Danmark och Tyssland, måste det wäl nu vara tid att försöka hwad det Swenska allwaret förmår, sedan blott ett drift till wårediga föremål waknat hos nationen. Det bör ej förwäns, om Nordens qwinnor deladen låga, som Urda tände i Nordmannens bröst. De hafwa ej glömt, att deras moder Freya war alstrad ur trånadens element, eller att hennes slägtningar, sjöarnas tårnor, med strängspel och sång prisade bölsans sälla hemligheter. Manu beundra wi, bland lemningsarna från Nordens äldsta konst, det qwåde, der Brynhildis yppat sin magiska wertenfkap, och dela den klagan, med hwilken Aflaug och Gadrana frät sina begrärna riddares minnen. Och om i mensklighetens innersta helgedom, der den rena kärslan af det Ewiga uttrar sig genom satllets musik, — all stillnad mellan föns förswinner, och dikningens himmelska förwåga ej är bunden wid tillfälliga willkor . . . hwarfbre skulle hjeltinnornas exempel sakna efterföljd hos deras döttrar, när den moderliga harpoklangen återwände till deras fjällbygd?

Till sådana betraktelser föranteder of den Skaldedikt, med hwilken ett nordiskt frunimmer oförmodadt har riktat vår witterhet, och som ensamt genom sin åsytning skulle förtjena en allmän uppmärksamhet, om ej lyckligare skäl gjorde den berättigad till ett gladt emottagande. Författarinnan, Friherinnan Eleonora Charlotta D'Albedyhl, född Grefwiinna Wrangel, redan förut icke obekant för Swenska sånggudinnan, har till detta sitt första i stor dimension wertsälda fördrag walt en myth ur våra äldsta häfder, och på en berättelse i Sturlesons Ynglinga, Saga grundar sig idéen af hennes poem. När Odin war stadd på sitt tåg åt Norden och redan hade upprättat ett nybygge på

Fven, sände han Gefion, en af sina Di-
 ser, öfver Öresund att utredna hvad län-
 der wdl kunde ligga på des andra sida (nor-
 yfer fundit a Landa leytan). Hon kom
 till Gylfe, den dåwarande herrskaren i
 Swithiod, och erhöå af honom till stänks
 ett ofantligt plogsländ. Sedan begaf hon sig
 till Totunheim, och återkom derifrån med
 fyra söner, hvilka hon förwandlade till ox-
 skenader och spände för plogsländet, som
 på detta sätt fördes öfwer hafwet och sp-
 westigt ned mot Odins ö (Fven), i hvars
 granskop det nedsattes och blef ön Seländ.
 Skiod, en af Odins söner, fick henne till
 gemål; ifrån dem härstamma Danmarks för-
 sta konungar, och des urgamlä konungasäte
 Hleidra eller Lejre räknar från detta war sin
 anläggning. Men på det stället i Swiarike,
 der plogsländet war upptaget, danade sig en
 stor sjö, som kallades Lögaren (nu Mälaren),
 hvars sjärbar och bugter swara i mängd, läge
 och skapnad mot Seländs nås och uddar. Så
 förkunnar öf Sturleson, i kraft af Brage
 hin Gamlas wittsord, den betydelsefulla sa-
 gan om Gefions särd, i hvilken Höfattarin-
 nan med skal sunnit en sinnebild af Skan-
 dayas *) första odling. Men för att kunna
 fullkomligt behandla henne såsom en nordisk
 Ceres, har Höf. gjort historien till alla
 delar wthgift, lätit Gefion sändas omedels-
 bart ifrån Godheim till de wilda nordlandens
 inwånare, lätit henne såsom Odins dotter
 uppenbara sig med gudomlig prake först i
 Norrige, sedan i Swerige och sist i Dan-
 mark, samt inifrån antalet af hennes söner

*) Så kallas Skandien i de Indiska urkun-
 derna om Buddhas (Wodans, Odins) tåg,
 med sitt således riktigt i hemska namn.

till tre, hvilka nu erhöått namnen Nore,
 Swerker, Dan och beteckna Nordens
 trenne riken. I stället att gifva sig med
 Skiod, till hvars systor hon i poemet för-
 wandlas, uppstiger hon stulligen till himme-
 len i Seländska nybyggarnes åsyn, från rum-
 met der sedan Lejre upprestes. Första Sån-
 gen skilrar Alfaders öfwerläggning om Nors-
 dens sällhet, Gudarnes lefnadsäte i Asgård
 och Gefions affärd. I den Andra wtiar hon
 sig på Dostrefjället för en Normanna-pngling,
 Thuler, hvilken hon följer till hans hys-
 da och lär honom bruket af eld. Thuler,
 mild, wacker och tacksam, upphöjes af gu-
 dinpan till stamsader för Ribbinge-slökten.
 Tredje Sängen omfattar hennes uppenbarelse
 i Swithiod för Gylfe; honom och hans män
 underwisar hon i plöjningens konst och mång-
 falden af sådens användbarhet. Men då
 han tjuas af Gefions skönhet och, driftig
 af mjödet som han för aldrig smakat, yppar
 sin förmåna kärlek: wredgas hon och styr
 med den platsen der hon står, sedan hon
 gifwit namnen Wonde, Wasa och Örenstjerna
 åt de wisaste af Gylfes Drottar, samt, ef-
 ter årskilliga glada spådomar för dem, åsven
 tagit ett blidkadt affed af Gylfe. Hennes
 trenne söner, som först i denna sång ledsaga
 henne, undergå nu sin förwandling och bortföra
 henne med ön till bestämd ort, der hon i
 Fjerde Sängen syfelfätter sig med inråttan-
 der af en hel coloni, den hon sätter under
 Skiods befäl, och sedan, efter en profetia
 om Nordens framtid, försvinner. Brages
 ssa och Brangelsta slögternas anherrac upp-
 tråda wid detta tillfälle, och underrättas om
 sina ryktbaraste afkomlingar.

(Slutet följer.)

No I. Resa genom Norrige, af De la Tonnaye. Öfversättning. S:hm. 1814. 91 sid. 1210.

No II. Leopold von Buchs Resa igenom Norrige, åren 1806, 1807 och 1808; jemte ett Bihang ur Hausmanns Resa genom Skandinavien åren 1806 och 1807, en Tabell öfver Norriges Befolkning år 1801 samt Författarens (Buchs) Rese charta ifrån Christiania till Nord-Cap. Ifrån Toffan. S:hm. 1814. 417 sid. 810 utom Tabellen.

Det är icke tilligt att Norrige numera måste göra ett öfver anspråk på vårt intresse; hvarje underrättelse, som utvidgar vårt kännedom om detta land, bär därför med bifall och tackfämlighet mottagas. Den förste nämnda Resan blef företagen år 1799, hvarken i vetenskapligt eller i merkantiliskt hänseende, utan af en man, hvars enda ögnas märke det var att se mindre bekanta länder och aflägsna folkslags seder och bruk, och den fulländades ungefär inom en tid af sex månader. Man må således af denna beskrifning hvarken vänta sig någon grundlighet i forskningar eller djuphet i oordmen och beskrifningar; men den täthet i stilen och den känsla för den colossala, nästan underbara nordiska naturen, som här lifligt uttrycker sig, bär göra denna lilla bok till en värdkommen skänk för den delen af allmänheten, som mera läser för sitt nöje än sin undervisning.

Resan företogs norra vägen, från Dalarne, öfver Bjellarna och fortattes på de mest obanade vägar, öfver rysliga klippor och stormiga fjärdar, genom Trondhem, Bergen, Christiansand, Christiania och Freds-

eikehall åter till Sverige. Den börjades ungefär mot slutet af Augusti, och slutades, som det synes, wid början af Mars. Af Norriges städer har lefnadsättet i Trondhem mest behagat Förf. Han sätter dess egenartade gåfvelhet wid öfver det mera luxuriösa sättet att vara, som råder i Christiania, sid. 76. På förra stället träffar man också en mera jämt fördelad förmögenhet än på det senare. Bland ländfolket har han merendels endast i Dalarne funnit den oegennyttiga hjälpsamhet, som utmärker svenska bonden i de frän Stockholm mera aflägsna provinser. Deremot tecknas Strands och Fjällboarne i Norrige, hvilka mest lefva af jagt och fiske, såsom wässa häfwiltar. Norriska krigsmakten utgjordes, sid. 15, den tiden hafwa blifwit utaf 4 Dragonregementen, bestående af 4349 man och 2649 hästar; Infanteriet äro af 10 Regementen, hwilkas styrka utgjorde till omkring 29,000 man, utom 2:ne Skildpärre-bataljoner, hwardera af 480 man, en Jägare-corps af 567 man, och en artilleri-corps af 3299 man med 421 hästar. Desutom finnes en corps, kallad Nöds Volontärer, hwilken består af 2:ne kompagnier, hwardera af 150 man, och egentligen är ämnad till att försvara gränsen, hwartill koppargrufwan är nära belägen. — Äfwen Hr De la T. instämmer i det bekanta föregifwandet, att Norriges inbyggare skola i högsta grad vara passionerade för dans och spektakler; annars fann han mycket likhet mellan de Swenska och de Norriska sederna, isynnerhet hos dem som bo närmast Wermäländska gränsen. Af intressanta beskrifningar, utmärka sig de öfver Masströmen, sid. 5; öfver de kring Lewanger warande Strandboers oförwägna jagt,

sid. 6; öfwer Sundsjärden, sid. 26; öfwer järden öfwan Fillefjällen, sid. 65 m. m. Men den sid. 58 meddelade notisen, att i Bergen sållan någon sticka träder i brudstol förrän dagarna före sin nedkomst, läroer troligen wara mindre pålitlig.

Öfversättningen har icke alldeles kunnat återgifwa originalens rätta legerete. Sålom prof må det tilläras Acc. att anföra ett stycke, sid. 88: „Så snart jag fick fästningen Fredriksten i ögonsikte, swåfwade för min själ bilden af den hjelte, som stupade wid foten af dess murar. Denna fästning, som ligger på en hög klippa, dominerar staden Fredrikshall och den kringliggande nesden. Jag hastade att besöka den och framförallt det stället, der Konung Carl XII föll. Grefwe Schulenburg, kommendant i staden, war så god och beledsagade mig. Jag gjorde först en rund kring fästningen, sedan gick jag upp på en terrass, som de Swenske tropparne hade bestigit. Bredwid en liten flans (Gylbendöve), som de bemäktigat sig,

gjorde man mig uppmärksam på ett litet kors af sten, på ungefär trehundra stegs afstånd ifrån wallen. Detta war just det stället, der Konungen träffades af kulan. Flera fots djup snö hindrade mig icke att wandra dit; på korset stod Kriswit: Beleiring d. 11 November 1718. — Då Sir Sidney Smith för några år sedan besökte detta ställe, föll han ned och kyfste jorden. Wid första åsynen deraf, erinrade jag mig det motto, jag en gång under mina resor sett omkring Carl XII:s bild på en silfverdosa, som tillhört en Swensk bonde, hwilken warit en af denne hjeltens soldater: Sperent nulla videre parem secula Carol. XII. D. G. Svec. R. Occubuit d. 30 Nov. 1718.”

Slutligen må anmärkas, att en och samma General, sid. 9, kallas Kragh och sid. 13, Kraagh. Dessa olika rättstfrensingsfäit göra i Danska språket en betydlig skillnad.

(Slutet e. a. g.)

Utländsk Literatur. 1813.

A View of the Progress and present State of Animal Chemistry, by Jöns Jacob Berzelius, M. D. Professor of Medicine and Pharmacy, &c. &c. — translated from the Swedish, by Gustavus Brunnmark, D. D. Chaplain to the Swedish Legation at the Court of St. James's. London 1813. VII och 115 sid. 8. — En öfversättning af Professor Berzelii Tal wid Präsidii nedläggande i Kongl. Wetenskaps Akademien i Stockholm 1810. Öfversättaren — hvars

många förtjenster mot sitt fädernesland äro allmänt kände — har, då han welat göra Engelska Nationen bekant med en berömd Swensk Wetenskapsidkares skrifter, en ökad rätt till sina landemåns erkänsla. För att stadga öfversättningens scientificke correktitet, hade Hr Br. anmodat twenne Ledamöter af Royal Society Dr Th. Young och W. Allen att genomläsa densamma, innan den lades under presen. (Föret. s. vi.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 24.

Erbdagen den 12 Juni

1814.

R e c e n s i o n.

Gefton. Skaldedikt i Fyra Sånger. Upsala 1814. 40 sid. med Anmärkningsgar. Regal = 4:0.

(Slut från N:o 23.)

Då Författartimon i behandlingen af sitt ämne således tillätit sig äfkilliga åsdringar wid Sturlesons uppgifter, har hon endast begagnat Kaldernes allmänna rätt, och deremot är ingenting att påminna. Man kan icke neka denna plan förtjensten att wara inom sig fulländad och sammanhängande. Det blir en annan fråga, om den är den bästa, som kunnat wålas? — Det förtredde i odling, som här tillägges Sveriges inwånare framför Norrrikes wid Gylfes tid, synes nog otroligt och grundas på inga urkunder. Twertom underrättar oss Fundin Moregur, att Norrige redan då, när Gylfes farfar Gore delade Skandiska halfön med sin broder More*), war söndradt i små

riken, som beherrskades af konungar; några sådana namngifwas, såsom besegrade af More, och en konung Hrolf i Hedemarken blef slutligen hans swäger. Det är sant, att man icke får tänka sig dessa stater annorlunda, än såsom spridda Finn-stammar under sina stambufwuden; likwål ser man, att folket lefde i ett slags samhälls-inrättning. Här åter känner Noremannen Thuler ej engång bruket af eld, då hans grannar på andra sidan om fjällryggen redan hunnit till en ordentlig statsförfattning, eller åtminstone till en monark och ett riksråd. Wål kan Förf. swara på denna inwändning, att Gylfe och Thuler äro i hennes dike mer allegoriska, än historiska gestalter. Men i alla fall återstår den swåra omständigheten, huru läsaren skall kunna föreställa sig Thuler i sjeppnad af en så from, sedn och sedlig yngling, som han i Andra Sången tecknas, då likwål Eldsländarne, hwilka ända hittills ej måkrat uppfinna konsten att antända en eldbrasa †),

*) Troligtwis borde dessa namn skrivas Guori och Nuori, såsom warande Finna.

†) Så berättar åtminstone Forster, som sjelf varit ibland dem. De hafwa wål genom

lära vara de minst människolika människor på hela jorden. G-fion vill lära honom betrakta jernets smältnings-process och undervisa honom i sättet att nyttja det: men till detta ändamål behöfves ej, att hon äfwen måste meddela honom begreppet om eld; isynnerhet då den första scenen, som föranledes af denna uppträckt (se vers. 133: 142), för ingen del kan jemföras i uppfinning och behag med de måsterliga taforna af sådesväxten, brödsberedningen och mjölbryggningen i Tredje Sängen (vers. 90: 127). Vidare önskar Dec. att G-fions resa till Jotunheim hade blifwit bibehållen. Deraf hade kunnat uppkomma en ganska vacker och på mytthist betydelse rik episod. Förmodligen tyckte Förf. att kärleks-äfwanmyret i Jotunheim ej wäl påhöde till G-fions egenkap af kyskhetens gudinna: en egenkap, som man tillerkänt henne i söd af ett Prosaiska Eddans uttalande, att heni Piona hær, er meyar andaz (henne tjena de, hwilka jungfrur sjålas). Wäsendeligen gifwer detta ställe mycken anledning till den flusats, med hwilken mytologerne hedra sjelfwa Gudinnan *). Likwål, när wi se henne i Tredje Sängen anlända

främlingar, som lemnat eldar efter sig på kusten, erhållit någon erfarenhet om eldens fördelar i ett kallt land; men de förstå endast att underhålla och beraka en brasa, som redan är påkänd. Eloknar den händelsewis, så råka de i förwitlan och kunna omöjligen utgrunda den hemligheten, huru man skaffar sig en ny.

*) Wore Lokes wittsord giltigt, så hade han i Agis = Drecka, str. 20, wedersagt deras mening. Men han swådade alla de Oddelige wid Agis gästabud, och konade minst Alsynioerna. Delså war han nu mogen att kastas i Tranangers fors.

till Swithiods strand med ett sällskap af tre söner, kan Förf. icke hindra sina läsare att finna G-fions engiska gudinnerevell spelad på ett berönlige sätt — och hwarför ej då så gerna stilla henne nedstigande i jätterwerlden, såsom Cybbera till Anchises? . . . Slutligen kan Dec. icke neka, att allegorier, som innehålla tydliga hänvisningar på moderna stats- och familj-sförhållanden, i hans tycke alltid skada den stora effekten of en episk måtning ur forntiden. Men är dessa hört wäsentligen till Förf:s plan, skönjes lätt på den sorgfälliga symmetri och den i sanning beundransvärda stiklighet, som hon ådagalagt wid deras anordning.

Öfwertrygad, att Författarinnan sjelf bäst förmår inse dessa anmärkingars grund eller ogrund, hemställer Dec. dem under hennes dom, med förtröstan att hon upplager dem endast såsom prof af hans aktning för hennes owanliga talang. Metelmärtans öfster löna icke mödan att genomläsa, ännu mindre att granska: och om i witterhetens händer ej stundom inträffade sådana tidsförhållanden, då en swulstig plotthet mill gålla såsom smakens högsta mönster, skulle wäl aldrig konstlärans sänka sig ned ur det Sköns klara och fridsälla rymd, för att sönderblirra några enfaldiga beundrars idoler och wisa wid ljungeldskenet.

A terris quantum coeli patet altus hiatus *). Men det är wist ej en behaglig sybelsättning, att i dylika fall tjena till Kritikens redskap; och den owilja, som ett på stränga grundsatser hwilande recensens-institut alltid ådrager sig af alla Kritikartar †), är en

*) Lucretius, L. IV. v. 419.

†) Wore Kritikarl ej den bästa öfwerfättningen på Kribler?

ringa olycka mot den elidliga plågan för recensenterna, att någons låja eller äminstone genomblåddra deras arbeten. Det kan liksom i andra grenar af litteraturen gifvas en verklig förtjenst, som icke är snillet, en läsbarhet, som härleder sig från lärdom, från wettenskaplig iswer, från meddelandet af wigtiga underrättelser; i Poesten åter är allting oläsbart, som icke bär den ädlaste lifskraftens stämpel. Hvad deremot snillet har bildat, loftar gransningen på samma gång som det fäster uppmärksamheten, och det äger inom sig tillräckliga medel att öfverglänsa de små brister, hvilka upptäckas blott af ett wäpnadt öga.

Skapad af en inbillningskraft, der ett lifligt sinne för det pittoreska yttvar sig såsom herrskande princip, utmärker sig denna skaldedikt ej mindre genom fördelaktig färgblandning, än genom teckningens fulländade behag och yppig omwexling af intagande gestalter. Den första Sängen, ett fullbordadt mästestycke i hvilken synpunkt som helst, består hel och hällen i en rerande följd af scener och grupperingar, hvilka tillsammans bilda den wackeraste målaing, som Sveriges skaldekonst hittills kunnat lemna öfwer den nordiska gudawerlden. Grundom erinras man om Atliden på ett sätt, som vittnar om riktig episk apperception med bewarad originalitet: t. ex. i Skillingen af Odins werde, v. 33, 34 och följ.

„Dynkas hans ögonbryn, Hildskjalf då bäs-
war och Asgård;

Walhall's portar slås opp; den heliga Ygdras-
sil skälswer;

Mornan, med darrande hand, sin dunkla
wäfnad bereder“ o. s. w.

Så har Jörf. äfwen, utan att förräda nå-
gon slaswift härmning, lyckligt wetat an-

bringa liknelser och wändningar, som påminna om det Homeriska maneret. Till och med de wingade orden (*εσσα πτεροεντα*) äro ej glömda, och ordställningen i Friggas guldmyntiga porträtt:

„Och han närmade sig till Frigga, den wisa
Gudinnan,

Hwars majestätligt sköna gestalt är höljd i
en foisid

Mantel af gräsgrönt sammet, beströdd
med daggens juweler,

Gullinwäfd. Des till, blytung, ej af
öddlige lyfres.

Lockiga håret prydes af or i gyllene krans-
lar,

Och gullfälen wid faren är fäst med finaste
länkar“ (v. 51, 56)

är fullkomligt Homerisk. Så framställer jense wäl den präktiga beskrifningen på Brages Dryckeshorn (v. 110, 164) en nordisk variation af den underbara skölden, som Hephaistos smidde åt Thetis' son; och ett allmänt bifall har blifwit dess råttwisa bildning. Men man bör derför icke föreställa sig, att Jörf. genom sådana öfwerensstämmelser, som egentligen ligga i den episka dikens beskaffenhet, sökte hellenisera sin ton eller har uppfattat den skandiska naturens och mythen's anledningar. För att i möjligaste forther, emedan rummet ej tillåter oss anföra många exempel, gifwa läsaren ett fullständigt begrepp om hennes behandlingssätt af sin ämne, wälja vi teckningen af Asyniorna, måltids-salen och spisningen i Asgård.

„Freya, bekransad och skön, från sin slända
leende uppstod:

Var i hwar hand en swällande ros; en hwit
i den högra,

Och i den wenstra en röd; på bröstet glims-
made Brisling,

Höfande halsens bländande snö och rundnins-
gens svanglans;
Kring gullsnöbrade fötterna lått flög lustiga
drägten.
Hnosa och Gerseni, Skönheters mödr, och
ännu en tredje,
Rosga benämnd, från jorden engång upp-
gen till Godheim,
Följde Asynian åt; och deras prydnad var
offuld.
Freya vid Gudarnes bord det öfversta sätet
man lemnar;
Derföre gick hon ock främst: ty företrädet
har Skönhet.
Närmast till Freya svärfvade fram den spä-
da Iduna,
Drages gemål: hon bar en genomskintg
agat=aff,
Fylld af en lifvande frukt, blott åt Odd-
lige ämnad.
Laget öfades se'n af hela den öfriga skaran.
Frigga, med långsamma steg, den sista i
löfande rånnet,
Östligt närmade sig till ett upphöjdt sätet,
Gent mot Freya: ty Skönheten bör af
Wissheten skådas.
Salen var prydd af stål och kristall, och
pelarne blänkte;
Lansar, lagda i kors, der bildade präktiga
fönster;
Gudarnes stöddar, från sejd nu hvilande,
danade hvalsivret;
Kringom bordet bänkarna räcktes af gyl-
lene pansar *);
Mellan spjutten man såg mångfaldiga fran-
sar af Nordens
Blommor, i Gudarnes hem dock högre till
dost och till sågring.

*) Gdes. har i denna vers och de tvänne före-

På ett gullfat låg Sökrimmers evärdliga
hufvud;
Gudarne äro deraf. Iduna se'n öppnade
affen,
Hvoren af Gudarne tog dertur ett gylle-
ne äpple.
Två Walkyrior, smickade stolt med hjäls-
mar och brynior,
Duro i länkar af gull, med spända, kraf-
tiga armar,
Drages, af Sivafnis med konst arbetade,
wäldiga drycksborn" (v. 81:109) m. m.
I sanning, denna Sång förtjenar att vara,
liksom hela Skaldediken, inwigd åt Drage
(v. 1:10). Mindre wärdig synes wiserliken
den Andra, som förråder nog brist på be-
kantskap med Nordriges individualitet och är
mera tom på uppfinning än någon af de
öfriga, ett ywra egnad till Freya; men den
saknar dock ej sina löfande ställen, t. ex. de
tvänne friska wärstaforna v. 19:36 och v.
101:110. Men i den Tredje, der Swi-
thiod besjunges, har Götteratinnans inbill-
ning återwunnit sina wingars hela spänns-
kraft, emedan den här blifwit nård af bes-
tyndade och äfsådade föremål. Beskrifning-
garna på de blommande arens "lustiga förs-
måling" (v. 95), på det högtidliga fisket,
som bivistades af Gylfe och hans drottar
(v. 29:48), äro idyll-scener, utan förebil-
der i wårt språk, med antik enkelhet i con-

gående ypperligt användt den nionde stro-
phen af Grimnis-mål:

"Mjök er aukent
Peim er til Odins koma
Sal-kynni at siá:
Skauptom er rann rept,
Skjoldom er salt Pakiþr,
Bryniom um becki strád."

turerna, och oemotståndligt vittnande om hennes lifliga förmåga att uppfatta det sköna i den yttre världen. Detta sinne för naturen, jemväl i dess detaljer, en oförstodad finlighets öfvald, är den egenkap som karakteriserar Grekernes konst, och berednas i ästhetiken med namnet objektiivit. Först då skall den moderna poesien fira sin fulländning, när den förbna kärleken till Naturen *) engång allmänt återväknat hos menligheten, och dess konstnärer, som ännu äro mer än skåda, återfått den klara blicken för dess lifvande herrlighet. Philosophiens närvarande rigning är ej mindre i denna hänsekt, än i alla öfriga, ett rikt ämne för glädje och hopp; churu vi nödgas lämpa på henne Odins yttvande öfver Friggos profetiska tal:

„För öfswade skådare möd? är wisshetens klarhet,

Då de öfswade se djupt in i det strålande ljuset“ (I. S. v. 75, 76.)

Den fjerdde Sängen, helgad åt Forsete, den rättfärdige domaren †) i Gittir, lider

*) „Ist sie doch dem einen nichts mehr, als das todtre Aggregat einer unbestimmbaren Menge von Gegenständen, oder der Raum, in den er sich die Dinge wie in ein Behältniß gestellt denkt; dem andern nur der Boden, von dem er seine Nahrung und Unterhalt zieht: dem begeisterten Forseter allein die heilige, ewig schaffende Urkraft der Welt, die alle Dinge aus sich selbst erzeugt und werthhätig hervorbringt.“
Schellings Phil. Schrift. s. 346.

†) Om honom såges i Prosaiska Eddan: „En allir er til han koma með saka vendræði, þa fara allir sattir a brott. Sa er domst þr bezt með gopum ok mannum.“

nog mycket af politiska spådomar och allusioner, hvilka sällan kunna förwandlas till poetiska, äminstone icke så nakt framställba. Nedan dess inledning är swagare, än den ljuswa och rörande åkallelsen af Balder, som öppnar den föregående tredje. Men hwem delar ej gerna den patriotiska warma, för hwilken äfwen konstens gränser kännas tränga? Och när i slutet, då Gesson uppstiger till Gudarnes hem, den nordiska stjernhimmels majestät målas (v. 156 = 165) med en tjuuning, som lyfter oss med henne från jorden, befinna wi oss åter inom den sista diktningens landamåren. Dändligt skön war den tanken, att i Gessons affädsord sammanstålla Tycho och S. Brigitta, såsom de tvenne solar, hvilka ewigt beståla det Braheska årtartalet:

„Wärdige män upprinna derur . . . men
himmelens äfkeling

Warder af alla likwål störst: himmelsbetraktaren Tycho!

Äfwen en Qwinna, den helgaste gren af den helgade stammen,

Lyser i tidens bok med en oförgångelig krona.
Om man i kommande dar mitt kön wid det
timliga stetrar,

Refwer i hjertat och sängen likwål den helga
Brigitta.“ (v. 177 = 184.)

Några små felaktigheter mot tiden och costumen förekomma i denna sång. Så talar t. ex. Skjold om Eridanen och såges återfara till Nord-Albingiens kuster; Gesson nämner Phenix, Cimbrien, Inisthona o. s. w. — Om Sångerna jemsofräs med hwarandra, skönjes lätt att den första innehåller första rummet med dubbel råde.

Man har klandrat Gesson att wara för mycket adelig, d. w. s. att utom Gudarne

Chius (— o) till en amphibrachys (o — o); den andra åter i samma sång v. 200, som visserligen är den hårdaste i hela Skaldeedikten:

„Sakmodets tenhet är kraft, och tålmod
svagheters styrka.“

Icke alltid har Förf. lyckats att undvika en brist på cesurer och takthvilor, som gör metriska versen släpande: men då antalet af goda hexametrer öfverväger i en förwäntande mängd, behöfwer Rec. ej fylla papperet med att offriswa den ringa skaran af mindre goda. — Rikt omvexlande i wälljud, ytterst smidig och dock oupphörligt högtidlig, förfelar Hexametern aldrig att med fördel begagnas i episka dikter. Därför kunna blott barbarets öron finna den monotona. Men blir den ej ändå en främmande drägt för nordiska tankbilder? Klarligen blir den på det sättet främmande, att den ej är uppfunnen i Norden, ehuru språket med willigaste ledighet lämpar sig till dess stadgar; men äro då de rimmade verslagen mera ursprungligt inhemiska? Först när wi hunnit upplifwa Drottningens egna versformer, skall nordens Epos åter tråda i besittning af en individuell rytmik. Fouqué har redan genom måktiga försök bewisat möjligheten att uppfylla den Isländska verslärans fordringar. Dess underbara taktter, asonanser och alliterationer äga en Jettrollningskraft, som än liknar milda dalars dwärgamal, än stormens brus och bergströmmens forfarande, blandadt med svårklang mot Valkyriornas stödar.

Till deras tjenst, för hvilka våra ursfäders mytter ännu likna de obegripliga tafsolor, som Gullweig, den gamla qvinnan i jernfogel, tolkade för Asarne sedan de skapat werlden, — har Förf. belesagat sitt arbete med upplysande Anmärkningar, lika intygande hennes berdmwårda insigter i Asalåran,

som hennes brinnande nit för dess uppväckande i Sweridod. Att hon öfverallt i sin Skaldeedikte, och äfwen i anmärkningarna, sammanblandar Odin med Allfader, härleder sig (säframt ej denna sammanblandning med lit blifwit begången) från den Prosaiska Eddans redan förfalskade och mindre rediga åsigter. Man bör påminna sig att denna Edda, som bär Sturlesons namn, är skrifwen af en Christen, som ej kunde fatta sjelfwa centralidén af Wolas wisdom; enligt hwilken Odin Herradome inkränktes af tid och rum, och endast war son af en outränsaklig makt, som Allas Sjolner (den förborgade) och Finns Öre (den omätliga gudomligheten). Denna dunkla makt, om hwilken både i WolluSpá och Hyndlu-Liöþ talas säordigt och med darrande wördnad, är den egentlige Allfader, som nyttjar Asarne, Odin sjelf ej undantagen, till mer och mindre blinda redskap för sin allherrskande wilja. Han är Odet, som genom Dornorna förkunnar sina domar, och framråder ej omedelbart för, än den sinliga werlden och allt hwad genom henne består, i Ragnars ränk gået under. Då, säger Jättinnan Hyndla, som i en föregående strof prisat Odins wåldighet:

„På kemr annarr
Enn måttkari,
Þó þori ek eigi
Þann at nlefn a“ (Str. 40.)

Han är nu kommen, denne Måktigare, men icke såsom han då uppenbarades, i jungeldens och i stormen, utan i christendomens lena sommarwind *). — Förf:s begrepp om

*) Med allt detta beskreder Rec. ej, att i Asalårans senare tidehwarf, då dess djupa betydelse war förlorad för hopen, Odin och All-

Marstrand (rättare Mårstrand), att den var „en brinnande swafwelflod uti Niffheim,“ påfar mist ej till de gamle Nordboars föreställning om helwete. För dem fanns der blott köld och orma:etter, såsom både af WöluSpá (str. 44, 45) och Prosaiska Eddan (Ödranf. 26 Dämisagan) kan inhämtas. För öfrigt skola äfwen straffens hem och de oundösa själar förswinna i Ragnarauk; endast de goda så deltaga i Alfaders ljusrike. — Om Hwedrungs Måjor, som enligt För:s uppgift swara mot Askernes och Romarnes Furier, har Rec. ingen annan underrättelse, än att Fenris-Åfwen, Midgards-ormen och Hel på ett ställe i WöluSpá (str. 56) kallas Hwedrungs barn; hwaras kan förmodas, att Hwedrung war ett annat namn på deras moder Angarboda. Men sannolikt war Hel, i likhet med de himmelska makterna, som alla woro hwarandras syffon och anförwandter, beslägtad med Modgudur (wredens wolkorta), den förfärliga wakteriskan af Gjallarbron, och kanske äfwen med sin tårna, spöket Ganglorh: i hwilket fall plågoqwinornas äfwen i det nordiska helwete trefaldiga antal billigt kan söra benämningen af Hwedrungs Måjor. — Angående Walkyriorna må tilläggas, att de heta Skogul, Gunnur, Hildur, Gondul, Geir-Skogul, Gudur och Kora; Skuld, den yngsta Mornan, bår höfdinga-skölden och rider i deras spets, när de låga ut å strids-

fader werkligen förblandades. Man skölle den historiske Odin (Sigge Fridulfson), att de politiska skäl hafwa uppsunnit denna förwering. Detta är sannolikt, men icke bevisadt.

fälten. I Grimnis-mål uppräknas namn på ännu flera, men deras betydhet tycks wara mindre.

Jugenting bewittnar kraftigare denna gudalåras djupa poesi, än de sköna och heliga mytherna om Valder och Freya. Rigtigt har För. uppfattat meningen af storionde strophen i Grimnis-mål, der det säges, att hälften af de tappra, som Walkyriorna dagligen kora, tillfaller Freyas hof. Eddorna yttra sig ej vidare om beskaflenheten af denna hälft; men af Hagbaras dödesång hos Saxo finner man, att de krigare, som (enligt För:s wackra uttryck) „äfwen för kärlekens skull kunde söka äran och döden,“ troddes öwergå till Freyas huldrika salar. Sjelf är Freya en fullkomlig sinnebild af den nordiska kärleken, och hennes wanliga biord, den gråtfagra, föranleder till tänkwardiga jemförelser med Homers Iöje skande (*Φιλομυειδης*) Aphrodite. Liksom hon swärfwar kring wida rymden att söka Deer, sin saknade gemål, och de tårar, som hon gluter under sitt ewiga sökande, på jorden förwandlas till glimmande guld; liksom hon af alla gudomligheter är den mildaste mot menniskorna och den benågnaste att lyhöna till deras längtan, men för sin egen längtan aldrig möter något mål: så har äfwen kärleken i Norden ej annat innehåll sina inre urbilder; och skalderne, des förade tolkar, öppnande för andra en himmel som för dem sjelfwe är sluten, falla ännu i dag, liksom fordom deras moder, på en ewig smärtas dunkla grund aningens och dikrens gyllne tårar.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 25.

Lördagen den 25 Juni

1814.

R e c e n s i o n e r :

N:o I. Resa genom Norrige, af De la Tocnaye. m. m.

N:o II. Leopold von Buchs Resa igenom Norrige, åren 1806, 1807 och 1808; jemte ett Bihang ur Hausmanns Resa genom Skandinavien åren 1806 och 1807, m. m.

(Slut från N:o 23.)

Åf ett wida högre wärde är v. Buchs Resa. Den företogs också i affiat „att studera naturen;“ wågen gick från Berlin, öfwer Hamburg, Kiel och Köpenhamn, samt derifrån med den så kallade Kongsbergiska silfwerwagnen genom Holland, Bohus Lån o. s. w. landswågen kusten uppför till Christiania. Förf., som förwårswat sig stort namn som gäolag, förråder dock mycken kannedom af de Isländska häfderna, och de märkwärdigaste af Europas länder hade han redan förut besökt. — Wi wilja flöktigt sölja honom på hans wandringar uppåt Norden.

I. Universitetet i Kiel är obetydligt: antalet af Studerande stiger sällan öfwer 140. Resden kring hafswiken är tåkt och liflig. — Efter 49 timmars segling kom Förf. till Köpenhamn, der han blott tillbragte twenne dagar. I Helsingborg fann han bdrjan gjord till en stor och rymlig hamn, som felas Helsingbr. Inwid Engelholm öfwerkastades Förf. „wid anblicken af en den djerf waste trädbro, man kanske någonsin byggt. Han (hon) är ett hängwerk af kanske 60 fot och emot 50 fot öfwer waterns spegel.“ Blott fyra hus i Falkenberg woro täkta med tegel; de öfriga med halm. Men detta bewis af corfthet skulle förekomma Nordlångarn som ett oförläpigt öfseri, „såsom ett taf af brödkakor skulle vara för bonden i Tyssland.“ De kala ljunghedarna kring Warberga förbyta sig kring Uddewalla till de mest pietoreska usigter. — Norrige förråder genast, för den inträdande sin karakter. Wågen gick genom Fredriksstad — en gränssästning med 1837 inw. — längst efter Glommen, Norriges hufwudström, genom staden Moss, „hwarest mide i staden

en ansenlig flod brusande störtar ned." Vid 60:de breddgraden finner Förf. rått klimat för tallen, som der är of en förwänande växt. Afwenbok och Poplar wäxa ej högre upp än Halland; den herrliga Boken föloz rades wid Götha-elf. Sköna ekar och förs. härsträd wäxa kring trakterna af Christiania, hwilka Förf. finner jemförliga med dem kring Önsfersjön, om endast denna hade Christiania-sjondens dar och det segelrika hafwet.

II. „Hwad som gör Christiania till hufvudstad i Norrige, är icke blott sätet för landets fbenämsta collegier, också icke den öfwerwägande folkmängden; ty Bergen räknar dubbelt så många invånare; men det är fastmera denna stadens stora verkningsskrets, som sträcker sig till den sista delen af landet; det äro invånarnes mångfaldiga förbindelser dels med rikets hufvudstad dels med främmande länder och folk; det är det sällskapliga lifwet och dessa menniskors kultur. — I Chr. känner man lifligen och med begärlighet hwarje förändring i någon del af Europa, lika wäl som i Tyskland; i Bergen icke mer.“ — Gatorna äro breda och raka, husen merendels af sten i den delen (Quartalen) af staden der de rikare bo, hwäremot den andra delen, som ligger inåt landet, har ett wida mindre präkligt utseende, men en desto starkare rörelse. Bland 9005 inv. år 1801 wero 110 framhandlare, 220 hökare och frögare, och 242 handelswerkare. Mycket läswärd är beskrifningen om Årsmarknaden, sid. 31. Christianias bräder stå i mycket ro, och uppköpas af Engelsmän för egen räkning, hwäremot de från Trondhem gå till den mindre noggranne Fölandarn. Genom denna handel förwärfwade Kammarherren Berndt Anker en förmögenhet af en och en half million Danska Rd.

III:de Afd., som beskrefwer Förf:s mineralogiska Resor i trakten of Christiania, har af Öfwerf. blifwit utesluten. — IV. I halfannan månad om året, i April och en del af Maj asbryter naturen all kommunikation i Norrige. „Den förra flodvägen liknar då en graf, der sadn å ömse sidor stå två fot hög, floderna äro wid sidorna tillfrusna, men gå midtuti öppna. — Profsten Nihl i Bang beskrefwes som en förträfflig praktisk astronom, och de af honom förfärdigade optiska instrumenter lika goda som de Engelska. — Detta landskap (Hedemarken) saknar en stad: den hade också fördom ända till år 1567 en sådan: Hammer, som då blef uppräad af Swenskarne. — I Guldsbrandsdalen står en tasta, som lifwar minsket af 300 Norriska bönders seger öfwer 900 Skottar, under Öfwerste Sinclair. Gustaf Adolf hade 1612 wärfwat 2300 man i Skottsland, hwilka, då de sunno Elfsborg redan eröfradt, öfwer Trondhem och Stördalen upphunno Jemtland och Herjedalen och „rådbade det af Danska flottan hotade Stockholm.“ Men Sinclair steg i land wid Romsdalen och fann i det tränga pöset Kringelien sin undergång, då han redan war nära Swenska gränsen.

V. „Man är nu engång i födra Norrige och Danmark wan, att ingen främmande återkommer från Drontheim, utan ett slags entusiastisk för det bemötande som han der fannit.“ Förf. rönte äfwen der samma hjerliga wälwilja, samma deltagande godhet, hwarför denna stad så mycket berömmes. Jugenslides träffas mer kärlek till fäderneslandet, sann patriotism och allmän esprit. Staden har 8,340 inv. — Den utländska handeln är mindre indrägtig än den inre förbindelsen mellan så många landskaper, hwil-

ka här hafwa en medelpunkt. Utsäfseln af beädr till Jöland är icke betydlig; mera vigtig den af stockfisk, sill, tran och hudar, och framför allt af koppar från Nödrås, som går öfver 2000 skeppund. — Trondhem är helt och hållet byggd af trä. De stora, måfåga ruinerna af den gamla, namnkunniga Domkyrkan väcka ännu förwåning. Choret ensamt är ännu huswudkyrkan i staden. — Trakterna äro sköna, men sakna fruktträd: körsbår, plommon och päron mogna ej, och äpplen med möda. Ekarna komma sig också icke för. Men på Touterö, 3 mil norr om Tr., wåra förträffliga körsbår och icke långt derifrån står en skog af ekar, lindar och askar.

VI. Förf. fortsätter sin resa till Finnmarken. Schönings gisning, att de gamla Thule wore hela denna kusten uppsöndra till yttersta Norden, finner Förf. sannolik. Kunnen ästiller Helgeland och Salten; och här är Åfwen gränsen för tallarna, wid 67 gr. polhöjd. I Sverige upphöra de först wid 68:e gr. Sommarsolen är också i Swenska Lappland klar och wårmande, men här wäntigen höjd af moln, fastän wintern wid dessa kuster är ojemförligt blidare. Helgelandet är wäl befolkadt: åkerbruket idlas icke utan fördel, men sillsfångsten föder dock de mest. I medlet af Juni syntes björkarna nyss utspruckna och blomstren uppsjöto. — Den påbegynta anläggningen af en löping på Hundholmen är en wålgerning för dessa provinser, som varit nödsakade att med de första uppoffringar föra sin fisk till Bergen. Rufferna äro farliga, windarna häftiga och hastigt omverlande, och man föreställa sig nu, hwad wådor dessa små båtar under en fart af 180 mil äro underkastade. Östa blifwa hela skolar utarmade genom skeppsbrottet af en enda

jagt. Andamålet är att direkt från Hundholmen drifwa handel på Spanien. — Skogarna aftaga Åfwen här; och Åfwen här tror man, liksom i Sverige, att klimatet förändrar sig: att wintren icke ständigt blifwa mindre kalla, men mera långwärga. Förf:s reflexioner häröfwer skotjerna wöcken uppmärksamhet (sid. 153). — Dalsströmmen är denna årstid icke farlig. — Fosodden är säkert en af de märkligaste punkter på jorden. Redan i Harald Hårfaders tid woro dessa bar bekanta som ett ämningt fiske. I Februari swärma 20,000 menniskor, eller hälften af en befolkning på nära 100 000 deatmil, omkring på des farwatten. Wäntligen fångas hwarje åre kring tretusen fiskar, många öfwer hundra. Tröfingen sätta 16 mil. stor torff och kaneljo kistet till wid dessa stränder. Wärdet skattas till sex tunnor gull.

VII. Förf. inträdde den 21 Juli i Finnmarken (Norska Lappland) och samt klimatet (wid 70 gr. bredd) lika wårmt, som wid denna tiden wäntligen i Christiania eller Upsala. Vegetationen är fattig, men det lilla så wäl ordnade, att det nästan får utseende af öfwerflöd. Hwilken contrast med de ständer, som på det öfsta jordklotet ligga under samma bredd! Wid Nova Zemblas sydliga kuster, wid Geniseys utlopp wåre intet träd mera, icke engång björk: Åfwen barrträd ha förwunnit wid 67 gr. bredd. „Åfwen i det inre af Amerika såg Mackenzie de sista granarne redan på 69 gr. br. och innan han uppnådde stranden af hafwet. Och deremot i Alton stå icke sällan granar af 60 fots höjd i dalen.“ — Wid Alton, den angenämaste och mest bebodda ort i Finnmarken, odlas ännu såd (Öfwerf. skriswer korn); „det nordligaste åkerbruk i werl-

den." Detta är en förtjenst af Quänerne, ett idogt Finst folk, som, fördrifvet af Ryssarne, invandrade öfver Torned, och kommo 1708 först till Ålten. — Staden Hammarfest på Qualde (70 gr. 40 m. br.) har inalles nie hus och en befolkning af 40 personer. Den wore „ej blott den nordligaste, utan också den ringaste stad i hela werlden, om icke några Rysska städer derutinnan beskrifve des förerråde: Awatcha, Jumba." Regeringens stora afsigter med denna ort, som skulle draga till sig en stor del af Rysska handeln, hafwa således ej welat lyckats. Björken triswes här icke mera. — Rusland förser hela Nordlandet med mjöl, och milt betjenter och förbud under krig afstånga ej köpmansidogheten från dessa öde trakter. Också drar Ryssen största förmån af fisket: hans fiskätt och slit öfwerträffa wida Nordmannens, som med ofund beundrar hans lycka. Uran Wardbehus wore Finmarken länge sedan en Ryssk provins. Fogeden i Wardbehus refer hwart tredje år till Kola, och förklarar kommandanter att han förwaltar ett orättmätigt gods och att man å Daniska sidan förbehåller sig alla anspråk på Finmarken, ända till Gwita Hafwet. — Kielwig på Wagerdn, tre mil från Nordcap (71 gr. 30 m. Polh.) war den nordligaste ort som besöktes. Dimmor och ewiga stormar beherrska denna werldens gräns: menniskorna bo i jordklolor (Gammer), som emottå både köld och stormar; endast prestes, köpmän och de som Laparne kalla Storckarle, bo i hus af timmer. Läget af Kielwig är lifligt, såsom nära ett förmånligt fiskskäl och i wägen till Archangel. Fjällarna på hela Wagerdn äro branta och rypeliga. On här endast mossa, som förser emot 600 renar, buskattiga björkar af 2 fot höjd samt lågt gräs, som dock wärer

öfwen om wintern och ur snö uppdrages till foder åt boskapen. Sommaren kommer egentligen i början af Augusti: då wisa sig till och med blomster. Åska är mycket sällsynt. Wintrarna äro mera fruktrade för stormar än för kölden. Också öfwergå dessa stormar all beskriwning. Man wägar sig knapt utom hus, för att ej bli bortslungad; ingen menlig röst höres under deras fördrande dån. — I Kewog, wid en wisk af fasta landet, herrskar åter det lif, som wäcks af handeln. Björkarna utspricka der i Juni, eller 7 fulla wector senare än wid Upsala, enligt Wahlberg. — Öfwer Utengaard återkom Förf. till

VIII Christiania och Christiania sand, som, „helägen på den sydligaste ändan af riket, i djupet af en herlig wisk, är tillflyktsort för många tusende fartys, hwilka wäderdrifwas åt norska kusten. På skämt säga grannarna också, att hwar och en främmandes ankomst till denna stad anses af inwånarne som hafwert. Det är den lifligaste hamn i Norrige. — Efter en lång wäntan på lägenhet till öfwerfart åt Köpenhamn, ankom Förf. änteligen till Jutland och fortsette sin wäg öfwer Kiel och Hamburg till Berlin.

Ur Hausmanns Resa wilsja wt meddela några strödda uppgifter. Denna resa, hwar ur blott ett utdrag är lemnadt; förråder ej den storhet i äsigter och omfattning af hela naturen, eller det geniala lif som utmärker Duch, men tillkännagifwer dock en forskande Förf., hwars intresse likwäl mest sträcke sig till mineralogien. — Alunbruket i Opflo tillwirket från 3 till 500 tunnor. Förf. öfwer att använda sjelfwa alunskiffern såsom brännmaterial, har af samma orsak mislyckats som i Andrarum, emedan nemligen skiffern icke

innehåller så många hartsaktiga, eldsläga södande delar, som t. ex. Skiffen i Garphytean och Hönsfåter i Sverige. — Kongsberg är nu fattigdomens och eländers hemvist, sedan år 1806 större delen af bergverket nedlades. Grufvorna uppfunnos 1623; werket drefs med omväxlande lycka till 1682; ända till 1693 behöfdes förskottet så länge Kronan dref det för egen räkning. Åren 1704:23 woro lyckliga år. „Under några gick afkastningen till 100,000 Riksdaler.“ Efter ny omväxling „förswann 1769 all wälsignelse.“ Öfwerhufwud har ärligen behöfdes tillfört af 70,000, stundom 100,000 Riksdaler. Nu brytes endast i tre grufvor. „Men om, säger Förf. sid. 355, dessa omständigheter icke varit i wägen, skulle likwäl afkastningen af Kongsbergs bergwerk med tiden blifwit förminskad, emedan det hufwudsaktigen endast lemnar ädla metaller. Ett bergwerk, som endast producerar oädla metaller, som äro en köpmanswara, eller producerar dessa i mängd, tillika med de ädla, skall, under fördeliga lika omständigheter, ännu länge kunna bibehålla sig, då ett annat, som blott afstrar guld och silfver, längesedan gått under. Priset på de ädla metallerna stiger tillika med det på säd och andra förnödenheter, äfvensom den deraf beroende arbetslösheten, då deremot guldets och silfverets wärde aftager i samma förhållande, som de förra stiga i priset.“ Mellertid är werket ej blott nedlagdt, utan äfwen ödelagdt. Enskild winningslystnad har tillfogat Kronan otroliga förluster. — I Norrige cultivaras mest haxran, som lyckas bäst i bergiga trakter. Hausm. tror dock att detta säde på många ställen kunde utbytas mot råg och korn. — Ein triswes wäl, men odlas endast till husbehof: potates planteringen är i sin begyn-

nelse. — Ångarna äro öfwerallt förträffliga, och slås stundom 3 gånger om året. — Detta Bihang börjar med jemförelse mellan Sverige och Norrige, som utfaller till detta senare landets förmån.

Rec. lemnar med saknad dessa ypperliga Resebeskrifningar, och önskar att fortsättningen, eller de båda Författarnes Resor i Sverige, äfwen måtte meddelas. Anmärkar af så tänkande Resande skola wist icke läsas utan nöje. Men måtte då Förläggarne, som lemnat en så typographiskt pryddlig upplaga, föranstalta om en mindre barsbar öfversättning!

Läsning för Barn. Stafning och Junans läsning. 1:sta Året. Sthm. 1814. 95 sid. 12:0.

Sedan Basedows tid har man, isynnerhet i Tyskland, mycket bråkat sin hjerna med att påfinna några compendiosa sätt, att bringa barnen Bokstafs-kunskapen. Då denna är en alldeles nödwändig förutsättning för förmågan att läsa, men derjemte såsom bestående i en kannedom om fullkomligt arbetares tecken eller figurer, utan minsta sammanhang med de betecknade ljuden, fordrar den hos det ännu nästan endast sinliga barnet, en abstraktion som wida öfwerstiger dess krafter. Man kan nemligen icke gifwa något skal, hwaröfve den ena figuren kallas a, den andra b, hwadan barnet måste anse dessa benämningar blott beroende af lärarens nyck, och wara, wid dess såstande i minnet, icke underförd hwarken af eftertankan eller

fantastien. Man må då ej undra öfver att Bokstafveringen förefaller det unga sinnet så pinande tråkig. Då nu riktningen af den Basjedowska Pådagogen förnämligast war att underhjelpa, lätta och till lek förwandla underwistningen, är det ganska naturligt att alla anhängare af detta system skulle på detta ämne wända hela sin uppmärksamhet. Detta bewisa alla de mångfaldiga werk som hans lärjungar — sedan upphöfsmannens eget försök att baka bokstäfwer af bröd, icke gifwit tillfredsställande resultat — tid efter annan utgifwit, och bland hwilka Oliviers Ortho-epo-graphiska Elementar-Werk wärdt mest uppfående. Men om alla de af Thieme, Stephani, Olivier o. fl. föreslagna apparater och tablör än skulle befinnas i någon mån lätta förwärfwandet af en säker kännedom af bokstäfwer, äro de dock mycket för kostsamma att kunna begagnas af hela den stora hopen, som behöfwer färdigheten att läsa. För dem måste sörijas på annat sätt, och det torde wara det bästa att utgå från de enklaste formerna till de mera sammansatta. Derigenom att barnets uppmärksamhet fåstes på denna utveckling, blifwa till någon del hans andra själsförmögenheter icke öwerkossamma, och han winner således en mera intresserande sysselsättning, än den han nödgas blott i minnet inönda, efter hwad en annan för honom upprepar. — Denna method har Förf. till närwarande Lärobok walt, i det han först börjat med de allmänna rät- och krokliniga geometriska figurur, derifrån öfvergått till de enklare bokstafstecknen i, l, m. fl., derifrån gradwis till de mest sammansatta, såsom w, z, m. m., och först derefter uppkäfft Alphabetet i wanlig ordning. Detta förfarande kan ej annat än winna hwar och ens bifall, som något

tänkt öfwer detta bokstafverings-element; men i utfrändet af ideen skulle Förf. twifwelsutan förfarit mera consequent, om han börjat med det Latinska alphabetet, i stället för att börja med det såkallade Tyska eller Swenska, som icke är annat än det utkrusade och tillkonstlade Latinska.

Men sedan barnet inlärt Bokstäfwer, skall det wänjas att sammansätta dessa bokstäfwer till ord, under hwilken öfning det måste nästan förändra hela sin föregående, med så mycket besvär förwärfwade kunskap, i det att knapt någon bokstaf, åtminstone ingen consonant, i sammansättningen behåller det ljud, som den enskildt för sig sjelf äger. Att afböja detta, hafwa Pådagogerna gifwit sig ett gråfelig, men fåängt besvär, emedan det i sjelfwa werket icke kan afhjelpas utan att med Kammarherren Sitverstolpe wilja gifwa ett eget tecken för hwar och ett språkets grundljud. Då nu detta icke går an, utan att man nödgas lära ett nytt alphabet för hwarje nytt språk man skall inhämta, läwer wäl inset annat råd wara, än att, som war auktor, följa den gamla methoden. Han har också efter uppställningen af sitt Swenska alphabet infört (sid. 13:22) stafsings-exempel, först af enstafwiga ord, sedan af flerstafwiga och slutligen af hela meningar. Hufwudsaken wid denna underwistning är att förfara efter en säker och ur språkets wäsende bewislig princip. En sådan är, att alla de bokstäfwer, som sammansätta grundstafswelsen, höra till sammans, och alla de bokstäfwer åter, som blott uttrycka bestämningen, blifwa för sig, t. ex. Bergs-rygg, Kyfs-ning, Last-er, o. s. w. Följes icke denna regel, utan uppställer man med Förf. en annan så lydande: „Sinna 2:ne konsonanter emellan 2:ne vokaler, medtager hwar och en vokal sin när-

moste konsonant," så invecklar man sig i en labyrinth af arbiträra undantag och imitationer, och tvingas oundvikligen att ändå förfara inconsequent, såsom vår auktor, då han stafvar riktigt or:tro (efter hans system borde det hetta ot:ro), La:ster, i stället för enligt regeln La:ster. Vill han förbygga detta, sågande att undantag göres af „wisja sammansatta ord, och då s är första konsonanten." Men hvarföre stafvar han då riktigt Ljus:ter (af Ljus) och icke efter sin regel Lju:ster? Eller hvarifran vill han hämta skäl till denna anomali? — Hvad som vidare wid dessa stafnings-öfningar bör tadlas, är att Gdf. dertill walt äfkilliga böner och verser ur Psalmboken. Sådant väcker en ledsnad och en asmak, som ofta följer genom hela ens lif, äfwen för det heligaste, hwilket man med så mycken möda och swårighet måste lära.

De bifogade läsestycken äro: 1) Kort begrepp om Guds Ord, eller den Den Heliga Skrift, som ock kallas Bibeln (sid. 22-30). Wid denna afhandling kunde man blott önska, att Gdf. före dess uppsättande, något nogare beränt hwad det med A:be:boken syfelfatta barnets begrepp kan fatta. I sådan händelse skulle han wäl ej talat om mo:satsen emellan det materliga och icke materliga, till hwars fullkomliga fattande det fordras en abstraktion, hwilken Gdf. sjelf konhända icke så alldeles har i sin makt, mycket mindre då ett fyra eller fem års barn. Jete heller borde wäl denna mening inslutit: „Oaktadt nu Herren Gud på ett både personligt eller muntligt och skriftligt sätt genom sina tjenare gifwit Isra:elitiska församlingen sin wisja tillkänna: afwet den (Isra:elitiska församlingen) likwåd

från honom och förtade sig i ett ytterligare förberf, som bragt menniskorna till högsta olycklighet" — ty icke war det Isra:eliternas förberf som bragte de öfriga menniskorna i olycka, utan slägtets eget allmänna förfall. Ty icke straffas den ena menniskan för den andras laster. — Men mer tabelwärdt är Gdf:s wal af öfnings-exempel för den Latinska stilen (sid. 34-95) öfversatta ur en Franssk pje: Livre de la Nature ou le vrai sens des choses, expliquées et mises à la portée des Enfans, emedan de innehålla de mest inskränkta åsigter af naturen, jemte de trivialaste reflexioner; t. ex. sid. 40, 41: „Huru många onda menniskor ser man ej i denna werlden, som hwarken wisja underhålla sin familj, eller arbeta för att föda sig sjelfwa, ej heller prisja de den Allrahögste; utan i stället blifwa förhårdade och kånslösa, samt nedgräfwit sig likjom ålen i orenlighet af fräseri och andra lustar; der de wältra sig i orena böjersers smuts, likasom swin; men Gud har skapat mig på det jag, såsom Lärkan, skall sinna nöje och helsa i nödwändiga syflor, och begagna nyttiga lärdomar. Hwilken obetänksamhet då, att wisja sluta detta ofskydliga djurs dagar af grymhet och för att förnöja sina flygtiga sinnen, eller ock att förnöta sin dyrbara tid i en slummeragtig syflolöshet, eller att bortslösa alle siter goda på spel och genom umgänge med elaka sällskaper." Hvad karaktersfästhet och hwilken åsigt af lifwet och werlden skall bibringos det barn, som endast wänjes wid dylika kraftöddande lärdomar? — Wärdslöshet äro de äfwen öfversatta. Så läsa wit: t. ex. sid. 33: „då först kunna wi tillero öf, att läsa i menniskor och andra Christna." Andra kreatur än menniskor kunna wäl ej

Kallas Christna? — Sid. 43: „Ett lugnt och stilla sinne är likt hafvets rena vågor, när sanden på botten genom des rörelse

upphäfves.“ Denna liknelse hbr väl själf till de rena?

S m å r r e S k r i f t e r.

Prof. Predikan på Nionde Söndagen efter Trefaldighetsdagen 1813, i Jakobs kyrka, af W. A. Wallenblad, Kongl. Hof-Predikant, Distrikts-Skepps-Predikant och Rector. Sthm. 1813. 19 sid. 8:o.

Man torde ej alldeles kunna fränkänna närvarande arbete en vis falsk deklamation här och der (t. ex. sid. 7: Då, och då hvilka äro de . . . „Då, och då huru många äro de“ . . . Då, och då huru få äro de“ . . .) samt skundom användande af något utslitet eller lågt talesätt. Men dessa brister förekomma sällan och blifwa lätt öfverfjedde. — Wigtigare är, att ämnet för Beträktelsen: „Det rysliga i förbrytelser mot denna högst wigtiga förmaning till de dödliga: Medowisen för edra ombetrodda wärf, ty I kunna icke länge lefwa“ sid. 6); är utfördt utan anda och kraft. Predikanten tyckes också warit med helt annat syfvelsätt: han wille ej ödra prof förgäfwes; detta kan skönjas af dessa ord (sid. 5): „O Jacobs och Johannis församlings inwånare! Snart saknen I en lärare, som länge har behagat Er med sitt fogliga omgångesätt och toskat för er salighetens grunder; snart ljuda ej dessa tempel af hans för sin Trälsare talande röst; snart upphöde han att sira med er wid dessa altare, äminnelsen af Jesu wälgerningar och dödd; snart, att besöka er i fattigdomens hemwist och wid edra siuffångar. Han har blifwit förordnad till en annan ort och kan ej personligen beledsaga er alla till ett himmelskt Kaanan. Snart skolen I wälja hans efterträdare“ m. m. i sammanhang

med dessa (sid. 18, 19): „Jag tröskas af att tala i dag till en församling, i hwilken jag känner medborgare, som äro prydnader i samhällsinnriktningen; undersätare, som behålla redlighet för sin öfwerhet och sitt fädernesland; öfwerhafwande (?), som ämt behandla sina underhafwande; embetsmän, som äro rättssunga i sina förrettningar; domare, som samwetsgramt bewaka rättwisans helgd; lärare, som äro nitiska i sina kall; ährare, som hedra dem och förwara lärdomarne i goda hjertan; husbondefolk, som har en faderlig wärd om sina tjenare, o. s. w. Äck huru stor uppmuntran att framföra religionens, dygdens och salighetens *) Läror inför en så älskwärd (!) församling! Hwem detta ansvar tillfaller, det ankommer på edert wal.“ — Hwem hbr ej med owilja detta tiggande smicker-språk uttalas från ett så heligt rum som Predikstolen?

*) Männe ej detta ord gör de begge föregående öfwerfjedde?

Sändebref till Herr von Holten, af en Swenskt. Sthm. 1814. 40 sid. 8:o.

Brefwet, som är skäldt till den Norrste Usurpatorns, Prins Christian Fredriks, Sekretär, andas en sann patriotisk och vittnar om känedom af Danmarks och Noriges katiska förhållanden. — Stilen är sarkastisk och på flera ställen icke utan quickhet.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 26.

Lördagen den 2 Juli

1814.

R e c e n s i o n e r :

Se- så till en ny Uppfattning af Hufvud-
 C underna för Allmänna Språk-Läran,
 af Axel Gabriel Silverstolpe.
 Schm. 1814. 74 sid. 8:o. jemte ätta
 Tabeller.

Den delen af den använda filosofien,
 hvilken hittills förmodligen minst nöjaktigt
 blifwit bearbetad, är utredandet af den men-
 lliga språkförmågan; och således har intet
 allmänt korrektiv varit förhanden, som kun-
 de bestämma och förmedla Grammatikernes
 ensidiga försäranden i hvarje särskildt språk.
 Wäl upptog Locke dirhörande undersökningar
 såsom en nödvändig integrerande del i sin
 Analys, och sedan Condillac consequent ut-
 vecklat den till en empirisk Logik, har så
 wäl han sjelf, som hans senare anhängare
 naturligtvis icke försummat, att på detta
 ämne använda sin mekaniske sönderdelande
 skarpsinnighet. Dock genom ett dylikt försä-
 rande kunde man ej komma längre än till
 uppsökande af det gemensamma i hvarje

särskildt tungomål, och på sin höjd till några
 godtyckliga förklaringar deröfver; men ders
 emot nödvändigt gå miste om det, som för
 grundläggningen af en verklig Språklära är
 det wäsentligaste, nemligen en säkert bes-
 stämmd uppgift af det i språkförmågan ur-
 sprungliga nödvändiga, hvilket endast kan
 gifwas af en efter högre ideer utförd philo-
 sophi. Af sådan sanning är H. F. Bern-
 hardis Sprachlehre (Berlin 1801-03),
 den enda som hittills kan tillfredsställa den
 strånga forskningen. Ty endast den, hvilken
 såsom Bernhardi, betraktar språket såsom en
 sinlig konstruktion af människans egentligaste
 wäsende och behandlar detsamma, likawäl som
 hvarje annan hjälsyttring, såsom underkastade
 de för samma wäsende föreskrifna lagar,
 kan af sin undersökning draga ofgörande
 resultat för de särskilda språkens regelbög-
 nad, äfwen som för den grammatiska delen
 af Poetiken och Rhetoriken; det enda ändas-
 mål genom hvilket en dylikt undersökning kan
 hafwa wettenskapligt värde.

Wi kunna således icke annat än beklaga
 att Hr Silverstolpe icke fönt eller begagnat

detta Bernhardis förtjenstfulla arbete, eller att han icke innehafvt samma djupa filosofiska disciplin, hvarigenom hans arbete o-
 nekkligen skulle hafwa wunnit mera halt och
 sselfständighet. Ty fastän Språklärarn wäl
 tyckes wistas inom det empiriska medwetans-
 dets område, inser man dock att han, det
 oaktadt, icke kan umbära filosofiskt spekula-
 tion, då det tillkommer honom att just
 förklara möjligheten af detta medwetande, liksom
 of des phenomener. I andra sidan skall
 det högligen tala för förtjensten af Hr S:s
 närwarande arbete, att det i så många delar
 öfwerensstämmer med denna efter hög-
 principer utförda Språklära; ehuru detta
 icke bdr förefalla öf underligt, ty den empiriska
 analysen måste, så framt den med oför-
 willad och ointresserad consequens allwarligt
 försättes, födra till samma resultat som
 spekulationen, likwäl utan att kunna tillfreds-
 ställande förklara dem.

Hwad som likwäl till någon del hämmat
 den fria utvecklingen af Hr S:s undersök-
 ning, är att han företagit den, icke i ren,
 scientifisk, utan i en betingad Pedagogisk af-
 sigt, för att bewara nybörjaren i språket
 från all förwillelse „af hans aktiva tänkan-
 de (?).“ Men nu måste hwarje wettenskap-
 ligt företag, som utföres för något annat
 ändamål än sinandets af det högsta rått,
 alltid bli stekt i wispa delar. Sanningen kan
 icke träffas om man ej söker den allenast för
 hennes egen skull, om än alla nybörjare i
 werlden derigenom skulle ställas på hufwudet.
 Welaga måste man äfwen, att Förf. alldeles
 icke utsträckt sin forskning till den allmänna
 prosodien, då ljuden och deras bestämning
 lika wäl som betydelsen har sin nödwändiga
 grund, och i allmänhet till den grammati-
 ska Poetiken och Rhetoriken. Ty utan fråga

har man de wigtigaste upplysningar öfwer
 språkens inre natur, att söka i Troperna
 eller Talfigurerna, och huru angelägen deras
 undersökning, äfwen för en blott pedagogisk
 Grammatik, måste wara, kan inhämtas ders-
 af, att wi sällan kunna uttala trenne perio-
 der, utan att betjena öf of tropes. Widare
 må man undra öfwer att Hr S. så kort och
 otillfredsställande affärdat den wigtiga hufwuds-
 afdelningen Om Talers Sammansättning
 (sid. 42, 43); då likwäl det är den, som
 skulle gifwa ljus och wisshet åt hela hans
 föregående byggnad, i det att den ädagalade
 huru hwarje sammanhängande tal, eller sam-
 mansfogning af sätser, endast är en utveckling
 af den enkla hufwudsatsen, liksom denna är
 det af det enkla hufwudordet. Och till de
 fruktbarande följderna af denna upptäckt les-
 der sig wisserligen icke nybörjarn på egen
 hand, om han efter wår Förf:s råd jemför
 flera språk sins emellan. Deremot misstän-
 ner Rec. wisserligen icke wigen af en sådan
 anskåld jemförelse; twertom är han fullkom-
 ligen öfwerlygad, att om en sådan jemförelse,
 i sin största allmänhet, anskåldes, nemli-
 gen först emellan de närmast öfwerensstäms-
 mande, sedan med de mera skiljaktiga och
 slutligen hela stora språksystemer med hwar-
 andra, t. ex. de orientalska med de occiden-
 talska; så skulle icke allenast philologien der-
 igenom bekomma ett egendomligt wettenskap-
 ligt artistiskt stück, utan äfwen de lyckligaste
 verkningar för den filosofiska språklära
 åstadkommas. Man skulle nemligen genom
 ett dylikt råd af hwad som i alla språken,
 efter en sådan process gwarblef såsom för
 dem gemensamt, winna ett säkert Proba på
 spekulationsens lärdomar, i det att man sats-
 tes i stånd att affskija från det tillfälliga
 det wäsentligen nödwändiga. Ty, som äfwen

Förf. ganska träffande anmärkt, sid. 68, ett sådant väsentligen och af nationernas individuella vilja beroende allmänt och nödvändigt måste finnas, såsom grunden för tungomål, då språket, äfwen endast betraktadt såsom medel för vanligt sällskapligt förståndigande, icke kan betraktas annorlunda än som ett konstverk, som uttrycker människans inre organisk. — Mindre skäl deremot tror Rec. sig äga att vara nöjd med Förf. filosofi, då han delar människans tänkande i ett aktivt och passivt. Men allt tänkande är intet annat än en inre, än en själens handling, och att tala om en passiv handling är att begå en *contradictio in adjecto*. Förf:s vanliga skarpsinnighet måste äfwen hafva öfvergifvit honom i den stund, då han sätter de aktiva tänkandet i „att af elementar-begrepp bilda områdenen,“ och det passiva tänkandet antingen i „att bilda ett oinfränkt antal elementar-begrepp genom förening af de redan gifna,“ eller „att bilda dylika begrepp genom förening af blotta begrepp med områdenen,“ eller ännu i „att genom hopfogande af flera områden bilda ett fullständigt tal“ (sid. 14); ty det fordras ju påtagligen lika stor aktivitet till det ena som till det andra, hwilket Förf. äfwen stillatigande tyckes medgifvit, efter han allt igenom betjenar sig af ordet *bilda*: uttrycket för den allra högsta aktivitet. — Lika mycket tror Rec. sig hafva att invända mot Förf:s, sid. 3, gjorda framställning till förklaring af Tankeordens och Wighetsordens uppkomst, att de förra tillkommit, emedan Förståndet fordrat „klarhet för tanken,“ och de senare, emedan „människo-lynnat fordrat förklarhet för fattningen,“ ty det är väl otvivelaktigt, att i alla frågor som röra människans högre verksamhet, har Lynnet ingen rättighet att

gifva svar. Men språket är en produkt af Subillningskraften och Förståndets gemensamma verksamhet, och medan den förra vill syfvelsätta sin förmåga att kombinera, vill förståndet hafva sin abstraktions-hög tillfredsställd. Dersöre fordrar förståndet all möjlig förklarhet, och betjenar sig af wighetsord till betecknande af saken. Detta bevisar öf äfwen gången af språkens utbildning; ju mera förståndet i dem får herravälde, ju mera medel vinner det till förklarningar. Latiniska språket t. ex., som snarare har karakteren af ett konstnärligt uttänkt än ett naturligen uppkommet språk, har också mera än något annat en stor rikedom af wighetsord utwägar, så väl i ord som former.

Efter dessa anmärkingar må wi begifwa oss till ett närmare betraktande af detta arbetes väsentligaste del, eller Första Afdeln. Om Tales Beståndsdelar (sid. 5-41). Mycket riktigt antagas twenne slag, i Ord och i Former. De förra delas åter i *Känslor* och *Tankeorden*. Med känslor ordet börjar Förf. sin betraktelse af det skäl: „att det nödvändigt först och ensamt måste varit till, och att Tankeorden ej kunnat tillkomma utan genom en upplösning, en sönderdelning af den betydelse känslor ordet innebär.“ Denna sats vill Förf. hafva grundad på följande reflexion (sid. 2): „Från den stund hon (människan) är till, får hon intryck af tingen som omgifwa henne: tänkandet öfver intrycken är ej annat än en sönderdelning och ett öfverwägnande af desamma: tänkandet måste således sednare komma.“ Det ogilliga och steswa i härledning af själens inre funktioner från de yttre intrycken, är dock långesedan bewisadt. Märkligt är det äfwen att Förf. self upphäfwat detta stt föregifwande, då han säger att

tänkandet uppkommer genom sönderdelning och öfvervägande af intrycken. Ty hvad skulle kunna drifwa till denna sönderdelning, om ej ett före uttrycket i själen warande behof att söka grunden och förklaringen af intrycket? Men sanns detta behof, så sanns äfwen tanke, äminstone in potentia, förr än intrycken. Och med tanken är språket äfwen nödvändigt gifwet, liksom detta, såsom warande spegel och bild af den inre menniskan, måste således i sin helhet tänkas såsom en väsentlighet uppkommen i och med densamma som menniskonaturen uppkom. Det är således alldeles omöjligt, att språket småningom och ur oarticulerade ljud funnat uppkomma; ty språket är den tänkande warelserns (menniskans) uttrycksmedel, liksom de oarticulerade ljuden äro de otänkande warelsernas (djurens). Äfwen det empiriska skälet för denna sats, hämtadt deraf att den börjande menniskan, barnet, först uttrar sig oarticulerade, bewisar icke hvad det skulle bewisa, ty ännu har ingen hört ett barn uttra sig med ordentliga interjektioner. Swertom äro de wäl snarare att arisa såsom produkter af människans medfödda poetiska förmåga, som sträfwar att till skönhet förädla den råa naturen. Omständigheter som tala för denna hypotes finna wi, då wi hägkomma att de minst uppoblade språken äfwen äga det ringaste antal interjektioner, hwaremot Grekiskan, som, ibland de allmänast bekanta, har den mest utbildade poetiska diction, äfwen är rikast på varierande känslö:ord. Wårde att undersökas wore det äfwen, om ej dessa ords bildning till det mesta rättar sig efter de för hwarje språk gällande musikaliska lagar.

Så mycket mera ense blifwa wi deremot med Hörf., då wi läsa hans undersökning om Tanke:Orden. De indelas först i två stora

klasser: 1) Nödvändiga Ord (de af Inbillningskraften för meddelandet af sin åskådning danade) och 2) Blotta Wighets:Ord (de af Förståndet för språk:användningens bekwämlighet abstraherade). De förra åter underafdelas i 1) Tings:Orden (substantiver), swarande mot hvad Logiken kallar Subject. 2) Omständighets:Orden (attributiver), uttrycka Logikens Prædicat och 3) Sambands:Orden, som motswara Copula i Logiken. — Hvad första klassen beträffar, har Hörf. kanske i bestämmandet af den, sträckt sin Analys längre än behöfligt warit, då han (sid. 8) funnit den bestå af 7 Genera. Ty språket gör i sin användning ingen skillnad mellan Ting för sinna och Ting för förståndet eller Ting för tron, om också det verkliga mellan dessa ting skulle gifwas någon generisk skillnad. Och skulle man försara efter denna grundfats, fick man ännu mera föröka detta antal, nemligen med Ting för Fantasten, för Medvetandet o. s. w. Men i taler är hwart och ett substantielt, det må nu föröfrigt endast existera för en eller flera af de menstliga krafterna alldeles lika, underkastadt samma lagor och hörande under en kategori. Och således har närwarande klass verkligen icke flera än fem genera: 1) Ting eller Substanter (om tog så må såaa) absolute; 2) Tings gerningar; 3) Tings erfarenheten; 4) Tings tillstånd och 5) Tings egenheter. — Under andra klassen, Omständighets:Orden, upptages ej allenast Adjektiver, hworigenom ett epitheton tillägges, en moralisk eller fysisk egenhet attribueras substantivet, utan äfwen, enligt sakens natur, Particeln, förmedelst hwilken substantivets individualitet utmärkes, i det att tinget särkiljes från ett annat, och Particpet, som attribuerar tinget en omständighet, hämtad

antingen berifrån att det verkar på ett annat ting (är i handling), eller att det påverkas af ett annat ting (erfar), eller ett handling och erfara, Aktivitet och Passivitet, upphäft hvarandra, äro neurale (att tinget är blott i ett indifferentt tillstånd). Därför är Förf. af alla Språklärare den förste, som till denna klass, till de attributiva orden, hänföret Adverbet, i det han ganska skarp-sinnigt uppträckt att till Omständighets-orden äfven måste räknas de slags ord som bestäm- ma dessa. Och detta gör omedelbart Ad- verbet, hvilket, såsom Förf. sid. 13 wisar, icke blott bestämmer „någon af de redan nämnde Omständigheter, medelst en annan Omständighets lämpande till densamma,“ utan äfven „någon genom ett Adverb själf uttryckt Omständighet, medelst tillämpande till en annan.“ Exempel på förra fallet: „Ganska god“ (Adverb till Adjektiv); på senare fallet åter „Nått länge,“ „helt nytt“ o. s. w. — I utförandet af denna uppställ- ning har det icke undslutit Förf., att någon kunde stöta sig derpå, att han bestämt det Substantivet icke allenast angifwer Ting, utan äfven deras Verningar, Erfaranden, Tillstånd och Egenskaper, och att han i des- funktionen på Adjektivet och Particplet sagt att dessa också angifwa Verningar, Erfaranden, Tillstånd och Egenskaper. För att nu ådagalägga att han alldeles icke förblandat tvänne olika ordslag, har han angifvit (sid. 12), att olikheten ligger „i den alldeles skil- saktiga form, hvarunder Verningar m. m. framställas.“ Och detaljerandet af denna träffande anmärkning är intressant, ehuru icke alldeles utdömande.

Till tredje klassen, Sambands-Orden, räknas icke allenast Präpositionen, Conjunktivet och Konjunktionen, utan äfven ganska

riktigt det ursprungliga verbet Wara. Detta ord uttrycker nemligen själfmedvetandets första, allmänaste och mest oberingade grad: medvetandet om existens. Och då det all- nast är med och genom mitt vedvetande jag kan tugga i förhållande till något annat, så följer det att medvetandets form måste vara den absoluta copula, som sammanbinder mig med Universum. Nec. skulle dock för sin del äfven hit hafwa velat föra formen för själf- medvetandets andra actus, verbet Hafwa. Ty sedan själfmedvetandet sagt: jag är, är dess derpå följande omedelbara erfarenhet: detta tillvarande Jag hafwer. Af dessa båda verber bildas nu alla andra så kallade verber; af Wara, med ett particip, alla aktiva och passiva verbers väsende; och af Hafwa, alla verbers former. Ex. wara erfara, d. å. jag erfar; hafwa varit i erfara, d. å. jag har erfart (Per- fectum); jag må hafwa varit i erfara- de, d. å. jag må, jag wille väl hafwa erfart (obestämdt Tempus, Aorist); jag hafwer redan varit i erfara, d. å. jag hade erfart (plusquamperf.) o. s. w. Dessa båda verber, Wara och Hafwa, äro också i de flesta språk hjälp-ord, d. å. nöd- wändiga betingelser för språkens verbala ope- rationer, hvarigenom deras ursprunglighet äfven faktiskt bewisas. — Med det till denna klass räknade collektiv-namnet: Conjunktif, förstår Förf. de slags ord, hvilka förena enkla eller sammansatta begrepp med hela ombömen, d. å. sådana ord, som förut blif- wit benämnda Pronomen relativum. Ett namn hvars mindre lämplighet Förf. oemot- sätligen, sid. 58, angifvit, der han äfven nämner att han bildat sin term efter Con- dillac, som kallat detta ordslag adjectif con- junctif.

Sid. 18 widtager undersökningen om de blotta Wighets-Orden, produkter af förståndets abstraktion, för att winna en angifvelse af saken, utan att behöfwa i talet upprepa sakens benämning. Bland dessa äro åter några, hwilka endast angifwa sakens individualitet, och för hwilka Förf. bildat termen: Personalet. 3 äldre Grammatikor kallades dessa Pronomen Personale. Förf. rigt, heter det: „finnes i alla språk ett litet antal ord bestämt tjenliga till innet annat, än att jämt och fullständigt föreställa redan i talet yttrade antingen Tings-Begrepp, eller Omständighets-Begrepp (ware sig enkla eller sammansatta), eller äfwen fullständiga Omddömen.“ Dessa kallas riktigt rena Pronomener. Och sedan nästan i alla språk man, för wighetens skull, antingen af wisa Substantiver bildat Adjektiver, t. ex. gylle ne, af guld, kunglig, af kung o. s. w. eller företagit sig att nyttja wisa neutrala adjektiver såsom substantiver (men hwilket bruk ej särskilde kan betraktas, då, i grammatikaliskt afseende, ordens wäsende derigenom icke förändras); anmärker Förf. att det, utom de redan bestämde, återstår en mängd ord, hwilka under de andra klasserna kunna hänföras: „Särskilda elliptiska ord“ (sid. 23), t. ex. man (i talesätter gör man det m. fl.), ingen, ja, o. s. w. (Att Förf. till dessa hänföer verbet Skicka, förefaller besynnerligt). Felaktigt yrkar Förf. att dessa slags ord „höra mera till minnets, än till härlednings-förmågans område;“ ty en närmare undersökning lärer wisa, att dessa äro bildade för att angifwa wisa modifikationer. Att de samtliga wighets-orden äro förstånds-abstrakta kan inses deraf, att alla dessa: Personalet, det rena Pronomen och de Elliptiska orden, fullkomligt motswara Logikens rena

förstånds-begrepp och således äro att anse som Språkens kategorier.

Med sid. 28 kommer Förf. till Formerna, under hwilken benämning han förstår „blott alla sådana förändringar eller tillfötter i, till eller wid ord, som, utan att rubba ordets wäsentliga betydelse, tillägga detsamma ännu någon annan,“ och hwilka han också, med mycket skäl, endast anser såsom wighets-utwägar. Dessa ordformer dela sig, såsom bekant är, i trenne slag: Deklination, Comparison och Conjugation. Deklinationen sker genom de slags böjningar som kallas Casus, af hwilka de mest regelbundet utbildade språken hafwa sex, och troligtwis äro alla de Casus, som i något språk öfwerfliga detta antal, tillkomna genom någon förwillelse hos Grammatikerne. Det är wäl sant, att dessa Casus icke utmärka något wäsentligt, utan blott äro för wighetens skull af förståndet abstraherade, men de bero dock icke af slumpen, utan hwarwa utan twifwel sin grund i någon gifwen och säker intellektuel regel. Hwarföre skulle annars alla språk wara eniga deruti, att icke antaga mera än trenne slag af böjningar? Öfwer dessas wäsende har Förf. träffande förklarar sig, sid. 31: „Man inser lätt, att hwarje af dessa casus, utöfwer begreppets namn, uttrycker någon preposition: att således ordets böjning ställer det i detsamma förhållande till ett annat ord, hwaruti annars en preposition skulle ställa det, allenast med den af hwaraderas ändomål härflytande skillnad, att böjningen wigare uttrycker hwad prepositionen uttrycker bestämdare“ (hårom kan det dock wara fråga! Säkerligen fattar hwar och en som lärt Latin, lika bestämda meningen af talesätter ire Romam, som af ire in Romam). Men dessa böjningar ut-

märka till och med skillanden mellan enhet och flerhet, ja, i Grekiskan särskilt tvåfaldigheten genom sin Dualis. — Comparationen verkställes genom böjningar efter så kallade grader. Dock är Positivet egentligen ingen grad, utan blott hufvudsammet. Comparativet och Superlativet äro blott verkliga grader. Dock finnas de alldeles icke i vissa språk, utan uttryckas der genom tillsats af adverbier mer och mest. Till och med i andra, som hafwa dessa båda Comparationsarter, användas de dock icke wid vissa adjektiver, hvilket torde hafwa sin grund deri, att dessa adjektiver, såsom död, lefwande o. n. a. i Swenskan, utmärka ett visst oföränderligt, permanent tillstånd, som icke kan blifwa mer eller mindre än det är. — Wid Conjugationen anmärkes, att liksom verbet wara är grunden, fast ofta förbodelt, till alla de öfriga verberna, så är det egentligen detta verbet wara som böjes, eller tillwägbringas böjningarna. Den märkvärdigaste af dessa böjningar är Personalformens tillkomst, hvilken bildas genom tillsatsen af det så kallade Personalet, eller Pronomen Personale. Åts förhållanden så verkliga är, kan skönjas af de i Hebräiskan brukliga Suffixerna. Doktor Dahl har visat det, då han tydligt utredt, att alla de Grekiska verberna uppkommit genom föreningen mellan ett substantif eller ett particip med verbet εω, jag är, t. ex φιλεω af φίλος och εω, ποιεω, af ποιος och εω, o. s. w. samt att alla personaländelsernas orsak är detta verbets förening med personalet. Vi weta nemligen att detta verbets äldsta form war ε, deraf εεω, contr. εεω och εω o. s. w. På detta sättet finna wi en förklaring af de Grekiska verbernas indelning i verber in ω och verber in μι. De förra äro komponerade af

εω, de senare af εμι (εμιω). — Då dessa så lunda uppkomna verbalomständigheter medelst copulations- verbet hafwa, användas på tidsförhållanden, uppkomma de så kallade Tempora. Nu stå wi icke i flera förhållanden till Tiden, än såsom betraktande den som en närvarande tid, som en nyss öfvergången, såsom förfluten, såsom längst förfluten, såsom obestånd och såsom tillkommande. Alltså kunna billigtwis ej flera än sex tempora finnas; ty människoförståndet, hvars verk dessa former äro, bildar ingenting mera än hwad det behöfwer. Och således är det orimligt, som dock Görk. tyckes vilja medgifwa, att i något språk kunna gifwas flera verkliga Perfekter och Futurer, utan äro de i förra fallet antingen misförstådda Aorister, eller i senare, af öfarsamhet sammansbundade Futurer från andra närstågande verber.

Sid. 43 följa så kallade Redogörelser och Anmärkningar, der Görk. förklarar uppkomsten af sitt arbete och närmare söker utveckla sina grunder. — Då således en granskning af denna del af boken endast skulle föra oss samma väg tillbaka som wi redan tillryggalagt; så wilst Nec. af den endast anför följande, sid. 70: „Jag wet, huru man i allmänhet söker wanfärdiga hwarje något omfattande Lära, som har nyhet, ware sig i sitt wäsende eller i sin form. Låtjan fruktas läro: mödan: fördomen sasar för att tro om: öfwen egenkärleken misstänker att så orätt, fåfången och egennyttan att förlora anseende och winst. Det är dessa, som när de äro mildast, gifwa begreppen Teori och System attributet af gyllene drömmar. — Likwäl, om, för det lugna betraktandet, Lärorna, sakrade sin nyhet, synas fanna, är det wifertigen icke de sjelfwa, som borde widrige behandlas: det är försöket att framdrifwa

dem oberedt, eller genem tvång. Oflokt i affeende på fördommarens eget rykte är det äfwen, under en sådan förutsättning, att så ideligen beddima dem; engång befundna sanna, framgå de alltid, i ett sekel, eller i ett annat; Ty det finnes icke en sanning, hwaraf Menniskan ej någon gång inser sitt behof; Och nyheten, för sig sjelf betraktad, hwarfen har eller saknar värde." Huru träffande och wård att behjertas är icke denna anmärkning!

S m å r r e S k r i f t e r.

En Christens Betraktelser wid Åtnjutandet af den Heliga Mattwarden. Sthm. 1814. 16 fidd. 8:o.

Ett matt foster, som wälmeningen synes hafwa afslat, inifrånheten södt och den något säfänga gismildheten utsändt i werlden. Senare hälften af boken utgde sjelfwa Betraktelserna, som äro rimnade; hwaremot förra hälften intages af ett företal (sid. 3-8), i hwilket efter många omswep, det såges att rimma är: „En warin känslas utgiutelser, egnade åt andaktens stunder, utan anspråk på konfessionens bifall." Wänne ei Bdrf. med dessa ord bedrager både sig sjelf och sina läsare?

Replique å Fri- och Sände. Brevwet till de krigande Bläckhorn. Hjelstarne emot Kåisar Napoleon; såsom redan af bdet blifwit li- såsom det broniserad eller stild ifrån sin höga slants och därmed förut innefattade för- gubade egenskaper. 2 St. W:ko. Sthm. 1814. 7 fidd. 8:o.

Ett underbart mästerverke af nonsens, ofsil och brisande grammatika. För märkwärdigheten full måste Rec. förbehålla sig att så anföra ett litet proffstycke (sid. 3): „Gramför allt bdr jag uplysningiswis den mindre kunnige Allmänheten underrätta; att den rubrique „af hemlig Bekännel-

De Tabeller som sluta werket innehålla: 1) Articular. 2) Coniunctiver. 3) Personaler. 4) Pronominer. 5) Särskildra Elliptiska Wrd. 6) Lista på Wrd hwilka ä, ehuru lika för örat, och merendels lika till ursprunget, likwål böra, såsom skiljagtige för begreppet, hänföras under olika Talets Delar. 7) Coniugation af Wighers Verbet Ecrire. 8) Språk. I dessa hopställas Swenska och Fransyska.

se för Cardinalen Maury" såsom Kåisar Bonapartes Wiktifader, Kristens författare warit nödsakad att wälja, för att om så lättare ställa i full dager, alla de förefallande gärningar, hwilka utan sådant wahl omdjeligen kunnadt i den ordning och sammanhang affattas, som alltid bdr wara ögnamärket för en Skrifts författare, hålft då den fall teckna den rätta och inneboende Characteren af en Person, i synnerhet som Kåisar Napoleon; hwilken i sitt sätt att behandla Folk och Länder hittils dags är unique" o. s. w.

Napoleons Himmel på Jorden, eller Continental-Systemet. Öfversättning. Sthm. 1813. 27 fidd. 8:o.

Brochuren är affattad i Samtalsform. Förmodligen är angifwelsen, att vara en Öfversättning, icke tillförlitlig: swärtligen hade då Öfvers. kunnat träffa ett sämre wal.

Några Scener utur den nya Comedien: Jerome Napoleons Sista Regerings-dagar, eller af Dhykan kånnes mannen. Öfversättning. Sthm. 1813. 8 fidd. 8:o.

Brochuren förtjenar det loford att icke vara den osmakligaste och dumaste af de wackler, som omständigheterna framkallat mot Napoleon och hans famli.

S w e n s k
L i t e r a t u r = T i d n i n g ,

utgifwen

i

Stockholm och Upsala.

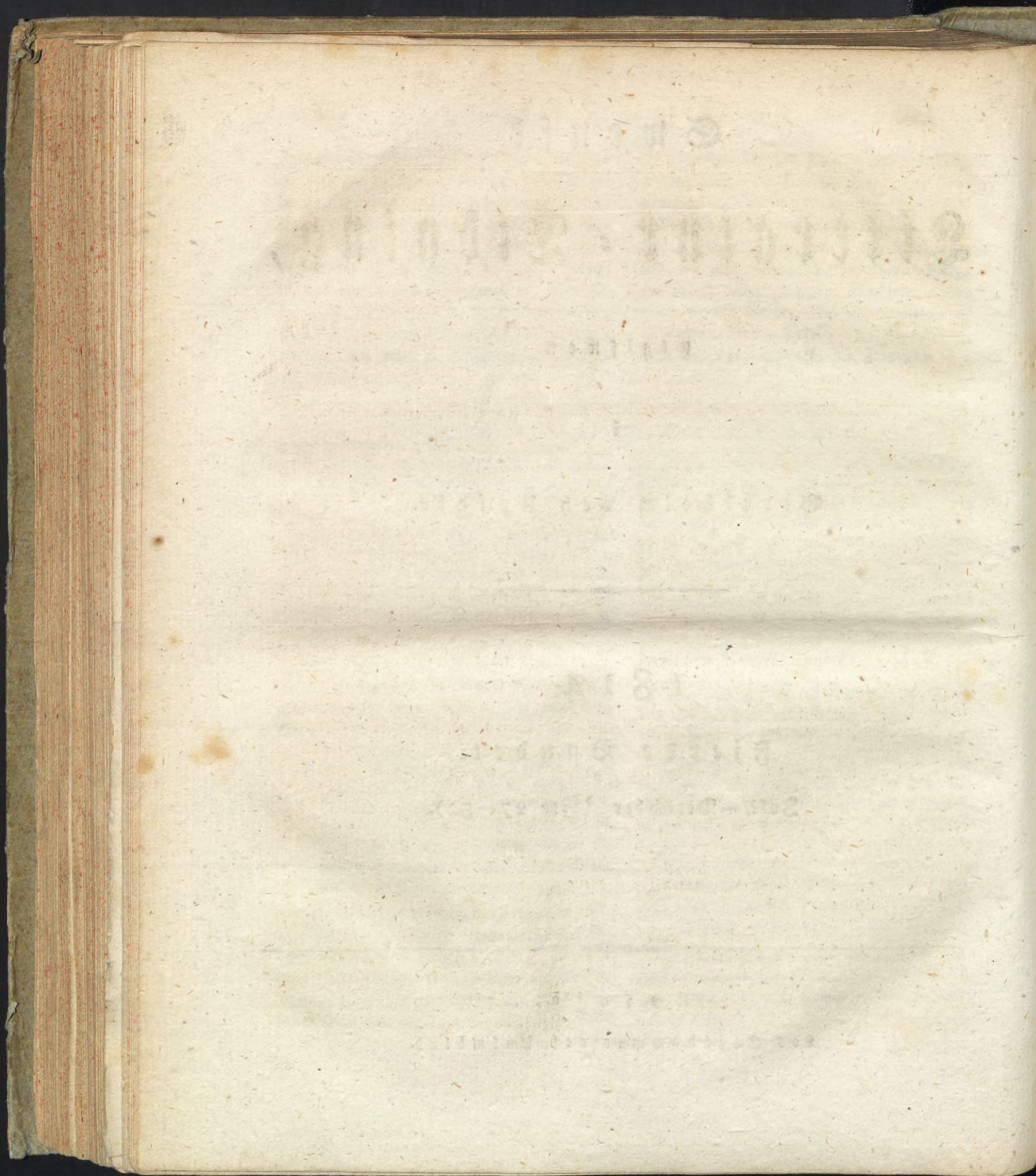
1814.

Fjerde Bandet:

Juli.—December (N:o 27—52).

U p s a l a ,

hos Stenhammar och Palmblad.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 27.

Lördagen den 9 Juli

1814.

R e c e n s i o n e r :

Don Carlos, Infant af Spanien. Af Friedrich Schiller. Öfversättning af B. J. Lörneblad. Sednare Delen. Schm. 1813 (1814). 170 sid. 8:o.

Äntligen, efter mera än ett års förlopp, och sedan Hr L. genom twenne andra arbeten lemnat ännu säkrare prof af den lyckliga öfversättar-s förmåga, som han med förra delen af Don Carlos först rådde, har Sednare delen af detta Skådespel äfwen utkommit. Då wi ej kunna annat än, i totalomdömet öfwer denna del, återöpa det som redan i denna Tidning (1813, N:o 16) är sålde, återstär endast att utmärka några mera wårdsälsfats ställen, som här och der undfallit den tröta penseln:

Sid. 3. . . . „Jag har aldrig kunnat Ge henne kärlek, men — har hon den saknat.“ Slutet af perioden är för bestämde uttryckt: — schien sie Mangel je zu fühlen. Rec. hade öfversatt:

. Kärlek kunde jag Ej henne ge; dock — tyktes hon den sakna?

Sid. 33. „Den sanning, som hon tåla kan.“ —

Tåla i bemärkelse af Dulden (tolerera), är på detta ställe otydligt.

Sid. 65. „att

Jag ibland swaga dömmar honom swagast.“ Meningen är missförstådd: Markis Posas kallar sig sjelf twertom „den swagaste bland swaga.“ (Daß ich der Schwächen Schwächster ihn verklage). I samma monolog förekommer ett annat ställe, hwars mening man blott i sammanhang med det föregående och genom utvecklingen af Posas nu fattade beslut, tydligt förstår. Öfvers. har dock icke fattat den:

Sid. 66. „Hwad wore Min pladdersjuka, om min tystnad dig Ej kostar lidande? Wåhända sparad?“

. Was wäre Geschwätzigkeit, wenn mein Verstumm-
men dir

Nicht Leiden bringt? Vielleicht erspart?

Sid. 72. : : : „medan swärligen
Infanten af sin faders hjerta hugnas
Uraf den billighet“ —

Detta senare utaf den borde wäl förbytas
till med denna billighet, då construka-
tion blifwit rigtig. I alla fall hade dock
originalet nogare kunnat följas:

. . . weil der Infant doch schwerlich
Der Billigkeit, die er verdient, sich zu
Erfreuen hat in seines Vaters Herzen.

Sid. 75. „Ach! Mamma blöder!“
Ett konhända alltför familjært uttryck i In-
fantinnans mun.

Sid. 93. „blott än en gång mig skäl
Der hwarest jag då stod inför din själ“ —
(So wie ich damals war.)

Sid. 107. „Hans Alba äro icke mer.“
Wäl icke ett riktigt uttryck. I originalet
tillkännagifwer adjektivet verbets flertal; så
ej i Swenskan.

Sid. 122. „Med mig är ju slut — för
alltid slut.“

Denna vers är tung och taklös.

Likå löpa, sid. 130, dessa båda verser:
„Nu först du wägar att mig trolös kalla
För det du än som trolös mig edes skatta“ —
nog enformigt bredwid hwarandra.

Sid. 161. „Ät detta tidehwarfs behof
han skänktes

Af Gud, att i sin själs högridliga
Förnedring bära prälande förnufvet
Till spe“ — —

. Ihn schenkte
Der Nothdurft dieses Zeitenlaufes Gott
In seines Geistes feyerlicher Schändung
Die prahlende Vernunft zu Schau zu
föhren.

Schillers reflexions-poesi betjenar sig ofta af
en invecklad spetsfundighet i uttrycket, hvars

mystik icke wid första anblicken låter genom-
tränga sig; och ingenstädes åstadkommer ett
enda misstag om betydelsen mer oreda.

Sid. 167. „Jag sjelf har talat godt för
Er.“ Ich selber habe gut besagt für
Sie, d. å. jag har gått i god, har bor-
gat för Er.

S. s. „Han gick i döden Men denna
stora mening.“ Men tryckel för Med.

Sid. 170. . . . „Jag går, att med
Don Philip börja ett offentligt steg.“ —
Man börjar ej ett steg.

. (Ich gebe, mit Don Philipp
Text einen öffentlichen Gang zu thun.)

Rec. har blott några anmärkningar att
tillägga, som röra Hr. E:s öfversättnings-
metod i allmänhet. Först önskar Rec. att
då meningen i originalet, dels genom det
mer betydningrika språket, dels genom den
Schiller, liksom hvarje stor Förf., egna pon-
derositet, är af den beskaffenheten, att den ej
utan wäld kan öfversöras, öfvers. hellre
måtte omskrifwa den, än i trots af
språkbrukets natur och uttryckets lif gifwa
ord med ord. Konhända måste då och då
någon bild förändras, eller till och med ut-
bytas med någon mattare; men stilens frihet
och stelslif skall rikt ersätta dessa uppoffringar.
Den andra anmärkningen rör periodbyggnad-
en och består i två warningor: först att ej
onödigtwis genom konflade inversioner och
isphnerhet genom verbernas flyttning till pe-
riodens slut, liksom i Tyskan, göra stilen
tung (man öppne boken hwar som helst: sid.
65. jag plåga måste); sedan att mer sorg-
fälligt iakttaga den oratoriska ordföljden samt
fordringarna för deklamationen. Ett exempel
må visa det;

Sid. 160. „Nej!

Han lönnligt, wäldsamme mördad är!"
Meningswigten hwilar på mordad, som af
Öfwerf. är bortgående midt i perioden. Mä-
ste her: Nej han är mördad — lönnligt,
förrådigt! —

Rec. är öfvertygad att dessa anmärknin-
gar icke skola mislänkas af Öfwerf., till
hvilken han framgår sin och alla konstskäl-
landsmåns önskan, att snart skänka öf Wal-
lenstein, Maria Stuart och Wil-
helm Tell, såsom han redan skänkt öf
Don Carlos och Jungfrun af Dre-
leans. Om för dylika wärf fosterlandet ej
har guld och heberäställen, sakna de dock ej
sin betydning i medvetandet af en god sanning
och en icke gagnlös syfvelsättning.

Critik öfwer Skådespelet Don Juan: Dra-
matikens Pedagoger tillagnad. Öf-
ledd af den så kallade Recensionen i
Stockholms Posten N:o 73, 78, 81 och 86.
Af T. — — — d. Sthm. 1814. 39
sidd. 8:0.

Nedan i N:o 3 af denna Tidning in-
newarande är, hafwa wi sålvt angifwa de
synpunkter, ur hvilka wi finna det af Hoch-
litz på Tyska författade och af Jonas Lund-
berg förswensskade Theaterstycket Don Juan,
tadelwårde. Efter öf har i Stockholms Po-
sten en Quidam uppträdt, som också kallat
detta Skådespel smaklöst; men i den grad
saknat allt poetiskt sinne och artistiskt takt, att
han icke tablat Höfvis matta och förwända
behandling af ett stort effektrikt ämne, utan
tvertom det, att detta stora ämne blifwit

behandladt, i hwilket han blott ser en platt,
all upplysning motstridande påbelshistoria. Om
en Kritik som så dömmar, må wi säga med
Dehlenschläger: „at vi den ville söge at dö-
de og denfne med daglig Poenitente,“ eme-
dan den just rakt motstrider den enda sun-
dheten för äkta skönhet. Och wårdig har
Hr T. — — — d i närwarande Skrift wisat
sig att utföra detta straffande wårk. T. ex.
(sid. 9): „Det är i sanning widunderligt
med denna så kallade smak! Och med dessa
smakens befordrare och representanter! Om
dem kan riktigt sägas, som det på ett ställe
heter i Schillers Wallenstein:

Man häfwar strax för allt, som har ett djup,
Och trifs blott wål der, som är riktigt slakt.
Ty — de wilja göra en dygdig man; och
det blir en mes: de wilja göra en bos; och
det blir en lätt sinnig fåne: de wilja beskri-
wa en skamgerning; och dertill nyttja wackra
ord. Med mera sådant. Smaken, ropade,
den goda, fina, höga smaken, får ej säras.
Det skall vara tukt i stil och behag i mål-
ning. Det skall vara måtta i allt. Och lik-
wål, säga de, skall man följa naturen! —
Men huru wåga de nämna naturen, den hö-
ga heliga Naturen, som, att dömma af de-
ras konstteori, måste i det minsta till det
första drag, i den minsta till den första
målning, sära dessa påflingars fina smak?“
m. m. Eller dessa (sid. 89): „Skall an-
ständigheten, skall den glatta, hwitlimmade
ytan förgylla den grift, som innantill är full
med de dödas ben och all orenlighet? — Ja!
jag wer: man har trott och tror ännu, att
hon skall hafwa denna magiska kraft. Lägs
heter, ondskan i hjertat skola öfwerflyas af
komplimenten på tungan. Det tomma skålet
skall utstråla, för att göra tomheten behaglig.
Öfen skall gälla för werklighet, glitter för

guld och fraser för dygd. Och jag ser, jag ser med bårwan, att denna tro ej skall upphöra, före än den förfärliga härjande wäldörfkan, som Himlens wrode utståndt öfwer denna glimmande skenwerld, har rensopt orentlighetsgriften; före än anständighet blir dygd; före än denna frätande bild har förtärt sig sjelf." Med denna allwarliga wärma går Förf. genom planen och personalen af Skådespelet, wisar hwar dess, egentligast i Novellen uppenbarade, idé är förfelad och hwar den äminstone är anad, samt deremot huru förträffligt den är uppfattad och uttryckt af musiken. Men som Förf. hufwudsakligen sysselsätter sig med Dec:s i Stockholms Posten wedersläggande och kraftigt bestraffande hans, af en förderfwad anständighetsprincip, afstrade lärtfönniga anmärkningarna, är denna affhandling i selskapsverket mera etiskt än egentligen ästhetiskt. För att blifwa detta senare, hade desutom fördrats ett närmare utredande af den Skådeartens natur, som kallas Opera, för att gifwa hållning och styrka åt de kritiska anmärkningarna. I detta fallet skulle skriften wäl blifwit gagnligare för den egenliga konstidkaren, men möjligtwis icke så förtlig för vår allmänhet, eller i den ingripande, då Förf. i det fallet nödgats taga en mindre högtidlig ton.

Erinringar ur f. d. Kejsar Napoleons Besnad, såsom Krigare och Regent, såsom Inledning till en Historia om Förföringskriget 1812; af Der Fredrik Frans

Rosergarten. Öfversättning. Sthm. 1814. 53 sid. 8:o.

Enligt den af Öfvers. i en kort Namnlan meddelade underrättelsen, är Hr F. F. R. författare af „en filosofisk-historisk framställning af 1812 års märkwärdiga händelser,“ till hwilken närwarande skrift utgör en inledning. Och för att af den på förhand lära känna den filosofi som talar i denna „filosofisk-historiska framställning,“ må följande prof från första sidan tjena: „Ach! de dårarne, att de icke befinnade, huru, i denna ofullkomliga människowerld, Idealismen sträfs war emot alle idealt, att de glömdo att profs wa materien, till hwilken formen skulle passas. Så mycket också meddelandet af en ren idé må intaga den tänkande forskaren, går idén likwäl sjelf under i de sinnliga skapelsernas chaotiska willerwalle. Så wedersqwickande, så uppvärmande ett ord för det allmänna människowälet (!) än må tala till den tänkslösa werldsborgarens hjerta, så förswiner det likwäl, som sjörens hufwa toner i en leende nesj; endast ett swagt återfall ur ett omätligt afstånd uttrycker misshyetandets klagande ton.“ Man ser redan af detta prof att Hr R. hör till de så kallade geni alla författare i Tyskland, som med aning af ljuset, utan att weta hwar det är att finna, på måfå stråka ut sin flygt i tomma rumden, som, utan egen alstringskraft, blott göra efter, såsom bakwände, hwad de seer stora män göra före sig, som, utan kraft, tro sig med bara bång och gny hinna till snillet's tempel. Det karakteristiska hos slika författare är tomhet och själsfattigdom samt brist på inre organisk förbundna med wisat antagna termer utan betydelse, paradoxiska]

infall, i ett sövverrat och öfverlastadt språk. Ty den apande genialitets-sjukan kan icke uttrycka sig som andra menniskor; den ställer till höger och vänster omkring sig mytologiska namn och dränker sig i liknelser. L. ex. sid. 3: „Uppveckla wi pergamentet af denna Mars lefnad och storverk, så bemäktigas wi af stridiga känslor på en gång.“ — Sid. 17: „Den hemliga, af Fouché, liksom af en underverldens Rhadamanth, mytologiskt i äminneelse, inrättade Politien, som verkade öfver hela Fransyska Riket, och utlurade till och med meningar och tankar, men fann sin styrka i det fruktansvärda Gensd'armieriet, och förstod att leda sina tusenfalt sönderdelade luktrödr (?) ända in i de fördojdaste winklarna hos främmande stater.“ — Insligen börjar vår auktor en teckning af Napoleons lefnad före år 1812, ända från den stunden, då i Vienne „Euklides skarpte hans tankkraft och satte honom i stånd att urgrunda Matematikens djuphet och att fatta kärlet till krigswettenskapen i des konst-teori“ (sid. 5) och till des han uppbröt för att södra öfver Ryssland. — Väst har Höf. utredt förhållandet med Continental-Systemet och visat att Napoleon dermed egentligen räknade på att alltid hafwa en sörewändning, „att åt sitt eröfrings-begär gifwa utseende af nödwändighetens rätt“ (sid. 36) — Sid. 34, 35 anföres 8 punkter, såsom talande mot detta Continental-System, af hvilka de tvenne första: „Att Europa endast utgör en liten del af Kontinenten,“ och „att England således, om det verkligt wore direkte uteslutet från Europa, indirekte kunde verka på detsamma genom de andra kontinenterna (?)“ — äro träffande; men de öfriga sex så mycket mera puerila och ottydliga. — I huru ringa grad naturen utrustat Hr S. med

starp blick och historiskt sinne, synes sid. 16, der Napoleon jämföres med Attila och Geiserich (Genserich). Den som begrundat häfberna och gjort sig reda för den idé som, fast dunkelt, ledde Attilas råa men ädla mannakraft, skall wisst finna en dylik sammanlikning högst obehörig.

Hec. har längre uppehållit sig wid dessa Krinringar än billigt är med sika — för att låna ett uttryck af de Anonyma Dresdens tolkare — af tidsintresset framkallade passill-artade Brochurer, emedan denna ger sig ut för att lifwas af en större, en rent historiskt affigt.

Biografisk Teckning öfver Baronessan Stael von Holstein, och om des Skrifter. Öfversättning. Schm. 1814. 51 sid. 8:ö.

Äf början till denna brochur skulle man tro den wara dicerad af en uteslutande och brinnande beundran för det genie, som genom widden af sitt snille och storheten af sina åsigtger otwifvelaktigt hunnit wida framom alla äldre och nyare medtäflarinnor inom Litteraturens område. Längre fram i boken ser man dock att Höf. will wara opartisk, och är det till den grad, att han bland annat tadlar henne för fel som hon icke äger, nemligen sid. 13, en pedantisk umgångeston. Om hon icke fullkomligt wäl kom öfwerens med sin man bör förlätas, så framt den teckning här (sid. 13, 14) göres af Baron Stael von Holstein, är riktig. Han war sin Feu icke allenast underlägsen i kunskaper, utan saknade till och med „de lätta behag,

under hvilka den Fransyska lifligheten ofta
ödljer ett förståndets fel."

I början meddelas åfälliga underrättel-
ser om Fru Staels föräldrar, och det gemens-
amma fel som förebrås hela denna familj,
är ätrån efter beröm och ryktbarhet. Angår
ende s. d. Wamsell Curchod (sedan Fru
Decker, Fru Staels mor) är dock icke an-
märkt, att hon stod i ett sållhynt widsträckt
förhållande till utmärkte namnkunnige män.
Så war hon förlofswad med den Engelske
Historikern Gibbon, hästigt älskad af J. J.
Rousseau (som till henne skrifwit de i hans
Oeuvres besintliga eldiga Lettres à Zara).
I underrättelserna om Friherrinnan Stael
sjelf har man glömt hennes förhållande till
en af Tysklands berömdaste Literatörer A. W.
Schlegel. — Af hennes arbeten har Förf.
förnämligast utmärkt Essai sur la Littera-
ture, hennes Strödda samlade Arbeten

och Delphine. Glömdt är att denna roman
är öfversatt äfwen på Swenska, liksom det
är förteget att en Länd Tysk författare på
sitt språk öfversyttat Corinne. — Endast
fjofvigt är nämt, sid. 33, att hennes senaste
werk, De l'Allemagne, är under arbete (så
mycket besynnerligare, som på nästa sida wid-
tager en tolkning af denna skrifs företal)
och, ehuru ett bland Fru Staels wigtigaste
arbeten, har Förf. alldeles med tyfnad för-
bigått hennes Essai sur les Fictions, af
Goethe öfver på Tyska öfversatt och com-
menterad.

Öfversättningen är gjord med sådan
hast, att på flera ställen all mening är för-
svunnen. Ett exempel torde wara nog (sid.
7): „En dygdig uppfostran, säger Marmon-
tel, och ensamma men flitiga studier, hade
gifwit henne allt hwad uppodlingen af ett
snille kan öka själens egenkaper."

S m ä r r e S k r i f t e r .

Ode till H. K. H. Kronprinsen, uppläst af
Swenska Akademiens Direktör den 20 De-
cember 1813. Sthm. 1813. Ett halft
ark 4:o.

Utän att upplystas af en djers och originel
äfsädning, nya tankar eller ens nya och lyckligt
funna bilder, lifwas dock detta Ode af en wis
patriotisk werve, och är så ficklignat prydt med det
slags granlät, som man kallar phrasologisk poes,
att ingen lär tweka, att tillerkänna det samma ett
bland de första rummen bland våra bästa inhem-
ska Disertations Lyriques. Ett par stropber så-
som bewisande exempel:

„Großbeeren, Dennewitz och Leipzig! sigen opp.
Från de Germaniska fält, som Hjettens ärestoder;
Och Elbe, Saale, Rhen! gån fria i ert lopp

Och wittnen till de trycktas hopp,
Att Öftra-Lejonet än waktar Tysklands floder."

„Och, följid af mången grå Forngditt kämpes
hamn,

Från sin lagerbädd, se, Gustaf Adolf siger,
Och lägger folkens hopp uti Carl Johans samn,
Och till oddblighet Hans namn,

Till jemna segrars följid Hans goda swärd inwiger."
Att efter läsningen af Pindaros och ätskliga sty-
cken hos Horatius, det wänte förefalla sållsamt att
se någonting dyligt, som det ansönda, försedt
med öfwerkriften: Ode, lär ej behöfwa an-
märkas. Deremot bde man wäl medgifwa att
till compliments, dikter detta maner kanske är
det tjenligaste.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 22.

Lördagen den 16 Juli

1814.

R e c e n s i o n e r :

Sammandrag af Frälsarens Jesu Christi Historia, från Hans födelse till och med Hans himmelsfärd, med i noter bifogade korta förklaringar öfver förekommande omständigheter efter den anledning Evangelisterna gifwa; författad (författade) af Athanasius Laurentii Wetter, Phil. Mag. och Commminister wid Tolgs Pastorat. Weid 1813. 407 sid. 8:o.

Att författa ett Sammandrag af framl. DomProstens, Dokt. Wäters Jesu Christi Historia, war wiserligen ett nyttigt företag. Genom Dokt. Wäters rika lärdoms föråd och under hans flödande penna, wärte arbetet till sex otfasband, som sedan förenas des till en diger quart. En sådan bok kans de ej komma i allas händer. Den war ej heller der till ämnad. Likwät och då för en Christen intet föremål kan wara wigtigare än det, att rätt och i samband känna hwad Weridens Gudomlige Äterlöfware lärt, gjort och lidit, till fullbordan af menniskelägetes

upplysning, frälsning och salighet; war det Rec. en fögnad, att se ett werk utgifwet, lämpadt till de fleste läsares behof: Hr W. har för sig sunnit detta ämne redan fullt undanarbetadt. Honom återstod blott att utesluta och afkorta. Han har dock, såsom det i företalet heter, tillika nyttjat „de i närwarande tid godkände bästa författare, både Latinska, Tyska och Swenska.“ Det är lika owäntadt som berömligt, att hos en Landprest finna sådant föråd. I allmänhet menar dock Rec. att, till tienst för medelklassen af läsare, gagneligast wore, om detta höga ämne förefällbes med Evangelisternes egna ord, i riktig harmoni, i klar och god öfversättning, utan tillsatser, der texten är tydlig, och med helt korta fyllnader, der någon upplysning är oundgänglig. Stilen wäste wara populär, men han må aldrig nedfällas till en läghet, som wanställer ämnets allwar och höghet. Synnerhet är detta nödigt wid Jesu egna herrliga tal, hwilka icke påfalla några prydnader för att öka sitt wärde. Äfwen så wäste de öfriga personer, som införas i landet, yttra sig med ett wärdigt språk, icke

moderniseradt till vår tids sällskaps-ton, utan frambyret med textens anda och kraft: Noter kunna jemväl vara gagnelige, der sällsamt berättelsen af dem skulle aförtydas. Men dessa noter böra vara wiktiga, uppbyggeliga och framför allt icke så inrättade, att de med Neologers ogrundade hugskott, hos enfalldiga läsare, wäcka önyttiga skröplor. Parentheser, som wanligt förwilla, böra också utelämnas. De medföljande desutom ett wist obehag, och wänta om en mindre öfswad hand. Utan att på något sätt wissa nedflytta Hr W:s wälmening och flit, menar dock Rec. sig icke öfwer allt sinna, hwarken den renhet i stil, eller det wal af förklaringsgar, som egna ett arbete af denna natur. Sid. 5 heter det om Zacharias, att han, då han förättade sin bön, syntte sig se en Engel till höger om Altaret. Sålledes war detta en blott illusion. Då Jesu affelse bebådades, sid. 8., kallas Engelen „ett utomordentligt Guds sändebud, hwilket man gifwit det namnet Gabriel.“ I noten heter det „att Engelen namn på intet sätt kan med tjentliga stål bewisas.“ Rec. menar, att denne Engel med wisshet kan antagas för den samme, som talat till Zacharias, emedan han, Luc. I. 36., tillkännagifwer denna förättning, samt att textens klara ord då gifwa ett tjentligt stål. Denne Engel hettar Maria sålunda: God dag du utwalda, som af Gud fått en framför andra utmärkt lycka. Huru ädelt hos Evangelisten! Wäl dig, du bebådade! Med dig är Herren! Wälsignad du ibland qwinnor! Engelen forfar: „säll intet moder, Maria? emedan Gud ärnar wisa emot dig framför andra en synnerlig godhet, i det han tänker genom dig utöfna sina beslut, å det sättet, att du skall framföda en son,

den du bär gifwa det namnet Jesus.“ Huru kraftigt och kort låter icke deremot Lucas Engelen tala: Frukt icke! Du har funnit nåd för Gud m. m. Om denne Son, låter Hr W. Engelen vidare säga: „Han skall blifwa en högst betydande man i werlden och kallas Guds son (såsom Konungar plåga heter).“ Är det då i detta affenode, som Jesus kallas Guds Son! På det läsaren icke må söka någon annan grund till denna höga benämning, tillägges i noten: „Konungar kallades ofta af Österlänningarnes Guds söner.“ Sid. 9 kommer ordningen till Maria att tala. Hon frågar: „Huru kan sådant vara möjligt, ty jag wet mig icke haft naturligt omgånge med någon mansperson?“ Hwilken diktion! Huru höjdt och ädelt lägger icke Lucas denna tanke på Marias blygsamma läppar: Jag wet af ingen man? Hwem skulle icke hellre läsa detta samtal i Evangelistens egen stil, utan så grof glofsering? Sid. 10. Maria besöker Elisabeth. „Just som Maria gjorde sin hetsning, kände Elisabeth en glädjesfull rörelse i sitt lif af det barnet hon gick med, och i samma ögonblick märkte hon tillika en omedelbar Gudomlig uppenbarelse om att Maria war Messie moder.“ På det ingen må orätt förstå denna händelse, säges i noten: „Sådana känningar plåga dock ofta de utan underverk erfara, som äro i hastwande tillstånd, det underbara härwid war således egenligem upplysningen om, att Maria war Messie moder.“ Vidare heter det: „Det är också mycket sannolikt, att dessa qwinnor berättat för hwarandra hwad som hände dem begge och det förorsakat häftiga känslor.“ Hwad blifwer då den omedelbara upplysningen? Huru hade dessa qwinnor kunnat meddela hwarandra sådan berättelse, innan Maria

Ännu frambar sin helsning? Samtalet emellan dem är förvandladt till ett lågt samqvåms-språk. Elisabets säger: „Men huru kommer det sig, att jag nu får den äran se Mesie moder sjelf komma till mig? Det var alltså besynnerligt, att så snart jag hörde din helsning, fick jag en glädjefull känning af barnet i mitt lif.“ Ännu mer försämrad är Marias herrliga Lofsång och från dess poetiska anda nedstämd till den swagaste prosa. Sådana stycken böra meddelas i deras ursprungliga kraft. Maria kallar det en märkvärdig förmån, att hon bland ättilliga folkslag skall blifwa namnkunnig, och till Guds ära säges, att hon äfwen bidrager dertill, att regenter föras från sitt wälde, samt försträcker de torftiga sina behofwer. — Johannes födes. Derom heter det: „Åttonde dagen efter födslen (!) kommo wänner och grannar att förserä tta omskärelsen.“ De skulle wäl blott bivitsta denna förrättning. Zacharias högtidliga Lofsång, wid detta tillfälle, nedstämmas till låg, och hwad wärre är, oriktig prosa. Hr W. låter Zacharias säga, att Profeterne „lofwat oss (Judar) en befriare, som skall fria oss från våra fiender (Romare och andra våra förföljare).“ Så hade då Guds löften genom Profeterna icke något högre syfte? Om och de blinde Judar woro nedstänkte i sådana fördomar, så kunde dock Zacharias icke så tänka i ett ögonblick, då han talar upplifwad af Guds anda. Han kallar ju sjelf i v. 79 Mesias ankomst en himmelens wälgerning, till ljus och ledning på den sanna lycksalighetens wäg. I noten till denna vers meddelar mellertid Hr W. denna onyttiga upplysning, att somliga öfversätta: „till att återställa den Judiska republiken sin glans, samt göra sitt olyckliga

och af fiender tryckta folk ganska lyckligt.“ Hvilket oförstånd att så spitsa läsares öron! — Sid. 8. Josephs twekan att fortsätta sitt tillänkta äktenskap med Maria, häfdes så, „att Joseph om en natt, genom en besynnerlig Guds försyn, tyckte sig i drömmen höra en Herrans Engel tilltala sig.“ Här är således en illusion på hörseln, såsom hos Zacharias på synen. På det läsaren icke må tänka sig en andelig warelse, heter det i noten: „Engel kallas allt det, som Gud nyttjar att utföra sin wilja, då någon ting owanlige och osämodadt händer.“ För bättre minnes skull, upprepas detta sid. 130: „alla de medel Gud brukar wid sin försyn och ändamåls befämjande, kallas Englar.“ På samma sida säges ock: „Alla hinder för Religionen kallas i Skriften Djefwul.“ Detta är icke allenast osant, utan ock misstydeligt. Engelen tal till Joseph är oädel utfördt. „Du bör icke, min kära Joseph, draga i betänkande“ m. m. Så talar ej Engelen hos Mattheus. Wid betydelsen af namnet Jesus: Han skall frälsa sitt folk från deras synder, är en oändig not, nemligen att detta talesätt war det samma, som att befrias från wederwärbeter. I Engelen mun kan frälsning från synder icke så tagas. Den fullbordan Mattheus här framställer af Esais profetia, uttydes så: „Att detta har inträffat alldeles lika med hwad som står upptecknad hos Profeten Esais vara händt i hans tid: Si en jungfru“ m. m. Har Hr W. sett på texten, då han så misstolkar: Skedde då i Esais tid, att en Jungfru födde af Guds omedelbara werkan? Det är förlärligt, att Hr W. icke wet huru detta ställe bokstafligt förswaras; men det är osäkriskt, att i en bok af denna natur framkasta sådana ämnen till strupler. Sid. 18 heter det, att Maria lade

sin första son i ett lidet. Någre Philologer tolka ordet så. Men då hade Hr W. icke heller borde låta Engelen hänwisa hederne att söka barnet i en kruska. Sid. 22. Simeons herrliga Boffång utlägges så: „Mina ögon hafwa sett den af dig utloswade Israelitiska folkets befriare, hwilken du ämnat till en lycksalighets förskaffare åt alla folkslag, genom hwilken lycksalighets åstadkommande hedningarna winna upplysning och Judiska folkets wärdighet blifwer updagad.“ Widare heter det till Maria: „för sina orsaker skall händer det framdeles.“ m. m. Sid. 23. säges att Berlehem låg sex mil från Jerusalem. Detta är taget utur D. Sjögrens Animadversiones &c., hwarest det inflytt efter någon Auktor, som räknat Italienska eller Engelska mil. Sid. 27. öfversätter Oseä „ord: utur Egypten hafwer jag utnämnt min Son“. Dör heter: Kalat. Sid. 28. heter det, i anledning af Jesu uppfostran i Nazaret: „Hwarigenom den Prophetens uttalselse slog in, som säger: Han får heter Nazareus.“ På samma sida heter det ock om Jesus: „Barnet växte upp och tilltog i sinnesstyrka, samt så förkofrade sig i wett och förstånd, att det kunde tydeligen skönjas, det Gud war honom särdeles gynnad.“ Sid 31. säges, att Judeens Öken från Jericho sträcker sig jemte Jordan, röda hafwet och Engeddi. Dör heter: döda hafwet. Sid. 47. heter det om Philippus, att han war en borgare från Bethesda. Sid. 48. Englarnas upp- och nedstigande öfwer människones Son, förklarar dermed, att Jesus, genom Guds besynnerliga biträde skulle göra stora underwerk. Sid. 51. Det Gifvel, hwarmed Jesus utdref de obehörige säljare af templers förgård, kallas en pißa sammansåtad af lågtättar. Der-

ten har widjor, med hwilka bostäpen blifwit ledd. Sid. 53. Då Nicodemus frågar: Huru kan en människa födas än en gång, när hon redan kommit till ålder? förklarar denna nya födelse med omskapas och förädlas. Det war ej Nicodemi mening. Han talade om en förnyad naturlig födelse, och icke om en moralisk. Därföre serfar han: kan hon å nyo gå in i sin moders lif och födas? S. 59. heter det, att Jesus till Galiläen tog genaste vägen genom Samarien, på det han icke genom den längre vägen skulle komma för långt in om Herodes' område. Genom en längre väg kommer man wäl icke djupare in uti ett annat land. Jesus gick gerad till Cana, som låg midt i Galiläen. Sid. 65. läses detta oisjettiga talesätt: Det föll sedan Jesus in. Sid. 69. yttrar Hr W. sin tanke om Skriftens Dæmoniaci. Han kallat dem wanwettiga människor, och säger, att med besatta icke annat förstås än swagfinta, melankoliska och af elakarende sjukdomar belastade. En sådan händelse i Capernaum berättas sålunda sid. 69. „En wanwettig människa hade infunnit sig i Synagogan och ropade med hög röst: Hå, hwad hafwe wi med dig, Jesu från Nazaret att göra? kanske är du kommen för att tillfoga oss något ondt? jag har nog hört berättas, att du är ett Guds sändebud. Jesus smäste honom sågandes: ita och gack din väg. Wanwettingen fick i det samma ganska starka och håfuga convulsioner; men sjukdomen hörde dermed upp och han fick åter förstånd igen.“ Så får då en wanwettig åter förstånd åter genom convulsioner? N. c. anser dessa profwara tillräcklige att wisa Hr W:s stil, som motering, smak och Ereget. Det måste falla besynnerligt att, med en så ostwad hand, så sparsamma insigter, finna ett så högt mått

af Neologi sammanparad; att finna den strängaste orthodorie, skundom på samma stada i samband med de mest djerswa och skrifande mistydnningar; att finna en bok, ämnad för medelklassen af läsare, belastad med spitsiga och onyttiga undersökningar. Deraf bör stundas, att H. W. icke bestämt sitt Publikum; icke granskat hwad han här och der funnit; icke rått bedömt wärdet af de uppgifter han utan wal samlat och infört, samt må hända, hwad sannolikt är, icke riktigt förstått hwad han läst. Arminstone inråsar det ganska ofta, då man, med D. Sjögrens Animadversioner eller samlade Förklaringar, jemförer H. W:s text. Rec. hade verkligen önskat, att H. W. hellre helt enkelt följt Wälters Werk, afkortat hans wididsfighet, utestutit hans lärda undersökningar, men behållit hans ädla, rena och klara stil, så hade denna boks läsare kunnat finna en uppbyggelse, den de fleste här sakna. En sann popularitet är Wältilighetens högsta konst.

Års-berättelse om Swenska LäkareSällskapets Arbeten. Lemnad den 15 October 1813 af Carl Traufvenfelt, Sällskapets Secreterare. Af Sällskapet till trycket befordrad. Stockholm 1813. 55 sid. 8:o

Denna sakrika uppsats meddelas i en enkel och ledig stil underrättelser om det Sexåriga Swenska LäkareSällskapets, under löpnet af det sist förflurna året, berömdwårda bemödanen till LäkareWetenskapens förkofran; och är således ett wigtigt bidrag för vårt Lands

Lärdomshistoria, emedan de fleste af rikets kunnigaste Läkare äro Sällskapets ledamöter. — Först meddelas korta underrättelser eller utdrag utur de till Sällskapet ingifna Afhandlingar och wid märkliga sjukdomstillfällen gjorda observationer, samt utdrag och recensioner af wigtigare medicinska Skrifter, som nyligen utkommit utomlands. Derefter redowises för Sällskapets oeconomica, såsom öfwer deß Casus tillstånd, och en förreknig infördes öfwer de böcker och skrifter hwilka under året till Sällskapet blifwit förärade, (bland hwilka må nämnas Hr. Wallmarks skänk af de numror utaf hans bekanta literära Journal „som innehålla anmärkningar öfwer den Schellingska Philosophiens wertenkapliga värde.“) Slutligen (sid. 52-55) meddelas en kort biografie öfwer Aksefors och Chir. Mag. U. S. Gelinch. Sällskapets i Stockholm warande ledamöter-utgjorde under sistledne året ett antal af 36, och från Landsorterna hade fyra Läkare indelat årsafgiften.

Anti-Napartiska Skrifter.

N:o I. Fördom och Canning eller Fransosernas Anhängare och deras Motståndare. Öfversättning och Original. Sthm 1814. 46 sid. 8:o

N:o II. Supplementband till Anonyma Bref om Napoleon och hans Hof. Öfversättning. Sthm. 1814. 198. sid. 12:0

N:o III. Europas Slut-liquid med Kejsar Napoleon. Öfversättning. Sthm. 1813. 28 sid. 8:o

Sedan floden af Anti-Napoleoniska Skrifter nu, tillika med deß orsak, dragit sig till-

baka, torde det vara tid att med en flyktig blick öfverflåda mågan af de ännu i denna Tidning oanmälta Skrifter af denna art, och dermid efterse, hvad spår af blifwande intryck de lemnat efter sig. Sådana slags böcker böra dock ej dömmas efter deras inslyande på literatur, historia eller egentlig statsvetenskap. De uppfylla sitt ändamål, när de äro håftrigt ingripande, och ofta leder ej sanningen sjelf, utan en reflex deras och stundom blott tonen och sättet af framställningen, den stora mängden till det önsade målet.

N:o I. utmärker sig af flera läswärda reflexioner. Således har t. ex. den omslångdigheten icke undfallit Förf. blick, att de Fransyska wapnens framgång till en stor del blifwit beredd derigenom, att Fransoserna i de flesta länder, städse haft och ännu hafwa en mängd anhängare eller liksom privatallierade i ord och gerningar." Förf. begynner med att utreda anledningen till denna benägenhet för Fransmännen och det Fransyska, som träffas nästan öfwerallt, hwarunder han synnerligen uppehåller sig wid dem, som frän att vara brinnande entusiastier för Franska Republiken, blefwo det i lika grad för Frankrikes Despot. Om dese yttar sig vår Auctor träffande. — Derefter företages en undersökning, huruvida de olika ståndsvillkoren kunna bereda tycke för de Franska principerna, och slutligen upptagas de skäl, som för detta tycke anföras, af hvilka några med synnerlig evidens vederlägges. Förf. härleder det allmänna tycket för Fransoserna från Ludwog XIV:s tidehvarf, men troligtwis skulle det ej då i ett ögonblick tillfälligt hafwa kunnat bilda sig, om det ej småningom varit beredt. Frän äldre tider, ja, från sjelfwa Chevalleriets dagar, påserade Fransoserna för de galantaste af Europas nationer. Den all-

måna Ribbareurtesien förbyttes dock redan tidigt bland dem till societetsartighet, såsom mera påfande till deras nationella egenåra lätesinnighet, hwilken, med träflande sarkasim är tecknad i M^r. le Bons person, af Shakespeare, i hans Merchant of Venise. Ju mera detta Societetswäsende utbildade sig i Europa, ju mera skulle således Fransoskheten vinna tycke och anseende. En plan till hwilken det herrliga, med allt begäfwade Frankrikes läge, i midten af vår werldsdel, liksom sjelfmant inbjuder detta landets Regent, den neml. att härifrån beherrska Europa, tycktes först, i all sin klarhet, framstå för Ludwig XIV, som också berjente sig af de såkraste medel att bereda en gång, någon sin efterträdare detta öfwerwålde, neml. af sin nations hufwudegenskap, complimentwäsendet. Han uppdrof det till den sista höjd, undersödde det genom profikulla costumer och ursökt kostbara lustbarheter, och och försummade icke att bekantgöra öfwerallt de lysande nöjen, som rådde i hans Paris. Då dese lockade en mängd utländningar till detta nya Schlaraffenland, gick han ett steg längre i det att han, för att bibehålla hos sig, så mycket längre dese fremlingar, bildade wisa Regementier i sin armé, hwilkas officersrare endast skulle bestå af dylika utländska ynglingar. Hit strömmade nu nästan alla länders ädlingar för att, som det hette, lära frigskonst och fina seder, och det war ej underligt om de, wid hemkomsten från ett land, der de tillbragt sin ungdom, hemsörde och sökte utbreda smaken för detsamma, för des språk och des sirliga manér som de blifwit dem egna. Härwid gingo äfwen andra omständigheter deras bemödanen till mötes. Dels hade efter trettioåriga krigers slut, på wist sätt det allmänna Europas sista stora

Kraftyttring för ett århundrade, en besynnerlig slapphet och energi-löshet, nästan öfvers allt utbredd sig — en misfaktning för nationell egendomlighet. Dels hade de näst föregående tidernas store fast ophilosophiske humanisters hemdbanden och deras predikande om de gamla imiterande — utan att de dock kunde säga hwari detta skulle bestå — slagit fasta rötter och bärjade bära frukt. Denna uteflutande wärdnad och denna härmningslystnad steg till sin höjd, sedan den Fransyska bildningen, wid medlet af 1700-talet, fullkomligen utvecklat sin karakter. Vi hafwa wigtiga akter till teckning af dess genesis, bland andra i Mabelais Pantagruel, Brantomes Memoirer och Balzacs och Boistures Epistlar. Vi se af dem huru de egentligen först börjat i de ofedliga Italienska Drottningarnas hof; huru det der egentligen war fråga om att ge pryddlig fårg åt de nöjen, som derstädes wankade och locka en fantasie och kånslöds Förstinna och hennes hofdamer till smålöje. Alle gick derföre derpå ut, att dölja complimenterspråkets trivialiteter, genom löfka infall och tours d'esprit. All grundlighet och djuphet — ridiculiserad som pedantism — förswan nu ur helheten af af deras literatur, liksom all sinlig kraft ur deras språk, hwilket på bekostnad af det målände naturuttrycket köpte sig en abstrakt beständhet, som gör den nuwarande Fransyskan så tjenlig för politiken och så liflös för fantasien. Den slachhet och misfaktning för alle högt och heligt, hölls dock i Frankorna under Ludwig XIV:s bigoteri. Men då under Hertigens af Orleans förmyndarstyrelse man öfwen affuddade detta twång för sedeförberwer, föll öfwen all sten-wärdnad för det som är öfwer och högre än det handgripliga. Egotsmen sattes i system af Landets philoso-

pher. När bland andra fördomar de Franska Encyclopedisterna funno den icke den ringsta, att lyda en Worgelkig, isynnerhet Monarkisk regering, hwaremot menniskornas naturliga jemlikhet, såsom en nyfunnen högst wigtig wisdom, predikades; så förklaras detta alle ganska naturligt, att en revolution, som i ett så allmänt intressant land förestogs wann anhängare, och att tycket utbreddes sig för en republik, formad efter dylika principer, ehuru dertill wisfertigen, mycket bidrog att, enligt wår Förf. ord sid. 13. „Fransoserna helt nyligen, grundlagt sina konstitutioner, hwilket sistnämnda skal beklagligen i så många ämnen anses och antages som tillräckligt.“

Efter detta må Rec. blott, innan han lemna närwarande bok, anmärka ett par mindre noggranna uppgifter. Det heter sid. 5. „Allt sedan Gustaf I:s tid, då den första alliansen mellan Frankrike och Sverige afflöts, har, under loppet af 3:ne århundraden, det goda förståndet emellan dessa båda länder ej förran i våra dagar blifwit rubbadt.“ Detta tål någon inskränkning. Sedan Franska alliansen wid början af Kon. Carl XI:s regering, beredt Sverige ett swårt krig, förblef nämde Konungi ganska kallfianig för det Franska intresset; ett tänkesätt, som forplantade sig på hans Son. Derföre då Ludvig XIV, i den förlägenhet han war under Spanska successionskriget, wände sig med anhållan om hjelp till Carl XII, bekom han endast kalla svar. — Wid den teckning som sid. 32 uppdrages öfwer de anstalter som Napoleon hade widtagit till kunskapernas utbredande i Frankrike, måste nämnas, att dermed alldeles icke åsyftades annat än en ensidig och kraftlös bildning, som kan inhämtas af Skols Dekretet af 1810, i hwilket det stadgas att

endast några de energifaste af de gamle auktorerne få i Skolorna föredragas.

Stilen i denna skrift är något tung och trögläst, liksom icke alltid rätt tydlig, t. ex. följande reflexion om continental-systemet, sid. 25. „Det är en Medusefödd, bakom hwilken årelystnad och eröfringshuka hafwa förtuckit sig. För des ormhår skulle hela Europa förstenas, om icke den Corsiske Perseus öfverallt kunde med lycklig framgång bära den omkring.“ — Till slut observeras att Förf. i en Swensk hexameter:

„Mig har smidt till en Man den alls-
wälbige Eiden och Ödet.“
öfversatt desse verser ur Goerhes Prometheus:
Hat nicht mich zum Manne geschmiedet
Die allmächtige Zeit
Und das ewige Schicksal.

N:o II. En dag tyckte öfvers. af de Anonyma Brevfven, att han icke på sitt språk öfversfört en nog stor hög af litteräre smuts, och derföre satte han sig ned att öfversätta ett Supplementband till nämde Anonyma Brev. Förewarande häfte innehåller liksom de föregående, en mängd skandalösa historier och anekdoter, som wisserligen skulle wara mycket intressanta, om man kunde byta förtroende till deras tillförlitlighet. Och härmed torde vi sagt nog om existensen af dessa brev.

N:o III. är en blott Deklamation, icke utan förtjenst i stilen, men faktiskt innehållslös. Rec. har icke sunnit en enda ny uppgift, om man ej vertill skall räkna detta uttalande af Napoleon, under hans flykt från Ryssland: „j'étais le maître du monde; je ne le suis plus.“ — Sid. 2 förekommer ett ställe som är ett af de bästa i den lilla boken.

S m å r r e S k r i f t e r.

Skandinaviska Halfön under en Spira, till sina Fördelar i Politiskt och Economiskt afseende. *Sthm.* 1814. 24 sid. 8:o

En liten pies, föranledd af underrättelsen om den med Danmark slutna Freden. Sedan Förf. wisat, att det geographiska läget tydligen anwisat Noriges införlitwande med Sverige, uttalar han att de båda länderna först nu wunnit sjelfständig säkerhet, emedan Skandinavien, tryggadt genom omgifwande haf och klippor, derigenom blifwit liksom insuleradt. Derester ådagaläges, att Sverige, genom denna accession, wunnit en nästan fördubblad krigstyrka, då man numera ej behöfwer hålla någon observationsarmé på Rikets westra gräns. Widare påstås att denna förening, genom öppnad tillgång till säker afsättning för Spannmål, skall wäktigt bidraga att uppmuntra Swenska åkerbruket, utom det att Rikets exporten nu förökas genom Noriges öfwer-

skid på Skogsprodukter, Fiskwaror, Metaller, Mineralier ic. hwilket utomlands försäldt uppgått till en och en half million R:dr. Alla dessa Fördelar tror Förf. skäligt kunna motwäga beswäret att betala ett wigt belopp af Danska Riksskulden, helst denna betaltning mycket kan underlätas derigenom, att en så stor gränsbewakning, liksom alla landsfästningar å ömse sidor äro öfversiddiga. Säsom exempel på Förf. egna skrifstätt, ansbres följande från sid. 9. „Stor-Britanniens exempel, nästan ensamt oplundradt på sifferslutna 2:ne Decenier, ehuru mest hatadt och hotadt, wisar att Sjö-Guden nuförtiden förer Tribetens Egid. Anfallslystnaden war mot dessa stora S:hoar, så mycket mera häftig, som roswet war omäteligt, och en lycklig utgång syntes afsöwrande till grundläggning af Universal-Monarkien, denna drömbild för sednare århundradens wandrande Riddare.“ m. m.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 29.

Lördagen den 23 Juli

1814.

N å g o t

om

den så kallade Nya Filosofiens
lyftning.

Utgifvarne af denna Tidning hafwa förnummit att åtskilliga personer, hwilkas omödmnen de värdera, funnit några på strödda ställen i denna tidskrift förefinnande satser och meningar mer eller mindre betänkliga, såsom utgående från den Filosofi, hwilken man här i landet kallar den Nya. Och deri öfwerenskomma alla, som icke känna denna eller någon Filosofi i allmänhet, att den så kallade Nya Philosophien verkligen är ledande till inga mindre wådliga följder, än att den upphäfwer Moralen, undergräfwet den antagna Religionen och arbetat i stället på att införa Pantheism och Atheism, samt står i ett misstränkt förhållande till alla lagliga Regeringar o. m. d. Den Nya Philosophiens wänner urskilja noga sina wedersakare. Ett slags domning hade, från medlet af suttande till medlet af adertonde seklet,

förstenat Europa: wid denna senare period wäcktes åter det hämmade lifwet i des hjerter, Tyskland, och gick att derifrån utsprida sig till des yttersta pulsar. Den stöddande lifsströmmen hann i slutet af förfutna århundradet äfwen Europas nordligaste konungariket. Men detta land, hwari friheten war hemsödd och lika urgammal som de berg, der man renare andas och den sjö som så länge afstångt utländskt förtryck och utländsk flåd, beherrskades då af en Regent, som, medwetande af sina goda uppsåt och sina rena och ädla affigter, fordrade en lika owillkorlig som blind lydnad. Statsmännen stola förmodligen en dag dömma blidare om Gustaf Adolph, än i det ögonblick, då sären ännu smärtsammast blödde: de stola kanhända, för det goda han wille, ursäkra det verkliga onda han tillfogat sitt fädernesland: men i litteraturens häfder står hans namn teckadt wid Philip den II:s. Med en fanatism, hwaraf endast under de mörkaste århundraden finnas exempel, sökte han ej blott att quäfwa all friare själsutveckling och spekulativt forskningsbegär, utan anställde äfwen

ordentliga förföljelser mot dem, som bröto af det förbudna Kunstkapstrådet 1).

Men Gustaf Adolph kunde ej uppresa en chinestisk mur mot det instredmande ljuset — ty ljuset tillbakahålles ej af inquisitoriska tullbesjenter; — mellertid lyckades det honom att hindra en sann upplysning sprida sig i massan af nationen, och upplifwa hvarje del af statkroppen. Ty den styrande Makten kan wäl för en tid bygga en dam mot den pårrångande floden: men, innan kort, sedan den samlat sina krafter, spränger den fördämningarna, och ju starkare det lösbrutna motståndet varit, desto lättare öfverspringer den sina egna af naturen utstakade gränser. Dersöre, sedan en Regering åter uppkom, som ej mer wille swepa sig i dunkel eller lydas af sakkunnigheten, besunno sig sinnena, wid frihetens nytändning, i en sällsam spänning, och de motsatta partierna stötte hårdt och wäldsamot emot hwarandra. De flesta anhängarne af den nya meningen woro de, som nyligen lemnat eller ännu besunno sig wid Universtiteterna, der öfwen under den mörka tiden, Wetenskapens stjärna ej helt och hållet gått ned och der man ej heller, oakadt wädan, någonsin upphödet att med tuben i hand följa dess gång genom andra länder; de ifrige förfäktarne för det nya ljuset märkte ej i första hettan, att de meste af deras wedersparter hade sedan ett halft sekel stannat ofter, och ej wille, misstrogne och dorste genom sjelfwa hwilan, wäga det afgörande steget. Swertom hatade de dessa djerswa framsångare, såsom äwentyrare, hwilka blott förmentes stråfwa ofter en öwerydig rykbarhet, efter mera förwånande än båtande nyheter.

1) Man läse det snart utkommande Häftet af Phosphoros för 1813, sid. 314. föll.

Om desse åter å sin sida i öfwerens första utbrott öfwen warit wrånge och kanhända ytterlige, så är nu äntligen tid att förstå hwarandra; an:ingen öfwerenskomma om förreningsspunkterna, eller tillåta hwar och en quarstå der han behagar, eller fritt fortwandra dit ödet öjuder. Man begär för det första ej, att redan åt en wif rigning bildade män 2), som i Staden der äro anstälde, hwarest man gde bättre att upprätthålla det gamla än försöka det omogna och halfårda, wola bekymra sig med en Wisbet, som de ej behöfwa och numera ej kunna inhämta. Man öwifwel undwika de lättast alle tadel af samt tid och efterkommande, om de förhålla sig opartiskt och innehålla alla wrånge omdömen: helst som de ändå icke kunna hejda tidens

2) Att de äldre, som swån sin första ungdom insupit empiriens grundsatser och hat för alle förment swärmeri, ej äro benägne för nya meningar som äro så wakt motsatta deras sätt att se sakerna, må mindre undras: men icke utan någon beförtning ser man med dem förena sig män af en senare bildning, hwilka fordom med lika nit säktade för Kritiska Filosofien, som en yngre generation ett par decennier senare för den Idealistiska, och hwilka då, liksom de senare nu, misförstoddes, förkättrades och hemligt eller oppenbart förföljdes. Dessa, på sin tid, tankutvecklingens och den fria själsodlingens hestemodiga riddare uppträda nu såsom wedersakare af en ännu nyare filosofi, som de ej känna: liksom Empiristerna trodde att längre än Condillac kunde man ej gå, mena desse, att Kant sträckte förskningen så långt möjligt varit: der han stannade, är nemligen gränspunkten för tankan, speulationens Herkules-skoder, utans för hwilka blott finnas töcken, mörker och ett siegelbart haf.

hjul i sitt löpp. Man undrar äfwen ej att trögheten ljudligast smådar, eller att okunnigheten upphärfwer sina nödrop; ty trögheten fruktar att „tro om,“ och okunnigheten, medvetande af sin swaighet, är, som wänlige, widfjällig och spökrädd. Men det gifwes ett annat, ett föraktadt och förderfligt slagte, ett slags literär ohyra, som af literaturen ej känner annat än det dåliga, och som, då man will framdraga den i dagsljuset, skyer sig i sina smutsiga gömslen och kommer åter upp, då man ej mera söker den. Det äro dessa utposter, som löfna uranförlig Philosophernes hörsalar och löpa sedan omkring på torgen och colporterera afbrutna ord, som de ej förstå, och meningar, som de ej hört. Sj själfet för att öppet och rakt mörka Philosophien, förvränga de dess utfagor, förvirra de ljusare begrepp, som kunna finnas hos mängden, utbjuda de heligaste ting till spektakel är pöbeln, och söka med förfärliga winkar och jesuitisk lömskhet allormera Wederbrände för sölderna af en Philosophi, hvars resultatet aldrig närmare, än nu, sammantruffade med de sanningar, hwilka Staten är intreferad att upprätthålla.

Om i alla twister redan hälften är wunnen, när man å ömse sidor fastställt twisteämnet; så är den Nya Philosophien framför allt angelägen, att status quætionis bestämmt och noga uppfattas, på det att, om man ogillar de satsen hon försworar, man åtminstone ej, som hittills, måtte beskylloa henne för willosa meningar som hon sjelf förkastar. Förf. af denna uppsats ämnar ej ingå i någon bewisning för den nya Wissheten, eller i egentlig polemik mot den allmänna rådande öfwerlygelsen; han will blott, så wide hans insigt och rummet medgifwer, ange de wäsentligaste punkter hwaruti de båda skilja sig, och wäl-

ser här till det enklaste språk: han är wis, att de sakkunnige skola tadla honom för det han uppehåller sig wid de mest triviala saker, wid blotta förstånds-postulater; men han skulle anse sin möda förfelad, om någon, med werkligt sundt förstånd, skulle finnas, som ej helt och hållet förslätt honom.

Den Nya Philosophien begär och önskar först, att man ej wille kalla henne en Ny Philosophi. Ty denna lära är ej tillfälligtwis, som man wänligen föreställer sig, i en wä af Tykland helt nyligen uppfunnen, utan det är samma uråldriga lära som är lika gammal som den menskliga tankan, och stöder sig på systemer som man sakkunnigt kallar ramla de. Om Schelling sate Platon, Leibnits' och Spinoza's idéer i ljusare ordning, så har han haft dem till föregångare och kunde waktia sig för numera bekanta afwäggar; om han bragt Wettenskapen ett steg längre, så har menskligheten också framgått längre in i tiden; om han med den största framgång låst i djupet af naturen och bättre än någon annan förstått dess dolda signatur, så hafwa de föregående tidshwarfwen här till samlat de nöddiga förberedelsekunskaperna: men ingen af hans anhängare skall någonsin påstå, att Schelling hunnit till philosophiens spets (som aldrig kan hinnas) eller fulländat ett system (som aldrig kan fulländas), eller att ej en måstare, efter honom, kan uppstå, som icke skulle kunna öppna ännu widsträcktare rymder för tankan och kunskaps-begäret, hwilket i samma mån växer, ju flera stötor undanfälla för dess skarpblick. Ty Philosophien är ett stort ofantligt Tempel, hwarpå alla mensklighetens lärare från werldens gryning hafwa arbetat och till dess slut skola arbeta. En bitlägger en enda sten, då deremot byggnaden under

en måstares handläggning hastigt och svindelände stiger i höjden: det gifwas tidehvarf, då den arkitektoniska grundplanen alldeles förloras ur sigte, då man följer en förwänd smak eller wälser odugliga byggnadsämnen. Men måstarne, som efter komma, se hellre att arbetet gått förwändt, än att det stått stilla; ty med ett enda hammarslag nedslå de lått det misshygga, och finna wanligen äfwen i de nedrasade materialerna något som kan användas.

Tänklöshetens wanliga invändning är: „Philosophiens spekulationer, såsnart de ej gå ut på det praktiska, på lefnadsphilosophi, äro idel tomma griller; förnustet kan nemligen aldrig komma till någon wisshet i de öfwersinliga tingen.“ — Philosophien är mest beläten med slika wedersparter: emellan begge står en ofantlig stilmur, och hon lockar icke den blinde eller lame till ett förmåtet öfversprång. Hon bekymrar sig ej engång om att erinra, att det som i alla tider syffelsatt de wisaste af menniskor, icke gerna kan vara ett kärnlöst grubbleri, och att de, som aldrig syffelsatt sig med egentligt tänkande, swåriligen kunna vara klokare än de, som ät dylika undersökningar egnat hela sitt lif 3).

Äf en swårare ort är besyffningen om Philosophiens positiva skada. Hwad allmännast föregifwes lyder, att den står i rak opposition mot den uppenbarade Religionen — och man har gått så långt, att man förbrätt den idealistiska philosophien för Pantheism, i den gröfsta bemärkselen, och, genom

3) De l'Allemagne, Tom. III, till hwilken bok wi hänwise de läsare, som med minsta möddan wilja erbålla en någorlunda förnustig öfversigt af den Englska Philosophien.

sambandet af twenne hwarandra motsatta, för — Atheism.

Sådana besyffningar äro likafn gamla som de tider, då Infränkhet, widseppelse och blindhet först börjat strida mot de Proreihiska factelbårarne i Förnustets tempel. Medan det Atheniska folket, det upplystaste på jorden, wille stena sin tids wisaste och kånhända mest religiösa man — Anaxagoras. Då wi genomgå Rerkehistorien, håpna wi att finna hwarje århundrades snillrikaste män, om icke på atheistiska listan, åtminstone förkärade. Förntidens Zoloter läro genom eldrensans den wilsesarande själen från des fördomar: i våra dagar brukar man wäl ej mer att sieka sin nästa wid långsam eld eller rulla den i spiktunnor — men man jagar blott slika strårmöre land från land, inmurar dem i fångelser, eller — att vara riktigt moderat och tolerant — utesfänger dem från alla merdel till bergning. Någon påstod i denna Tidning, att Protestantismen förfarit med föga mindre blind sanatism än fordom den kyrka, hwaraf han self förförlides. Man har misstreckt detta yttrande; wi måste här upprepa detsamma, för att bewisa det. Ty det är nödwändigt att man ej, under det man gör sig en hederssak af att bära tolerans och liberalitet på tungan, på samma tid, liksom medwetslöst, anställer förförliser. Man öppne de Ecclesiastiska hålderna för första sekternas efter Luther 4). Melancthon, Luthers wån och en af sin tids kunnigaste män, sökte werka en förening mellan Moderkyrkan

4) Andamåtet med nedanstående citater, som ändock icke äro fullständiga, är för ingen del att förswara någon af de namngifnes satseser, utan endast deras rätt att straffadt så yttra dem.

och den nya Bekännelsen, men, utom smär-
tan att motarbetas af de nya Dogmatikernes
râhet, förbittrades den senare delen af hans
lefnad genom beständiga oroligheter. Nidan
i Luthers tid framkom Carolstadius i
Witrenberg med några egna satser om Natte-
warden, och — måste gå i landsflykt. Hans
söde delades af den för Christendomen nitiske
Schwenkfeld, som förklarade sakramen-
terna symboliskt, och hyste den för Statens
och Kyrkans bestånd wädliga meningen,
att Christt menskliga natur äfwen fortfore
efter upphjelsen och integrerade i Treenhets-
ten. Strigelius förmente att menniskan
sjelf, till någon del, bidrar till omvändelse,
men innesångdes i fångelse, på det han der
skulle komma på bättre tankar. Wisä af
Calvini lärofsater hade länge i tyshet
gillats af Theologiska Faculteren i Witrenberg,
tilldes Churfursten August widtog den utwä-
gen att assätta fyra Theol. Doktorer,
kosta dem i fångelse och sedan jaga dem ur
låndet. Akademien Cenzler, Åfwen som
Melancthon's måg dömdes till ewigt
fångelse. Huber uppträdde då wid samma
Universtet, der Cyprio-Calvinismen, oaktrad
Churfursten Augusts kraft, fur, beständigt
stod i hemligt förtroende, såsom des weders-
sakare; men råkade i sin iswer på en sats,
söm kostade honom embetets förlust och lands-
flykt. Becker wille 1691 bewisa, att Sar-
tan, såsom bunden i det ewiga mökret, ej
direkt merkade på menniskorna, men råder
i Amsterdams, som tänkte annorlunda, twang
honom att afsäga sig det Presterliga Em-
betet. I allmänhet drefs i Holland, som
sjelf så årofullt kämpat för Tros-friheten,
mycket osog af det herrskande Religions-
partier. Oldbarneveld b. Skyddade Res-
monstranterne, och blef halsbuggen; Ho-

gebert och den store Grotius hyste sam-
ma öfwertogelse, och dömdes till ewige fån-
gelse. Man påminne sig endast huru man
behandlade den lärde Bayle, den ädle och
wise Spinoza 5) m. fl. Vår om öf nu öf

5) Spinozas system torde ej hest och hållet
kunna fruknas från irreligiositet, och då
den absoluta Identitets-Läran i flera punk-
ter sammanhänger dermed, drager man der-
af den slutats, att denna också är atpseistisk.
Men en byggnad, som ej är ett fulländadt
måsterstykke, kan dock äga partiela förbe-
ter, wårda att efter en annan plan utöf-
ras: så äfwen ett system. Således om
någon, förwånade öfwer de blivtar från ett
gemensamt Urhus, af en genom fantasien
anticiperad ideal-spekulation, hwilka ej sål-
lan framlösa i de förnämsta Mystikers skrif-
ter, trott sig finna skäl att berömma Böhme
eller Swedenborg, neka de ingalunda att dese
warit swårmare: det will här säga, att de
utan ledsagande af förståndet, utan logi-
kens compass, på fantasien's wingar swäfwat
ut att söka det Absoluta och sedan utgifwit poe-
tiska aningar för sjelfmedvetandets åskådning-
gar, symboler för uringen. Men dessa
sublima wilsesfarande i spekulationens omät-
liga rymder, skåda dock, bland irrbloß och
rökniga drömbilder, mången ren form af
de ewiga Ideerna; och i de länder, dit den
långsamt men säkert fortgående Spekulation-
nen omsider himmer, finner den ofta öfbrömodadt
redan före sig lusa spår af de så kallade Mys-
tikerne. De som t. ex. rent af förklara Swe-
denborg för ett dårhushjon, äro sjelfwa ett
slags förståndsfantaster (fous de la raison),
ett slags antiliterära Keltborgare, som finna
det beqwämre att antaga allt, hwad i deras
praxis ej förekommit, för ren wansinnighet.
Liksom Paracelsus återwunnit ett stort, iast
ej obetingadt, förtroende hos upplyste Me-
dici, äfwen så kall Swedenborg (ej sekteriskt
tros) med fördel rådfrågas af alla tänkare.

wergå till vårt fäderne-land. Evangeliska lärans införande är ett af den Store Gustafs storverk och sätter, hwarpå det stödde, ett af de största bewisen på hans wisheit. Lik en öfvermogen frukt lät han Wantron falla, och hans nya Lära blef ej en påtvingen tro, utan en lefwande öfvertygelse, som blef hela landets G). Endast der för kunde ej hans sons bemödanen för Papismens åter införande winna framgång. Men, månne den nu stadfästade tron iakttog moderation och billighet? Man läse, i Loenhoms Samlingar, Swenska Presterkapets uppskrande mot Dr. Christina Niksdagen 1660, och man skall knapt någorstädes finna mer råhet förnad med mer wälmenande dumhet. Carl XI nyttjade äfwen i tros-mål, despotiska makt-språk. Sedan war tidens anda: man mente sig just nu stå på rätta punkten, och de som tänkte att densamma ännu borde sökas högre upp, woro ju wissefarande, som borde wisa riktleda, eller (i fall de fortforo att vara förstockade), skyndsamt bortskaffas. Och detta kan vara säkert nog, så länge man är wis att stå på fast grund: men när maskarne under ens fötter söndergnagat de stödder på hvilka byggnaden hwilar, bde worningen ej ifka upptagas. Den så kallade frihetstiden war ingen frihetstid för tankans och sjettrade meddelande. Orthodoxerne bibehöllo allwarfamt tuktens inom församlingen. Gustaf III loföde bojorna; men Theologien drog

6) Den enda förebräelse man i detta äfseende kan göra honom, är den, att han förödd Biskopp Braff att trycka sina Stridskrifter mot den Evangeliska läran. Konungen både wiserligen gjer bättre, att låta honom utge dem och uppmana sina Prester att wedersläga honom.

ingen fördel af hans liberala tänkesätt, ty både Religionen och Philosophien besunno sig då i ett tillstånd af upplösning, hwarom nedansföre skall talas. Hans Son wille åter föra den stränga methodiken, men då han i alla sina företag endast hade ögonen på den rättmätiga och goda affigren, utan att förstå tidens kraf och utan afseende på omständigheterna, måste han duka under, och en ljusare usigt, under en mildare och wisare Styrelse, öppnade sig för det fria Snillet.

Förf. af denna Uppsats ämnar wid ett annat tillfälle bewisa, att sjelfwa den oinfränkaste Tryckfrihet, långt ifrån att wara farlig för en laglig Regering, som menar redligt och har folkets mål för ögonen, snarare är en borgen och säkerhet för densamma. Den misbrukas, — men mängden skall aldrig lära förwilla sig. Eller månne man kan ett ögonblick tro, att Ludwig XVI slutat sit lif på schavotten, om Tryckfrihet tillförene herrskar i Frankrike; eller att Engelska monarken möjligtwis kan darra för en revolution? Måhända är en sådan i Stor-Brittanien knapt tänkbar. Det undertryckta misnöjet är mera att befrukta än det kunnande fronderiet, men fronderiets natur liknar den innestångda pest-ångans, som förflyger såsnart man tillåter den feitt sprida sig. Öfwer Tryckfrihetens nytta i politiskt hänseende wore mycket att säga: att Religionen ingenting winner genom twångsmedel, är sårewälet för närwarande skrift. — Äfwen Förf. tror att det gifwes ett fall, då wäld i tros-mål måste användas; och detta enda fall är, när en så förderlig sakt uppkommit, att den hotar Religionen med en fullkomlig emförenting och när denna smitta ej annorsunda kan afwändas. Theologerne, i det ögonblick de begära werldslig handräkning,

erfänna i detsamma sin egen andliga nöd, äfwen som Guds ords wanmakt och gifwa Evangelii sak andligen förlorad. Men en sådan wäda har ännu aldrig yppat sig, och Regenterne, som lärt misbruka sig af presterne och blifwit misledde af ögonblickets passioner, äro alla straffade af Historien; ja, då en dylik fara för ett halft sekel sedan verkligen syntes wara söfhanden, gick denna lära genom en besynnerlig motsägelse ej allenast obehindrad fram, utan njöt äfwen beskydd och uppmuntran från thronerna. — Ännu mer: ett sådant fall kan icke inträffa; ty Religionen behöfwer inga andra wapen än sina egna; och i det sölsande gå wi att undersöka, om ej Theologerne sjelfwa warit skulden till det pest-gift, som då började bortfräta alla menskliga former.

(Slutet följer.)

Recensioner:

Äreminne öfwer Riksrådet och RiksCantzleren Axel Oxenstjernas, Grefwe till Ödermöde, Friherre till Kimitcho, Herre till Sjöholm och Tidö m. m. af Here Carl Ulric Broocman, Phil. Magister, ConDector wid Lyfka Skolan i Stockholm, Led. af Kongl. Uppfostrings-Committéen. Sthm. 1813. 122 sid. 8:o.

Äreminnet, en parasitwäxt, först uppdraget efter den swafande Plinii exempel, under benämningen *Eloge*, af en slags witter Oransgeur, Thomas, i Franka Akademiens drifhus, har, utom många andra fel, det huf-

wudsakliga att wara döddande tråkigt. Alla arbeten af detta slag äro så stöpta i en och samma form, så monotoniskt bildade, att då man läst ett, har man läst ossa, och att man är i största wårådighet att umärka hwarje särskilde försöts egenheter. — I trenne är löswade Swenska Akademien quil för det bästa Äreminne öfwer A. Oxenstjernas, innan något fränkom som hon wille förwanna ett rum i sina Handlingar. Stor skada, att Akademien ej gjort för den wätra wärlden de reglor uppenbara, eiter hwilka hon afwägt de tåflandes förtjenster. Utom det belönda, af Hr. Hagberg, äro trenne af de öfriga tåflingskrifterna tryckta, nemligen de af Herrarne Granberg, von Edne och Broocman, och Nec. wille wäl höra de grunder uppgifwas, hwaridre det Hagbergiska Äreminnet är bättre än de andra. Hwad det sistnämnda, det Broocmanska, såsom ej närmast rörande, angår, så är det utan fråga wida mera historiskt grundeligt *); intressantare är det äfwen derigendm att det meddelar ärskilliga grundsatser och yttranden, hämtade utur de quarwarande skrifter eiter den Store Statsmannen, som utgå de följande (sid. 103, 113); den förtjensten äger det äfwen, att halfwa sidor uttöde så drat med den Akademiskt rhetoriska ändelsen på om (t. ex. sid. 12 m. fl.) och i phrasologisk pomp ger det intet efter. Så som exempel, må jag anföra, bland dem som

*) I en not, sid. 88, wäl Lofstolaren bewisa riktigheten af påståendet, att Gustaf Adolph sjelf gillat och besurit den Regeringsform, som antogs år 1634. Hwad som dock skarft talar mot detta förståsande, är att sal. Biskopp Nordin undersökt den så kallade Original-Handskriften, och funnit årtallet 1633 i stämpeln på det papper, som i Manuskrifvet är användt.

nåstan på hvarje sids erbjuda sig, den tirad som först faller i ögat. Sid. 92: „Under alla dessa omsorger och mödor att ordna och höfva det borgerliga Samsunder; hvi skulle Wälgöraren kunnat förgåta ett verk, oumlärligt för hvarje oblade Folk, denna uppfinning som sammanbinder ett Samhälle, ja, Jordens ättildaste delar, som bewingat Regeringens bud, tanken och bokstafwen, som bär öfwer watten och land ömhetens känslor och suckar, tröstar det moderliga hjertat och gläder den aflägsna sonen, som flyger till främmande strand med Köpmannens ointänkta beslut, och hemsöder des samlade rikedom, denna uppfinning, som hvarje Medborgare njuter och prisar, Postverket“ m. m.

Äreminnet består af fyra delar. Den första, sid. 1-19, går till Carl IX:s död. Den andra, sid. 20-60, beskriwer Drenstjernas deltagande i de allmänna ärenderna,

till des att Gustaf Adolph öfvergick till Toffland. Den tredje, sid. 61-83, går till Drenstjernas återkomst till fäderneslandet; och den fjerde, sid. 84-122, omtalar hans sista år och hans husliga lefnad.

Då detta witterhets försök, liksom de öfriga arbeten af den bortgångne Broocman listigt bewittnar hans kärlek för fosterlandet, hans nit för kunskaper och hans längtan efter det goda, bör denna skrift blifwa kär för hans wänner, för hwilka den också, enligt företalet, blifwit lagd under präßen. Men önskligt hade warit om korrektorns uppmärksamhet rensat upplagan från de många tryckfelen, t. ex. sid. 56: Tyriss stätt, i st. f. Tyris; sid. 59: Emedlertid hade ej Tyfflands protestantiska Ständer m. m., der ej måste utgå, om det skall blifwa mening i perioden; sid. 113: förädle wår hand, i st. f. förädle wår handel, m. st.

S m å r r e S k r i f t e r.

Kort Berättelse om Evangeliska Sällskapet, Des Upprinnelse och Fortgång. Sthm. 1814. 8 sidd. 8:o utan titelblad.

Sid. 6:8 läsas de af Konungen wid 1809 års hbjran sanktionerade Statuterna för Sällskapet, utan förändring af de i Statsförfattningen inträffade olikheter. Så talar 3 S. ännu om Confistoriel Censur för Sällskapets skrifter; eburu en sådan, i följd af Tryckfrihetslagen, ej mera äger rum. — Sjelfwa Berättelsen omtalar, i mycken förhet, anledningen till Sällskapets Stiftelse, och des förbindelse med Londoniska Bibel-Sällskapet, eller den så kallade British and foreign Bible-Society; des sögade anfaller till Bibelns tryckande med stående stilar, af hwilken twenne upplagor af Gamla Testamentets Canoniska Böcker;

twenne dito af Davids Psalmer; och 7 upplagor, eller 28,600 exemplar af Nya Testamentet, sedan 1809 blifwit utgifna och bland Allmänheten dels försälde, dels till fattigare personer gratis utdelade. Widare har Sällskapet, sedan sin första grundläggning 1808, öfwer wårt fädernesland utspridt 816,760 exemplar mindre uppbyggelse-skrifter. Detta är wikerligen ganska berömdwårde och wackert, dock torde Evangeliska Sällskapet swärligen kunna frikallas från den förebräelsen, att wid walet af dessa uppbyggelse-skrifter icke alltid träffat det lyckligaste, utan stundom till och med upptagit lekteriska skrifter. Sålom bewis wll Rec. framdeles nämna ett par af Sällskapets, under loppet af 1813, utgifna skrifter, hwilka redan i denna Tidning bordt anmålås.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 30.

Lördagen den 30 Juli

1814.

M å g o t

om

Den så kallade Nya Filosofiens
lyftning.

(Slut från N:o 29.)

Den grundkänsla, hvarmed människan uppfattar de föremål, som hvarken genom de yttre Sinnena inhämtas eller i det själfverkande Förnuftet alstras, är Tron. Tron är grunden till den uppenbarade Religionen, men dess kriterium är Förnuftets systematiska och själfmedvetande utveckling, d. å. Filosofien. Ly Gud, såsom Religionens grund, är på engång kunskapens objekt (qui creditur) och kunskapens princip (quo creditur). Men Religionen såsom wettenskap (Theologi, Dogmatik) sträfvar att hinna till kunskap om samma Gud, från hwilken själfwa den med Tron förenade kunskapen, all lefwande kärlek och lif utgår, och kommer just derigenom i öfverensstämmelse med Filosofien, hwilken, från Förnuftet utgående, söker tingens eller ideers

nas högsta princip (Gud), och således träder, fast på annan wäg, i förbindelse med Religionen. Den filosofi, som är irreligiös, är således otänkbar; äfwen så: en Theologi, som har filosofien till fiende, upphäwer sig själf.

På Tron, ännu ej söndrad från Förnuftet, och af den sanktionerad, grundar sig Catholicismen. Det gifwes så wäl för hela släktet som för den enskilda människan ett slags barndom, då det obekymrade sinnet lefwer gladt i det närwarande och känner intet behof af en större wisshet om framtiden, än den som löstwas af Evangelium, anas af hjertat och målas af den i all sin listighet skapande Fantasien. Catholicismen war också i början sådan, att knapt någon fullkomligare form kunde tänkas för Christendomens uppenbarelse. Dess ljus war mildt och wälgörande, dess dogmer understöddes af den poetiska känslan, dess Sedelära ännu ren, dess yttre ceremonier måktigt talande till fantasien och genom sin prakt imponerande. Men esters hand inblandade sig i de gudomliga sanningarna menliga lärdomar, ej allenast onyttiga,

utan ofta äfwen ansåteliga och orämliga, des
sedelära urartade till en förargelig och födlig
passivitet. Huset wändes i mörker, de helga
mysterierna i löslighet och widspelpelke. Det
förtryckta Gärnuset, i början ytrande sig i
barnsliga och förwända klyftigheter, sträfwar
de länge onyttigt till en regeneration, men
förskildes af den numerera intoleranta Kyrkan;
ända till des, i början af det tidsvarf,
som i så många afseenden län kallas mensk-
lighetens nya födelse, en man segrande upp-
stod, som med ett enda slag krossade den
murkna, till fall mogna stommen.

Här är icke stället att undersöka, om ej
Luther af framgången lockades att gå längre
och på samma gång mindre långt än waders-
bordt; men nog: Luther war sitt sekels för-
sta philosph, ty protestantismen är Gär-
nustets högtidliga protest mot öfwertron och
fördomarna. Det system, som nu uppställ-
des, war produkten af tidsvarfweris kunn-
skapsofdråd, och såsom sådant, stort och wärd-
nadsvärdr. Men allt människowerk är icke
ewigt: tiden, den allswäldige, framgår med
måktiga steg; människoslagter måste äfwen
mot sin wilja med honom framwandra, men
allt döde och skapade stanna bokstref. Der-
före är Religionen, liksom Gud, des Ure-
grund och upphofsmon, ewig och oföränder-
lig och skall på jorden aldrig gå under: men
Theologien, som är religionens systematik,
skall ständigt utwidgas och föröklas, och be-
ständigt sträfwar att i den fullkomligaste form
uppenbara och skänkliga de gudomliga grunde-
sanningarna.

Men de, som efter Luther stodo i speer-
sen för Kyrkan, misstänke (såsom ofwan är
wisade) i den grad protestantismens natur,
att de inbillade sig kunna fixera den nu
ständigt framåt sträfwande forskningen. De

ansågo sin nya Lärobyggnad som ett alldeles
fulländadt werk, och de förskätkade sina och
Luthers dogmer med samma nit som de him-
melsta sanningarna sjelfwa, emedan de för-
blandade beggedera. Protestantismen, som
sjelf är den på Theologien tillämpade Philo-
sophien, trädde nu i oppositjon mot Philoso-
phien; och om man ej, som salig Hoffman i
Helmstädt (1598), uppenbart påstod „att
Gärnuset, i sitt naturliga tillstånd, är en
fiendskap mot Gud och roten till alla kättes-
rier,“ så tänkte man likwäl icke, och tänker
ej ännu, mycket bättre om Philosophien.
Nu uppstod den ena stränkaren efter den an-
dra och satte Dogmatisterna i mycken förskä-
genhet. Förgräfwes stref man mot dem tjocka
böcker, som ej lästes; förgräfwes lånade man
Regenternes kroppsligt tuktande arm woc-
willosatser, som, utan dessa föröfjelfer, ans-
tingen af sig sjelfwa genom skulle förfallit
eller utdrängas af en sundare forskning, men
nu bildade sig till sekticism, hwars all-
männa karakter är blindhet och tom forma-
lism, hwilken just genom det yttre motståndet
winner fastare konsistens; förgräfwes wände
man nu hela sin hag på ren exeges och wets-
enskaptlig bibelkritik. Det sista war utan
twiswel det bästa: genom flera förträffliga
philologers bemödnande utspreddes öfwer dessa
saker ett oförwäntadt ljus: men icke är phi-
logien tillräcklig till den uppenbarade
Religionens försvar; ty, om man af Bibeln
will bewisa, Bibelns Gudomlighet, röde man
sig blott i en cirkel. Alla öfriga försök,
som i samma affige göras, äro, då man sjelf-
willigt öfwerger Philosophien, lika frukts-
lösa 7).

7) Daubs Einleitung in der christl. Dogmatik,
S. 344-98. En öfversättning af detta

äfsenhet, ett hjurt hufvud, men utan religiös känsla och utan förmåga att känna kristendomens stora idé från det tillfälliga och urartade, fann alla Religioner lika orimliga och lika widkepliga. Spinozas system, hvilket, (så som man förstod det, men man förstod det illa 8), gjorde Tingen till ett med Gud 9), innebar således den gröfsta pantheism och den olyckligaste fatalism. Den store Leibnitz var på engång Theolog och Philosoph: men då han i sitt idealistiska system använde en matematisk logik, förlorade han sig i abstraktioner: och hans läror om det Goda och Onnda, om den förutbestämda Harmonien o. s. w. blefwo, utan att fullt tillfridsställa tänkaren, en störefsen för de Skrifslärde. Emellertid hade i England grundvalen blifwit lagd till en hittills oerhörd Wisdom, hwars olyckliga följder ej blott sträcker sig till den intelligibla, utan äfwen till den borgerliga världen. Hobbes och Locke erkände inga andra medel för kunskapen än de, som härledas från de yttre sinnen, ingen annan wisshet än slutsatser af ofta förnyade intryck (erfarenheten), d. w. s. ingen; ty så ofta än ett faktum, hwars princip jag ej känner, må återkomma, kan jag dock icke weta om dess samma och på lika sätt alltid skall fortwara. Hobbes, som af sin teori ledde in på den satsen, att själen rentaf wore en träl under nödwändigheten, wisade genast en alleför rymelig sida af sin filosofi, för att i det moraliska England kunna behaga. Lockes redliga karakter hindrade honom, att själf inse, och än mindre utweckla följderna af sin lärobyggnad.

företäffliga verk wore af mycket nytta för våra unga Theologer.

- 8) Schellings Philos. Schrift. s. 404, 410 m. f.
 9) Satsen: Quicquid est, in Deo est (Propos. XVII.) har en annan mening.

Det war först i Frankrike, der hittills Cartesii och Malebranches spiritualism ståt i anseende, som denna grofwa Materialism har sina frukter. Hume (Philosophiens Urtilla) hade redan från samma grunder urgått, och sedan han förintat all kunskap, som inhämtas genom Förnustet, medfödda Ideer eller omedelbar gudomlig Uppenbarelse, slutade han med att sönderbryta de wapen, hwarmed han fullt ändat denna revolution, empiriens egna. Men detta war ej de Francka philosophernes mening. Voltaire bragte den nya läran, så som ett fötträffligt arcanum mot öfwerrot och widkeppelse, först öfwer hafwet. Diderot gjorde den pikant och läcker för societetersna, och Helvetius konstruerade den sophistiska. Tankan war, enligt den nya Wissheten, blott en materiel produkt af hjernan; människans fötträde framför djuren berodde blott på en fullkomligare organism, ty om hon varit skapad med hästfötter, skulle hon ej hafwa mer förstånd än en häst. I moralen uppsåldes Egoismen såsom basis, och alla i sig själfst äbla gerningar stytade blott på erhållandet af det högsta mått af fysiska njutningar: i konstwerlden war det Sköna ej mer det i sig själf Fullkomliga, endast en angenäm känsla; således ett tycke, en såkallad Smak, olika hos olika individer, hwars grund ej wore att söka i naturen, utan i det allmänna antagna, det conventionella. Ingenting kunde för sådana philosopher 10) wara orimligare än Religionens

- 10) Härifrån undantagne Condillac och Bonnet, hvilka "ont établi des exceptions en faveur de la révélation; mais il me semble qu'une des causes de l'affoiblissement du respect pour la religion, c'est de l'avoir mise à part de toutes les sciences, comme si la philosophie, le rai-

grundfanningar, som hvarken kunde ses med ögonen, gripas med händerna eller fattas af de öfriga sinn- verktygen. De lemnades också med faunisk fräckhet till pris åt pöbeln. Denna swindel sträcker sig snart till Politiken; och för första gången förorsakade en revolution i tankans werld en dylik i den borgarligen, just för det att denna så kallade Philosophi war en fullständig af all philosophi, ett Förståndets uppror och annihilation af sig sjelf. — De, hwilkas samweten i religions-scepticism ej tilläto dem gå så wida, ändöjde sig att angripa wisa satsar; och ju mer Orthodoxerne 11), hwilka trodde sig böra gifwa något efter för tidens anda, woro efterlätna, desj mera närgångne blefwo

sonnement, enfin ce qui est estimé dans les affaires terrestres ne pouvoit s'appliquer à la religion: une vénération décrioira l'écarte de tous les intérêts de la vie; c'est pour ainsi dire la reconduire hors du cercle de l'esprit humain à force de révérences." De l'Allemagne. T. III.

11) Såsom ett prof på deras inkränkta äföigt af Christendomen, må nämnas den allmänna förkräckelsen som uppkom i den rättroagna församlingen wid den upptäckt, att det ryktbara bewis- språket för Treemigheten saknades i de äldsta handskrifter af Nya Testamentet, och hur småsinnt man öfwerenskom att dölja en så farlig hemlighet, samt, då det ej lyckades, med hwad barnstlig ångslan man nu begynte genomsöka alla Codices. Men Treemighetens myster, en af Christendomens grundfanningar, finnes i alla fall (detta språk må finnas i Bibeln eller ej) lika wist i benne, som den redan fanns dunklare i Indiska och Platoniska philosophien; från hwilken senare slielwa benämningen i andra seklet (enligt Gibbon) öfwerförts i Christliga Teologien.

ständig Neologerne, emedan ingen gränsmärk fanns för det engång wäckta twiflet. Bayle hade ej förstätt ideen af Synbasallet; nu förklarade sjelfwe Jerusalem det allegoriskt: på lika sätt uttyddes Christi underwerk af Woolston; Basedow nekade Theopneustien och efter Cooper's Life of Socrates, war ej mer frågan om Jesus än såsom en exemplariskt dygdig man, upphofsman till den fullkomligaste sedelära: Religionen wore blott det bästa Moral- system, men, såsom dogmatik, nödwändig för det oupplysta folket, som beständig, för att kunna hållas i tygeln, måste bedragas.

Och det war nu denna Wisdom, som, uppfunnen i England och konstruerad i Frankrike, uppställde sig såsom den enda sanna och möjligen; som kallade sin råa, djuriska kloshetslära för upplysning och dem, som annorlunda tänkte, för swärmare, fanatici, mystagoger; och det war denna Philosophi som — såsom det än engång — för första och sista gången ej blott ar he i st i st, utan också antisthe i st i st, prisades af konungar och kejsarinnor, hwilka, för att ej påföra för anhängare af widspelsen, ordentligen från Paris låto införskrifwa slika profeter af det nyaste motet. Och i wårt fädernesland, huru wide har icke denna kräft- smitta utbredt sig bland nationen! Gustaf III hägnade och uppdrog en wär, hwars frukter han ej kände: och då, under hans Son, trådet hade burit sina frukter och kunnige män närmade sig med yran för att utrota den giftiga stammen, misshändes affigten och ett stort buller uppstod, icke annorlunda, än om Staten hade skakats på sina grundwalor. Med ett ord: hwem påminner sig ej, att då den allmänna, genom Franka philosophien uppkomna swindeln äfwen sträcker sig till Norden, och några

mera oansåndsiga än för det allmänna lugnet farliga uppträden föreföll i Upsala, i hwad alteration Regeringen råkade, huru detta skrefs på Kritiska Philosophiens räkning och hur nära en högakttad Lärare war att förlora sitt embete. Det woro ej dessa grundsatser, som följdes af Carl XI wid den under honom uppkomna striden i Upsala Univeritet, då Cartesianska ideal-philosophien der wunnit insteg: ett despotiskt ingrepp kunde förläras den ädle, fast wärdelöst uppsokrade Carl XI, det kunde förläras det stuttande seklet; men dylika misstag ursäktas icke mer i det adertonde. Och det är sådana grundsatser man än i dag will goda gållande! Huru ofta och huru förgåwes har man welat öfvertala vår wisa Regering att blanda sig i Univeritetens angelägenheter, leda tankutvecklingens gång, föreskrifwa lagar i den intellektuella republiken: och hwem wet, om ej någon sökt insnuera att det wore mycket bättre om Philosophien i Upsala lästes antingen alldeles icke, eller i det ställe — bokfaps- medicin!

Öfwan beskifna tillstånd af allmän upplösning besunno sig alla Wetenkskaper, den gudomliga så wäl som de menckliga, när den nya Philosophien åter började samla och ordna de gamla elementerna till en ny Skapelse. Nu framstod Kant (hwars strid mot Empirien redan war förberedd genom Lesing och Hemsterhuys), och uppmanade gränserna för den menckliga tanke-förmågan; men han hade inga swar för det trängande hjertats wigrigaste frågor: resultaterna af hans metaphysik woro: „menneskan känner genom Förnuftet ingen ting om det öfversinnliga: Förnuftet håller det för möjligt, till och med sannolikt, att en Gud finnes till, men wet det icke och kan än mindre bewisa det. Kunskapen om de himmelska sannin-

garna wäste tros och inhämtas genom omedelbar uppenbarelse." Så mycket war nu wunnet, att Philosophien, i motsats mot Skeptikerne och Encyklopedisterne, förhöll sig åtminstone negativt och nekade ej en uppenbarad Religion. Fichte arbetade mest för Moralen; han satte Gud i den moraliska Werldsordningen: Höjer hann icke tillämpa sitt system till Religionen. Wi förbigå andra. Schellingska systemet, detta såsom lärt utropade system, sammantröffar helt och hållet med den äkta christliga Dogmatiken, och de största Theologer i senare tider, Schleiermacher, Marheinecke och Daub hafwa gjort prisvärda och lyckliga försök att sammanknypa Ideal-philosophien med Theologien. Man läse Daubs skrifter, och man skall se att ingen Theolog med mer stränghet yrkar den uppenbarade religionens förnämliga dogmer. Ett filosofiskt-dogmatiskt system är ännu långt ifrån sin fulländning: men det lofwar redan att bewisa Christendomens wäsentliga mystier: ej blott Guds existens, utan äfwen Treenhheten, den menniskoblidna Gudomen, menniskoflätters omedelbara förbindelse med gudomligheten i urtiden, Syndafallet och det Ondas positiva tillwarelse, äfwen som menckliga Friheten, utan upphäwande af Försynen, — ett hittills af de största Tankare utan framgång försökt problem 12).

Men ännu står Orthodoxien obeslutsam och misfrogen, och twelar att förena sig med Philosophien, som systertligt sträcker henne handen, fastän hon, utan hopp att kunna sjelf rädda sig, alljeme betränges af den risktagande Theologien. Rastom en blick på Religionens tillstånd hos det Lärande ståndet

12) Schellings Untert. über die menschl. Freiheit, i hans Philos. Schriften.

här i landet. Af de gamla Orthodoxerne les-
wa ännu så präster. Wid rikets begge Uni-
versiteter, hwarifrån lyckligwis Neologismen
blifwit utstängd, läres ännu den gamla Dog-
matiken i all sin wettenskapligt strånga for-
malism. De unga ämnesvennerne underwis-
sas deri; men med hwilken följd? Denna
methodologi strider mot tidens anda: följakt-
ligen fatta lärlingarne antingen affmat för en
lära, hwilken de betrakta såsom ett gråaktigt
och onyttigt pedanteri, och derutas kallsin-
net för Religionen sjelf; eller också kasta de
sig i armarna på Neologerne, hwilka berömma
Jesus för sin fromma och dygdiga lefnad,
som wäl förtjenar efterföljd, och skatta Bibeln
endast användbar såsom en god Exempelbok.
Man blyges att predika saker, som man sjelf
icke tror och för hwilka man icke naturligtwis
kan fordra förtroende hos de upplyste bland
sina åhörare. Wåra kyrkor, med så undan-
tag, genljuda ju dersför af en kraftlös sede-
lära och man blyges wid den Subornitige
Författarens namn: och de flesta andliga böcker,
som nu utkomma, till större delen öfwerfätt-
ningar, andas ju samma ton? Wisserligen,
om man på detta sätt fortsar, skall Prote-
stantismen snart eller sent komma på den
punkt att den upphärfwer sig sjelf, såsom re-
dan är sagdt i något blad af denna Tidning.

Sj fall wi nu wisar att Religionen,
långt ifrån att hotas af Philosophien, twert-
om deruti finner en wapensyster, borde wara
klart, att Moralen och Staten af densams-
ma ingenting hafwa att frukta. Twertom har
Philosophien mellan sig och Religionen upp-
lyggt Seplighetens altare, då denna fordom,
utan öfwerensstämmelse och samband med nå-
gondera, måste gå sin egen wäg. Och lika
tydligt borde ingen Regering besara något
ände af ett System, som äskar den strängaste

ordning och selt måktigt sträfwar till enhet:
d. å. basen för Staten.

Om dessa blad hinna till ett senare slä-
te, skola wåra efterkommande kånhända för-
wånas, att man i nittonde århundradet, ef-
ter så många deklamationer, ännu funnit det
nödigt, att tala för Författat, Tankfriheten
och Upplysningen.

Förf. har blott ett ord att tillägga.
Han uppmanar dessa afeningswårda män,
som nitiska för Religionen och Sanningen,
hwilka de anse hotade af den nya Philoso-
phiens resultat, att offentligt uppträ-
da och till allmän ompröfning framlägga sina
twifwelsmål. Redaktionen skall med umärke-
nölse lemna sådana Skriffter ett rum i denna
Tidning, och förbinder sig att med mera
grundlighet än i dessa flyktiga anmärkingar,
och med den anständighet man är skyldig
hwarje Författare, som med allwar framgår
sin mening, efter bästa insigt och öfwerlygelse
sjka mäta deras inläst. Wåhända skola, ge-
nom sådana ömsesidiga förklaringar, båda
theorierna närmare sammanträffa än man
föremodat. Wå deremot småstads:ionen i
wettenskaperna engång tyftua: må den som
har något att säga, högt tala, men innehålla
med fruswade omböwen och ett, för myndiga
män söga hedrande, literärt kanslöperi inom
sina kamrar! Och det är i dessa wedeparter,
som den idealistiska lärans wänner wänta sig
ädelare wedeparter än dem som hittills upp-
trädt. Ty endast en menniska, hwilken ge-
nom mångårig öfning hårdat sin panna mot
det allmänna föraktet, försmår ej att begagna
sig af de konfigrepp, som offentligt nytjas af
en bekant witter Winklare, hwilken, sedan
han slutat sin roll i Politiken, förtwiflad
sträfwar in på Wetteenskapen. Lika lömsk och

jesuitisk som ferdom, begynte han att i dils-
rade bref utmåla det lefnadsfärd som rådde
wid Akademien, det såre hwar på studerna
idkades och att, i mån af sin förmåga, wans-
frådade Lärarne och Lärofådet. Derefter har
han, genom öfversättningar ur de däligaste
Tyska dagpapper, genom egna noter och genom
wisja understruckna ord, ropat allarm och sökt
göra de nya Tänkfejären misstänka hos Rie-
geringen och förhålliga hos menigheten.
Hwarje Wertenkapernas älsfare förtröstar lugnt
på deras högste Beskyddares wisshet och modes-
ration; — men, wäckt af ett ständigt stigande
swälfende, har man trott nödwändigt, att
warne de bättre för en påbehård, som äs-
wen i sin nya mask ej upphör att wara sp-
kopphant.

Recension.

Augusti Liberti Phædri Fabula-
rum Æsopiarum Libri Quinque, Med
Svenska Anmärkningar; Utgifne af L.
Hammarström, Amanuens wid Kgl.
Biblioteket och Led. af Wet. och Witerh.
Samh. i Göteborg. Sthm. 1813. 76
sid. 8:o.

„År 1596 utgaf en sård humanist P.
Nithou *) och några år senare Nigaltius en

†) „Den handskrift han sökt, och hwilken af
tillskriftilige bok-kännare anses wara från
Auret af 7:de seklet, hade hans broder, Fr.
Nithou, upptäckt. År 1783 fanns den än-
nu i Paris i Parlaments-Præsidenten Pels-

upplaga af Phædrus, efter ett i hög grad
skadadt manuskript från 10:de århundradet,
som de nämna är skrut sunnit †). Som
dessa woro de enda då kända codices, och
dessa, om ej affskrifter af hwarandra, ämin-
stone woro det efter samma exemplar, hade
Philologerne, till uppfyllande af det bristans-
de och förklarande af det corrumperade, icke
annat, än sina egna gissningar, till des att
Nivelet år 1610, under titel af Mytholo-
gia Æsopica, utgaf en samling af flere
gamle Fabulister och derigenom mera lästade
den lärda werldens uppmärksamhet på en år
1476 i Wm tryckt fabel-samling. Den be-
stod af Esops leswerne, på Latin öfversatt
af en wis Niniolus, samt fabler, hwilka en
Man, Romulus benämnd, föregifwes hoswa
till sin sons Thiberii bästa från Grekiska
språket öfversatt på Latin. Men wid nogare
betraktande fann man, att dessa från Grekiska
öfversatta fabler icke woro annat än till
obunden stil upplösta Phædriska. Denna winst
war så mycket större, som denne Romulus
hade dels några flera, dels mindre corrum-
perade fabler, än manuskripterna af den ägra

letier de Mosambos Bibliothek. Men då
han under den Franska terrorismen quilloti-
nerades, blef äfwen hans bibliotek confi-
sceradt, wid hwilket tillfälle denna dyrbara
codex förkommit.”

†) „Det Nigaltiska tillhördet Rheims-Biblio-
theket, med hwilket det, i den eldswåda
som i början af år 1774 härjade Rheims,
blef uppbrändt. Desutom har man under-
rättelser om ett annat manuskript, hwilket
dock blott innehöll 21 Fabler, som Drott-
ning Christina köpte af Paul Petan, och
förde med sig till Rom, hwarest det för de
lärdas ögon undankommit.”

Phädrus. Sebermera kom en Fransos, Nielant benämnd, öfwer en gammal fabelbok på haltande Elegiske verser, wantigtwis känd under namn of Nielants Anonymus, hwilken likwäl wid närmare undersökning fanns wara en versifierad Romulus, men hwilken innehöll några flera fabler än den Profaiska. Med desse båda codices och några gamla manuscripter, som man sebermera tid efter annan påfunnit, har man jemfört, emenderat och berigtigat den Phädriska texten."

Desse Bibliographiska upplysningar meddelas i företalet. I listan på Manuscripterna selar dock ett högst wigtigt, Per. Daniels, öfwen Schedæ regizæ kalladt. Öfwenledes torde, till historien om den Phädriska texten, följande tillägg ej wara alldeles öfwerflödiga. Ut 12:te eller äminstone 13:de sekellet gjorde en Anonym en Samling af Fabler på Latinska hexametret och pentametret, lånade och imiterade dels af Phädrus, dels annorstädes. En codex af denna Samling fanns i Kongl. Bibliotheket i Paris, och en annan mycket variant och fullständigare uti St. Victors Bibliothek dersamstädes; den förra af dessa handskrifter war okänd för Fabricius; denne Förf. ansöke ännu en codex som tillhörd Paul Petavius, och kommit till Churfursten af Pfaltz Bibliothek och derifrån förmodligen till det Vaticaniska i Rom. Det war förmodligen efter sistnämnda manuscript som den trycktes i Rom 1483. Scaliger (Poëtic. VI.) kallar Författarn Accius Zuchus; jfr. Menagiana, T. I. p. 172. — Öfversatties på Franska i 13:de sekellet, under titel: Les Fabliaux (hwarom se en Afhandling af Grefve de Caylus, uti Mem. de l'Acad. des Inscr. & Belles Lettres. XX.

352). — En annan samling af fabler på Franska från samma tid, kallad: Le Livre d'Ylopes, och ännu en annan liktidig: Le Bestiaire, où sont les Fables de plusieurs bêtes. Öfwen lärer något dylikt finnas uti Dolopathos eller Roman des Sept Sages, från 13:de sekellet; den utkom på Tyska 1615. Vidare utkom: Fables d'Esop, d'Avienus & autres, traduites en François p. Frère Julien, des Augustins de Lyon, Docteur en Theologie; imprimé à Lyon 1484. Fol. — Isaaci Neveleti Mythologia Elopica; Frefrt. 1610. (vid. Fabric. Bibl. Lat. T. I. p. 718. & Barthii Advers. L. III. c. XXII. p. 150.) torde kanske här om lemna vidare underättelser.

Förf. slutar med följande: „Riggheten af de utaf Pichou utgifna Phädriska fabler angreps redan 1618 af Peter Scriver, hwilken sökte bewisa att den i 15:de århundradet lefwande Arke: Biskopen af Manfredonia Nicolaus Perottus war deras verkliga författare. Och såsom försvarare af denna, sig dock mest på ett magispråk stödjande mening, uppsteg 1746 J. Fr. Christ, 1772 Marcheselli och 1807 Fr. Hålfeman. Men den har med de starkaste och mest gällande grunder, tid efter annan, of J. N. Funcke, C. Barth, Jacob, J. G. Schwabe och W. D. Fuhrman, blifwit vederlagd, så att man nu mera kan anse dessa Digtets autenticitet, såsom ägta Phädriska produkter, för ovedersägligen bewisad."

(Forts. följer.)

R ä t t e l s e:

Sid. 449 r. 15 st. till omwändelse, l. till sin omwändelse.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 31.

Erdagen den 6 Augusti

1814.

R e c e n s i o n e r :

Augusti Liberti Phædri Fabularum Æsopiarum Libri Qvinque, Med Svenskå Anmärkningar; Urigfne af L. Hammarstöld, Amanuens wid Kgl. Bibliotheket och Led. af Wet. och Witterh. Samh. i Gdicheborg. Sthm. 1813.

(Slut från N:o 30.)

Men dessa Fäblers äktheit är långt ifrån att wara bewisad. Ganska wigtiga skäl tala deremot, bland hwilka wi nämna: 1) Ingen bland alla de Romerske författare, hwilka kommit i våra händer, har nämt Phædrus, med undantag af Martialis III. 20, och af Avianus i Företal till sin Fabelsamling. Om Aviani wittnesbörd nedan före: Martialis ärer synes sannolikare tala om en Grekisk Skådespels-författare. 2) Ännu mer: Seneca, som skulle leswat efter Phædrus, säger uttryckligen, att Romarne aldrig sördte sig i Æsopiska fabeldiken: ("non audeo te usque eo producere, ut fabellas quoque, et Æsopios logos, intentatum

Romanis ingeniis opus, solita tibi venustate connectas." *Consol. ad Polyb. c. 27.*) De, som deremot tala för Phædrus, förklara detta sålunda, att Seneca ej räknar denna författare, såsom Thracier, för Romare; eller att Phædri Fäbler då ej ännu woro nog allmänt kända, eller äminstone i detta ögonblick undfallit Philosophens minne; eller slutligen genom antagondet af den mening, hwar till jemförelsen med 30:de cap. lemnar anledning, att Seneca här talat om Æsopiska Fäbler på Latinsk prosa, ej på Latinsk vers. 3) Aviani ord äro, sedan han i sitt Företal berättat, att Greken Dabrios diktat Æsopiska Fäbler i jamber: "Phædrus etiam partem aliquam quinq; in libellos resolvit. De his ergo ad quadraginta duas in unum redactas fabulas edidi, quas rudi latinitate compositas elegis sum explicare conatus." Af sammanhanget och ordföljden i denna period synes som Phædrus varit en Grek, hwilken upplöst (resolvit) versifierade Fäbler till prosa. 4) Perotto sjelf anför i ett af sina lärda verk (*Cornu copizæ*) en Fabel på Latinska jamber, såsom ett af sina ungdoms arbeten,

men är Phädrus 17:de i III:de B. 5) Huswudinnehållert af den smutsiga Fabeln: *Canum Legati ad Jovem*, IV. 6, öfverensstämmer med en saga, som läses i *M. Konstanti Wegkürzer* (tr. 1557) under titel (bl. 39): *Warumb die Hund einander für den Hindern schmecken*. 6) I Fab. 10. IV. förekommer uttrycket *Sancta Religio* i betydelse af en talande Gudom. Utg. förklarar det i noten helt obekymrad: "*Juppiter ipse*." Ingen auktoritet lär derför kunna uppge. Ännu berättigare är denna rad, 3 v. längre ned: *scelestæ, spiritu culpam lues, Olim quum adscriptus venerit poenæ dies; huiusmodi tydligt hänvisar på det christliga begreppet af den Yttersta domen*. 7) Likom flera phraser bildade efter *Plautus, Virgilius, Ovidius*, ofta förekomma hos Phädrus, så träffas åtskilliga, som tyckas lånade af *Martialis*: I. 21. *Aper fulmineis ad eum venit dentibus*. (*Martial. XI. 70: Fulmineo spumantis apri sum dente perempta*); *Epil. ad Lib. V: Particulo, chartis nomen victurum meis*. (*Mart. VII. 43. Si victura meis mandantur nomina chartis*). (Men derpå kan naturligtvis svaras, att *Martialis* likaväl kunnat imitera Phädrus.) 7) Äfwenledes en mängd i språket owanliga talesätt: t. ex. I. 12. *Ibi dum ramosa mirans laudat cornua*, der *mirans* har samma mening, som det *Italiska mirare*. — I. 14. *Medicinam ignoto facere coepisset loco*. Detta *ignoto loco*, som Utg. ej förklarar, skall betyda ett ställe, der den medicinske Skomakaren war okänd; men ett sådant språkbruk är oerhörde. — II. *Prol. Æsopi genus*, måste betyda *Æsopi manér*. Man tänker strax på det *Fransyska genre*. — III. *Prol. Sancta Mnemosyne . . . Foecunda novies artium peperit chorum*. — I

IV. B. 13:de *Fab. äro också uttrycken vulgi fictilis och offendit ad fortunam*, misstänkta som *latinska*. 8) Slutligen råder *Perotto's egen stil mycket tycke med den förment klassiska Fabellskaldens: samma wana att substantivisera adjektiva och samma presentiosa korthet är dem båda gemensam*. Ty hwem förmår ställa dessa *Perottiska verser* från *Phädriska*:

Quas collegi, ut essent, Pyrrhe, utiles tibi,

*Quas ediscent viri docti fabulas,
Honor et meritis dicavi illas tuis;
Sæpe vericulos interponens meos.*

Phädriska Fablernas åktighet är således långt ifrån att vara afsjord. Twertom har i *Schellings Zeitschrift von Deutschen und für Deutschen*, 1812, B. J. Decen åter upplisvat det gamla twiflet. Rec. har icke läst denna *Abhandlung*. — *Wenigstens äro nu åtskilligt tala för den motsatta meningen: 1) Den påtteliga Bibliognosten Gudii vittnesbörd, att den Rheimska codex varit skrifwen på pergament och gammal: ett uttryck som han ej kunnat använda om en handskrift efter 1450. 2) Åtskilliga ord och talesätt förekomma hos Phädrus, med hwilka man blott träffar motsvariga hos, på den tiden, obekanta auktorer, t. ex. *Jestus*. 3) Ännu mer tala iure kriterier för denna åktighet. Det synes Rec. som de lärda ofröre hade afseende på *biomständigheter*, än på *skriftens egen karakter och stilens ton*, och att man i allmänhet sträckt den kritiska scepticismen för långt. Åtskilliga ställen i de Phädriska Fablerna förutsätta en förtrolighet med *Augusti tidehvarf*, som man swärtiligen kan tilltro en *Författare af det 15:de århundradet*, ej heller saknas här den med *Romeriska stouheten af så många skalder uttryckta för**

Hoppningen att lesa hos efterverlden; äfvensom slutligen de här lifligt uttryckta individuella förhållanden (andres afund, fruktan för Sejani förföljelser, auropen om snar hjälp) synas för mycket talande för att vara skapa de att förvilla.

Hr H:s åtgärd wid Phädrus sträcker sig både till en kritik af texten och till dess förklarande. Principen för den förre har varit „att wälja den läseart, som ger den klaraste och begripligaste mening, samt dernäst, så wide tydligheten tillåter, följa de äldsta codices, äfwen någongång har jag råttat mig efter versens prosodiska fordringar.“ Dessa grundsatser kunna ej annat än bifallas: och sjelfwa det i vårt land owanliga försöket att kritiskt bearbeta och utgifwa en auktor, förtjenar all uppmuntran. Men derför må Utg. billigt tadlas, att han skridit till ett så betydande företag som bearbetandet af en Auktor, utan att vara försedd med dertill nödiga hjälpmedel. De kritiska upplagor, hwarpå han haft tillgång, äro, enligt egen uppgift, „Scheffers, Freinshems, Walchs, Burmanns och Desbillons.“ Sålledes har Utg. ej jemfört Schwabes commentarier (r. 1780), ej heller engång Dipontiner upplagan, hwilken, r. 1783, äfwen i vårt bokfattiga land, utan swårighet kan öfverkommas. Om också Hr H. hade ägt den grundliga språk-kunskap, den widsträckt beläsenhet och den fina takt, som fordras för att lyckas i ett dylikt företag; så war det dock nödvändigt att äga ett, efter möjligheten, fullständigt apparat, för att se hwad ens föregångare redan undanröjt. Hwad Hr H:s upplaga, genom saknaden af dessa tällor, förlorat, må en jemförelse af 1:sta Wofens text med Dipontiner, editionens wisa,

Tab. I. v. 5, 6. *Cur, inquit; turbulentam fecisti mihi Aquam bibenti?* Bip. C., i., t., *mihi fecisti aquam Instans bibenti?* Denna läseart tillhör Cross. — v. 10. *Cur. Ante hos sex menses, ait, maledixisti mihi.* Bip. A. h. f. m. *male, ait, dixisti mihi, hvarigenom metern blir riktig.* — II. v. 16. *Cur. Hoc (genus ranarum) mersum limo quum jaceret diutius.* Bip. efter Cross's förbättring: *Mersæ laterent cum limo diutius.* — III. 6. *Cur. inde:* Bip. dein. — v. 7. *Cur. Se immiscuit pavonum formoso gregi.* Bip. omsyttar *Formoso se Pav. im. gr.* — V. 3:5. *Cur. Vacca & Capella & patiens Ovis injuriæ Socii fuere cum Leone in saltibus.* Hi quum cepissent cervum vasti corporis. Bip. sätter punkt wid *Leone*, så att *In saltibus* sammanhänger med följande versen. — v. 7. *Cur. efter Anonymus Nielanti: dominor quia Leo.* Bip. det wantliga *nominor.* — XI. 10. *Cur. Leonis adficiuntur horrendo impetu.* Under *adfic.* denna not: „i några editioner läses *adfliguntur* (liksom i Bip.), men versen blir fullare genom bibehållande af denna wantigare *lection.*“ Om den blir fullare, blir den wisertligen icke desto wackrare. — XII. 14. *Cur. (O me infelicem, qui nunc demum intelligo) Ut illa mihi profuerint, quæ despexeram.* Bip. *Utilia mihi quam fuerint, quæ d.* — XIII. 1. 2. *Cur. Qvi se laudari gaudent verbis subdolis, Seræ dant poenas turpes poenitentiaæ.* Bip. *Q. f. l. gaudet v. f.; Fere dat poenas turpi poenitentia.* Hr H:s läseart synes öf här hafwa företrädet. — v. 13:14. *Cur. Hac re probatur, quantum ingenium valet, Virtute & semper prævalet sapientia.* Bip. *H. r. pr. ingenium quantum valet Virtute, ita f. pr. f.*

— XIV. 18. §. (Hoc pertinere vere ad illos dixerim,) Quorum stultitia quæstus impudentiæ est. Bip. . . . quæstui imprudentiæ est. — XVI. 1. 2. §. Fraudator nomen quum locat sponso improbo, Non rem expedire, sed malam videre expetit. Bip. efter Croll.: Fr. homines cum aditat sponfore improbo, Non r. exp., sed mala v. exp. — XVII. 3. Bip. bibehåller commendasse. — XX. 2. §. Quæso, parce. Bip. Parce, quæso. — XXI. 9. §. calcibus frontem exterit. Bip. efter Croll.: . . . excutit. — XXIII. 2. Bip. har ej, såsom Hr §., upptagit korrektion af Verum till Rerum; ej heller, v. 5 liksom Hr §., Hensit tillfats af si, som väl gör meningen tydligare, men ej är nödvändig; ej heller XXIV. 5. såsom Hr §., Anom. Niel. läsart af altior för latior. — XXV. 7. 8. §. Sic Crocodilus: quamlibet lambe otio, Accede, pota leniter, & noli dolos, Inquit, vereri. Bip. efter Croll.: Sic . . . otio, Noli vereri. — XXVI. 3. 4. §. Vulpes ad coenam dicitur Ciconiam Prior invitasse, & illi in patina liquidam. Bip. Ad coenum Vulpis d. C. P. inv., & illi l. in patena. — XXVIII. 8. §. Vulpes ab ara rapuit . . . Bip. Ab ara Vulpis r. — XXX. 7. §. Est statio separata, ac . . . Bip. Est statio separ, ait, ac . . . — Man jemför, för att åsven nämna de öfriga Böckerne, Lib. III. XII. 6; XVIII. 9, der den orätt tablade lärtaren mutam otvisvelaktige är mera poetisk än mutæ; Lib. V. I. der efter v. 17 en rad felar v. s. w.

Då en upplaga af Phädrus utgafs, hade tillfället ej bördt försummas, att för första gången i Sverige göra de 30 Phädriska Fabler bekanta, hvilka Caspiti och

Janelli i Neapel först upptäckt, och hvilka äro lika ålta eller lika liter ålta som de redan bekanta. Caspiti tryckte deraf i Neapel 1808 blott 50 Ex., 1811 en ny uppl. i fol. 100 Ex. stark, och 1811 slutligen en tredje i 8:o. Men under det han nu var betänkt att i Paris utgifva en vidblöftigare, utkom 1811 — fastän 1809 redan påbegynt — hans medtäflares, hvilken tillerkände sig äran af denna upptäckt: Codex Perottinus Ms. R. Biblioth. Neap. Duas et Triginta Fabulas iam notas, Totidem novas, sed et Triginta Avieni vulgatas, et ipsius Perotti carmina inedita continens, digestus et editus a Cataldo Janiellio. Hela Phädrus är sedan utgifven i Paris 1812, samt de Nya Fablerna i Tyskland för första gången samma år af Prof. Eichstädt i Jena, och i Stuttgart af Bibliothek. Hager i Pavia. (Se Leipz. Lit. Zeit. 1812, No 327.)

Walet af Phädrus såsom chrestomatiisk läsning för barn, vilk. Rec egentligen icke ogilla, ehuru han sjelf aldrig varit, och kânt flera barn som aldrig varit roade af Fabler; en sats, som man dock antager som oriomatisk. Öfwertygad är Rec. dock, att för den spåda nybörjarn ingen tjentigare läsning gifwes, än den numera ur skolorna utträngde Cornelius Nepos. Der finnes en elegant latinitet, en ålta historisk stil, höga efterdomen och stora bedrifter, som mera ådele och kraftige tala till det unga mannsinnets, än Wargen, Grodorna och Kråkan. Ty hwem är, som icke med njutning erinrar sig de ståtlyftande rörelser han erfor, då han först ur Cornelius lärde känna Themistocles, Epaminondas och ungdomens afgud, Hannibal? De Svenska anmärkningarna äro 1) kritiska, 2) mytologiska, 3) ästhetiska och 4) språk-förklarande. Deras kritiska vär-

de upplyses af det föregående. Hvad i mytologiskt hänseende är sagdt, synes och både tillräckligt och riktigt. Beträffande Utg: 8 ästhetiska omddnen, finner Rec. blott följande att anmärka. Vid Lib. I. r. r. Ad rivum Lupus & Agnus venerant, Siti compulsi: heter det i noten „Det lärer föresälla hvar och en högst underbart (!), att en warg och ett lam just på engång skulle bli törstige. I Grekiska originalen heter det wida naturligare: att då wargen fick se lammet gå neder till bäcken, begaf han sig äfwen dit.“ — Den senare berättelsen är kanske naturligare; men att twenne djur på engång bli törstiga och gå till en flod, är wäl en af de minst underbara phenomener. — Under 6:te Fab. (der Grodorna klaga öfwer Solens beslut att gifva sig, af fruktan att när hon ensam torftar ut alla sjöar, hwad då skall hända, när hon får barn) står — i anledning af expositionen:

Vicini furis celebres vidit nuptias

Aesopus, & continuo narrare inceperit:

följande, något enfaldiga, anmärkning: „Den na anledning (inledning?) passar wäl just icke sådels till fabeln, men kan dock förklarar, om man tager det på det sättet: Då han stulit så mycket, warande ensam, hwad skall han då ej göra, när han får hustru och barn att draga omsorg för.“ Wisserligen är klart att man så, och icke annorlunda, måste taga det. — Lika obehörig synes noten till malefico: Fab. III. Lib. II.

(Laceratus quidam morsu vehementis Canis

Tinctum cruore panem immisit malefico) „detta är ett högst underligt epithet till cruor. Men förmodligen skall det utmärka, att blodet blifwit smittad af hundarnes galestapetsgift, och dertigenom blifwit så elak.“ En

skrupel, så mycket öfverflödigare, som Utg. sjelf nyss förut förklarar vehementis med rabidi.

Då öfwerhuswud endast en fjerdedel utaf hwarje sida upptages af noter, och det mesta rummet uti noterne af andra, än språk-förklarande upplysningar, så inses lätt, att dessa upplysningar, om boken är ämnad för nybörjare, äro wida otillräckliga. Utg. har ej kunnat försätta sig i det sätetande barnets ställning. Således saknas bland annat Lib. III. x. (der det berättas om en svart-sjuk man, som om mörka natten bryter sig in till sin maka, och då han träffar i hennes säng ett rakadt huswud, genomränner den förmenta äktenkaps-skändarns bröst, men dödar sin egen son), den upplysningen wid „Ut sentit tonsuram,“ att qwinnorna i Rom buro sitt hår långt, men männerne afsklippes, då ynglingen antog toga virilis. — Sid. 46 förklarar icke det Grekiska melos, ej heller xyftus, ej heller, sid. 52, att Argus är Gressiff genetif o. s. w. Föröfrigt wid Lib. I. x.

Lupus arguebat Vulpes furti crimine,

Negabat illa, se esse culpæ proximam; twisslar Rec. att culpæ proximam betyder, „att han (råsven) begått det största brottet;“ utan: „att han ej på något sätt wore saker.“ — Fab. xvi. 3. Rapere atque abire semper adfuevit Lupus: atque hetes här stå för statim, confestim. Men hwad hindrar att öfversätta: „Att roffa och gå strax sin wäg, är morgens sed“ o. s. w.

Slutligen må, i en annan upplaga, följande tryckfel rättas: Företalet, sid. 2: Burman l. Burmann, ett fel, som nästan på hwar sida återkommer. — Derf Thiberius, förmodl. Tiberius. — Derf Freinsheim l. Freinshem, och så öfwerallt. — Sid. 3 i företal.: Suhrman, l. Suhrmann. —

Sid. 1, 15 o. fl.: Lockman, l. Lokman. — Sid. 2. Qvi l. Qui. — S. 3. Pater, hercule tuus l. P., h., t. — S. 4. inlvetus l. inlvetus (eller inlvetus). — S. 8. metaphysiskt l. metaph. — S. 10. inlvetata l. inlvetata. — S. 13. At ille lentus, qvæso l. . . . lentus: Qu. — S. 21. una. l. una: — S. 27. perit l. perit. — S. 31. adlvetam l. adlvetam. — Ders. pene (!!) l. pæne. — S. 32. meum, l. meam. — Ders. nihilominus l. nihilom. — Ders. Threisla l. Threisla. — S. 37. Quod: l. Quod? — S. 39. Totam l. Togam. — Ders. suffici l. suffici. — S. 42 De quis l. De quis. — S. 43. hic l. hîc. — S. 44. nasceret l. nascerer. — S. 46. mi l. mî. — S. 51. pedisequos l. pedisequos. — S. 54. adlvevit l. adlvevit. — S. 58. feminis l. feminis. — Ders. navi l. navis. — S. 60 efter misericors sättes punkt. — S. 64. pyætæ l. Pyætæ. — S. 65 efter gloria sättes punkt. — S. 68. longo l. longa. — S. 74. Dii l. Dî.

Skiljetecknen äro i allmänhet nog spar samt använda i en skolupplaga, der com materingen snarare bdr vara för öfverslödlig än för knapp. — I stafningen råder mycken laglöshet, hvilken alltid är förvillande för ett barn, som derigenom wänjes till incon sequens och slurf: om hwartannat skrives Kasandros, Ptolemeus, Cesar, Esop, Esop o. s. w.

Ytterst må anmärkas, att den senaste Rec. bekanta upplaga af Vhådrus, är, 1811, utgifwen i Berlin af Prof. Brohm. I afseende på texten, äro ej de wanligare upplagorna följda, utan oftare Bentley. Så som Förf. ämnat sin bok för skolorna och unga läsare, äro de ofedliga Tablerna utlemnade.

Prins Hakems Konungen(s) i Mousel
Sons öden och händelser. Öfversättning.
Christianstad 1813. 30 sid. 8o.

Den unge Prins Hakem, som hade ett stort begär till resor, men en öfvervinnerlig affky för äktenkap, utrustas af sin fader med „en ansenlig hofbetjening, jemte många kameler lastade med guld och juweler, samt 1000 man af Konungens Garde,“ med hvilket resesällskap han företager en resa till Bagdad. Under wägen öfverfallas denna karawan af ett röfwarband, som ej allenast öfvervinner och nedsläbr „den ansenliga hofbetjeningen,“ utan äfwen „de 1000 männen af Konungens garde.“ Prinsen föres till röfwar kulan, men befrias af röfwar captens hustru. Det war på tredje natten efter afresan från Mousel, som denna wärdighet inträffade: ett dygn war Prinsen fången; han lösgafs om natten, och morgonen derpå stod han redan wid Bagdad. — Prins Hakem reste således mycket fort. „Inkommen till staden, begaf sig Prinsen i en mosquée, och förblef der (i moskén?) några dagar“ (!). Efter dessa dagars förlopp måtte Prinsen kânt någon hunger, ty han „fattade nu det beslutet att som welsing rigga sig bröd,“ och „gick i denna affigt till ett stort hus, hwarest han med en ömkelig ton begärde almosa.“ Han fick der ett bröd, men äfwen af ett beundransvärdt skönt fruntimmer sågnade honom mer. Uppländ af hennes behag, begaf sig den olycklige Prinsen till en Kyrkogård (ett illa waldt ord för Orientens begravningsplatser), och åt der sitt bröd „med söga aptit,“ ehuru han ej njutit den ringesta söda på minst fyra dagar; ty det är ej troligt att röfvarne, som strax ämnade döda honom, synnerligen traf-

terat honom. Knappt hade den stackars Prin-
sen insomnat, förinnan han greps af 2 kar-
lar, som släpade honom ned i en graf,
„der 4 af deras kamrater sutto och äto råte-
tifer och dadlar och uttömde en stor kruka
bränvin“ (?). Det var tjustwar. De er-
kappades dock snart, och fördes för Kadi.
Hakem bekände för honom allt — utom sin
börd — till och med sin nya kärlek. Kadi,
som war en gammal fiende till slietans far,
läter gifwa Prinzen en präktig klädning af
guldbrokad, kallat till sig Muassaf och pre-
senterar Hakem, som en Prins af Wasra,
hvilken sökte hans dotters hand. Läsaren
gifwar nu läst gubbens bestörtning och glädje,
äfwensom Prinzens: denna bok hade haft en
en sannolikhet mer om Förf. lätit Kadi för-
bereda den senare till en sådan tillställning.
Man begaf sig nu, sedan giftermäls-
kontraktet war underskrifwet, till den lycklige
gubbens hus, der brölloppet genast anställdes.
„Efter måltiden börjades sång och dans;
många vackra slawianor dansade och sungo,
samt spelte på ästikliga instrumenter. Under
det att sållskapet war sysselsatt med att be-
trakta dessa nöjen, märkte jag att Bruden
med sin moder begaf sig ur rummet; någon
tid derefter tog Muassaf mig wid handen,
och förde mig uti en ganska utprydd kam-
mare, der en sång af guldbrokad stod, om-
kring hwilken flere ljus af wälluktande war
stodo uppställda. Zembroude, hwilken hennes
moder och 2 slawinnor redan afläde, hade
redan laggt sig. Muassaf, hans hustru och
slawinnorne togo afträde och lemnade Zem-
roude och mig allena i rummet; sedan jag
täckat himmeln för den lyckta, som hände mig,
klädde jag af mig och begaf mig i sång till
den person, som jag högre älskade än mitt
egert lif. — Denna nattens nöjen kunna ej

beskrifwas; innan wi somnade blef den
öfnaste kärlek många gånger besegrad. Witt-
da om morgonen den påföljande dagen hörde
jag klappas på min kamrardörr.“ Det är
en af Kadis berättelser, som inkastar bruds-
gummens riggarfastan, och återkräfwet den
den långa klädningen. Hakem erbjöde dock
snart sin Zembroude, som war lika wäl belägen
att wara gemäl åt en Prins af Monsel,
som är en Prins of Wasra. Men, icke
nöjd att Kadi nu fallit i sina egna nät, be-
slutar hon tega hämd. Hon kläder sig som
en borgarsficka, går till Kadi och anklagar
sin far för det han ej will gifwa bort henne,
utan alltid ofwisar alla friarne med det
swaret, att hans dotter är ett misfoster af
sulhet. Kadi, upprörd af kärlek, kallat till
sig den föregifna fadern, och begär sjelf hans
dotter till äkta. Förgäfwes inwänder „färs-
garen Ousta Omar“ att hans dotter är „förs-
kräcklig, lam, skabbig och fänig;“ förgäfwes
fordrar han 1000 „sequiner,“ hvilka dock
genast lemnas honom. Kadi will bli älskdd
— oakadt hans gemäl öfwerger honom och
bortför sin hemgift, 5000 sequiner. (Äfwen
detta drag är icke Orientaliskt). Nu ankoms-
mer den nya Fru „i en skottfärra,“ och då
Kadi upplyfter täckelset, ser han „ett qwin-
folk af tre och en half fots längd, som hade
ett långt och skabbigt ansigte, djupt infallne
blodröda ögon, ingen näsa och öfwer mun-
nen, som liknade ett krokodilsgap, blott två
stora förskräckliga näsbäror.“ Detta äfwen-
tyr blef snart kunnigt i staden och Kadi blit
ett föremål för allmänt älsje.

Men den föga ädelmodige Prinzen, ej
tillfredsställd med denna hämd, anmäler för-
loppet hos Kallisen, som inspärar Kadi „i
ett ewigt fångelse, der han till ännu större
plåga skulle lefwa ihop med Ousta Omars

dotter." I ett „präktigt ekvipasch," som Kas lifen skänker Prinsen af Mousel (order equi-page, som förmodligen det heter i Franska originalen, betyder mer än åkdon), anträder den unga Fursten med sin maka återresan, och sedan han „wid sin hemkom fick wet a, att hans fader war död," efterträder han honom i regeringen „och lemnar den älskade Zemroude hälften af sin thron."

I Öfversättningen kunde vara äfkilligt att klandra. Äfwen ortographien borde vara bättre, åtminstone mer anständig; således ej röfwarne (sid. 4) för röfvarne o. s. w.

Anti-Bonapartiska Skrifter.

N:o IV. Tiden och Bonaparte. Ett poetiskt Fragment af B. J. Torneblad. „Ohne die Zeit zu verstehen, weiß man weder was man leidet, noch was man thun muß." Schm. 1814. 48 sid. 8:o.

N:o V. Om Buonaparte och Bourbonerne. Af F. A. de Chateaubriand. Schm. 1814. 52 sid. 8:o.

N:o IV. Epigraphen uttalar temligen tillräckligt siftningen af förevarande lilla bok, som fördelaktigt utmärker sig från sina öfriga consjunkturs-syftkon, genom en högre och mera allvarlig tendens, en ädel entusiasm och en städad, efter Thorild bildad stil. Förf. går ut på att visa, huru tiden beredt Bonaparte, och huru han vann ett sådant inflytande, en sådan makt och en sådan beundran; emedan han war sin tids fullkomligaste representant, som i sig förenade tidehvarfwets egoistiska princip med det gudsbästa och för-

akt för alle stort, allt heligt i lifwet och i häfderna; derföre säger Förf. riktigt sid. 26: „Han har gjort för mycket för sin förbannelses, han kan ej vara sådan han är, och dock hafwa en stor gudomlig wilja till menstlighezens sällhet." — Hvad mot denna skrift kan invändas, är att den är nog aphoristiskt uppsatt; att flere af satserna äro för litet genomtänkte, och ett och annat uttryck för otydligt, t. ex. sid. 20: „Tidens anda war en tid så för Bonaparte, att om dessa makter, som wände sig emot, hade följt med tiden; så skulle Bonaparte uppslukat denna tid." — Förf:s yttrande (sid. 31, 48) om Tryckfriheten i Frankrike före Revolutionen, tal för öfrigt någon rättelse.

N:o V. I en förerinran yttrar Öfvers.: „Chateaubriands tro, så i religiöst som politiskt afseende, är ej den barnsligt verkande tillförliggen, utan älderdomens utdömming. Han tyckes wilja återwända till det gamla, icke för det att det är godt, utan för det att det är gammalt, och derföre anar han utan omsöpp allt gammalt såsom det bästa." Ders förre yrkar han „att Bourbonerne böra återflyttas på sina såders thron, icke så mycket för det de äro ädle män, som fast mer för det de äro Bourboner." Detta är också ungefär tillräckligt att karakterisera närvarande skrift, hwilken genom de utdrag man för någon tid sedan läste i Allmänna Journalen är, till stil och grundsatser, tillräckligen bekant. Det enda Rec. nu bör nämna är, att denna öfversättning är gjord med urskillning, så att de mest inkränkte sedda, de mest fördomsfulla och falskaste reflexioner äro utelemnade, och det med sådan saktighet, att luctorna ej märkas. Sjelfwa tolkningen är ledig, men uppsätter ej originalens ledighet.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 32.

Lördagen den 13 August

1814.

R e c e n s i o n e r :

Theaterstycken. Öfversatta af J. Cr. Memmer. I. Bandet. Sthm. 1814. 268 sid. 8:o.

Detta band innehåller trenne Komedier, öfversatta efter Fabre d'Eglantine, Desforges och Etienne, således ingen bland Frankrikes bättre komiska författare, och man finner också i dessa trenne intet spår af någon träffande sedemålning, af någon frappant, väl hållen karakter, ännu mindre af äkta komik. Den första af dessa pjäser, *Brefveintrigen*, släpar igenom fem Akter en historia af den allra vanligaste beskaffenhet. En låtsinnig, rik flicka plågas med giftermåls-förslag af en gammal Förmyndare (eller Fosterfar, efter Hr N:s sätt att öfversätta *Tuteur*), men älskas af en ung man, med hwilken hon, i trots af alla hinder, genom bref uppade en intrig, som kassar dem hwarandras hand, medelst ett äktenkaps-contract hwilket älskaren, förklädd till *Notarie*, sjelf uppsatt och öfverbringat.

Huru många gånger har ej, allt sedan Fransoserna började skrifa Lustspel, en sådan intrig blifwit, med så variationer, repeterad? Men då Fabre d'Eglantine väl kände, huru få dylika långst bekanta trivialiteter woro i stånd att roa allmänheten, sökte han gifwa sina älskare någon ersättning genom Fougères personage, hwari konfinsars-enthusiasmen skall förblifvas. Men denna roll är misslyckad, ty den innebär i sig en ren motsägelse, huru man än betraktar den. Skall Fougere föreställa en verklig stor, fast fattig artist, så kan han i det fallet omöjligt vara så föraktligt dum och uppblåst. Skall han åter vara en stypare i konsten, kan han omöjligt lifwas af denna ädla entusiasma, som ger honom mod att trotsa så väl fattigdomen som en falsk smaks fördringar. Huskaren drifwer alltid konsten af egoistiskt intresse. — Den andra, som skall vara den bästa i *Samlingen*, eller *Den Swartsjuka Hustrun*, föreställer huru *Seu Dorlan* med sin jaloufi föröfver sin man, för bort pigor, sätter ut spioner, plundrar hans bureau, och stormar in i andra menns

ffors hus, helst sedan hon upptäckt, att hennes man från landet till Paris låtit ankomma en ung flicka, som är hans dotter med ett annat fruntimmer, före äktenskapet. Fru Dorson rättas dock från sin dårskap der igenom, att hennes man hotar henne med Kilsmeja. Wisserligen äro, äfwen här, alla karakterer högst yttat tecknade, och i händelsens gång stöder man här mindre öfka på orimligheter; men det är ändå något lif och framskridande rörelse i det hela och dialogen har här och der verklig sänhet. — Deremot är den tredje pjesen, eller Bruis och Palaprat, öfwerträffande allt hwad man kan föreställa sig af dåligbet. Ingen karakter, ingen knut, ingen upplösning, och händelsen står, för att nyttja ett Leopoldiskt uttryck, alldeles som stannadt watten. Det hela är intet annat än en ändamålslds hopgyttring af högst tråkiga discurser. Deremot försäkrar Öfwerf. att „Förf. till Bruis och Palaprat har med denna lilla komedi, hvilken intressant framställer på skådeplatsen twenne i hans fädernesland bekanta personer, utan twifwel (?) lagt ett nytt beröm till det namn han wunnit genom flere ypperliga alster för theatern.“ Och om de bekanta personerna heter det äfwen: „Man wet att de twenne huswudpersonerna i detta stycke lede för omkring hundra år sedan i Frankrike. Bruis war på en gång theolog, lagkunnig, prest och theater-skrifent. Skilfjagtheten af dessa titlar föränlat honom att i bdrjan lära sin wän Palaprat ensam håra namn för de theaterstycken, hwilka de till en del gemensamt hade författat.“ Hwem kan ej af dylika intressanta notiser och en sådan psykologisk djuphet och precision i upptäckandet af motiven till människors handlingsfärd, ana Öfwerfs för-

tjenst? — Men för att sätta läsaren i stånd att så mycket säkrare måta den, wäl Rec. anse några prof. ställen: Prof. Intrigen, sid. 18. Ufule, Paulines wackersta och Elenards tillgifna syster, talar sålunda:

„Men tillåter han sig att orättwist bestrida Er frihet i ett wal, som hjertat innerst rödr, Så skall det bli mig kärt att tråda på er sida,

Och allt hwad jag förmår beskydda er därför.“
För hwad skall hon beskyddas? Wänne för Ufules trådande på hennes sida? — Dock, lemnom det; men hwem wäntar sig wäl sådana ord, af den som är Elenards förtrogna och som åragit sig att befördra hans förening med Pauline? — Dessa ord äro också of Öfwerfs egen poetiska invention; så här låta de motsvarande Franska:

Je prétends modérer sa jalouse injustice;
Et je veux, avant peu, que tout ceci finisse.

Ett annat litet märkwärdigt exempel: 3 Akt. 1. Scen. sid. 43.

„Respect för Konsterna, om wi ska bli konstanta!

Begick's wäl nånsin wäld på Titians egen dom?

Har någon wägat sig i Rembrants hus att panta?

Artisten, i sitt rum, sin werkstads helgedom,
Räds ej en hel armé af puda tjensteandar.
Man rycker ej, mot lag, den pensel ur hans hand,

Som är för honom alle, som sina färger
ger blandar (penseln?)

Till ädla nåsen blott och heder för ett land.
Sag wet att detta folk är långt ifrån Wits
nervas,

Och denna wrånga tid med stora missbruk
ledd;

Men inte fins en hand, barbarisk nog att
djerswas (Sic!)

Beröfwa mig Argant i stilden med Tan-
cred."

(Du respect pour les arts, ma femme,
ou je me fache!

A-t-on jamais failli Rembrant ou le Car-
rache?

Apprenez que le peintre, avec son che-
valet,

Ne craint pas les huisfiers de tout le
châtelet.

Ils porteroient la main au pinceau de
l'artiste!

Ventre-bleu! - Je le fais, par-tout l'a-
bus existe.

On voit régner la fourbe et la perver-
sité;

Mais nous n'en sommes pas à cette ini-
quité,

Qu'une vulgaire main, pour qui l'intérêt
plaide,

M'arrache le combat d'Argant et de
Tancrede).

Man jemföre, bland andra, äfwen sid. 74,
och man skall finna, att sinnlösheten i de
Svenska verserna helt och hållet hör till de
granläter, med hwilka Öfvers. ornerat sitt
werk. Och för märkwärdigheten skall ännu
ett exempel, huru Öfvers. fattat och uttryckt
meningen af sitt original: 5. Akt. sista Scen.
sid. 101.

„Det syns på raseriet som flammar i hans
öga,

Du wore tempo just att teckna ett por-
trätt! . . .

Skönt uttryckt! . . . Men i grund, är det
ju rått och slätt

Ett hwardagsansigte, hvars målning he-
drar söga."

Voyez-vous, sur son front, la honte et
la fureur.

J'en fairois l'effet, si ma noble ma-
nière

Pouvoit se rabaisser au genre de Te-
nière.

Men att på detta sätt amplifera, förlänga
och utwätna originalen, tyckes just wara
hufwudegenenskapen i Hr. D:s öfversättarskap.
— Utom de prof som finnas i de redan an-
förda, torde det tillätas att framföra ännu
ett par exempel: sid. 22.

„Men se, det kommer sig af ämbetsgråt
och twisfer,

Som werka snåste humör. Det måste bli
derwid:

Med wargar tjuter man och tråter med ju-
rister."

Les proies l'ont gâté: on heule avec
les loups.

Och detta: sid. 28.

. . . „Efta godt! lär wäl att träffas der
Af tjuge plägare, för en tyran som lemnas."
Je n'ai que deux argus, et là j'en
aurai trente. o. s. w.

Till de båda andra pjäserna har Dec.
ej haft tillfälle att jemföra originalerna,
men han har skäl att sluta, att deras tolk-
ning måtte wara af samma beskaffenhet som
den af Dref-Intrigen, ty i Svenska språ-
kets rådbrälande och versernas tafelösa fak-
tioni hafwa de ett fullkomligt syften tycke;
t. ex.:

Sid. 5. „Se der wid ert förslag, en liten
ledsam hake."

Sid. 6. „Hwad brott, i fall en gång min
ungdom undanrycks

Den äldriga tyran, af hwilken jag förtrycks."

S. s. „Och detta allt stod wist er egen
kassa dyrt."

- Sid. 8. „Den andras blick, som nu fått ledigare spel,
Bemärkte ganska grant . . ja, war det icke grusligt?
Hwar rörelse och min af något skönt och lustigt,
Som drog mig likasom till honom” — —
Sid. 26. „Ett gammalt kusligt stöck” —
Sid. 54. „Ni kunna wara tryggga.”
Sid. 161. „Jag älskar inte folk af grålig sammanlesnad.”
Sid. 180. „Dorsan har nog, min själ, bevisat des förmåga,
Som stormad natt och dag af denna tappra fru.”
Sid. 225. „Gör opp en character” —
Sid. 230. „Ni se det här är ingen lek.” —
Sid. 234. „Att ni arbeta jemt tillsammans begge två.”
Sid. 243. „Ni ta då ingen tröst.”
S. f. „Till hwilken tala ni så smickrande.”
Sid. 6. „Dch o^oaktadt ni wet” — —
Sid. 16. „Ni wet . . Michel, bravo, bravo, hwem är han då?
Sid. 22. „Min oskyldiga list — —”
Sid. 50. „— hvars förmyndarewärd” —
Sid. 115. „Ni gör mig olycklig — —”
Sid. 118. „Man misshandlar Justine, bra hårdt, kan jag berätta.”
Sid. 228. „Att spela pjesen wäl man tycktes wara män om.
Swertom, aktörerne ha sjelfwa mördat honom.”

Rec. hemställer stuligen till Hr N:s eget bepröfwande, om det ej för hans eget bästa skull, liksom för Swenska litteraturens, hans förläggares, köparens, läfars och grans-

skares, wore rådgäst och tjenligast att aldrig mera från trycket utgifwa sina theatricaliska exercitier; ty den, som nödgas genomtråka dem, gör han i sanning en större plåga, än den ena christna menniskan bdr tillfoga den andra. Han kan ju ändå wid lediga stunder pina ihop en mängd rader med twungna rim på ändarne, till offentligt uppförande; så länge, enligt Dornornas dom, Swenska Dramatiska Theatern ej skall representera annat än de mest osmakliga uselheter, som ingen döblig, som ej är Recensent, uthårdar att genomläsa.

Äminnelse: Tal, öfwer Kongl. Wetenskaps Academiens framl. Ledamot, Provincial Medicus i Westmanlands Län, Herr Doctor Pehr Gustaf Tengmalm. Hållit inför K. Wet. Acad. den 13 Martii 1813. Af des Ledamot Swen Hedin, Konungens Förste Lif-Medicus, Medicinalråd, R. W. O. och af Kejs. R. St. Anna Ordens Andra Class m. m. Schm. 1814. 16 sid. 8:o.

Dr Tengmalm war född 1754; infress som Student wid Upsala Universitet 1772; promoverades derstäds 1785; antogs samma år till Fri- Stadsmedicus i Eskilstuna; reste år 1792 åt England; återwände derifrån 1793; gjorde tjenstbete med Provincial-Läkaren i Westmanland Hr Dr Hall; blef ledamot af Kongl. Wet. Akademien 1797 och ofsed 1803. Hans Panegyrist ger Doctor Tengmalm det witnessbörd, att han „gjort sig mycket förtjent af namnet wärdig Med-

borgare och grundlig Vårdoms-Jokare." —
 Talet är utfördt i Hr Medicinal-Rådet He-
 dins bekanta, oratoriska stil.

Benvenuto Cellinis Beskrifning, ifrån Italiens
 Konst af Goethe. Öfversättning. Andra
 Boken. Strengnäs 1814. 214
 sid. 8:o.

Då Konsthistorien i vår Literatur är så
 fåga bearbetad, och så ringa hjälpmedel hos oss
 äro att tillgå för dess inhämtande, bör man
 ej onnat än med största tacksamhet emottaga
 ett bidrag dertill, sådant som det närvaran-
 de, hvilket omfattar en af Italienska kon-
 stens mest lysande perioder, och är författadt
 af en dess mest genialiske män, ehuru den
 sig skilrande artisten sjelf är mera märkvärdig
 som människa än som konstnär. Ty det är
 bekant, att Benvenuto Cellini egentligen
 var en sticketlig Gullsmed, men att han, som
 medaljör och ännu mera såsom Skulptör var
 af det handwerkemässiga i sin profession hin-
 drad i den fria konst-utövningen. Deremot
 stod han i nära förbindelser med sin tids för-
 nämsta artister, i synnerhet med dem, som
 voro från hans fädernestad Florens, och
 om dessa meddelas mångfaldiga notiser. Dock
 måste man dertill ej hysa oinfränkt förtroen-
 de; ty Cellini var icke allenast af ett högst
 uppblåst sinne och ansåg sig som den upp-
 persta människa i hela världen, utan tillika
 af ett så högst ömtåligt och misstränksamt lynne,
 att det icke fördrades mycket att reta hans
 bittra och oförsonligaste hat, och detta hat
 satte lärtligen dolken eller slagsvärdjan i hans

hand. Ligger man nu dertill, att mannen
 var af ett brinnande sanguiniskt, erotiskt
 temperament, så följer att i hans självbio-
 graphi icke lärers saknas kärleks-händelser, och
 att således det hela äfwen har behaget af
 en den mest äfwenlyrliga roman. Och då
 den desutom lemnar en träffande äfkdligt
 teckning af det gamla Italienska konstnär-
 lifvet, utförd i en enkel, kraftig, godrogn
 och effektiv stil, så var företaget att öfvers-
 sätta denna bok wiserligen berömmvärdt.
 Men ju större bokens eget värde är, ju
 strängare hade tolkaren bordt inse sin skyl-
 dighet att utföra öfversättningen med om-
 sorgsfull noggrannhet. Ty wär! har dock
 redan första Boken gifwit sålig anledning
 till den klagan, att den icke annat är än en
 wanlig, hastig öfversättning, och närvaran-
 de Andra Del motsäger ingalunda denna
 anmärkning. Rec. har wäl ej haft tillfälle
 att hålla originalet bredwid öfversättningen,
 men det behöfwes icke, ty det tunga och
 förvirrade i de Svenska perioderna wisar
 tydligen att man endast läser en förderwad
 Goethesks prosa, som under öfversättarens
 oflickliga hand endast förlorat sin elegans och
 sin klarhet. S. ex. sid. 5, 6: „Under tiden
 hade jag, såsom ungt folk plågar, blifwit kär
 i en Siciliansk flicka af den största skönhet,
 som var mig ganska tillgifwen; men modren,
 som hade märkt wår passion, och fruktade
 för wåra affigter, ty jag ärnade i hemlighet
 fly med flickan til Florenz, reste nattetiden
 til Rom och gaf mig anledning förmoda,
 att hon tagit wågen till Civita Vecchia.“
 NB. Föref., liksom hans mor och älskarinna,
 woro i Rom då de gjorde bekansskap. —
 Sid. 7: „Wi gingo tillsammans til Coli-
 seen, der klädde sig presten, på trollkarlarnas
 wis, tecknade cirkler på marken, under de

skönaste ceremonier, som man kan föreställa sig i världen." — Sid. 14: „När jag kommit ut på gatan, mötte mig en ganska god vän, Herra Benedetto; han var Notarius, född i Florenz, son af en blind som bad i kyrkan, en Sanefer. Denne Benedetto hade länge varit i Neapel, sedermera nedfart sig i Rom, och besöjde wisa handelsmäns i Siena affärer. Min gesäll hade flere gånger fördrat honom, aty han war skyldig honom penningar för några anförrodda ringar, på samma dag hade de åter mött hwarandra, och Felix hade, efter sin wana, på ett något plumt sätt fördrat penningarne, och till och med i Herrarne Benedetta's (?) närvaro, som händelsewis stodo der bredwid." — Sid. 55 kallas en Italianare Pietro von Lucca. — Sid. 187: „Det är en skön rättighet (Gerechtigkeit?) som Guds städhållare i Rom utöfwar" o. s. w. — De i originalet förekommande poemer, har Swenska Öfvers. wistigen utelemnar.

Slutligen må anmärkas, att denna del innehåller berättelser 1) om Cellinis kärleks-händelse med Sicilianskan Angelica; om hans magiska försk; om Pompeos förskjelse mot honom och om hans flykt till Neapel. 2) Upprätt af Angelica och återresa till Rom. 3) Efter Påfwen Clemens död, mördar Cellini Pompeo; förlåtes af Påfwen Paul III, men förskjes af Peter Ludwig, Påfvens naturlige son. 4) Cellini återfar till Florens, gör en liten resa till Venedig, tagas i Hertig Alexanders tjenst, men förskjes af Octavian Medicis, hwadan han flyttar tillbaka till Rom. 5) Cellini benådas, men blir farligt sjuk. 6) För att stärka sin hellsa, besöker konstnären Florens, hwarest han träffar Hertig Alexander mot sig uppbragt. Dersföre återwänder han snart

till Rom, der Påfwen af honom beställer en presene åt Kessjar Carl V. 7) Latino Giuzenale's kabaler förmå honom att resa till Frankrike. 8) Besök hos Cardinal Dembo; ankomst till Paris. 9) Cellini mortages närbigt af Kon. Frans I, men sjuknar och begifwer sig dersföre tillbaka till Rom. Der anlagas han falskligen af en gesäll, och sättes i fångelse på Engelsburg (St. Angelo). 10) Flykt; Cellinis olycka under densamma. Han upptages och flyddas af Cardinaren Cornaro. 11) Cardinaten utleswererar honom till Påfwen och Cellini föres åter i fångelse. 12) Han mishandlas hårdt, men tröstar sig genom gudliga beivretelser o. s. w.

Bokens typographiska besaffenhet är slutfwig, och flera namn stavas, på olika ställen, på olika sätt.

Ny Swensk Kläbok för Barn. Med 120 Figurer. Gdcheborg 1811 (1814). 56 sid. 8:o.

Figurerna, som äro colorerade, föreställa allahanda ting, i. ex. en Drusiva, en Citron, en Apa, en Aborre o. s. w. och hafwa benämningarna angifna på Swenska, Danska, Tyska, Franska, Engelska och Latin. Efter kopparsikten följer alfabetet; några underättelser för uttalet; anwising om skiljetecknens bruk och läsefningar. Större delen af dessa äro berättelser: äfwen några små poemer, bland hwilka Tio Guds Bud (sid. 44) kansta är det berömdwärdaste. Sist följa räknetal, mått och wigt m. m. — För att meddela några prof wäljer Dec. början af

berättelsen Läsbooken (sid. 51): „Herr Gröndals barn, Karl, Johan och Amalia hade fått lof att bjuda till sig Herr Willmers barn, Anton och Maria. De länce de främmande sina lekfäcker, och alla woro så glada och nöjda, som om alla varit husets barn. Då kom den gamla Gummian med Afionsbladet från Lövögrens Boktryckeri. Herr Gröndal satte sig i soffan, för att genomgåna det, och lär snart inkalla sin dräng Niklas, hvilken han i tyfvet bad gå på Boklådan och köpa den nya Läsbooken“ m. m. Af denna början, liksom af de andra berättelserna, ses att Uig. är af den tanken, att man bör sysselsätta barnets sinnen, med väckt utsig till små bildningar, men följa deras hjerta och alldeles icke deras fantasi. Men då somma egenheter utmärka alla des „mångga lifar“ har den full rätt att „wandra jämte dem.“ Sniskas kunde dock, att Uig. liter mera wärdat språket, så att han, i stället för Ti Guds Bud, till punkt och prick (sid. 39), klår och föda, welat skrifa som fullwärdta personer wänligen bruka. Wän böra ej lära sig uppenbara origtigheter. — Entligt Uigs Erinnan är denna Läsbook till det mesta „en lokaliserad omarbetning af den som Danska Kausläraren C. C. Boech ären 1805-8 sammandragit utur flera goda Tyska Elementarböcker.“

Frithof, Hildur och Halsdons Söner. Tre nne Nordiska Sagor utur D. J. Samlades af Robek (Rabbe) utafine Skrifter. Öfversättn. från Tredje Danska upplagan. Örhm. 1814. 92 sid. 8:o.

Förf. af denna bok bör till dem, som wända upp och ned på naturen, som i en

widrig orda förblanda alla Ådrar, språk och sårger. Nec. menar denna här af skrifiware, som omskida werrenskaperna till joller för barn, konsterna till docter, och historien till ett fantasmagoriskt lustspel för soplöjse äffwäre. I dessa sagor finnes ingenting norrdiskt: de gamle kämparne äro romaneske wädershanar, språket sentimentalistiskt och costumen helt och hållet modern. Men hwarföre omskida de gamles sörofsade wopen till spensliga lekfäcker för barn, hwa före klåda nymodiga kärlekshjeltar i fornälderns rustningar? Man öppne den första sidan i denna bok: „Wele, Konung i Sogn, hade i sin ungdom varit en skräck för nedriga röfware: men Dygden eröbnar att försöja Dygden, hwilken den ej kan uttröta: Wele satte sig i ro, och sökte sin sällhet i sitt folks lycka.“ — Wäre sid. 51: „Wänd dessa odiur, som tro, att makten gifwer rättighet att leka med hela nationers wäl, och som inga pligter känna, utom dem de fordra af andra, bland dessa war och I war. Det är icke som man säge en af det gamla Nordens rofka, ärliga, om och understundom grymma krigare; nej! han kunde hafwa råstat med det gamla Roms, Grekelands, och det nyaste Europas lömskaste, och tidliga wäldsamaste tyranner. — Det war icke blott den herrsklyfne eröfraren, som griper hwarje tillfälle att winna ära genom att winna land. Nej! med en länge uttänkt ondskan jönderslet han naturens heligaste band, för att uppnå sitt affhywårda ändamål.“ m. m.

Fol. hållet wid Regeringsrådet, Wälborne Herr Gustaf Hallensjöernas Besgrafning, då des Wapen sönderflogs i Munsö Kyrka den 18 Augusti 1813, Af

Nils von Rosenstein, Landshöf-
ding, Commendeur af Kongl. Maj:ts
NordstjerneOrden, En af de Alderton i
Svenska Akademien, L. K. W. U. Sthm.
1813. 16 sid. 8:o.

Detta Tal utmärker sig från mängden,
ej allenast genom den behagliga och värdiga
stil, som är denna Talare egen, utan äfven
derigenom, att den utan retorikens konst-
grepp och långtidsfrån hemtade figurer, utan
alla vanliga loci communes, enkelt och
historiskt berättar Hallenstjernas lefnads-
omständigheter. Här har allt en bestäm-
ddividuell rapport, antingen till den ofsedne,
eller till Talaren, som höjer den saknande

wänskapens röst wid griften. Ett proffställe!
Sid. 13: „Det är icke för att följa wanan,
som jag uppstjuter teckningen af Hallenstjer-
nas förstånds-egenskaper och karakter; jag
har haft ett annat skäl, som af mina äh-
rare skall gillas. Sedan jag berättat hans
bortgång, känner jag en tillfredsställelse, att
i tankan återkalla honom sådan han war, så-
dan wi kânt och älskat honom. Minnet der-
af bär beständigt följa oss, och ständigt er-
inra oss, hwad värde han ägde. Liflig bild-
ningekraft, qwickhet, finlighet, uppfinning,
utgjorde hufwudragen i Hallenstjernas snille.
Få hafwa mindre bundit sig wid andras
tankar och läror; få mindre följt den banade
stråten.“ m. m.

S m ä r r e S k r i f t e r .

En Benäddad Syndares Bättrings Lof och
Erdste Kop, till egen och andra själars
Uppmuntring i Gudet. Tal framfaldt af
en som skrifwer utaf Erfarenhet. Ifrån
Luffan öfversatt 1762. Tryckt 1762 och
ännu upplagd 1813. Sthm. 1813. 36
sid. 8:o.

Ett wälmenande rimmeri af allrasämsta fla-
get. Ett prof:

„Jag gick i många år så fram,
Inskönt jag mycken sanning wiste;
Dch skulden war nu min, o skam!
Att jag olydigt hjerta hyste.
Jag trifes som ett swin i träck,
Dch war i syndawanan fräck,
Deras jag härnade allt mera,
Att öfwa onda ränker flera:
Jag trodde ingen ting till sist,
Dch hölts med skäl för Atheist.“

I denna ton äro alla 97 stropherna. Nå ingen
ensaldig förledas att tro, att dylika utbrott af
en flags förwirrande andelig libertinism äro ut-

brott af ett utaf Religionens lifsigwande sanning
genomträngt sune. Den sanna sromhetens fruk-
ter äro icke nonsens.

Orbis pictus för Ungdomen uti sex språk:
eller nöjsam och nyttig Bilderbok för Barn
af hwarjebanda ålder. Tab. I-XX. Säl-
jes i Gdicheborg hos Georg Löwegren och i
Köpenhamn hos J. H. Schubothe. 1812. 8:o.

De sex språken äro: Svenska, Danska, Ty-
ska, Latin, Franska och Engelska, och börjas:
„Mannen och Qwinnan. Manden og Qvinden.
Der Mann und das Weib. Vir & Mulier.
L'homme & la Femme. The man and the
wife“ samt slutas med „Matrosen. Matrosen.
Der Matrose. Nauta. Le matelot. The Sailor.“
— Hwad en dylikt inkränkt Glosbok egentligen
skall wara nyttig till, är icke lätt att sika. Si-
guerna äro hwarfen wäl eller illa tecknade. De
Militärer, som der föreställas, äro alla lånade
ur Danska arméen.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 33.

Lördagen den 20 Augusti

1814.

R e c e n s i o n e r :

England och Wales. Af Chr. Aug. Gottl. Goede. Öfvers. Andra Delen. Sthm. 1813. 148 sid. Tredje Delen. 1814. 208 sid. 8:o.

Man har dröjt att anmäla fortsättning
gen af detta intressanta verk, i hopp att på
samma gång kunna få nämna flera delar.
För läsarne af denna Tidnings förra ärgång,
är detta arbetes värde tillräckligt bekant: och
tillkommer nu blott att tillkännagifwa innes-
hållet. — 8:de Kap. afhandlar Engelska fol-
kets politiska karakter, och är ett af de läro-
rikaste. Elementer i Engelska statskroppen är
— samsundsandan: öfvertygelsen om alla
ståndens gemensamma intresse, och alla medbor-
gares kraftfulla deltagande i det Allmännas
wål. (Så många andra stater afundas de
arbetande folkelagerna, isynnerhet bonden, de
såkallade herrearne och de Stora äga ofta
ett annat intresse än fäderneslandets). Alla
stånd utgöra der åter en organism, hvars
delar ej kunna borttagas utan total förstörelse

af det hela. Den princip, som höjt Stora
Britanien till sin närwarande storhet och lycka
salighet, är dess constitution, och dennas största
föredrällighet består i offentligheten, i
nationens rätt att uttrycka sina tänkesätt, och
deras giltighet hos de Styrande. Stats-
formen, som förenar de gemensamma fördelars-
na af både en monarchisk och republikansk
författning, tilldelar Regenten en stor makt
och inger de lydande en stolt känsla af sin fela-
het. Den som studerat Storbritaniens con-
stitution, känner huru oegentligt man kallat
England en inkränkt monarki; ty då man
har afseende på verklig makt, äger, ens-
ligt Neccs öfvertygelse, en Konung i Eng-
land större myndighet än sjelfwa Rysska Kejsarens.
Wiserligen råder alla Ryssars
Sjelfherrskare nästan oinkränkt öfver sina
underfattare, hvarje individu enskilde betrak-
tadt; men när det ankommer på stats-ange-
ligheter, på offentligt utswande af högsta
Makten, är kånhandta Cabinetter i St. James
mindre bundet än något annat i Europa.
Och hwilken Stat utför sina operationer med
mer hastighet, och, då det fordras, med mera

hemlighet? Det allmännas röst uttrycker sig genom nationens representanter i Underhuset och genom Journaler, ty beggadera äro tolkar af den allmänna meningen. Journaler äro för England hvad Forum war för de gamle. Dock har, som sagdt är, Brittiska Constitutionen wisligen satt gränser för folkets insgrepp i lagskipningen, och förebyggt att majestätets glans ej trädess för nära, att ej ministeriella hemligheter förräddas för menigheten, eller sådana wärf underkastas des ompröfning, der kraftiga och driftiga rådslag äro af nöden. Erfarenheten har uppenbarat Tryckfrihetens wälgörande följder i detta Konungariket. I 11:e Kap. wisar Förf. huru Stats-Religionen allsintet lidit genom det tillstånd, som är hwarje seft förunnadt, att icke blott i tal och skrift obehindradt yttra sina meningar, utan äfwen till och med uppbygga kyrkor. Engelska trycklagen förklarar billigtwis majestätet heligt, men Konungens ministrar äro underkastade den offentliga censuren. Men desse, långt ifrån att frukta densamma, finna deruti sitt stöd. „Lifsom den tryggar Folket för de företag och kabaler, som en straffbar årelystnad kunde försöka, så bibehåller den äfwen Engelska Statsmannen wid detta säkra kraftfulla lugn, hwarmed han, med ett rent samwete, fullföljer sin wäg. Han är skyddad emot hemliga anfall och wet, att ingen fiende förrådiskt lurar på honom i bakhåll, som ostraffad kunde befäcka hans ära. Hwarje sejd, som hotar honom, är uppenbar, och Allmänheten, som allisidan hans första framträdande på den stora skådebanan, bewakar alla hans steg, troget uppfattar alla hans drag i det husliga och allmänna lefwernet, och af hans karakter gjore sig en bild efter naturen, är hans fördomsfräa obestuckna domare. Detta är det

stora härliga prärogativet, en public character äger.“ Och föröfrigt, hvad kan för en adel man wara mera smickrande än nationens offentliga bifall; i hwilken annan stat kan en mera ärofull hyllning egnas Storheten, än den som i våra dagar skänkes den store Orden? Hjerte-hjertat klappar mindre lifligt under stjernan än wid de högsjudda ropen af en beundrande, nästan tillbedjande nation, och den stora årelystnaden tillfredsställes mindre af en praktfullt ljudande titel än af ett folkslags lefwande erkännande af förtjensten. Konungen sjelf har derigenom ett af monarker så ofta önskad tillfälle att inhämta sitt folks önsknningar, att förwisga sig om dess öfrymtade tillgifwenhet, des undersätliga wördnad och erkänsla för sin beherrskares omsorger. Fordrar Statens ställning af medborgarne stora uppoffringar, ansträngning af samlade krafter, lemnas det willigt af sådana undersätare, då de inse nödwändigheten af uppoffringar, då de inse att Regeringen hyljer förtroende till dem. Montesquieu anmärker att i despotiska stater äro pålagorna ganska ringa: de äro ingensstädes högre än i England, det fria land i werlden, der, lifsom i Swertige, undersätarne beskatta sig sjelfwa. Den enskilda medborgarn är i England lika wäl skyddad för illwiljans eller kretslihetens angrepp som annorstädes: hans „lefnad, egendom, karakter och husliga angelägenheter ligga helt och hållet utom Engelska Publicitetens sfer, och den som wille göra dem till ett föremål för det fria allmänna omdömet, skulle blottställa sig för en rättgång, wid hwilken Jury, i bestämmandet af straffet och skadesersätningen, går till wäga med den största stränghet. För det allmänna omdömet tribunal dragas, genom Publiciteten, endast sådana föremål, som röra Staten i

allmänhet, eller någon menighets intresse
 isynnerhet, och detta slags domsaga äro alla
 de underkastade, som man i England inbe-
 griper under namn af public character." Det
 var i Sverige en olycka att, då Tryck-
 friheten först lofades ur sina böjor, personer
 (med få undantag) framträdde, hvilka, med
 andra affigter än till allmän upplysning,
 genast sprungo till banans gränser och ofta
 med yrande sinnen utom dem. Det enskilda
 Uagget trodde sig nu ha öppet fält för sina
 lömska anfall, den enskilda häanden för sin
 häitfhet, kittärligheten anfåg sig tillåtet att
 lättfönnigt oflösa sina förrjenta eller icke för-
 rjenta skott på hvarje förbigående, winglare
 sökte af tryckfriheten lycka, pöbel, åra eller
 — lifsuppehälle, och det kannstöpande fronde-
 riet bidrog i sin mån att göra yranderätten
 mistånd och hatad. Wid denna gåsning
 förblandade de fleste (isynnerhet de lidande)
 det temporära onda med saken sjelf, någre
 anfågo toddy-libellisternes lustiga wårdsbus-
 drömmier såsom farligt verkande på masan
 af nationen, och åntligen stannade man i
 den bedröfliga öfvertygelsen, att Swenska
 Folket ej war nog wist, icke nog bildade för
 att, i hela sin widd, kunna njuta en sådan
 Guds gåfwa, som friheten. Är då werkli-
 gen Swenska folket i den grad korttänkt och
 småsinnigt? Eller äro dylika laglösa förris-
 ringar alltid der nödwändiga, hwarest en
 stor frihet följer på ett stort twång, och är
 fanhånda någre års sjelfswåld, någre års
 missbruk af det goda nödwändigt för att dana
 en stor ton i det allmänna, för att särskilja
 Feltborgarns och imperiets röst från den san-
 na medborgarns? En passillant, som i bör-
 jan genom sin djerfhet och fräckhet gör an-
 språk på uppmärksamhet, skall snart ej mera
 läsas af de bättre, och de öfrige af hans

läsare innan fort födrakta rånksmidorn, om
 äfwen deras egna böjelser än skulle sympar-
 tiseras med hans låga motiver; emedan alla,
 både goda och onda, hata och födrakta dålige
 heten, och förlåta den blott hos — sig sjelf-
 wa. Ett land är således lyckligt, der, såsom
 i England, Tryckfriheten motarbetar sitt eget
 missbruk; der en tyggelös Journalist skulle lika
 mycket blottställa sig, som om, i ett land,
 hwarest ingen national-drågt twingar hvars
 och ens smek, en man i orlekins-drågt of-
 sentligt wille wisa sig, eller om ett eröfrings-
 lyftet fruntimmer på ett allmänt samlings-
 ställe wille framtråda i en stökas lättfärdiga
 klådnad. Efter 200 år skall efterwerlden
 förmodligen lika mycket undra, huru man
 kunde anse det farligt att lära folket, de wi-
 se och dårarne, otwunget meddela hwarandra
 sin klofskap, sina omdömen öfwer det allmän-
 na, som det för oss är swårt att förstyta
 oss tillbaka till de hemiska sakkerna, då enskil-
 das olika religiösa öfvertygelse ansågs wåda-
 lig för Statens trygghet.

Det 9:de Kap. begynner med en beskri-
 ning af Underhuset, som är ett litet, oansenligt
 och smaklöst pryde rum. Galleriet rymmes
 blott 160 åhörare, men Engelsmannens is-
 hårdighet att genom lång wåntan der skaffa
 sig plats, är otrolig. Den wåltalighet som
 i Engelska Parlamentet segrar, måste bära
 stämpeln af genialitetens ögonblickliga ingif-
 welse, af själsnärwarelse, och af en rikedom
 på kunskaper, som ej ligger som ett dödt
 förråd förwaradt i hufwudet, utan leswande
 ingriper i allmänna lefnaden. Deklamatio-
 nen är okänd; Fox, Sheridan och Grey gö-
 ra derpå intet anspråk, och Lord Belgrave
 och Erskine wisa genom sina misslyckade bes-
 mödanden, huru ringa framsteg denna konst
 gjort i Storbritannien. Derefter följer en

Charakteristisk öfver de förnämsta Talarne: Förf. har hemburit ett rättvist offer åt den adle Pits stora Karakter, kunskaper och snille. — 10:e Kap. handlar om Rättwisans Skipande. I så lånder äro kånhända lagarna mera ofullkomliga: och ingenstädes handhafvas de bättre. Engelska Rättegångs-författningens företråden bestå isynnerhet i dess publicitet, i inrättningen af Jury och i det hastiga behandlingsfattet. Brottmål äro dock de, som efterlåtet behandlas.

Tredje Delen. 11:e Kap. Skilrar religiositetens tillstånd. De Andlige tecknas icke till sin fördel. Deras inslytande på församlingen inskränker sig blott till läro, embeter. Engelska kyrko-ceremonierna hafwa, som bekant, intet som talar till fantasien. Predikanternes ton (de läsa alla innantill och ofta tryckta Predikningar) är vongenäm och deras bönton bullrande. Presbyterianerne utmärka sig som revolutionärer: de syfta att återföra den första Kyrko-regeringens enkelhet, att återställa den förforade kristliga jemlikheten, och påstå religions-lärarnes fullkomliga oberoende af Staten. Metodisternes sekt stiftades af Wesley, och winner beständigt mera insteg bland de lägre folkskaferna, isynnerhet i Fabriksstäderna. Detta trosystem går långt i blind öfver och superstition. Det fördömmar glädjen, hvarje ofkyldigt nöje som synd, och löset som en omedelbar ingifwelse af Satan. Wesley berättar i sin dagbok, huru stundom djefwulen, waktade bönen, drifwit sit spel i församlingen, och huru plörsligt ibland alla de andäktige Åhörarne ett obändigt skratt utbrustit. Hwarje medlem af denna sekt spionerar den andras sel och spelar en inquisitors roll. — **Qwåkarne äro kånde.** — 12:e Kap. Om Engelsmännens wålgörenhets-anstalter.

De äro, förträffliga. Bethlems Hospital är det namnkunnigaste, men icke det bästa. — 13:e Kap. tecknar Engelsmännens yttre egenskaper, seder, nöjen o. s. w. — Det 14:e handlar om deras penningbegär och köpmansanda. — Det 15:e om Londonska pöbeln, hwilken är mera karakteristisk än i andra hustwudstäder (med undantag, måhända, af Neapel). Det gifwes i och omkring London öfwer 5000 krogar för det sårre folket, som starkt besökas om söndagarna. Hwar och en håller åtminstone ett politiskt blad. John Bull har desutom sin egen theater, sina baler, sina maskerader. Det ges, enligt Colquhoun, i London 20,000 menniskor, som då de wakna om mornarna, icke weta hwar de skola finna sitt bröd för middagen och sit nattläger för aftonen. John Bull firar 3:ne årliga jubeldagar. Beskrifningen derom är gånfska lårwård. Denna del slutar med en beskrifning om de oordentligheter, som utdriwas af de hemliga Lotteri-afskuradderne. — Allmänheten wåntar utan twifwel med begårighet forsättning af detta lærerika arbete.

För des läsare torde dock följande biographiska underrättelser ej wara owålfomma. Christ. Aug. Gottl. Goede war född i Dresden 17.., studerade i Leipzig, och blef der promoverad Jur. Utr. Doktor, war sedan från 1802 till 1805 Frih. Blåmner följaktig på sin resa, och blef 1807 Ord. Juris Professor i Göttingen. Afled der 1812. Originalet till denna Öfversättning är tryckt i Dresden 1804, 1805, 5 Delar.

De Gullkomligares Religion af Doct.
Wilh. Abr. Zeller. Öfversättning.
Sthm. 1814. 116 sidb. 8:o.

Från uråldriga tider stå ystigheten, trög-
heten, egenkärleken och obscurantismen i ett
fiendeligt förhållande till alle slags grundligt
vetande. Det kallas af dem pedanteri och
önyttigt grubbel; och då ingen wettenskap
kan grundligt utbildas eller äga något verk-
ligt lif, utan att vara construerad af en
philosophiskt princip, så är egentligen Philo-
sophien, såsom wettenskapernas wettenskap,
det mål mot hvilket hatet oftest, häftigast
och bittraft rigtat sina utbrott. Men eme-
dan hwar och en reell form af filosofi wans-
ligtwis redan wid sitt första framträdande
afsäger sig alle omedelbart sammanhang med
den empiriska nyttigheten, hjälper ej att be-
skylla den endast för gagnslöst härklyfveri.
Dersöre måste man gå litet vidare, och cha-
rakterisera en sådan form såsom warande en
religiöns-förstörande Atheism, en förstånds-
förwidrande Mysticism, en stat-omstörande
Jakobinism, en dygd-mördande Pantheism,
eller någonting annat dylikt, allt efter som
tidens anda synes gynna den ena lögnen
eller den andra. Då nu orden Atheism,
Mysticism, Jakobinism och Pantheism till
sin mening och rätta betydelse icke äro all-
mänt bekanta, men hopen det oaktadt från
barnsåren want sig att wid deras ljud spritta
till af förskräckelse, böder der wisserligen kunna
misstänka allt, som undfar sådana epitheter.
Och dem kan philosophien låta förtjena, in-
för hopen dömsfel; emedan philosophien, så-
som sådan, genom sin natur är för hopen
otillgänglig, och blott kan hoppas att i sina
resultater engång närma den till den rena
hushimmel, der hon nu är endast för utfo-

rade sonlig i egen gestalt. Men då ordet
philosophi äfwen af swaga hufwuden bes-
höfwas, nemligen så ofta de önska imponera
på ännu swagare, — så går det ej an att
göra all filosofi — ty för otänkare gif-
wes det flera slag — misstänke; dersöre con-
stituera de ett wißt System till det enda och
saliggörande, framom hvilket alle skall wara
förderf och roseri. En sådan ecclesia trium-
phatrix war den Aristoteliska Scholastiken
för småandarne under Kon. Carl XI:s tid,
i striden mot Cartesianismen; en sådan blef
Cartesianismen fyratio år senare mot Wolfia-
nismen; en sådan war för icke länge sedan
Lockes system i striden mot Kants Kritis-
cism, och en sådan är nu sjelfwa denna, ur-
tillståndet af en ecclesia presfa uppståndna
Kriticism mot den Schellingiska Idealismen.
Allt detta uppsörande föräder lika mycken
brist på begrepp om sanning, som brist på
nit för des progression, följer af sig sjelft,
och är defutom redan i denna Tidning ut-
förligt ådagalagdt.

Desa reflexioner äro förantledda af föres-
talet till den bok, hwars granskning nu Rec.
företagit sig. En wiß Herr A. B. har nem-
ligen der, med ett nog rostigt swärd, ställt sig
utanför den Kantiska helgedomen, i akt och
mening att med hjeltemodiga krafthugg till-
intetgöra de senare filosofherne, dem han
utropar för Guds och förnuftets fiender.
Egentligen är det Schelling, som till denna
wådliga höjd retat hans wrede, enligt hans
tydligaste förklaring i slutet af företalet:
„Fastän den Schellingianska Idealismen (som
är något helt annat än Kants Idealism) wo-
re så konstigt ihopsnuten, att den kunde bes-
dåra och behaga både Atheisten och den Wids-
skeplige, både Materialisten och Swärmare,
både Swaga Hufwuden och Illustige Folks

bedragare, så skall den likväl, i brist af inre värde och sammanhang, aldrig erhålla någon skarpsinnig Sanningsforskares (Hr A. B:s) bifall — aldrig tillfredsställa Sjelstänkaren (Hr A. B.) — ännu mindre komma någon äkta Wisshetsälskare att öfvergifwa den af äldre Philosopher bepröfwade och godskända vägen till sanning och wisshet" (gifwes någon annan än redlig och oförtruten spekulation?), "eller förgåta en Dacos, Newtons, Leibnitz's, Eulers och Kants m. fleres obödliga förtjenster om Religionen, Naturkännedomen och de Philosophiska Vetenskapernas fullkomnande." Men på det att öfwen de, som ej genast taga eld wid orden atheism, wid skepelse, materialism, swärmeri och folkförödrelse, wänte så anledning att misstro och föröfja Schellings lära, så kallas den på ett annat ställe ett "System, som oaktadt des brist på fasta grundsatser och säker method, des obestämda uttryck och idylliga lustsprång, des tomhet i bewis och saknad af bindande slutföljder m. m. ändå har någonting som retar säfängan och smickrar den oerfarnes egenkärlek." Dertill beskyllos denna lärans wänner för "intolerans — inbillighet öfwer en Gudalik contemplation — identitetssgriller — förakt för förnuft och blinde öfwerlåtande åt en grande Phantasi's drömmar" m. m. hwadan han, att warna sina Unge Landsmän "för detta systems förvirrande Dialectik och försärliga Sophisticationer," utgifwit närwarande öfversättning. Utan twiswel förmodade Hr A. B. att han i detta spel walt den rigtiga högsta trumfen till utslag, när han lade Tellers bok framför sig och doppade pennan; men lika orwiswelaktigt blef han på det löfligaste sätt narrad i sitt wal. Till hwilken grad denna person är okunnig om

status quæstionis, är nästan alldeles obegripligt. Han finner "likhet mellan den forn: Indiska och den nyaste Mysticismens resultater;" gör den Indiska Mysticismen (i Hr A. B:s terminologi) till ett med den Alexandrinska Neoplatonismen; tror sig emellertid omfullstä dem med ett yttrande af Joh. v. Müller om Arnold från Brescia; försäkrar, att "det bristfälliga i Schellingianernes grundsatser, bewis och följder, är tillräckligen ådagalagde;" men öfversätter icke des mindre, för att göra detta tillräckliga ännu mera tillräckligt, en neologisk bok full af grundsatser från 1780: talet!

Ännu mer: Dokt. Teller yttar i närwarande bok tänkesätt, som raft motstrida dem, hwilka Hr A. B. will instärpa. Nämde Theolog fordrar strängeligen, sid. 11, att man wid studerandet af Bibeln icke skall hålla sig wid bokstafwen, utan oafsäligt sträfwa att fatta des "sinne och anda." Detta är just den hufwudsakliga och karakteristiska grundsatsen i det Theosophiska system, som blifwit uppstålde af Emanuel Swedenborg, hwilken Öfvers. med wanlig jargon, placerar i Bedlam. Hr A. B. borde dock något hafwa besinnat sig, innan han lät ordet Bedlam falla ur sin gudliga penna. Vidare, sid. 14, indelar Teller människoslagtet i trenne klaser: Grofsinnliga (körtliga, enligt Luther), sinligt Tänkande (naturlig människa) och förnuftigt Tänkande (den andliga). Hwem ser ej öfversensstämmelsen häremellan och den slägtets indelning i sinlige, verkamme och idealiska, som länge tillfredne blifwit gjord af Plotinos *), således af Chefen för de "ny: Platoniske Theosopher," dem Öfvers.

*) Phosphoros, Årg: 1813, sid. 238.

fätter i bredd med „Cabbalister och Spinozister“ ifrige att „förnedra Förnuftet, och förvirra begreppen om det Högsta väsendet och dess dyrkan.“ I sanning, Det har förfarit grymt med Hr A. W.: men det är ju också sjelft en Schellingian?

Det är märkvärdigt! under den tiden, då filosofien, af ungdomligt öfvermod, skakade på de band, som Bibliska uppenbarelsern syntes lägga på tankan, war Christendomens hägn mot spekulationens ingrepp det ändamål, för hwilket Obscuranterne sade sig strida. När nu filosofien hunnit en hög gre ståndpunkt, hwarifrån den vill demonstrera Uppenbarelsern sjelf, Försoningsläran, Treenigheten och Christendomens öfriga hufvuddogmer: borde man väl kunna wänta sig, att skricket skulle upphöra i samma mån, som denna affigt blir märkbar. Men just nu wisar sig, hwad meningen är med detta skrik; det är nemligen icke nit för Christendomen, utan hat mot all consequent och reell spekulation, som åstadkommit det. Ty nu börjar man jemra sig öfwer, att filosofierne säga sig upprigtigt tro på en människoblistwen gudomlig Försonare *), att de styrka sina ursagor med Hans ord o. s. w. Nu kallas detta Mysticism, cabbalistiska willfarelser, förnuftsdrakt och wansinnig Fanatism; och så kommer man änteligen fram uttryckligt dermed, att egentligen en finlig kloshetslära, lika främmande för känslan och fantasien, som orolufredsfrållande för hwart och ett energiskt förnuft, är hwad desse Herrar willa säcia i skället, under de absurda

*) Se framförallt Schellings svar till Eschenmayer i 1:a Häft. af Zeitschrift von und für Deutsche.

namnen moralisttro och praktisk Christendom.

Sådan är äminstone andan af närwarande bok, hwars titel redan blottar sig för Kritiken. Nec. will ej fästa sig wid, att det logice icke kan gifwas något comparativ till det fullkomliga, taget på detta wis i allmänhet. Men i alla fall är begreppet Fullkomlig, i den mening det här förekommer, alldeles offickligt användt, helst i comparativ grad. Det innefattar ju helt och hållet begreppet af absoluthet? och detta begrepp kan ju ej tilläggas någon annan än Gud sjelf? Och så snart talet är om ett absolut fullkomligt, kan det ej bli fråga om Religion, såsom om någon dess egenkap; man kan lika så litet säga det fullkomligas Religion, som det fullkomligas wertenkap eller det fullkomligas poesi. Religion är öfwertygelse för känslan om närwaron af en gudomlig werld: då det fullkomliga sjelft är denna werld, så måste det, för att äga religion, behöfwa tro på sin egen fullkomlighet; hwilket icke synes vara af nöden. Hwilkä äro åter de fullkomliga dödlige? och särdeles, hwilkä äro de fullkomligare? Slutligen, kunna grader existera i religiositet, eller gifwes något tredje förhållande mellan att vara religiös och att icke vara det? Först och hans Öfwerf. swara förmodligen, att man ju kan vara superstitiös: men i den mån, som man har superstition, har man icke religion, och twertom; dessa twenne saker kunna således ej försättas i en dylik comparativ relation till hwarandra.

Annars är denna titel uppkommen genom den mindre träffande tolkning, som vår gamla Bibel-öfversättning ger af ordet *τελειος* i 1 Corinth. II. 6. Ty detta ord bes

tyder blott den som uppnått sitt $\tau\lambda\omicron\varsigma$, sitt slut, sitt mål; och då Paulus war för god christen att tro någon menniska kunna blifwa fullkomlig, ser man af stycket i sitt sammanhang, jemf. med 1 Corinth. XIII. 12, att Aposteln sätter denna fullkomlighet just i den fullständiga uppfattningen af Christi Evangelium, och ej i någonting annat. Men Hr Zeller will ha något ännu fullkomligare, och tror att man i detta lifwet kan hinna det (sid. 16:21). Och till detta fullkomligare tillstånd kommer man genom anammande af en högre undervisning, „som bärjar der Kristus och Apostlarne slutade med deras“ (sid. 2); då man ockfä upphör „att dricka Evangelii modersmjölk“, för att wänja sig „wid stadigare mat“ (sid. 8). Om man det ej gör, hotar Förf. att man alltid skall förblifwa ett barn (l. c.) Det skulle föra mig för långt, att här bewisa, hwad ingen verklig christen ännu betwiflat, att ingen högre, mera fulländad undervisning kan gifwas, än den som Kristus sjelf — det lefwande ordet, Gud af sannan Gudi — och hans Apostlar meddelat; ej heller någon kraftigare spis, än Jesu Christi Evangelium. Men äminstone måste hwar och en, som fattat sin Cateches, medgifwa Rec., att eho som wänstar ett högre ljus, än Evangelii, den är icke längre Christen; ty sjelf har ju Frälsaren sagt: ingen kan känna Fadren utan genom Sonen? — Dock, det är just Hr Zellers mening, att wid en högre grad af bildning, ingen Christendom mera skall existera. Detta synes ej allenast då han (sid. 8) yrfar „att tron på Christum, tillräknande af hans förtjenst och rättfärdiggörelse, för en

redan längesedan i sina försäber benädd nation“ (?) är någon ting öfwerflödigt som förlorat sin användbarhet, emedan menniskan numera, ganska wäl, af egen förtjenande kraft kan uppnå den punkt att med tillförlige kunna säga: „Nu håller jag, o Gud, ditt ord, förlåt mig endast mina hemliga brister“ (sid. 9). — Ej allenast då han i 3:dje Cap. (sid. 24, 25) påstår, fast med allahanda swängningar hit och dit i uttrycket, att det icke behöfs någon medlare, någon Frälsare för att komma till riktig kännedom om det Högsta Wäsendet, men att antagandet af en sådan är blott och bart en mystisk willfarelse. Utan allrakraft yttrar sig Förf:s tendens genom hans framställning af huru och på hwad sätt man kommer till den så kallade de Fullkomligares Religion, hwilken, enligt sid. 39, äfwen kan kallas den Naturliga eller Förnufts-Religion (?). Densligen: man kommer förmedelst trenne steg till denna högre wisshet; först genom Tros-Christendom, som beror på sinliga insrock (sid. 49); sedan genom Förnufts-Christendom, som är något helt annat än förnuftig Christendom (sid. 53); och slutligen genom den renare Christendomen; hwarifrån det fordras blott ännu ett steg, „för att öfwergå till de Fullkomligares religion“ (sid. 60). Denna öppnar „wisshetens högre regioner, som öfwerflöda af goda frukter, när mängden“ (de som stannat qwar i den renare, i förnufts, men förnämligast i tros-Christendomen), „ner under fara på landsvägen med swära last och icke wilja köra ur vägen för hwarandra, utan råka i hop, träta och bannas, ja stundom kullwälta hwarandras last så att mångens wälfärd derwid går förlorad.“ — I förbigående: hwad säger läsaren om en slikt stil, nyrtjad i frågan om så höga ämnen?

(Studet följer.)

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 34.

Lördagen den 27 Augusti

1814.

R e c e n s i o n e r :

De Fullkomligares Religion af Doct.
Wilh. Abr. Zeller. Öfversättning.
Sthm. 1814. 116 sid. 8:o.

(Slut från N:o 33.)

Då nu Christendomen blott genom tresaldig renselse kan hinna till den punkt, att kallas de Fullkomligares Religion: hwad är mera naturligt, än att denna religion icke kan vara Christendomen — sjelfwa den renare christendomen är ju lågre? Dersöre har den också fått ett annat namn. — För att detta skall blifwa ännu mera tydligt, definieras (sid. 21) den Fullkomligares religion på det sättet, att den är „rent af praktiskt wärande om Gud, Hans wålgärningar, Hans wilje och alla Hans anstalter till sådana Creaturs lycksalighet, som människan; hwilket öfvergår till idel goda handlingar;“ således en wisshet, som „utgår från erfarenheten, och utom densamma ej befinner sig rätt wäl“ (sid. 22). Och här hafwa wi då wår man, der wi wille. Han behöfwer in-

gen uppenbarelse, och således ej heller någon Christus, utom hwilken ingen kunde uppenbara, att Gud så älskade werlden, att han sjelf åtagit sig des frälsning; att hans ende son, den ewiga, från Fadren ofskiljaktige *Logos*, framträdde i mensklig gestalt, för att genom sin lära och sin död befria människoslägret från alla ändlighetens och dödens fjettar; att en ewig hugswalare, sanningens Ande (Joh. Ev. XV. 26) sändes af Fadren i Sonens namn (Joh. XIV. 26), för att fullborda nådens verk i swelksa och förtröstande själar o. s. w. Då dessa och andra Christendomens hufwudläror af ingen erfarenhet kunna demonstreras, så är en wisshet, som utgår från erfarenheten och endast inom des gränser „befinner sig wäl,“ ingen Christendom. Ej heller kunna onhängarne af denna wisshet få någon annan föreställning om Gud, än den, med hwilken Hr Zeller förklarar sig i Kreds (sid. 22), att han är „första orsaken till detta hela, som wi kalla werlden.“ Men då denna första orsak, på empiriens ståndpunkt, rätt wäl kan vara mekanisk, ett tillfälligt sammansättande af ewiga atomer

eller dylikt; då besutom ur begreppet af en absolut orsak (hvilket i sig sjelft är en *contradictio in adjecto*) alldeles icke följer, att denna orsak är ett förnuftigt wäsende: så följer att en så beskaffad de Fullkomligares Religion, i sin consequens, leder rätt fram till gudsöshet; ty att denna första orsak är „det fullkomligaste wäsende i Wisshet, Helighet, Godhet och Retifärdighet,“ det „inhämtas hwarken af någon erfarenhet eller af något eftertänkannde öfwer den synbara Naturen“ (sid. 21). Denna bår wisserligen öfwerallt spår af en gudomlig Skapare och lagstiftare, men endast för religiösa, poetiska eller filosofherande betraktare; och desse hysa gemensamt andra grundfasser, än Hr Zeller och hans öfwerfättare. Och sådana menniskor understå sig att tala om fullkändande af Christi och Apostlarnes lära om Christendomens och Förnuftets hägn mot en Filosofhi, som i förnuftets egen natur uppwisar oföränderligheten af Christendomens konstruktion!!! — Om detta ej är den mest Bedlamitiska galenskap, så är det wäl egentligen hwad som i Theologien menas med synd mot den Heliga Ande: ty det bröstar sig med gudlös wisshet och will bortbyta sälliggörande sanning mot syndig lögn.

Wi kånna nu tillräckligt närvarande usla Bok, för att ej behöfwa syfvelsätra oss med det öfriga här förekommande fladdret, t. ex. om Augsburgiska Bekännelsen, som liknas wid „ett stillastående watten“ (sid. 83); om Statens rättighet och skyldighet att hindra hwarje förändring i Statsreligionens lärobegrepp (sid. 86); om omöjligheten för en „fri man“ att gifwa bifall åt dessa begrepp (sid. 100) m. m. Endast wid det öfriga ykandar om predikande af praktisk Christendom, af christlig moral, som nästan på

alla sidor upprepas, må det tillätas Hic. att tillägga några ord. Kan christlig moral wara en annan, än reell Moral i allmänhet? Hwad som enligt siet begrepp är sedligt: ett owillkorligt handlande ur grunden af ett lefwande samwete — kan ju hwarken af Christendomen eller af något annat göras mer eller mindre sedligt, än det i sig sjelft är? Hwad ställer den moral, som Zoroaster läde, den moral, hwars grunddrag förkomma hos Brahminerne, hos Pythagoras och Platon, från den moral som Christendomen lärer? Derför säger Åsven Schelling ganska tråffande, att Moralen icke är något som särskildt utmärker Christendomen, och att för några sedespråk, fler eller färre, skulle den wisst icke hafwa existerat i werlden och historien. Ett uttryck, i hvilket emiswelsman hwarje med Christendomens anda förtrolig Theolog skall instämma. Har denna religionsform på ett populärare sätt uttryckt den ewiga Sedolärans bud, så är denna förtjenst likwäl icke dess högsta. Deremot är det ganska wisst, att ett lifligt, glöddande, med hela själens, med känslans och begreppets sammanklang beledsagadt inseende i Christendomens stora idé, werelsförhållandet af en ewig Kärlek mellan Gud och Menniskan, — skall af sig sjelft verka denna helighet i sinnesstämningen, som gör en verklig sedlighet möjlig. Goda gerningar äro en sann trof selstnödvändiga frukter. Hwad tillkommer då Presten, såsom Religionslärare, att predika? Försoningsläran, och de öfriga dermed förenade Christendomens wäsentliga dogmer. Förmår han att sjeif fatta dessa läroets djupa betydelse, att i en ökonstlad, men sön och lågande framställning meddelas åt sinne någon stråle af denna betydelse åt sina åhdrades själar, då skall ewigt

vetenskapligt ej heller den kristliga moraliteten utelämnas.

För att visa, huru denna tvärfärgiga och blasphemiska skrift, som vi nu erhåller på svenska i en tung och usel öfversättning, innehar dålighetens alla kriterier, må stuligen nämnas, att den öfwen innehåller falska uppgifter. Så berättas bland annat (sid. 13), att vid Christi tid „Talmud i Scholorna studerades.“ — En ny uppräckt! Skada blott, att den Hierosolymitanska Talmud, som är den älska, först är 300 e. Chr. blef undertecknad. Och, som bekant är, grundlades Talmud genom de Mischnot, hvilka först är 220 e. Chr. i Tiberias af Jubile lärare sammansattes.

Då sanningens motståndare ej äro farliga, kunna vi på dem fullkomligt använda öfversets ord i det framför en seltänkarbok sannertligen förunderligt bigotta företalet: att „deras willfarelser icke kunna vara något viktigt för det högsta väsendet, hvars allwärdande försyn ofelbart skall afbjuda den tillfälliga skadan deraf och wisligen använda öfwen denna (Hörne Tellers och U. D:s) dårskap sönder till befrämjandet af goda och aktningvärda ändamål;“ ehuru något sådant ändamål wid detta tillfälle ej kan förnjäs af dödliges ögon.

Minne af Cnejus Julius Agricola, öfversatt från C. Cornelius Tacitus af Axel Gabriel Silverstolpe. Öhm. 1814. 79 sid. 80.

Man har i senare tider ändeligen börjat inse, huru söga den moderna poesien,

genom härmning af antiken, kan winna. Ty poesien, hvars kraft är ingen, såsnart den ej i det allmänna närvarande lifvet starkt ingriper, måste också, för detta ändamålet, ur detta lif, ogrundad utgå. Huru skall den då kunna verka, när den endast är en matt fluggbild (och mera kan den ändå aldrig bli) af en redan försvunnen värld? Derföre, så viktigt ett grundligt studium af älderdomens poetiska måsterstycken än är, kunna dessa likväl aldrig direkt blifva de nyare skalders rätta förebilder. Men ett annat förhållande är det med det prosaiska föredraget. Då detta, födr af det empiriska förståndens abstraktion, icke går ut på att ge en målande spegelbild af en annan idealverld, utan blott att fant och lifligt framställa författarens äsigt af sitt ämne, så måste det rätta i prosan vara gifvet för alla tider, hvilket öfwen genom erfarenheten kan styrkas. Man bevärf blott den likhet som råder i stilen mellan den gamla tidens och medelålderns första häfdateknare, mellan Herodotos och Sturleson. Derföre böra vi för det Historiska och Dogmatiska föredraget söka våra egentliga mönster bland de Grekiska och Romerska författarne. Och det icke allenast i anseende till deras stora, aldrig för högt värderade förtjenster, utan öfwen derföre, att med undantag af den ende, oerödlige Sturleson, ingen af de nyare bildat en egentligen genuin, god prosa, eller i det uppställte sådana måsterstycken som i Skaldeskonsten. Deraf har hänt att den, såsom nödig för hvars och ens dagliga behof, kommit att ligga nästan öwärdad, och till råga på allt, att på samma tid och i samma land, der man ordentligen arbetade på att afshyla poesien till rhetorisk is, man började på att grunla och uppösa prosan genom

poetiska sköfler och wändningar — man ers-
inre sig Elogernas eller Åreminnas tides
hwarf. Att återbringa profan till sin fasta
jemnhet och sin genuina kyskhet, gifwes icke
något annat medel, än framdragandet af de
åftra månstren för dessa egenskaper. Denna
utwäg, som de flesta utländska nationer redan
wält, måste wi Swenskar åfwen iirigt an-
wända, om wi allwarligt wilja bringa vår
prosa till den höjd, som vår poesi redan
innehar.

Åf detta skäl måste hwarje öfversättning
af en antik classisk prosaförde vara os iöfners-
het kårkommen, och det så mycket mera, då
walet fallit på Tacitus, utan släga det stör-
sta och wördnadswürdadaste namn i hela Ro-
meriska literaturen. Wäl kan man säga, att
den moderna bildningen redan i den resone-
rande häfdatecknaren inbrutit, i det han ej
mera, såsom Herodotos t. ex. berättar enkelt
och slätt, endast för händelsens skull; utan
twerrom utwält just dessa händelser för sin
berättelse, emedan de giwa honom de rika-
ste anledningar att utöfwa sin republikanska
reflexion. Men deremot kan man säga att
Tacitus just öfwerträffat os i vår egen konst,
emedan han med en sällsynt och egen skicklig-
het, wetat gifwa sin pragmatisk objektif
würdighet och historisk lugn. Wäl är åfwen
vårt behof beräknadt i walet af det arbete
bland Taciti, som föresogs till öfversättning,
ty genom så kallade Åreminnen har det Swens-
ska obundna talet erhållit sin corruption.
Billigtwis framställer man derför till all-
mänt åskådande ett exempel på huru ett Åre-
minne, utan uppoffring af sann oratori, med
historisk wig kan författas. Walet är såles-
des i alla afseenden berömmwürdt, och åfwen
derför, att stora swärigheter wid ett sådant
företag äro att öfwerwinna, ej allenast grun-

dade i den dunkelhet, som omgifwer Taciti
latoniska och kärnfulla stil, utan åfwen i
hans periodbyggnad och numerus, hwilken,
så widt möjligt är, också måste återgifwas,
då det just är formen som göres os behof
att erhålla.

Att en öfversättare som redligen will
något godt, betänkande dessa omständigheter,
derför iirigt söker att begagna sig af gransk-
ningar, följer af sig sjelf. Hr Silwerstolpe
har också, före utgifningen, begärt Swens-
ska Akademien utlätande, som lyder sålunda:
„Det har icke undfallit Akademien — heter
det — att flera ställen i originalet blifwit
af Commentarbrer olika förstådde, men hon
har icke trott sig tillkomma (?) att afgöra,
hwilken mening wore den rätta, och så-
ledes ej heller huruvida Hr S. alltid träffat
den samma.“ Dock har hon med nöje i
„Hr S. Arbetet funnit ett nytt bewis, på
Swenska Språkets rjenlighet till öfversätts-
ningar från Latinska Auktorer.“ Och i an-
ledning deraf tillstyrkes utgifningen, „med
öfvertygelse, att derigenom för Swenska
Allmänheten beredes en nyttig och förnjans-
de läsning.“ Men att ett så beskaffadt om-
döme, billigtwis, icke har kunnat tillfredsställa
Hr S., tycks man kunna sluta af den upp-
riktiga och warma öfwer, med hwilken han
beder om „sunda och strånga granskningar.“
Det är werkligen på engång rörande och
würdnadswürdt, att se det lefwande lite-
rariska nit och den oförställda respekt för
kritiken och allmänna omdömes rätten, som
uttalar sig i dessa, i flere hänseenden tänk-
würda ord ur öfwerf:s företal: „Jag har alltid
föreställt mig, att någorstådes, antingen i
hufwudet eller hjertat, måtte igenfinnas en
wig inståndhet hos dem, som hellre begrafs-
wa sitt gagn, än blottställa sig för gransk-

ningen: likasom wore de till mindre för Staten; än för sin enskilda warelse i werlden; likasom wore det så hånligt att få orätt af de sticlige, eller så farligt att blifwa smådad af de oduglige; likasom wore den yrkade, den omsider förwårwade, den med någon möda upprätthållne Tryckfets heren, för dem ett godt endast då, när de, sjelfwe öfverksamme och i skuggan, åga tillfälle att någon gång offentligen, men oangifne, förespa werldens snara undergång genom den tilltagande osmaken, smådelsen och swärmeriet: wiferligen obehagliga, men fruktansvärda aldrig annars, än när den åtra Talslangen eller Snillet undanstricker sin sockla af granntyckthet, eller Tankaren och den Redlige sina fjödar, af klenmod." — Nec. skulle således, efter hans tanke, i högsta grad sela mot en afkningswård medborgare, om han ej, efter en dylig uppmaning, försfor med yttersta och noggrannast demsjerande strånghet. Detta är också Nec.'s beslut, under listig önskan att Öfwerf. icke måtte sakna all halt i hans anmärkning. Men innan Nec. begifwer sig till sitt egentliga wärk, bdr han ongifwa, att tolkningen är utarbetad efter Ernestis upplaga af Tacitus, tv. i Berlin 1770 (se Föreläset och granskningen, förordnad efter Gronovii dyrbara quartzedition, tv. i Utrecht 1721).

För att genast karakterisera närwarande öfwerfärning, will Nec. anföra helt och hållet ett capitel, med det motswarande i texten. Se här det 21, sid. 34: „Den följande wintern upptogs af de klockaste onskalter. För att genom njutningar wånja till hwila och lugn spridda, råa, och dersföre till frig låte reitiga menniskor, uppmanade han dem enskilt, biträdde dem offentligt, till anläggningar af tempel, torg, hus; berömde

de driftiga, närste de senfärdiga, och införde så hederståfan i twångers ställe. Äfwen låt han i bokliga konstler underwisa de förnämades barn, och tillagnade derwid Brittanernes fallenhet, företrädet för Gallernes odling: så att de från wederwisja för Romerska språket öfwergingo ända till begäret att på desamma uttrycka sig med behag. Snart kom äfwen wårt klådnadsfär i aktning: Tosgon blef temmeligen allmänt bruklig; småningom öfwergicks till wålustens försningar; portiker, bad och läkra måltider: och sådant allt kallades hos dessa oerfarna för lyfsning, då det ej annat war än beståndsdelar af tråldomen." — Sequens hiems saluberrimis consiliis absumpta. namque ut homines dispersi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent: hortari privatim, adjuvare publice, ut templa, fora, domus exstruerent, laudando promptos, & castigando segnes. ita honoris æmulatio, pro necessitate erat. Jam vero principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum studiis Gallorum, anteferre, ut qui modo linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiscerent. inde etiam habitus nostri honor, & frequens toga. paulatimque discesum ad delineamenta vitiorum, porticus & balnea, & conviviorum elegantiam. idque apud imperitos *humanitas* vocabitur, cum pars servitutis esset. — Sådant är förhållandet med denna hetsla närwarande version. Meningen är nästan öfweralle riktigt och elegant gifwen, men uttrycket är ofta mera förlångdt än nödigt warit, och des bygnad i perioden stundom öfwersedd. Ex. denna tirad: „och tillagnade derwid Brittanernes fallenhet, företrädet för Gallernas odling." Skulle ej detta ställe,

närmare efter orden, kortare och med takttagande af antithesen kunna tolkas: och föredrog Britannernes fallenhet för Gallernes bemödanden? — Kortare kunde också capitlets slut sålunda bildas: Detta af de oerfarne kallades hysning, som war slafweriets beständedel. Att förhållandet så är, skall Rec. genom flera prof nu söla ådagalägga.

Om mores, i första perioden, sid. 9, precist blifwit tolkad genom „lynne,“ kan vara fråga. Sinnelag, Lynne, Ingenium, är uppförandets inwärdets grund, deremot kan Rec. icke påminna sig något exempel som styrker att mores blifwit använt i annan mening, än att tillkännagifwa Lynnets uppenbarande genom Gerningar: seder, uppförande, lefnadsfatt. — Sid. 10: „Wi hafwe, i sanning, ådagalagt umärkta prof på tålmod: och liksom fornåldern warit vittne till frihetens höjd, likså hafwe wi warit det till trådomens, sedan, genom försätliga efterforskningar, friheterna både att tala och höra warit öf betagne.“ — Deditimus profecto grande patientiae documentum; et sicut vetus ætas vidit, quid ultimum in libertate eslet, ita nos quid in seruitute, adempto per inquisitiones & loquendi audiendique commercio. Rec. wille tolka detta ställe så här: Sannerligen, wi hafwe lemnat stora prof af tålmod; och liksom fornåldern såg hwad högst war i frihet, likså wi i slafweriet, beröfwade, genom spionerier, tillfället både att tala och höra. — Sid. 11: „Nu omsider wedersås våra sinnen.“ Nunc demum redit animus. Kanske mera träffande: Nu omsider är tillförsigt återwunnen. S. s.: „Hwarje frimodig man.“ Promptissimus quisque, Männe ej snarare: hwarje

umärkt man? Dertill tyckes Aminstone ordets etymologi ge anledning. — Sid. 12: „Hans fader, Julius Græcinus, Rådsherre, känd för sin winläggande om wältaligheten och filosofien, ådrog sig derigenom Kejsar Caligulas onåd.“ Pater Julius Græcinus senatorii ordinis, studio eloquentiæ sapientiaque notus. iisque virtutibus iram Cæli Caesaris meritis. Kan närmare gifwas sålunda: Hans fader, Julius Græcinus, ur Rådsherre-clåsen, genom sin kärlek för wältalighet och filosofi bekant, företjente genom dessa egenskaper Kejsar Caligulas wrede. — S. s.: „Under hennes ömma och wärdande uppfigt, tillbragte han sin barndom och sin ynglingaålder med idkandet af alla danande och prydannde yrken.“ Är kanske nog släpande mot originalet: in hujus sinu indulgentiaque educatus, per omnem honestarum artium cultum pueritiam adolescentiamque transegit. Rec. wille föreslå: Af hennes wärd och ömhet uppdragen, genomgick han, med öfning af alla bildande yrken, barndomen och ynglingaåldern. — S. s.: „Han hade winlägt sig om det filosofiska studium ifrigare, än det ansågs ägna en Romare och en Senator.“ Wår Öfvers. har således föredragit den gamla läsearten acrius, i stället för den annars temligen allmänt antagna Pichernas lektion, ac Juris. Rec. är för sin del böjd för denna senare. Hwad will det säga, att han studerade filosofien ifrigare än det påskade en Senator? Genom Ciceros, Lucretii, Senecas o. fl. exempel hade filosofien, twertom, fått ett ganska stort anseende äfwen bland de förnåmne Romarne. De ansågo den nemligen såsom den allrauppersta propädeutik för det juridiska studium, det de just som Senatorer behöfde. Men Agricola

— såsom jag säkert meningen — bref lag, funskapen och den dermed förbundna filosofien så vida, att han wille använda den såsom Sakdrifware, till advocerande inför domstolarne, och detta ansågs ej mera för förnänt folk påhände. Gör sin del synes denna förklaringsart Rec. wara den allra naturligaste af detta så mycket omwistade stället. Det följer dock af sig selfe, att den faller, så fromt Ernestis gissning att Juridik ej lärdes i *W. G. Italia*, lärde bewisa sig; men det är detta bewis man wäntar att få se utfördt. Wist är äminstone att Agricola self — enligt Taciti egna ord, i slutet af 39:de capitlet — war utmärkt såsom lagfaren. — Det swära och mycket omwistade stället, i 6:te Kap.: *Invicem se anteponendo &c. types wår Öfvers.* (sid. 13) ungefärligen hafwa tolkat efter Gronovii paraphras: *invicem se anteponendo, quod utriusque honestum, nisi quod vulgo bonæ uxoris multo diffeetior habetur gloria quam malæ culpâ.* — *S. s.:* „Genom den öfliga loftningen tilldeltes honom, såsom *Qvåstus*, provinsern *Asien* och till *Proconsul Salvius Titianus*.“ — *Sors quæsturæ provinciam Asiæ, proconsulem Salvium Titianum dedit.* Hwarför icke: Lotten gaf honom till *Qvåstus*, provinsern, *Asien*, till *Proconsul Salvius Titianus*? — *S. s.:* „medan en förre född son hade han fort esteråt förlorat.“ — *Nam filium ante sublatum, brevi amisit.* Redigare blir meningen om man gifwer perioden sålunda: *Ty en son, förut bekommen, hade han innan fort tid förlorat.* — Sid. 17: „Då öpnades för *Krigsdygderne* ett utrymme.“ *Öfvers.* types således hafwa bibehållit den wanliga tektionen; *habuerunt virtutes spatium exemplorum.* Men hwad betyder detta *exemplorum*? *Vi-*

chåna, som också bibehåller den, wiss förswara den dermed, att detta ord tyftar på *Cerialis* och *Agricola*, såsom de båda efterdomen, hwilkas dygder nu hade tillfälle att utveckla sig. Men i föregående period, förekommer ju ej *Agricolæ* namn? Der tolas blott om *Cerialis* ankomst. Rec. är derför för sin del mycket böjd för antagandet af *Lipstii* correction: *Habuerunt virtutes spatium & exemplum.* — Ypperligt har *Dr. S.*, sid. 18, attraperat meningen af ordet *avaritia*, då han der tolkat det genom „det strängt utkräfwande lynchet.“ — Sid. 19: „På *Britanniens* belågenhet och dess folkslag, förut af många författare beskrifne, ämnar äfwen jag gifwa en teckning: ej för att i snille och talang med dem jämskras, men af den anledning att det snuttiga underkräfwandet af denna provins först inträffade i denna tidpunkt. Hwad således de förre ej kunnat inhämta, men med *Stylens* behag förskönat, skall af mig med sak-känedom framställas.“ Allt för widlöftigt mot originalet: *Britanniæ situm populosque multis scriptoribus numeratos, non in comparationem caræ ingenii referam: sed quia tum primum perdomita est; itaque quæ priores nondum comperta eloquentia percolaere, rerum fide tradentur.* Rec. wille föreslå: *Britanniens* läge och inbyggare, af många författare omtalade, må jag också beskrifwa; ej för att täfva i forskning och snille, men medan landet nu först kufwades. Alltså hwad de förre, ej till fullo bekant, wäntaligt beprifsadt, må här framställas med sak-känedom. — I beskrifningen af *Britannien* förekommer ett par ord, hwilka *Dr. S.* i tolkning förbigår: *Britannia insularum quas Romana notitia complectitur maxima, spatio ac cælo in Orientem &c.*

Orden spatio ac cælo, äro utlemnade och det är ej lätt att säga hwad de skola betyda. Nec. wille föreslå att läsa: maxima spatio ac cælo, och tolka det: Den till widden största och nordligaste; maxima cælo, den till luststreckets högsta. — Sid. 21: „Silurernes mörkfogda ansigten.“ Originaler har: colorati vultu. Enligt Cæsar, i 5:te Boken af sina Commentarier: Omnes vero se Britanni luteo inficiunt, quod cæruleum efficit colorem. — Åsven torde, s. s., ordet „bewittna“, såsom tolkning af fidem faciunt, stickligare kunna utbytas mot: göra det troligt. — På det sätt som Hr S. gifwit det swära och så mycket omtwistade stället i 15:de Kapitlet: alterius manus centurionis; alterius vim & contumelias miscere. „Den enas soldater, den andras uppbröds män, blandade wäld med bespottelser“ (sid. 26), uppkommer äminstone en plausible mening. Men om den är Taciti, blir en annan fråga. — Deremot har Ösvers. genom sin tolkning: Britannerne ägde en fosterjord, makar, föräldrar att förswara. Romarnes krigsorsaker woro snålhet och hyppighet“ (sid. 27), af textens sibi patriam, conjuges, parentes: illis avaritiam & luxuriam causas belli esse, upplöst och förjagat den originella antithesen: För dem (Britannerne) woro makar, slägtingar, fädernesland, för de andra (Romarne) snålhet och lyfnad anledning till örlig. — Sid. 29: „Petilius Cerialis, för att genast förfära dem, angrep Briganternes stat.“ Det är wäl icke precis Taciti uttryck: & terrorem statim intulit Petilius Cerialis, Brigantium civitatem — — aggressus? —

Sid. 43 börjas det sköna, aldrig nog beundrade talet, som Tacitus låter en af de Tacitonske Cheferne hålla, och hwilket nästan tyckes hafwa varit sammanfatt för några år sedan. Hr S. tolkar början: Quotiens causas belli & necessitatem nostram intueor, magnus mihi animus est, hodiernum diem, consensumque vestrum, initium libertatis totius Britanniae fore, sålunda: „Nu ofstare jag öfwerwäger detta krigs orsaker och yterligheten af vår belägenhet, desto mera förefaller det mig, att denna dag och eder enighet, skola blifwa upphöfvet till hela Britanniens befrielse.“ För att komma originalet närmare, föreslår Nec.: Så ofta jag betraktar stridsanledningarne och vårt betryck, höjer sig min själ, som om denna dag och denna eder enighet . . . — Måne ej, sid. 44, Östern och Western varit bättre än „Orientem och Occidentem?“

Deßa anmärkningar och förslager, för hwilka wi här sätta en gräns, ansåras icke med anspråk att wilja synas göra bättre, utan endast för att gifwa den aktningewärde Ösvers. anledning till eftertänande, om man möjligtwis ej här och der skulle kunna finna ett nogare uttryck, en smidigare wändning, ett kortare talesätt, för att engång, i en ny upplaga, kunna tilldela denna tolkning den fulländning hwarester den sträfwar.

Rummet från sid. 67:79 intages af Anmärkningar, samlade efter flere Commentatorer. De innehålla dels historiska upplysningar, dels redogörelser för Ösvers: s wal af läsarter. De förra äro ändamåtsenliga, de senare merendels tillfredsställande, båda röja Ösvers: s säkra sakkännedom.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 35.

Lördagen den 3 September

1814.

R e c e n s i o n e r :

N:o I. Predikningar af Magnus Lehnerberg. 1:sta Delen. Sthm. 1809. 379 sid. 2:a Del. 1811. 379 sid. 3 Del. 1813. 407 sid. 8:o.

N:o II. Predikningar af Carl P. Hagberg. Första Samlingen. Lund 1814. 192 sid. 8:o.

N:o III. Predikningar af H.(ugo) Blair. Öfversatte från 15:de Engelska Upplagan af A. J. Segerstedt. 1:sta Bandet. Sthm 1813. 367 sid. 8:o.

N:o IV. Utvald Samling af Andelste Tal, författade af Verldens störste Predikantter. Andra Delen. Christianstad 1812. 235 sid. 8:o.

N:o V. Jurnal för Religions-Lärare, år 1813. 2:o Häft. Lund 1813. 296 sid. 8:o.

N:o VI. Beträktelser öfver Wigtiga Uppträden i det Hueliga Öfwer; framställda i några Tal, i anledning af wisa Öndags-Ewangelier; af P. O. Boisen.

Öfvers. från Danskän. Första Häftet. Sthm. 1813. 104 sid. 8:o.

Åf orsaker, som i föliden af denna lilla Skrift torde blifwa tydliga, må det tillätas Rec., att i olika ordning än dessa skrifter här stå tecknade, företaga deras granskning.

Planen af N:o V. är genom N:o 48 och 52 i förra Utgången af denna Tidning redan bekant. Närwarande Häfte är, liksom det föregående, indeladt i fyra afdelningar: den Första innehåller: 1) Tal hållit wid en Kyrkoherdes Inwigning år 1812. 2) Om bestämde texters företräde för fria af J. P. Wynster; 3) Hafwa fria eller bestämde texter företrädet? af W. F. Rönne. Förf:ne upptaga de skäl, som tala mot och med: resultatet af begge blir, att bestämde texter hafwa det mesta för sig, men att de nu antagna såla betydlig jemkning. Luther sjelf kallar deras samlare en officklig man och verkkelig, en vir ferrei ingenii. Öfw. har på flera ställen tillagt upplysande noter. Den senare uppsatsen äger ej samma förtjenst i stil och framställning, som den föregående.

4) Kalliasmen, betraktad som en allmän myt, tillika med dess verkliga upprinnelse. En grundlig och lärortig afhandling. Förf., som är W. H. Möntzer, antager att denna tjuvande idee redan i Jesu tid war herrskande bland Hans egna Lärjungar, och till dem öfvergått från Judarne. Justinus Martyr och Irenæus tala först här om bestämt. De svärmande Montanisterna woro isynnerhet warma ouhångarne af det tillkommande tusenåriga riket. Förf. anser tydligt, att denna lära „i de 3 första seklerna war allmänt antagen af alla de Kristna, som ansågo sig rättroende.“ Af denna Afhandling är här endast början införd.

Andra Afdeln. upptager Recensioner.

1) Öfver 1:sta Del. af den under No IV. här ofwansföre anförda Prediko-Samling. Af en sakkunnig Förf. 2) Öfver en 1810 utgifwen Skrift: „Tillfredsställelse-grunder i anseende till de nya förändringar i Protestantiska Kyrkans Lärobegrepp. Strän Tyskan.“ — Ehuru Rec. ej ämnar recensera Recensioner, torde han dock i detta ämne så tillägga några ord, som synas honom nödvändiga. Boken är uppfylld af Socinianiska tänkesätt. Förträffligt heter det sid. 102: „Så mycket de läror, den innehåller, äro fiendliga mot Kristendomens wäsende, så mycket de förtjena att wedertläggas, så är det dock en sanning, att Christendomen wäl genom en sträng censur winner offentlig helgd, att dess motståndare nödgas tåga; men det skall tillika aldrig kunna nekas, att wår offentliga läroform blifwer af Heltänkare hemsligen mistänkt, att dess grundwal undergräwes, så snart forskningens fria anda quäwes, så snart hererordora skrifter icke wedertläggas, utan bannlysas. Sanningen behöfwer icke ett wårn af pytte makt. Kristendomen

behöfwer icke gömma sig bakom Inquisitionens pallfoder. Fritt må dess läror undersökas, deras grunder wägas, deras motfål pröfwat. Skall Kristendomen derigenom förlora något af sitt wärde? Wår hon segra genom märkeis eller ljusets wapen? Sedan förnustet waktat, bör man icke nedtysta dess twifwel; man bör granska, wedertlägga dem. Hvem gagnar Kristendomen wäst, den som endast nitäskar mot frändskaper, eller den, som med grunder och sakmod förswarar henne? Då redan den halfupplyste känner tidewarfwets infast mot uppenbarelsen, då mången hemsligen mer eller mindre wårderar dem, måste jag medgifwa Grinschins, det man bör tåla, att dessa twifwelsmål och infast offentligen läsas, men jag tillägger: på det de må och kunna offentligen wedertläggas till deras underwising och tröst, som önskede en upplösning af sina twifwelsmål, och till deras rättelse, som antingen icke infast det stenbara i många infast, eller förblanda mången willkorlig läroform med Kristendomens ewiga wäsen.“ Men då Bokens Förf. omtalar Hume och Bayle „såsom män, hwilka lärt Religions-läroarne en blygsam och wälgörande scepticism,“ yttar dess Granskare, i anledning af den senare, sid. 116: „Hans grundsatts, att det naturliga ljuset, eller förnustets allmänna principer, alltid bör wara den första grundregeln för Kristens uttydning, innehåller genom sin inskränkning i de uttrycken: isynnerhet hwad sederna angår, och sin tillämpning blott på de ofwansförda Jesu ord, en osäker sanning. Men deremot, så snart dessa bestämmningar borttagas, gifwer denna grundsatts Christendomen ett dödligt hjerstryg.“ . . . „Om man antager derra Bayles påstående som en allmän grundsatts, måste alle hwad

icke förnuftet kan fatta, sträskas, alla My-
sterier, hela Föreseningsläran, ja själwa Up-
penbarelsen falla bort." Så mycket wi äro
ense med den afkningsvärde Granffaren,
att ej Bayle må rekommenderas såsom en
pelare för Christendomen; så litet tro wi
att des dogmer och mysterier hafwa det rin-
gesta att frukta af förnuftet eller det naturliga
ljuset. Alla tidens wisheit tyder tillbaka på
samma heliga lärosatser, och det är förwånande
att en del Christendomens wänner anse den
sanna Religionen förnedrad genom de bewis
(som dock icke kunna jämwä), att t. ex. läran
om Treenheter, om Föreseningen och äffil-
liga andra begrepp, hwilka förklarade uppen-
barat sig i Christendomen, anats af alla
odlade nationers tänkare, från Ganges ända
upp till Hekla. Den nordiska mytologien
är full af christliga ideer: läran om syndafallet
finnes äfwen hos de råaste folkslag. Nedan
Leibnitz försökte att förena alla folkslags myther,
och ett sådant arbete, lyckligt utfördt, skulle
wara ett passadium för Christendomen. Må
man således aldrig framkomma med slika sats-
ser, likasom om det naturliga ljuset kunde
wägleda annorlunda än det gudomliga, ty
Gud, som upptändt begge, will icke genom
irrbloß förleda den owisft samlande menni-
skan. — Äfwen så litet kan Dec. till och med
bifalla hwad här äfwen uteras, att „det na-
turliga ljuset, eller förnuftets allmänna prins-
ciper, äro tillräckliga för moralen eller ser-
derna;" såframt nemligen med det natu-
rliga ljuset menas det nymäckta förstån-
dets handlande, hwars första precess är sön-
dring, och således sålänge jästwar både all
uppenbarelse och själwa förnuftets aningar,
tills den uppstiger till den högre reflexions-
punkte, hwatifrån en tröstfull utsigt åt ljusets
Rike öppnar sig. Philosophien begynner med

att protestera mot allt öfwerfinsligt och flutar
med att bewisa förnufts-giltigheten of allt
hwad för de sädsta menniskor i alla tider
warit heligt och dyrbart. Diderots sista ord:
„Scepticismen är sädsta steget till philoso-
phien" *) äro således ganska grundade: men
olycklig den, som redan hunnit till tidens
portar, utan att ännu af Philosophien kän-
na mer än des förbrändande werkingar. Phi-
losopher, som sädst Trons bognad, haf-
wa deremot warit desto mer angelägne att
resa altaren åt Moralén, och många äro af
den tanken, att ett sedlighets-system, ober-
roende af Religionen, wore ej blott i sig
sjelft fulländadt, utan äfwen på wisft sät-
fullkomligare än den christliga Moralén. Men
Christendomens lifselement är kärleken; och
Dec. wägar påstå att hwart och ett morals-
system, som är byggt på andra grunder,
wisserligen, som Stoikernes paradori, kan
frambringa sublima och förwånande werknin-
gar, men kan hwarken stränge wettenskapligt
construeras, ej heller ingå såsom lifsefast i
hjärtat och blifwa ett med menniskans wä-
sende. Moral utan mystik är lika otänkbar
som Religion utan mystik. Dock må mystik
skiljas från widspelse och drömmar. Då
således den Christne handlar moraliskt, utan re-
flexion, af en medwetslös drift, endast, som
Christen säger, af kärlek till Gud; så handla
Stoikerna (hwilkas system är det högsta af
alla hedniska moralsystem), af ett främ-
mande, fast af förnuftet gilladt, pligtbud.
Utröswandet af en swär moralisk handling är
för de förre en uppoffring: själwa mars-
tyr-döden är för det religidsa sinnet en
triumph. Dermed icke menadt, att en

*) Mémoires pour servir &c. i Schellings
Zeitschr. von Deutsch. u. für Deutsch.

sann moral ej skulle funnits före Jesus: redan Korsofåderne skilde mellan Christine före och efter Christum *). Öfver detta ämnet wore mycket att säga: för den sakkunnige är det sagda redan nog. — I en not, sid. 106-14, yttras åtskilliga bifallswärda saker, blandade med irriga omöden. Ganska riktigt förklarar Förf. sid. 110: „allt bemöddande, att quachålla uppslysningen, åfwen i religions-systemet, wid en wiß gifwen punkt, att binda samweren wid wiße symbola“ för „Catholicism;“ sid. 112: „wi hysa åfwen åktning för desse store män, som framtrådde med förnuftets sackla i sin hand, för att leta sig fram i den natt, som omgaf Religionen;“ men då Förf. sid. 113 fortfor: „Denniskeslägtet, som will uppgå till sanningens tempel, har alltid gått i en cirkel omkring det samma, fattat några strålar af des himmelske ljus, men ännu aldrig inträngt i des innersta helgedom. Gritt må derföre Filosofen uppstå, och säga: här är den ewiga sanningen. Skall jag tro honom? hwarför ha wi blifwit så ofta bedragna? Hwarför påstodo alla de Grefiska Sofisterna, att de funnit wisedomens sten? Hwarför ha Filosoferna, ända från Cartesius till Schelling, påstått, att de stiftat ett system, icke af willfarelse och gifning, utan af sanning och wisheit? Hwad olyckligt förebud för en uppkommande förmåen systemanläggare, att så många systemer med samma anspråk uppträde och — fallit? Men framför allt, der filosofi är swärmeri, der den rektgilde är ofördragsam, och hatfull, der Swedenborg, och Jung äro sanningens profeter, Platos läror, som wanställde de första seklernas Christendom, sanningens orakel,

*) Kennemanns Gesch. d. Philosophie. Bd. 7.

der Magnetismens underverk påstås wara åfwen så wiße, som naturens kända krafter“ m. m.; då måste wi fråga Förf. om han wäl betänkt de sätser här framkastas. I denna Tidning hafwa wi ofta (emedan motsatsen ofta upprepas) gifwit tillkänna wår förwåning öfwer dessa systemer, som man menar på ett par år byggas och störtas. När soll Platos system? När Spinozas? När Kants? I Philosophiens historia wet man ingenting derom. Så dömdo den helige Augustinus (Doctrina Chr. II. c. 11.): Quare incredibilis est error illorum, qui cum aliquam sectam probaverint, eique se addixerint, ceteras damnant, tamquam falsas et inanes, armantque se ad propeliandum, nec quid defendere debeant scientes nec quid refutare, incurfantque passim sine delectu omnia, quæ afferunt quæ dissentiant. Och en Theolog i nitronde seklet wågar tro och yrka att Förnuftets, sedan åretusen, påbegynta werk blott hwilar på gifningar och willfareller! Känner då Förf. Swedenborg och Jung så noga, att han med lugnt samwete kan sätta den i ideernas land sublimt irrande Theosophen bredwid den sirliga, groft råa Jung? „Platos läror — som wanställde de första seklernas Christendom!“ Är då Förf. wisare än Justinus Martyr, Clemens, Origines, Athenagoras, hwilka, i Christendomens öfwerensstämmelse med hwad de wisaste bland hedningar från ålder trott, funno ett nytt bewis på des herelighet, och af denna harmoni blefwo så öfverraskade, att de ej annorlunda kunde förklara sig denamma, än att desse Philosopher hämtat sin kunskap från sjelfwa de gudomliga skrifterna *). — Och slutligen, är

*) Πλατων αποδείξαμενος μὲν, ὡς σοφικῶν,

Förf. så säker på icke existensen af en ännu okänd, sympatetisk kraft i naturen, att han tryggt inblandar Wagnerismen i ämnen, der den ej hör, och utan betänkande sätter den bland andra tidehvarfwets swärmerier? Ett samtal med en kunnig Physikus skulle dock utan twiswel gifwa honom en annan öfwer-tygelse. — — Hwad Förf. sid. 122 o. f. talar mot accomodationsystemet; sid. 133. o. f. för en mystisk eller andelig tolkning af Skriften, sid. 139 om typologien, synes Nec. för-öfrigt ganska grundadt och kunde blott lemna rum för mindre wigtiga anmärkningar.

Tredje Afd. 1) Homili på andra Söndagen i Adventet. 2) Swenska och på Swenska öfversatta Predikningar, utkomna sedan Reformationen. I de anmärkningar, som förenå, förklaras ändamålet med denna i Första Häftet påbegynta Samling, som såges kostat Uig. otroligt besvär, i det öfwer hundrade predikningar hafwa måst genomgå och excerperas. Sid. 199 widtager en Jemförelse mellan Dr M. Lehnberg, som Predikant betraktad, och några de bättre Swenska Predikanter. Då Nec., i föliden af denna Skrift, kommer att yttra sin mening öfwer Lehnberg, som andlig Talare, må här, utan vidare omödmme, Förf:s egna tankar angifwas. De, hvilka Förf. ansette wärdiga att jemföras med den wälsaltige Biskoppen, äro Petterson, Rosen, Wälter, Nohrberg, Tollson och

την περι ἑνος και μονε Γεω Μωσους και των αλλων προφητων διδασκαλιων, ην εν Αιγυπτω γενομενος εγνω, δια δε τα συμβεβηκοτα Σωκρατει δεδειω, μηπως και αυτος αυτον τινα η και Μελιτον καθ' εαυτη γενεσθαι παρασκευαση, κατηγορησεν αυτη παρ' Αθηναίους. Just. Cohort. p. 20.

Ekmanson. Åreminnena öfwer Birger Jarl och Carl Gyllenhjelm kallas „oddbliga mästerverkstycken," men Förf. „känner sig för liten att bedömma, om Förf., tagande Thomas till mönster, föraktat den Artiska renheten, och förfallit i Plinius deklamatoriska ståt." Antligen utkommo hans, i 20 år efterlängtrade predikningar. „Man hade i hufvudstaden redan länge läst och beundrat dem; man hade tillförene hört honom såsom Religionens tolk, och nästan förälskad honom: ryktet spridde sig hastigt öfwer hela landet; han kallades den störste predikant i werlden, han ansågs större än sjelfwa Saurin. Ännu hade jag ej haft tycka, att så läsa honom. Min wäntan hade en owanlig spänning. Min inbillningskraft målade sig de mest sublimes och rörande raster. Inbillningen föreställer sig en stor och präktig stad, en praktfull utsigt med den utmärkta skönhet och glans, och finner sig gemenligen gåtad: jag befarade ej detta öde i afseende på en man, som hade ett så stort namn. Den rörande stil, han användt i åreminnet öfwer Gyllenhjelm, syntes mig just påfönde för andliga betraktelser; jag förmodade, att samma oddbliga kraft skulle också framstråla ur dessa. Jag skafsade mig med mycken möda den första delen af dessa predikningar, jag läste dem med otålighet: jag trodde, att hwad jag redan hunnit läsa, ej war hans lyckigaste alster; jag genomläste flera gånger dess tal, och får uppriktligt bekänna, att jag fann mig i min wäntan bedragen. — Tilläwentyrs torde min stora wäntan, och det höga begrepp, jag fattat om en så owanlig man, hufvudsakligen dertill bidragit, att dess predikningar nästan saknat all werkan. Jag fann wäl på ett eller annat ställe en snittrik bild, en wacker målning, en rörande tanke;

men man fordrar mer af en utmärkt talare, än hvad man icke sålän träffar hos en anspråkslös Seminarist. Det är nu nära tre nio år sedan jag första gången läste Dr Lehnbergs predikningar, och har allsedan icke genomgått en enda af dem, förän jag nu åter företagit mig deras genomläsning. Den stora väntan på något ovanligt har upphört: författaren måste således hafwa återtagit sin rätt. Jag wore högst orättvis, om jag icke erkände en stor förtjenst, äfwen i de predikningar. Men jag påstår ännu, efter trenne års mogen och stadgad öfverläggning, att de predikningar icke äro så förträffliga, som man wänligen anser dem." Det wälbehag de wäcka, isynnerhet hos "det wackra könet," sätter Förf. icke i en wäl anlagd plan och höga åfgifter, utan i lyckligt anbragta bilder, måtningar och tänkspråk, och tillfriskwer det utmärkte och allmänna bifall, som L. genast erhöll, aldrig förlorade i hans hänsförande deklamation. Förf. tilldömmar honom framför alla medtäflare ett afgjort föredrätt i hwad beträffar "en lätt, ren och behaglig stil och ett lyckligt urval af bibliska språk." (Hwad i anledning häraf fördrigt talas om språkens allmänna lag att föräldras, att Lehnberg en dag skall synas lika urgammal som nu Johannes Magnus för oss, är mindre grundadt. Språk, engång hunna till spetsen af bildning, äldras aldrig: wäl utwidgas och fortfrider wiserligen beständig språket, men såfort stora författare hos en nation uppstå, hwilka uttrycka stora ideer, är språket för alltid beständt. Aristote, Cervantes, Corneille, Klopstock stola fortleswa i ewig ungdom). "Begynnelsen af hwarje Predikan af L. spänner alltid ähdrarens wäntan: man önskar se de ideer, som innehållas i detta exordium, till mögnad utvecklade."

I Bälter's predikostil, fastän han i lärdom öfwerträffat alla, finner Förf. en wis tröghet och så oröförd sammangytning af bibliska språk, att han mindre synes uppöfva än förmoda sitt ämne. En redig plan, andlig förfarenhet, rikedom på tankar äro de förtjenster, som tilläggas Tolleson, hwilken deremot tadlas för ett wärdslösdadt språk, tautologiskt widlöftighet och "en allför lågande nitäfskan." Ekman'son's stil är lätt, men derne Talare är felaktig i plan-anläggningen och på intet sätt original. Rosen berömmes såsom "grundlig, kärnfull och religiös." Men han äger, enligt Förf:s omdöme, ej "denna inbillningskraftens höga flygt, som gör sanningarna lifsom äffädliga. Han är icke så rik på bilder, måtningar och på enkelt rörande uttryck." Mohrberg är dogmatiskt kraftfull, men något tung och widlöftig. Pettersson åter är, enligt Förf:s öfvertygelse, den som innes har första rummet bland Albre Predikanter, och i många afseenden råstar han icke blott med L., utan öfwerträffar honom äfwen. En Predikan på 2:dra Sönd. i Adventet af begge jemföres. Förf. saknar i L:s ej blott den rediga plan, som utmärker Pettersson's, utan äfwen den religiösa ton, som bör lifwa ett andligt föredrag; en wida större rikedom på ideer finner Förf. äfwen hos den senare. Intrycket af L:s predikningar lifnas, sid. 241, wid det af en sön musik, hwilken wäcker känslor, men inga klara begrepp, inga blifwande föreställningar. De herrskar dock i hans andliga Tal en omöjlig känlig hjerlighet, men sålän ett af religionens sanningar genomträngdt sinne. "Och är det icke just dessa sanningar, man önskar höra från predikantens mun? Men Dr Lehnberg har icke i en enda predikan

framställt Evangelium i sin renhet. Då han nämner Jesus, icke är det såsom en Guds-människa, såsom en Medlare mellan Gud och oss, såsom en Förfonare och Uterlösare af ett faller och syndigt släkte? Jesus omtalas endast såsom en stor Lärare, hvilken förklaringar icke betret, och gifvit oss sannare begrepp om Gud, hans vilja och vår bestämmeelse. Äfwen detta är en sanning. Men är den då äfwen den enda synpunkt, hvarifrån man bör betrakta Jesum? Har man icke med oräddhet, om man påstår, att Lehnberg i detta afseende icke blott förfelat det huswuds-sakliga ändamålet af en predikan, utan att dess predikningar tillika sakna den äkta Christeligt religiösa andan?" Frågar någon om Swenska Literaturen genom dessa af så många berömda prediko-verk mest wunnit eller förlorat, så svarar Höf.: „den har wunnit. Men man måste förstå att begagnat. Jag wet, att dessa Lehnbergs predikningar tjena nästan öfwer allt hos de förnämde till Husandakt; och redan detta bruk deraf bewiser, att den religiösa andan snart sagde har floktnat, att Christendomen är död. Det bewiser, att man icke längre känner behofwet af Religionens tröstegrunder, och att man mera gör afseende på modens willkorliga nycken, än hjertats heliga fordringar. Ty Lehnbergs predikningar äro i egentlig mening wäl wackra, men ej Christeliga. Den, som verkligan är angelägen om upplysning i de ämnen, som angå de obdliga andes ewiga frälsning, den, som längtar efter den tröst, Christendomen förmår skänka, skall finna sig mera tillfredsställd af Petterssons, wisserligen gammalmodiga, men dock så Christliga, så lärorika betraktelser. Wänte man ännu begagna Pettersson till Huslig andakt! Man skall i sanning ej för-

lora derpå. De, som wilja läsa någon nyare, emedan Pettersson är för gammal, må betränka, att Christendomen är dock mycket äldre. Men Lehnbergs predikningar kunna dock från en annan sida medföra mycket nytta. De äro nästan de första i Sverige, som utmärka sig genom ett rent och behagligt språk. Yngre Lärare, hvilka ännu blott behålla samma äldriga uttryck, samma tunga stil, som nyttjades för femtio år sedan, komma genom läsningen af detta verk i tillfälle att bilba sin stil. Ty i anseende till stilen är detta verk af klassiskt värde, och förtjenar just detsamma att sorgfälligt studeras. Det rekommenderar sig äfwen genom ett wigt manér, som förtjenar efterföljd, blott man undwiker den ytlighet, och ofta planlöshet, som råder i nästan alla de predikningar."

Fjerde Afd. 1) Om Romerska Christna i Indien; 2) om Inquisitionen i Goa; ur Duchanans Researches in India. 3:d Edit. Edinb. 1812. Den senare uppsatsen är ganska läsvärd. Det finnes Gamla och Nya Goa; det senare är Portugisiska regeringens säte: det förra, beläget 8 mil högre upp på floden, bebos nästan blott af Prester: alla andra inbyggare hafwa, för deras gränslösa raseri, måst öfwerge gamla staden. Den består också mest af kloster och kyrkor, som äro ytterst präktiga. Inquisitionens Kapellet är byggt efter modelet af Petri Kyrka, och Kathedral-Kyrkan i Goa sliger i värde upp mot hwilken annan som helst i de förnämsta Europeiska städer. I provinsen Goa finnas nära tvåhundra kyrkor och kapell och nära tvåtusent prester. Det Erkebiskoppliga Bibliotheket förwarar en betydande samling af böcker. Kyrkorna gömma målningar af de störste Italienska målare. Wera will Her-

ej anföra, för att ej i förhand afleda läsarens uppmärksamhet.

(Forts. följer.)

En Moders-Berättelser, eller Små Historier för Barn från två till fyra års ålder. Af J. Glaz, utgifne i Öfversättning af H. F. S. Christianst. 1813. 150 sid. 8:o.

Öfvers. anmärker i sitt företal, att „den unge tillväxande medborgaren ledes på villosvägar och förderstvas till sina tänkesätt antingen af spökhistorier eller andra otjenliga berättelser,“ hvilka föredragas „esomoftast med de lifligaste uttryck.“ I sitt bemödande att undvika denna senare egenskap har — det måste man lemna — Förf. och Öfvers. förträffligen lyckats. Sid. 31: „Fadren hade köpt till den lille Henrik en wacker stol. Den var hög och öfverdragen med röde läder. När nu Henrik mycket omkringlupit och war redan tröt, bad han, att man skulle sätta honom i stolen. Men satt han i stolen; så blef han ofta orolig, steg upp uti stolen och stampade omkring sig. Detta war ej wälgjordt; ty huru lätt kunde Henrik falla från stolen, bryta halsen af sig eller kroka hufvudet.“ — Stilen och tonen är i alla dessa 70 Berättelser fullkomligt jemn, d. w. s. lika

släpande; de lärdomar här utdelas, äro t. ex. att icke taga hundar i swansen (sid. 7); att den som äter en skiswa bröd innan man dricker, ej får tandwerk (sid. 52); att kläderna tagas från hvarje elak Lisa (sid. 45) och dylikt. — Underfundom afbrytes dock den elegantia profan af lika elegantia verser, t. ex. sid. 22:

„Mamma, Mamma lilla!
Hönsen må så illa,
Eumt (?) är deras fat;
— Gif dem någon mat.“

Eller dessa, sid. 27:

„Tick, tick, tick, komma alla,
Då wi på dem kalla.
Alla springa, stora och små;
Ingen bland de sista will gå.“

I en not under Förf:s Företal hotas man med ännu ett dylikt beskaffadt alster af Hr. Glaz! — Om Öfvers. verkligen, som han i sin Erinnan försäkrar, anser „både för nöje och pligt att besträma en god sak och gagna så mycket han kan,“ så vill Dec. föreslå honom, att alldeles upphöra med Öfversätandet och utgifwandet af Barnböcker. Att detta för Hr. F. S. är det säkraste medlet, kan den intyga som sett hans arbeten; ty att de skola medföra skada eller åtminstone blifwa till allsingen hjälpredda wid alla tillfällen, är utan allt twifwel. — Den förwittrade typographien i närvarande bok, ölar ej des öfriga förtjenster.

S m å r r e S k r i f t e r.

Underrättelse om hwad sig tilldrog då Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen påkerade förbi Dingatuna kyrka, under nedresan till Dreho, den 21 Juni 1814. Af en närvarande Landtman. Westerås 1814. Ett halft ark 4:o. Innehåller ett Kal till H. K. H. Kronprinsen

å Lühundra Härad's Allmoges wagnar af deras förre Riksdagsman J. M. Wessing. Wärdigt, upprigtigt och ensfaldigt. Berättelsen som föregår, contrasterar desto mera. Med allt mjeligt ordprång bekräftas ibland annat den H:report, som Allmogen för tillfället uppreff.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 36.

Lördagen den 10 September

1814.

R e c e n s i o n e r :

N:o I. Predikningar af Lehnberg. 3 Delar.

N:o II. Predikningar af Hagberg. Första Samlingen.

N:o III. Predikningar af Blair. 1:sta Bandet.

N:o IV. Utvald Samling af Andelige Tal, författade af Werldens störste Predikanters. Andra Delen.

N:o V. Journal för Religions-Lärare, år 1813. 2:a Häft.

N:o VI. Beträffelser öfwer Wigtiga Uppträden i det Husliga Lifwet; m. m. af Boisen. Första Häftet.

(Fortsättin. från N:o 34.)

Förf. af N:o II. yttrar i det korta Förstalet: „Desa Predikningar framläggas inför en wärdad Allmänhets domstol utan anspråk; men öfwen utan misströstan. Författaren, som icke twelar att erkänna brifterna i sitt

fordna föreställningsfätt, fruktar icke heller att se sina misstag i närwarande försök upptäckas af behörige och rättwise granskare; ty detta sätter honom i stånd att framdeles, åt arberer af detta slag, gifwa en större fullkomlighet. Han emottager derföre, med erkänsla, sådana anmärkningar, som framställa utan bitterhet röja ett rent och warmt nit för den goda saken.“ Rec. tillstår, att han icke utan fördom tog denna Prediksamling i handen. Det stora rykte D:r Hagberg såsom wäktalig Predikant hade tillwunnit sig af den såkallade wackra werlden, hade minskat hans förtroende hos dem, som af en Predikant göra mera allwarfamma och strånga fordringar. Men huru angenämt förwånad blef icke Rec., att finna denna samling författad i en helt annan anda, än den som gör intryck på den goda tonens barn. Förf. har sedan wida höjt sig öfwer egentårlekens småintressen, som anser ett tillståde fel såsom en minskning af sin ära; ännu mer; han har uppoffrat den tanklösa hopens beundran för en mera waraktig — skening af nationen, af sitt stånd, af bildade och gudelige läsare. Närwarande

Samling vittnar om en förtrolig bekantskap med de bästa föregångare, och ämnerhet med Christendomens heliga fälor. Ingen enda af dessa Predikningar finnes, som ej är religiös och sant uppbygglig. För trettio år tillbaka kunde dessa predikater swärligen tänkas frånvarande från en predikan: i vår tid är sådant en sällsynthet. Om plan-anslägningen i de H:s Predikningar på flera ställen kunde klandras, är dock andan klar och redig, wäl ej alltid lika kraftig, men ständigt ädel och eldad af Evangelii wärma: idéerna funder, ofta höga; stilen målande, på flera ställen sublim, dock stundom ojemn och trivial, någonsång för mycket grann och blomstrande. Periodbyggnaden äger dock ej den deklamatoriska fullkomlighet som hos Lehnberg. Med ett ord: dessa Predikningar äro en sanna religiös läsning, som ingen utan uppbyggelse skall lägga ifrån sig.

Samlingen innehåller 12 Predikningar. Den 2:dra, på Juledagen, synes Dec. hafwa förtredet. Nic. kan ej neka sig och sina Läsare det nöjet att anföra inledningen: „Nra ware Gud i höjden, och frid på jorden och menniskomen en god wilje. Så höngo Englarna i Jesu födelse-tianna, då Paradisets portar åter öppnades för den fallna menniskan, då lifvens träd åter blomstrade, då Gud uppenbarade sig i menniskonatur och det litna föreningsbandet återkändes emellan Himmel och jord. — Esaiä prophetia är, på denna dagen uppfyllt: Of är födt ett barn; en Sön är oss gifwen, hwilkens herrens döme är uppå hans axlar; och han heter underlig, Råd, Gud, Hjelte, Ewig Sader, Fridsfürste. Född är han den hielte, som sönderbrutit vår bördas oel och våra skuldors ris och våra plågares staf. I dag är född Frälsaren, han, som

frälsat sit folk från syndens straff och syndens herrawåde: i dag är född Christus, Herrens smorda, den genom propheterna utlöste wade Israels förlöfware: i dag är född Herren, Stiftaren af heliga manna samfund, den fridsamme Konungen i Nådens rike. I alle, som uppriktigt söken den Andeliga friden, följen mig i dag till Berlehem — fridens stiftare är der född. Englar hafwa stigit ned från himmelen och lyckönskat menniskoslägget med en högtids sång. Wredborgare af nådens rike! samlens i brinnande andagt kring Fridsfurstens wagg, böjen edra knän, förenen edra röster med Englastarans, sungen: Nra ware Gud i höjden och frid på jorden och menniskomen en god wilje. — Frid på jorden — hwilket menniskohjerta utwidgas icke wid denna tanke! huru trångt är icke menniskoanden efter friden? Men hwar finnes den? Är icke jorden en stades plats för oupphörliga strider emellan ljuset och mörkret, heligheten och sunden, glädjen och sorgen, lifwet och döden? Der sökes friden förgäfwis af ett menniskohjerta, som icke står i tronens förening med den Frälsare, hwars födelse-högtid i dag samlat oss till gemensam andagt. I Jesu födelse-tund nedströmmade från en öppnad himmel fridens wälsignelse öfver jorden. Han har försönat oss med Gud, han har återknutit mensklighetens brödraband, han har återstälte lugnet i hwarje ängersfullt och bortfärdigt hjerta, han har besegrat vår yttersta fiende döden. Jesus är således fridens Stiftare. Hans födelse är således fridens högtid. Wä wi fira den med tackslamma hjertan och hylla den upfödde Fridsfursten med en högtidsång: (Sw. Ps. B. No 127.) Nra ware Gud i höjden och frid på jorden och menniskomen en god wilje." — Propos. är: Jesus

fridens stiftare: underdelad i följande funktioner: 1. Jesus har stiftat frid emellan Gud och människor; 2. har beredt frid åt människobjektat; 3. stiftat frid mellan människorna inbördes; 4. beredt människor frid i döden. — Smet lyder: „Du, som med bedröfvadt hjerta vandrar kring grafven och med sagnadens tårar sugtar dina Wänners kost — hwi söker du den leswandende bland de döda? hwi förkräcks du då du hör dödslockan och grafvägen, då du ser svepnningen, likfilan, förmanelsen? hwi låter du din tanke bröla wid förgångens sinnbilder och fängslas inuti grafswalwen? Har icke Jesus försäkrat, att de Wänner som öfvergifwit dig skola fränkas dig åter? Om I hafwen varit Eder Frälsare trogne i lifwet och döden, skolen I med glädje åter mötas inför Lambsens thron. Tänk på denna lyckliga återförening och lyckönska de Wänner, som tidigare än du blifwit befriade från jordens besvär och bekymmer, och säit ingå uti de leswandes lande. — Och då ditt eget ringlas är urrunnet, då för dig skall beredas ett rum i samma herberge, skulle du sakna styrka och frid? Skulle du icke möta döden med glädje, såsom din sista Wän på jorden, såsom din förtrofare från jordiska qvalen? Är du, genom saliggörande tro, med din Frälsare förenad: är hoppet hos dig leswande om de dödas uppståndelse och det tillkommande werldenes lif; så skall friden omgifwa ditt dödsläger, Jesus skall i din dödsstimma vara närmarande i ditt hjerta med styrkan och hugsmalsten, och Englar skola stiga ned från himmelen för att upphämta din själ till Gud. Då skall du ostödd njuta den frid, som Jesus förwärfwar, och som aldrig kunde på jorden blifwa fullkomlig. Förut medleta af den stridande

församlingen, skall du då förenas med den triumferande, och med segrens palm i din hand sjunga den ewiga segerlåten? Ära ware Gud i Höden och frid på jorden och människomen en god wilje.“ — Den följande Predikan på Annan Dag Jul innehåller ett slags motstycke: Propos: Öfriden stiftad af människor. Predikan på Eretondagen, hwart Höf. till ingång begagnat det vackra språket: Det folket, som i mörket vandrar, ser ett stort ljus och öfwoer dem, som bo i mörko lande skil det klarliga, är wäl utredd. Den tionde Predikan är på Långfredagen. Det är om möjligt, äfwen för en medelmätig talare, att behandla detta ämne, utan att wäcka djupa rörelser hos sina åhörare. Ed mycket mindre är att undra, om Hr H. försäkrat att wäl behandla detta stora ihema. Ett prof: „En gång skola alla grafswars insigel brytas, de multnade benen skola upplifwas, kropp och själ skola återfrenas. Kroppen, som hwilade i jordens stöte, skall uppstå för hertligad — icke såsom sordom swag och bräcklig, rof för bristerna, lidandet och döden. Det, som warder sådt förgängligt, skall uppstå oförgängligt. Det, som warder sådt i fröplighet, skall uppstå i kraft. Alle de, som i grifternas sefwa, skola en gång höra Jesu wäckande röst. Alla jordens släzter skola församlas inför Hans domarethron, och emottaga sina gärningars lön. Och då klipporna smälta, och hafwen uttorfas, och solen stöcknar och iwerldens brinna, då skola alla de, som genom Jesu blod äro renade, som skrifne äro i Lambsens leswande bok, ingå i den heliga staden, i det nya Jerusalem, der återfrenas med sina wänner, och ewigt njuta en salighet, som på intet människospråk kan beskrifwas. — Denna

dag är Jesu dödsdag." — Den sista Predikant, på H. Teof. Sönd., har sörut blifwit tryckt i 12a H. af Journal f. Rel. Läkare och Förf. har wid omtryckningen, enligt dess uppgift, begagnat de anmärkningar, som derwid blifwit gjorde i No 48 af denna Tidnings förra Utgång.

Till slut några anmärkningar. Sid. 27: „För den, som står i förening med sin Frälsare, och i honom lefwer det ewiga lifwet, är den timliga döden en winning. För honom är döden icke mera en hotande fiende, icke mera försträckelsens Konung; han är af Jesus afväpnad och öfvervunnen, och förwandlad till en tröstande Wän, som räcker handen åt alla Guds barn för att leda dem upp till deras himmelske Fader. För den Gudfruktige är döden således icke något straff; men en wälgerning — grafwen icke något fångelse; men en hwilokammare. Tanken på döden, långt ifrån att vara bedröfwande borde vara den ljusaste och gladaste af alla.“ De begge förra perioderna innehålla en wacker måning på döden; de senare äro innes hålls och klånglösa. Detta således blir ännu mera oangendamt, när stycket deklameras. — Sid. 48 o. fl. talas om segrens lag. Rec. ogillar detta uttryck af flera skäl: det är på engång obibliskt, utländskt och utndet. — Beskrifningen, sid. 87, om dem som sika att komma högst på lyckans trappa, om dem, som tillfånas att dagligen samla nya skatter, om den, som är sorgsen, då han saknar tillfälle att försöka sina sinnliga begär m. m., är för ofra upprepad att mera kunna behaga. — Af samma skäl också S. 3. sid. 97. — Sid. 144: „I som under ett lärtjänigt tides hwarf“... Kanhända äro dessa utrop icke fullt wärdiga Predikstolen. Predikanten, om han

ej hoppas kunna förebygga dess verkningar, gör bättre att vara okunnig derom, än att utbrista i en såfång nitälskan. — Sid. 159 talar Förf. om hoppet om Oddlighet och är öfwen af den tanken, att förnuftet ej kan bewisa detta hopp, utan måste stanna wid blott sannolika gissningar. — I samma Predikan framställes detta hopp som eröftekälla för den gudaktige, under lifwets wedermödor, bekymmer och uppoffringar. Rec. wet ej om hans känsla bedrar honom; men det synes honom, som detta ämne warsamt borde behandlas. Ty icke handlar en sann Christen, d. w. s. en menniska, hwars wilja öfvergått till en fullkomlig harmoni med Guds wilja eller Werldstyrelsen, ädelt och stort af hoppet på belöning; eller emedan „den tillkommande sällheten skall ersätta“ all oro, alla uppoffringar på denna sidan om ewigheten. En sådan egennyttig affigt är ju skild från Christendomen; och ordet helgelse antyder en äkta religiösa sinesförfattning. Förtröstansfull blickar en lidande Christen mot den himmelske Fadern, men wägar ej tro, som de högmodige Stoikerne, att uppsyllandet af moralbudet höjde menniskan till likhet med Gudomen. Den christliga dogmen (som i början synes så förnufstribdig), att ej menniskan genom goda Werk, utan genom Guds blotta nåd, förtjenar himmelriket, blir just resultatet af förnuftets egen forskning.

No III. Blair har, efter hwad allmänt bekant är, tillwunnit sig ett stort namn som Predikant och Rec. will icke fränkänna honom ett utmärkt rum bland Andlige Wäktalare. Charakteren af hans stil är en ädel och enkel prydlighet: hans tankegång ljus och säker, hans språk rent och stadadt. Dessa äro utom twiwel stora förträden, men måne tillräckliga för en Predikant? För att förklara

sin mening, måste Nec. laga några steg tillbaka.

I inret land har striden mellan Catholicism och Protestantism varit mera ihärdig och hårt, än i England, och det blef deraf en följd att begge dessa culter så mycket skarpare skulle söndra sig från hwarandra. Då den Nya bekännelsen, wid sin öfvergång till den Britaniska öa, redan war ett fullbordadt dogmatiskt system, kunde blott förändringar i den yttre culten wara möjliga. Då Catholicismen, född och utvecklad under en yppigare himmel, war rigtad till fantasien, och den offentliga gudsdyrkan, mera beräknad att genom ceremoniernas prakt förwäna och fångla sinnena, genom symboliska tecken syfelfäta inbillningen och genom en hänförande musik underkastwa känslan, än att uppbygga hjertat och underwisa förståndet; gick Protestantismen i England (mer än i andra länder) till den morjotta ytterligheten. Catholicikerne tro, att förståndet och förnuftet böra anses såsom främwarande i religions-saker: Protestanterne åter mena att de sköna konsterna äro oförenliga med en sann gudstjenst; begge: att fantasien och förståndet äro i nödwändig strid med hwarandra, och att Gud, som skapat dem båda, welat att den ena af människans förmodgheter skulle upphöja sig på den andras bekostnad. I England anses annan kyrko-musik än orgor såsom högst oanständig, och gudstjensten, ehuru icke utan en wis behaglig enkelhet, är der naken, sträf och utan majestät. Presterne hafwa derefter bildat sig, och nationens lynne har varit deras ledare. I England bildas Religion, Philosophi och på wisst sätt Politiken ett sluttet system, hvars gemensama själ Moralén är. Det finnes ej der denna spekulativa annihilation af de båda

förra, såsom fordom i Frankrike, ej heller denna ännu oförsonata kamp och oupphörliga strid mellan dem båda, som i Tyskland; dock är det fredstillstånd, som i England råder mellan Iron, Tanken och Sederna ej en harmoniskt sammansmältning, ett fritt organiskt lif, utan Moralén har der tagit Religionen och Moralén till fånga, hwilka bära sina bojor utan att knota, utan att ens ana ett högre lifstillstånd.

Man träffar också i Blair alla de esgenstapen, som berättiga honom till beundran hos sina landsmän. Hans tal äro inga predikningar, utan wälfresna uppbyggliga beskrifelser öfwer allehanda ämnen, t. ex. om Wänlighet och Sakmod (6:e Predikan), om den olycksfälgighet, hwilken otyglade begär åstadkomma (7:e Predik.), om de Unges Plikter (9:de), om Alderdomens (10:de), om ståndaktighet uti Dygden (13:de) o. s. w. Nec. fordrar af en predikan att der skall predikas Religion: moralén (hwarför inse våra unga prester icke det?) följer deraf. Om moralén kan i sig sjelf ingenting predikas: den kan uppställas såsom system, men ej meddelas i form af precepter: också äro på sådant sätt inlärdas sedebud en klingande malm, utan själ och wäsende, ett skal utan kärna. Ett christligt lesverne är frukten af christliga läran: på predikstolen må således ej talas om Dygden, om moraliska pliktbud o. d., utan man predika der Evangelium och Guds Ord, Iron och Kärleken, och en fruktbarare frödd skall mogna i församlingen. Ty den bästa Christen är äfwen den mest sedligt fullkomliga: sådan är Christendomens förträfflighet, att den bringar i jemwigt och sårsonat med hwarandra alla människans ädlaste krafter. Ett rättsskaffens lesverne, en hög och ädel själsodling

är en produkt af Religionen, och sjärens friaste utveckling leder tillbaka till den högsta Vettenskapen, d. å. Religionen.

Om således den sanna Moralen är så noga förbunden med Religionen, att båda endast formelt kunna urskiljas, så finnes i Blair blott en half sida af Religionen. Utan att morsåga några af Christendomens dogmer (ty Blair är af Orthodoxerne erkänd för renlärig), är dock här för ett äkta christligt sinne någonting antipathetiskt, någonting kallt och själlöst; man tycker sig snarare andas Stoas sunda, men strånga lust, än Christendomens vederqvickande, paradisska lifslust. Rec. vill genom granskningen af en predikan förklara sin mening.

14:de Pred. handlar om: Glädje och Fruktan i Religionen. Ingångspräket är: Fröjder eder med båfwan. Ps. II. 11. I allmänhet åtför Blair texter ur Gamla Testamentet. Också är hela denna predikan Lagens röst, icke Evangelii. Predik. påminner att „begge dessa sötter kunna drifvas till en farlig ytterlighet.“ Han bevisar 1:o att „glädjen är både en förmånsrätt och en skyldighet (!) för dygdiga människor“ (sid. 323), hwarefter följa åtskilliga bewekelsegrunder till glädje för en Christen. Öfver detta ämne kunde talas åtskilligt, mera grundligt och mera tröstande. Men vi begifwa oss till senare afdelningen, der de skäl öfverwägas, „som göra det nödvändigt, att vi glädjas, vi måste glädjas med båfwan.“ Skälen härtill äro att alla religionens föremål, som grundläggas glädje (!), syfta att på samma gång ingifwa wårnad och fruktan.“ Men wårnad och barnslig fruktan är något helt annat än båfwan; det goda barnet fruktar och wårdar sin fader, men rådes icke för honom. Icke annorlunda en Christen för

sin himmelse Fader. För. nyttjar i denna afsigt en wäl använd liknelse: han jemför den känsla som religionen inger wid den som wäcket wid signen af det „wida hafwet, det stjernbeprydda himlagwalfwet.“ Men anblicken af det Sublima, nedtrycker ej själen, ärmstone blott för ett ögonblick: denna hänryckning drager människan närmare till himlen: hon båfwar ej, hon känner sig själf högre upplyst, starkare och ädlare. — „För det andra“ skulle fruktan vara ounbärlig „till ett rätt styrande af människans förhållande.“ Detta är en förnedring af den moraliska människan. Ty icke icke handlar den gode medborgaren så eller så af fruktan för den eller den Sin i Lag; äfwenå är ingen fruktan för Guds straff driffjederen för den religiöst fullkomnade människans handlingar: kärleken allena styrer hennes steg: ty Gud hafwer icke gifwit oss råddhogenes anda, utan kraftenes, och kärlekens, och ruktighetens, 2 Tim. I. 7. Men råddhoga är icke i kärlekenom; utan fullkommelig kärlek utdrifwer råddhågan: ty råddhogan hafwer pino: men then ther råder han är icke fullkommen i kärlekenom, 1 Joh. IV. 18. — „För det tredje meddelar alla menskliga tings obeständighet naturligtwis fruktan midt under glädjen. . . Ut i en så kinkig belägenhet (!) och der så betydliga fördelar äro i fara att förloras, måste hwarje förnustig människa erkänna, att ett allwarsamt wäsende bör blanda sig till glädjens njutning.“ — Detta motif för gudsfruktan, härledt från forhågan för werdeliga tings osäkerhet, är icke ädelt. I Christendomen, som är kärlekens Religion, finnes ingen beistdåmoni: och äfwen För. yrkar ej en slawisk råddhåga, men om Predikanten redigt och beständigt utvecklat begreppet af Glädjen

(hwars öfwerdrift är yra), hade han insett att ett gudligt och gladt sinne känner ingen skräck och fruktan, utan barners vördnad och förtröstanfulla undergifvenhet; ty wi hafwe fått utkorade barns anda, i hwilkom wi ropa: abba, käre fader! Rom. VIII. 15. Och så säger den Gud wi tillbedja: Låt jorden wara glad, ty Herran regetar.

Öfwer utvecklingen af första predikans ämne, wore öfwen äfskieligt att anmärka. Sid. 70 såges att Gudomlighetens plan uti alla sina föransättanden är att blanda ljus med mörker, tydlighet med owisshet. Swilka helst orsakerna till detta förhållande må wara, är verkligheten obestridlig. Swertom, Guds plan är att uppenbara sig så widt menniskan förmår fatta honom: om moln och mörker fördölja honom (Esaias XLV. 15), är det emedan ett stort afstånd åtskijter menniskan och himlornas Herran; och om Hans wåg är uti hafwet och Hans fotsteg icke kände, så är det, medan menniskans syn ej förmår följa honom. — Den bästa predikan i denna samling är onekligen den 5:te, om Christi Död. Hwad här såges: Den kristliga tron är icke en sammansättning af blotta betraktelser för förståndet. Den är ej eller en blott underwisning i Sedoläran, har förf. glömt i sina öfrega predikningar. Man genomläser dem utan rörelse, ty der finnes ingenting som talar till hjertat, utan uppbyggelse, ty de sätter der afhandlas, gwarlemliga så intryck, äga ingen lesande och kraftig bewisning. Nec. är öfwerlygad att Blot i sitt land föresenar den aktning han wunnit: ty då man sedan längre tider tillbaka i England icke predikar annat än torra precepter, äga Blots andliga Tal, genom sin stil och rediga framställning, ett stort företräde. Men i vårt land må wi

hoppas att dessa Tal af ingen må togas till mönster!

Öfwerfättningens språk, ehuru utarbetadt utan twiswel är, förädder dock en utländsk härkomst. Nec. will göra uppmärksam på följande: Sid. 2. Låtom oss begynna att betrakta händelsen af allmosor utan böner. — Sid. 16: Den menniskan åter, som endast fäst sig wid andakten, förblifwer, om denne andakt ej öppnar hans hjerta för menlighet. . . Detta språksel (mistager om menniskans genus) upprepas efter denna period 28 gånger; sid. 26, 27 åter 19 gånger: Öfwerf. har skrivit riktigt sid. 53, men strax på nästa sida glömt bort menniskans hon. löa i swenskan. — Sid. 18: Texten anför ett wedermåle af den aktning, hwari dygdiga menniskor stå hos Gud. . . Cornelii böner och allmosor tillwunnosig hans (Hans neml. Guds) synnerliga uppmärksamhet. Han blef warse de älskwärda anlag, som danade sig i den goda mannens hjerta. — Sid. 32: Olyckan, när hon anfäller en dygdig menniska, har icke så olycksaliga biträdare. Hon må på hans själ låta känna skarps och widriga intryck, men der gifwes en styrka i n o m b o r d s, hwilken motstår deras ytterligare verkkan. — Sid. 44: Den plan. — Sid. 63: Ni älskar, heter: I älsken. — Sid. 64, der Predikanten talar om de faror och widrigheter, hwarför menniskoslägget är usatt, heter det: några så gran af stenämnen inqwartera sig, och återstoden af ert lif blir sjukdom och elände: Hwilken smutsighet! — Sid. 67: Wi se nu föremålen genom ett (dunkelt) glas, d. ä. genom en mellankommande kropp som för-

Dunklar deras glans. Den wettenskapliga termen mellankommande kropp är för lärd för predikstolen: äswenså det kemiska uttrycket sid. 333: Likasom de watten, som aldrig uppröras eller grumlas, samla en bottenfats. — Sid. 92, 95: tillbringat s. tillbeagt. — Sid. 102: Å andra sidan se wi Evangelium med dess enkla och wördnadswärda anstalter framtråda. — Sid. 107: Wår Herre, s. Herre. Den moderna ändelsen är i gudeliga skrifter wisdrig och platt. — Sid. 103: Denna stunden dagades Evangelii ljus ifrån ett aflägsse afstånd på Britaniska öarna. Öfwerf. har varit sitt original mycket trogen. — Sid. 332: Jag, Herren, gör barmhertighet till mång tusen, af dem som mig frukta. Jag förlåter deras orättfärdighet, öfwerträdelse och synder; men jag will för ingen del frilåta na den brottsliga. I sådant språk talar ej Herren, den starka Gåmnaren. — Sid. 338: Men är detta hela beloppet af den utropade förnöjelse, som religionen meddelar? o. s. w.

(Forts. följer.)

Detta Trallings Besnads-Målning. Ute Enke-Prostitunan Skarps gömmor besnådet meddelad. Första Delen. 73 sid. Andra Delen. 43 sid. Tredje Upplagan. Sthm. 1814, 8:o.

Sedan detta Swenska romantiska arbete utyligen i denna Tidning, No 15, för är

1814, blifwit bedömdt, har Rec., då det tillkommer honom att anmäla tillwärtelsen af närwarande tredje upplaga, intet att tillägga, ehuru Förf. genom en ur samma Recension wald epigraf (— man upphör att göra anspråk på individualitet, när man är som hela werlden —) förmodligen welat tillkännagiswa sitt stora sinne och sina öfwerkritiken upphöjda tänkesätt. Men den är så mycket mera påhand, äswen för denna nya upplaga, som händelsens gång här är alldeles den samma som i de förra upplagorna, utan att en enda scen blifwit förändrad. Endast i detaljerna hafwa några variationer tillkommit, såsom t. ex. att ett prof af Partron Hanss poesi, sid. 64, meddelas, och att det i Kantor Torstadii namn uppdikrade friarbriefwet, numera, i stället för utdroget ur Quinnopegeln, flutas med en parodisk Sonnet, hwilken Rec. för ro skull will anföra (sid. 24):

„Då enfold stads i Lofte-garnet snäres,
Och dygden blifwit största rariteten;
Är mindre onde om äkta amuleten
Än Brud, af hwilken ofkuds-kransen bäres.“

„All synd och last af flyktigheten läres,
Dit lustan dras som jernet af magneten:
Derföre en jungfru är som cometen,
Ett ting som rart åt himmelen beskåres.“

„Huldinna from! som jag må gratulera,
Med mera glans än alla himlens spherer,
Ni gått er wäg med dyrbart fat i åra.“

„Jag derför ock er skatt må högt wärdera
En skatt hvars halt ej någon mal förtärer;
Och wördnadsfullt er dyra hand begära.“

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 37.

Lördagen den 17 September

1814.

R e c e n s i o n e r :

Läsebok i Allmänna Historien för Barn; af
G. G. Dredow. Öfversättning ifrån
Tyskan. Första Delen. Sthm. 1814.
358 sid. 12:o.

Det war en period af den moderna
culturens utveckling, under hvilken historiens
studium öfwer nästan hela Europa, på ett
besynnerligt sätt, war försummadt. Menne-
skorna woro då för mycket sysselsatta med
egna gerningar, för att lockas till en åter-
blick öfwer de förflutna tidernas handlingar.
Och under den gånning som föregick utbild-
andet af vår werldens stater, då alle war
söndersplittrade i willkorlig enskildhet, endast
sammanhållen af religionens osynliga makt,
måste de flydda sekulernas historiska wissdom
wara lifsom, till sin werkan, förlorad. Det
kom en annan period, då endast ett empiri-
iskt beräkande förstånd förde herrskarpiran
öfwer länderna. Då detta förstånd ansåg
rigningen ät det så kallade nyttiga för det
högsta, och uppmuntran till mekanisk stit,

till kall beräkning, för det wigtigaste som
kunde bibringas ett uppwardande slagte, och
då det är en gammal regel, att den ge-
naste lärometoden är exemplen; så fick histo-
rien wiserligen betydande rang, men bears
betades numera, framförallt i den affigt, att
wisa hwad uträkningar äro för sköna saker
och huru långt människorna ändå, i sin an-
letes swett, ämtligen hunnit. Detta afhand-
lingsätt kallades pragmatiskt, och ansågs för
en så herlig uppfinning, att man wäl tyckte
sig med wiste förakt kunna se ned på de gam-
le Orientaliske och Grekiske häfdatecknarne,
bland hvilka senare endast Polybios togs till
nåder, den der genom sin föresats att histo-
riskt förklara Romarnes fulländade taktik,
skaffat sig anspråk på äran att heta pragma-
tisk. En högre, en ädlare affigt af historien
wäcktes af den till högre sans och insigt
bragta filosofien, så snart den hunnit des
monstrera att historien uppwisar Synthesen,
i det praktiska lifwet, af frihet och nödwän-
dighet, till organiserande af en det reellas,
naturens ideella morbild, d. ä. den fullkomlis-
ga, werldsbörgerliga Staten, der frihet ens

gång skall råda såsom nödvändighet. — Det är naturligt att den första af dessa perioder icke kunde afse annat än Sagor och Rättor (ty det enklaste föder blott enklastheter), liksom den andra blott didaktiska-historiska compendier. Endast efter den öppnade blicken öfver Härdernas sanna ibee, kan man wänta rena historiska konfkyden, utöfda i Johannes Müllers anda. — Men som allr, äfwen hwad i sig sjelf är förwälfelse, i följe af den nödvändighet i werldsordningen som rectificerar den menfliga frihetens ytringar, beständigt måste medföra något godt; har det empiriska behandlingsfättet af Härderna äfwen medfört det goda, att den lifwat forskningen till att rent upptaga och utreda hwad som ftere, för att dymedelt berättigt ådagalägga dessa didaktiska åfgifter, och så wida dessa forskningar fte grundligt och skert, äro de all ära wärda. Senare undersökningar hafwa också upptäckt de wigtigaste fällor till kunskap om folkens äldre öden; och flere lärde hafwa äfwen gjort dem så temligen allmänt tillgängliga, att den är tadelwärd, som numera icke betjenar sig af detta ljus. Under detta förhållande är verkligen närvarande arbete, fördrifft ett föfver af den moderna empiriska pragmatismen. Dehutom är det en Lärobok, och att den som sådan ej är en af de sänsta, derom är Höf:s namn och en borgen, ehuru den genom sjelfwa sin princip blifwit nog inkränkt, och genom låta läror och förmaningar till läsaren, nog tungt läst. För att genast wisa huru Höf betraktar och behandlar sitt ämne, will Nec. anföra hans ord i Slutet af Inledningen, som har till föremål att beswara frågan: Hwad lär man af Historien? „Bland sådana wigtiga händelser (t. ex. enligt fdregående sidor, sådana som magnet-nålens uppfinnning;

potaternas införande i Europa; kopyornas utbredande; Spaniska Armadans förstöring; o. s. w.), uppträcker och menniskor, om hwilka historien förmåler, skola wi här utwälja några af de wigtigaste och spännest sådana, som för er, kära barn, för er kommande lefnad äro de nyttigaste att weta, och hwilka tillika kunna upplifwa edert inre sinne.“ — Men det sista selet Nec. uppträckt i denna Lärobok, är det, att det hela egentligen blott är ett stympadt, compendieradt styckwerk. Ty efter åfstilliga gifningar, om huru menniskorna först kommit att betjena sig af eld, bilda sig roerktyg, koka mat, tala, skrifa, bilda stater m. m., börjas sid. 115 först den egentliga historien, och omtalas till en början Egyptens läge och märkwärdigheter; derefter Abraham, Joseph och Moses; så Simson, Saul, David och Salomon; derefter Skepps-forts och Handels uppkomst, för att öfvergå till Phoenicierna. Sedan nu en öfwerfigt blifwit lemnad af de förnämsta på jorden herrskande stater, berättas något om Semiramis och Sardanapalus; derefter om Cyrus, Kroesus och Solon; derefter om Marathon, Miltiades, Salamis och Themistokles; så om Spartanernes seder och Atheniensernes konst-förlel; derefter om kriget mellan Athen och Sparta; så om Sokrates och sist om Alexander. Är det möjligt att winna en fullständig och klar åfste af mensflighetens öden, då historiens stora drama på detta sönderstyckas till en willkorlig Comédie à tiroir? Men ett annat behandlingsfätt är icke anwändbart, när man endast intresserar sig för händelserna, såwida som man ur dem, som ur en Esopisk fabel, kan draga någon ekonomisk eller moralisk användningslära.

Höf:s mening om war planetes uppkomst är följande, sid. 10: „I begynnelsen

var jorden öde och tom; hwad wi nu kalla jord, war en rå, oredig massa, i hvilken land och watten woro sammanblandade liksom i en deg, och en grumlig flod ömsföt det hela. Då kunde ingen wårt så röret i det gyttliga wäsende, som näst en hwart ögonblick ändrade sitt läge; då fanns ingen näring för lefwande warelser; allt war öde och tomt." Denna, med nästan alla folkslags gamla traditioner öfwerensstämmande särer ställning har, bland de nyare, ihjunerhet den Danske Philosophen Treschow *) företogit sig till widare bewisande utarbetning. Denne skiljer sig dock deri från Br., att han redan antar detta ursprungliga chaos, förfedt med djurwårter, bland hvilka han äfwen finner menniskoslagets ursprung. Äfwen äro de olika deri, att Br. läter det fasta, den egentliga jorden uppkomma derigenom, att en inom denna massa boende eld urbrutit och i förenigt med en håstig storm bildade berg och de emot dem sammanpackade jordämnen, och bildade det fasta; ett försärande, som man icke utan swårighet kan tydligt föreställa sig. Treschow åter tänker sig, att det war ljuset som först afskändrades från det chaotiska enformiga mörkret, och såsom blifwande den första dupliciteten, utlockade smärningom jordpartiklarna och frambragte efterhand, alla de enkla ämnen och sammanfatta ting wi nu beundra. Likwäl är jordens nuwarande skick ej detta ursprungliga. "Sedan nu klipporna hade satt sig" — heter det sid. 13 — "i wattenet, kom en gång en orkan, en så wåldig storm, sådan menniskoslaget aldrig sedan erfarit. Denna rasande orkan kom ifrån sydwest och skulle hafwa till flyhoga berg

*) Elementer till Historiens Philosophie. Sid. 209. 4:de Föreläsning.

sammankastat allt land dit, hwarest nu isberg betäcka jorden och det kalla Siberien ligger, om icke klipporna hade gjort motstånd." Denna utvägigt tyckes bestyrkas deraf, 1) att de fista berg äro på sydwestra sidan branta, men sluttande på den norra och nordöstra; 2) att Söderhafwet är ganska djupt, hwaremot det norra Ishafwet temligen grunt; 3) att man i jordens norra trakter finner stora hopswämmade sandåsar och jordbåddar, hvilka åter i södern äro tillsyna, och att man i dessa jordbåddar träffar skeletter af djur, som wanligtvis endast kunna lefwat i warmare länder; 4) att de omkullstörtade eräbstammar, som finnas djupned i jorden, ligga nästan alla med spetsen åt nordost och med rötterna mot sydwest o. s. w. För denna mening tala icke allenast de spår till en ursprunglig kultur som Olof Rudbeck och Bailly trott sig upptäcka i jordens nordligaste trakter, utan äfwen den omständigheten, att isen numera nästan alldeles omgäfwat Island, och derligen sänker sig, alldeles mot fordna förhållandet; ty naturligtvis måste denna orkan uppriswa och undanföra nordens is, hvilken sedermera behöfde tid för att åter samla sig. Men i alla fall blir dock denna händelse blott en artig och sinnrik gissning, hvilken af åtskilliga omständigheter winner sannolikhet, men är alldeles icke något historiskt faktum, som i häfderna, såsom sådant, kan få rum. Arminstone måste det stöta att se Hr Br. med all möjlig tillförlighet berätta denna händelse, som om han sjelf af densamma varit åsyna wittne.

Efter detta börjar en beskrifning om Wåters, Djurs och Menniskors uppkomst, i enlighet med Moses' berättelse om en omesdelbar Skapelse af intet. Här skiljer han sig således fullkomligen från Treschow, som an-

tager, liksom Naarimenes, Egyptierna, Chit-
leserne och Maillet, att menniskorna urs-
prungligen varit en fisk, art eller watten-
djurs slägt, derefter öfvergått till ett amphibi-
um, och sålunda alla grader igenom till
des de, som nu, komma att gå på två
ben. — Och då man, såsom Hr Dr., låter
menniskan framkrypa ur fogarna på fyra
fötter, wifande ossen och utan talförmåga samt
utan begrepp om de enklaste saker, förfar
man verkligen consequentast att gå ett steg
längre och låta släget börja som fisk eller
groda i wattenet. Ty det är gifwet, antar
man ett dylikt allmänt wildhetsillstånd, kan
man ej annat än finna den tanken rimlig, att
menniskorna kanske till och med som swampar
uppväxt ur jorden; swärare blir wäl att för-
klara huru en så beskaffad warelse komma till
de underbara förmodigheter den besitter. Men
helt annat blir förhållandet om man, enligt
alla traditioner, alla historiska spår och spe-
kulationens försäkringar, antager att menni-
skan engång stått gudomen närmare, och att
frdet till des bildning, des förwånande ut-
veckling är en reminiscens af detta fordnade lyk-
liga tillstånd, hwilket gått förloradt genom
ett syndafall, om hwilket Hr Dr. icke näm-
ner ett ord. Men naturligtwis kunde han
ej göra det efter sina åstgter af saken; ty hu-
ru skulle den kunna synda, som ursprungli-
gen knapt war ett djur?

Wid berättelserna om dessa mennisko-
djurs första uppfinningar, hwilka alla familie-
gen härledas från fruktan för åstväder, sid.
38, wisja wi icke längre uppehålla oss. Wär
auctor ger dem alla någon högst tillfällig
genesis, i likhet med Wildes bekanta notis
om upptäckten af John Kopparsgrufwa genom
en Örtabock. Endast här och der skall Nec.
tillåta sig några anmärkingar. De gamles

plog beskrifwes t. ex. sid. 51, nog enkelt,
då han säger, att den först war en enda
stock, men att den sedermera hopsattes af
två trädstycken. Enligt Hesiodos bestod den
af trene stycken; plogstyret war af osm,
plogtungan af ek och plogsfjerten eller bissen
af jernek. — Underligt har det förefallit Nec.
att se Evangelisten Lukas' berättelse Cap. VI.
v. 7. ansåras såsom bewis på att Judarne,
ännu wid Christi tid, äto såden rå. Ty ännu
i dag hånder det wisserligen, att de som
wandra genom halfinogen såd, äta de ut-
gnuggade kornen. — I beskrifningen öfwer
de äldsta mal-inrättningarna, sid. 63, förs-
bigås alldeles det gamla Grekiska bruket att
störa sönder kornen i en mortel, hwilket,
enligt Hesiodos, skulle göras tre fot lång
och stöten tre alnar. Märkwärdigt är det
deremot att se, sid. 65, charlatanen Heines
lofwade perpetuum mobile till qwarn, här
omtalad. — Att Israeliterna lärt af Egypti-
erna att bränna tegel, är mer än förmodan
(sid. 75); det bewises icke allenast af Moses'
berättelse, att de i Gosen boende Israeliter
brukades till detta dem swära arbete, utan
äfwen deraf att de så gamle, i hyringerna
förwarade *στέλι*, af hwilka Clemens A-
lexandrinus ännu såg 42, word, med skrift
försedda skifwor af beänd lera; krukmakars
arbete. — Sid. 88 göres den egna anmärk-
ningen, att „wärt Swenska war ingalunda
menniskornas äldsta och första språk.“ Men
wid bestämmandet af det äldsta, som ännu
leswet i några skriftliga lemningar, uppgif-
wes Hebraiskan. Denna uppgift torde wara
swär att bewisa. Indianeens sanskrit, af
hwilket wi hafwa flera dyrbara lemningar,
är utan twifwel lika så gammalt som He-
braiskan, och äfwen af den urgamla Egypti-
skan hafwa wi numera, efter Paléns stora

upptäckt, erhållit skriftligt monument. — Sid. 93 uppställer Förf. en regel, i afseende på språket, som sål undantag: „Ett bergigt land gaf genast echo af de talandes toner; bergsboerne wande sig därför att tala kort, hastigt, abrupt.“ Men Swenskarne, som bebo ett bergigt land, tala wida långsammare och betjena sig af längre ordformer, än de i dalar och slätter uppsödda Danskarne. Så t. ex. säga de förra honom, licet, herrskare, nödgad o. s. w.; de senare åter ham, lidt, herker, nödt. Och att slårboen skall tala fortare, är naturligt, ty bergboen har alltid, i betydlig grad, i sina ord upptagit språkens fasta, manliga element, consonanterna, hvilka fördröja uttalet, då åter slårboens ord öfversödda af vokaler; och att man hastigare kan uttala diebläck, än dgonbläck t. ex., följer af sig sjelft. Ingen Swensk ärmingslärare äfwen medgifwa, att „Danstän hör till Europas mest wälljudande språk.“ Hr Br. sätter den till och med i bredd med Italienskan. Denna ära torde wäl Spaniskan och Portugisiskan ärmingslärare gebrä henne skridig, och om ej Swenskan har äfwen ett renare och skönare ljud, må de sakkunnige dömma; t. ex. efter följande prof:

„Hver Daar, naar Taagerne flygte hen,
Da födes det lille Børn Jesus igien.
Den Engel i Luft, i Lund, i Elv,
Det er vor Frelser! Det er Ham selv,
Dersfor Naturen saa huldt og sköndt
Sig fryder og klæder i Haabets grönt.“

Desa verser heta på Swenska:

„Dwar wår, då töcknen fly härifrån,
Då födes Jesus, Marias Son.
Den Engel i luft, i lund, i elf,
Det är wår Frelssare, är han sjelf!“

Och därför Naturen så huld och skön
Sig fröjdar och kläder i hoppet grönt.“

Förf:s, sid. 111, uppställda definition på republik, der detta namn endast tillägges demokratiska stater, är nog inkränkt. Venedig t. ex. i forna dar, war wist en republik, fast des regeringssform war strängt aristokratisk.

Från sid. 115:218 handlas om Egypten, men man får ej stort mera weta, än att der i landet dyrkades oren Apis, att Nilen der öfversvämmande, att der finnas Obelisker, Pyramider och ett stort, kalladt Labyrinthen (hvarsför omtalas icke äfwen Nymandyas' ring?) och hela Egyptiska historien slutas med Psammetichos. — Då Förf. berättar, sid. 151, att ingen Jude (Israelit) tordes uttala det heliga ordet quadrilitterum såsom Jehovah (ett ursprungligt Egyptiskt ord: Jaho, som betyder den ewigt warande), hade varit artigt om man tillagt underrättelsen huru de då läste det. Såsom bekant är, läste de det såsom Adonai. — Swilket ställe i Skriften styrker att, som det, sid. 153, förmåles, Joseph „brukade sina bröder såsom uppafare åt sig?“ — Håller man den underrättelse, som sid. 194 meddelas om compassen, att „den wisar alltid åt norr,“ tillsammans med den, som sid. 6 uppgifwes, att den „i den norra hälften af jordklotet alltid wisar med en spets åt norr, och i den södra alltid åt söder,“ så uppkommer en påtaglig motsägelse. Den senare uppgiften torde äfwen wara något förhastad. — Som bekant, är ordet Dareios, eller, som det rättast heter, Darà, icke ett namn utan en titel, swarande mot wårt konung, och därför om Perserne sjelfwa kallade sit mynt Dareiker, som det, sid. 201, berättas,

så bevisar det icke att den Persiske regent,
 som Grekerne vanligtvis kalla Darioz, eller
 Gustasp, först låt präglä sin bild på
 myntet, utan blott att konungarne vanligt-
 vis gjorde det. — Att Swenskarne redan
 år 1000 började präglä mynt, enligt en
 uppgift å s. s., fordrar ännu bewis. — Sid.
 236, börjas en Allmän öfversigt af de
 riket, som hafwa beherrskat en ansen-
 lig del af jorden; men i denna öfversigt
 saknas, ända till namnet, Dschingiskans sto-
 ra, förfärliga Mogolstat. — Hvem har sagt,
 som det sid. 270 förmlöses, att Darius Hy-
 staspis efterträdde Cyrns? Enligt de vanliga
 underrättelserna, följdes Cyrus i regeringen
 af Kambyzes. Men då wi numera ur Pers-
 iska källor kunna hämta underrättelser om
 de Persiska regenternes råta namn, kan
 Nec. ej begripa hvarför man ännu bibehåller
 de Grekiska våta benämningarna. Så
 här uppgifwer Hun-debescht XXXIV, i
 Zend-Avesta, de senare Persiska regenterna:
 Ke K h o s r o (Kyros). — Ke L o h r a s p
 (Kambyzes). — G u s t a s p (Hystaspis). —
 B a h m a n. — H o m ä. — T s c h e h r c h a z a d
 (Xerxes). — D a r ä D a r h a n (Darioz Ko-
 domannos). — S e l a n d e r (Makedoniern
 Alexandros). — D u h m i. Efter denne in-
 togs landet af Aerschakiderne (Aerschak är oc-
 så egentligen en titel, betydande ur-Schak,
 Stor-Förste), hvilka åter föllo för Sassani-
 derne. — Af denna öfversigt finner man ej
 blott att en stor mängd af de Persiske regen-
 ter som Grekerne uppgifwit, icke måtte varit
 annat än Satraper, hvarigenom hela Pers-
 iska historien blir wida redigare, utan äfwen
 att Tschehrchazad eller Xerxes, icke, enligt
 vanliga föreställningen, war Gustaspis efter-
 trädare. — Wid de så högst ofullständiga och
 torftiga underrättelserna om Athen och Spar-

ta, sid. 290:321, wore ganska mycket att
 erinra. Nec. will dock nåja sig med ett, i
 afsiende på hwad sid. 309 berättas om an-
 ledningen till Peloponesiska krigets utbrott,
 den närmaste orsaken dertill wore, att någre
 Megarensiske ynglingar bortröfwat ett par
 flickor ur Aspasiäs Hård-skola, och till straff
 härfor låt Perikles, öfvertalad af Aspasia,
 hårdt misshandla Megarenserne. Som be-
 kant är, sökar Aristophanes ofta, i sina pa-
 triotiska Komedier, på denna omständighet.
 Men det sagda torde wara nog för att cha-
 rakterisera innehållet af denna Läsebok.

Hwad stilen angår, är den ren och fri
 för all krystad rhetoric, men deremot äfwen
 utan all kraft och liflighet, och de inkrödda
 moraliska betraktelserna af en ganska släpande
 och skundom litet ensaldig tråkighet, t. ex.
 följande sid. 209: „Nack, låra barn! gifwe
 Gud, att hwad jag sade eder, icke wore sant,
 utan blott en wälment öfwerdrifning, för att
 afsträcka eder från dessa omenliga, barbar-
 iska änkensätt: men, thy wär! är allt boka-
 stastigen sant. På det egennyttan skall till-
 fredsställas, på det rostlystnaden måtte kunna
 hoppa guldstycken på hwarandra; göra männis-
 skor sina medmänniskor till slawar, köpa de
 människor som bokkap, packa de människor
 såsom waror på hwarandra. Detta är fasans-
 fullt, och är dock bokstastigen sant“ m. m.
 Och detta förhållande må icke skrivas på
 öfversättarens räkning, som otwifwelaktigt
 troget har återgifwit urskriftens sanne cha-
 rakter, ehuru man wiserligen råkar på flera
 onybliga ställen och osvenska ord och talesätt.
 T. ex. sid. 45: „Forsulla lefnadsfär.“ —
 Sid. 48: „Grekerne och Romerne kalla gu-
 dar dess (åkerbrukets) uppfinnare — de förra
 Ceres (är detta en gud? eller ett Grekiskt
 namn?), de senare Saturnus.“ — Sid. 83:

„de hafwa redan i äldsta tider, långt öfwer ett tusende år före Christi födelse, mera än tre tusende år före vår tid.“ Några wi då mera än tvåtusend år efter Christi födelse? — Sid. 144: „Wiserligen är denna dyrkan icke förnuftig samt menniskan öwärdig.“ — Sid. 299: „i synnerhet i de 28 Konungarnes Wäldsherrar.“ Likom Sparta styrdes af 28 konungar. — Sid. 325: „närgranne.“ o. s. w. — Anmärkas må äfwen, att det förefaller underligt se wisa Grekiska namn anförda med deras genuina grekiska uttjuningar, t. ex. Homeros, andra åter latiniserade och barbariserade, såsom Kleus, Pykurgus o. s. w. — Slutligen kunde den redan icke obetydliga tryckfels-listan, wid höstens slut, ganska betydigen förklaras.

Benvenuto Cellini's Beswad, ifrån Italieniskan af G. B. H. Öfversättning. Tredje Boken. Strengnäs 1814. 143 sidb. 8:o.

Äfwen hwad denna del beträffar, återropar sig Nic. fullkomligt hwad han yttrat öfwer den andra, och att öfversättningen också är af lika halt, må till prof anföras följande, sid. 33: „många dukin Herrar och fattiga adelsmän, hwilka han uppryckte på flera tusende dukater.“ — Sid. 51: „Konungen beställer hos vår författare guld statuer i naturlig storlek af silfwer.“ — Sid. 73: „Den andra delen gaf jag en sockel tillika med en gemma.“ — Sid. 88: „några stego fram och föredrog ett mål.“ — Sid. 114:

„Herr Ricardo del Bene's, en florentinsk Borgare och stor köpman, maka.“ — Sid. 134: „Det är dock förunderligt Benvenuto, att Wi, så sticlige Wi än äro, ej wilja inse, at Wi icke genom Er hjälps kunna wisa edra talenter, och at Wi wisa Er stora blott igenom de tillfällen, som wi gifwa Er dertill.“ o. s. w.

Denna del, originalets tredje Bok, utgöres af tio capitel, som omtala För:s berättelse ur fångelser, genom Cardinalens af Ferrara bemedling; hans arbeten för denna Cardinal; hans inbjudning att tråda i den Franska konungens, Frans I:s, tjenst och hans afresa från Rom, genom Siena och Florens. Efter fyra dagars uppehåll i sistnämde stad, begifwer han sig till Ferrara, der Cardinalen lemnar Cellini efter sig, som mellertid arbetar åt Hertigen. Slutligen sänder Cardinalen bud efter honom att skynna sig till Frankrike och han ankommer öfwer Lion till Fontainebleau. Der mottages han nådigt af Konungen, som tager honom med sig på en resa till Dauphiné. Cardinalen af Ferrara erbjuder Cellini ett så ringa gage, att denna i vredesmod reser bort och ämnar företaga en peligrimsfärd åt Jerusalem. Han efterfäres, bringas tillbaka och får af Konungen ett hederligt underhåll, jemte ett hus i Paris, att der inrätta sin werkstad. Der förfärdigar han mångfaldiga arbeten till Konungens fullkomliga nöje, men råkar i onåd hos Mme d'Estampes, Konungens maitresse, som inwecklar honom i många ledsamheter och äfwen i osämja med Wärlarn Fr. Primaticcio di Bologna. Enkelles tid bedrages E. af sin tjenare Paul Maccherani, hwilken ställer sig in hos hans hufuwerska, Catharina. E. hämnar sig deröfwer

på ett eget sätt, och rager en annan flicka till sig, med hvilken han får en dotter. Men då kriget med Kejsar Carl V utbryter, och denne malkas Paris, uppdrager man Cellini att biträda wid befästningen af Paris, men M:me d'Estampes ställer så till, att en Ingenieur från Siena undantränger honom, och uppretar slutligen Konungen så, att han hårdt tilltalar C. Denne, deraf uppbragt, anhåller om att genast få återresa till Italien. Detta nekar Konungen, men G:ds afseer dock på Cardinalens af Ferrara ord.

Då Cellini under sitt vistande i Frankrike utför sina egentligaste Sculpturarbeten, bland andra en Jupiter af silfver, en Nympf i Fontainebleau af brons, o. s. w. och då han vanligen ganska fullständigt beskriwer sina egna arbeten, är det naturligt att denna del för konstfokare och konstfokare skall vara af vida mera intresse än de föregående. Men såsom bewis på, huru många andra intressanta saker och anmärkingar denna autobiographi innehåller, vill Rec. anföra

följande. I Dantes Inferno, Canto VII, rusar Pluto emot de båda wandrarne, utropande:

Pape Satan, Pape Satan aleppe.

För att förklara denna vers hafwa Dantes Commentatorer sökt, fast förgeflives, bistånd både i Hebräiskan och Chaldäiskan, men Cellini gifvar (sid. 89), att dessa ord kunna vara bruten Fransyska. Han omtalar nemligen, att wid den tiden afskömdes alla criminal-mål af en Konungens Civil-Adjutant, hvilken satt på en hög thron, i ett mörkt rydligt rum, och som till hvarje inkommande, i anledning af det buller inträbandet förorsakade, nästan beständigt ropade: paix, paix Satan, allez, paix! Då Dante en gång, i sällskap med Målaren Giotto, warte i Paris, så förmodar Cellini att han wäl kunnat erfara detta bruk, och sedan i sitt stora poem hafwa använt dessa brutna ord. G:spingen kan wäl låta höra sig, och är åtminstone ett sannrikt bewis på Cellinis sanninghet och uppmärksamhet.

S m å r r e S k r i f t e r.

Kriget. Poetisk Målning. Calliopæ Aonium Sacrum. Eshm. 1813. 15 fidd. 8:o.

Detta eimeri, som varit inlemnadt till Swenska Akademien, är, enligt en angifwelse till läsaren, författadt af en s. d. militär, och såljes till underködd för hans swårt blefserade wapenbröder. Det hela är ett chaos af pompösa ord, som icke haft sin like sedan sal. Duggs Sångmö bortlade sin förre lyra. Då den platta opoesiens oansentliga magerhet retar till gäspning, kan man ej undgå att häpnad öfwer den swullnas råderbubblor. Årminstone kan man ej beskyllda G:ds. för bristande kunskap om poetiska tropor och mythologiska bilder; twertom är det hela deraf alldeles harlekinn-

måsig utspökadt. En enda tirad kan som bewisande exempel göra tillfyllest (sid. 3):

„Warde ljus! det wardt, lifwets morgonstjerna,
Eldjders, konstens Drott, wisas aftonsol.
Mörker, hwadan du fläckt ur dårars hjerna,
Willors barbari, spridt från pol till pol?
Dystra magt! hvarsför ej naturen unna
Nattlig hwilohelgd, ro, som sömnen bär?
Hoi! hwi skall du Werlden storm förkunna?
Morpheus! och du slumra tungt gewär?
Ljus! du gudakraft! hbi dig! jordens fagnad!
Eridens högtid tänd, öftrens gyllne char!
Mörkers barbari ware world dig egnad,
Ströbr du willors moln öfwer ljusets dar!

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 33.

Lördagen den 24 September

1814.

R e c e n s i o n e r :

Beskrifning om (på?) Venen och Inelsvor-
na i Menniskans Kropp, med 3:ne illumi-
nerade Plancher. Öfversättning. Örebro
1813. 72 sid. 8:o.

Anatomien är en bland de wettenskaper,
som allt ända intill våra dagar lefwat för
sig sjelf, älskad och odlad endast af få tillgif-
ne wänner, utan att allmänheten wisat sårs
deles hog, att intränga i des hemligheter,
eller någon af des idkare warit nog oförsynt,
att till allmänt åskådande blottställa dem. Er-
farenheten hade äfwen wisat det de båda snas-
rare wunno än förlorade derwid. Wettens-
skapen gick med såkra steg till en förut okänd
grad af fullkomlighet, och Allmänheten war
ej länge i saknad af de förmåner, som af
des resultater kunde erhjudas henne. Men
en wis Dämon, som under massen af popu-
lär gagnelighet, äfwen inom wåre sädernes-
land hemjöder alla kunskapsgrenar, har också
innåstlat sig hos några af denna wettenskaps
idkare, hwilka han loftar och rubbar till

hwarjehanda gnyfel och upptåg. Närwarande
Brochur bär alla tecken af, att wara en pro-
dukt af denna orena ande och karakteriserar
sig fullkomligen som ett anatomiskt taffspeleri.
Allmänheten uppvaktas här med 72 ocrav-
dor och 3:ne colorerade tabeller, hwilka hon
blott behöfwer genomdagna för att se och lära
känna de fördelbaste partier af den inre Men-
niskan, på samma sätt och med samma klar-
het, som när den wandrande Jiraeliten i
sitt förtrollade skåp för hwar och en förbigå-
ende framställer wåra werldsdelar heligaste stä-
der och orter. — Ehuru produkter af denna
beskaffenhet äro under gransknigen af wets-
tenskaplig domstol, och deras författare wank-
gen hysa större fruktan för Polissens än Res-
censentens gibel, skall dock det hos oss owan-
liga i detta föresag påfalla uppmärksamhet
af Wettensskapens upprigtige idkare och en
strång men owäldig granskning deraf, som
wi hoppas, af dem emottagas med deltagande
och bifall. —

Det arbete Rec. således går att undersöka
framträder under formen af öfversättning,
utan att om sin härkomst på något ställe tem-

na den minsta underrättelse. Detta hade och här varit alldeles öfverflödige. Läsaren skall snart igenkänna des germaniska ursprung men derjemte uti Öfversättorn en inhemsk sak brifdr af det slaget, som lånar i löndem och på flera håll. Denne synes likväl, sedan han efter egna öfater användt det tagna, hafwa funnit att han författat det, och fruktande att af ågarne derföre skällas till ansvar tillstår han sit sjelftagna lån, utan att likväl vara i stånd att uppgifwa hvad hvar och en med rätta tillhör. Ut emellertid afigten med denna original-öfversättning varit den, att för det resp. publikum öppna en och annan sida af mennisko-kroppens konst-cabinet, derom hafwa vi i des början en icke tvetydig underrättelse. „Den ädlaste och fullkomligaste bland alla organiska kroppar på vår jord är onekligt Menniskans kropp, och derföre är han och det wärdigaste föremålet för vår uppmärksamma betraktelse och forskning. Närmare kunskap om denna så konstigt inrättade maskin måste för Menniskan vara särdeles intressant och lärorik, men därjemte äfwen högst nyttig. Den är för öfrigt så sammanfatt och består af så många olika delar, att man icke kan öfwerse allt utan att förvirra sig.“ Sanningen af denna blygsamma bekännelse kan Nec. hvad vår Förf. beträffar, fullkomligen intyga; hela afhandlingen, som begynner med strödda underrättelser om benen och broffens fysiska egenheter, deras generation och lif, är en förwirrad blandning af oredige föreställda sanningar och notoriskt falska uppgifter. Vårnens första bildning t. ex. beskrifves sid. 5 på följande sätt: „I början äro benen, äfwen de hårdaste, intet annat än ett mjukt, böjligt, temligen genomskinligt broff, eller de danas snarare i broffet. Bensasten, som

affiljes ur broffhinnan, strömmar, der som ett ben skall bildas till en wig medels punkt, hwarest kengörningspunkten först bildas. Genom nämde sats fortfarande tillströmmande lägger sig sjelfwa benet smånt omkring denna punkt. Des form bestämmer genom det omgifwande broffet och des elasticitet. Sjelfwa benet växer med den öfriga kroppen, eller snarare den senare med det förra, tills det genom den beständigt mer tilltagande hårdheten icke kan emottaga någon ytterligare utwidgning. Detta stånd är likväl endast stönbart. Den bildande kraften, som ursprungligen frambragte benet, fortfar att verka, och uppfyller äfwen hos alldeles fullwäxta personer eller djur de luckor, som genom olycksfall uppkommit, t. ex. wid benbrott eller andra skador, med en verksamhet, som wi måste beundra.“ Det är beaktant, att för hwar och ett blifwande ben, grundformen består af broff, hworuti benets inkrustation begynner från ett eller flera ställen, som kallas puncta ossificationis, för beningspunkter; att de bildande beståndsdelar, som åstadkomma förbeningen uti sjelfwa broffet afsättas ifrån blodet, som ditsädes genom artärerna, liksom till alla andra delar af den lefwande kroppen; att sedan ossifikationen i ett broff begynnt med en eller flera förbeningspunkter, den ifrån dessa fortsättes och utwidgas så länge, tills benet fullkomligen utbildadt, intagit det nu mera förswunna broffets ställe; och slutligen, att den organiskt-chemiska process, hwarigenom benet danas, fortsättes uti dem hela lifstiden, och utgör deras näring, hwilket äfwen bewisas genom läkningen af benbrott och ersättningen af andra tillfälliga skuluster af Ben-substans. Hvad Förf. vidare tillagt, neml. att bensasten affiljes ur broffhinnan, hwilken i så

dant fall wörd ett secretions-organ för benmateria, är längesedan vederlagt och lika falskt, som bilden om dess förändrande till förbeningepunkten är sällsam; men sådana misstag äro mindre betydliga af den, som tror och lärer, att de blifwonde benens form bestämmed af broskens elasticitet, och att sedan benystemet uppnått sin bestämde storlek dess ytterligare utwidgning genom benens tilltagande hårdhet förekommes!!! —

Med samma naiva korthet beskrifwes widare benens progressiva tillväxt i moderlifwet och efter födelsen, samt de förändringar som benystemet undergår manbarhetstiden och wid tilltagande ålder. Härunder anmärkas sid. 7. att benen i 15:de eller 20:de året wanligtvis uppnå högsta graden af fullkomlighet och utbildning och sid. 9. lemnas i synnerhet för ålderstegna fruntimmer trösterika underrättelse: „På ålderdomen blifwa benen till och med smalare och således lättare; ders ifrån kommer bedagade personers lätthet, isynnerhet af qwinnolednet, som är så betydlig, att deras kropps styrer på watten.“ På följ. sida ytterar sig Förf. om benens textur eller väfnad, hwilken han kallat deras kärna, att „man endast oegentligen, och på sin höjd hos några barn, kan säga, att de till yttre utseendet tyckas vara formerade af trädor eller blad. Största delen af benen är porös eller nåtformig. Scarpe fann detta till och med i den fastaste och tätaste eller lifsom stenaktiga delen af benen.“ — Huru se de ut de barn eller lättare foster, hwilkas hjesben i synnerhet under en tidigare period till yttre utseendet ej wisa sig trädiga? Nec. tror att de ej finnas. Scarpa (icke Scarpe) fann benen ej blott porösa och nåtformiga, detta hafwa alla anatomer sunnit, men han fann ej något tecken till den förut allmänt antagna fir

brösa byggnaden uti dem: han rättade det förra begreppet om benfiber.

Wid 17 sid. der beskrifningen på benen begynner, finnes häftad en tabell, som prälar med 2:ne figurer, föreställande skelettet från framre och bakre sidan. Man skulle i anledning häraf förmoda, att till lärnad för nybegynnaren, hwart och ett ben som beskrifwes, blifwit på figurerna tecknad med åtminstone en motsvarande nummer, men sådant ser man alldeles icke. Ät med sitt verk wära gagnelig för någon, synes ej hafwa ingått i Förf:s plan. Men dessa figurer äro derför icke utan sin nytta; så ofullkomliga de för kännarens förstående öga än må synas, så de likwäl der som hämnande anklagare, och wisa synbarligen, att grawden närmare än Förf. följt naturen, och i noggrannhet wida öfwerträffat honom. För att rättfärdiga detta omdöme, får Nec. endast anmärka, att, ehuru Förf., sedan han på sitt sätt beskrifwit hufwudskälsbenen, sidan 36 uppger antalet af dem med tänderna insberäknade till 59, „eller, om pannbenen är räddade“ till „60 ben,“ uti hans beskrifning likwäl icke, efter nogaste beräkning, förekomma flere än 54. Om ibland dem, som äro förbigångne, några, såsom mera djupt ligande, kunnat undfalla en mindre sorgfällig uppmärksamhet, hade Förf. dock endast behöft ett dyonkast på 2 fig. af sin tabell, för att icke glömma Nackbenet, som der finnes och måste finnas tydligen afbildadt. Då widare detta, med de öfrige 5, neml. Gombenen, Muskelbenen och Mjogbenet, hwilka äfwen helt och hållet saknas, adderas till Förf:s 54, blir summan 60, utan att antaga 2:ne pannben, hwilket ingen, så widt Nec. kan erinra sig, sedut sunnit nödwändigt. Förf:s sätt, att beskrifwa är eget; beskrifningen på

Silbenet må tjena till prof derpå: sid. 20. "Silbenet, det finaste i hufvudet, uppfyller pannbenets lucka i hufvudskålen, bidrager till ängongroparnes bildning och är öfverdraget med öfversta delen af lukthinnan." Vid uppräknandet af Labyrinthens inre delar nämnes endast öfre och nedre hvalfgången; den yttre (canal. semicir. exter.) wet Hörf. icke utaf; eller ansåg han det, efter den är minst, för öfverflödigt att nämna den?

Afhandlingen om Tanderna rör sig större sörghälsighet, men äfwen här igenkännes Hörf. med lärhet. Sid. 23. "En genomfågad porlerad tand" här talas om benämnet, substantia ossea, "wisar flera skimrande tvärsfrimmor och genomskinliga och ogenomskinliga trådar." Fibrernes riktning går ej på tvären utan efter tandens längd i bensubstansen, hvilken äfwen derigenom skiljes från emaljen, hvars fibrer hafwa en motsatt riktning eller till tandens medelpunkt. — Hornämnet (subst. cornea) omtalas alldeles icke. Wet Hörf. må hända att en stor Anatom S. Th. Sommering anser det samma för en själlig produkt och derför trott sig berättigad att helt och hållet uteläta den? Nec. har alltid funnit denna substans hos äldre personer och med J. F. Blumenbach, att den är väsentligen nödvändig fring tandernas rötter och rospisar, för att förekomma deras annars lätt möjliga hopväring med tandcellulen. Om Emaljen yttrar sig Hörf. sid. 22. "Den är oet alldeles känslöds, hwar, om man lätt kan öfvertygga sig, då man skurar sina egna tänder." Nec. twiflar på, att Hörf. gjore detta experiment; ty i sådant fall skulle han nödvändigt vara öfvertygad om motsatsen. För öfrigt är det allmänt bekant, att den organiska känsligheten i tänderna genom bruket af syror till den grad

förhöjes, att de en lång tid efteråt äro ämna, och icke utan plågsam känsla kunna widröras. Men Hörf. synes ej hafwa något begrepp om organisk sensibilitet, ty äfwen om de öfriga benen heter det sid. 12, att "de kunna utan minsta känsla skafwas, borras eller genomfågas." Skall det då nödvändigt sevida eller klia för än någon sensation är möjlig? Sid. 27. "Begynnelserna af de tillkommande oreltänderna (här beskrifwes tändernas första bildning) smälta snart till samman, m. m." Tandkärnorna, nuclei I. calyces dentium, sammansmälta icke; de komma under sin tillväxt, och under det de, hwar och en från sin sida, bidraga att öfverkläda mergsubstansen och att formera en del af tanden, endast i contact med hwarandra, utan att hela lifstiden igenom gro ihop; de sammanhållas, så länge tanden ännu är utan rot, endast af emaljen, och falla ifrån hwarandra, om denna genom upplösning i mineraliska syror söslödes. Sedan tanden fått rötter, sammanhållas de stycken, hvaraf kronan består, också igenom dem; ty roten hör till alla stycken af kronan, och är en förlängning af dem alla.

Denna intressanta upptäckt, som äfwen förklarar hvarför tänderna hos wiså fullväxta menniskor så lätt sönderfalla i stycken, gjordes tillfälligtvis af Prof. Rudolphi i Greifswald omkring år 1800; den kan sällskteligen ej vara känd af vår författare! —

Beskrifningarna på Strammens ben äro ej lyckligare. Sid. 40. förbenet är med höftbenen förbundet "på samma sätt, som wid öfre ändan med den sista ländkotan och wid den undre med första rumplångebenet." Sid 45. "Ett brostband häftar dem" neml. höftbenen, "tillsammans med hwarandra och med det mellan dem infälade förbenet; en

liten led förenar dem med lårbenen." Denna tilläggade led, neml. höftleden, är den största i människokroppen, och korsbenets symphys med sista ländkotan är en helt annan formning än synchondrosis sacroiliaca. Sid. 46. Nyckelbenen "sammanhänga med första resbenet genom band." Nyckelbenen sammanhänga ej med första resbenet: de sammanfogas med bröstbensskåftet i en fri ledgång. Men mer än nog, för att visa uselheten af denna Osteologie! Lätom oss nu se, huru Jörf. wid beskrifningen på inelsvorne tar sig fram.

Efter en kort inledning, hvaruti "in- elsvor i den djuriska kroppen kallas de verktyg, af hvilka de förrättningar bero," och hvarit det vidare heter, att kunskapen om dem "icke allenast derför är nyttigt, att den leder oss till beundran för vår Skapare, utan äfven af det skälet, emedan vi, då deras struktur och inrättning är oss bekant, så mycket snarare kunna undvika åfkilligt, som kunde vara skadligt för dessa så dyrbara och viktiga delar;" hänvisas Läsaren genast till figurerna, som föra till anselet "gifva en åskådlig föreställning om den egentliga bålen eller stammen af människans kropp, huru han visar sig då han är öpnad uppifrån nedåt." Dessa figurer utmärka sig från de förenämnda derigenom, att särskilda delar äro betecknade med nummer, som tillkännagifva deras läge. Detta var så mycket nödvändigare, som det visserligen aldrig hade kunnat falla någon in, att söka upp skåldbrostet, det s. k. Adams äpple, och den skåldformiga körteln in på bröstet, eller en del af den venstra njuren bakom magen, eller pancreas ofvanom magens mindre curvatur, med flera sällsamer, hvilka här träffas åskådligt föreställda. — Jfr. tabellerna, isynnerhet den tredje.

Men äfven dessa figurer äga med alla sina felaktigheter, ett afgjordt företräde framför de dem åskådande beskrifningar, från hvilka Läsaren torde ånsja sig med följande utdrag: Sid. 53. "Bröstkörteln, som är betäckt med mycket fett och en bland de största af de sammansatta körtelarna. Den innehåller en mjölkaktig på gult färande saft, som sannolikt tjänar till den egentliga mjölkfastens utspädning". — Det är hvar och en beämnare i Anatomien bekant, att denna körtel som hos foster är af betydlig storlek, med tilltagande är småningom förminskad, så att man hos en fullväxt sällan träffar mer än smärre lemnningar efter den samma, och ganska ofta alldeles icke annat än fett. Dess ännu okända funktion hos fostret måste således helt och hållet upphöra hos den fullväxte människan. Hjertsäcken omkläder hjertat löst, "på det det dels måtte bibehållas i det erforderliga läget, dels genom en utur denna säcks pulsådor utdunstande och af blodådrorna på hjertats yttre yta insugen saft måtte näras och förvaras emot guidning och saftväxande." — Viktiga upptäckter i Physiologien! Men är det ej för hjertats egna rörelse och verkningsfäkt, som denna tynglighet i hjertsäcken var nödvändig? — Om hjertat, näras af den vätska som finnes i hjertsäcken hvar till har det egna artärer? — Om verna uppsupa det öfverflödiga af vätskan i hjertsäcken, hvar till tjena de sugådror? Jörf. är likväl åminstone här consequent: ty han känner (sid. 65.) endast två slags ådror i Människokroppen, neml. artärer och vener. Sid. 57. "Hungerens tillfredsställelse består således deruti, att den intagna födan utvidgar magväggarna från hvarandra, suctar dem, och mildrar magfastens skärpa." — Om det för att stilla hungeren är nog, att ma-

gens väggar aflägnas från hvarandra och magstans skärpa mildras, torde några glas watten snarare än något annat åstadkomma denna werkan. — Men för att ej uttrötta sina läsare, will Rec. endast tillägga följ. upplysningar. Förf. kallar sid. 54. Melanarädet "en hwäfsd, muskulös och senig hud" Han placerar (sid. 59) foramen ovale, i hjertats flisewägg, hwilken han onser för den samma med septum atrionem; hjertats basis söker han (sid. 58) "i trakten af 8:de ryggkotan," och läser spetsen hänga ändå längre ner. Earmläret, en förlängning af bukinnan, läser han (sid. 62.) om gifwas med fett, men saknar det på det lif, der utbildningen är tagen o. s. w.

Som Öfversättare wisar sig Förf. på flera ställen så naturlig, att man ej kan misstaga sig om det språk, hwarutur han hämtat. Alnbenen gifwas sid. 47. med Nembogeben, och de mindre Armpiporna kallat rått och slätt: die Speichen. Förf. skrifer fast i stället för wärsta, sid. 53. och mellanhandsben i stället för handlofsben, sid. 48. der han äfwen på lårbenen "ätskißer Hufvudet, halsen, rullknölarne, kropsben och ledknopparne eller fotknölarne."

Här afbryter Rec. sin redowisning, öfwerlygghet, att de profbitar som han anfört, i alla afseenden karakterisera denna beskrifning. Han har under affskrifningen af detta subleri mer än engång funnit sig förslitad till wetenskapernas gråa åldrar; mer än engång har han erinrat sig de Egyptiske paraschifterne, hwilkas göromål det war, att på ett af den heliga skrifworn på wänstra sidan betecknade ställe, och förmodligen "uppskrän med en stenknif öppna de afidnes kroppor, som skulle balsamera. De woro allmänt brukade, och måste, efter fördrädd sekition med

första skynsamhet förfoga sig undan för det uppretade folket, som med stenar förföljde dem. Om en pythagoreisk själawandring är möjlig, så är det säker, att anden af en sådan flyttat in i vår författare; så ytterst okunnig är denne, och så brott om har han.

Qwinno: Könets Historia, af C. Meiners. Öfversättning. Tredje Delen. Strängnäs, 1814. 352 sid. 8:o.

I anledning af Meiners så kallade *Meinertidens Historia* (N:o 43, 1813), har Rec. redan sökt såsta läsarens uppmärksamhet på det flarswiga och halitlösa compilerandet som karakteriserar denne författare. Närwarande arbete har äfwen samma fel och samma förtjenster. De som önska sig materiell eller till en sedemätning öfwer de så otroligt depraverade och i de mest djuriska utswäfningsar löblade Franska hofwen under Ludwиг XIV, Prinsen Regenten och Ludwиг XV, hafwa i denna bok ett temmeligen fullständigt repertorium af uppgifter. Men den som söker en fullständig teckning af Qwinnoernas förhållanden öfwer hela Europa, eller öfwer de märkwärdigaste individuer bland den, under denna tidpunkt, den söker förgäfwes i en bok der de nordiska Staterna nämnas blott högst flyktigt och i förbigående och der man icke träffar ett enda ord om Drottning Christina, om Corfiz Uleselds fru, enligt Bayle, det wäpnersta mönster för sitt kön, om Aurora Königsmark, om Peter I:s gemäl Cocharina, m. fl. Detta är således Qwinnokönets negativa Historia. Wera bedragen är dock den som öppnar denna bok i wäntan att fin-

na en blott ej underwisande, utan äfwen för-
nåjande läsning, ty i stället träffar han en
mångd osammanhängande, om hwarandra ka-
stade anekdoter, föredragna i en tung, ore-
dig, rå och plump stil. Nec. will med nå-
gra exempel bewisa sitt påstående. Sid. 12.
"Båda könen kommo i Spanien mycket tidli-
gare till manbarhet, än ibland andra Euro-
peiska folkslag; och dersöre stredde i Spanien
hward som ännu alltid sker i Orienten: att
gobar, som till år, förstånd och kunskaper
woro barn, gifte sig med ännu yngre flickor.
Wid Brantomes tid fordrade män i Spanis
en ägonsefliga bewis på en obständad kysk-
het, och tecknen af densamma wisades på das
gen efter bröllopet offentliggen genom fenstret."
Sid. 29. "Lockliga älskare kysse ej sina fäs-
na. Spanierernas största careß bestod dera-
uti, att de med händerna omsatrade och ömt-
tryckte sina älskarinnors armar; äfwen som
det war ett af de största galanterier, att fö-
ra en nåsduk till munnen, ögonen och hjer-
tat. Hwem kan, i följe af hward jag hittills
sagt andra att weneriska sjukdomen i Spanis
en war utspridd ibland alla stånd, åldrar och
kön." — Sid. 107. "Äfwen de, som i
Balzac's och Voitures bref sunno sinhet i
tankar och sin qwickhet, tillstodo att desamma
dock saknade sanna känslor. Sanna känslor,
såger de la Bruyere, hafwa först efter desä
författarens tid begynt herrska, och härleda
sig endast och allenast från damerna. Det
wackra könet går i detta skrifsätt (sanna
känslor?!?) mycket längre än wi." — Sid.
112, 114. "Om man förut i vår werlds-
del ej känt något galanteri, tyckes det lif-
wäl hafwa bordt uppkomma wid Ludwig
XIV:s Hof. Äfwen berömde samtida och
efterkommande Ludwig XIV såsom mänster
och lärare, och hans Hof såsom hemwis eller

schola för det fina galanteriet. Enligt en all-
män sägen lärde Konungen sig galanteriet wid
sin moders Hof, hos Grefvinnan af Solis-
sons, den första som intog hans lärtörda och
osförderwade hjerta; Och detta galanteri för-
ädlade han genom den wärdighet och det ma-
jestät, som omgaf hans person och alla hans
handlingar. Om Ludwig XIV iakttog det
gamla Ridderliga galanteriet, så war det
blott en kort tid. I det hela betraktadt,
war han en af de minst galanta Konungar,
och hans Hof ett af de minst galanta Frans-
ska Hof i sextonde och sjuttonde århundra-
derna. Ludwig XIV iakttog höflighet emot
hwar och en och således äfwen mot fruntim-
ren. Hans höflighet war så stor; att han ej
red eller gick förbi någon dam, till och med
ej någon kammarfru eller kammarjungfru, u-
tan att taga af sig hatten. Han sade ingen
menniska något hårdt och förtande, fastmer
sade han ofta artigheter så åt männer, som
åt fruntimmer. Under loppet af sina kärleks-
äfwentur gjorde han mycket, som en rätt och
dygd-älskande Konung ej skolat gjort: för
sina måtreser skul äfwerträdde han män-
gengång allmänna anständighetens lagar;
men högst sällan glömdde han, hward han
war sin wärdighet och sitt majestät skyl-
dig, och just detta höga begrepp, som han
hade om sin Kungliga wärdighet, förenadt
med en naturlig torrhet, war hufwudorsä-
ken, hwarföre hans galanteri ej liknade
Frans I:s och Henric IV:s, oakade han mer
förjente namn af en tjenstaktig kärlekslös än
båda desä hans företrädare" o. s. w. På
detta sätt motfägrer alltid den efterföljande ras-
den, i Hr Weiners skrifter, hward han upp-
giswit i den föregående. Du några exem-
pel på den obegripliga råa plumphet som rå-
der i denna bok. Sid. 135, en not: "Tre

fränkna damer, och ibland dessa Fru de Po-
signac, entleverade Turkiska gesandens sou,
och höllo honom två dagar inspärad, samt
försökte, hvad en ung Turk kunde förmå."
— Sid. 220. "Regentens moder sade, att
hennes son nyttjade qvinnorna, liksom ett
hemligt rum, der man blott förrättar sitt
tänjande behof, utan att vidare bry sig om
detsamma." — S. 246. "Hertiginna
lyste hans (Laws) händer, och Enke Hertigin-
nan af Orleans trodde, att om han hade
velat, skulle damerna gerna lyft honom i
r . . . — Vidare, s. s.: "Då Law en dag
gaf audiens, årnade han för ett naturligt be-
hof skull lemna audiensalen. Damerna sat-
te sig deremot, och då han slutligen helt upp-
rättigt förklarade hvad som fattades honom,
ropade de: Monseigneur, si vous n'avez
d'autre besoin que celui de pisser, ne
vous en allez pas; pissez ici, et écoutez
nous!" — Sid. 249. not. "Då Duc de
Bourbon engång öfverlämnade åt henne en
kraftig romanstratton från ständerna i Bour-

gogne gjorde hon en rörelse, liksom hon är
nåde med densamma torfa sig i r . . ." m. fl.

Hvad öfversättningen angår tyckes den
vara säkrare och bättre än den af Medelti-
dens Historia, ehuru Rec. ej derom kan ut-
tra sig bestämt, då han ej haft tillfälle att
lägga den wid sidan af originalet. Så myc-
ket är dock wist, att man här icke stöter på
några uppenbara förryckheter. Af ett par
ställen will Rec. dock sluta att öfversättningen ha-
stigt blifwit fördrädd, t. ex. sid. 249. "I
samma ögonblick som hennes älskare erhöll
premier-ministers beställningen, blefwo alla
de öftriga ministrar hennes betjenter eller se-
creterare." Denna period ger ju uppenbart
en dubbel mening? — Sid. 87. not. "De
damer, som Tabouretterna ej tillkom, hade
tillstånd etc." — Men hvad som är ännu
mera tadelwärdt, är det hastiga trycket,
hvilket ej så mycket utmärker sig genom bok-
stafsmistag som genom uteslutning eller om-
kastning af hela ord och hwaraf nästan hwar-
je sida lemnar exempel.

S m å r r e S k r i f t e r .

Kal wid Fru Doktorinnan Sara Magdale-
na Kiellins, född Wennerman, Begrä-
ning i Carlskoga Kyrka den 4 Juli 1813. Hål-
let af Mag. Pehr Nathanael Helling,
Fältprof och kyrkoherde i Philipstad. Carlstad,
1813. 20 sid. 80.

Detta Kal är ett af de bättre i sitt slag, och
det är redan mycket. Det innehåller en utlägg-

ning af Wisb. B. 5: 16. "De rättfärdiga sko-
la leswo eminnerliga, och Herren är deras lön." —
Sid. 11 widtaga så kallade Personalier som i en
not angifwas vara författade af K. HofPred.
Mag. J. Åsterlund. Till begge dessa minnes-
skrifter fördel kan sägas att de äro författade i
en ledig stil och temligen fria från den osmakliga
ordgranlät som nästan alltid förspörjes i dessa slags
skrifter.

talet, som redan genom verstaten i sig sjelft är på wißt sätt cuperad. Dessutom är slutet af denna stros-öfvergången näml. från Hagne till Gunnar, icke utan otydlighet.

2) Sång för Swenskar, i anledning af Slaget wid Leipzig 1813. Denna Sång är ett af de mest talande bewis på, huru nära all verklig och manlig entusiasm i sina uttryck gränzar in till den poetiska stigningen. Ty närvarande Sång anstår icke någon egentligen poetisk sträng, men genomdras dock af Höf:s eldiga fosterlandskärlek och uttrycker detta stora thema:

„ — Den som will namnet af Swensk wara wård

Skall lugnet för åran försöka.“

3) Skäl (sid. 12). Ett wacker god-tår! för Swea land, Swea Folk och Swea Förste, i kraftigt harmoniska ottave Rime.

4) Nore. I anledning af Freden i Kiel den 14 Januarii 1814. (Sid. 13—19). Man kan kalla detta Skaldestycke en poetisk transparent. Wid ett högridligt tillfälle är det uppstådt, skimrande af ljus, och glänsande färgor, scapperande genom en tillfälligt hänsyftande, qwickt sunnen allegorisk composition, men utan den grundlighet i utförandet, den djuphet i ideen och det sammanhang i motiverna, hwilket alle den djup-tänkande konstnären söker meddela de alster som äro beräknade på mera än ögonblicklig effekt. Den herrskande själsegenheten hos Nores författare, tyckes wara qwickhet, eller förmågan att uppfinna sinrika likheter, och af denna poetiska fernissa (om jag så får kalla det, hwilket ger den poetiska dictionen sin yttre glans), betjenar han sig med en egen skicklighet, skada blott, att det tyckes som om han trodde, att det i ett konstverk alldeles icke mera behöfdes. — Så är, i härwa-

rande stöcke, hwarje strof för sig ganska wacker och har ett eget pikant behög (nästan hwar och en slutas med en epigramatisk point), men det är icke något helt; alla dessa strofer med sina pointier tilljammantagna gifwa icke något totalintryck. Här och der hafwa öfwen språkfel och ogrammatiska wändningar inflytt. Så redan sjelfwa början:

„En skänd kånpe lik, som mot en sköldmö
strider,

— — — — —
Så Nore war wår frid.

I andra strofen byter kånpen Nore om kön och blir en Walkyria. — 5-te str. . . „hwar blef du, broder, af?“ — Höf:s ställe är desutom mindre språkriktigt:

Så länge jorden gör ännu sin dans kring
solen.

Så länge Nordens klippor stå
Och kyla blottande, sitt marmorbröst mot
Nolen,

Så länge Nore, wår förbund bestå, —
der ett skall nedwändigt fordras till meningens och konstruktionens riktighet. Äfwen undrar man, hwad den gamla formen try skall höra till den öfriga moderns granlåten.

5) Den 3 Juni 1814. Skaldens innerliga patriotism har på den stora dag, då den segerrike, från rättwisans lyftade heliga friga återwändande Försten ankommer till hufwustaden, antagit stämna och poetisk rytm. Och denna warma, manligt medborgerliga känsla, som uppfattar och förenar hwarje enskildhet under en allmänt stor princip och ett allmänt mål, som gör öf mätliga att trotsa hwarje personligt lidande för sträfvan der att idealiserandet af en idé, och som derigenom står i så nära förwandskap med religionen, denna har öfwen öfwertonat skaldens subjektivitet, och midt under denna högsjudda

glädje, borttorkar skalden tårarna öfver egna förluster, och glömmar sina enskilda sorger:

„Wäl wae jag präfwad utaf dets logar.
Knappt wäner gräset på min faders graf.
En wän, min wän och hans, i samma dagar
Ett offer föll för samma öddens glaf.
Min moder gråter. — Nej! jag ofia klagar,
Dock tackar jag, Natur! att du mig gaf
Den gyllne lyrans språk och gaf ett hjerta
Som tårar mer än för min smärta.“

„O Fosterland! o höga hjerteminnen,
Som för min själ i glans gå upp och ner!
Hur älskar jag ej er med alla sinnen!
Hur drages ej min hela håg till er!
Prakt, lycka, werldens lof, mitt lif — för
Swiennen,

Jag ej i eder mina Gudar ser.
Mitt land, mitt folk! — då lifwets strängar

brista,
För er, för er den suck, som blir min sista.“
Tonen i denna Fröjdesång är dock icke jemnt
hållen: ofta faller uttrycket ned till det triv-
viala:

— — — de föra
Sin älskade Prins, som en välkommen bårda,
Som deras fröjd knappt tillåter dem wårda
Mellan sig till sina Konungars slott. —

Öållsamma lott! (?)
Prins! äfwen det då tillhörde Ditt namn
Att du gick ur ditt folks i Din konungs
famn.“

Det uttrycket att fröjden ej tillåter dem
wårda är desutom så sökt och konstlad, att
det för läsarns känsla och fantasi nästan icke
får någon betydelse. Och en underlig och
sällsam lott är det wiserligen, att gå ur
sitt folks i sin Konungs famn; och denna
lott tillhörde ett namn? — Än mer profaiska
äro dessa verser, som bilda öfvergången till

de föda betraktelserna öfver Samfundskän-
slan:

„Främling! du mig frågar —
Allt hwad man här wågar
Öör din blick till din förwänings tolf.

Säg hwad du har spott?

Hwad har din undran gjert?

En ädel förste och ett lyckligt folk.“ —

De profaiska uppsatser, som finnas i
detta häfte, äro nästan alla af archaeologiske
innehåll, och derigenom wigtiga och af in-
tresse, ehuru naturligtwis i mer och mindre
grad, allt efter som de med mer eller mins-
dre grundlighet äro utförda.

1) De i Danmark ådagalagde bemö-
danden och widtagne försäkringar till
Antiquitetens uppräckande, wård och be-
behållande, jemförde med Swenskar-
s ärgård wid denna del af Nordens historia.
Berättelse, aflemnad, på Hans Excellen-
ces Stats-Ministrens och Akademi-Kans-
lerens m. m. Herr Grefwe L. v. Enge-
ströms befallning, af N. S. Sjöborg.
(sid. 20—35). Då ändamålet med denna
berättelse war att lifwa nitet för våra häfda
därminnens hägn och omwårdnad, kan den,
i sådan affigt, ej nog berömmas. Hwad man
äier wäfte beklaga, är att den blifwit upps-
tyld med så många uppenbara origrigheter. —
Då författ. will ådagalägga, att Swenskar-
ne, före än Danstörne tänkt på att bewara
de inhemska minnesmärken och framställa de
Nordiska folkens bragder, anför han såsom
bewis dertför, att Olaus Magnus redan år
1555 i Rom utgaf sin Historia de gentibus
septentrionalibus (hwi nämnes ej äfwen den-
nes broder Johannes Magnus?) men har
derwid förgåtit Danstörnes Saxo, som redan
i 12:e seklet upprest en så herrlig historisk

minnesvärd öfver sin nations bragder, (tr. första gången i Paris 1514, och redan 1575 öfversatt af Anders Edresen Wedel; den samma som år 1591 samlade och utgaf hundra stycken gamla romantiska nationalsånger — ett företag hwilket i Danmark sedermera twenne gånger förnyade, först nyligen hos oss blifwit påränt till efterföljd). Öfwen så o: rätt har Hr Sjööborg i sitt påstående (sid. 21), att Swenskarne och namneligen Werelius gjort början med de Isländska Sagornas och Håldernas öfversättning och utgifwande; ty redan 1633 utkom i Köpenhamn Snorre Sturlesons Norske Kongers Chronica, utdat paa Danske, aff Peder Claufson, hwaremot Werelius först 1664 lemnade Göthtriks och Rolfs Saga i allmänhetens händer. — Wid fleret af samma sida anmärkes, att Swenskarne öfwen före än Danfkarne började med Runskrifternas förklaring, och till bestyrkande deraf, anföres att år 1630 började J. Buråus arbeta och sedan i koppar sticka några hundrade Runstenar, af hwilka en del af Henr. Curio utgäfwos 1664. Hade Buråus ej börjat före än 1630 med sina bemöddanden om Runernas förklaring, så äro våra landsmän bragta om äran att dermed hafwa gjort början, ty år 1625 (andra upplagan är af 1643) utgaf Wormius första upplagan af sina Faltii Davici, eller förklaring öfwer den så kallade Runestafwen. Men Buråus hade icke allenast år 1599, utgifwit sin Runokäntslones Lärospon, och 1608 sin Runa ABCbok, utan öfwen 1624 sina Monumenta Helsingica a Thorone in Angedal ante aliquot centurias annorum posita, att förtiga hans Monumenta Sueonum & Gothorum in patria, som utkommo från P. Selows tryckpress i Stockholm, utan årtal, åtsjöjde af 48 träsnitt. — Drigt

ligt angifwer Hr. Öfwen, sid. 22, att Wormii Litteratura Runica och RunLexicon utkommo 1651. Hwad det förra werket angår, hwars sanna titel är Danica litteratura antiquissima; så är det dess andra upplaga, som år tryckt 1651 i Köpenhamn af Melch. Martzjan. Första upplagan har intet utfatt tryckningsår. Wormii Specimen Lexici Runici är åter tryckt af samma Martzjan 1640. — Sid. 23, omtalas att „Wår Store Gustaf II Adolph inrättade 1630 ett litet Archæologiskt sällskap, bestående af Riksantiquarierne Werelius, Hadorph och Buråus“ etc. Man må billigtwis undra öfwer, att Werelius och Hadorph redan år 1630 hunnit bli så bekante, att de kunnat antagas till ledamöter af ett Kongligt Sällskap och desutom utnämnde till Riksantiquarier; då Werelius först 1634 blef Student och Hadorph först 1630 såg dagsljuset. — Om denne Hadorph heter det vidare, s. 24, „att våra Provinslagar blefwo af honom utgifne. I hellswo werket utgaf Hadorph (och det lika slurfwigt som han utgaf Rimkrönikan och Alexandri Magni Historia m. m.) icke andra provinslagar än Dalslagen, Götlandslagen, Wisby StadsRåte och ViårksRåten, hwaremot Öddermannas och Westmannalagen utgafs af El. Åkerman, liksom Westgöthalagen af den store Stjernshjelm, hwars mångfaldiga förtjenster om nordiska fornsforskningen, i denna afhandling, icke med ett enda ord omnämnas. — Mindre egentligt angifwes lifaledes sid. 27, N. N. Broeman hafwa warit Kongl. Bibliothekarie, emedan han aldrig beklädde denna ställa. I hellswo werket war han Årbejor i Antiquitetens Archivum. Sluteligen bör det sårefalla befunnerligt att i en uppsats, ämnad att teckna fornsforskningens öden i Sverige,

icke omtalas AntiquitetsCollegii upphäfwande år 1778. Till sådana mått och steg hade Hr Prof. Sjögberg i Danmark icke kunnat träffa en förebild.

2) Anmärkningar rörande Göranssons Vautil (sid. 36-42). Först lemnas en kort öfversigt af Nianissa litteraturens bearbetning inom vårt fädernesland, i hvilken dock man äfwen saknar namnet Johannes Magnus. Sant är wäl, att han om denna litteratur icke har annan förtjenst än den, att hafwa meddelat Runa-alphabetet, med latinsk förklaring, men med betraktande af den tid, i hvilken denne olyckliga Erkebiskopp lefde, torde man finna denna åtgärd icke wara så obetydlig, om man än ej med Erichsen skulle wissa påstå, att wi dessförutan icke skulle hafwa kunnat läsa Runor. — I framställningen af Runa förtjenster äro äfwen åtskilliga af hans viktigare arbeten förbigångna, i synnerhet saknar man ozerna alla underrättelser om hans, fast ännu blott i handskrift, befäretliga Runaräff eller Runakänslor. — Efter detta uppträder Förf. med segrande och sträng grundlighet de mångfaldiga felaktigheterna, som utmärka den oredige Göranssons arbete, och framställer wigten af att så en ny förbättrad upplaga af Vautil. Då med wår nations närwarande indolens och likföddhet för alla stora literära företag, fruktar att blifwa totalt utarmad genom dylika kostsamma företag, beröfwar hwar och en all häg att wäga något sådant, uppgifwer Förf. ett förslag till detta ondas afhjelpande, som förtjenste behjertas af dem, hvilka derför kunna widtaga kraftiga anstalter. Det heter neml. sid. 42. „Förlogskostnaden skulle jemwäl blifwa rikligen ersatt, om genom Högwärdiga Presterskapets försörg ett exemplar kunde blif-

wa inläst till hwarje kyrka.“ Rec. tycker blott att detta ej borde lemnas till Presterskapets wälbehåg, då Regeringen direkte kunde befälla det. Och denna befallning wore, då frågan är om ett för nationaläran och kulturen viktigt arbete, lika så litet obillig, som den är owanlig. Jordomdags och äfwen i senare tider har denna umwäg med wiså arbeten blifwit widtagen. Men i anledning häraf torde det tillätas Rec. en fråga. Wår oförgätlige Gustaf II Adolph, stor och öfwerträffande i alla sina företag, förordnade att från hwarje Prestebol en tunna Spannemål, under namn af tryckeritunnan skulle utgå till bestridande af kostnader wid wigtiga och gagneliga skrifter utgifwande, och förträffliga arbeten utkomma äfwen genom dessa medel, ända till början af 1770:talet, hwarestefter den icke blifwit använd. Om skyldigheten att bestrida denna afgift, blifwit Presterskapet efterskänkt så önskas weta af hwad skal det ske? Och om den verkeligen ännu utgår, må ju frågas hwartill den blir använd? Ännu mera! den wittre Rådsmannen Wellander gjorde wid sin dödd en donation till befordrande af wigtiga böckers förläggande; men Rec. wetherligt har ingen bok genom dessa medel kommit i dagsljuset. Hwem har förwaltningen af dessa penningar och hwi redowisat ej för deras förwaltande? I sanning, en Swenssk, som nu ser Litteraturens närwarande wanhäfd, skulle tro att detta tillstånd af wettenskaplig apatthi från äldre herrskat öfwer Norden. Och dock hvilka Regenter gjorde mer för sitt lands kultur än Sweriges lysande konungaföljd under det 17:de århundradet?

(Forts. följer.)

Kan det bäst organiserade Underwisingswerk åstadkomma allmän Föreläsning, om Tidens Anda motarbetar den? Föreläsning till en Framställning (?) med afseende på Sverige, och i synnerhet Stockholm, i närvarande tid. Efter anledning af Pave's utaf Ulof Nordhammar. Stockholm 1814. 51 sid. 8:o.

Ett wälment fuskert som ej förräder minsta spår att Förel. rätt wetat hvad han wille. Naturligtwis blir det då äfwen ganska swårt för Dec. att bestämma det, om han ej, som han gerne wille, får antaga att Förel:s enda och egentligaste syfte varit, att offentligent förklara sin aktning och sin tacksamhet för en gammal wördsodswård, men, som ej är sällsynt, af osmånheten nästan förgätn lärare, Rectorn Mag. L. Qwist i Hudikswall (se Dedikationen). Och detta ändamål hedrar så mycket Hr Nordhammars hjerta, att Dec. icke utan bedröfwelse skulle kunna se denna gifning wederslagd. Men hvad hesswa affhandlingen angår, kan Dec. icke urskilja hvad som tillhör den Danske och hvad som tillhör den Swenske Föreläsaren; ty han har icke Pave's Smaaskrifter för jemförelse till hands. Men det är naturligt, att då Hr D. wetat sommanfälda Pave's meningar med sina, måtte han fullkomligen gillat dem, och vara beredd att försvara dem såsom sina egna; ett sådant urskiljande är således icke nödigt, och Dec. bör icke kunna anses handla mot Hr D:s önskan, om han i det följ. betraktar allt såsom ensamt hämtadt ur hans egen hjerna. Wår Auktors hufwudthema är egentligen twifwelsmål mot den förmodan, „att en till fullkomlighet bragt underwising, skulle omskapa tidens Anda“ (sid. 7). Men

då, som Förel. medgifwer, sid. 8, underwisingens ändamål är att „föreläsa“ den som underwises, och då endast det är fullkomligt som uppnår sitt ändamål, hwadan „en till fullkomlighet bragt underwising“ nödwändigtwis måste werkligen föreläsa, och då „Föreläsning“ — enligt orden i. c. — omfattar det som sätter människan i tillstånd att uppfylla sin bestämmeelse: Föreläsning således, i dess högsta bemärkelse, är den fullkomligaste utwecklingen af alla människans förmögenheter, så låter Dec. ej huru det uppåddade postulatet låter sig betwisa. Tiden måste ju rätta sig efter människorna, som lefwä i den, och då de blifwit föreläsa, måste ingen ond anda bland dem kunna herrska. Förel. menar dock att den närvarande tidens anda, under det wi bringa underwisingen till fullkomlighet, nödwändigtwis skall hindra dess föreläsande werkan. Men är då denna tidens anda så farlig? Dec. är långt ifrån att tro den god; men hvad tillhör det oss i så fatta omständigheter att göra? Enligt Dec:s tanke, att gemensamt råda hwarandra händerna till den onda andans bekämpande. Förtroende har dock icke Dec. till den krigare som i stället för att draga sitt swärd, sysselsätter sig med att för sina kamrater afmåla fienden så stark, så mäktig, så ofswerwinnelig. Tysklands senare öden hafwa wisat, att den som för detta språk resdan på förhand är af fienden wunnen, och ty wärr! kan Dec. ej neka, att han i denna skrift finner Tidens Anda hafwa på Hr D. ett större inflytande än som wederbörd. Detta dömmar Dec. icke så mycket af Förel:s sid. 34 gjorda bekännelse, att „han känner wärdet af nöjen, hwilka genom sinna upplifwä själen — han känner deras nödwändigtwis för den instänkta människonaturen — han njuter dem med glädje och icke sällan,“ utan

fastmer deraf att det är Görfs mening att då nöjena „ej mera äro medel utan ändamål; hafwa de kommit i ett förvändt förhållande.“ Alldeles tvärtom! Nec. vill icke omtala, att den som skall roa sig för ett främmande ändamål, att den som skall dansa för att vinna motion, eller att den som nödgas se ett skådespel endast för att öka sin människokännedom, icke må wänta sig att hafwa mycket roligt; ty Görf. kan swara mig, hwem har sagt att det packett skall roa sig? Men hwad som mer behöfwer att behöfwas är, att om man wänjer ynglingen att anse sjelfwa något såsom medel till winnande af ett annat, främmande ändamål, så skall han icke länge dröja att äfwen anse allt annat till och med dygd och religion, såsom blotta medel, och i och med detsamma är det förbi med hans sedlighet. Widare, märkes detta Görfs slafweri under tidens anda af den fordran han uppställer af de allmänna skolorna; sid. 39, att „tillfälle till en allmänt menlig bildning måste de erbjuda,“ hwarmed han, enligt sid. 46, menar den grad af bildning som Lärjungens „tillkommande ställning i werlden kräfwär.“ Ty denna fordran på en half undervisning efter hwars och ens enskilda och betingade behof, har juft varit lösen för den slappa, odugliga tid som förgat att det icke kan finnas någon annan allmänt menlig bildning än den strängt wettenskapliga. Men hwad som mest ådagalägger detta ofwansörsangifna förhållande, är att Görf. så säkert, sid. 29 tager för gifwet att Christendomen skall winna så mycket „genom den förbättrade Catechesen.“ *)

*) Det ståtande i de anförda Bibelpråkens moderniserade diction, är redan anmärkt. Men desputom är denna lärobok full af motsägelser

Äfwen i alla andra fall hollar Hr Nec. andan af den tid mot hvilken han förklarar frig; och man märker det redan af den flyktighet, hwormed han underrättar sig om allt hwad han omtalar. I synnerhet skönjes detta af hwad han ordar om Gymnastiken, mot hvilken han uppfattar mångartade inwändningar. Och detta märkes ej allenast deraf att han äntu, d. 7 Maj 1814, (sålendes resferdedels är sedan gymnastisk inrättning blifwit wid PrimurarBarnhuset widragen och långt efter sedan apparaterna för den allmänna öfningen i gamla Socksjutarhuset blifwit uppställda) icke „kannor så weta annat“ än att „hufvudskaden hiri till (till d. 7 Maj 1814) saknar alla anstalter för ungdomens fysiska bildning“ (s. 10). Ännu mer: Görf. har ej wärdat göra sig riktig reda för eller taga fullständig notis om det ämne, han sig föresatt att undersöka. Han inbillar sig neml. s. 12 att dess syfte är att bilda „Nichelet“, och dess gagn att kunna rädda ur sjönödd, eller att hårda Fäderneslandets försvarare. Enligt de begrepp Hr Rings Gymnastiska praktisk bibragt Nec. om saken, tänker han sig den helt annorlunda. Han är öfvertygad att, om Gymnastikens gagn endast wid sådana tillfällen blefwe synbart, wore dess värde i högsta grad prefäkt, ty många händelser inträffa der äfwen den läraste Simmas res konst kommer till korta och för hårdande mot krigsbesvär werkar wäl Gymnastiken,

och inconsequenter. S. er. sid. 100 anføres Sjette Boken: „Inled och icke i frestelse.“ I anledning deraf adress den frågan: „Hwarom bedje wi i denna bön?“ som sålunda beswaras: „Att Gud wille nådeligen förlåna oss styrka till seger öfwer alla frestelser, som kunna föledda wårt hjerta till synd.“ Är detta icke helt annat än hwad i bönen omtalas? m. m.

Ätminstone direkt, föga. Men hvad som just ger denna öfning ett högt rum i den allmänna menckliga bildningen, tagen i sitt sanna begrepp, är att deß frukter äro lika wigtiga för den som tänker fara öfwer land och watten som för den som all sin tid sitter på sin kammare. Och deßa frukter utgöras af en harmoniskt utvecklad kropp, så till form som styrka; i en wäckt présence d'esprit wid alla påkommande tillfällen och i en meddelad känedom om, och förtroende till sina krafter. Och detta är af största wigt; ty detta sätter gräns för förslappningen, och af förslappning uppkommer endast röta och förstöring. Der före kan det wiserligen hända att, som Görz, sid. 23, anför „Soldaten från en landsort, der Gymnastik aldrig varit nämud, men der ihärdig arbetsamhet måste förwärsiwa en sparsam men sund föda, skall wid en sträng dagmarche, inemot kunna bära sin Besätthaware, hwilken nu dignar under bördan af den låsta kropp, som i vottiger-solen gjorde lustspräng af den mest förwånande beskaffenhet;“ utan att detta i minsta mån talar emot Gymnastikens wälgörande verkningar. Ty har befälhafwaren verkligen riktigt genomgät sin kurs i denna öfning, skall det icke scia, att han, med sin tröttrade kropp, i det fienden anfäller, genast i förkittande på sin kraft, står modigt fast, hindrar den hårdade men häfwande soldaten från att fly, och genom sin utvecklade själsänderwars ärosullt räddar både sig och honom. Nec. har trott sig skylbig att något widlöftigt expectorera sig öfwer detta ämne, på det att icke swaga hufwuden må af Hr N:s twifwelsmål och forhågor wilja söka en förwändning att motarbeten en god sak. Ty om än ej Gymnastiken enligt Görz:s förmodan sid.

23, genast förmår göra polstroner till hjeltar, (hwilket den ej heller inbillar sig), så gifwes det emellan absolut seghet och absolut rappershet, så många grader; och om än ej Gymnastiken skulle kunna, (hwad den dock ofsebart kan), leda längre än till denna första grad, är det ju redan en winst, så wida den gamla regeln skall gälla, att något är bättre än intet.

Men wi hade ej behöft göra oss så mycket beswär att hitta på bewisfällen för vår auktors undergifwenhet för Tidens Ande. Wi finna ett sådant i sjelfwa dedikationen, der han önskar att menniskorna, med asseende på hans företagna arbete, måtte hafwa den misfundsamheten, att icke nedtrycka honom. Ty den som riktigt skakat af sig sitt tidshwarfs band, beder icke om medmenniskors misfunds, utan med glöde och fast mod och med hårdade krafter trofsar alla hinder, har smädelse och förödhelser för winnandet af sitt föresatta ädla mål: Slågrets förbättring. Och utan en sådan kallelse, utan en sådan styrka, gör man bäst att för sitt skriftställeri utwälja andra, mindre wigtiga ämnen; ty i frågan om totala förbättringar är man litet eller intet tjent med halfheter. Hr N. har således wiserligen rätt i sin förmodan, att med denna sin bok icke hafwa gjort något ondt; men Nec. har det ej mindre, då han påstår att den också icke kan göra något godt. Det oaktrade medgifwer Nec. gerna, att vår Literatur äger ett ganska stort antal skrifter, som äro ojemförligt sämre än denna, som ändå har ett innehåll, bearbetar ett wigtigt ämne och gör det i en jemn och wärdad, fast just icke efterödmilig stil.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 40.

Lördagen den 8 October

1814.

R e c e n s i o n e r :

Inledning till Nya Testamentets Heliga
Skrifter af Dr. H. C. A. Hänlein,
Theol. Professor. Öfversättning. Streng-
näs, 1814. 401 sid. 8:o.

Då man erinrar sig att från Strengnäs-
siska Boktryckeriet utgick Haugs Lärobok öf-
ver de Christnas Antiquiteter; Wachenro-
ders Fantasier; Dandenuto Cellinis Beswerne;
Kutschers Amerika m. fl. bdr man å ena si-
dan icke mistänka den goda affigt som leder
Förläggarn af dessa verk ätt förse allmänhet-
ten, i stället för brochurer, med ordentliga
böcker; men å andra beklaga det öde som så of-
ta wilsför hans wal. Så har nu ett blinde-
fatum, i stället för Orefwe Strolbergs mäs-
terliga Geschichte der Christus-Religion eller
någon af Warheineses eller Doubs theologi-
ska skrifter, genom hwilkas förswenskaade och
utgifwande han skulle beredt sig en owänf-
lig rätt till allmän tacksamhet, fljutit under
hans händer närwarande bok. Det är sant,
att den är författad med en stor lärdom; men o-

lyckigtwis är denna icke af det lefwande slag-
get, som gläder sig åt det heliga och wördar
det högre med fröjdsfullt mod, att det finnes
någonting af hjertat anade öfwer den gräns,
som blifwit dragen för förståndets forsknin-
gar. Denna Hr Hänleins lärdom är neml.
af det s. k. urylfiska eller neologiska slaget,
som ej will lära något annat påföra än hwad
med händerna kan gripas. Så-nelas The-
opneustien, hufvudsakligast af det skal, om
wi trånga till grunden, att aldrig den Heli-
ga Andes kraft i form af en eldstunga kom-
mit öfwer Hr Hänlein sjelf, och autenticite-
ten af våra Evangelier blir twifvelaktig, es
medan den icke så påtagligen kan vindiceras
som den af Inledningen till Nya Testamen-
tets Heliga Skrifter! — Men som all falsk
lära alltid varit flygg, aldrig rakt fram och
öfbräckt welat wara sig bekänd, så har den
så kallade, och som Rec. förnäst förkopas —
nu mera ofsedna Neologien aldrig yttrat sina
meningar annat än twerydigt och inspunna i
sophismer och protester, på det att den ät-
minstone måtte wara en gåta för de mindre
klarfynta ögonen. Denna wist icke heders

vårda karakter har äfwen för handen warande bok. Men innan Rec. begifwer sig till bewisandet af detta omddine, och till andragande af några inkast mot wisa af de satsen här yrkas, anhåller han att så anföra några reflexioner öfwer ämnet för detta arbete. —

Det är bekant, att Ryksböckerne och de äldste Biskoparne alldeles icke anslågo det skrifna Ordet som källan för sina läror; det är bekant att den äldsta, den allmänna (Katholiska) Kyrkan lika så mycket bygt sitt system på det muntligt bewarade, som på det skriftligt bewarade Ordet, på Traditionerna, som på Skriften. Det war först Reformatorerna som förkastade traditionen och gjorde de med blåck och penna uppsatta urkunderna till Christendomens enda grund och källa. Om man ej wiste huru lätt det menliga nitet, i stridens hetta, drifwes längre än det hör och will, skulle man knapt fatta huru det war möjligt, att ett redligt, så ädelt och wälsnande sinne som utmärkte desse män kunde yrka en sådan sats. Ty wets det wäl i sitt ursprung gudomligt, hwars fortwara endast berodde på de figurer, som en fjäder ritat på en bit kalfskin? Om så hade varit, om Christendomens gudomliga verkningar oswilkorligt berodde af deras upptecknande, hade otwifelaktigt **WIT**, som sade: himmel och jord skola förgås men mina ord skola icke förgås, dragit försorg om att sjelf uppskrifwa sina läror. Af detta följer att undersökningen om de Christeliga urkundernas äkthet, måste för det sant religiska sinnet wara alldeles likgiltig; den som har Frälsaren inom sig, erfar dagligen hans oändliga nådewerkingar och behöfwer ej hämta om honom någon kunskap ur den döda bokstafwen, hwilken också icke ingifwer någon tro på den Gu-

domlige, der denna tro icke förut, genom inre kallelse finnes. — Men naturligt war det, att så snart de skrifliga dokumenterna gjordes till religionsbyggnadens enda grundwall, fråga skulle uppstå om denna grundwall wäl wore fast och säker. Ty såsom skrifter måste de wara i samma predica-menter som alla andra; måste kunna tänkas så som undersuctna, corrumperade och förfalskade; och härmed öppnades för de forskande protestantiske Theologerna ett fält, på hwilket de kunde nedlägga den största och lärda ste mörda. Skada blott att denna mörda är för den som de sade sig dermed egenligen äfwa, af alldeles intet gagn. Deremot kan den göra ätfilligt ondt, ty lätt skall den andlige fattige, den ädle som icke ser och dock tror, kunna södras i sitt lugn och sin samwetsro, om man, sedan man hos densamma inpreglat att om Religionens innehåll, öden och grunder wi icke kunna hämta någon kunskap ur någon annan källa än ur Nya Testamentets skrifter (se s. 18), börjar att sätta åkheten just af dessa skrifter, det ogrundade ursprunget af denna enda källa, i twifvelsmål. — Rec. är öfwertygad och han skall i det följ. söka att ådagalägga det, att dessa skrifter ju icke uthärda denna undersökning; han har blott genom det föregående welot ställa frågan i sitt rätta ljus, för att låta läsaren dömma om en sådan historisk-kritisk kunskap om Nya Testamentet, enligt Hr Hänleins ord (s. 7) „är oundärlig för hwarje tänkande Religionslärare och för hwarje påwande Läsare af våra Heliga Skrifter, emedan den utwisar sjelfwa den rätta synpunkt, ur hwilken desse böda betraktas.“

Förf. har styckat sin bok i twenne Abdelningar. Den 1:a innehåller Undersökning om Nya Testamentets Skrifter i det bes-

la; samt uti Historisk, Theologisk, Exegetisk och Kritisk hänfigt (Sid. 4 -- 208). Den 2:a äter innehåller Undersökningar om Nya Testamentets Skrifter, hvar för sig uti Historisk, Theologisk, Exegetisk och Kritisk hänfigt. (Sid. 209 -- 384). Sedermera är hvarje afdelning indelad i äwenne Stycken, dessa i flera Capitel och dessa äter i äffilliga Paragrafer.

Efter detta må wi anföra några exempel för att bewisa huru ringa förtroende Hr H. i hesswa werket, tyckes äga till de Nya Testamentariska urkundernas autenticitet, ehuru han icke redligt och upprigtigt vill wara sig detta misstroende bekände. Sid. 22. läsa wi: „Skulle någon af Christendomens förste Bekännare utan bedrägliga affigter hafwa understuckit dessa böcker, så måste man förefälla sig hela Christenheten i 1:a och 2:a århundradet såsom obeskäffligt enfaldig och lätt sinning, samt antaga en förening utan exempel, för hwilkas existens och verksamhet någon lämplig tidpunkt i äldsta Församlingens annaler icke möjligen kan finnas.“ Nec. behöfwer wiht icke göra läsaren uppmärksam på det obestämda i denna argumentation eller på det försärliga i clausula: utan bedrägliga affigter; ty huru kan man begå ett medwett bedrägeri utan affigt att bedraga? — Men något tydligare yppar vår auctor sig wäl, sid. 84, sitt hjertas tankar, då han säger: „De inkast, som Collins och Chubb anfört emot N. T:s integritet, äro så orimliga, att de näppeligen förtjena att anföras ty sedan 5:te århundradet finner man ej ett enda spår till någon lyckad förfälskning af Nya Testamentet.“ Således förusattes ju uppenbart i denna period, att man före det 5:te århundradet finner tydliga spår till skriftens förfälskning? — Och dessa

utom tyckes Förf. på mångfaldiga ställen hafwa en innerlig glädje af att anföra de wärliga anmärkningarna om Evangelisternes och Apostlarnes råa okunnighet, om deras utswäfwande, obildade och barbariska styl o. s. w. Swad detta angår, kunna wi till en början trösta oss med den af Leibnitz uppsälda, o. bestridliga satsen, att den bästa bok som någonsin till Bibelns förswar blifwit skrifwen, eller kan skrifwas, är Bibeln sjelf. Men att fördrige Hr Hänleins invändningar och uppgifter hwarken äro osmotfägliga eller säkra, blifwer tydligt genom det följande, der Nec. skall bemöda sig att wisa, det man ej genast bör försträcka deraf att föraren af wår fromma Tro uppträder i en synbarligen widsträckt eruditious tunga rustning. Men äter erinrar sig Nec. ett exempel på uppsärligt förringande af evidensen i Christendomens hufwudläror, och innan han går widare kan han ej afhålla sig att widröra det. Det heter neml. sid. 91. „Att Jesus sjelf icke endast war det wisaste och dygdigaste ibland alla menniskor, utan också war i en synnerlig närmare förbindelse med Gudomligheten, ett den Ewiges omedelbara sändebud, och utrustad med owanlig förmåga till att sifra och utwidga ete moraliskt, religiöst Guds Rike på jorden, detta allt är en sanning, som bewises af hans lefnad, hans wärdighet, hans lära, hans egna utswar, öfwer sitt wärde och sin bestämmeelse, samt af Historien om de stora förändringar, som genom honom blifwit åstadkomne uti hela mensklighetens tillstånd.“ Hwilkas swängningar och circumlocutioner för att undwika att bekänna Jesus Messias och honom förståstan! Wäl stod han i en synnerlig förbindelse med Gudomligheten, wäl war han den Ewiges sändebud; men Guds Son, men det förkroppsligade, lefwande, ewiga Ordet war

han således icke? Hwem kan twifla om att detta är Hr H:s mening? Derföre ser han icke att menfslighetens innersta behof är af en sådan omedelbar nådebewisning, en sådan gudomlig bemedling. Derföre omtalas icke alla Gamla Testamentets i Jesu person uppfyllda profetior. Derföre aktas icke derpå, att Frälsarens ankomst i köttet, jemte hans lidande, dödd och uppfändelse äfwen i alla hedniska superstitioners mörka mytther symboliskt war förebildad. Så söng Hierophanten i Eleusis om det Gudomliga Ordet, och Egyptiern förklådde i Osiris, Greken och WestAsiaten i Adonis, och Nordboen i Baldur sitt innerliga hopp om människosläktets förlofning genom en döende Gudom medan Hindostanen wäntade att få se andra personer i sin guda-treenighet, såsom Krischna uppträda i en tjenares skeppelse, för att bereda en lycksalighets-tid genom dygd, och Zerdusht, på andra sidan Ganges lärde att ungefär åttahundra år efter honom, skulle den sista ewiga människan, Meschia, framträda i werlden för att fullkomna uppenbarelsen om den ende, allsmåktigt Allgode, och betecknade närmare uppfyllandet af detta löfte genom utdelande af bröd och win. — Så war han, den Ewige Förfonaren, förkunnad och bekänd af wänner och fiender, af barn och äldre, af dåcar och wise, och efter, enligt Eusebios, Christendomen warit till från tidens begynnelse skall den wara till dess ände, ty wändlig är HM, som den omtalar! — Efter detta gå wi att granska några af vår Auctors sätser: att granska alla, tillåter hwarken tid eller rum, men af de widrörda, torde man få en såker måttstock att äfwen måta de öfriga.

Arbetet begynnes egentligen med ett Capitel om Benämningen af Nya Testamentets Skrifter, och deras Indelning och

detta Capitel med en § om Christeliga Religions-urkundernas äldsta Bibliiska Benämning, s. 11. Och här anmärker Förf. att „då Apostlarna citerade sina egna och sina MedApostlars skrifter användes dertill ganska allmänna formler,“ och såsom exempel återopas 2 Petr. 3, 15: καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν μακροθυμίαν, σωτηρίαν ἠγείσθε καὶ ὧς δε ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Παῦλος κατὰ τὴν αὐτῆς δοθεῖσαν σοφίαν ἐγράψεν ὑμῖν. Och i afseende på denna citation måste Förf:s tillsats förekomma besynnerlig: „Men äfwen disse citationer hade icke engång afseende på några nu för handen warande Apostla. Skrifter;“ ty det anförda stället öfwerensstämmer ju huswudsakligen med 4 vers. i 2 Cap. af Epist. till de Romare? Och bewis n för att Petrus här ej menade de för handen warande Paulinska breswen, torde blifwa snåra att finna. I följ. §. tablar Förf. tolkningen af διαθήκη med Testamentum, Testament“ så som meningslös,“ men διαθήκη förekommer ju hos flere grekiske författare i betydelse af Testamente? Och för sin del, måste Rec. bekänna att han icke finner något meningslöst deri, att man föreställer sig Christi och hans Apostlars uppkristna ord såsom deras testamente till werlden och människoslägret, så som den kristeliga dispositionen af deras heliga, wändligt rika qwarläestskap. Omiswelsaktigt låter äminstone lika mycket inwända sig mot den föreslagna benämningen Nya Förbundets Skrifter som mot den gamla och wanliga. Förändringar, som till intet gagna och icke äro rättigare än det förändrade, böra aldrig företagas. — Att föröfrigt ordet διαθήκη blifwit taget i betydelsen af Testament före uppkomsten af den gamla latinska Bibelversionen, ser man af det sätt, på hwilket Justinus Martyr använder detta ord

(Opera. Colon. 1684. pag. 228). Denna tolkning kan således icke hållas, som vår Auctor vill antyda, genom ett misstag af upphofsmannen till den så kallade Itala. — Wisserligen äro Spiritus äldre än Nya Testamentets skrifter (sid. 15) och utan fråga så gammal som grekisk skrift, men icke i deras närvarande form. Då ända in i 9:de århundradet est. Chr. all skrift war uncialskrift, tecknades de antingen med ett H eller med ett digamma F, och så förekomma de i den bekanta Alexandrinska codex. — Sid. 23. talas om „Nya Testamentets Apokrypha.“ Hvilka äro dessa? — Gamla Testamentet har Apokrypha, eller sådana skrifter som, emedan de ej tillkomme af inspiration på österländskt mål blifwit författade, icke hafwa kanoniskt värde, fastän de äfwen så som bifång i Kanon blifwit upptagna;” men skrifter af denna beskaffenhet finnas ju ej i Nya Testamentet? — Så wide Rec. wet, är Eusebios den förste som (Kyrk. Hist. III B. 3 cap. sft. 25 Cap.) gjort någon bestämd classification af den christna litteraturens äldsta monumenter. Han indelar dem i *ομολογούμενα* (eller *επισημηγορευόμενα*), i *αποκρυφόμενα* och i *νοθα*, och förstår, enligt etymologien, med den förra benämningen sådana skrifter hvilkas äkthet aldrig varit i fråga satt, hwaremot han i den andra classen upptager sådana, som varit omröstade, men dock i den sanctionerade Kanon fått ett rum. *Νοθα* kallat han deremot alla sådana, som icke blott ur Kanon blifwit uteslagna utan allmännoft förkastade. Detta begrepp är dock icke H. 2; ty han säger sid 42: „I allmänhet äro Homologumena icke så mycket förnekade och bescribda som Antilegomena“ och sid. 41 räknar han ej mindre den så mycket omröstade Epist. till de Hebräer än Apo-

kalypsis bland Homologumena. Hwad han menar med dessa termer, torde således icke vara så lätt att göra sig reda för. —

Sid. börjar Förf. att återge de yttre Wittnesbörden för Nya Test. Homologumena, och anför 1) de som blifwit lemnade af Katholiske Christne inom första århundradet, och de som lemnat dessa uppräknas, neml. Barnabas, Clemens af Rom, Hermas, Ignatius, Polycarpus och Papias. I anledning af Polycarpus omtalas hans Bref till Philippenserna och i det samma säger vår Auctor, „anföras ställen af samma Paulinska Bref (?), och hans första till Corinthierna om af det som han skref till församlingen i Ephesus.“ Men enligt hwad Eusebios anför i sin Kyrkohist. IV B. 14 C. war det ur Petri första Bref, som Polycarpus egentligen och mest hämtat sina allegater. — 2) De wittnesbörder, som af Katholiske Christne blifwit lemnade under 2:a århundradet neml. af Justinus Martyr, Tatianus, Theophilus af Antiochien, Athenagoras, Irenæus, Clemens af Alexandria, Tertullianus, och slutligen af sådana författare, hvilka skrifter för oss gått förlorade, men hvilka innehåll af Eusebios är bewaradt. Bland dessa uppräknas, underligt nog, återigen Tatianus, Clemens och Theophilus samt Melitus från Sardes, om hvilken Eusebios egentligen berättar i sin Kyrkohistorias IV: 26. att han uppräknat alla de skrifter, som utgöra det Gamla Test. Men deremot är Quadratus uteglömd, hvilken öfverräckte Hadrianus en försvarsskrift för de Christne och hvilken Eusebios omtalar såsom synnerligen nitiskt att utbreda de böcker, som innehöllo de heliga Evangelierna (Kyrkohist. III: 37 sft. IV: 3). Obemärkt må det också icke lemnas, emedan det karakteriserar vår Auctors

kritiska isfver, att of ordställningen sid. 30, der Jones som han antog der wi ännu äga Tatiani Ευαγγελιον διατεσσαρων; och sant är det att man i 7:de delen af Bibliotheca Patrum finner ett utdrag ur Evangelisfverne med denna titel under Tatiani föregifna namn. Men lika sant är det äfwen, att detta befintliga utdrag rent af motskrider de underrättelser som Theodoretos, Eusebios och Epiphanius oss lemnot om Tatiant Ευαγγελιον διατεσσαρων, hwilket derföre twifvels utan, jemte hans flesta andra skrifter, är förloradt, så att wi of denna förlorade kyrkofader ej äga mera än hans skrift mot Grekerne. — 3) Wittnesbörd af Medlemmar i nom Katholska Församlingen under 3:e års hundralet. Till en början anmärkes att äfwen ur detta tidswarf flere Christlige lärares skrifter gått förlorade t. ex. de som skolarit skrefne af Ammonios Sakkas, den förste eklektiske filosofhen och stiftaren af det Neoplatoniska systemet. Det faller swårt att anse denne såsom kristen, om hwilken Plotinos, som, (enligt Porphyrii vittnesbörd) skrifwit mot de kristne, utropade του του εχθρου! och så åskåde, att han nästan i alle ställe hans föreskrifter och exempel. Detta motsäges äfwen af andra omständigheter. Filosofhen Ammonios Sakkas efterlemnade enligt nästan hela Ålderdomens vittnesbörd, äfwen sina lärjungar all skriftlig undervisning, hwaremot den Christne Ammonios skall hafwa författat en jemförelse mellan Moses och Jesus, utom flere andra skrifter (Euseb. Kirkehist. V: 19). Måne då ej dessa woro twenne särskilda personer? — Den enda öfwerensstämmelsen dem emellan är, att de berättas hafte en lärjunge wid namn Origines. Men att det gifwits twenne Origines, är alldeles oberwifigt. Att filoso-

phen Origines Plotinos' medlärlunge endast författat en liten skrift om Dämonerna betygar Longinos med följ. ord: οι μεν δε δια γραφης επιχειρησαν τα δοκουντα σφισι πραγματευσθαι, καταλιπαντες τοις επιτηγμονοις, της παρ αυτων ωφελειας μετασχειν. Οι δ' απορησεν σφισιν ηγησαντο, τους συνοντας προβιβαζειν, εις την των απεσποντων εαυτοιο καταληψιν. — — του δε δευτερου πλατωνικοι μεν, Αμμανιος και Οριγηνος m. m. (Se Porphyrios öfwer Plotinos öfwerne). Hwaremot kyrkofadren Origines, som bekant är, författat en ganska stor mängd skrifter. Widare betygar Porphyrios, att den förre förklarar Kejsar Gallienus för en utmärkt Poet, hwilket bewisar att han ännu, wid den tiden, war i lifwet, hwaremot den senare redan afled under Galli och Volustian regering omkr. år 252 e. Chr. Men hwad som mest bewisar att den Christne Ammonios war en annan än Filosofhen Ammonios Sakkas, är att Porphyrios sjelf, född år 233, (Euseb. l. c.) säger om kyrkofadren Origines' lärare, att han nu på hans tid war berömd, ett uttryck som Porphyrios icke kunde använda om sin lärars Plotinos' lärare. — 4) Wittnesbörder af häretiska partier för det äkta wärdet af N. E. Homologumena. De lärtare, som Aberopas, äro Cerintus, Ebioniterne, Montanister, Markosianer, Hermogenes, Praxeas, Artemon, Theodotus Tatianus, Paulus, Noetianer, Sabellianer, Donatister och Arrianer. Deremot nämnes icke ärfkättarn Basilides hwilken enligt hwad Eusebios berättar (Kirke. Hist. IV: 7) skrifwit commentarier öfwer Evangelium. Wäl nämnes icke öfwer hwilket, och anledning är att förmoda att han skrifwit det öfwer ett af honom sjelf uppdiktadt Evangelium; men redan detta bewisar, att denna benämning och att

lysta skrifter existerat före början af andra århundradet. — Slutligen anföres vittnes- börd af Hedniska Skribenter för tillvarelsen af Homologumena. Af alla dessa föregående undersökningar drager Förf. det resultatet, att man tidigt „ansåg dessa skrifter såsom de enda i sitt slag och såsom fullgilliga urkunder,“ och detta måste vi wäl, utan all fräga, medgifwa honom. Deremot är det alldeles icke bewist att man redan tidigt och wid alla tillfällen nytnjade dessa Homologumena „såsom de enda rena källor för all vår kunskap i Christendomens lära;“ twertom söker man wäl förgäfwet hos alla de uppräknade Författarne några fullgilliga dikta probantia för denna mening. —

(Forts. följer.)

Konungariket Norriges Historia från de äldsta tiderna. Stockholm 1814. 240 sid. 8:o.

Uti det korta Företalet underkäntas man att detta Werk är en förkortad öfversättning af Gebhardis Allgemeine Geschichte des Königreichs Norwegen. Rec. som ej känner Originalen af denna bok, finner åtminstone närwarande öfversättning likna en Pyramid, hwars basis är af mot byggnaden swarande tillräckligt utsträckt widd, och som sedan efterhand stört sig i en spits. Således innefattar Bokens sista sida åren 1671 ända till den 14 Januarii 1814. För en utländsk författare kan denna besynnerliga sträckning eller byggnadsart wara tillräcklig för ett i senare tider underkufwadt Rike, hwars huswudhändelser sammansmälta med

det eröfrande Landet; men för Norrige sjelf såsom särskildt Rike betraktadt äro gränserne säkert för tränga och kringflurna. Af denna orsak, hade Rec. trott att man antingen i anseende till detta Rikes förening med Sverige, borde söka ett fullkomligare arbete till öfversättning, eller ock att ett alldeles nytt werk borde för ändamålet utarbetas.

I synnerhet hade man wäntat, att uti en Rikehistoria, som så nära rörer vår egen, ej finna kritiske Författares gifningar gjorda till werkligheter, ej heller flere synkronistiska fel, hwilka, oaktadt hwad öfversättaren i Företalet behogat yttra, man dock tror sig böra skrifa på Författarens egen räkning.

Ett och annat kort ställe utur denna Rikehistoria tror Rec. sig ej kunna undgå att anföra, för att wisa ämnets behandlingsätt:

Straxt i början anföres den lärde Schönings undersökning, som läses i Köbenh. Widenst. Sällsk. Handl. 9:de Delen, om de gamle Grekers och Romares Kunskap om Norden, der han sökt wisa sannolikheten deraf, att Phenicierna i Tellemarken anlagt en Colonie samt derifrån hämtat Tenn, Bernsten, Siff och Skeppswirke. Och denna sats wianer Författarens fullkomliga förtroende, utan afseende derpå, att de 2:ne förträdande artiklar ej tillhöra Norriges produkter, utan twertom kunnat erhållas på närmare håll, äfwen som de twenne senare, ehuru Norska produkter, likaså wäl tillhöra flere andra länder, och på den grund må förmodas hafwa blifwit sökte mindre långwäga of en så omtänkt nation som Phenicierna woro.

Öid. 3. föres den berömda (namnkunnige?) Odins ankomst till Norden, ända

till slutet af 3:de seklet; ehuru alla gode kände Nordiske Författare, efter sträng granskning, uppflytta denna händelse till ett helt århundrade före vår tideräkning. — Vidare omtalas huru han med synnerlig wördnad emottogs i Swithiod af Konung Gylfe, samt att han der uppbyggde Staden Sigtuna; ehuru alle detta torde snarare tillhöra Gauethiod är Swithiod. Härledningen af Folknamnen Aisar, Bergisar, Bergbuar, Jömar och Thusar torde och sörjerna anmärkas såsom mindre säker och riktig. Besynnerligt är äfwen att wid Harald Hærfagers Utledning sätta mera tre till Eddans myther, som låta honom härstamma från Odins Son Söming, än till Scurlusons historiska vittnesbörd, i Heims Kringsla, som säger honom leda sina anor från Niord.

Sid. 3. 4. säges att genom Odinarnes blandning med Norriges fordna inbyggare, har det gotisk-plattyska Språket uppkommit, som är stamspråket till den nuwarande Norriska dialekten. Äter här wisar Författaren sig ännu ej hafwa öfwerwunnit den gamla Tyska fördomen att härleda alle Nordiske eller Östiska från ett Tyskt ursprung. Hwarföre har han då icke genomläst den lärda Suhms Afhandling om Banflighederne i at skriva den gamle Danske og Norske Historie, som likwäl finnes på samma ställe som den anförda Afhandlingen af Schöning; han hade då s. 11. funnit en helt annan språkgenalogie; och wid en ännu närmare undersökning uti Nordens Fornhäfder hade Hr S. borde råttat denna sin uppgift efter Profaiska Eddans intygande: „Hiera tunga Aflamanna war eigentunga um oll Nordurford.“ Hwar och en som will jemföra gamla PlattTyska Språket (som kanske torde warit Hansesädernes Lingua Franca) sådant

som det finnes i medeltidens Diplomer, med det Språk som finnes i Nordiska Lagarna, uti Kungs-Clugs-Öio, o. s. w. skall häruti finna en ganska stor skillfaktighet så wäl till selsira orden, som till deras sammanfogning: dessa begge språk må så namn af Systrar, men ingalunda äro de Döttrar af hwarandra (*).

Sid. 5 gøres Fornjotter till samtida med Oden; då likwäl Gylfe wantilgen anses för den sisse Regenten af Fornjotteriska Niten; huru detta skall förlikas kan Rec. ej inse.

Detta som nu blifwit anförde må wara tillräckligt för att finna Hr Gebhardis sätt att utreda och afhandla Norriges Historia; och Rec. kan ej begripa af hvad grund den blifwit wald till Ömversättning, då wi hafwe den, för Äldsta och medeltiden, så kritiskt skrifen af de store Häfdatecknarne Schöning och Suhm, hwilkas arbeten wisserligen sörjerna ett utwalde Sammandrag. På Hwarsföretarens säffilda räkning torde man dock med skäl så föra den sammantrågda foreter, hwartill Norriges nyare öden blifwit sammandragne.

— L — DE —

*) Utii Prof. Meissers Dis. de Vestigiis Hunnorum in Svecia et aliis Septentrionalibus Regnis Ups. 1791. p. 17. finnes följande not: Gebhardi Hunos in Septentrione fuisse non ignorat, fedeos cum Othero ex Asia venisse suspicatur; nullam vero mentionem ejusmodi societatis inter Hunos & Alos in ullo Antiquo Scriptore factam legimus. — Rec. undrar hwarföre Hr S. icke äfwen funnit för godt att tala om någon Nordisk Dialekt under namn af HunnTyska: Till äfventyrs torde man härifrån så härleda det gamla Tyska ordet Undeutsch, som dock aldrig blifwit förskädat om våra Östiska, men wäl om våra PlattTyska dialekter.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 41.

Lördagen den 15 October

1814.

R e c e n s i o n e r:

Jonna. Femte Häftet. Stockholm 1814.
128 sid. 8:o.

(Fortf. från N:o 39.)

3) Anmärkingar om Arkebogar (S. 43 — 60). En satirisk afhandling, utmärkt af lärdom och forskning, och desutom intressant dels genom de mångfaldiga underrättelser, som ur nyare skrifter hämtade, här finnas anförde, dels genom de notiser här meddelas om ättilliga hittills obestrefna arkebogar och begravningsplatser. Af högsta märkvardighet är väl i synnerhet den sid. 46 förekommande beskrifning öfver grafvarna på Stora Dala Gårde och Arwalla hed i W. Bergshland *), hvilka funefattade flera genom konsten beredde små rum (celluler) i hvilka lifen blifwit införde i sittande ställning. Ly hvern ser ej här motspelet till

Stadofstanernas äldsta begravningsfätt, hvilket de äfwen till Egypten öfverbragte, der det förmedelst de så kallade Springerne gjorde hittills mesta upplendet? — Förmodligen öfverfördes detta begravningsfätt till vår nord af Skanda och bibehölls, på hans Skandaya af hans efterlemnade colonister tilldes Odin ansände och införde det genom Buddhis, men genom Bedams-religionens uppblodning med Persisk elsdyrkan, uppkomna bruket att bränna de döda, jemte allt hwad dem war kärast i lifwet. Efter detta är det underligt att se en så grundlig forskare som Hr Th—r nittra den meningar att Odin med sitt sällskap ankommit från Greklands gräns-orter, ty hwilken öfwerensämness finnes väl mellan Grekernas och de Odinske Aarnas bruk och sedes wånjor? Och desutom är Grekernas historia, mid den tid då Odens-inflytning i Skandien inträffade, så wida känd, att wi deraf weta att någon dylik colonisering från Hellas icke ägt rum. Det är och länge sedan wistade att de skal, på hwilka man för grundat hypotesen om Aarnes grekiska ursprung, uppkommit genom missförstånd, och kunna på ett an-

*) Den förre beskrifwen och aftecknad i Thams Politiska anteckningar. i St. Skara. Tab. III. Den senare i Göteborgs Wetterf. och Witteb. Samhälles Handl. 5 St. m. Tab.

nat, mera tillfredsställande sätt fövllaras. — Hwad Görf. i anledning af nyssnämde griftställen widare uttalar såsom „märkeligt att detta slags grafwar ej finnas i Swea Rike endast i Göttha, hwilket synes bewisa att Gylfes styrelse ej sträckt sig utöfwer Göttha Rikes gränser“ anser Nec. detta såsom otillräckligt bewis till deß Ättehögar och Griftplatser i Swea Rike blifwit närmare och nogare undersökte än hwad hitills ofullständigt skedd, hwarwid Nec. önskade att största uppmärksamhet såstades å de så kallade Jättegrafwar. Af de sakliga underrättelser Görf. anfört om Ättehögar och Urnor (sid. 51—58) synes att han ej rådfrågat den märkwärdiga beskrifning öfwer Wartuna ättehög uti Dilekta Socken i Upsland, som på Kongl. befallning 1724 blef öppnad af Adsehorn i Antiq. Archiv. C. L. von Schantz, hwilken beskrifning tillika med afriening finnes i Acta Literaria Sueciae Ups. 1725. II BOLL. sid. 34—36. Denna med Jättekraster hopfödda ättehög är trosligen en af de äldsta i Nordanskog. Af v. Schantz's noggronna uppgifter öfwer denna ättehögs inre construction kan Hr Th—rs afhandling i äfkilligt tillåtas *). Slutligen

*) Äfwentades hwad som finnes i Idunas andra Häfte ”om några Fornlemningar i Nordwestra Delen af Småland“ hwarest Hr R. berättar att wid öppnandet af en Ättehög och sedan man grävt på 2 och tresierdebels alnars djup, „mötte under sanden ett bergfast jordhwarf, som sannolikt aldrig varit upptaget, „hwarföre all vidare gräfning nu mera syntes sådana.“ (sid. 29) Dylit händelse företeer v. Schantz, då han grävt till 6 fots djup träffade han ett sådant fast jordhwarf (erusta durissima) hwilket likwäl genomgräfsdes samt befanns vara ungefär en fot tjockt, och sträcka sig öfwer hela högen. I Hr v. S. tanka skulle detta med mycket försällighet anbragta jordhwarf tjena att be-

will Nec. blott i anledning af slutet af denna afhandling, anmärka, det bruket att gifwa de döda sina hwilorum i och omkring kyrkor icke strax med Christendomen tog sin början. Ty Olaus Petri nämner, i sin handskrefna Rönika, att wåra landsmän ännu långt efter sedan de blifwit christne, brukade begrafwa liken i granskapet af deras boningsplatser och wåra äldsta landskapslagar, hwilka alla, i sin närwarande redaktion, äro från Christna tider, bestämma att den anses som wederbästrig och jordägande man, som råer om så stort stycke mark att han derpå kan begrafwas. Fördrigt och i anseende till det Görf. uttrat i de tre sista raderna af denna afhandling, hänwisa wi honom och Läsaren till sid. 117—119 af Idunas närwarande Häfte.

4) Försök till Beskrifning öfwer ett gammalt Dryckeshorn (Sid. 61—69) af samma författare som föregående afhandling. Detta Dryckeshorn förwaras i Öfwerkammarherrens Frih. Stjernelds samling af Nordiska Fornsäker. Sämwa den gamla antagna regeln får gälla att en förklarings rättighet då må anses för den lyckligaste, när, bland olika gifningar, den afgifiter den enklaste, tydligaste, minst godtyckliga mening; så måste man finna sig alldeles tillfredsställd af Hr Th—rs läsning, för hwilken han desutom, ord för ord andrager bewis och bestyrkelses. Likwäl will Nec. för dem hwilkas flyktiga ögnakast tycka sig upptäcka olikheter mellan selswa bokstafsreckningen på hornet och den beskrifningen äföljande reckning, anmärka att inskriftens alla granlärer och utkrusningar lika litet behöfwas att wid afteckningen blifwa upptagna som det skulle wåra mindre än-

behålla högens yttre form, hwarom se widare l. c.

damålsmådig, då de hindra igenkänningen af bokstäfvernas likhet med gifna Skrifalphabeter. Det enda Rec. wille till Hr Th—rs eget bepröfwande framställa, är, om den första figuren hwilken han i teckningen tagit för ett J verkligen i anseende till dess underliga form på hornet, är någon bokstaf, och icke i stället blott ett tecken som utmärker der läsningen borde börja. Arminstons war förhållandet sådant, då Rec. förledit är aftecknade inskriften å en gammal monstrans som finnes uti en Kyrka i Upland. Hwad som vidare styrker Rec. i denna gifning, är att det för ordet Jonne nödwändiga J tyckes igenfinnas inuti sjelfwa O karakteren, ett förfarande som i gammal Skrift från medeltiden är temligen wanligt. Äfwen kan Rec. icke neka, att han tycker det wara påtagligt, att sista ordet å öfra brädden snarare är Syllie än Syille och att det mellersta å nedra brädden, bde blifwa weto duk i st. f. weto duk. — Till slut sölja några intressanta upplysningar, om de gamles dryckesfeder; och siff så wäl i anledning af Tradition som de å Horner befintlige figurer synes det Höf. troligt att detsamma tillhör Konung Eric XIII.

5) Några ord om Gymnastik (sid. 79—81). Öfwer detta ämne hade Rec. wänstat sig något utförligare än dessa i hög grad fragmentariska några ord. Gerna will Rec. äfwen se bewisen för att Romarne idkade Gymnastik, i den mening som Grekerne, enligt hwad här i början af sid. 79 antydes.

6) Till utgifwarne af Iduna, om den af Hr Friedrich Rihls sednast kungjorda Skrift angående Isländska Skaldekonstens Ursprung. (sid. 82—110). Hr Rihls utgaf 1812 en Tyf öfversättning af den Prosaiska Edda, som Prof. Nyerup på Danska bearbetat, uti hwilken han icke allenast

will bewisa Nordiska och Isländska literaturrens främmande ursprung utan äfwen härleda Skandiska Mythologien från Anglo Sachserne. Detta arbete blef med rufande stränghet i flera lärda journaler recenseradt, hwilket föranlät Hr N. att förledit är utgifwa en Skrift: Ueber den Ursprung der Isländischen Poesie aus der Angelsächsischen. etc. Det är öfwer denna Skrift som Hr Hammarföld i närwarande sändebref brutit staswen. Med mycken erudition och bewisande skal wedersläggas Hr N. satsen. Wid Hr Hymniga Språkkritik hafwa wi blott ett par bemärkanden. Mot Höf:s förklaring af ordet snotur, som skall betyda wacker och stå i förhållande med snutsager, snyte (s. 168) synes dock följande rad ur Runa Capitlet tala: sigrunor skal du kunna ef du wilt snotur wera. Ty här kan snotur ej stå i sådan mening. Wid ordet Sumbl, som Hr N. öfversätter med Selag, Gastmal, och Hr H. anmärker att denna betydelse endast äger rum i ofredt Rhetoriskt bruk kan som upplysning tilläggas att i Upland och Westmanland finnes ett provinnsord Sumbla l. Sumla som betyder blanda (activ.) Till bewis af Hr N. tankar om Nordiska mythologien kan anföras, att han wäl ej rått fram men ändå temligen påtagligt yrkar, att den är en uppfinning af Munkar och Eddans mytter lånta af Greker och Romare ja äfwen från Christendomen. Hr H. yrtrar sig häröfwer: „Hr Rihls ådagalägger ett lika högt begrip om de annars så mycket skändade munkars och deras lärjungars lärdom och snille i det han tillskrifwer den uppfinningen af Asaldran som Hardouin, då denne tillade dem hopstickningen af de Romerska Klosterna.“ (s. 102) Hr H. anmärker wid Hr N. slära inwändningar mot Isländska Språkets ursprung

lighet," att det bdr vara klart att en nation som hade ett så vidsträckt och genomtänkt Mythologiskt system som Skanderna icke kunnat vara utan ett Originalspråk." (s. 101).

7) Tankar om sättet att uppsöka och värda Fäderneslandets Fornlemningar: (sid. 111—128) Ju mer under de senast förfädda åren den fräckaste vandalism under okunnighetens, egenlyttans och modernitetens lustans flygnader djerst framströfwat och oförhynchit burit händer på de wigtigaste af wåra forntida minnesmärken, des mer wälkommen war denna uppsats, som utmärkt lika mycket af kunskap som af sann iswer och upphöjd åsigt af ämnet, omfattar Fäderneslandets fornlemningar i alla des gestalter, och framställer med segrande kraft wigtigheten af deras bewarande. Näst till målet ledande äro de wärd och steg Höf. här till uppgiswer och tänkwarda de anmärkningar hwarmed de besledsagas. Som wi wete att detta ämne nu utgör ett föremål för Regeringens uppmärksamhet, anse wi det äfwen wara af högt intresse för hwarje Swensk, hwarstie wi också skola närmare skärskåda Höf. uppsats i des särskilda delar.

Kongl. Författningar till Flyddande af wåra fornlemningar saknas ingalunda. Kongl. Brefs wet af d. 28 Nov. 1666 jemförde med Brefs wet till Rikets LandsHöfdingar och Bisshopar af d. 18 Dec. s. å. samt Riksdagoberslutet af 1668 äro de äldsta. De nyare äro Kongl. Brefs wet af d. 20 Mars 1735; d. 20 Aug. 1755 samt R. Cangli Collegii Bref till DomCapiteln af d. 10 Oct. 1749; d. 23 Jul. 1753 och den 13 Maj 1760 hwilka allesammans ännu äro till kraft och werkan på intet sätt upphäfne, *) men som

*) Det skulle dock så synas, då dessa Författning-

Höf. anmärker „hysa de dock i sig selswa orsaken till deras urakständ och otillräcklighet, emedan de inarare äro föremaningar än lagor, hwilkas odwändiga egenskaper: straff för öfwerträdelsen och tillign af bestämda embersmän, de sakna." Den senaste Författning till Antiquiteternas hägn är Kongl. Brefs wet af d. 9 Apr. 1805 hwaraf Rec. i ett wist LandsCanglies öfver sett Originalet. Höf. har söcht äre detta bref, som d. s. utom är såga bekant, hädse wederbörande LandsHöfdingar förmodligen icke funnit mödan wärdt att kungöra det till efterrättelse i Landsorterna. De åtgärder Regeringen detta är widtagit, gifwa det hopp att en Kongl. författning i detta ämne framdeles är att förwänta.

Ibland fornlemningar uppräknar Höf. 10: Kyrko Antiquiteter, såsom Skrudar, målningar, bilder, klenodier, kärl, redskap, klockor, skrifna och tryckta böcker, handlingar m. m. och anmärker derwid att dessa med hwad mera, som i egenkap af Kyrkans egendom der bdr finnas eller händelsewis förwaras, skulle tyckas wara tillräckligt flyddade genom inventering från och till Pastorer, wen att erfarenheten wisar huru lödligt dessa inventeringar för sig gå, så att nästan under hwarje Pastors tjenstetid något undan kommer utan att ersättning utkräwes. Sanningen af denna anmärkning kan Rec. äfwen bestyrka. Inventering öfwer Kyrkans egendom fördrättas af Contracts.Prosten wid hwarje Pastors afgång; men i Inventarium blifwa Ky. kans Antiquiteter på höast så stället upptagna. Ett exemplar af Inventarium ingår genast till DomCapitlet, men på de flesta ställen

gås förefrist icke finnes intagen i den på R. M. besallning föredit är utgifna "Samling af Författningar och Stadgar, hwilka ändra eller förklara Kyrkolagen af 1686."

pastora dyllika Inventarier, så widt de röra
Kyrkans antiquiteter, oftast igenom utan an-
märkingar. Genom denna wederbörandes-
uraktiskenhet hafwa de flesta Kyrkor förlorat
flåa Missalier, Breuiarier, Anthonier, ja
till och med Gulstaf I:s Bibel af 1541 är nu
mera i många Kyrkor icke tillfinnandes och i
ännu färre finnes Nya Testamentet af Laur.
Andréa öfvers. 1526; eller om de också fin-
nas äro de defekte, utan bond, eller af mö-
gel skadade, utom att besättning gifwes till de-
ras inbindning och bättre wård. Bullor, Af-
lats- och andra Perembres finnas ännu qwar
å flere ställen och många deraf torde hafwa
warit både för Draghjelm, Peringsköld och von
Elsse obekanta, men de hafwa, som N. c. wet,
genom utlåningar eller försummad eftersyn
här och der just i senare tider gått förlorade
och som de icke funnits i inventarium, hafwa de
ej blifwit saknade eller ens eftersågade. Oftast
föreskras gamla stendar såsom Chorkäpor, Mess-
hakar, Antependier, för att ur de deraf bestående
silfverbroderier urbränna silfret. Målselskar
och Monstranser bortskäffas, ehuru dyllika sorn-
saker „förjände iudringa sågo penningar men
wärdade alltid lemna ett äfklädligt begrepp om
tidens konster och bruk.“ (S. 114) Till före-
kommande af så oilluddelig framfart, borde
DomCapittlen erinra Contractis Prostarne att
wid Specialvisitationer och Inventeringar
besörja det Ky. kornas Antiquiteter i Inven-
tarium noggrant upptagas och beskifwas,
samt att DomCapittlet sedan, då Inventerings-
Instrumentet infommer, tillser att de i we-
derberlig ordning äro tillstådes*) och änteligen

*) En sådan grannhet af kyrkornas inventarier,
så widt de angå deras antiquiteter, kunde ju
DomCapittlet öfwerlemnna åt den af ledamöter-
na, som har eller borde hafa måta nit för sa-
ken, t. e. Histor.-Lectorn. Detta kunde ju ske

att Biskoparne wid Generalvisitationer taga
desamma i bänastige och förordna hwad som
till deras wärdande kunde finnas nödigt.
Högst wigtigt är hwad s. 120 anmärkes om
Korkbyggnader och betydligare reparationer:
„Om till Skyldigheten att begära ritning för
nya Kyrkor, fogades den att söka tillstånd till
de gamlas ombyggande, kunde derigenom mån-
gen byggnad, som för sin form eller fordras
bestämmelse borde bibehållas, blifwa för-
nad.“ Det är sant, att innan nybyggnad,
förändring eller förrre reparation af någon
Kyrka får företagas, får anmälan derom ske
hos LandsHöfdingen och Biskopen, äfwen som
tillstånd dertill i IntendensContoret begäras.
Men detta senare tjenar ej stort för ändas-
målet, så länge de fleste af våra moderna
Architekter, endast finna sin fröjd och ära i
desa grekiskt-italieniskt-franskt-tyfkt-barbariska
nakna långa och låga skul, hwilka man wid
Konst-Akademiens expositioner hoptals ser
uppförda — Gudt äradt! — på regalpapper.
Då således de högsta domarne, Arminstone
största antalet bland dem, sakna allt sinne
för det högtidligt betydningfulla i de gamlas
skola arkitektur, må man ej undra, om fle-
re af våra äldsta herrliga Domkyrkor t. ex.
i Lund, Skara, Linköping, och till en del i
Upsala och Westeras genom moderna vand-
ler blifwit wäldförde. Wid de, såsom min-
dre betydande ansedde reparationer, begäres
sällan höga wederbörandes tillstånd, om icke
någon enda Pastor förut anmäler ett dylligt
föreskwardande hos DomCapittlet. Erfarenhet-
ten wisar likwäl, att den skändligaste förstö-
ring af gamla monumenter i egentligaste me-
ning äger rum wid dessa mindre reparationer; ty

af samma skäl, som Mathes. Lectorn gemenligen
har tillhyn öfwer Stiftets Tabellwerk, så wide
det hör till DomCapittlets embetsätgård.

merendels företagas de, endast och allenast i affigt att modernisera; och som de oftast se obemärkt, kunna wederbörande bedrifwa sin sak enwäldigt och opåtalt. Dersöre wore nödwändig, at då en reparation å Kyrkans hwall, golf och wäggar förestår, samt då åldre flockors omgjutning, Skrudens och Altarkårills renovation bleswe nödig, Pastor i tid sådant tillkännagaf i DomCapitler, (enl. Kyrkolag.) som sedan uppdrog åt Contracts Prosten att, i wederbörande Presterskaps, Kyrkewårdars och Församlingens fullmäktigas närvaro, enligt inventarium besigtiga allt hwad under namn af Antiquiteter, wid reparationen kunde blifwa någon rubbning underkastadt, och i afseende på deras bibehållande meddela nödliga föreskrifter enligt den instruction, som för dylika besigtningar borde finnas. På det sättet skulle märkwärdiga målningar eller inscriptioner å hwall och wäggar icke få öfwerstrykas, och gamla flockor omgjutas, kalkar och Altarkannor omarbetas innan deras märkwärdighet blifwit undersökt, och inscriptionerna derå aftecknade. *) Likaså borde i nybygd Kyrka Epitafier Banér, Grafstenar på påsande ställen owillkorligt återtagas; efter reparationer borde de återfinnas på sina gamla ställen. Wid den besigtning, som merendels sker efter fulländad ny-

*) Dylika inscriptioner kunna gifwa underrättelser som föräskwes stå att finna annorstädes. Så har Kon. Magni Radulås's Cantzler, den bekanta Biskopen Peder Elofsson, till sin härkomst varit aldeles obekant för Mesenius, Nyzelius, v. Stjernman och senare bådatecknare, innan Nadioff (Beskrifn. öfwer Norra Delen af Stockholms Län D. 2. s. 71.) upptäckt och aftecknat inscription å en gammal kalk, som Peder Elofsson skänkt åt Ödberby Kyrka i Roslagen, till filologist för sina föräldrar.

byggnad eller reparation, borde tillses om alla monumenter äro tillstådes och huru vida de under flytningen blifwit skadade, hwilket allt i besigtningens Protocollet och i inventarium till säkerhet skulle antecknas. Högt påkallas dessa åtgärder mot det okynniga begäret att modernisera Herrans tempel efter tidens och smakens förbringar. Ibland oräkneliga exempel derpå äro Nittens Domkyrkor de märkeligaste, och senast bland dem Linköpings och Westerås. Icke nog dermed att man borttagit gamla och märkwärdiga grafstenar, man har icke konat grafmonumenter, som enligt författningarne äro tagne under hägn, såsom Hertig Johans af Östergötland i Linköping och Nittensföreståndaren Swanre Stures i Westerås. Huru vida detta stede med tillstånd från högre ort wete wi ej. Likwäl om, som Förf. anmärker, förfrågan gjordes och tillstånd begärdes innan reparationer företogos, skulle måstarewerk i Architecturen fråsas från förstörelse. Förf. hade också bort tillägga: fråsas från stympning och fråsas från skriande tillsatser och förbättringar. Ypperlige Antiquiteter skulle fråsas från misshödet att såsom målningarne i gamla Upsala Kyrka blifwa öfwerstrukne, och ryktbara werk i bildande Konsterna från olyckan att blifwa målade och förgyllde, som alabaster figurerna på Soopiska grafwården i Skara. (s. 120) Rec. har sett en Kyrka, icke så långt från Upsala, som ännu å hwall och wäggar har ganska gamla målningar ofskadde bibehållna, hwilka förledit är skulle öfwerstrykas och hwitmenas. För mellankommande omständigheter är detta till nästa sommar uppskjutit; således är råddning ännu möjlig, om wederbörande wisja den. — I många Kyrkor finnas ännu Porträtter af framfarna Swenska Konungar, allmänast af Carl XII, Gustaf

II Adolph och Carl XI. På många ställen äro de ännu i Choret uppsatte, men å flere äro de wid reparationer nedtagne och sedan ej uppsatta, för att icke lända de hwitmenade wäggarne till wanprödnad; samma öde har äfwen träffat fordna hederwårda Prestmäns Porträter, som ännu i många Sakristior äro tillfinnandes. Samma förhållande har det wärit med Epitafier, Sorgesonor m. m. Denna modernisering, som nu öfwer allt är i full gång, började med Upsala Domkyrka för omkring 30 år sedan, *) och exemplet engång gifwit saknade ej efterföljd; så att nu mera är det intet, som kan freda fromma gifwares gifwor till Guds huses prydnad och sin äminnelse från förstöring eller inskränkta hufwudens nymodiga förändringar. Depryde man då engång sina egna boningar, wärlke man der å sjo allt gammalmodigt, som fäder och anförwandter med tuft och ära nyttjat, hastwe man der endast asseende på handgriplig nytta, grannlät och beqwämlighet, blott

*) Denna reparation utbehogade högeligen Konung Gustaf III. Se Parentalia Unoni von Troil dicta a Chr. Dahl Ups. 1806 pag. 90: Templi (Upsal.) vero coeptus jam erat, ante Troilium, murus ille, a meridie, elegans, cum elegantibus scalis, exurgere, qui tamen vilis praesenti Gusta vo III. dicitur non placuisse, "dolere, affirmanti, se dirutum illud sacrum a tanta antiquae eruditionis memoria fanum, Aedem Academiae Carolinam, quam eum vicina Papalium Indulgentiarum taberna veteri, facello S. Barbarae dicto stare voluisse ad posteror: ceterum immane quantum huic Templo hunc murum, picturatum, clathratum: tantam molis Gothicae gravitatem non bene niti gracilibus his, levitatis ferme Gallicae, pedibus: Birgerum Jarl cataphratum, ut decet, sic ocreatum, non cum sandaliis sericis foccatum muliebriter, se velle videri." --

man ej understå sig att småaktigt, kalle och zirligt offra Herrans tempel, som bör wara skildt från moderna åtgärder, likt det Ewiga Herrans ord som der förkunnas. — De läsare som jemföra För:s och Rec:s tankar i detta ämne skola finna dem i hufwudsaken alldeles öfwerensstämmande, men wid bestämandet af auktoriteters åtgärder olika. Likaså ifrigt som Rec. önskar, att icke några sådana civila åtgärder åläggas en Prest, som störa des andeliga förhållande till sina åhörare, likaså ifrigt önskar han att civila embetsmäns åtgärder ej måtte intränga sig i Pastoralwården och hwad dertill bör höra. Om wård och tillsyn öfwer Kyrkans antiquiteter skulle höra till twenne Auktoriteters (Domkapitelens och Landskansliets) embetsåtgärd, blefwe i Rec:s oförgrifliga tanke intet gjordt. Uppsigten bör tillhöra en. Delad på twenne, drabbade ansvaret för uraktiläenhet iu gendera.

Wigtiga äro För:s uppgifter om sättet att bewara minnesmärken af Run- och Sautastenar, Litchögar, Kummel, ristningar i berg och stenar, stensättning, byrhus, ruiner efter städer, flott, borgar, stansar, kloster, kyrkor, märkwärdigheter af twetydigt ursprung såsom sättegrytter och wisa rena naturföremål såsom Offerkällor, Lunder m. m., äfwen som wisa byggnader, rum och platser, märkwärdiga för, uti och på dem skeddä offentliga och enskilda handlingar, eller för wisa personers wistelse derstädes. Dessa och dylika fornlemningar blefwo utan twiswel häft bewarade, om de förklarades för ett regale, hwaras nyttjande rätten, som wid somliga af de uppräknade kan finnas, borde wara jordägarens men sjelstwa antiquiteten Kronans, så att den aldrig utan med des tillstånd singe på någont sätt antastas. Äfwen så om någon fornlemning

wore en jordägare till hinder i odling eller byggnad, borde det wara hand skyldighet att hos det Embetswerk, som öfwer antiqviteterna äger högsta inspektion, eller i brist deraf, hos Landshöfdingen söka tillstånd att besätta borttaga, då minnesmärkets wigt och sökandens skäl kunde med billighet jemföras (s. 124-125). De antiqviteter som finnas å kungsgårdar och hofställen, borde, wid ombete af innehafware och arrendatorer, besigtigas och i syninstrumenter upprägas, ty detta är så mycket mera angeläget, som å många ställen just arrendatorer af den uelaste egennyttan hafwa förstört många fornlemningar. Flere af dessa försigtighetsmärk woro, som förskrifas, redan under Carl X:s regering widtagne, hwarsföre det ej wore någon nyhet om de upplifwades med de tillägg som förskrifade en sådan författnings efterlesnad. Hade detta stede skulle ej så många för Nationaltänklon heliga minnesmärken blifwit förstörde eller wanwärdade. Lindholmens Slott nedrifwet och teglet användt till uppbrandet af ett bränwinsbrännert. UnionsSalen å Calmar och Rikssalen i Strengnäs befinnas i öwärdigt tillstånd. Murarne af Allwästra Kloster, detta hwilorum för flere Swea Konungar i fordomtima nedbrutna. Stegeborgs Slott förstördt. Dröbyhus och Tynnessö m. fl. Slott förwandlade till Spannmåls-

bodar, Potatesmagazin och Uglendåsten. I bland wigtigare minnesmärken som blifwit förstörde, intages wäl främsta rummet af det märkwärdiga Riwiks monumentet i Etåne, och beretter af det urgamla Grifstället å Nereswalla hed. Ständigt förstöras flera ättehögar, och under en resa förleden sommar såg N. c. en wäldig Hög, som i orten berättades wara en Kungshög, till en del förstörd, derigenom att grus och sand till wäghyllning och andra behof derifrån hämtades. Att så, utan förfrågan och tillåtelse, angripa fornlemningar är gräsligt. Det skulle till en början kunna förekommas, om det förgångna Konungabrefwet af 1666 upplifwades och i kraft deraf Landshöfdingarne tillhölo Krono och Jägeriberseningen att waka öfwer förbudets helgd och genast anmäla och beifra om något olofligt tillgrepp förworde. Detta behöfwes icke så mycket för Allmogen, ty i det hela har man öfwer dem icke sog till klagan. Wänd dem fördätljas ännu många underbara sagor om de Kämpar och Konungar som hwila i hög och under Bautaften. Men mot dem af medelklassen, som förelyste af de bildade ständens förståndighet, mot denna barnsliga tro förklarar uppenbar fejd och förofta allt gammalt om det icke har någon nytta med sig, mot dessas tillgrepp äro unga skrokor nog starka. (Slutet följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Öfverligare Handlingar öfrande till Judarnas Historia i Sverige. Stockholm 1814. 2 och ett åttontobels Ark. 8vo.

Då man öppnar denna Skrift träffar man blott ett från Rikets Högst. Ständers Justitiå Ombudsman, utskärdadt Embetsbref om Gissaliff Aktion å

Stockholms Stads RåmnersRätt, för utslaget i undersökningen öfrande underhållige Gulbarheten som wid Herr Michaelsons och Benedicks Bijouteri-fabrik blifwit tillwerkade, och några i anledning deraf insde Kongl. Swea Hofrätt wexlade libeller.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 42.

Lördagen den 22 October

1814.

R e c e n s i o n e r :

Jouua. Femte Häftet. Stockholm 1814.
128 sid. 8:o.

(Slut från N:o 41.)

Till förekommande af det så wankiga ursäkkeländer att anmäla och Kronan hembjudade bottenfynd, anmärker Förf. att någon osäker, rådellig lag swärtiligen torde kunna föreslås. Wi hafwa Kongl. försättningar i detta ämne af 1745 och 1807. Förf. anmärker, att man kunde hoppas att närmare uppnå ändamålet, om Kronan utfäste sig att wid inskaffande af ett fynd betala detta ännu högre än med den genom allmänna lagen bestämda återrondedel öfwer fyndets wärde. På detta sätt kunde hindras att fynden i löndom förnyttas, stängas och förstöras. Wi hoppas att denna sak blifwer vigtig för wederbörandes omsorg. Att Swenska Myntkunskapen hufvudsakligt beror af dylika fynd, och att det således är af högsta wigt att desamma oplundrade måtte komma under kännarens granskning, behöfwer ej sägas för dem som weta

huru torfig och problematiskt kändedomen af våra äldsta mynt är. Daktade Brenners och Berchs *) inddor, är det ingen del af våra fornlemningar, som behöfwer så mycken uppsmärksamhet och en ny revision för äldre tider. För att säkert afgöra och fastställa hwarje Regents mynt, är wigtigt, och wigigtigare, än man hittills tyckes hafwa trott, att weta i hwad fynd detta mynt är funnet, samt hwilka och hurudana alla de öfriga mynten i det fyndet woro. På detta sätt kan i Rec:s tanka man af Synchronismen, sammanlagd med Numismatikens egna hjelpredor, bestämma till hwad Regent ett mynt kan föras. Endast på detta sätt kan stillnad uppdragas emellan Magni Ladulås' och Magni Smeks mynt genom ett på 1790 talet gjordt fynd. Wigtigt är således att ett jordsfynd, ware sig

*) Wi hafwa förbigått Modéer (Lund 1796 anon.) emedan han med Brenner och Berch ej kan komma i jämförelse. Hans bok tyckes desutom wara försärdigad i akt och mening att med temligen twungna insäll måfwa Berchs uppgifter och i synnerhet des scepticism om åldern och swenskbeten af wisa äldre mynt.

af mynt eller andra curiosa, ofkingadt kom-
mer Kronan tillhanda. Det torde ej alltid
ske om ej en hederlig beldning utfästes åt upp-
täckaren och högt vite utfästes för Guldsmid
eller annan köpare och säljare af större eller
mindre delar af ett fynd, innan det blifwit
Kronan hembyddt.

Ätt med Böcker och Handskrifter drifwes
stort ofog är ganska sant, men den urwåg
Förf. till förekommande här af förefår (s. 123)
anse wi till ingenting tvenande, kanske äfwen
obillig. Blifwer det literära nitet mera ut-
spridt, skola ej wigtiga manuscripter frött i
handelsbodas makuleros, — såsom förhållandet
warit för omkring 12 år sedan med en del
af Nils Cangl. N. Örenstjernas bref och hands-
skrifter och icke så långesedan med Lectorn
Doct. Gothenii Samlingar i Swenska Kyr-
ko- och Lärdoms Historien, — eller wandra urur-
riket eller undandölsjas för alltid i enskil-
das osäkra gömmor. Så bortförde en Dansk
samlare Neergaard en stor mängd handriffin-
gar och manuscripter efter Grefwe N. Eh-
renswärd, och nyligen hafwa denne snillrike
mans ypperliga bref till KammarRådet Fröh.
Gådda blifwit bortfälda till någon privat,
Nec. har ej kunnat få weta till hwilken. —
Ganska rättwist säger Förf. att wid förwalt-
ningen af de fornlemningar, böcker, hands-
skrifter m. m. som finnas i Kronans, offent-
liga stiftelsers och enskildes samlingar, wore
wisserligen mycket att påminna. Bland dessa
behöfwa förnämligast Gymnasternas samlin-
gar de sid. 127 gifna påminnelser. De Biblio-
thecarier som wid Gymnasterne tillsättas hof-
wa liten lön, hwarföre de som söka dylika
beställningar föga bry sig om, att förfässa sig
de för embeters förwaltande nödiga kunskaper
eller sållan fatta någon iswer för saken. Li-
kaså förhåller det sig å de ställen, der Gym-

nasti Adjuncts och Bibliothecarii beställning-
garne äro förenade, som de ock ganska lämp-
ligt kunna wara, blott den senare function
ej anses såsom bisylla, med hwars förwalt-
ning man ej behöfwer wara så nogräknad.
Annars borde wäl wid ett offentligt Lärosäte
icke lätteligen hända hwad som, ehuru söga-
troligt, berättas om ett och annat ställe, der
Biblioteket är för de Studerande en alldeles
fluren skatt, som ofta på år och dag ej öpp-
nas, der Böcker och Handskrifter ej finnas
uppfälde, utan i oordning liggande och i sak-
nad af wederbörliga Cataloger. Der kan det
blott hända att man är lika nöjd om dona-
tioner och icke bryr sig om att afhämta dem
och att Biblioteket utan anmärkning mottog-
ger luntor eller böcker som förut finnas, då
sterbhufen dem erbjuder, ehuru det i thy fall
för Biblioteket är bättre och med författ-
enligt att uttaga afgiften i penningar. (Kgl.
Scholdordn. 1807 Cap. 5 §. 2.) Man
hoppas med tillförsigt att Gymnastiska Biblio-
thekers och samlingars noagaranna handhaf-
wande blir i de förwäntade nya constitutio-
nerna anbefallt, och framsör allt, hwad som
i de hittills gällande saknas, att Biblioteket
och Samlingarne, (å de så ställen der det ej
hittills aldrig skett,) ärminkone engång i
wectan förewisas ungdomen. Utom den
stora förmån ungdomen och isynnerhet de werte-
girige deribland hämtade, skulle deraf hända
att böckerna och de öfriga samlingarne må-
ste wara i ordning och Catalogerna deröfwer
alltid riktiga. Gifwars skulle uppmuntras,
då de säga att allt icke blott wärdades utan
ock begagnades. Hwad samlingar af An-
tiquiteter angår, böra de wid Gymnaster wa-
ra inrättade, enligt Scholdordn. 1807, 10
Cap. 3 §. der det heter „Ligge ock å Ephori
wärd att efter möjligheten inrätta Samlingar

af Naturalier, Antiquiteter, mynt och andra curiosa" och Rec. hoppas att Ebori föresyn, uppmuntran och inspirande bland Stiftets Præstefop skulle ständigt kunna bidraga till dylika samlingars förökande och på det sättet många antiquiteter räddas. Men utom dessa småre förvaringsrum, som hvar i sin ort rädda fornlemningar, behöfves ett stort Nationalförvaringrum till räddande af hela den stora och mångfaldiga klass fornlemningar, som ännu upprättas och som i enskilda gömmor förvarade genom okunnighet, brist på förmögenhet och sosterlandskärlek sällan komma till allmänt gagn och slutligen stignas på auktioner af okunnige arfwingar och på det sättet aldrig utom tillfällighet lära kännas, så länge intet särskildt samsund till antiquiteters värd finnes, som ägde medel att dem upphandla (s. 127). Återupprättandet af ett förenadt Antiquitets-Archivum och Collegium är troligen dertill den enda utvägen. Hvilka fördelar ett sådant verk skulle medföra, är för tydligt att behöfva bewisas. Det är ensamt tillräckligt att draga sig till minnes, hvad förordna Antiquitets-Collegium uträttat, hvilka ovärderliga skatter, nu fördelade på Riks-Archivet, Kongl. Biblioteket och Witterb. Hist. o. Antiq. Akademien, det samlat och hvilka förträffliga verk dess ledamöter utarbetat. Den orsak som föränledde slappheten och slutliga upphörandet af denna inrättning: Perioden af en falsk smak som förklarade all grundlig lärdom för gräl, lär äfwen så säkert i ingen framtid kunna åstadkomma en dylik bedräglig werkan, som det är en angenäm wissighet att upslwandet af denna inrättning nu är högt påkalladt af den återwäknande wetenkapen. (s. 128). Det är sant många hinder skulle härwid möta. Wi leswa icke den tid, då Konung Carl XI på sin Eric-

gata ärföfj af Antiquarien Hadorph tog wära fornlemningar i ögnafigte: då rikets första Herrar med sann iswer gynnade och sjelfwa deltog i historiska undersökningar, såsom Riks-Drotzen Grefwe Pehr Brahe, Grefwe Wagn. Gabr. De La Gardie och något senare Grefwe Gust. Wonde: då Swenske Riddermän och Ädlingar ansågo för sin höfsta ära att känna, wårda och skydda sina faders minnen: då Berelius, Ol. Rudbeck och Peringsköld med snillens sackla genomwandrade de forntida häfder. — Men de leswa dock, som minnas huru det skimrade det sista ljuset i aftonglans under Gustaf III:s regering och flocknade med dess ödd. Hwem erinrar sig ej denne snillrike Konungs lysande omsorger för fornya Regenters minnen och dess ofta ådagalagda nit om Swenska fornlemningars bewarande. Sten Sture den äldre, Eric XIV:s och Gustaf II Adolphi monumenter, Wadstena Klosterkyrka, Bjällbo Kyrka, och Kongl. Mynt-Cabinetet vittna om dess nit och friskostighet. Wid minnet af dessa och många andra osörgärliga åtgärder, skulle man anse stroligt, att under samma regering Antiquitets-Archivum kunde upplöfas! Så nedslående detta är, så glädjande är det att minnas att just under denna oblida tid Grefwe Brahes präktiga stott Skokloster med de dyrbara minnen af Swenska Nationalkrans segersålaste period det innesluter, blifwit med omsorg wärdadt och fritt tillfälle att det bejda alltid lemnadt. — Nu kunna wi hoppas, att, på en tid, då Sverige under en wis och segerrik styrelse åter börjar lyfta sig ur sin sekelståniga politiska och litterära förnedring, ett ännu för nationalstolheten icke längre skall lemnas utan uppmärksamhet. Om icke wi så upplefwa den tid, då utländskt slärd landsförwises, då det som är Swenskt omfattas med

wärma och då ett offentligt lif; hittills sönder-
splittrade af enskildherens fordringar, åter upp-
blomstrar, hafwa wi dock uttalat hwad wi
wäga att hoppas. För eller senare skola
dgonen öppnas. Det folk som uppsagt all
gemenskap med det förflutna, har affagt sig
oll rätt till hogkomst hos efterkommande: ty
då der icke längre lefwär i sina forntidsmin-
nen, skall det sjelf engång icke lefwa i efter-
werldens.

Inledning till Nya Testamentets Heliga
Skrifter af Dr. H. E. N. Hånlein,
Theol. Professor. Öfversättning. Streng-
näs, 1814. 401 sid. 8:o.

(Forts. fr. N:o 40.)

Med sid. 47. widtager undersökningen om
authenticiteten af Antilegomena och början gö-
res med Episteln till Hebräerne, och hwad
här säges må jemföras med Förfs mera de-
talierade betraktelser öfwer detta ämne sid.
345—350. Som bekant är, anses denna
Epistel skrifen af Paulus: ett föregifwande
som Förfs finner osannolikt af följ. skäl: 1)
Att Paulus icke på något ställe i brefsivet är
uttryckligen nämnd eller närmare utmärkt. —
Wifertigen är Paulus icke uttryckligen nämnd,
men efter Rec:s tanke reemteligen tydligt an-
gifsven E. 13: 23, der Brefsiwets författare
talar med ett intresse om Timotheus, som
man endast kan wänna hos den, hwilken, li-
kasom Paulus, så länge hode honom till sin
förläggare. Widare kan uttrycket E. 10: 34,
καὶ γὰρ τοῖς δισμοῖς μοι συνεκαθήμετε, till
de Valästinska Christne icke bättre lämpas på
någon annan än Paulus, som bland dem blifs-
wit gripen och fånglad sånd ur fädernes-

landet. Liksom, så widt wi weta, ingen förs-
fattare ur Christendomens första tidehwarf
hade en så djup kändedom om Judiska förs-
fattningen, som närwarande bref fördräder,
mer än Hedningarnes oförtrådde Apostel. —
2) „Författaren utestuter sig från Apostlarnas
antal och bekräftar, att han icke omedels-
bart af Herren emottagit salighetens lära.“
Det ställe der Författaren af den i fråga wa-
rande Episteln, i den samma uttryckligen
utestuter sig från Apostlarnas antal, läser bli-
swärt att igenfina. Dertmot öfwerensstämm-
ma wäl orden: *Πῶς ἡμεῖς ἐκτεθειμεθα τῆ-
λικαυτῆς ἀμελησαντες σωτηρίας; ἥτις ἀρχῆν
λαβουσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ Κυρίου, ὑπο τῶν
ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐβεβαίωθη* (E. 2: 3), så-
noga som möjligt med det faktiska förhållan-
det, såsom det i Ap. Germ. gide Cap. beräts-
tas, och styrka såmedelst att Paulus uppre-
nat ifrågawarande epistel. Äfwen säger Ori-
genes bestämdt, i sin Homilie öfwer Brefsivet
till Hebräerne, att de gamle icke utan grund
anset Paulus såsom dess upphofsman, fastän
han förmodar att Lucas fattat den i pennan.

Också Clemens Alex. citerar, i Stromat.
Lib. IV, denna Epistel, wäl utan att bestämde
nämna den som Paulinsk, men dock i sådane
sammanshang, att han tydligen ger det sam-
ma författare som Brefsivet till Titus. Wi-
dare tala de wirtnesbörder Eusebios öf lem-
nar, rent af för denna Epistels äkthet, då
han (Kyko-hist. III: 25) som Kanoniska an-
gifsver alla Pauli Epistlar, utan undantag.
Och för denna mening talar flutligen den
omständigheten att detta bref såsom Paulinsk
i de äldsta versioner blifwit intaget, den,
att de Östliga Ryksoldarne, då detta
Bref i Orienten naturligtwis först skulle wa-
ra bekant och dess authenticitet lättast att prä-
wa, egenligen och temligen ensstämmigt an-

tagit, desamma; än den, att flera rent af Paulus egna talesfär och uttryck i det samma förekomma (sid. 50), och den att de äldste kyrkofäder i allmänhet antagit desamma. Slutligen angifves den, mellan brefsven till Theſſalonicenserna och de till Timotheus, i den af Boeclerus utgifna gamla *Προλογος Παυλου αποστολου προτιτισσομενος της Βιβλου*, Amsterd. 1699. I anledning här af må dock anföras ett exempel på den oöfverlagda samsamhet hwarmed Hr H. uppfatt sin bok. Sid. 49 anföres Clemens Romanus såsom vittne för Epistelus älder; sid. 51 såsom en af dem, hvilka man anser såsom Brefsvens författare och sidan 53, såsom en af dem, hvilka antogit Varnabas, Lukas eller Clemens Romanus såsom författare af detta bref. — Ett dylikt själfmorfågande är besynnerligt. — Men skulle än icke de redan anförde grunder vara tillräckliga att evident bewisa, det Paulus är denna Epistels författare — och det må vara — följer dock oöfverlägligt derur, att den dock är en äkta apostlasfkrift, fast auktor är obekant, och detta medgifwer Hr H. äfwen själf uttryckeligen, s. 48. Men nu, då här till äfwen kommer, att denna Epistels grundsatser fullkomligen öfverensstämma med Christendomens gifna lärobegrepp, så är det för Necis inskränka fattningsgäwja det obegripligaste af alle obegripligt, hwi Hr H. (s. 53), yrkar att den med större warsamhet än andra Ny-Testamentariska urkunder, böde användas i Dogmatik och Moraf.

Efter detta begifwer sig vår Auktor till undersökning om Auktoriteten af Jacobs Epistel (sid. 53 — 59, s. s. 351 — 354). Wäl angifwes såsom skäl att bewisa des äkthet den omständigheten, att flere äldre kyrkofälare dels ignorerat dels betwiflat den, men deremot återopas andra, som äro hafwa an-

tagit den. Äfwen den öfenbara morfågelsen med Pauli läror ger inter fullt skäl till förkastelse: man må erinra sig att Paulus war uppfödd i Pharisaiska principer, hwodan han naturligtwis hämtat lusten att reflektera öfwer de högsta ämnen, som läreligen skulle bereda någon sällsaktighet med de öfriga Apostlarnes mera rent theopnevstiska lärdomar. Wi kunna således ej annat än fullkomligen instämma med vår Auktor deri, att antaga den såsom warande från „Apostoliska tidåldern och af Apostoliskt ursprung,“ liksom Nec. för sin del ej annat kan än bifalla de grunder för. andrager att wisa det denna Epistel verkligen härleder sig från *Ιακωβος του Αλφαιου ο δικαιος και αδελφος του Κυριου* (sid. 57). Likwäl förekommer i loppet af denna undersökning ett alltför underligt uttryck, neml. sid. 58. „Evangelisterna nämna flere *αδελφους του Κυριου*, som redan under Jesu lefnad twiflade om Jesu Messianska egenkap.“ Såsom bewis ställen återopas Marc. 3: 21(?). 31 — 35. 6: 3. Matth. 12: 46 — 48. 13: 55. 1 Cor. 9: 5; men der förekommer ingenstädes att Herrans bröder betwiflade hans sändning, såsom Messias, utan detta uttryck, såframt det ej i Swenska Öfversättningen blifwit corrumperadt, lär ej vara annat än ett försärligt utbrött af Hr H:s protestantism mot Christi Gudom. —

— Af alla Ny Testamentets författare är det naturligtwis ingen, mot hvilken vår Auktors neologiska förståndighet haft så mycket att inwända som emot Herrans äfpling, Johannes, den djupaste förkunnaren af försoningens hemlighet (s. 59, 60, 67 — 78. 263 — 272. 368 — 375. 379 — 384). Hwad Johannes epistlar angår, (ehuru den 2:a och 3:e tidigt af forskande kyrkofäder varit ömtwiflade), antager han deras äkthet med mindre swårighet än

något annat antilogomenon, till följe af grunder som Nec. minst är fallen att bestrida. Deremot lärer hvarje läsare, som känner Hr H. om också ej mera än genom det föregående af denna recension på förhand kunna gissa, att han skall förkasta 7:de v. i 5:te Cap. i Ep. Han gör det åsven; och det med de starkaste ordalag, s. 374: der det heter att den „genom interpolation tillkommit, och är en theologisk glofa ifrån latinska kyrkan, samt först sedan 5:te århundradet, och hvars utestutande skulle så väl för dogmatiken som kritiken medföra bärnad.“ Sant är det åsven, att ingen äldre kyrkolärare, så vidt vi weta och äga i behåll deras skrifter, anföret denna vers; att den saknas ej mindre i Syriska, Arabiska och Äthiopiska bibel-öfversättningarna; än i ärfilliga, åsven ganska unga Codices af latinska versionen, t. ex. i Gigas Librorum å Kgl. Bibliotheket i Stockholm *); hwilken dock är från 14 århund. åsven som att den i flera gamla grekiska Handskrifter icke förekommer, och sökes i sin helhet (ej blott från orden *ev τω ουρανῳ* etc.) alldeles förqäfwes i samtliga de af Le Long funna Ms:ter, hwilka legat till grund för Robert Stephans kritiska upplaga af N. T. Allt detta är wiserligen gifwet men deremot kan anföras, att det omtvistade stället finnes i den Koptiska öfversättningen, som är den äldsta af alla (Arminstone efter Curcellas förskran), och hwad som mera är, att det fullkomligen öfwerensstämmer såwål med Christendomens innersta anda som med Johannes theopneustiska sätt att se och framställa den, så att enwar som gjort sig något bekant med den djupa och höga mystik som utmärker denne Apostel, skall wänta denna

*) Inceum 2:a Häft: s. 161.

vers, såsom ett nödwändigt supplement till början af hans albrig i fråga satta Evangelium. Minst skall man hålla denna vers för en latinsk glofa, ty glofor tillkrefwos endast för att förklara eller bestyrka wisa uttryck, och denna förklarar och bestyrker inter annat uttryck, utan består orwanskeligt för sig sjelf. Men alldeles obegripligt måste det förfalla hwem som helst, hwad bärnad dessa ords utestutande skulle för Dogmatiken medbringa, såstramt ej att Neologerne då sinne fritt yrka, att i Bibeln icke finnes något direkt bewisställe för Tröenighetsläran. —

Men fast dessa Epistlar och detta Evangelium tillhöra Johannes, äro de, menar Hr H. icke bättre för det. Hans stil, heter det på flera ställen, är hebraiserande, obildad, ogrammatisk, släpande widlöftig, tautologisk och full af barbarismer och grofwa solecismen. Nec. will icke lägga så mycken wigt på, att, i motsats med dessa hårda ömde-men, en wördnadsward och grundelig kännare af Grekiska Literaturen, Prof. Dr. Dahl, oaktradt han wist medgaf att Johannes Språk, såsom en utlännings, icke hade full Clasisk renhet, flera gånger yrkat att Johannes skrifter, utan afseende på deras gudomliga innehåll, i Ästhetisk skönhet woro att jämföra med Ålderdomens mest berömda arbeten; men obemärkt kan icke lemnas, att han icke förstår att sammanbinda denna barbariska, tautologiska-diffusa och släpande stil med den „lätthet och ensald“ som Hr H. för öfrigt tillägger Apostelns uttryck. — Åsven ut hårda bland de anförda exemplen, som skulle wisa att Johannes „sätat, wid eljest wälbekanta ord, en alldeles egen bemärkelse“ icke alla prof. Arminstone är det wist att ordet *λογος* i den mening som Johannes det anwänder blifwit nyttradt af Neoplatonikerne bland

Hvilka må nämnas Philo Judæus och Plotinos hwar på följ. ord af den förre lemna det mest påtagliga bewis: *ὡς ποιητὴν καὶ βασιλευς ὁ Θεὸς ἀγὼν κατὰ διχὴν δενομον, προσημαμενος τὸν ὄρθον αὐτοῦ λόγον πρωτογονον ἑῶν.* (Περὶ Γεωργίας, Παρί. 1552. pag. 132). Men att man äfwen under Grefiska språkets clasiska period använde ordet *λογος* i bemärkelsen af Begrepp, Intelligenz, wisa icke allenast flera ställen hos Platon, utan äfwen Stoikern Zenons term, *λογος σπερματικός*. — Hwad ordet *πνεῦμα* widkommer, kan wäl Nec. ej för ögonblicket besinna sig på någon clasisk grefisk auktor, som användt det i samma mening som det i termen *ἔργον πνεῦμα* förekommer, men i samma betydelse nyttjas det dock af alla N. T:s författare. Och då enligt hwad sid. 264 yrkas, Johannis Evangelium är det yngsta af alla, hade han således icke varit den förste som i denna bemärkelse användt detta ord. Samma förhållande är äfwen med orden *ἔργον, παρακλήτος* o. s. w. — Naturligtwis är det dock Uppenbarelseboken som får utmärda det hårdaste anfallet. I afseende på des apostoliska äkthet, hwilken Förf. icke tyckes wara obekänt gen att medgifwa (s. 77), will Nec. till hwad Hr D:r Odmann, i företalet framföret sitt försök öfwer Apokalypsen, med widsträckt lärdom segrande anför, endast bifoga ett ställe ur Justinus Martyr *) emedan det så bestämdt afgör frågan: *καὶ ἐπειδὴ καὶ παρ' ἡμῶν κηρὶ τις, ᾧ ὄνομα Ἰωάννης, εἰς τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ, ἐν ἀποκαλύψει* — — *προφήτευσεν*. Deßutom förutsätter fullkomligt den förklaringsart, hwilken den grundlärde Hallenberg wid denna bok försök. lanbringa, hos des författare ett sådant djup af Orientens heliga wiss-

*) Opera. Colon. 1684. pag. 308.

dom att wi, utom hos Johannes, bland Christendomens förste Skribenter icke finna någon dylik. Men hwad som mest i Nec:s tankesalar för äktheten af denna bok är, att Författaren i 1 Cap. 2: w. betecknar sig med de orden: *ὁς ἐμαρτυρήσατο τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ο. s. w.* Hvem hade nu aflagt vittnesbörd om *λογος* mera än Johannes? Och påstå, att dessa ord med affigt blifwit använda för att misfleda, kan endast den som icke känner sådana literära Imposförers sätt och wana. Ty dessa anlägga sina bedrägerier med för mycket konst, för att hafwa tid att fästa sin uppmärksamhet wid dylika små biotståndigheter. Hade en bedragare tecknat dessa ord, skulle han i stället för dessa enkla ord läckt namngifwit sig som Författare af Evangeliet eller den Katholska episteln, eller såsom den der låg wid Herrans bröst. —

Dock om Hr H. temligen lätt behandlas Uppenbarelsebokens authenticitet, är han så mycket oblidkligare mot des inre värde. Det hela är neml. intet annat än en Chilliastis tomma drömmar, en wäfnad af motsägande begrepp, kabbalistiska åsytningar, osammanhängande syner, orimliga bilder, afwikelser från syntaxen, hårda soloecismer, incorrecta målingar, med ett ord: en misföckad imitation af G. T. hwilket alle endast i tiden hwarfwets brister och de förste läsarnes försärfwade smak kan finna sin ursäkt (s. 69). Wår auktor anör endast några lama ord till försvar mot dessa beskyllningar, hwilka han ej will betas föra i egen person; Nec. will blott wädja till hwarje med känsla och fantasi begäfwad läsares ömde, öfvertygad, att ett försvar för denna heliga Bok icke wore swårt att finna. Hwad åter det här och der för starke orientaliserande språket angår, så är detta wäl icke så mycket att skrifa på Förfs: råkning:

Uf Enselias meta vi att Apokalypsen först blef bekant i Österländerna och der till en början mest läst och afskrifwen. Säkertigen har derigenom de ogrekiska idiotismerna till större delen uppkommit; ty det är ingen ny upptäckt i Bibelforskningen, att de västerländska Manuscripterna latinisera, medan de Österländska orientalitera. Innan Rec. lemnat

benna" bok må han i anledning af hvad Hr H. säger om Tiden och Orten der Apokalypsen författades (s. 381), upplysningsvis nämna att enligt Dr Odmanns på starka och skarpsinniga skäl grundade mening, är Uppensharedsboken författad i Ephesus, under Kejsar Galbas regering.

(Slutet e. a. g.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Jesus vid Olsöberget. Oratorium af Beetheven. Stockholm 1814. 1 ark 4:0 och Trädfarens sju Ord på Korset. Oratorium af Handn. Stockholm 1814. 1 ark 4:0.

I ett skalbeskycke som slaswiskt kröker sig under en fremmande konst, Mussen, kan man ej wänta något egentligt spår af poetisk utveckling och flygt. Det förra af dessa Oratorier behandlar samma ämne som Lidners Mesias i Gertsbryane, men tål på intet sätt jemförelsen. — Det senare åter är lifuadt af en något högre anda, t. ex. slutfrosen:

„Guds Son är död!
Ur Jordens djup det återkallar:
Guds Son är död!
Du darrat Golgatha.
Han dog på dina höjder,
Dig döls o Sol!
Betäck med mörker denna dag!
Kemna Jord!
Och känn dig trampad af Hans böddlar!
I graswar öppnen eder!
Ur djupet stigen opp I redan döde Fäder.
Den jord, som täcker er
Med den Heliges blod besäckad är.“ —

Redaktionen har haft den sägnaden emottaga i wenne skrifter, som författa det i No 29, 30 påbeaynta ämnet om den s. k. Nya Philosophiens systerling. Men då förekommande omständigheter ej tillåta denna undersökning att före-

tagas så snart man hade önskat; har Redaktionen mestertid ansett sin pligt fördra att derom tillä vidare underrätta de okände författarne, och tillika försäkra dem om Des erkänsla och aktning.

Rättelser: S. 620 r. 20 icke, går ut. s. 623 r. 17 st. personer l. personen. s. 625 r. 15 st. gammal l. gamla. s. 626 r. 15 st. om l. och

s. 627 r. 29 st. efterlemnade l. förnekade. s. 624 r. 8 st. nay Iwas l. uadaw. s. 625. r. 26 st. erdaadnoo l. erdaadnoo.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 43.

Tisdagen den 29 October

1814.

R e c e n s i o n e r :

Catalogus Librorum Impresorum Bibliothecæ Regiæ. Academiæ Upsaliensis. Sectio Prior: Fasciculus. I. A—L. Fasciculus II. M—Z. 1040 pagg. Sectio Posterior. 384 pagg. Upsaliæ 1814. 4:o.

Liksom Upsala Akademi är, från fordnader, ett värdepåbudande monument af Swenska statens ära och förmåga, så är ock dett Bibliothek ett ypperligt vittne af det lesiwande nit för lärdom som utmärkte Sveriges framfarna statsmän, hjeltar och konungar. I dett boksalar omgiffwes man af lärda skrifter, till en del frigölyckans rof, som minnas tillbaka den herrliga tid då Swenska sanna segrerika swängdes öfwer Tycklands, Wöhmens och Polens landamären. Öfwer ett sådant Bibliothek kan en af trycket utgifwen Catalog ej wara annat än högst wiglig, och wi twelfa ej att räkna den bland Nationalårans monumenter, såwida hos oss, som i andra stater, liwreåra skrifter och stiftelser så urgöra beständs-

delar deraf. Innan wi företaga granskningen af detta werk, wile wi meddela några underrättelser om de offentliga Bibliotheker som finnas i Sverige. Så högst ofullständiga dessa än äro, torde de dock i någon mån bidraga att skingra det Egyptiska mörket, som omhöljer denna gren af wår Lärdomshistoria, och här och der träffa de sossiwande wäktarne, som måhända uppwakna och besinna sig, att med mera nit, än hittills, öfka och wårdera hwad dem ansåtrodt är.

Om den ofta upprepade anmärkningen ej kan molsägas, att inter Swenske Bibliothek i anseende till antal och rikedom på böcker och dyrbarheter kan jemföras med de störrer utländska, är det lika wist, att inter land har ett sådant öfwerflöd på särskilda mindre boksamlingar. Endast hufwudstaden har flera sådana, i wist afseende, publika, af hwilka några till allmänt begagnande äro öppna. Det förnämsta bland alla är det Kongl. Rike. Bibliothek, grundadt af K. Gustaf I, och sedan egenligen rikadt af K. Carl X Gustaf som dermed lät förena äfkillige i Tyckland och Polen eröfrade Boksamlingar. Att

detta Bibliotek ändock icke för närvarande är talrikare, kommer dels deraf att år 1663 den då warande Kongl. Bibliothekarien Gripenhjelm, låt uttaga och efter föregifwande uppbränna ett stort antal böcker *), dels deraf att 1698 en eldsvåda öfvergick Biblioteket der det då i Slottet Tre Kronor war uppställt och fördrade omkring 12000 volumer, handskrifter och tryckta böcker. Emellertid har det dock återvärt till en icke ringa betydelse genom Sparvenfeldtska, Celsingka och flere privata donationer. Men sin dyrbaraste tillvärt erhöll det först 1778, då efter Antiquarens Archiv upphörande, dess samlingar, till en del, dermed förenades, och så första genom f. d. Konungens frisköplighet, som icke allenast tillfånkte sin faders R. Gustaf II:s Handbibliothek, utan äfwen, jemte det han reglerade isenshemännens förut nog knappa aflöning, anstog en ej ringa fond till böckers ärliga inköp. Det Kongl. Biblioteket består dertfore nu mera af något öfver 40000 volumer, och är uppställt i Kongl. Slottets Norra flygel, der det alla dagar, utom sö-

*) Rec. kan icke afhålla sig att till sina läsares förundran, ur Rådsprotocollerna för år 1663 pag. 314 anföra bewiset för denna uppsatt. „Den 8 Aprilis. Protocoll hållet i RådSammaren post meridiem absente Regina. H. R. Drottjeten. H. R. Cantz. Gr. Carl Leijonhufvud, etc. Secret. Gripenhjelm förfrågade huru han sigb skall förhålla medh dse böcker som kunna finnas i R. Maj:ts Bibliothek och innehålla antingen pasquiller eller andre föregeliga saker som mehra kunna förarga öhem som der läsa utbi än givra till någon uppbyggelse om dse icke måge tagas der utb och kassas på elden? — Resol. Affirmatur och må beste Secreterare see derefter att sådant blifwer efterkommit efter såsom sådane böcker inbet tiänga utbi Biblioteket.“ —

dagarne, från kl. 10—1 f. m. är tillgänglig. Men då ännu ingen förteckning öfver denna samsamling är tryckt, känner man endast dess namn af N. von Celsus Historiola Bibliothecæ Reg. Stockholm. Sth. 1751. 8:o; Handlingar om begärdt understöd för Kongl. Maj:ts och Rikens Bibliothek. Stockholm 1771. 4:o Ecloga sive Catalogus libror. manuscriptor. & impresor. quibus J. G. Sparvenfeldius adauxit Bibliothecam Reg. Stockh. Holm. 1706. 4:o utaf G. Poringer Bljehblad måstertigen uppsatt; samt af äfkilliga anteckningar i Kongl. Bibliotekets Tidningar, Lyceum, och flere periodiska skrifter.

Det äldsta Biblioteket i Hufvudstaden näst det Kongliga är Stockholms StorScholas dock icke betydliga Bibliotek om hwilket man kan läsa Uppsofr. Sällsk. Tidn. 1785 s. 715. Rikare och i allt afseende betydligare är Rgl. WetenskapsAkademiens Bibliotek ungefär lika gammalt med sjelfwa Akademien. Sin betydligaste tillvärt vann detsamma 1780, då dess ledamot, Presidenten och Ridd. Rosenadler tillfånkte sin rika Samling af Swenska tryckta böcker, öfver hwilka en förteckning utgafs i Stockholm 1780. 276 sid. 4:o. Om man med denna förenar den förteckning på R. WetenskapsAkademiens Samsamling, som uppsatt af Worgentin, utkom i Stockh. 1768 48 sid. 4:o äfwen som de förteckningar, hwilka i Akademien Handlingar ärligen i senare tider blifwit meddelade öfver fördrade böcker, erhåller man om detta Bibliotek ett ungefärligt begrepp, hwilket äfwen är enda medlet, då detsamma för allmänheten är en sluten skatt. Så är äfwen förhållandet med Swenska Akademien Bibliotek grundlagt genom en donation af Hr Lindahl i Norrköping. Detsamma är icke engång, så wide man wer ordentligen uppställt; äminstone låg det ännu för

Något är sedan i sina lärar inrättadt hos den med lön hugnade Bibliotekarien. — Deres emet är till allmänhetens tjänst hvarje lördag uppläst det betydliga och genom sin planmäßiga samling utmärkta von Engeströmska Biblioteket som år 1805, blef till offentligt bruk öppnadt, och utgör omkring 18000 voll. Om dess rikedom på dyrbarheter kan man vinna en öfning af de utgifna Handlingar ut Hans Excellens Statsministern Grefve von Engeströms Bibliotek. 1:a Häft. 1809 2:a H. 1813. — Deputom äger Kgl. Sunda hets Collegium ett Bibliotek; äfvensom Kgl. Akademien för de fria Konsterna äger en liten Voksamling, öfver hvilken en förteckning för några år sedan utkom. KrigsWettens Kapellakademien, Landbruksakademien och Swenska Läkaresällskapet hafwa också börjat samla böcker i de dem hwardera rökande ämnen.

Bland Biblioteker utom hufvudstaden bär främst ihogkommas Akademiska Biblioteket i Lund som räknar sin uppkomst från 1686, då K. Carl XI stänkte Akademien det wästra Gripenhjelmska Biblioteket bestående af 5350 volumer. Genom inköp och donationer har det så ökat sig att det år 1805 bestod af 20000 voll. och deribland 237 Manuscripter. Bibliotekets öden beskrifwas i von Döbelns Reg. Acad. Lundens. Historia Disertationswis utgifwen i Lund 1740:42 med G. Sommelii Hypomnemata wid densamma Lund 1757:63 4:o och fullständigast i de disertationer Akademiens n. w. fortsänta Bibliotekarie utgifwit, bland hwilka icke synnerhet böra ihogkommas Memorabilia Bibliothecæ Lundensis, hwaraf 1:sta tomen, som beskrifwer Bibliotekets Valöfver, förledit är blifwit fullbordad, och wi önska att den snart måtte åtföljas af den 2:dra,

som omfattar Manuscripterna. — Bland Gymnasiernas Biblioteker är det i Westeraås ett af de äldsta. Den bekante Biskop Knudbeck är dess förestare. Medan under hans embets tid blef en numerat högst skönlit Catalog beröfwer tryckt 1640 under titel: Bibliotheca sive Catalogus Librorum Templi & Conkistorii Cathedralis Arosæ-A. 1640 16 fdb. 4:o. Sin betydighet har detta Bibliotek erhållit genom LandesHöfd. Sernsfolde, Direkt. A. Hälphers' och Lectorn Dr. Gottmarks donationer. Öfwer den sista nämdes donation af det kostbara Muhrbeckska Biblioteket (3000 voll.) har man en såresbild af Prof. Wallenius uppsatt Catalog, tryckt i Greifswald 1798 160 fdb. 8:o. Icke långesedan har Hr J. H. Schröder börjat att i Disertationer beskrifwa detta med omsorg wärdade Bibliotek, som för närwarande lär utgård omkring 11000 voll. I anseende till rikthet råslar med Westeraås och i anseende till rikedom på dyrbara handskrifter äro wertröffas det af Linköpings Bibliotek, som med rätta kan anses såsom det förnämsta bland Gymnasii Biblioteker; men som de senare ären icke varit så wärdade, som det i alla affsedenen försjenar. *) Det har egentligen uppkommit genom privata donationer, af hwilka de i senare tider gjorde äro ganska betydliga. Wigtigaste tillökningen fick detta Bibliotek 1757 då den lärde Er. Denzelti utwäld Voksamling af 3000 voll. inköptes och

*) Både Strengnäs och Linköpings Biblioteker hafwa i senare tider försänt en mängd duppletter, ensigt tryckta förteckningar, men urwalet derwid har ej varit det bästa, hwarpå många bewis kommit till vår kunskap. Det tillägges såsom en erinran, att man wid ett dylikt urwal bde äga Wokännedom och anwändning utgöras.

sedan då samma ErkeBiskopps Manuscriptsamling icke fördrades af Sonen 1789. ErkeBiskoppen Dr: Lindblom har isynnerhet om detta Bibliothek stora förtjenster. Endast under hans embetslid hafwa 3500 voll. tillkommit, så att Bibliotheket år 1805 utgjorde nära 11000 voll. Genom hans åtgärd hafwa 2:ne delar af Linköpings Bibliotheks Handlingar (1793-95 8:o) blifwit utgifne, hvarutt Bibliothekets handskrifter äro uppräknade och recenserade. Äfvensom Prof. J. H. Lidén beskriswit Benzelti Manuscripter och Bressamling uti Repertorium Benzelianum Stockh. 1791 8:o. — Då Drottning Christina, på anhållan af hennes fordnas lärare Biskoppen Johannes Matthei, till Öttrungenås Bibliothek skänkte en del af de i Prag och Olmütz eröfrade Böcker, bde dersamma wara af wigt. Och som sådant är det äfwen bekant genom den Catalogus libror. ab antiq. Biblioth. Pragensi et Olmucienfi, quibus olim Reg. Gymnasium Gustav. Strengnesense donaverat Regina Christina, som trycktes i Stockh. 1765 4:o. Med Gymnasii Bibliotheket blef år 1776 Domkyrkans Bibliothek af 2450 voll. förenadt och särskild Catalog utgifwen under titel Catalogus Bibliothecæ Templi Cathedralis Strengnesensis, Strengn. 1776 63 sid. 4:o. Detta Bibliothek äger en betydlig mängd Pålåtöpper, men för öfrigt är det söga bekant och söga tillgängligt. Det kan dock tilläggas, att det förledit är genom Prosten Ehrtings donation fick en wigtig tillökning, och att man nu är slyfsatt att i tredje wänningen af Gymnasiihuset inreda Bibliotheksrum. Till följe af tryckt Catalog är äfwen Görbeborgska Bibliotheket bekant. Den utkom under titel: Catalogus Bibliothecæ Gymnasii Gothoburgensis ordinæ alphabetico digestus, Göth. borg, 1778

4:o till hwilken 2:ne Appendices derstädes utkommo 1785, 1795, 4:o. Weris Gymnasti Bibliothek blef under den werksamme Biskopp Wallqwists embetslid isynnerhet wärdadt och tillöft. Ehuru det i twenne eldswädder lidit förluster, är det dock nu icke wara så oberöpligt. Öfwer den del deraf som DomProsten Dr: Välder skänkte år 1756, är Catalog tr. utan ort och årtal, under titel: Catalogus Librorum quibus Sv. Bælder, Archipræpositus, Bibliothecam Gymnasii Regii Wexionens. locupletavit. 4:o. Detta Bibliothek har äfwen i senare tider blifwit ökad genom den bokfakt som fordom war uppståd på Wistingsö, om hwilken se Swenska Mercurius, 4:de Årg. 4:de Del. s. 202. Gymnasii Bibliotheket i Örfale grundlades 1725 då Prosten Schäfer derstädes icke testamenterade sin boksamling. En underrättelse om detta Bibliothek af E. M. Fant är införd i Upsala Tidningar 1773 sid. 115-118, hwarmed kan jemföras S. Gestrings Dis. de Gymnasio Regio Gevaliensis P. I. Upsal. 1788: enligt hwilken Bibliotheket sistn. år utgjorde omkring 3000 voll. År 1811 erhöft det en betydlig tillökning genom en del af CantzliRådet Schönbergs testamenterade Boksamling som utgjorde wid påf. 2000 voll. *) Andra delen af denna utmärkte Häfdes förfäres Boksamling tillföll Gymnasii-Bibliotheket i Herörsand hvars bokföräd år 1767 blott war 800 voll. och som i senare tider wunnit någon betydighet genom inköp af Biskopp Hesselgrens, isynnerhet i orientalska

*) Denna Boksamling kom Bibliotheket tillhanda hösten 1811, men blef i Örow. s. å. genom Schönbergiska arwvingarnas föranskaltande sequestrerad, i anseende till en dem emellan, sedan längre tid tillbaka, wafgjord bytestwisk.

literaturen rika samlings. Utom de så
notiser som läsas i Kal. Bibliothekets Tidn.
om lärda Saker i D. s. 48 är om detta
Bibliotek ingenting mera allmänt bekant, än
att det icke beståner sig i den ijenligaste ord-
ning, ehuru dertill ämnade rum finnes i det
wästra nybyggda Gymnasihuset. — Carls-
stad's Gymnasium förlorade wid en eldsvå-
da 1752 sitt Bibliotek. Fyra år derefter
blef likwäl grunden lagd till ett nytt, då Hof-
Santkaren Rosenadler ditskänkte sin faders
Stats-Sekreteraren J. Rosenadlers bok-
samling. Fördrigt är om detta Biblioteks be-
skaffenhet icke mera bekant än hwad som
Emanuel i Wermlands Beskrifn sid. 140 an-
föret. Skara Bibliotek har sin uppriktel-
se af ett Domkyrkan från äldre tider tillhörigt
Librarium, (Svenska Mercur. 1757 s.
169) och har sedermera smänningom tillwänt
mest genom privata Donationer, så att det
för det närwarande består af 6000 voll. Ses-
dan Kongl Maj: på Consistorii underd. hem-
skällan år 1803 anssagit 3 ferdodelar af der-
skådes det året vacante Dom-Prostembets
Eronotionsdeln till Bibliothekets förmån, res-
parerades och tillbyggdes Bibliotekshuset, der
Boksamlingen blifwit uppfäld och är nu mera
nitiskt wärdad af n. w. Bibliotekarien Mag.
Luth. Calmare Bibliotek led ganska bes-
tydligt genom den sista brand som delade en-
stor del af staden. Det hade i Biskopp Wal-
lenstråle en nitiskt beskyddare, som äfwen es-
ter branden på allt sätt besittade sig om Bi-
bliotekets bästa. Om dess äldre stik er-
hållas underrettelser i Svenska Mercurius,
1758 Sept. s. 269. Now s. 247 med fl. af Gids-
wells periodiska skrifter. Flera af Trivialsko-
larna i de städer, der Gymnasium ej finnes,
hafwa egna samlningar, af hwilka de fle-
sta äro of. obekanta. Trivialskolan i Norra-

kyrking har wäl den betydligaste. Genom
Her Wadströms och Lindahls donationer äger
denna Skola en god samlings, som utgör
wid nöj 3000 voll. Kongl. Krigs-Akadmien
på Carlberg har äfwen ett litet såga tillgång-
ligt Bibliotek, mest bestående af underwis-
ningsböcker. Dock bekom det någon tillwänt
af böcker i Latinken genom Generalen, Gr.
Stellan Mörners donation som delades mel-
lan Kongliga och Carlbergska Bibliotekerne,
Det senare har dock ännu den dag, som i
dag är, icke afhämtat sin andel.

Af privata samlningar känner Rec.
såsom betydliga, 1) Hans Maj: Konungens
ensilda Bibliotek, uppfäldt dels på Slottet
i Stockholm dels på Rosersberg, och äfwer
hwilket Hans Maj: med egen hög hand upp-
satt Catalog. 2) Biblioteket på Drott-
ningholm försedt med ordentlig betjenings-
stat. 3) Biblioteket på Haga nu mest sam-
mansatt af dupletter från Kongl. Riks Bi-
blioteket. 4) Det Grefl. Braheska Bi-
blioteket på Skokloster; utan oss fråga det
wigtigaste och dyrbaraste privata Bibliotek
i Fäberneslandet, rikt på wigtiga handskrif-
ter och literära rariteter, men för hela werl-
den att jemföra med de i jorden nedgrädda
egodelar. 5) Det Grefl. Wondiska på H.-s-
selby, under uppsigt för närwarande af den
lärde Hallenberg; 6) Det Friherl. DeGeers-
ska på Löfsta, der en del af den bekante Ol.
Knobbe's arbeten i Naturalhistorien förwaras.
7) Det Grefl. De La Gardieska, på Löberöd.
8) Det Friherl. Sultwerhjemska på Hactsta
samladt i England, utgör 8000 voll. 9) Det
Thamiska på Dagsnäs utmärkt genom sin
rikedom på praktiskt egentliga i Antiquiteter,
na. 10) Eke-Biskoppen Der Lindbloms ihinnere-
het rikt på Bibelupplagor 11) Professorens
Hiddaren Thunbergs i Naturalhistorien. m. fl.

Vi hoppas med full säkerhet att vinna tillgifse för denna episodiska inledning om Södermanlands Biblioteker, så mycket mera som man, efter kännedomen om dem, först är i stånd att fullkomligt värdera det Akademiska Biblioteket i Upsala, det förnämsta, dyrbaraste och rikaste af dem alla. Utom det fullständiga dokument till kännedomen af detsamma som utgör ämnet för närvarande recension, hafva redan flere lärde bemödat sig, att om detsamma meddela underrättelser och såsta allmänhetens uppmärksamhet på dess skatter. Det första bidrag i detta afseende var Apographum Donationis Testamentariæ qua — Magnus Gabriel De La Gardie — Academiæ Upsal. & Collegio Antiquitat. legavit bonam libror. Manuscriptor. copiam pertinentium ad Antiquitates et Historiam Trium Regnor. Aquilon. Stockh. 1672. 7 ark fol. utgifven af Haderph och beskriwver bland andra dyrbara handskrifter, Uphilas och Eddan, Bibliotekets Klenoder. Catalogus Centuriæ Libror. Rarisf. Manuscriptor. et partim Impresor. Arab. Perf. Turc. Græc. Lat. &c. qua anno MDCCV Bibliothecam Publicam Acad. Upsal. auxit J. G. Sparvenfeldius Upsal. 1706. 74 sid. 4:o med sällsynt Bibliographisk grundlighet författad af E. Benzelius jun. och Ol. Celsius. Den senares son Ol. O. Celsius af Årtd kärlek för Upsala Akademi utgaf sedermera icke blott *Quinque Decades librorum seculo decimo quinto impresf. quos possidet Bibliotheca publica Upsaliensis.* Upsal. 1743. 8:o, utan äfwen *Historia Bibliothecæ Upsaliensis.* Upsal. 1745. 8:o, ett arbete som alltid behåller sitt värde. Om detta Bibliotekets mera enskilda skatter erhåller man underrättelser i Joh. Ahres *Anmärkingar rörande Codex Argenteus Sib.*

1767 och i hans *Bref till Sv. Legerbring*, rörande then Isländska Edda och egentligen then handskrift *Ueras*, som på Upsala Bibliotek förvaras. Ups. 1772 8:o, samt i de beskrifningar om de i Upsala Bibliotek besittliga Grefliga och Latinska Handskrifter, som Hr Prof. *Nurivillius* i äfkilliga Disputationer utgifwit. Äfvensom en förteckning på *Legatum Björnshälianus* finnes infördt bakfester O. Esplings minne öfwer J. J. Widenhåhl, Stockh. 1785. 8:o sid. 33—47. Slutligen finner man strödda underrättelser i dessa ämnen uti nästan alla *Ödswells* periodiska skrifter.

Öfwer ett sådant Bibliotek bör en fullständig Catalog, såfån icke sträcker sig längre än till 1796, för hwarje verklig Bokskåpare, wara högst wälkommen, helst då den är uppsatt af en Man, (n. w. Bibliotekarién, Hr Prof. *Nurivillius*), hwilken, under ett idehvarf, som med ett swuret haf förfördt all slags wärenschaftig grundlighet och isynnerhet war outtömligt i qwickheter mot bibliognostisk lärdom, hörde till de få, som i allmänhet med sant och allwarligt nit, med lugn och oafbruten verksamhet i Södermanlandet underhöll den eld, som af *Benzelii*, *Edéner*, *Warmholtzar* m. fl. blifwit upptänd. Och af detta ädla nit har Hr Prof. *N.* lemnat de mest ärofulla prof så wäl i sina, af hwarje kännare med högt bifall mottagne *Beskrifningar öfwer de Grefliga och Latinska Mscrerna*, äfvensom nu senast i *Företalet* till den nu utgifna Catalog sid. VIII—XII, der *Höf.* korreligen meddelar Bibliotekets öden och uppräknar de rikta donationer, genom hwilka förenade med såndiga inköp, han blifwit i stånd att till mer än dubbelt fördöka den *Bokskatt* som till hans wård år 1787 anförroddes.

Uraf Cataloger gifves det egentligen trenne slag, neml. 1) Biblioteks-Cataloger. Här är icke sedda om annat än att kort och ungefärligen angifwa hvad som är att tillgå, och fullständig beständhet är här icke nödig, hvarföre man i dem beräknar sig of alla möjliga förkörmingsmedel. 2) Local-Cataloger kallas åter sådana som angifwa den ordning, i hvilken böckerna i Biblioteket blifwit uppställda. De uppdräas till tjenstemännens gagn så wäl wid inventeringar som i allmänhet för bäckers lärtare igenfinnande och placering och om med dessa Local-Cataloger ett alfabetiskt register förenas, behöfwas för dagliga bruket inga andra. Då hela ändamålet med dessa är att underlätta Bibliotekariens minne af det stället, der en bok skall sökas, söller af sig sjelft, att noggran fullständighet i karakteristiken ej heller här är nödig. 3) Publiske Cataloger skulle wi vilja kalla sådana som hafwa för afsigt att låta den lärda werlden känna ett stort och bestående Bibliotek, hvarföre de också utgöra hufvudwerken i den Bibliographiska literaturen. De äffe ej enskilde gagn för de personer som på stället wilja nyttja boksamlingen, utan de äro beräknade för verkliga literatörer och bokkännare's gagn i allmänhet. Men skola dessa Cataloger swara mot ändamålet, måste de vara författade med den största fullständighet och noggrannhet i uppgifter på titlar, format, tryckningsort, år, delars månad och sidotal, samt huruvida boken är prydd med porträtter, plancher eller kopparstiek och huru många dessa äro. Vidare vill en wetskapssidkare skaffa sig en fullständig öfversigt af nådon wiß kunskapsgrens literature och äro i det ändamålet åter till sidere Bibliotekers Cataloger; om nu dessa ej skola lemna honom utan swar på hans frågor, så måste de naturligtwis

icke vara blotta alfabetiska register, utan metodiska register. Det hufvudsakligaste man mot dessa ReglCataloger haft att inwända (Kapitel Ueber die Manipulation bey der Einrichtung einer Bibliothek. Weyrauch 1790. Vorrede s. X—XV) är att indelningen är wilkorlig och swår att consequent genomdrifwa. Rec. för sin del, tror sig dock hafwa skäl att vara af en annan tanka. Om man, i likhet med hvad von Linné i affeend de på naturens produkter företagit indelar böckerna i wiße Regna, dessa Regna i wiße Clasles, dessa Clasles i wiße Ordines, och dessa Ordines i wiße Genera, så skulle man otwiswelaktigt, med yttersta lättbet, och noggrannhet kunna angifwa hwarje Species. Man sät neml. i affeende på alla böckers naturliga fördelning, fyra Regna, neml. 1) Regnum Philologicum omfattande alla till Språk-kritiken och till literärhistorien hörande werk. 2) Regnum Polymathicum, alla Encyclopediska arbeten och allmänna collectio-ner. 3) Regnum Scientificum, alla strängt wetskapliga böcker. Och 4) Regnum Humanisticum, eller alla sådana arbeten, som räknas till de så kallade Humaniora. Clas- serna bestämmas deremot af de särskilda disciplinerna, ordningarna af Disciplinernas underafdelningar, och genera of de särskilda språken, hwarwid dock bör märkas, att hwarje Regnum börjar med en Preliminär-clas inne- hållande collectanea för de ämnen, som utgöra Rifet. Ex. Regnum Humanisticum börjar med collectan-clasen som indelas i följ. ordines: 1) Sådana arbeten som innehålla Poetiska, Oratoriska, Artistiska, Historiska etc. afhandlingar. 2) Allmänna humanistiska teorier, eller ästhetikor. 3) Witter-historier. De särskilda genera uppkomma åter af de olika språken, hvilka åter fördelas i tren-

ne naturliga afdelningar, de Orientaliska, Occidentalka och Nordiska. Ut wid böckernas verkliga uppställning i Biblioteken äfskilliga svårigheter kunna möta wid denna indelning wäl Nec. icke nek; men de äro icke osfverwinnerliga, och i alla fall är det wist, att ingen af dessa svårigheter äger rum wid böckernas inregistrering i en catalog, utan låta oss, så handskrifna som tryckta på detta sätt lätt och naturligt indela sig. Efter denna princip är ungefärligen Kgl. Nils Biblioteket i Stockholm uppstälde, ehuru detta Biblioteks natur icke tillät att följa den med full consequens. Dets är des bokrifedom i wisa grenar allt för inkränkt, dels twang rummets beskaffenhet att klippa Biblioteket midt i tu, eller skilja de födore formaterna från de mindre. Men i alla fall lemnar dock detta Bibliotek ett erfarenhets-beswis, att en dylik indelning, med någon omsorg kan läras sig verkställa.

Sådant är ungefär det Ideal som Nec. sig uppjort för en fullkomlig publik Catalog och hwilket han i det närmaste funnit realiseradt i den förträffliga Pariser-Catalogen Om wid jemförelse mellan detta ideal och närwarande Catalog öfwer Upsala Bibliotek,

Nec. wid denna skulle finna sig till nog många anmärkingar, är det naturligt att de ingenting wilsa förneka af de stora förtienster som utmärka detta Biblioteks nu warande uppstyngsman. Ty dels då han af många gäromål desutom haft sin tid upptagen, har han naturligtwis är mindre Bibliognostiskt kunnige Alm-nuenser nödgats anförtro den detaserade utarbetningen, hwarigenom inconsequenser blefwo öundwilliga. Dels har han sjelf i företalet, (S. VII) angifwit de giltiga skäl som förmodde honom att med nog brådskan börja utarbetningen af detta werk, till följande hwaraf inadvertenser uppkommo som utan att sönderriwa all öfwerensstämmelse, sedan i fortsättningen icke kunde afhjelpas. Äfwen lade knoppa tilläggningar för utafsinngen ett swårt band på Hr N. då de nödgade honom att eftersträwa forthet och besparing af papper. Men detta öde är hos oss icke öwantigt då några födore och kostsamare werk skola utgiswas. Det är således icke underligt om denna Catalog, betraktad såsom Catalog öfwer ett stort Bibliotek, såsom ett Bibliognostiskt dokument, lemnar många fordringar ouppfyllda.

(Forts. följer.)

S m ä r r e S k r i f t e r .

Tabeller öfwer de mest brukliga Cylindriska Rymders Innehåll uti Kannemål; till tjenst för Landtmän, Husållare och Sköjdbokare, såredes för Bryggare, Brännvins-brännare, Tunmbindare, Kopparslagare och tillwärfare af Vaggkärl. Uttråknade af Hans Jac. Gese-man, Arithmetices Magister Apoloisist och Collega Inferior wid Wadstena Trivial Skola. Stockholm, 1813 17 sid. 8:0.

Då denna skrift egentligen bara innehåller uträkningar, consequent riaktiga efter thesen „Diametern antages förhålla sig till Peripherien som 100 till 314,“ har Nec. ej annat att göra än anmäla denna lilla skrifts tillwärelse. En anmärkning kan han dock ej undertrycka. Då så mycket värde sättes, nu för tiden, på splittrade uträkningar, hwi aftas Gese-man så ringa, som Arminskone dermed affser någon realitet och något allmänt gagn?

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 44.

Lördagen den 5 November

1814.

R e c e n s i o n :

Den Heliga Skriftes berättelser och läror, samlade af Friedrich Kohlrausch, öfversatte från Tyskan och bearbetade af Olof Carling, Docens i Orientaliska språken, wid Upsala Akademie. Stockholm 1814. 579 sid. 8:o.

Rec. nekar icke, det han med stor wänskan i handen tog en bok, som för sig redan hade ett stort rykte. Denna wäntan härleds de sig ej egentligen från Hr. Doct. J. O. Wallins föreläsning: en god bok måste tala för sig sjelf. I likhet med det säljbara winet, som ej behöfwer någon krans af murgröna, bereder hon sin egen ära. Hwar och en, som anmodas att, med sitt namn och anseende, gifwa stämpel åt ett literärt arbete, emottager tillika en fordran af ähystade loford. Hr. Doctorn afbördar sig också denna skuld, då han sid. XIX förklarar, „att detta arbete, enligt hans öfvertygelse, både till plan och utförande, är det bästa wi hittills äge i denna wåg.“ Om ock Rec. skulle tillåta sig

att öberopa någon öfvertygelse, så menar han, att till och med vår Håbners länge godkända Bibliska historier (hwaraf nyligen en ny upplaga utkommit), i afseende på de Läsare, för hwilka sådana berättelser författas, skulle, med någon putsning, wara äfwen så brukbar och gagnelig. Wi hafwe befunnit Millers korta sammandrag i detta ämne, utmärkt af det bästa wal, den klaraste stil och en passande säordighet, i våra tider så behöflig för fattiga köpare. Ett ännu öfrigare företräde torde kunna tillägnas de Bibliska berättelser, som utgäfwas i Strensås år 1801, och förena, några så ställes undantagna, en kort och behagelig diktion med fullkomligaste klarhet, samt öfwerallt, med ett sundt wal, förbinda de i saken tillämpningar på unga läsares hjertan. Denna sistnämnda egenkap, som låter Bibliska historien läsas med uppbyggelse, och utan hwilken det hufvudsakliga ändamålet förspilles, saknas alldeles i Hr. K:s arbete, som blott utgör ett slags krodika, utan särdeles möda och granskning sammandragen från våra heliga Skrifter. Der skulle ock måhända, för det

dyrhet, komma i så händer, om icke, för
 Gustwudstadens fattigskolors räkning, ett an-
 tal af flera än 1000 Exemplar blifwit med
 pronumeration requireradt. Derwid förefaller
 dock något anmärkningsvärdt, att, då alle
 öfriga Församlingar gjort ansefliga requisi-
 tioner, från Adolf Fridrics, icke ett enda
 exemplar finnes begärdt. Måhända är icke
 heller denna bok egentligen lämpelig för fat-
 tigskolornas barn. — Hr Dr: Ballin har
 och, såsom orden lyda, här „funnit den tjen-
 ligaste anledning, att framlägga de anmärk-
 ningar, till hwilkas yttrande en helig pligt-
 känsla honom förbundit, så wäl i afseende på
 Bibel-öfversättare i allmänhet, som de Swenska
 öfwnnerhet:“ sid. XV och XVIII. Man vill
 och hoppas, att wederbörande lära dessa hül-
 fosamma förmaningar lånda sig till warning
 och efterrättelse. Nec. ser altid med tillfreds-
 ställelse, att någon Nehemias finnes som så-
 ler tårar öfwer Jerusalems murar, om han
 och ogerna hörer Hr Dirns Landprest till-
 wälla sig högre makt än öfwerengelen Mi-
 chaël som icke ens öfwer sjelfwe Djefwulen,
 tillåt sig uttala försmädelsens dom. Något
 dylikt undsöll wäl stundom den wördnadswär-
 de DomProsten Dr: Knös. Men han war
 en man, som icke, från första stegen på sin
 theologiska bana, lät en och annan äffwåle
 utgå. Han war öfwer hela fäderneslandet
 känd för sin widsträckt lärdom och sina dju-
 pa insigter i den H. Skrifts förklaring. Un-
 der sin långa embersid hade han oupphörligt
 ådagalagt det warmaste nit för de begrepp
 han fattat om Uppenbarelseens heliga sannin-
 gar. Åkningen för hans snöhwira hjesa å-
 lade öfwen dem, som med honom tänkte oli-
 ka, att förgåta ett eller annat utbrott, altid
 wördnadswardt från ett hjerta, som lifwades
 af så sann Gudsfruktan. Deremot, då Hr

Dirns beskedlige Landprest uppräder med
 förbannelsens Wel öfwer wår tids Skriftdär-
 da, synes det Nec. hafwa warit uppbyggli-
 gare, att erinra honom wår Frälsares kärleks-
 rika råd: fördömer icke, på det I icke
 må warda fördömd: eller och påminna ho-
 nom de märkwärda ord, som talades till de
 hetliga Lärjungarne, då de från himmelen
 nedkallade äfrens eldor: I weten icke hwars
 andes barn I ären; eller och förmana ho-
 nom att med tålmod fördraga de säwitiska
 emedan han sjelf wis är. Aminstone ha-
 de sådant warit ädlare, än att låta hans Wel
 beledsagas af det salseliga tillropet: alle folket
 skall swara och säga: Amen! sid. XVIII.
 Ett bitallstrop, det Gud äfkade af Israelit-
 ska folket, då himmelens förbannelser utropas
 des öfwer dem, som tillbådo beläten, bedref-
 ws blodflam och tidelag m. m., i hwilkas säll-
 skap des omöjligan kan wara meningen att
 framkälla de män, till hwilka här talas, och
 hwilka icke orydeltigen utmärkas. Man kun-
 de måhända skäligen twela, om och denna bes-
 kedlige Landprest äger så mycket ljus i sit
 förstånd, som wälmening i sit hjerta. I så-
 dant fall skulle han icke af det Wel han lå-
 nar från Christi egna läppar, göra en så förs-
 wänd tillämpning, som här sker (och ty wære
 man ofta ser och hör). Han skulle då haf-
 wa besinnat, att de Skriftdärde i Matth.
 23, der han lånar sin dom, icke bestraffas
 såsom de der, på ett begripligare språk öfwer-
 flottat Nationens heliga urkunder, eller hwad
 man kallar moderniserat dem till uttryck och
 ordställning. De bestraffas för sina otidiga och
 ofskälige fordringar, då de på andros skull-
 ror lade bördor, dem de icke rörde med ett
 deras finger; för deras högmod, att i gåstuden
 sika efter högätten och i samqwämen estef
 helsning af Rabbi; för deras skenhelig-

het, då de uppåto Enfors hus förebärande
 långa böner; med ett ord, icke för det riu-
 gaste, som på något sätt med Bibeltolkning
 står i förbindelse. — De fördringar Hr D:rn
 gör sig hos en Bibeltolkare, äro wiserligen,
 öfwerhuswud tagne, goda och erkända. Må-
 hända ej heller särdeles obekanta. Man will
 dock ogerna anse det wara Hr D:rens tanke,
 att wårt släktes lugn och salighet beror på
 ett enda saknad: men eller och. Se sid.
 XIII. Det kan icke wara Hr D:rn obekant
 att Ebreaernes: och (1) ikläder sig natur af
 alla våra westerländska conjunctioner, samt
 icke sällan alldeles abunderar; att Greker-
 nas: men, (de) äfwen så wäl betecknar en
 fortsatt berättelse, som anwisad motsats; att
 Grekernes: ty (γὰρ) stundom swarar emot
 wårt: wiserligen, och att det wore en or-
 rimlighet, om man annorlunda öfwerfätte, då
 det söjande icke innefattar ett skal till det,
 som föregår. De som läsa Hr R:s berättel-
 ser, skola dock icke sakna sitt lystmäte hwar-
 ken af och eller men, hwilka tillräckligt fö-
 rekomma, ofta på ställen, der de just icke
 wäntas. Det kan icke heller wara Hr D:rn
 obekant, att ej allenast det Ebreaiska, utan
 och det dermed beslägtade Hellenistiska språket
 har en myckenhet ord af så många och sär-
 skilda bemärkelser, att man skulle inswepa lä-
 saren i ett fullkomligt töcken, om man
 icke, efter språkbruk, sammanhang och exe-
 getiska regler, bestämde det rätta för hware
 och ett ställe. Hr D:rn synes wäl göra sig
 stor räkning på den medfödda religions-
 känslan, som, enligt Hr D:rens uttryck, äf-
 wen finner näring i det obestämda, sid.
 XIII. Andre torde dock wara af den tan-
 kapt, att intet med sanningsens ljus och kraft
 ingår i denna känsla, som icke med begrepp,
 genom förståndet, ingår till hjertat. Det

torde säleses icke med skal fallas hwarcken för-
 dömligt eller förargeligt, om man bemö-
 dar sig att skriftmässigt bereda religionskän-
 slan en mera föddande näring, än den, som
 alltid måste finnas swag i det obestämdas
 tomhet. Här passat ej, heter det sid. XII.
 att göra omskrifningar; sådana äro dock,
 så wäl i anseende till Språkets natur, som
 de Grekiska ordens sammansätningar ofta
 omöjliga att undwika, såscamt man icke will
 säga en half tanke för en full. Icke heller,
 heter det, passat att införas förklaringar.
 Sådana måste dock stundom tillfästas, i an-
 seende till både Ebreaiska och Grekiska språ-
 kens täta ellipser, som nödwändigt måste fyl-
 las, då wårt modersmål dem icke utan mör-
 ker tillåter: Icke heller, heter det, passat
 att afkläda allegorier, hwilket likwäl någon
 gång måste widtagas, t. e. wid det anförda
 ligan och wist icke till Religionens språk hö-
 rande talesättet: snöpa sig för himmelrid-
 kets skull, hwarwid ett Österländskt öra ens-
 dast fäster begreppet att, för högre omsorger,
 afhålla sig från äktenkap. Men ganska rätt
 heter det, att „här ej heller passat sig att
 inswepa det goda berödda godset i ett pryde-
 ligt löfwerk af nya talesätt och wändningar;“
 och det sägnat Rec., att Hr D:rn äfwen läms-
 par denna siftnämnde föreskrift på Predika-
 ningar och Kyrkosånger, på det, för att nytt-
 ja Hr D:rens egen bild, ingen erg må fin-
 nas att från husastakan afrensas, sid. IX.
 Hr D:rn skall helt wist icke räkna bland
 menniskors hugskott, om någon tolfare skulle
 le wäga pennan till en liten ändring af 1
 Kon.B. 19: 19. der man läser, att Elifé
 förde med tolf par oxar och war sjelf
 ibland dem. Eller och Ap.G. 12: 12 der
 det heter, att Petrus kom till Mariä hus,
 som (nemligen huset) war Johannes' moder,

den (nemligen modren) och kallas Marcus. Låt Bibeln sjelf tala, utropar Hr Dirn. Men skape man då Österländska bron! Will man en Hebräo-Svecanisk Öfversättning, fordre man då icke någon Swensk! — Nu till sjelfwa Boken, hwilkens upphjelse just icke fordrade de hårda omdömen Hr Dirn sid. IV behagar fälla om de hittills utkomna Bibliska historier, dem han kallar „samlade utan urval och framställde utan sammanhang; mätta omskrifningar, onödiga utläggningar, i ett kraftlöft hwardagspråk, släpande lärton, med tomhet för känslan och fårglöshet för inbillningen, samt, i anseende till en snart förändt Sedolära, på sin höjd af lika värde med Aesopi fabler.“ War då ett så förnedrande språk nödigt för att upphöja Hr R:s berättelser, och monne den barnsliga lärgrigheten, på ett wigtigt sätt, wäckes och stärkes med de i dem anförda beskrifningar om Israeliternas läger i öknen, om Tabernaklets tapeter, arkens gyllne ringar och bärfångar af Acacia, om skådebrödsbordet, med skålar, röfpannor, bäckan, om brännoffers altarets krukor, stolar, gafflar, kolspannor, eller ock om de mångfaldiga Mosaiska offren, högtiderna, o. s. w.? Bland denna boks företräden räknas sid. XI. att här utestlutes det, som endast har afseende på de tider, orter och menniskor, åt hwilka de heliga böckerne först meddelas. Dit wägar Nec. icke föra Mosés här utestluta betraktelse, då han berättat Ewas skapelse, 2 Mos. 2 24. En betraktelse för alla tider och af Jesus sjelf upprepad Matth. 19: 5. Ej heller finner Nec. något företräde deruti, att, i berättelsen om syndafallet, icke en bokstaf nämnes om den förledande warelsen, som deruti hade en så märkelig del. En nyckel, utan hwilken man icke förstår Jesu

ord, Joh. 8: 44 eller Pauli 2 Cor. 11: 3. Ej heller kallar Nec. det någon förtjenst, att om syndafallets följder endast säges, „att Guds röst dref Adam och Ewa utur Lustgården, att de flydde till ett land, der törne och tistlar wärte (likom skulle något land finnas, der sådana ej ägde rum) samt att Adam brukade jorden i sitt anletes swert och (såsom det heter om Debucadnezar under hans yrsel) med Ewa åt gräset på marken (!); men tillika klädde sig i djurens skinn, (hwilkas kött de således förmodeligen bortkastade) sid. 7. Då det icke är möjligt att rätt förstå det wigtiga femte Capitlet af Pauli bref till de Romare, hwarudgrunden till försoningens läro, med ett så yteligt begrepp om den förste Adams fall och wårt släges upprättelse genom honom, till hwilken Adam der föreställes såsom en förebild, synes det icke wara berömligt att så löstigen förbigå ett ämne, hwar med hela salighetsläran står i så nära förbindelse. Likaså ögernar ser Nec. det Paradisiska löftet alldeles utestlutes. Denna sijnswa blick på en Skapares barmhertighet, som i sjelfwa fallets stund wäkte handen till upprättelse och förhoppning; detta löfte om en Gudomlig hämnare, som skulle krofa den förledande warelsens wälde; denna försäkran, som på Ewa gjorde det djupa intryck, att hon, wid Kains födelse, trodde sig hafwa gifwit werlden denna himmelska fullbordare af Skapares nådebeslut, hwilken skulle såsom Johannes kallar det: nedslå djefwulens gerningar; hade wäl förtjent att, åtminstone med en wink, anföras. Man torde anse allt detta såsom en myth, en poetisk lärodikt. Men om så är, hwarföre utstryker man då icke tillika både Paradis, och äple och träd? Det ena är då så wäl myth, som det andra och man borde ju märka, att hela vår Chri-

stendoms lärobyggnad utgår från läran om det i fullkomlighet skapade, tidigt förledda, djupt fallna, men af Gud med nåden i Christo omfattade menniskjor, som, efter sin afvikelse från Gud, blef stam för en brottlig offda, hvilken dock Gud sjelf i menniskjonatur nedsteg att frälssa och upprätta. Åtminstone synes detta varit äfwenfä märkligt att widbröra, som att omständeligen anföra, huru Elis tjenare, med en treuddad trädgåsfel (1), utur grytor, krukor, pannor, utdrog offerkörtet, och gjorde så med hela Israél sid. 213. Man säge icke, att sådana läror äro förtidige för Barn! Vi läre ju wara barn ganska birtida att bedja i Jesu namn. Vi läre dem Zrons Artiklar. Vi måste således lika tidigt säga dem något om en Frälsare. En Bok af 579 sidor är ej heller Kristnen för Darnens första älder.

Hr K. indelar så sin bok, att G. Testamenter upptager nära 28 ark, men det N. icke stort mer än 7. Händelserne och Lärorne af det förra ofhandlas i 113 Capitel, och det senare i 46. Det är något synnerligt att Hr K., som för öfrigt utbreder sig med ordrikhet och tautologier, i Capitelens öfverskrifter, är så skonam mot sina Läsares penningar, att han blifwer oftast alldeles enigmatiske. Så tituleras Cap. 24. fångarna; 27. bågaren; 28. igenkännandet; 75. de båda Wännerne; 88. de onda bröderne; o. s. w. Det synes, som skulle man snarare, wid sådana titlar, kunna erinra sig Äsopi fabler, eller åtminstone Marmontel's Contes moraux. Det är af nöden, att man närmare förer unga Läsare till det ämne, som ofhandlas. Hwad skall man wänta sig i ett Capitel, som tituleras: Utgången, såsom N. 37? Det lättar och unge Läsares eftertanke, att, i sådana titlar, det

hufvudsakliga bestämmes. Under rubriken: Det förlofwade (hellre: utlofwade) landets spejare, skulle man tro, att dese komtro från Palestina; det är dock twertom. Hvem skulle wänta sig att läsa om Dawids ädelmod, under rubriken: Sauls spjut och bågare? — Stilen är merendels orientalistisk. Joseph heter: Lager N. under S. gonen. Jacob häfwer upp N. sina fötter och går, o. s. w. Om sådant äger rum i en Bibel, för att wisa Skriftens älder och forntidens talesätt, så är det dock icke nödigt i bibliska berättelser, som utdragas af de heliga urkunder, om hwilkas älder ingen fråga är. Man hade då hellre kunna köpa hela Bibeln, som, till hälften pris fäs bunden, genom det Evangeliska Sällskapets priswärda auktioner. Man hade ock då fått de användbaraste stycken ostympade, samt en del wiktiga berättelser i deras fulla helgd.

Hic. will nu blott lemna några prof af Hr K:s sätt att, i sin berättelser, anställa wal, uttrycka grundtexten och låta Skriften sjelf tala. Man saknar, redan på första bladet, Skapelsens sex dagar. Hr K. torde här antaga en af de nymodiga förklaringsgar, som i Företalet sid. V. så strängt afwisas. Det hade dock varit af nöden att nämna dessa dagar, emedan de i Bibeln ansödras såsom grunden till Sabbathens instiftelse. Men i sådana småsaker är Hr K. icke så laggrann. Han är desto omständligare, då frågan är om Dawids hjeltar och Salomas tempelbyggnad — Sid. 5. gifwer den märkwärdiga upplysningen, att ginnan icke skapades till Guds beläte (afbild). Åtminstone måste så slutas, då det heter: Gud skapade menniskan sig till beläte. Till Guds beläte skapade han honom." Detta är en orättwis sa, ej allenast emot fönet, utan ock emot Mös

ses, som tydligen skrifer: till sitt beläte Skapade Gud dem, mannen och kvinnan. Så heter det i nästa vers; Gud wälsignade dem, m. m. Se Matth. 19: 4. Hr K. torde öfwerfett den lilla omständigheten, att kvinnans Skapelse, i nästa Capitel, blott är en speciel berättelse om sätet. Huru Hr K. handterar Mosés berättelse om fallet och dess följder, är redan ansökt. Hvad Hr K. der uesturer, ersätter han dock sid. 7. med den obekanta och orediga underrättelsen, att efter fallet en rådska kom emellan djuren och såg-larna och menniskan, så att de flydde för hwarandra." Nec. erinrar sig ej något sådant hos Mosés, förän efter Syndafloeden, der det står i annan mening. Han menar, att denna rådska hellre må härledas från Skaparens wisa inrättning i Naturen, än ifrån de första människors syndafall. Jorden är en skådeplats, som måste renhållas. Sjelfwa rosdjurens drift är en wälgörning för det hela. Om något enda djurslag saknade sin tuktare, som bewakade jernwigten, så skulle det uttränga alla de öfriga. Ej heller lär man finna skal att tro, det rosdjuren, om människans fullkomlighet ägt bestånd, afslådt sin natur och lärt sig äta gräset på marken, så som här säges om Adam och Ewa. — Sid. 9. Der låter Hr K. Rain svara Gud på ett wanwärdande sät: Skall jag wara min broders waktare? Hwarfdre må icke detta hellre, enligt Ebreiska språkets natur, att med frågande neka, lenare uttryckas: icke är jag den, som tager wara på min broder? — På samma sida låter Hr K. Guds dom öfwer Rains brodermord heta: Östadig och flyktig skall du wara på jorden. Östadig är den, som ofta ändrar föresats. Flyktig är den, som icke äger ständig boningsplats. Men Rain nedsatte sig i landet Nool, som

ej betyder förbannelse utan landäflykt; bodde der, forplantade sin afödda och bygde staden Kanoch, om ordet נח נח så må tolkas. Nec. wille hellre med Michaelis i dessa uti Guds ord finna den tanken: Wäfwande och jagad, nemligen af ditt onda samwete, skall du wara. Så heter ock grundtexten: נח נח — Sid. 12 heter det, att Noach tog med sig i Arken ett par af alla fyrfotade djur, m. m. och sid. 14 att han wid utgången af arken, offrade af allehanda ung boskap. Den måste således warit född i arken, om släktet ej skulle utgå. Detta förekommer Mosés dermed, att Noach, af de till offer tjenliga djur, med sig tog sju par, hwilket hade förstent anmärkas. — Sid. 15 heter det, att „Noach brukade marken och började först att plantera en Wingård.“ Så gör wäl icke någon förståndig husfader. Han serjer först för det nödwändiga. Så skrifer ej heller Mosés. Noach började med åkerbruk, och planterade sedan en wingård. Det Ebr. ordet חנן begynna, betyder ock endast att företaga sig något. Det abunderar ofta, såsom Grekernas ἀρχαῖοι och bdr i öfwersätning stundom uteslutas. — På samma sida heter det, att Noachs efterkommande drogo Österut och funno en slätt i Sinear. Men om de från Armeniska bergen, der Arken stadnade, dragit Österut, så hade de ej kommit till Sinear, utan till Persiens Norra landskap som ligga öster om Babel. Naturligtwis drogo de först från bergen åt Öster till mildare luftstrel och sedan, med sina hjordar, från Öster till de sköna betesplatserna emellan Euphrat och Tigris — Så skrifer Mosés נח נח ab oriente. Sid. 16, taga Babels Tornbyggare ler för kalk, men bdr wäl heta jordbeck, såsom ordet sid. 20 rätt öfwersättes. — Nimrod är ännu en

wäldig jägare för Herren, (måhända, gansta wäldig; han bygger och Ninive, hwilket hellre må tillskrifvas Ahur; och med den stora staden torde hellre förstås Resen än Ninive. — Sid. 19 heter det, att de fem Österländske Konungarne krigade mot Förstarna i dalen Siddim, för att plundra och göra byte. Moses deremot uppgifver den orsak, att dessa förstär warit Redor Loamer undergiftne i 12 år, men nu upprest sig. Dessa Konungar woro således Redor Loamers allierade, att bringa rebeller under sket. Om Lots hustru heter det, sid. 27 att hon såg sig tillbaka, förgicks på samma rum och wardt en saltstod. Om och Hr R. erinrat sig, att Ebr. 775 jemte bemärkelsen att se sig tillbaka, betyder återvända, så hade han kunnat finna det af Luc. 17: 32. der Frälsaren förmanar de utur Jerusalems flyktande, att icke wända om för att hämta något af sitt hus, utan påminna sig det misöde som drabbade Lots hustru. — Sid. 29 heter det, att, då Hagar, med Jemael på ryggen, lemnade Abrahams hus och sonen war i fara att af idret omkomma, sade Guds Engel till henne: Fruäta icke. Din Son skall blifwa en man lik willåsnan (måhända hellre: fri, wild, okuswad, enligt Ebreiska språkets art, att uttrycka adjectiver med bild). Hr R. säger der desutom en full origtighet. Dessa ord talades till Hagar, då hon rymde undan Saras husaga och ännu icke hade födt Jemael, utan bar honom i sitt lif, men icke på ryggen — Sid. 39 hänger Abrahams tjänare ett spånne på Rebeckas anlete (hellre: fäste ett smycke). Måhända, kunde det egenteliga begreppet, såsom stridande mot våra plågseder, icke böra nogare uttryckas. På samma sida läser Hr R. Laban kalla sin Syster: piga, och på nä-

sta sida heter det, att hon, med sina pigor uppest på Kamelerna. Måhända kunde Rebecka hellre kallas Jungfru (775) och hennes pigor tjänarinnor. — Sid. 42 heter det om Jaak, att han gick och wärte till. Det är ju befarat, att detta Ebreiska talesätt betyder: alt mer och mer förkofra sig. Så är och här meningen; icke att han wärte till, medan han gick. — Sid. 48 uttydes namnet Jacob med hålhållare, hwilket wäl instämmer med det, som sig tilldrog wid hans födelse, men på detta ställe kunde klarare heta förtrampare (Supplantator). Så har vår Bibel. Jacob har två resor undertrampat mig, hwilket Hr R. helt oödelst uttrycker: slagit benen undan mig. — Sid. 52 berättas, att Lea födt Jacob flera söner och döttrar. Skriften känner dock icke flera af Lea än den enda döttern Dina i Mos. B. 46: 15. Sid. 57 heter det, att Jacob, wid återresan från Labans hus, stämde åt berget Gilead, hwilket tydeligare kunnat beta: tog wägen till detta berg, eller stälde sin kosa — Sid. 60 berättas, huru Jacob och hans bröder af stornär uppreste en wård, (hellre en minneswård af sin försoning med Laban). Bröder hade wäl Jacob der icke, utan blott anförwandter af Labans hus — Sid. 63 wid Priel, hade warit nödigt att något nämna om Jacobs märkwärdiga kamp, som tillskyndade honom namnet Israel — Sid. 57 omtalas, att Jacob gjorde sin älskade Joseph en broklig kjortel. Ordet kjortel faller sig wäl nu mera owäntadt, emedan Joseph icke war någon flicka. I texren kallas det liferdja (777) hwilket tjenliga och rätta uttryck kunnat bibehållas, utan att sära religiönspråket. Hvad ordet: broklig angår, så är det mycket stridigt. Man wet blott,

att det betecknar något hvarmed wisa perso-
ner sig utmärkte, såsom Dawids döttrar,
medan de woro ogifta. Om dermed förstås
blandning af färgor, eller färgornas fördel-
ning, är owist. Wi hafwe detill endast or-
det: prydelig — Sid. 68 heter det, att Jo-
sephs bröder betade sin faders hjordar i Si-
chem. Men Sichem war en stad. Der
kunde ej betas. Dör beta: wid Sichem
(2, juxta) — Sid. 71 kallas Potifar Os-
werse för Drabanterna. Heltre Lifwakt-
ten. Det wore enligare med Religionsprä-
ket — Sid. 72 Sedan Hr R. nog oföräckt
beskrifwit Potifars hustrus olycka åkundan,
låter han henne, wid den föregifna wäld-
tågten af Joseph ropa: Si han har i huset
fört en Ebré; liksom hade Joseph ditsört sig
sjelf. Hon talar om sin man — Sid 74
Då Joseph uttyder de twenne fångarnas
drömmar, heter det till begge, att Pharaos
skulle upphöja deras hufwud. Detta E-
breiska talesätt hade förtjent någon upplys-
ning. Man har welat i texten finna en
olika bemärkelse. Till munskänken skulle
det betyda att återfåttas i sin tjenst; till
Bagaren att hängas. Men det är sann-
olikare, att Joseph först syftar på något, som
skulle lika wedersaras begge, men sedan på
något, hwaruti deras öde blef olika. Att
upphöja hufwud kunde snarare här betyda
att framdragas utur det låga underjordi-
ska fångellet. Det wedersors begge. Det
instämmer med det, som följer. Pharaos firar
sin födelsedag och gifwer en måltid MW. åt
alla sina tjenare. Sexten anmärker att MW.
ibland dem framkallas åfwen både munskän-
ken och bagaren. De woro således uttagne
af fångellet. Dem tillås att uppresja sina,
i den tidens swära häkten, nedtryckta huf-
wud. Wid detta tillfälle åskunnades deras
dom. Det instämmer ock med Språkbruket.
Talesättet $\text{W}^{\text{N}} \text{W}^{\text{A}}$ betyder upprätna. Så
skulle begge fångarne på Pharaos födelsedag
upprätnas och bland den öfriga herjeningen
framkallas, samt söljakteligen uttagas af fån-
gellet. LXX öfversätta: Pharaos skall på-

minna sig — Sid. 74, heter det, att Ba-
garen drömt sig bära tre hwita korgar på
sitt hufwud; Heltre, såsom allmänt tolkas:
korgar med bakwerk, eller sådane bröd,
som nyttjades wid Pharaos bord. Korgens
färg säger här inter, om den ock skulle låra
sig härleba från Arabiskan. Munskänken
drömmar om drufwor, dem han präfar. Ba-
garen om bröd, det han framgår i korgar.
Det är saken. Men det Munskänken
framgår, emottages af Pharaos. Det Baga-
ren framgår frätas af säglar: det är nyckes-
ten. — Sid. 75. I Pharaos dröm wisa
sig 7 af wädder förtockas ar: heltre af D,
stanwinden, som har denna kraft. Så
heter ock texten (D77) — Sid. 77 säger
Pharaos, att han i sin dröm såg sju torra
kor uppstå af elfwen. Egentligen torra
kunde de wäl icke wara, då de uppstego utur
Nilfoden; heltre magra, utswulna. Ebrei-
ska ordet ח^{H} betyder tennis — Sid. 93,
låter Hr R. Joseph gifwa sina bröder den
förmeningen: Kifwer icke på wägen, nem-
ligen under hemresan till Kanaans land.
Swärligen inser man någon orsak till kif-
bröderna hade alle deltagit i det fordnä
wäldet på Joseph. De hade icke något särs-
deles att förebrå hwarandra. Ruben hade
wäl önskat frålsa Josephs lif, men försynen
hade nu wändt allt till gemensamt wäl. Det
Ebreiska ordet ח^{H} betecknar all slags sinnes-
rörelse, således icke blott illska och wrede,
utan ock fruktan, bekymmer, oro, (tre-
pidare metu). Joseph synes således heltre öns-
ka sina bröder en trygg och förnöjd hemresa.
Han hade förfett dem med allt. Han hade
med dem affärdat folk med wagnar, åsnor,
och Egyptens bästa lifsmedel. De hade så-
ledes icke att frukta hwarcken plundring eller
brist. De hade fulla skal, att Joseph war
försonad. De borde icke widare i den delen
tåras af bekymmer, såsom wid deras förra
hemresa, då de måste lemna Simeon fången
i Egypten, o. s. w.

(Slutet följer.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 45.

Söndagen den 12 November

1814.

R e c e n s i o n e r :

Den Heliga Skrifts berättelser och läror, samlade af Friedrich Kohlrausch, öfversatte från Tyskan och bearbetade af Olof Carlung, Docens i Orientaliska språken, wid Upsala Akademie. Stockholm 1814. 579 sid. 8:o.

(Slut från N:o 41.)

Nu några prof utur Nya Testamentet. Man träffar strog samma laconiska öfverskrifter. N. 1 heter Bebådelsen, dock sammanslås der två Bebådelse. Äfwen så N. 2 Födelsen. Der sammanläs två födelse, Johannis och Jesu, som i Titeln bordt åtskiljas. Under N. 16 sammanparas ödmjukhet, förargelse och försönlighet. Huru obekant Hr Kohlrausch är med sätet att för barn skriva med klarhet, ses deraf, att man ofta i hans berättelser måste med möda upptänka de personer, som anföras. Här sättes ofta blott ett: Han, ett: de; men hwilken denne Han är, och hwilka dese de äro, måste Läsaren antingen förut weta, eller

och uppsöka dem i de föregående berättelser, der de stundom icke utan svårighet finnas. Så heter det. N. 20 Maria, Martha och Lazarus. Detta är titeln. Sedan börjar berättelsen så: „Men det begaf sig, då de wandrade, gick hon uti en liten stad.“ Hwilka woro nu de, som wandrade? Naturligtwis de tre, som anföras i rubriken. Hvilken war den, som gick i staden? Naturligtwis Lazarus. Nej. Här menas Jesus och Lärjungarne, och dese Lärjungar nämnes ej i tre föregående Kapitl. — Det vill icke tadla, att Hr K. stundom i handläggningens ordning afwiker från våra wontliga harmonier, då Eregeterne seltwä twista. Men då han, på så obehörigt ställe, instickar Jesu fråga till de tolf: Wiljen och I gå bort? sid. 485; då han, efter Jesu sista intåg i Jerusalem, införer det samtal, som långt förut enskildt hölls med Nicodemus, samt tillägger, att detta talades till Lärjungarna och folket sid. 515; då han låter Jesus, efter den H. Natwarden, hålla det tal, som hölls, då han långt förut förordnade Apostlar, Matth. 10. sid. 523, är sådant för groft.

Sid. 453, Då Herodes frågar de Skrifte-
lärda, hvar Jesus skulle födas; Svara de:
„I Bethlehem, ty så är skrifwet af Pro-
pheterna.“ Rec. känner ingen annan Pro-
phet än Micha, som detta förkunnar. Hr
K. torde känna flera. Sid. 462 heter det,
att Jesus äro föddes af mycket folk „från hela
Judiska landet och från landet på denna si-
dan om Jordan.“ Men hela Judeen låg på
denna sidan. Worde heta: på andra sidan
(πρην) om Jordan eller Peræen. Sid. 466
låter Hr K. Jesus säga: „I skolen icke
hafwa omsorg. Omsorg måste hvar och en
hafwa. Frälsharen talar om misströstande bes-
kyrmer (μεριμνατε) hvilket Lucas ännu kraf-
tigare uttrycker med μετρωπιδεσθε; flu-
ctuare animo. Sid. 472 heter det, att Jes-
sus fick se folkets sorl. Rec. menar, att
sorl höres, men icke ses. Så skrifer Mat-
theus. Han säg det sorlande folket. Hos
Marcus betyder τριβος icke själwa sorlet,
utan folkhoppen (turba) hvilken, såsom
texten lyder, anstälde klagerop. S. f. lä-
ter Hr K. Frälsharen om Jatri dotter säga:
„Barnet är icke dödt utan det sofwer.“
Denna dotter war redan 12 år gammal och
hade således upphört att wara barn. Wid
denna ålder äro uti Levanten flickorna ofta
nära gifvurna. På s. f. heter det, att
Jesus „fattade barnet wid handen, sägande
Piga, jag säger dig, Statt upp!“ Så blef
detta barn i hast en piga. Sid. 478 öfvers-
fattes προσκαιρος med: han är lik wädret.
Denna bild är ej Frälsharens. Hwarföre ej
hellre nytta Lucä förklaring: Han tror till
en tid? Sid. 479 säger husbonden: Sam-
ler hwetet i mina lador. Mattheus näm-
ner blott en. Samler i min lada. Sid.
480 kallas Nazaret Jesu fädernesland.
En stad kan icke kallas fädernesland. Dess

utom war Jesus icke född i Nazaret, ej hel-
ler bodde han der, utan i Capernaum. I
Nazaret war hon uppfostrad. Sid. 483:
Läter Hr K. Lärjungarne säga: „Rät folket
gå bort i byarna och torpen att köpa sig
bröd.“ Torp och torpare äro okände i Pale-
stina. I texten heter de fringliggande land-
gårdar och byar (αγροι και χωμας.) Dets-
se betyder byar, icke torp. S. f. spisar Jes-
sus de 5000 med bröd allena. I texten
wälsignas och urdelas äfwen fiskarne. Sid.
484 behålles den nu mera afslagna och twå-
tydiga bemärkelse af ακουδαισις. „Den,
som förargar den ringaste af dessa (barnen)“
De barn, som läsa detta, måste der finna
ett strängt We! öfwer den, som dem förars-
gar. Wör heta: förförer, förleder, med
ord eller föresyn. Sid. 490 heter det gans-
ka mildt om den förlorade Sonen, att han
lefde öfwerflödigt. (αυτως) Den yngre bro-
dern förstod detta ord bättre, då han säger:
„Min broder har förtärt sina ägodelar med
flökor.“ Sid. 493 heter det: Jesus spottas
de på jorden och gjorde en träck. (!!!) Hwarföre
icke det anständigare ordet: deg. Ηλος
är ju icke träck, utan massa, ära, deg. Då
Maria öfwer Jesus urgd den dyrbara smörjels-
sen, låter Hr K. Jesus säga till Lärjungar-
na: Hwad bekymrar hon eder? Sid. 501;
texten heter blott: Hwi bekymren I henne?
Sid. 511 låter Hr K. Jesus säga till de
Skriftlärde: „We eder, som förtären tionde
af mynta, dill och kummin!“ War då det
brottsligt? Tionden gafs till att njutas. Men
αποδουκων är ej att förtära, utan att gifwa
tionde. Skrymteriet bestod deruti, att man
i småfaker war laggran, men underlåt de
högre pligter, redlighet, människokärlek, m.
m. Hela bestraffningen sår således en full-
komlig omening. Sid. 519 låter Hr K.

Frälsaren säga: „Jag hafwer med mycken Åstundan begärt ån detta Påskalammet med eder, förån jag stilles.“ Terten: förån jag lider (πρωτη πασχα). Sid. 530. Under rubrik: Jesus för Domstolen, berättas hwad sig tilldrog wid första ransakningen i Caiphá Palats. Men i detta Palats war ingen Domstol. Der kunde ingen Dom sålås. Der hölls blott ett preliminär förhör. Om Hr K. icke icke hafte sig bekant, att Stora Rådet, ifrån Esras tid, hafte sitt embetsrum uti den sköna marmorsalen Gash på Mosriah, men nu trettio år före Christi tid war flyttadt till Toveenerna, som lågo på samma berg, så hade han åtminstone af Luc. 22: 66 kunnat lära att Frälsaren icke, såsom han skrifer, från Caiphá Palats fördes till Pilatus, utan inståldes för Synedrion, samt att domen der såldes. Sid. 535 heter det, att Jesus af Pilatus dömdes wid siette timmen; men sid. 537, att Jesus förhöfdes wid den tredje. Om Hr K. ej wetat för ena detta, så hade varit bättre, att icke nämna dessa timmar, ån att söra sina Unga Läsare på den tanken, att Jesus förhöfdes tre timmar förån han dömdes. Om Engelen wid Christi graf heter det, sid. 541, att hans skapnad war såsom ljungelden. Terten: Hans ansigte eller Åsyn (ιδειν) war så strålande. Utur Apostlagerningarna berättas att Judas hängde sig. Så såses der icke. Det heter, att han störtade sig utifrån ett berg eller föll framstupa (προπηλαξισθη). På s. s. heter det, att för de 30 Silfverpenningarne köptes en krufomakaråker (en krufomakares) till Pilgrimmens begräfning. Helle: främlingars. Så heter det i Religionspråket. På s. s. heter det, att de elfoswa och NB. deras hustrur woro tillsammans. Men de qvinnor, som här omtalas, woro ej de elfos-

was hustrur, utan de qvinnor, som följt Jesus från Galileen och uppräknas i Matth. 27: 55 följ. Det tordön, som, wid den 2. Åndes utgjureise, likt en wäldsam Orkan uppsyldde huset, kallas sid. 552 blott ett forl (Qvinn). Sid. 560 såses: att Saulus af Herwerste Presten begårade bref till Synagogorna i Damascus, på det han skulle kunna föra till Jerusalem de Christna, som han mötte på wågen. Men huru skulle Synagogorna i Damascus kunna gifwa Saulus en sådan makt? I terten heter det, att Synagogorna borde tillåta Jonom fångslade hämta de (Judiska) qvinnor och män, som träffades i Damascus och bekände sig till Ewangelium. *Ths öds ortas* betyder ej dem, som mötte på wågen utan dem, som woro af den Lära, hwilken Saulus förföljde. Sid. 567 såses, att Paulus och Silas, då de gingo utur fångelsat, „kommo till Lydia och genom flera andra städer ånda till Athen.“ (!) Deras måste således lutas, att Lydia war en stad. Men Lydia war en Purpurkråmerska, om hwilken man borde aningen säga mer, eller öf intet. S. s. såses, „att Paulus i Athen stod midt på (!!) Areopagen och sade: Jag hafwer sett eder Gudadyrkan.“ I terten heter det: beskådat edra helgedomar (θεσηματα) tempel, altare. Sid. 574, låter Hr K. Paulus då han stod fången införa Festus och till sitt försvarstal, göra den önskan, att både Festus och Agrippa och alla närwarande måtte vara sådana som han. Men derwid förgåtes det lilla undantaget, som af Paulus tillägges: Dessa bojo undantagna. Då blifwer denna önskan en Paulus wärdig. Annars icke. Det är icke heller behagligt att låsa förstådda namn, såsom Barrabas för Bar Abbas (Son af Abbas); Abda för Rhode; Emaus för Emmaus, o. s. w. —

Man torde af detta allt kunna sluta till värder af Hr K:s utropade arbete, som icke sällan är en antipod af sitt företal och så ofta dräper sitt loford.

Hvad öfversättningen angår, så twiflar Rec. icke att Hr Carlving varit sitt original trogen. Det är alldeles omöjligt, att han kunnat påmipa alla de originaliteter, som i denna förekomma. Det synes fast mer, som skulle Hr C. trötnat att uppsåra fel, jemföra grundtexten och granska ett språkbruk, som wiserligen är Hr C. wäl bekant. Rec. hade fast mer önskat, att Hr C. nedlagt sin möda på en bok, som bättre svarat mot hans insigter; eller ock att han rentaf sjelf författat en Biblisk historia, då Läsare helt wist kunnat wänta ett arbete af bättre wäl, renligare plan och trygg noggrannhet. Ett par i Swenskan owanliga uttryck böra dock anmärkas, såsom: grafwade, malade, hwilka torde wara provinssiella.

Catalogus Librorum Impresorum Bibliothecæ Regiæ Academiæ Upsalienfis. Sectio Prior: Fasciculus. I. A—L. Fasciculus II. M—Z. 1040 pagg. Sectio Posterior. 384 pagg. Upsaliæ 1814. 4:o.

(Bibl. fr. N:o 43.)

Innan wi begifwa oss att i detalj bewisa detta omöjline, må wi meddela några underrettelser om Catalogens indelning, och om de grunder på hwilka den är uppförd. Den är alfabeterisk öfwer hwilken method wi redan förklarar o. s. Efter wanliga bruker, sönderfaller Catalogen i 2:ne Seccioner. Den förre, indelad i 2:ne Fasciclar, omfattande

sådana böcker hwilkas författare äro bekanta, under deras namn anförda, intager 1040 sidor. Den andra åter omfattar anonyma verk, äfwen i alfabeterisk ordning upprädda, så wäl i afseende på clasificeringen som på de enskilda böckerna, och går till sid. 352. Svart efter det sakta, och intressanta företalet, följer Elenchus Collectionum Chronologicus, p. XII—XLIII eller fullständig angifwelse af de samlingar till hwilka i sjelfwa Catalogen, genom abbreviaturer hänwisas. Den äldsta af dylika samlingar, som Upsala Bibliotek eger, är den af Fr. Puteolanus m. fl. beskrjda Collection af Romerske Panegyrici, utan tryckningsort och år, men äldre än 1472. Den yngsta angifna, är åter den af Uno von Troil beskrjda samling af Skrifter och Handlingar till Upplysning i Swenskyrk: och Reformationshistorien, tr. Ups. 1790. Derefter, Prænominum Compendia, pag. XLIV—XLVI och slutligen en art alfabeterisk förteckning, utan all titelatur pag. XLVII—LXVIII, som troligen skall angifwa eller också förklara Pseudonymerna, men hwars besynerliga inrättning ger anledning till twiflan. Så t. ex. börjas den; A. Meditatio de jucundissima & omnium facillima tradendi Logicam methodo. f. I. 1720 Qv. Vidare s. s. L. S. A. J. D. A. La Theorie & la Pratique du Jardinage &c. (par Le Seign. Ant. Joseph Dezalieres D'Argenville) 3 Edit. à la Haye 1739 Qv. Hwi finnes ej denna bok upptagen under Argenvilles artikel, p. 44? Vidare om öfligten härmed är att förklara Pseudonymerna, hwi saknar man här G. Rosenhanes antagna benämning, Skogskår Bergsbo? m. fl. Föröfifigt tyckes denna afdelning icke hafwa varit till sina gränser bestäm, eller också icke intagen i Förf. plan då be-

betandet af Catalogen begyntes. Vid slutet af Sectio Prior, finnas fr. p. 1011—1040, Musici särskilt upptagna, och här såväl namngifna som anonyma Musikauctorer och Musikaliska samlingar. Nominalafdelningen af denna Catalog, är således på engång Nominal och Anonyma (?). — Pag. 352, af Sectio Posterior, widtager Appendix I. Libri in Typographia Constantinopolitana Impresi. Pag. 353 Appendix II. Libri Arabici in Typographia Monasterii Marhenzæ Impresi, båda uppsatta af Professor G. Knös. Pag. 354 Appendix III. Scripta, quæ in Bibliotheca Academica quidem desiderantur, in Collectione vero Librorum Regiæ Societatis Scientiarum Upsaliensis Extant. Ehuru dessa böcker icke tillhöra Akademiska Biblioteket, skall dock wiserligen en och hwar med tacksamhet mottaga denna förteckning. Det enda som wi derwid tro och ha skal att påminna, är förfrågan, hwar förre icke ett 4:de Wibang blifwit tillagdt innes hållande förteckning öfwer det Akademiska Observatorii Voksamling? Denna hörer ju närmare till Akademien, än WetenkapsSocietets, och äger desutom, flere wigtiga, äfwen nyare verk i Astronomi och Matematik som saknas i Akademiska Biblioteket. Finnu en beweckelsegrund till meddelande af en dylik förteckning finner man deri, att denna Samling är ett minne af Colliers, Hjorters och Wollers nit för Wetenkaperna som förtjenar adras bekant. — Hwad Clasering af Anonymerna angår, så är den äfwen utörd efter Alphabeticke princip, så att Catalogi följa efter Biographiæ o. s. w. Dock gøres icke början med A. eller med Academicæ utan med Biblia; men Biographiæ komma efter Artes. Så prefår måste äfwen nödwändig all mekanisk indelningsgrund blifwa.

Efter denna uppgift öfwer werkets indelning, må det tillätas oss att anföra några anmärkningar öfwer de grunder, som styre Förf. wid Catalogens inrdning och först berä ibland Förfs sätt att utmärka böckernas formater. Derom heter det, p. XX: Sæpius qveski sunt Bibliographi, numeros 4, 8, 12, 16, ad formas librorum designandas vulgo usurpatas, id secum habere incommodi, ut facile confundantur cum proxime præcedentibus numeris annum editionis indicantibus. Att denna flagan ofta är förb kända wi just icke, men i alla fall är det vår fulla öfvertygelse att denna flagan är i högsta grad ofkällig. Rec. har åtminstone under sin Bibliothekariska praktik icke sunnit någon som confunderat det nummer som betecknar formatet med tryckningsårtalet. Och såga wana och routin skulle det förutsätta hos den Catalogist som ej skulle distinct kunna åtskilja dessa nummortal, så att ingen förwillelse af dem wore att befara. Så mycket mera bifall måste wi deremot gifwa åt Förf. sätt att anföra hwarje artikel under författarens mest kända och utmärkste namn. Till ex. Maffeo Barberinis Poemer under artikeln Urbanus VIII och Swea Nikes Historia under Swen Lagerbring i st. f. Dring. Likaså träffande har Förf. p. XIV, XV, prälat riktigheten af att lära hwarje Auktor behålla sitt tillnamn såsom han det sjelf brukade skrifa, och det selagtiga i att Latinisera, Gallicera eller Swerisera der. Dock finna wi i praktiken, någon gång, denna riktiga regel bortglömd. Rec. will ej tala om att alla Grefiska namn latiniseras, ehuru det, efter regeln är lika selagtigt och tadelwärdt, men det inträffar äfwen någon gång med moderna benämningar. Så t. ex. se wi pag. 198 Ctenardus ehuru Fransosen hette Ctenard,

och p. 311, Freinshemius, i st. f. Freinsheim. Annorlunda är förhållandet med Förf:s bruk att placera sådana namn som börjas med A, A, O, på sådana ställen der wist ingen, utan anvisning, skulle tänka på att söka dem; neml. dessa bokstäfwer behandlas såsom rena A och O, således Alf, t. ex. ströft efter Axellii m. fl. Nec. bekänner sig icke kunna begripa hwarföre helst i en Swensk BokCatalog, bokstäfwer A, A, O, icke må behandlas och njuta lika rätt som verkliga bokstäfwer, det de utan twifvel äro.

Angående Pseudonymerna och deras behandling hafwa flere Bibliographer varit i twelan. Skall man låta ett falskt namn gälla? — Detta kan man wäl ej undgå, då ätskilliga Pseudonymer äro mer eller lika mycket bekanta som de rätta namnen, så t. ex. hwem känner ej Hipolithus a Lapide bättre än Chemnitz, eller hwem söker ej snarare Novalis än von Hardenberg? — Det bästa är att upptaga Pseudonymerna med hänwising till de rätta namnen, såsom det i denna Catalog understundom, fast icke på alla ställen, sker. Men gifwet är det, att de skola och måste förklaras, och i anledning deraf har det förefallit oss besynnerligt att Sect. Pr. p. 218, se Thomas Crenius anförd utan anmärkning att det är ett Pseudonym för Thomas Theodor Crusius. —

Vi hafwa redan nämt att Författaren af närwarande Catalog, isynnerhet eftersträfwat att spara papper, hwadan han använder ätskilliga slags abbreviaturer. Ett mindre tjenligt wal af sådana har han antagit för att utmärka att wissa af en författares skrifter finnas i den eller den collectionen. Han anför neml. i Parenthes collectionens tryckningsort och är utan widare bestämning, t.

ex. p. 714 Sect. Pr. Posidippus Epigramm. XXII. Gr. (Arg. 1772 T. II). O. Hwem skulle kunna gifva att denna anwising betyder att Posidippi 22 Epigrammer äro på Grekiska inskräda i Brancckii Analecta veterum Poëtarum Græcorum af hwilka 2;dra delen är tr. Argent. 1772? Det är wäl sant att Förf. i företalet och i sin bifögade Elenchus Collectionum hardswiver förklarar sig, men att alla angifwesser i en BokCatalog af sig sjelfwa genast böra wara klara och tydliga, är en af de första hufwudfordringarne af en sådan.

Då en boks original-auctor är den som till densamma har största rättigheten, och äfwen wänligen är den bästa och allmänast bekanta, är det naturligt att hwarje bok bör upptagas under sin auktors namn, och under samma artikel må de öfversättningar anföras, som af den blifwit utarbetade; ty naturligtwis söker man t. ex. Wolfs Geometri snarare under Wolf än under Stridsberg, Likwäl brukar vår Förf. att göra Swenska öfversättare till den hufwudartikel, under hwilken wissa utländske auktors arbeten skola sökas: så t. ex. från Klopstock hänwises man till Humboldt, från Gellert till Blomberg, från Schroëck till Stridsberg och så kommer Knut Wilsch till Auktors rang ehuru han aldrig öfverserat annat än öfversättningar. Dock Förf. förklarar sig hardswiver p. XVIII, sålunda: Feci id in gratiam eorum, qui Historiam litterariam Svecicæ gentis amant, quibusque haud injucundam futuram opinatus sum pleniorum harum Versionum quoad titulos notitiam. Lectores reliquos hanc mihi libertatem vel ideo condonatos speravi, quod Auctoris nomen non tantum sub Sveco Interprete, sed etjam suo ordine in hoc Catalogo sit exhibitum. Och

detta skal må gälla samtida regeln iakttagas med full consequens och att den som vill ersvara, huru många öfversättare som finnas efter hvarje Auctor, der till blir iståndslatt. Dessa fordringar äro dock icke här öfverallt iakttagna. Så läsa vi t. ex. p. 347 under artikeln Goebel Joh. Conradus: Lijksfermon öfver Er. Hand, hålles i Augsbürg 1632 öfvers. af Er. Agrelio. Sib. 1633 4:o. I stället för att enligt regeln och det bruk som är följdt wid artiklarna Wille jemförde med Marino, Endter; Alnander, jemförde med Miller; Dalsjöerna jemförde med Guarini o. s. w, detta arbete borde vara upptaget under artikeln, Agrelius Laur. och till denna endast hänvisning under Goebel, finnes namnet Agrelius Er. alldeles icke på sitt ställe. Likaså saknar man, p. 19 under artikeln Alf Sam. någon underrättelse om hans lättna öfversättning af Fru Nordenskiöldts Ode öfver en ädel själ, som deremot p. 633 under hennes namn är upptaget. Ett nytt exempel har man p. 634, der man läser: Nöregård Laurits Natur-Närkens första Grunder. Öfvers. af Er. Dr. Wählin och J. Fägerwall. Lund 1796. O. utan att man på sina ställen p. 283 & 942 finner någon särskild artikel för Wählin eller Fägerwall. — Så wi åter upp Quinautes artikel, p. 729, finna wi der ingen hänvisning till Mistell (p. 788) som öfversatt operan Armide. Likaså saknas under J. Racines artikel, p. 731, hänvisning till Sect. Post. p. 226. — Ej mindre förekomma exempel på att Örf. äfwen behandlat utländska öfversättare, såsom hufvudacterer och under deras namn anförde böcker som de endast öfversatt. Se neml. Sect. Dr. Müller Hen. p. 608 samt Falconet Steph. p. 284. Men det mest talande bewis på hwilken synnerlig

wigt vår Örf. ligger på öfversättningar se wi af Plotins artikel, p. 703. Der läsa wi Plotinus Metaphysicor. Libri LIV. Lat. p. Marf. Ficin. Florent. 1492. F. — Basf. 1559. F. — Gr. & Lat. Ib. 1580. F. Således göres här versionen till hufvudverket och originalupplagan får blott en underordnad rang. Af detta försarande följer äfwen det onda att en läsare, som ej närmare känner denne Auktors skrifter nödwändige skall tro att originalupplagan också har till titel Metaphysicorum Libri LIV, då titeln af den Vernaiska upplagan i Basf. 1580 (MDXXC) är följ. Plotini Platoniorum facile coryphæi Operum Philosophicorum omnium Libri LXXV. in sex Enneades Distributi.

Men ofullständiga uppgifter utgåra denna Catalogs största brister. Rec. will ej uppehålla sig derwid att wid ingen bok anmärkes om den med handskrefna glossor är försedd, ty dessa torde Örf. såsom äfwen råttast är, behandla såsom Meeter. Luthers Bibel Witeb. 1541 fol. (Sect. Post. p. 6) är dock på wist sätt härifrån ett undantag. Men wid flere rara böcker finnes denna egenskap icke anmärkt. Så t. ex. saknas denna underrättelse, p. 530, wid L. Lyseri Discursus Abrahamiticus de Polygamia. Friburgi 1676 8:o. Likaså wid G. Rosenhanes Wenerid (p. 770), ehuru den store kännaren Lidén, i Upsala Bibliotheks exemplar, antecknat Phoenix Librorum. Rosenhanes Fyratijo små Wissor, hwilka också äro sällsynta, och af Lidén ansågos rarare än Wenerid, torde dock icke böra skattas så högt. Arminstone har Rec. sett dem i ett par eller tre privata Samlingar. — Likaså saknas denna uppgift wid den högst rara, endast, så wist man känner i 2:ne exemplar nu mera existerande Stockholmska]

editionen, hos J. Snell, 1483, af *Dyalogus creaturarum Moralizatus*, Sect. Post. p. 227 om hvilken desutom bordt anmärkas att det är den första tryckta bok i Sverige, af samma stål som det Sect. Post. p. 349, angifves att *Agricolae Mucousfiria Stb*, 1544 är den första finska tryckta bok. Desutom må i anledning *Dyalogus Creaturar.* observeras att *Hombrochiska* editionens titel här angifves precis såsom vi finna den å den *Snelliska*. Den är dock något olika. Se här: *Liber qui dicitur dyalogus creaturarum moralizatus: omni materie morali iocundo et edificativo applicabilis.* Colon. 1481. fol. Dylit angifvelse om raritet saknas vidare vidare wid *Jordano Brunos* Skrifter, Sect. Pr. p. 140, wid *Närenbergiska* editionen 1494 af *J. Sprengers* *Malleus Maleficarum*, p. 867, wid *Pasquillorum Tomi duo*, 1544 Sect. Post. p. 240. Wid den redan i den första *Jnder* af *Päfwen Paulus IV*, upptagna *Erasmiska* editionen af *Hieronymi Opera*, *Vasli*. 1516. (Sect. Pr. p. 404) Äfvensom man wid den saknar all underåtelse om det är ett derigenom så mycket rarare, tillfölje af *Tridentiska* rådets förmyndande beslut, expurgerade exemplar. *)

*) Denna expurcering tillgick på det sättet att dels hela blad rentas bortskuros, dels wisa stador, helst med kopparstick ur andra förordnada

m. st. Deremot finna wi det iakttagit wid andra, såsom i Sect. Pr. p. 778, wid *Ol. Rudbeckis* *Atland*. Tom. IV, och *Campi Elysi* Lib. I. *Vita Brynolphi Episc.* *Scarent.* f. l. e. a. Qv. (p. 141), wid *N. Fleming* *Res in Finnia per octennium a morte Joh.* III. f. l. 1603 Qv. (p. 298) wid *W. Marsden*, *A Catalogue of Dictionaries &c.* Lond. 1796. Qv. (p. 551) *Donatus de novo revisus* hos *P. Grijs* Ups. 1515. Sect. Post. p. 150. *Wid* *Worsteuwe Tydher*, på *Swenska* p. 349 o. f. w. *Swad* denna sistnämnda bok angår har så wäl des existens på *Swenska* warit i fråga satt, som des tryckningsort (för hvilken man till och med ansett *Paris*) warit omstrifstad. *Rec.* tror dock för sin del den wara tryckt i *Upsala* af *G. Nicholff*, af den anledning att *Typerna* i *Worsteuwe Tydher* till alla delar öfwerensstämma med dem som blifwit använda i ett gammalt, också i *Upsala* *Bibliothek* befintligt *brevarium* (Sect. Post. p. 338) å hwars sista sida läses: *Impresum Upsalie per me Georgium Richolff.* Anno Domini M.CCCCXXV.

(Slutet följer.)

werk, öfwerklifrades eller dels wisa ställen med rödt bläck fullkomligen öfwerstreckes. En sådan barbarisk behandling erfor äfwen den andra *Erasmiska* editionen af *Hieronymi Opera* tr. också i *Vasli*, 1524--1526.

S m å r r e S k r i f t e r.

N:o I *Oneiromantien* eller *Drömtydare-Konsten*. *Somnia sunt vel Divina, vel Diabolica, vel Naturalia, qva postremo hic cum significatione eorum annotentur.* *Carlskrona* 1814. 38 fdb. 8:o.

N:o II *Cartalogi*, eller *Konsten* att förutsä-

ga *Händesser* genom *Kort*. *Carlskrona*, 1 ark 8:o.

N:o I är en ny upplaga af en bok från 1780-talet, hvilken *Kellgren* förefälde sig innehålla *lutter* *Swedenborgianism*. -- N:o II är en, om möjligt, ännu större *uselhet*.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 46.

Lördagen den 19 November

1814.

R e c e n s i o n e r :

Catalogus Librorum Impresorum Bibliothecæ Regiæ Academicæ Upsaliensis. Sectio Prior: Fasciculus. I. A—L. Fasciculus II. M—Z. 1040 pagg. Sectio Posterior. 384 pagg. Upsaliæ 1814. 4:o.

(Slut från N:o 45).

Utom de redan anförda böcker, dem Förf. mera noggrant och utförligt angifwit, böra wi nämna att isynnerhet Paldotyper, Bibeleditioner, Scripta Ritualia och flere af de äldsta i Sverige utgifna böcker äfwenledes äro med synbar noggranhet angifne och behandlade. Äfvensom Förf. här och der inströdt literära notiser, mot hvilka wi icke hafwa något mer att anmärka, än att de finnas nog sparsamt. Utom de redan anförda ställen, böra wi nämna Sect. Pr. p. XIX, p. 283, 398. Sect. Post. p. 6, 98, 155, 172, 207, 284, 316, 338, 345 m. fl. Men med denna noggranhet, som sträcker sig till och med till angifwelsen att en bok är herdswad sitt titelblad, hwilken

omständighet i en stor och tryckt permanent Catalog kanske är mindre behöflig, har det föresatt sig och beshnnerligt, att Förf. på de flesta ställen urakflättit att angifwa huruwida böcker äro försedda med plancher eller prydda med porträter och kopparskick. Flera andra egenheter, tjenliga att särskilja ett bokexemplar från ett annat, söle wi äfwen här förgåfwes. Så är t. ex. Sect. Pr. p. 928 ej uppgifwet om Trifinos poëm *L'Italia liberta* (liberata) da Gothe T. 1. 2. Vened. 1548 O. är tryckt enligt wantgheten i de ursprungliga 1500-talet's editioner af hans arbeten, från Vicenza, Rom och Venedig, med så kallade caratteri Grechi *) i hwilket fall det är ganska dyrbart. — Denna ofullständighet sträcker sig äfwen till anförandet af böckernas titlar. Så anmärkes aldrig om en bok har 2:ne titelblad. T. ex. Sect. Pr. p. 775, under artikeln J. J. Rousseau, anföres blott *Julie, ou la Nouvelle Heloise*. P. 1—5 Amst. 1761. O. Men denna bok har äfwen

*) se Fontanini Bibliotheca dell'eloquenza Italiana. Venez. 1753. T. 1 s. 268.

ett annat titelblad, så lydande: Lettres de deux Amans, Habitans d'une petite Ville au pied des Alpes, och den angifves icke. Thuru detta till bokens fullkomliga karakterisering är väsentligt, är der wid denna dock icke så oumgångeligen nödvändigt, då detta arbete allmännaft är kändt under benämningen La Nouvelle Heloise; men sådana sällgifsas många, der ett dylikt utestående af den ena eller andra titeln ger anledning till missförstånd och förwillelse. Men äfwen del titlar som uppgifsas, ansåras ofta ofullständigt. Ex. Sect. Pr. läsa wi under Müller Ernestus: Das vom Zaar Alexei Michéalowiz hart belägert gewesen &c. Riga. Giesen 1662. F. En så stympad titulatur kan han wänta i en Auktions-Catalog men ej i en Catalog öfwer ett stort Bibliothek. Om en literatör behöfwer weta fullständiga titeln på anförda bok och i detta afseende wänder sig till Upsala Bibliotheks Catalog, såsom ett wigtigt Bibliographiskt repertorium, måste han här se sin wäntan otillfredsställd. Men ånnu sällsammare är en sådan ofullständighet i titlars uppgift i afseende till sådana böcker som af sällsynthet äro utmärkte, såsom Sect. Pr. p. 759 der man under den märkwärdige Calmariensiske Lectorn J. Adbecks namn, endast får läsa: De Morte voluntaria Philosophor. &c. c. ann. Ed. J. N. Funccius. Rintel. 1736. Qv. Eller då man om en ren singulariter såsom Magni Ingemari bok bekommer en sådan ungefär angifwelse p. 440. Composita Verborum ex diversis antiquissimis Libris scole Upsaliensis, ad imperitor. novellor. ac provector. in his studere volentium Scolariū Eruditionem &c. in unum collecta. ap. P. Griis. (Upsal.) 1519. Qv. i st. fi den karakteristiska titeln: Composita verborum ex diuersis antiquissimis

libris alme scole Upsaliensis ad imperitorum nouellorum ac provectorum in hijs diligenter studere volentium Scolariū Eruditionem latinitalisque copiosam fructuosam inuitate emendationem acquirētis, atque eorundem in eisdem profectum non modicum ymmo maximum et per necessarium sibi vindicando, per uenerabilem virum Magistrum Magnum Ingemari rectorem scolarium nec non canonicum Upsaliensis et Arosiensis ecclesiarum in unum collecta et Paulo grijs ad imprimendum singulariter ac fideliter tradita. Eller t. ex såsom man Sect. Post. p. 100 träffar en sådan angifwelse: Index Auctor. et Libror. qui ab Officio Rom. et univ. Inquisitionis caueri ab omnibus et singulis mandantur. Romæ 1559 O. i st. fi den rigtiga titeln: Index Auctorum et Librorum, qui ab Officio sanctæ Rom. et uniuersalis Inquisitionis caueri ab omnibus et singulis in uniuersa Christiana Rep. mandantur, sub censuris contra legentes, vel tenentes libros prohibitos, in Bulla quæ lecta est in Coena Domini, expressis, et sub aliis poenis in Decreto eiusdem sacri officii contentis. Ett verk om hwilken den store Bokännaren Schelhorn *) ytttrar sig i: „Die Admische Ausgabe (just den som Upsala Bibliothek äger. Hwilken dyrbarhet!) hat sich ganz unsichtbar gemacht.“ Eller då man om en bok, hwars werkelige typographiska existens af flera lärde varit i frågasatt, icke får någon fullständigare titelrecension, än den, p. 738, under artikeln

*) Ergötzlichkeiten aus der Kirchenhistorie und Literatur. I B. s. 8.

**) Schelhorn, Anleit. für Bibliothekare. Ulm. 1788. s. 346.

Ravius Chst. meddelade af hans händelse rara Spolium Orientis, Kilon. 1669. Qv. — Men ej nog med ett dylika stämpade angifwelse endast meddelade en ofullständig och ofäcker kunskap, så bereda de äfwen ofra mängden gång alldeles falska och origtiga föreställningar om saken. Så t. ex. kan wäl den, som ej förut blifwit underrättad, af den p. 782, inledda notisen: Kunii Joh. Duboim, eller andeliga Blommor. Dehl. 1, 2, 3. Och. 1714. 15, 24, Qv. icke förmedla annat än ett andeliat innehåll af denna boks alla tre delar, då likwäl rätta förhållanden är att endast 1:sta delen innehåller andeliga rim, men de andra båda werdeliga, såsom det ordenteligen angifwes å hwarje dels titelblad. Ej heller får den, som läser, p. 563 under artikeln Maximus, Tyrius: Sermones, s. Disputation. Philosoph. XLI. Lat. p. Cosm. Paccium. Bas. 1519. F. — Græce Ed. H. Stephan. Parisiis 1557. O. — Gr. & Lat. c. not. Ed. Dn. Heinsius. Lgd. B. 1607. O. — Ib. 1614. O. etc. onledning att sluta det Heinsiska upplagan af 1614 skall innehålla något mera än Maximi Tyrii skrifter. Eldä wi åter upp titelbladet till densamma lära wi annat, ty der står att läsa: Maximi Tyrii Disertationes Philosophicæ, cum Interpretatione et Notis Danielis Heinsii hac secunda editione emendationibus. Accessit Alcinoi in Platonem Introductio. Lugd. Bat. An. c. l. o. C. XIV. 8:o. Deremot finnes i närwarande Catalog, icke engång under Alcinoi artikel, p. 17, någon underrättelse om att hans skrifter af D. Heinsius, tillika med Maximus Tyrius blifwit utgifwen. Detta om ofullständighet i titlarnas angifwelse. Men en sådan råder äfwen någon gång i afiende på uppgifterna om en boks Tomtal. Så ansdres, p. 520,

de Luchets Histoire litteraire de Voltaire à Casfel 1780. som om den blott bestod af 1 tom då den likwäl utgöres af 6. Samma förhållande äger rum, p. 218, med Th. Tremii (Th. Th. Crusii) Animadversf. Philolog. & Historicæ. Roter. 1695. O. som också angifwas såsom utgående blott 1 tom, fost deras antal stiger till 19. En närmare underrättelse om detta i allmänhet skiljynte verk hade äfwen här varit så mycket mera på sin ställe, då det är en förskad raritet att äga Roterdamer-upplagan af 1695, emedan den blifwit alldeles förträngd och undertryckt, sedan utgifningsrätten öfwerflyttades till ett annat förlagshus, som besörjde en ny edition i Leyden 1698—1710. 8:o. Denna handelse har som bekant är, wäckt twiswel mot werkligheten af en Roterdamer-upplaga, hwilken Jugler först angifwit.

Den andra hufwudbristen som utmärker närwarande Catalog, är inconsequens. Denna upptäcker man egentligast, om man med Sect. Pr. jemför Sect. Post. hwilken tyckes vara utarbetad af en säkrare, mera wan och mera lugnt framskridande hand, ehuru på alla sidor trängd och beswärad af hwad med Sect. Pr. redan blifwit tillgjordt. Allt hwad som wid denna Section rarfwoade förbättring kunde icke rättas, och att lemna det alldeles owidrördt, medgaf ej förf:s nit och insigter. Således har händt att böcker som finnas i Sect. Pr. äfwen blifwit fullständigt upptagna i Sect. Post. Understundom äro boktitlar å båda ställen olika. Exempel härpå är art. Mauritius Hasliæ Landge. Sect. Pr. p. 561 jemförd med Sect. Post. p. 15. Häraf de besynnerligheter som wi i närwarande arbete upptäckt, bland hwilka den ej är en af de minsta att Sect. Post. eller Anonymus Catalogen är tillika Nominal; en mofst-

gelse som lättast varit att undvika om wid utarbetningen af denna Catalog den sciensitiska reala methoden blifwit följd i stället för den mechaniska Alphabetiska. Denna senare Section börjar med Biblia från p. 1--20. Efter en sådan rikedom på Biblar måste man med förwåning se den andra afdelningen, Biblicus Apparatus, så inskränkt, p. 20, 21. Wisserligen anföres en stor mängd till detta ämne hörande författare i Nominal Catalogen, men äfkilliga af dem upptagas här, såsom Horch, Dachselt, Zoinard, Desfuchew etc. med hänvisning till deras namns artikel, och just dertföre är det högeligen inconsequent att en stor del andra här saknas. Vi kunna icke heller inse hwartill denna afdelning, som den nu är inrättad, skall tjena. De auktorer, hwilkas skrifter här finnas, äro nästan allasammans intagna i Nominal Catalogen; således borttages rum af täta hänvisningar och repetitioner, hwilka återigen borttaga alle det rum, som förfärs flersaldiga compendia scriptionis sökt att bespara. Ordningen i denna afdelning wid anförandet af hit hörande böcker liknar något ordning. Det rätta hade wäl varit att först anföra Apparatus öfwer hela Bibeln, sedan öfwer hwardera Testamentet i deras helhet, och sist hwad blifwit tillgjordt wid de enskilda Helliga böckerna, efter den ordning i hwilken de i Bibeln förekomma. Här deremot föregår Inventarium Syracidis, Loci Insigniores et concordantes ex utroque Testamento, och Specimen Antiquitatum a Matthæo memoratarum, Gåberges Tankar om Gamla och Nya Testamentet. Men den alphabetsiska methoden har, liksom ödet hos de gamle Tragikerne, i denna Catalog ett hårde och förstörande herravälde.

En bland de förträffligast utarbetade och

meest intressanta afdelningar i denna Catalog är den under öfwerkrift: Academiae, Gymnasia, Scholae, p. 21—34. Likwäl möta wi öfwen här äfkilliga inconsequenser. Så t. ex. saknas under Calmariense Gymnasium (p. 23) det tal wid dess Jubelfest, som hölls af P. Högmärk (Sect. Pr. p. 412) då likwäl dyliga JubelfestsTal annorstädes anföros, till och med det som hölls wid St. Clara Jubelfest 1749 af Digelius, (p. 31). Men detta ehuru med utsatt Författares namn saknas deremot i Nominal Catalogen, p. 239. — Wid Gevaliens Gymnasium, (p. 24) hade man wäl med lika rätt wäntat att finna G. Gestrins Historia Gymn. Geval. P. I. II. upptagen, eftersom dyliga i Disputationer utgifna Historiska skrifter förekomma wid art. Upsala af Arrhenius och O. Knös; wid Åbo, af Wilmart; wid Lund af von Döbeln, G. Sommellus o. s. w. — Med förundran hafwa wi under Oxoniensis Academia (p. 25) saknat Catalogus Bibliothecæ Bodlejanæ. Då Hortus Botanicus finnes med anvisning till Ph. Stephens, borde wäl för likstämmighetens skull, här wara en dylig hänvisning till Hyde, helst ett sådant förfarande med Bibliotheks Catalogerne å alla andra ställen, blifwit iakttaget t. ex. under Academia Lugduno Batava, Hafnienfis m. s. Slutligen må ej obemärkt lemnas, att Stockholms StorSkola kallas Schola Major p. 31. Schola Cathedralis är ju den antagna benämningen? — Acta Societatum widtaga p. 35—54. Man finner ej här Catalogerne öfwer Swenska Berenslags Akademiens Bibliothek (p. 46, 47) utan är den öfwer Rosenadlerska donationen anförd p. 99, under afdelningen Catalogi och den äldre i Sect. Pr. under namnet Barentin. Deremot är Petersburgska Akademiens Biblio-

ihets Catalog här upptagen med hänvisning till Bachmeister J. — Slutligen må det, i afseende på dessa Acta Societatum, tilläras en hemskällan. Hade ej här varit det tjenligaste stället att upptaga hvad som från Collegium Medicum eller Sundhets Collegium emanerat? Du stå detta Collegii skrifter uppförda bland Medica Scripta p. 244 bland hvilka wiså Berättelser om embersgöromål o. s. w. göra en besynnerlig figur. Bland Adagia, Anthologiae, etc. p. 54—56, saknas flere arbeten som synas böra höra hit, för alla dem som want sig att tro det inrättningen af en Samling gör den till en Anthologi, om den än icke på titelbladet så kallas. Men i alla fall torde bredvid Const. Cephalas, Anthologia Græca (p. 55) man borde lemna rum åt Brunctii Analecta Poetarum Græcorum som till en stor del ur den förra äro hämtade. Deremot är denna Samling upptagen, Sect. Pr. p. 139, under Brunctii namn, som om han wäre bokens författare, ehuru i alla 3 Tomerna tillämanstagna, knappt 8 sidor äro af hans hand, om än Innehållsförteckningen derför skall gålla. Men denna respect för blotta utgifware röjes ofta i närvarande Catalog. Så finna wi, p. 714 under artikeln Porthan Henr. Gabr.: Pauli Jusseni Narratio de Legatione sua Russica. P. I—III. Aboæ 1775. Qv. och Ejusd. Chronicon Episcoporum Finlandensium &c. P. I—XLII. Ib. 1784—1796. Qv. Hwaremot man p. 455, söker Jussens namn förgräwes. Märkeligt är att ibland Scripta in Ana (är denna afdelning just behöflig?) har den enda med dylik benämning som i Sverige utkommit — neml. Vereliana Linköp. 1730 8:o — undgått den noggranne förf:s uppmärksamhet. Den är wäl upptagen, Sect. Pr. p. 965,

under namnet Verelius; men så är ju äfwen förhållandet med Poggiana, Sevigniana, Vallesiana och dock finnas de äfwen här anförde med hänvisning.

Bland Artes Liberales hafwa wi med störste förundran under Pictura, sett Eyn schön nützlich Büchlin und Underweiss. der Kunst des Messens, mit dem Zickel, Nichtscheide etc. Siemerens 1531 anförd såsom af en anonym och obekant författare, då det är allmänt kändt att den store Målaren Al. Dürer är auktor till denna bok, hwars första edition är tryckt i Nürnberg, 1525. Men äfskilliga andra skrifter anföras såsom anonyma, ehuru deras auktorer äro noga kända, t. ex. p. 224 bland Dramata in Svecia, Josephi Historia (nyligen) utgjatt på Nijm, Rostoch 1609, är författad af Rondeletius. Widare p. 226. Sune Jarl, eller Swerfers Död, Tragedie, Sib. 1783 är af C. G. Gollenborg och finnes bland hans arbeten upptagen. På samma sida anföras äfwen Herman von Luna, Drame, Sib. 1795, och Sphigentie i Kulliden, Tragedie, ib. 1795; båda af kända auktorer, den förra af Generalen Frih. Skjöldebrand, den senare af Statsrådet Frih. Adlersbeth. Likaså är det ingen hemlighet att Munken Hilario, eller Theodoros Prodromos författat den, p. 230, angifna Γαλακμομαχία, hwilken senast af Vorbeck 1789 blifwit utgifwen. — Här må också anmärkas att författaren till poemet Code d'Amour som C. G. Cederhjelm öfversatt under namn af KärlensWalt, (Sect. Pr. p. 177. Sect. Post. p. 237) heite Boisenon och att öfversättaren af Clairaus Inledning till Geometrien war C. Myren, hwars Msct i Linsköpings Bibliothek förwaras.

Bland Biographiæ, p. 74—84 hwi har ej Holbergs lefwernesbeskrifning blifwit upptagen.

tagen med hänvisning till hans artikel, *Sect. Pr.* p. 413, på samma sätt som förhållanden det är med *Fletschers*, p. 77 *ifr. Sect. Pr.* p. 298? — Samma fråga må göras, hvi ej *Björnsjöernas* förteckning öfver *Svenska Calendarier*, *Lidéns Catal. Disputationum* och *Strickers* *Svenska Homiletiska Bibliotek* blifwit upptagna ibland *Catalogi* (p. 87—104) med hänvisning till författarnes namn i *Sect. Pr.* såsom förhållandet är med *Ledershamns Catalogus Disertationum* (p. 98) och *Regnérs Catalogus Operum Numismaticorum* (ib)? En intressant afdelning är förteckningen öfver *Ephemerides in Svecia editæ*, p. 120—128, ehuru äfwen den icke är fri från denna *Catalog*s grundfel, *inconsequens*. Så anföras flere *Tidningar* af kände *Förf.* utan anvisning till deras *nominalartiklar*, t. ex. *Brunkmans Themis* på fula *sida*; andra åter med anvisning? (såsom alla af *Gjörnell*, m. fl.) ?? Men den som vill stäffa sig underrättelse om de periodiska skrifter som hitills i *Sverige* utkommit, må jemföra denna förteckning med den för ett par år sedan i *Journal för Litt. o. Theat.* införda, som blifwit uppsatt af *Mag. Tholander. Genealogica Svetice*, p. 157, är en inkränkt artikel, i hvilken man saknar *Stamtäfver* öfver *Christierninska släkten*, *Upsala 1785*, fol. *litafä* wäl som under *Förf. Prof. för P. M. Christiernins* artikel, i *Sect. Pr.* Deßutom då flere kända *Ättedäljare* här anföras med hänvisning till *NominalCatalogen*, hvaraföre har ej så äfwen skett med *Hallman*, *Hälphers*, *Anna Dylow*, m. fl.?

Doct de rikaste prof på *inconsequens* lemnar afdelningen *Litteræ Humaniores*, p. 222—240. Här anföras — i *anonymo Catalogen* (?) — *Strycken* hwilkas både författare och öfversättare äro kända, t. ex. p. 224

Comedia Eufrosina, (aukt. G. Ferreyra de Vasconcelos) traducida de L. Portuguesa en Castellana por Fd. de Ballesteros y Saavedra, hwaremot båda namnen saknas i *Sect. Pr.* Här anföras fullständigt stycket, som redan i *Sect. Pr.* blifwit upptagna, t. ex. ibland andra, *Gr. Lindschölds Den Store Genius*; men deremot saknas bland *Svenska Dramata M. Genii* somteliga *Pjeser* (*Sect. Pr.* p. 579 upptagna). Så anföras här ett af en auktors arbeten, och det andra utslutas, t. ex. p. 236, *Dalstjernas Götha RämpaWisa*, men icke hans *RungaSkald*. Så äro en auktors arbeten skilda *ifrån* hwarandra, som t. ex. *Spegel*s p. 236, 237. Så äro *wisa* slag af *witters* het, t. ex. *Romaxer*, alldeles utslutna. Så namngifwes särskildt underfundom hwarje författare hvars skrifter blifwit intagna i *wisa* *Collectioner*, se p. 229. p. 231, p. 232, & 233. Wid andra åter, såsom wid *Reiffes Oratores Græci*, p. 227, *Svenska Theatern*, p. 226 o. a. felas åter alldeles denna specifikation. Hwilket äfwen är follet med de *Isländska Sagor* som *tunehållas* i *Björners Nordiske RämpaDater*, hwilka under afdeln. *Sagæ* p. 249 bordt specificeras. Wi hafwa så mycket mer fog till dessa anmärkingar, som *Förf.* på ett sätt, som icke nog kan berämmas, utur större *collectioner*, såsom *Monfaucons*, *Muratoris*, *Langebeks* m. fl. under sina *namnartiklar* anført de der införda auktors skrifter.

Innan wi stuta denna långa recension må anmärkas, att wi i denna *Catalog*, saknat äre flitliga böcker, hwilka wi icke kunna förmoda såsom selande i *Biblioteket*. Då allt sedan *Kon. Carl XI:s* tid det varit besatt och noga hand hållits öfver, det måtte *Doktryckarne* till *AkademiBibliotekerna* insända ett exem-

plar af hvarje Skrift hos dem upplägges, är det för oss oförelärligt huru i denna Catalogi 2:ne arbeten i svenska topografien kunnat alldeles saknas, neml. Siwers Beskrifning öfwer Westerwik. Linc. 1758, Erälis Beskrifning öfwer Lina. Sveriges och Åsboholands fögderi. Calmar 1774 8:o, hvilka hvarken träffas under auktorernes namn eller i afdelningen Geographiæ. Vidare finner man Linköpings Bibliotheks Handlingar. Del. 1 & 2. Linköp. 1793, 1795. 8:o hvarken under namnet Lindbom, Jac. Ar. eller under Lincopiense Gymnasium. Likaså söker man förgäfves J. Wallenbergs namn i NominalCatalogen och hans arbeten Min Con på Galejan och Dramen Susanna bland Triceneraria och Dramata. Nu blott till ett bestut några tillfälliga anmärkingar: Sect. Nr. p. 11 anföres den namnkunnige Agrippas namn ofullständigt han hette Henric Cornelius Agrippa a Nettethein. — Hade det förtjent anmärkas under Georgius Piffides (p. 333) att hans Mundi Opificium är grundwalen till De Bartas La Saint Septimaine efter hvilken så wäl Arabos Hexameron som Spegels Guds Werk och Hwila äro öfversättning: — Under Labbes artikel p. 475, hade förtjent anmärkas att A. Tessiers Catalogus Auctorum endast är en omtrykning af dennes Bibliotheca Bibliothecarum. — Hwi äro ej under Mach. Norbergs artikel, p. 631, 632 äfwen upptagna hans Bref som ärförliga Björnståhls Resa? — Äfwenledes kunna wi ej undgå att anmärka att Lunel Er. och Lunelius Er. (p. 931) är en och samma auktor. Märkligt är det att i denna Catalog, som blott sträcker sig till och med 1796, likwäl en enda Skrift, tryckt år 1797, der insmygt sig neml. Journal för Allmänna Upplysningen och Sederna, utgifwen af Säll-

skapet S. W. Hefi. 1—12. Sth. 1796, 97. O. (Sect. Post. p. 49). Men märkwärdigast af allt är wäl, att Hertig Carls Slacktarebänk s. l. 1617 4:o författad, som det tros, af Jöran Poje till Sjögerås, och hwilken Skrift, som är en af de allrasällsynaste böcker Upsala Bibliothek äger, ej finnes i denna Catalog upptagen. Rec. bekänner åtminstone, att han, nästan mistroende sin egen uppmärksamhet, ingenstädes kunnat finna den.

Sedan wi således äro wid slutet af denna recension, hoppas wi, det hwar och en af våra läsare insäe att den kanske öfwersibbige noggranhet, hwarmed wi granskat detta wigtiga arbete, varit en följd af den aktning wi hysse för dess författare, hwilken på ett sätt, som i framtiden ej torde finna eftersköld, på denna Catalogs utarbetande nedlagt 18 års oföretutna mödor. Och utom detta kunna wi ej annat än innerligen glädjas öfwer att äga denna Catalog, icke allenast därför att den skaffar oss en generell öfversigt af wårt fäderneslands största och dyrbaraste Boksamling: den enda i Nilet som i anseende till rikedom på tryckta skrifter, i strängaste mening kan göra anspråk på namnet Bibliothek, då alla de öfriga, — det Kongliga RiksBiblioteket i Stockholm icke undantagit, ehuru det största näst efter det Akademiska i Upsala, — med skäl endast kunna kallas grundläggningar till blifwande Bibliotheker, sånart de med utländska samlingar jemföras. Utan äfwen därför att denna Catalog, skall blifwa den yppersta handledning till Swenska Bofkunsföken, en hitills så förunderligen groft wärdslösad lärodomsgren, utan hwilken det dock alldrig blifmossigt att utarbeta en saknad inhemsk litteratur-historia. I anledning här af kunna wi icke undertrycka wår lifligaste önskan att detta

verk måtte erhålla en sådan afsättning, att det kunde uppmuntra Upsala Biblioteks nöjse och högaktningssvärde föreskändare att utarbeta ej blott en förefattning af denna Catalog som upptager de böcker, som efter år 1796 dels genom flera dyrbara donationer tillkommit, dels genom förblode penningertilgångar blifwit inköpta, utan fast mera öfwer Bibliotekets ofskattbara *Misc-Samling*, hvilken nyligen, genom vår förordade *Konprins*' friskostrighet fått en dyrbar tillökning. En sådan

önskan skulle icke behöfwa wänta på sin uppfyllelse i ett annat land, der magnater och alla, som göra anspråk på bildning, sätta sin stolthet och sin ära i att understöddja fosterländska litterära företag; men erfarenheten har lärt oss att i Sverige den tills widare blott kan räknas bland pia desideria. Den Catalogen ärfölsande inskränkt förteckning på *Nomina Faكتورum & Promotorum Operis* (p. I—IV) wisar det nogsam. *Doct — Non si male nunc, & olim sic erit.*

S m ä r t e S k r i f t e r.

Äminnessal öfwer Kongl. Wetenskaps-Akademien framledne Ledamot Presidenten i Kongl. Maj:ts och Rikets StatsContoir; Ridd. och Commendeuren af Kgl. Maj:ts Orden; Vice Canzleren af samma Orden, Ridd. af K. Carl XIII:s Ord., Hr Frih. E. E. Lagerheim, hållit för Kgl. Wet.Acad. d. 12 Maji 1814 af des Ledamot, Hr Frih. M. Rosenblad, en af Rikets Hög. StatsRåd samt Ridd. och Commendeur af Kgl. Maj:ts Orden. Stockh. 1814. 34 Sidd. 8:0.

Närwarande Äminnessal är wäl icke hwad man kallar ett egentligt Åminne utan något wida bättre, en fullständig och saklig Biographie. Den förtjente man som utgör ämnet för denna skrift, war son af Gravdren C. Bergqvist, f. 1742; blef, efter åtskilliga mindre besordringar 1770, Kamererare mid CommerceCollegii i:sa KamererarsContoir; 1772 Åfse. i nämde Collegium: 1777 upphöjd i Adeltigt Stånd, och 1794 vice-President i StatsContoiret. År 1795 gick han liksom flere af Gustaf III:s uppdragne embetsmän, ur tjensten, men kallades åter år 1796 till Chef och Styresman för StatsContoret till hvars verkställige President han änteligen år 1805 utnämndes, sedan han 1794 blifwit Nordstjernerriddare, och 1800 Commendör af samma Orden. Den sista

nåd.bewisning han af sörre Regeringen erhöll, war FriherreDiplomet, hwilket år 1807 utfärdades. Åf vår n. w. allernädigaste Konung upphöjdes han till SeraphimerRiddare 1811, och till Riddare af Kon. Carl XIII:s orden s. å. Han afled d. 21 Dec. 1813. Emellan dessa Chronologiska uppgifter uppräknas och bedömmas de flesta af Presidenten L:s utförda wärf och skadade författningar; och dessa reflexioner förräda Sörs stora känedom och widsträckt erfarenhet som Statsman. L:s mening war, „att Handel, Manufacturer och Skibder äro af stor wigt och värde för ett land: att deras tresnad och tillwärt säfångt sökes utan besydd emot utländskt intrång, utan säkerhet i författningarnes bestånd; att deremot all inhemsk frihet och täflan böra stadgas och uppmuntras; att all ofundstwißt Märkingar emellan råder irriga begrepp, då det är en enkel sannting, att den ena behöfwer den andre, att de dersöre böra räcka hwarannan handen och gemensamt verka till ett ändamål, Rikets wälmåga genom den högsta möjliga och bästa waruproduction, en förening och sammanställning, som en upplyst Statsman wißligen wet att åstadkomma; att med ett Rike förhåller sig liksom med ett enskilt hushåll, att om utgifter na ärligen öfwerfliga inkomsterne, skall obestånd med derifrån ofskiljaktiga olyckor förr eller senare inträffa.“ (sid. 4, 5).

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 47.

Lördagen den 26 November

1814.

R e c e n s i o n e r :

- No I. Predikningar af Lehnberg. 3 Delar.
 No II. Predikningar af Hagberg. Första Samlingen.
 No III. Predikningar af Blair. 1:sta Bandet.
 No IV. Utvald Samling af Andelige Lof, författade af Werldens sädste Predikantter. Andra Delen.
 No V. Jurnal för Religions-Lärare, år 1813. 2:de Häft.
 No VI. Beträktelser öfver Wigtiga Uppträden i det Husliga Lifwet; m. m. af Boiken. Första Häftet.

(Fortsättn. från No 36.)

No IV. Denna del innehåller 210 Predikningar. Tre bland dem (No 1, 2, 5) äro af Blair, med hvars föreställningsart wi redan sålt gbra läsarn bekant. Två till hdra Pawels. 3 anledning af 21 Sönd. e. Tref. föreställes i No 3 den christliga res

ligionskänslans inflytelse på huslefnaden. Således ett af våra moderna predikanter favorit-ämnen. Sedan Förf. erinrar, att es huru vår gudomlige Religions-Stiftares affigt warit, att inplanta allmän människälet och att utrota allt som kunde underhålla partiskhet för eller emot menniskor af en wiss Religions-sekt, stånd eller seder; hdra wi likwäl ej anse Christendomen för en fiende till den husliga trofrens inskränkare förhållanden, och odrig hdra wi återopa oss Hans låta och exempel, såsom den, som utan nödwändighet affade sig huslefnadens pligter och begro sig i munkkällar (i originalet Mönchscellen) och eremitkojor; ty Han wissade sig sjelf intagen af den sinliga (dessa ord är misslydligt) tillgifwenhetens och wänskapens (!) blida känslor o. s. w. De ord i Evangeliet, hwilka Predikanten härdragit till denna tillämpning äro: Han trodde och allt hans hus. Bland huslefnadens wigtiga förbindelser har Förf. inskränkt sig till dem mellan ätta makar och mellan föräldrar och barn. Förf. talas således om äktenkapets

helgd, och i anledning af den trohet äfta-
makar äro skyldiga hwarann, heter det bland
annat, att wi ej böra wisa någon främmande
man eller qwinna en hyllning som frän-
ker den uteslutande rättighet vårt äkten-
skap äger till det första rum i våra hjer-
tan, ännu mindre att i dessa otuktiga
omfamningar glömma vår ed, pligt och
ansändighet, och för hwem skulle det
wara så lätt som för en sann Christen,
att bewara denna trohet okränktil? Om
och hans passioner m. m. . . . Man och
qwinna böra öfwerse med hwarandras
swagheter. Alla menniskor hafwa några
som äro dem egna, ehuru gerna och yng-
lingen will inbilla sig att hans ålskade
sicka är en Engel, och hon att hennes
hertas utwalde är ett mönster på hwar-
je fullkomlighet. — Hwaremot den glädje
som den hudligt lycklige åtnjuter au sein de
sa famille målas med följande drag: „Långt
behagligare bortrinner då aftonen i vår
husliga krets under en tärslig måltid, än
i talrika sällskap, der man förlöfvar
många penningar för att köpa glädjen
och får likwäl oftast ledsamhet och miss-
nöje i dess ställe. Då kan mannen utan
spel och hustrun utan dans, omgifne af
sina barn eller ensame wid hwarannans
sida njuta en så ren, ljus och stilla till-
fredsställelse, som säkert intet spelsam-
qväm eller danssällskap kan skänka ehuru
ostyldiga desse likwäl kunna vara.“ Skall då
ett sådant språk talas från predikstolen! — 3.
Mo 4 eller LångfredagsPredikan uttyder Jörf.
(s. 79) solens förmodelse wid Christi död,
såsom både sjelfwa naturens krafter sam-
manswurit sig mot Herran. Denna för-
klaring tillfredsställer lika litet hjertat som för-
nustet: naturen, Guds skapade werk, gör ej

uppror mot sin upphofsman: twertom, solen,
(så är det mera tröstande att tänka) bortgöms-
de sitt anlete, för att ej åskåda denna fasa. —
Denna Predikan hvars ämne är: En Chris-
sten på dödsfängens äfwenforn i allmänhet
Dawels arbeten, sakna ej wisa röran-
de drag, men det hela är, som äfwen af det
anförra kan slutas, långt afsläpse från idealen
af en god predikan.

Såsom stilist äger Marezoll ett mera
afgjordt företråde. Den 9:de Pred. i denna
samling är af honom, och handlar om För-
nöjsamhet. De skäl, hvilka Jörf. anför till
beredande af en sådan sinnessöfattning, äro
ungefär de samma, som man finner hos Ho-
ratus eller än mera i Kristipps lärör. Af
Religionens löften och heliga förskringar
hämtas inga motiver för ett inre lugn: ock-
så är det endast början och slutet af Predikan
som antyder, att här är frågan om ett christ-
ligt tal.

Sollikofers föredrag åter är christligt:
hans stil är öm, mild och enkelt behaglig.
Det felades honom ej mer, för att vara en
verkligt stor Predikant, än stränghet i pla-
nens ordning och kraft i dess utdrande. I
allmänhet: konsten att predika synes, liksom
den att skrifa en sann choral-melodi, i vår
tid nästan hafwa gått förlorad. Forntidens
Prestes wäpnade Sanningen med blifvar: hon
förelade ock så då sällan sin werkan. I våra
dagar, under det man såndigt upptäcker nya
dygder och studerar hjertat topographiskt,
will man röra och beweka, liksom med lek
och lock tubba den christliga åhöraren till all-
män menniskoförlet, huslighet, o. d. — Af
3. finnas i denna Samling 3 Tal, (det 8:de,
10:de, 12:te).

Af Cramer I: på Chr. Zimmelfärds-
dag (den 11:te). Denna Predikant, som

hos oss är mindre känd, har walt en högrest flygt: äfwen perioderna äro mera rhetoriskt bildade. Att denna flygt någonsång sänker sig, torde ej alltid wara Höf:s skuld (såsom t. ex. s. 190: Dräg oss efter Dig! så löpen wi.). Känsla för religion och kristendom gifwer dock lif och anda åt det hela, då icke sällan hos deklamatoriske Författare de granna frofarna skola öfwerhöfja innehållers tomhet. Mollereid hade äfwen här åtskillige utan saknad kunnat utblifwa eller förändras, såsom detta utfall: hwad skulle han wäl blifwit mer (heter det s. 199 om Jesus, ifall han gjort uppror mot Romarne och blifwit en världsherrskare) än de eröfrare, som i historien nämnas, endast för att genom det förakt, hwarmed de af efterwerlden betraktas (?), lära goda Konungar, att de måste eftersträfwä en bättre höghet? — Föröfrigt om Guds Son blifwit Verldsherrskare, hade han utan twiswel blifwit Skaparare af något annat än hwad äfwen de ädlaste af ädliga förnär utänka eller verkställa: Han hade bildat en stat mera fullkomlig än Alexanders asiatiska monarki och och Plarons sublima drömland. Men Kristus kunde ej upprätta en jordisk stat, sålänge inga invånare funnos, wärdiga att blifwa dess medborgare. Derpå synes ej war Höf:s tänkt; hwars blifwa lyfning wi föröfrigt icke misskänna.

Öfversättningen är i det hela någorlunda swenskt: talesätt, såsom de ofwanför nämnda muntkällrar, eller undwara s. 73, Jesu lidelser! s. 79, äro mera sällsynta. Den som derom närmare åstundar göra sig undersättad, kan jemföra ett par af Blairs Predikningar i denna samling med de som finnas i No III. bland de här granskade skrifter.

(Forts. följer.)

Inledning till Nya Testamentets Heliga Skrifter af Dr. H. C. A. Hånlein, Theol. Professor. Öfversättning. Östergrens, 1814. 401 sid. 8:o.

(Slut från No 42).

Underöfningen om Petri andra Epistel sträcker sig fr. s. 60—64. Om denna Epistel lyder Origines' vittneshörd, att den mycket varit omtvistad, och Eusebios säger sig weta *οτι εν διαφωνοις ειναι παρισληθηται* (R. S. III. 3). Olika finnes den ej heller i gamla Cyriska öfversättningen upptagen. Ty först efter 5te århundradet blef den allmänt antagen, ehuru man om detta brev's tillwarelse har det äldsta betyg i Judas' Epistel, hwilken war Auktor, efter anstald forskning, sid. 64, anser wara författad af Ap. Jacobs bror, „men utan någon wigt för Dogmatik, Moral, eller den användande Ucceriken.“

Det Tredje Cap. (sid. 79—84) handlar om N. T:s Böckers integritet och det Fjerde (s. 85—98) om dessa skrifter's högsta trovärdighet, och Gudomligheten af deras innehåll, anseende och ursprung. I fortgången af detta Cap. i s. 28 uppställes den frågan, om wi kunna anse dessa skrifter tillkomna genom gudomligt inflytande, hwilket efter åtskilliga wridningar och restriktioner äntligen fullt nekas, isynnerhet af twenne stäl: 1) „utmärkas de ganska tydligt genom hwarje Höf:s stämpeln af det egna i lyne eller sinneskrafter.“ 2) Äro „Jesu löften om gudomligt bistånd, hwarigenom hans Apostlar skulle winna en högre förmåga till att känna, föredraga och försvara de nya Religionsbegrepp, som de erhållit, dels wiffkorliga för den händelsen, då ett sådant bistånd kunde behöfwas, dels inskränka inom deras muntliga upplysningar och försvar af

Religionelära, dels redan fullbordade wid första Pingstdagens högtidighet." Men genom hwilken exegetik framtwingar man en dylik willkorlighet och inskränkning i dessa Herrans ord: *οὐκ ἀφῆσα ἡμᾶς ἀφῆαντος ἐρχομαι πρὸς ἡμᾶς.* — — *Ὁ δὲ παρακλητός, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμπει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματι μου, ἐκεῖνος ἡμᾶς διδάξει πάντα, καὶ ὑπομνήσει ἡμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν.* (Joh 14: 18 & 26)? — Desutom utsträcker wäl Paulus så tydeligt som möjligt theopneustien till alle sitta lärande om det gudomliga, det må nu ske muntligt eller skriftligt genom detta uttryck: *τις γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ* (1 Corinth. 2: 12).

Femte Capitlet s. 99—113 handlar Om Kyrkans bestämmeelse af dessa Skrifterns anseende, eller deras Canonicitet. Till en början anmärkes att ordet Canon, användt på Religionsskrifter, har tvenne bemärkelser: 1) „Förteckningen på de Böcker, som i allmänna Guds-tjensten förelästas." — 2) „Redigret öfver de Skrifter, hwilka blifwit antagna såsom de äkta och äldsta Documenter i Religion och seltiwa Samlingen af dessa Böcker." — 3) „Listan och sammanfattningen af de Skrifter, efter hwilkas afgörande utslag de Christne borde råda sig i lära och lifsnad." I sjette Kapitlet (s. 114—126) undersökes Språket och stilen uti N. T:s Skrifter. Här antages följ. att Språket är Grekiskt, likwäl med saknad af grammatikalisk renhet och Rhetorisk elegans, samt uppfyllt af Hebräismor, Rabbinismor, Persismor och Latinismor, i anledning hwaraf följ. finner N. T. alldeles icke lämpligt till Grekisk Lärobok i skolorundervisningen emedan ett sådant användande kan inpregla tidiga

fördomar. N. T. implanta fördomar! Den häpnad, som detta uttrycket naturligtwis hos hos en och hwar måste väcka, gör det omöjligt att widare tala häröfver. Nec. tror också så att N. T. ej bde användas som en Chreasmothi, ur hwilken piltear twingas att i minnet inpregla några grekiska glossor; men hans skäl för denna öfvertygelse är, att N. T:s heliga skrifter äro bestämde till det religiösa och långtande hjertats tröst, uppbyggelse och undervisning, och för att på något sätt, genom ett förwändt användande, ingifwa någon ledsnad och affmak för en bok, som i senare ålder blifwer en outöslig källa af fröjd och hugswarelse.

Andra Ströfets 12a Cap. som afhandlar Historien och besaffenheten af N. T:s Original text i de äldsta tider (s. 137—144) och 3e Cap.: Om N. T:s Afsepter (s. 150—171) äro kanske de intressantaste och bäst utarbetade i hela boken. I anledning af dem will Nec. dels till bekräftelse dels till råttelse af det i dem anförda, anmärka följ. Något autographon af Evangelisterna eller Apostlarna äga wi lika så litet, som af någon profan skriftbent från gamla werlden. Enligt de kunnigaste och fördomsfriaste Bibliognosters sammanstämmande observationer, kan man bestämdt säga, att intet Msct finnes äldre än det 6te århundradet. Ätween är det ganska wansligt att med säkerhet afgöra huruvida ett Msct är äldre än 8de seklet. Deremot utmärkas alla codices från den så kallade Carolingiska perioden, 800—1100, af ganska säkra och bestämda tecken. Pergamentet är superfint, oftast färgadt, blått eller purpur. Boksäwerna alla uncialer, oftast skrefna med gull- eller silfwerbläck, men initialerna alltid grant och präktigt rubricerade. Utom wiha bestämda och sid. 153 uppgifna ord följ.

rekomma i dessa äldre Mspter ganska få abreviaturer. Der sådana hoptals förekomma och der skriften är med currentbokstäfver, kan man vara säker om att Handskriften är yngre än 12:te årh. För att sedan afgöra en Handskrifts ålder, hämtas kännetecknen af pergamentens tjocklek och grofhet, skriftens mer eller mindre wårdeslöshet, abbreviaturernes beskafthet, användande af det beswansade i och e och dylika minutiösa observationer. En papperscodex är bestämdt icke äldre än medlet af 13:de seklert. Något äldre äro de på sidan men gå dock icke öfver medlet af det 12:te. — Den äldsta Handskriften af N. T. är den s. k. Codex Alexandrinus som förmodas tillhöra 7:de seklert och dernäst C. Vaticanus, sannolikt ett halft seklert yngre. Dessa båda codices ligga till grund för de båda hufvudredaktionerna af N. T., den Orientaliska och Occidentalska, hvilka sinsemellan i några småsaker afwika.

Lärorikt (fastän underrättelserna icke äro fullständiga), är äfwen 4:de Cap. Om N. T:s Öfversättningar (s. 172—192). Den äldsta af dessa är den latinska, känd under namn af Itala, hvilken anses vara författad omkr. 160. De fragmenter wi af densamma qwaräga, utgaf Sabatier i Rheims 1743, under titel: *Bibliorum sacrorum latinæ versionis antiquæ seu vetus Itala*. — År 383 företog sig Hieronymus, på tillstyrkan af Påsken Damasus, en revision och förbättring af Itala hvilken version sedan år 388, känd under namnet Vulgata, af Tridentinska kyrkomötet sanktionerades för Katholska kyrkan, såsom af lika auktoritet med uskristen. Första tryckta upplagan af Vulgata är tryckt i Bamberg af A. Brecht Pfisterer år 1455 (se Intel. Bl. der Erlang. Lit. Zeit. 1801. N:o 21. jfr. Sprengers

Älteste Buchdrucker Geschichte von Bamberg. (S. 2, 10, 14—18, 25). — Den äldsta fullständigt bewarade versionen är den Koptiska, otwifvelaktigt författad wid slutet af 3:re århundradet. Af denna finnas trenne öf bekanta redaktioner, den Memphitska, den Sahidska och den Ammoniska. Efter den första är hela N. T. utgifvet af D. Willchins i Oxford 1716. 4:o. — Omkring år 370 öfversatte Ephraim från Mesibis, Diaconus i Edeffa, hela Bibeln på Syriskä, hwilken version under namn af Peshito, eller den rena, är bekant. Ur densamma utgaf Agidius Gubier i Hamburg 1664 N. T. på Syriskä 8:o, och derefter föranstaltade J. Leusden och C. Schaaf en kritisk upplaga af denna i flere afseenden wigtiga öfversättning, som utkom i Leyden 1709, 4:o. Se vidare här om wår auktors sakrika underrättelser, s. 173—176. — En annan Syrisk öfversättning föranstaltades omkr. 500 af Biskopen i Hierpolis, Xenajas eller Philorenius. Han lät sin Chorbisfopp Polycarpus författa den; och denna för N. T:s kritik, än Peshito ännu wigtigare, version är fullständigast och med mesta omsorg utgifwen af J. White i Oxford 1778. 2 Voll. 8:o. — Ur Peshito besdrjde Mikrob, i sällskap med Johan Ekensens och Joseph Planensis, hans lärjungar en armenisk öfvers. af N. T. som fulländades år 410, och 1666 utgafs af Uskanus i Amsterdam 4:o. — Äfwen för den äldre Persiska Öw. ligger Peshito till grund och den senare ur 14:de årh:det, som skall vara efter Grekiska originalet, är dock ur densamma mycket interpolerad. Wigtigare är således Ethiopiska tolkningen dels för sin ålder (4:de årh:det), dels såsom omtredelbart uppsatt efter Alexandrinska redaktionen. Då Hörf. s. 181 berättar, att den redan blef af trycket utgif-

men i Rom 1548, förefaller den uppgiften besynnerlig, att underrättelserna om en Echrupisk versions existens först blifwit meddelade af Hiob Ludolf, hwilken föddes år 1624 och dog 1704. Förhållander är det, att Johan Warten först läste denna Bibel. Öfw. och underrättade werlden om des existens då han år 1512 utgaf, såsom prof, Dawids Psalmer. — Disertii och Perat utplaga af S. Johannis Apostoli & Evangelistæ Epistolæ Catholicæ tres, Arabice & Ethiopice år icke af 1604 utan af 1654. — En annan högst vigtig version af N. T. är den Moesogothiska, af Alfias författad efter den Byzantiska eller Ecclesiastiska redaktionen af Grekiska Texten. Senaste upplagan af dessa dyrbara fragmenter (ty endast sådana äga wi af den Moesogothiska öfvers.) är med all mösslig typografisk prakt beskrif af J. Chr. Zahn, i Weisensels 1805. 4:o. — Först från 9:de seklet äro de Slaviska och Anglofarkiska versionerna; de Arabiska äro icke betydligt äldre. Men ännu yngre och således ännu obetydligare äro de Böhmiska (tr. första gången i Prag 1488) de Hebräiska (tr. i Rom 1668) o. n. a. versioner, helst de alla äro författade efter vulgata.

De i sätte Cap. (s. 196—208) meddelas de underrättelser om Editionerna af N. T:s Text, såla några tillägg och rättelser. Så t. ex. berättas s. 197 att det första, som af N. T. på grekiska är tryckt, skulle wara de 6 första Capitlen af Joh. Evang. tr. af Aldus Manutius i Venedig 1504. Men enligt Renouard, som med så grundlig sitt samlat Memoires sur l'imprimerie des Aldes finnes icke något spår till en sådan upplaga, hwaremot det är bewisadt att år 1494 utkom i Venedig Evangelium Divi Joannis Evangelistæ, såsom Chrestomatiskt bihang till Const.

Castaris Erotemata. I denna affigt blef det äfwen änyo aftryckt år 501, ärföljande Aldi Manutii Rudimenta Grammaticæ, och år 1508 jemte hans Institutiones Grammaticæ. Men antelligen utgaf Aldus år 1518 Sacræ Scripturæ veteris nouæque omnia græce, hwilken Arminstone war förr i osmänhetens händer än den Complutensiska, som börjades i Alcalá eller Complutum år 1514 och angifwes wara fullbordad 1517, men hwars försäkningsrättstånd först utfärdades 1520. — Bland kritiska upplagor, som af Hr H. blifwit uteglömda, må nämnas den af Benedictus Arias Montanus beskrifda Interper Polyglottan, 8 Vols. fol. tr. 1569—1572 *), ur hwilken sedermera Kirchner lät utafs wa en präktig upplaga af N. T. under titel: Novum Testamentum Græcum cum vulgata interpretatione Latina Græci contextus lineis insertis. Lips. 1657. fol. Liksom J. B. Koppes N. T. Græcum perpetuis annotationibus illustratum. Götting. 1778, 6 Vols. 8:o. — Slutligen må det ej obemärkt lemnas, att, enligt Höf. St. Curellhans till sin upplaga jemföret 2:ne Mscpte, då likväl enligt hans egen uppgift i företalet, han bågagnat fyra Handskrifter.

Efter slutet af denna undersökning börjar Andra Afd., och med sid. 213 1:a Cap. Om Evangelierna i allmänhet och deras Harmoni, i hwilket Nec med förundran sunnit att Öfw. icke med någon tillagd not upps

*) Eller menas denna med den angifna af 1573? I bland Manuscripterna uti Kongl. Riks-Bibliotheket i Stockholm, finnes hela den Brevmärklings som Arias Montanus, i anledning af denna Polyglott-Bibel listat med ett stort antal lärde. Brevven äro skrifna dels på Latin dels på Spaniska och Italienska, och innehålla en skatt af anmärkningar för Bibelkritiken.

afswat minnet af vår förtjente Väster. —
Från sid. 229—239 handlas i 2:dra Cap.
om Matthäi Ev. Förf. antager ett Hebrä-
iskt original, från hvilket nuvarande grek-
iska texten skulle vara en öfversättning. Det
är sant, nästan alla de äldre kyrkofärdarne,
som nämna detta Evangelium, omtala äfwen
des hebräiska originaltext, och att Hierony-
mus (in Matth. VI) ansår ur det hebräiska
originalt ordet ΓM såsom svarande mot
 $\epsilon\text{m}\text{o}\text{u}\text{r}\text{i}\text{o}\text{u}\text{s}$ (Cap. 6 11). Men om man läser
dessa ställe hos Hieronymus i sitt samman-
hang, finner man snarare skäl att hänföra
hans ord till det apokryfiska $\text{E}\text{v}\text{a}\text{n}\text{g}\text{e}\text{l}\text{i}\text{o}\text{u}\text{m}\ \text{m}\text{a}\text{r}\text{c}\text{u}\text{s}$
 $\text{r}\text{o}\text{u}\text{s}\ \text{E}\text{b}\text{r}\text{a}\text{i}\text{o}\text{u}\text{s}$ *) som Eusebios flera gån-
ger omtalar, än till Matthäi originaltext.
Och hvad den gamla traditionen angår, tyckes
den hwila på samma grunder, som den
öfvertygelsen att det hebräiska originalt till
Pauli Epistel till de Hebräer, skulle vara
Hebräiskt, emedan det är skrifvet till Judar.
Men flera omständigheter bewisa att de sör-
ste från Judentomen omvände Christne full-
komligen kände Grekiskan, på hvilket språk
äfwen de egenliga Juda-Apostlarne Johan-
nes, Petrus och Jacob författat sina sändes-
bref. Deñtom allegerar ju Evangelisten på-
tagligen ur Alexandrinska versionen af G.
L., — en omständighet, hwilken likaså tittet
som den synbarligen sökte, endast i Grekiska
språket möjliga ordleken 5:e Cap. v. 47, 48,
genom någon tillfällighet läter sig förklara.

*) In Evangelio, quod appellatur secundum
Hebræos etc. äro Hieronymi ord. Hvad åter
dessa Hebräernes Evangelium angår, wänne-
det ej är desamma som det, hwilket under
Johannis Döparens namn lesde bland Sabe-
erne, och om hwilket Prof. Norberg afswit-
den lärda werlden underrättelse? Se 6:te del.
af Björnshäls. Resa.

Men hvad som mest talar emot tillwarselsen
af ett sådant Hebräiskt original, är att alla
de som nämna det, dock tillika omtala des
grekiska redaktion. Sålledes skulle den grek-
iska Öfw. äminstone vara lika gammal som
originalt, och dock skulle ej Papias, som lef-
de wid Apostlarnes tid, kunnat få reda på
öfversättaren? Men det är just denne Papi-
as, som kommit upp med Legendan.

Af lika orsak som man pådiktar Matthä-
us ett Hebräiskt original har man welat gif-
wa Marcus (om hwilken det handlas fr. s.
240—247) ett Latinskt. Man antog neml.
att han skref sitt Evangelium för Romarnes
undervisning. Som bekant är, föregaf man
sig till och med i Venedig att äga Evange-
listens latinska autographon, men enligt Björn-
shäls intygande (Resa 1:a Del. s. 445) är
dessa pergamentWiset från 6:te (?) seklet och
innehåller ett fragment af vulgata.

Sid. 248 upptagas de olika gisningarna
om Lucas. Traditionen att han varit en må-
lare från Antiochien, sanktionerad inom ka-
tholska kyrkan, är ganska gammal och finnes
redan skriftligen intygad i 6:te årh:det af
Theodorus Anagnostes, i 7:de af Munkens
Michael, i 8:de af Johannes Damascenus
och har således sina första vittnesbörder
ur Grekiska kyrkan. Att han äminstone
icke varit insödd Jude utan utländning, synes
deraf att han, då han i sitt Evangelium 3: 23—
38, uppräknar Herrans släkt, tagit släktbe-
nämningen enligt Lagen för den naturliga
och verkliga genealogiska fölsden och således
kommit i kenbar motsägelse med Matthäus (se
här om Eusebios I: 6). Äfwen bewises
hans främmande härkomst af hans renare
grekiska stil, och af de små, för en utländ-
ning, lätt möjliga anachronismer i bihändels-
ser såsom t. ex. i frågan om Theudas' upp-

ror i Apostlagerningarna, 5: 36, hvarof man ser att den försäkra „att Lucas skrifwer uti temlig noggran tidordning“ (sid. 260) verkligen tål inskränkning. Annars bde det äfwen anmärkas att Hr H. sedan han sid. 94, antagit att Evangeliernas „användande för Religion beror endast på den öfvertygelsen, att de äro äkta dokumenter af Jesu omedelbara Lärjungar“, är synnerligen nitist att väcka twifvelsmål mot vår nuvarande Texts ursprunglighet. Så skulle Mattheus Ev. blott vara en tolkning af ett Hebräiskt eller Syrochaldaiskt original, Lucä Ev. blott vara en utwidgad recension af ett arbete af Manion, ehuru Förf. vill göra detta godt dermed, att han antager den vara gjord af Evangelisten self.

Sid. 263 börsa undersökningarna om Johannis Ev. i hwilket Förf. såsom interpolationer vill hafwa förkastade följ. ställen: 5: 3, 4; 8: 1—11, och fifta eller 21 Cap. Hvad det första stället angår, är det tydligt en glofa, för att förklara den hellsogiswande kraften af wattenet i Bethesda, och är af ingen synnerlig wigt. Hvad det an-

Bilagga och anmärkning wid Recensionen af Judenas Femte Häfte No 40 sid. 634.

Rec. uttrar förundran öfwer att en så kunnig man som Hr Eh-r kunnat yrka att Odins folk kommit ur Grekernes gränslap. Grekernes Historica, säger Rec., omtalar ingen utvandring ur Hellas på den tiden. Men Förf. påstår ju icke att de kommit från Hellas, utan blott, att de varit grannar med Grekerna? Detta hafwa de ganska sannolikt varit. Hela norra kusten af Swarta Hafwet war en tid grekisk. Städerna derstädes woro kolonier af Miletos. Från Dnbia, wid mynningen af Dnieper, hämtade Aeben spannemål. „Oberhalb der Stadt Dnbia wohneten die

dra iter beträffar (Berättelsen om Årens Kapels Bryerskan), felar den i äfskilliga äldre handskrifter, liksom i parafrazen af Mannos och skulle enligt Eusebios (KyrkoHist. III. 39) egentligen finnas i det så kallade Hebräernas Evangelium, och ställets äkthet kan således vara twifvelaktig. Men beträffande 21 Cap. tycker Rec. för sin del det wore nog egenmäktigt att för innehållets så wäl historiska som exegetiska swärigheter“ (s. 272), wilka förkasta ett helt Cap., som icke allenast följer i rent sammanhang med det föregående utan äfwen finnes så wäl i de äldsta msser som af Mannos upptaget.

Men då Rec. redan talat om Johannis skrifter och om flere af Epistlarne samt wid de öfriga ej har betydligt att anmärka, må han här stuta sin nog långa recension, af hwilken han dock hoppas att det resultatet otvunget följer, att öfversättaren wäl kunnat på en bättre bok än den närwarande nedlägga sin tolkningsmöda. Att denna icke med största nit och noggranhet blifwit fullbordad, torde för den kunnige läsaren af de anförda ställen wara klart.

Callipiden, ein aus Griechen und Scythen gemischtes Volk.“ Wid Wolga, kring Kasan, wohneten die Gelonen, ursprüngliche Griechen, die sich aus den Handelsstädten dahin gezogen hatten und deren Sprache halb griechisch halb scythisch war. (Heeren efter Herodot uti Ideen über den Völker der alten Welt).

Antingen wära förfäder woro af den stam, som Herodotos kallat Skyter eller ej, så hafwa de en tid uppehållit sig uti Skythlandet, i samma land, som i tredje och sjerde seklet war Gothlandet och sedan för en tid blief Hunnernes land. Ty det ges ingen annan strätwäg ur Asien till Europa, nemligen för tågande Horder, är längs swarta hafwets norra kust.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 48.

Lördagen den 3 December,

1814.

R e c e n s i o n e r:

- N:o I. Predikningar af Lehnberg. 3 Delar.
 N:o II. Predikningar af Hogberg. Första Samlingen.
 N:o III. Predikningar af Blair. 1:sta Bandet.
 N:o IV. Utvald Samling af Andelige Tal, författade af Verldens förste Predikant. Andra Delen.
 N:o V. Journal för Religions-Lärare, år 1813. 2:o Häft.
 N:o VI. Beträffelser öfver Wigtiga Uppträden i det Hueliga Öfwer; m. m. af Boiken. Första Häftet.

(Fortsättn. från N:o 47.)

N:o I. Wi hafwa ända hittills sparat att yttra oss öfver Lehnbergs: wår affigt har dermed warit, att under följden af dessa uppsatser närmare utveckla de fordringar som gäras af en god Predikant.

Lehnbergs namn är onekligen ett af de

första i wår literatur. Redan under sin lifstid war han nationens älskling, och öddan, som rycker stora mäns rykte undan afunden och småsinnets tadel, har redan kring hans namn spridit en gloria, som gränisar till helighet. Försöker att fritt, utan blind beundran, bedömma en sådan man, är således dristigt och lärt af många tydas som en förmåtenhet. Hwarföre, ropar man, hwarföre uppkalla de ossomnade, hwarföre förläna ett redan stads gode rykte? Men då sanningen är heligare än allt, då det irrefken som hwilar kring ett prisadt namn, ändock snart eller sent försvinner, och ännu mer, då detta namn fortfar att misleda; då hafwe wi trots, att en ansändig, på skal bygd granskning ej skal tolkas såsom en skymf, hwarmed lärt sinnet så ofta ofredar de bortgångnas ära.

Lätom oss först undersöka de grunder hwarpå Lehnbergs anseende, isynnerhet såsom Predikant, hwilar. — Det är bekant, att Åresminnet öfver Birger Jarl banade dess Förfwågen till borgerlig lycka och literär ära. Således ett werldsligt Tal. Redan i två år förut hade L., såsom Commministrers Ad-

junkte, lärt höra sig i Storkyrkan, men ännu då den beundrade och prisbelönta Wältarlarn gaf sig tillkänna hos Sw. Akademiens Sekreterare, sunnos „blott twenne Ledamöter, som ens hört hans namn nämnas.“ Man tog för afsjorde att en så utmärkt Rhetor, då han war prest, äfwen måste wara en utmärkt Predikant, och tjugningen af Lehnbergs språk och makten af hans deklamation qwar höll den hop, som moders rop i början kallade till helgedomen. Lehnberg stref fjer andra Åreminne, och hans rykte uppfyllde snart hela landet. I tjugu år långtade Sverige att af honom erhålla en Prediko-samling: och då denna långvariga önskan äntligen uppfylles, gick det nästan hwar och en, som förf. af Femförelsen i Skriften No I skrifer om sig sjelf. Man läste, man läste ännu engång dessa dyrbara predikningar; hwar och en, innerligen öfvertygad att det wore idel mästerverk, beklagade i tyfhet att han ej kunde fatta alle det stöna och föreräffliga, som efter hela werldens utsägo skulle finnas i dessa Tal.

Wäl läto här och der några wänner af den ondliga, gamla stilen ett par ord falla om Luthers kraftfulla och strånga anda, om Wälters lärdom, om Mohrborgs dogmatiska lärna eller Petterfors's anderika ömhet; allt detta afhördes med medlidssam axelrykning, och de unge Presterne i mening att härma den store Lehnberg, samlade oförtruet alla talekonstens troyer, metaphorer och schemata, för att genom en påalande diktion förwända sina Åhörare: de fortforo att fylla deras öron i stället för att gifwa nåring åt deras hertan, och att i stället för christendomens heliga lifsigwande mysterier bjuda skal af en förortad sedelära.

Det war i Polysem (Tredje Saml. No

30), som några twiswel första gången offentlig wäcktes om oselbarheten af den Lehnberg'ska prediko-metoden; och denna afhandling wann ett stort bifall hos allwarsamma män, hwilka knapt för sig sjelfwa förut hade wägar tillstå hwad de nu läste på papperet. Då den wältalige Biskoppens öfrige wänner gjorde denna skrift ett swagare intryck; man ansåg dessa inkaß såsom alstrade af samma föentlighet mot berömda namn i vår witterhet för hwilken man beßulle detta blad. Och när, efter twenne års förlopp i en Religiösa Tidskrift dylika betänkligheter åter yttas och den allmänna uppmärksamheten änyo blifwit wänd på dessa ämnen, anser Redaktionen af närwarande Tidning sig så mycket mer tillständig att ej förbigå en undersökning af denna wigt.

De, som hittills bedömt Lehnberg såsom andlig Talare, hafwa alldeles lemnat hans werldsliga Skrifte å sido; och synes att man ej fullständig förstå Predikanten Lehnberg, om man ej är bekant med författaren af Åreminnena Birger Jarl och Gyllenbjelm. Begge dessa „slag af wältalighet“ hwilka gjort L:s oddlighet, hafwa samma förtjenst — formens och föredragets; samma brist — innehållers. Det är af detta skal wi anse nödige att sända några ord förut om den egentliga så kallade Wältaligheten.

Åreminnet gör anspråk, att, såsom Lehnbergs wältalige Biografi sinnrikt uttrycker sig, wara Prosans Epopee. Men männe ej denna definition innehåller en motsägelse? Ly hwad är skalbefonst; hwad prosa? Begges ändamål — det är sant — är att förädla menniskan: men begge wälja, för att hinna till detta mål, twenne hwarandra rakt motsatta wägar. Kortast kunde man så uttrycka denna skillnad, att Poesten sträfwar att rea-

lifiera idrerna och profan att idealisera realitet
ten. Men wi måste närmare förklara oss.
Skalden som i fantasiens spegel åskådade den
högsta Fullkomligheten, beundrar sig att i sin-
lig Klädnad hölja den ewärdliga Skönheten, att
nedflytta Paradieser på jorden och gifwa gestalt
och bildning åt de himmelska tingen. Poetsien
är således en konst, att göra det gudomli-
ga meniskt; profan twert deremot, att lyfta
menniskan upp till det gudomliga, d. w. s.
att bortskilja allt oädelst, att upplysa hennes
begrepp, helga hennes wilja, stärka dess kraf-
ter, på det hon, med odlade själsförmögens-
heter, måtte uppstiga på den meniska full-
komlighetens högsta spets. Poetsien går således
uppifrån nedåt: genom den oförmodade an-
blicken af de ewiga i jordisk begränsning
framställda ideerna, vill hon locka den ödd-
lige att tråda öfwer till den magiska werld
som öppnar sig. Profans wäg, mindre lys-
sande än säker, går nedifrån uppåt: Poetsien
är en lek, men en gudomlig och betydning-
full: profan är en långsam underwisning,
en uppfostran för en bättre sakernas ordning.

En profaisk Poesi eller en poetisk profa
skulle således blott såwida vara giltig, som
den förenar fördelarna af begge. Men Lä-
saren torde nu inse, huruvida en sådan före-
ning är möjlig. Ty denna möjlighet kan ej
förer inträffa, än ingen skillnad mer gifwes
mellan det ideala och reala, mellan Wetenskap
och Konst (Skönhet), förran hwad wi nu
kalla dikt (emedan härnede ingen sinlig mot-
bild dertill finnes) framträder såsom verklig-
het, och ett fullkomningsstillstånd utbreder sig
öfwer jorden. Men en sådan tidpunkt är
ännu långt aflägsen. — Öfwen erfarenheten
talar mot dessa försök, att sammansmälta dik-
tens och profans naturer. I Greklands och
Roms blomstrande tidehwarf företogs intet så

beskaffadt försök. Man beröpe sig icke Pli-
nius eller Tacitus, till stöd för Åreminnena.
Ty Plinius Panegyrik är wisserligen prydd med
hela stäten af den mest förwånande Rhetorik,
men på ingen af Skaldekunstens egentligheter
göde den det minsta anspråk: dessa utswäswande
målningar, dessa lysande blomster som utstås af
wåra Wältalare, hela denna falska smok fin-
nes ej hos den Romerske Lofstalarn. Taciti
Vita Agricolæ äger blott den sjelfreflekteran-
de metoden gemensam med den moderne
Elogé'n: men Taciti gyllene maximer födas
otwunget och omedelbart wid handelternas Å-
syn: det äro korta sammanträngda sentenser,
som skakande likt blixtrådar genomgå själen,
men, innehållsrika och foster af en lång och
djup werldsåskådning, förswinna de ej lika
så hastigt ur läsarens hjerta och sinne. I
wår så kallade Wältalighet är deremot det fak-
tiska bisak, blott folie för Talarns deklama-
tioner: noterna äro gjorde till hufwudsak och
texten förkortad och lämpad efter commenta-
toren. Före Fransiska Akademien trodde man
ej att sanningen behöfde smink och färg, eller
att historien skulle tala ett annat språk än sitt
eget. Men de framställda ämnenas torftig-
het, jemte talarns åhåga att vara ny och
förwånande, förmådde honom att taga sin till-
flykt till konstiga medel; ty när den person,
hwars minne skulle celebreras, hwarken sjelf
upplefwar någenting märkligt eller hans lif
tydligt werkat på det allmänna, men en ståt-
lig Eloge dock måste sammanskrifwas, hwad
war att göra? då måste främmande episoder
införas, hittills obekanta prydnader dragas öf-
wer ämnets fattigdom och den inre tomhet-
ten gifwa ett wäsnande återklang i utrop,
frågor, anthiteser, troper, liknelser och bilder.

Påstår någon att formen är det wäsent-
liga; att diktionens prukt, språkets renhet

eller periodernas skåning och nummerösa fall utgåra ypperligheten i Talekonsten; då medger Nic. gerna, att Lehnbergs Verk äro oödbliga måsterstycken, som i sitt språk aldrig blifwit upphunna och äfwen utmärda jemförelsen med antikens största Talare. Men fördrar man af en historisk författare, att han skall utvidga sin läsares kunskap genom öppnade utsigter i det förflutna, lysa hans själ genom högheten af framställda eserdömen, då står han misnöjd igen Lehnberg, och läser hellre Birgers eller Gyllenbjörns Besvärne i en enfaldig chronika, hvars Förf. utan anspråk på egen personlighet, utan tillägg eller afledna slufsöder, enkelt sludem enfaldigt, men lärorikt och tillfredsställande, berättar hwad han vet. Hwad härförskaren sagnar i Lehnbergs Åreminnen — historiskt innehåll; sagnar äfwen den kristliga läsaren i hans predikningar — religiösa grund. Hade Lehnberg med ljusheten af sina känslor, med ädelheten af sitt hjerta och lynne, förenat en vidsträckt wettenskaplig odling, en fri filosofisk utbildning, så hade hans Beträktelser öfwer föridda historiska fakta, eller öfwer wisja christligt-moraliska sätser kunnat blifwa ganska lärorika. Men Beträktelser öfwer historiska ämnen äro något annat än Historien sjelf, och Tal öfwer Religionen är annat än Religionen sjelf, framställd i tal. Men för att teckna en heltare, för att fatta Odet och werldshändelsernas gång, dertill fordras ett snille, upphöjdt öfwer tidshvarfvet: sådant som L. icke hade; och för att wärdigt för folken predika Herrans Evangelium, dertill fordras ett fromt sinne, en helighet i känslan förenad med en andertal ligande kraft: sådant som L. icke ägde. Nu deremot blifwa denne Wältalares alla skrifter, med undantag af de sparsamma ställen, der Hora Idéer genomslätra, icke annat än — stilistiska

månster. Ty Lehnberg, afdragen sin werldsliga prydnad, sin drägt, — hwad återstår?

Ingen kan mer än Nic. beundra den förwånande konst, som Lehnberg använt på Periodernas musikaliska byggnad. Man igen känner i hwarje drag den declamatoriske måstaren, och det är mindre underligt, att dessa Predikningar ännu på hans wänner fortfara att utöfwa hela det muntliga föredragets makt. Ordens på stark effekt noga beräknade sammansättning, den artistiska rytm som afrundat hwarje talers del, gifwer en aning om hwad det war att höra en Talare, hvars wälbildade organ spridde lif öfwer det hela, som med en sänkning, en lyftning, en annan modulation af röstens gaf taflan en högre färg och genom wärdigheten af ett genomheligt nit appleswade anstere, genom ädelheten af sina åtbörder lånte orden ett ökad behag och uttryck. Och när wi nu desutom erkänt den snurike Talarns widsträckt bekantskap med sitt språk och den smidighet, hwarmed han höjde detsamma, så hafwa wi, efter bästa samwete och med bästa wilja att göra rättwisa åt hans ståtade namn, nämt alle hwarför han rättwist må beundras. — Wärdhoden, stikligheten, den artistiska utbildningen.

Wi sade, att brist på äkta christendom wore den största och egentliga af de fel, som röjde sig i L:s andeliga skrifter. Christendomens heliga sanningar woro enliga med hans hjerta, men han hade ej höjt sig till den bildningspunkt, der tronns mysterier blifwa Förmustets högsta friwilliga resultat. Urjén skräkide i denna Tidning införd Skrift, är den bryning betecknad, som i England och Frankrike föregått i Religionen: i detta senare land förklarades alle hwad, som ej öfwerensstämd med det sinliga förståndets fattning, rentaf

för öfvertro och superstition: i det öfriga Europa, der man hvarken hade mod eller samvete dertill, waldes andra wägar. An-
 tingen hette det, att förnuftet skulle helt och hållet tagas till fånga under Tron, och att det som tros, aldrig kan och aldrig bör be-
 begripas: eller också förklarades allt det posi-
 tiva i Religionen, alla mysterier, alla dogmer
 såsom lokal-omständigheter för ett sinligt folk,
 efter hwars förståndsfattning des Skiftare
 helt och hållet lämpade sig. Hwilkendera af
 dessa wärit Lehnbergs öfvertygelse, will N:o.
 icke dömma: men att han ej kommit till nå-
 gon enhet i sina åsigtter af det gudomliga
 framlyser öfwerallt. Öfwerallt sednes att E.
 ej lyftat sig öfwer sin tids föreställningsart,
 enligt hwilken Jesu Sedolära war det wä-
 sentligaste af Christendomen. Predikningarna
 blewo nu moraliska diskurser. Det är gan-
 ska riktigt, att dygden (hwilket i religiösa
 språk heter christligt leswerne) predikas: men
 grunden? Theologen nämner främst: eme-
 dan Christus så befallt, och detta Imper-
 rativ är äfwen ganska tillräckligt. Först ge-
 nom religionens tilldämpning öppnar han sig
 wäg till framställandet af de goda gerningarna.
 Men den moderne Predikanten will af
 Moralen sjelf, af lastens ohygglighet, af dyg-
 dens fördelar i detta lif och utsigterna på
 den belöning som Religionen lofwar i ett an-
 nat, bewisa des förnufts-giltighet. Wore
 äfwen en sådan bewisning möjlig, hwartill
 tjente då att låna religionens drägt och tale-
 konstens färgor? Wetenskapernas strängt be-
 wisaude språk wore då det enda lämpliga och
 öfvertygande. Eller will man genom rheto-
 rikens konstgrepp snåra och wägleda öfverty-
 gelsen? Då har man dubbelt mistagit sig.
 Talas man till den grundkänsla hos menni-
 skan, som kallas Tro, då måste Religionens

språk användas, den samma ur ingen annan
 princip härledas än ur sin egen, och allt rå-
 sonnement om des tillfälliga nytta, om des
 timliga fördelar, helt och hållet bortfalla.
 Talas man åter till förnuftet (menniskosjä-
 lens andra grundpol), då måste skäl användas.
 Wära unga prestter wisja twertom med
 skäl besticka känslan; men känslan förblif-
 wer ouppredad, och förnuftet söker sjelf bättre
 bewis än dem, hwilka dessa misshagliga öf-
 werlöpare från Tempelns helgedom till Phi-
 losophiens förgårdar måkta urtänka. — Så
 kallas Kristus hos E. en Fredsfurste, en Sa-
 lighetsfurste, (?) en himmelsk mennisko-
 wän, en uppfinnare af nya glädjekämnar
 för menniskorna och till och med en Gu-
 domlig Person; men om Kristus, såsom
 Guds Son, såsom människosläktets försona-
 re, såsom en människoblistwen Gud, näm-
 nes ganska sparsamt och med halfwa ord.
 Först egen förlägenhet och hans rådsla att
 ståta tidehwarfwets så kallade upplysning, är
 på flera ställen pinsam att påse. „Jag känner
 min ställning, säger Talaren sjelf (3 Del. s.
 50), jag förkunna det ewiga Evangelium
 för dem, som ehuru inträdde bland den
 hop som högtid håller, kanhända äfwen
 hit medföra antingen lednadens owilja
 mot ett föräldradt ämne, eller fördomens
 owilja mot en Lära, hwars sanning de
 mistänna.“ En sådan stuktan kände icke
 foratidens predikanter: eller om de kände nå-
 gon dylik, waktade de sig att bekänna den,
 om de ej redan lyfte Lagens straffwärd. Ut-
 på detta sätt frambara en slik farhåga, är
 att till hälften medgifwa des grund. I stäl-
 let att härleda en christlig wandel från Tron,
 från kärleken och från en leswande kunskap
 om den sanna Guden talas främst, om den
 grundregeln som Jesus lagt för samman

lesnaden, om en allmän barmhertighet, om vår plikt att fördraga likars fel och göra rättvisa åt deras dygder (3 D. s. 44); sid. 54 heter det: „Hvarifrån dessa ädlare begrepp, denna ymniga tillgång till upphäning i en himmelsk kunskap, som nu röjer sig bland oss och bland en betydlig del af jordens innebyggare? Hvem riktade den Wises synskets, hvem riktade den okunniges tankar? . . . Du (Gudomlige Frälsare!) iarrådde i werlden; och nu äro okunnigheten och wantrons dimmor förskingrade, . . . nu kunna wi, i stället för grofwa och owardiga tankar om Gud och människans förhållande till Honom, i stället för den willade naturens mörker, betrakta honom med wårnad, weta, att det är Honom wi äro i dygden, wisa om belöningen, som ärofull framskymtar öfwer grafwens djup!“ — Woro de wälgeringar som människan af Christendomen hämtar, inga andra än dessa, så stode Kristus i samma bredd med Zoroaster, Sokrates och Platon, eller hwilken som helst af forntidens Wise. Wål säger Lehnberg: „frågen dem efter sanna begrepp i de ting, som egentligen tillhöra själens wålsfärd: frågen dem huru Gud skall dyrkas; och i stället för swar, skola de tillbakafråga: är Han verkligen till; är det en eller flere; och, om Han är, hwad kräwer Han af warelserna; — och ibland brott och förwikelser och ärbrenta dygder, hur skola de taga ämnen att förnjöja Hans rätt och uppfylla hwad Han kräwer?“ — Men af hwilka bland forntidens filosofher har L. erhållit dessa swar? Guds existens, monotheismen och ett efter Guds mens wilja (eller, som Stoikerne sade, efter naturen) pligtsträngt lefwerne woro bland de häst befästade satser i hedendomen. L. har de derom blott behöft rådfråga Cicero, De

Natura Deorum. — Då man will wisa Christna religionens förträfflighet måste helt andra åsigter öppnas; men beklagligen skådade dem Lehnberg blott uti ett mörkt tal; hans känsla, hans hjerta ledde honom sannare än hans kunskap.

En Predikant som sålunda hyllade sitt teohwarfs anda, som tänkte samma saker redigare och bättre, som uttryckte dessa tankar wida fullkomligare än någon annan, en man som beskyddades af Hofwet, gillades af den goda tonen och modet, och hwaris egen ljufwa och saktmodiga karakter gjorde de sederegler ålskade, som han inskräpte från den andliga talarstolen, kunde således ej förfela att winna sin samtids beundran, att njuta den twetydiga tillfredsställelsen att fring sig somla de (sällskallade) „första snillena, de djupaste tänkarnä (?), de glada umgängsmänniskorna; att från Skådespelsbussen till sin kyrkoport locka wagnarna, i hwilka det fina wettet, den utsökta smaken, de odlade sederna, bördens, rikedomens, ungdomens, fågringen, praktens, flyktigheten och fåfängan rullade; under det att kanhända i någon aflägsen kyrka af hufwudstaden, en annan lärare okänd och af ryktet glömd, öppnar nådens dörr för ett förwiltadt får, släcker twifflers ägg i ett upproriskt hjerta, råcker himmelsk spis åt den andligt hungrande, styrker och wedergwicker den behöfwande ur Evangelii tröstekälla, och stiftar frid och försöning der nyss sorg och grämelse war. Ty den gode Herden gläder sig mer öfwer ett återfunnet får, wilsegånget med den tanklösa hopen, i slammer och i oförstånd, än öfwer nittio — med fint wett, med utsökt smak, med odlade seder begäfwade, som — ingen bättring behöfwade.

Härmed icke nekadt, att man ej bland L:s

Prisier skule träffa herrliga utgjutelser af ett äkta kristligt sinne: de finnas öfverallt strödda i dessa verk, och i den ypperliga Predikanten om Påskdagen (i D. s. 143). Kläder det mest hänförande språk de skönaste, de mest anderika tankar. En mild ande swäfsvar här öfver det hela: i konfessionens musikal har Predikanten öfverträffat sig sjelf. För öfrigt seknar den Lundiske Recens anmärkning icke all grund, att början och slutet af Lis Dal wänligen äro de starksta. Öfver Predikningarnas indelning skulle en grundlig Theolog ha mycket att inwända. De bibliska språken äro sparsamma, men öfverallt wäl användanda.

(Slutet följer.)

Några Allmänna Reglor för Approbations- och Casations-Besigtningar af Recruter och Kronans Manskap. Utgifna af S. Frölich, M. D., Öfwer-Sält-Läkare wid Flottorna och Årshöj i Kongl. Sundhets-Collegium. Stockholm 1813. 51 sid. 8 o.

Då det för Nikers Krigsmakt är af största wigt, att „den samma (sid. 1—3) förles med friskt och färdigt folk“ och „erfarenheten wisar“ att wid besigtningar af Kronans manskap „flera skadliga misstag kunna inträffa“, är det wisserligen „icke allenast för Läkarens egen heder och samwälsliagn utan och för andras heliga rättigheter“, dem han under sin förättning har att bewaka, nödwändigt, „att i detta som alla andra fall följa allmänna regler, hwilka stödas på wettenskapliga grunder“; och som dessa ej alltid i lika fullt mått tillfallit hwarje wistator, stanna mindre erfarna Läkare i mycken förbindelse hos Förf., som,

sedan Han self, „i 12 år dagligen tjenstgörande wid en wärfswad Militair-Corps, haft många tillfällen att öfwertrygas, det denna förättning ingalunda är bland de lättaste“, meddelar dem resultatet af sin långa och pålitliga erfarenhet och uppgifwer „allmänna Reglor, dels för Herrar Officerare och Compagnie-Chefer, dels och isynnerhet för Herrar Regements-Läkare, att följa wid antagandet och besigtigandet af Recruter, och wid Casation af i tjenst warande Kronans manskap“.

Dessa regler meddelas under en slags historisk öfversigt af den procedur, som förswid en Besigtning anser för den tjenligaste och hwilken han förmodligen self följer. Först bör nemligen en allmän besigtning föregå, hwarwid kroppens motswarande delar med hwarandra jämsdras, och hwarefter den „mera speciella“ besigtningen företages i följande ordning: 1:o kroppens yttre betäckning, eller huden; 2:o Ledgångarne; 3:o Hufwudet och Halsen; 4:o Brösten, Underlivet och Födflodelarne; 5:o Öfre och Nedre Extremiteterne. Slutligen upptagas (sid. 43—51) „några allmänna ut- och inwärtas sjukdomsformer, hwilkas närvaro mer eller mindre owillkorligen förbjuder en Recruts approbation och berättigar en i tjenst warande till afsehd“.

Detta sätt, att anställa en besigtning, att nemligen biort anmärka de lyten och sjukdomar, som göra en individu mer eller mindre ofskicklig att i Statens försvar deltaga, är det i alla händelser och fullkomligen swarande mot sitt ändamål? eller mån det ej wore nödwändigt, att all wistation utginge från en generel åsigt af wistandens constitution? Det kan ju hända att wistatorn alldeles icke träffar något lyte på kroppens yttre betäckning.

gar, att ledgångar, extremiteter o. s. w. äro i naturligt sticket, att vifstanden, som orden wanligen lyda i besigtningssattesterne, är frisk och färdig, men till krigsman icke des mindre alldeles oduglig, emedan hela hans fysik påtagligen är för swag, att urhårda krigstjenstens mödor. Nec. har dese sednare är flere än engång sett dylika fall; och de hafwa trosligen förekommit hwar och en, som haft sig uppdraget, att besigtiga den klass af recruter som af sin ålder bestämmas till krigstjenst. Det kan då icke blott vara tillåtet, det är Läkarens skyldighet att icke antaga en så beskaffad recruit, ty äfwen i detta fall „gde Kronan“, för att låna Gdr:s uttryck sid. 7, „wisserligen en wida mindre förlust, att icke i sin tjenst få en sådan karl, än att nödgas underhålla honom på Sjukhus“.

Wid den speciella besigtningen, som för äftrigt i alla ofseenden förefallit Nec. fullständig och noggrann, synes det som Gdr. ej nog

förebyggt möjligheten för den mindre erfarne Läkaren, att genom föregifna stakdomar bes dragas. Så saknar Nec. e. ex. bland de locala Wensfären (sid. 39) en hel class, nemligen de Artificiella, som ej sällan förekomma isynnerhet hos Conscriptionsmanskap. De ä bringas wanligen medelst dragfatta, så kalladt Ålgräs och någongång äfwen med Skedswatten. Näst Wensfär kan Nec. ej erinra sig några localkrämpor, så ofta anförde till underwikande af krigstjenst, som förstådd döfhet. (sid. 22). De som föregifwa detta localfel, hafwa wanligen länge och wäl öfweränkt sin roll, och wisa en så hög grad af förstållning, att bedrägeriet sällan genom wanlig undersökning upptäcks. Den mindre erfarne Läkaren torde således äfwen här warit i behof af en mera detaljerad underrättelse, hwad han för „att icke blifwa bedrogen“ bör företaga sig, och huru försöken till sanningsens upptäckande böra anställas.

S m å r r e S k r i f t e r.

Alexanders Fest eller Musikens Wälde. Cantate af Pet. Winter. K. Bayerst Kapellmästare. Stbm 1814. 1 ark 2:o.

En imitation (snarare än en öfversättning) af Drydens bekanta Cantat Alexanders Feast: or the Power of Music. Så är sista afdelningen från Thus long ago eller lossängen till den Hel. Cecilia utlemnad; deremot mycket der inslucadadt hwarest man förmodligen tyckt att Dryden icke nog uttdömt ämnet. Wörjan lyder:

„Majestätiskt på sin thron
Satt, wid Festen som blef firad
Sedan Persien war kufwad,
Sitts segerkrönte Son.

Kring honom stodo Macedoniens Hjeltar
Och myrth och rosor prydde deras tinning.
Så efter slagningar skall Krigarn äras,
Så skall förtjensten ärad bli. --
I hela glansen af bedrifvers ära
Der satt han Gudars like,
Och Ebais, lysande i ungdoms sägning
Satt wid hans sida, sedn som unga dagen" etc.
De båda Engelska raderna:
The trembling notes ascend the sky.
And heav'nly joys inspire. lyda:
-- -- tjusningsfulla toner:
Palatsets Dömer sällde
Och wällustfulla känslor
I alla hjertan gödo o. s. w." --

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 49.

Lördagen den 10 December

1814.

R e c e n s i o n e r:

N:o I. Predikningar af Lehnberg. 3 Delar.

N:o II. Predikningar af Hagberg. Första Samlingen.

N:o III. Predikningar af Blair. 1:sta Bandet.

N:o IV. Utvald Samling af Andelige Tal, författade af Werldens förste Predikant. Andra Delen.

N:o V. Journal för Religions-Lärare, år 1813. 2:a Häftet.

N:o VI. Beträffelser öfver Wigtiga Uppträden i det Husliga Lifwet; m. m. af Boisen. Första Häftet.

(Slut från N:o 42).

Rec. slutar denna uppsats med en detaljerad granskning öfwer en wis Predikan och wi wälja här till den Första i Första bandet. Den besvarar såljande fråga: Huru en Christen skall göra sin yttre gudstjenst mera fruktbar för sitt hjertas helgelse och förbättring.

Rec. bekänner, att det alltid varit honom oangenämt, när han hört Yttre Gudstjensten göras till föremål för en hel predikan. Hwad som tillhöde yttre gudstjensten ofgöres lämpligare i Kyrkorådet. Predikanten, som talar till själen, till det inre wäsendet, bdr ej förnöta sin tid med att anatomisera skalet. — Wi skola gå oftare till Kyrkan.

Hwarföre säga åt den, som kommit till Kyrkan, att han skall oftare komma dit. Predikanten, som gör förebräelser för det man försummar hära honom, måtte han ej förblimner hwad han är skyldig wärdigheten af sitt embete och sin person? Måne det icke är att misstänka mennisko-naturen, att tro sig genom förebräelser kunna styrka en missad inre dragkraft?

„Timman står som blifwit inwigt för den offencliga andakten; den kallelse ljuder från Tempeln som påminner de Christna Menighetet att samla sig för att tillbedja Gud; Portarne till Helgedomen äro öppnade och allting beredes att emottaga, att uppbygga sanna, tänkande och andåktige Gudsdyrkare. — Men huru många förgåta icke ändamålet af

desa dagar, tillfluta sina dron för denna kall-
 lelse, wandra kallsinigt förbi desa heliga
 rum och skänka ännu åt dårskapen och förströ-
 elsen den dyrbara stund som wissheten, andak-
 ten och himmelen är sig förbehållit!"

Rec. ogillar dylika tirader. De synas
 beråtnade blott för Männen med det fina
 wettet och den utsökta smaken. Endast
 dese låra bruka skänka weckan åt dårskapen
 och förströelsen. Männen med blott sundt
 wett och wanlig smak, som likwål torde
 utgåra pluraliteten af predikantens försam-
 ling, torde behöfwa använda weckan till
 arbete.

Hade Rec. att tala inför en församling
 om förpligtelsen att infinna sig wid allmänna
 guds-tjensten, så skulle han tala så här: „Det
 är icke Eder, J som arbeten och ären betun-
 gade, som jag behöfwer uppmåna, att när
 hvilodagen åter inträffar, församlas här, der
 J wäntan ro och wedergweckelse för edra sjä-
 lar. Hafwen J användt weckan enligt med
 des bestämmelse, uppfyllt edra medborgerliga
 och husliga pligter, arbetat för Eder och eder
 Makas uppehälle, för edra ännu oförskrida
 barns framtid, för edra orklösbliarne föräl-
 drars lugn; ofelbart hören J då med glädje
 den klockan ljuda, som kallar Er att sörnim-
 ma, hwatföre en wis Gud, en älskande Fa-
 der welat att menniskan skall widkännas oms-
 forger och bekymmer, hwilka tröstegrunder hon
 äger när desa omsforger och bekymmer hota
 att blifwa förkrobande, ware sig genom hen-
 nes egen eller genom andras förwållande; och
 hwilken den lörd är, som i en annan tin-
 gens ordning wäntar den trogne arbetaren.
 Men J, som af ingen nöd, af ingen yttre
 kraft twingas till arbete, som lefwen af
 den skedd som Edra faders slit och omsforger
 beredt; som, funnes ej inom Er en inre kän-

sla urbildad, för hwilken och J hafwen att
 tacka Edra faders slit och omsforger, knapt
 skullen känna, att ett sysslodst lif är ett lif,
 ledsamt och onyttigt: J skullen möjligen kunna
 frestas, att finna beswärande hwad lagen
 stadgar om allmän Guds-tjenst och att anse
 för offer hwad den betungade och den arbetans-
 de finner vara njutning."

Winnes, säger jag, om med folkets för-
 samlande i Kyrkorna blott äfystades den ofun-
 niges undervisning, den stopplande dygdens
 befästande, den fallnes frislutning från för-
 twislan? Då hade man ordit att yka des-
 ras närvaro i Kyrkorna, hwilka käftade
 från lifsbärgnings-bekymren, äga tid och
 medel i öfwerflöd att sjelfwe förwårswa kun-
 skap och låra att inse dygdens företråde fram-
 för lasten. Men är affigten med offentlig
 guds-tjenst den, att allmångöra sanningen af
 en Gud, Himmelens och Jordens Skapare
 och Öfresman; är det icke blott godt och
 nyttigt, att denna sanning må wåra till-
 gänglig för den, som, arbetande och betun-
 gad, behöfwer och söker ro och wedergwickelse
 för sin själ; är det äfwen angeläget att denna
 sanning må lysa öfwer all annan sanning;
 är det omgångligen nödwändigt för kom-
 mande slägters wål, att den unga på lifswets-
 ban införda menniskan må genast mötas af
 denna sanning, såsom af en lifsigfwande sol,
 hwilken sörcutan ingen blomma kan båra ryt-
 tig frukt; är det oförstånd att tro, det ett
 ljus som släpser länge warit i saknad utaf,
 som det kostat tid och offer att upptända,
 icke möjligen skulle kunna åter förloras —
 hwem kan wilja undandraga sig att medwær-
 ka till ett gemensamt för samhällen och för
 släpset lika nyttigt ändamål, hwem kan wilja
 så förlora sig i njutningen af det goda, för
 hwilket han har att tacka sin enskilda förwårsw-

wade bildning, att han skulle kunna förglöm-
ma de jemte honom lefwandes och uppdrags-
des behof af biträde och styrkande efterddmen?
Hwem med anspråk på medborgerlig försijest
skulle wisja undandraga sig att lyda sitt lands-
lagar? Hwem med känsla för Guds wälgern-
ningar skulle wisja undandraga sig att med-
verka till dess affigters besordrande? I un-
derlåten ej att i det yttre ära Konungen, es
huru öfwertygade I ären, att ett samwets-
grant stödjande af sitt kall är såkraste medlet
att förwärfwa sig Hans wälbehag. I sin-
nen tillfredsställelse uti att genom det yttre
örandet kunna uttrycka den inre wördnads-
känslan. I tänken att den unge, bredwid
Er stående medborgaren, som ännu ej kunnat
fatta denna inre wördnads-känsla, bör genom
det yttre örandet ledas till begreppet derom.
Är icke förhållandet enahanda, när fråga är
om Konungarnas Konung och werldens Sty-
resman? .. Och när I kunnen ådagalägga
så mycken godhet inom Eder umgångeskrets,
dagligen med deltagande efterfråga en in-
sjuktad bekants tillstånd, med noggranhet was-
ka öfwer alla edra handlingar och uttryck,
när den tillfrisknande wännen åter kan emot-
taga Er besök, att intet oangenämt intryck
må kunna förwärra hans tillstånd; — hwat-
söre icke äfwen vara god och medlidam mot
de till själen sjuke och swaga utom Eder um-
gångeskrets, hwilka möjligen skulle kunna
söras utaf att sakna Eder bland de som be-
wisja allmänna Gudstjensten eller misledas
af Edra efterddmen." — Nec. medger att det-
ta ej är det råda Prediko-språket: men också
hade han ej för detta rum wält ett sådant ämne.

L. fortfar:

„Skulle det, bedröfligen, ännu vara os främ-
mande, hwilka wälgörande frukter wi kunna
hämta af den yttre Gudstjensten, så lärom

os Ärminstone icke lemna oförsökt hwad
denna Gudstjenst oftare och med mera wis-
het öfward, till äfwentyrs härutinnan förmar
uträtta."

Jemwäl denna beweckelse-grund poskar blott
för de der negativa warelserna, hwilka af en
inre, af dem oförsladd kraft, låra drifwa sig
af och an och i alle wisja göra små försök.
Det positiva folket will af positiv Religion
emottaga positiva bud, gillar wäl förnufts-
skäl, som i sin mån determinera wisjan,
men aldrig de små fördelsmotiverna.

2:o „Wi böra wid dessa heliga öfningar,
(den yttre Gudstjensten) ledas af sanna och
wärdiga föreställningar om Gudstjenstens na-
tur och ändamål. Hwad tänker en icke rina-
ga del af våra Gudsdyrkare om de heliga
föreläsnings, som af dem öfwas i helgdo-
men? Hwilka hemliga affigter, hwilken anda
leder dem wid deras andakter? Är icke den
fördom gammal och swår att utrota i men-
ligheten: att hela Gudsdyrkan består i des-
sa utwärtas öfningar, m. m.?"

Der denna fördom finnes, är den ofels-
bart nybildad och ett foster af den instråknings-
method man sjelf arbetar på att införa. Der
den råder, beråknar man äfwen i andeliga
mål sina yttre fördelar och tänker: Jag måste
wisja Gudi ära, ty annars upphöra andra att
ära mig.

De arbetande och betungade tro wisjerli-
gen icke, att hela Gudsdyrkan består i ut-
wärtas öfningar. När dessa gå till Kyrkan,
gå de dit, i hopp att finna något, ledde af
en inre aning. Felet lårer ej alltid ligga hos
dem om de ej finna hwad de söka; men ett
bewis på oförderfward natur är wisjerligen att
aningen det oakrade fortfar.

3:o Wi skola i wår ensamhet och i wåre
förtroliga umgänge genom stilla och allwars

liga betraktelser underhålla — de under of-
fentliga andaktsstämman emottagna heliga tan-
kar och rörelser. — Skall man, genast wid
utgången ur Templet, uppseffa sig åt såfån-
gans och sinlighetens förströrelser? — Förklä-
nar det icke ett högre nöje att i sällskap med
sin wän eller sitt barn efterfinna de sannin-
gar Religionen framställde?“ —

Predikanten ware nöjd, endast arbetaren
efter fulländad arbets wecka kommer i Kyrkan
och hör honom. — De sinwettigas, icke ar-
betande menniskornas tillwarelse böra Chris-
tendomens Predikanten icke göra afsende
på. — Han ware öfvertygad att, endast han
talar ett språk, som arbetaren förstår, så
skall och denne uppfatta hans tanke; Han
ware förwispad, att, endast han rigtar åhöra-
rens själ att emottaga frön till Gudi behag-
liga rörelser och tankar, så skola och dessa frön
i sinom tid gro och mogna. Att uppmana
arbets-klassen till ett mediterande, som öfwer-
stiger dess förmåga, är öflokkt och obilligt; är
att icke wilja lära dem, hwilka trålar hela
weckan, så använda helgdagseftermiddagen
till glada och anständiga wedergwectelser som
lifska de affpända krafterna.

N:o VI. Denna lilla bok har warit öf-
mycket wälkommen. Ty den är ej blott ett
mönster, huru man icke bör skrifska dylika
skrifter, utan lemnar tillika en lärerik och war-
nande underwisning, till hwad mål man
kommer, när man ur religionen borttager det
religiösa, och från predikolarna förkunnar
moralens blotta föreskrifter, för förnuftet utan
bewisningens strånga kraft, för hjertat utan
det himmelska ordets trösterika bewekelse. Det
är af denna grund Nec. lemnat närwarande uela
bok ett rum bland de redan granskade, emes-
dan (utan att affe språk och form) den Lehn-

bergska eller Blairiska prediko-metoden, rig-
tigt ursörd, leder till samma mål; denna bok
är således så mycket sämre, ju mer consequent
utbildad dess lysning är. Ty när man ej
mer will höra talas om christendomens helte
ga mysterier, hwad återstår för Predikanten
att lära sina åhörare, annat än huru en å-
del Glicka bildar sig till en wärdig Fru-
stru (i anledn. af Evang. på 8 Öänd. efter
Trin. s. 28), huru en Zustru skall för-
bättra sin missnöjda mans sinne (i anl. af
6 Öänd. e. Tr. s. 42), huru Mannen i sin
husliga krets bör söka att bibehålla ett
muntert och glädt sinne (s. 53) o. s. w.
huru rikedomens wäckliga son går kall för-
bi den torftiga och Judas förräder den
bästa menniska (!) som någonsin lef-
de (s. 2);“ och det är då man afligger
hjertats enkla språk för att tala i romanens.
— Fördrifft må denna bok helt och håller ros-
censera sig sjelf; wi hafwa förmycken afkning
för hwarje läsare af dessa blad, att wi skulle
anse det nödwändigst att söka dess uppmärks-
samhet på det lösliga, stötande och sanslösa
i hwarje särskilt uttryck. S. 3. „Menniskan
står bland millioner warelser. Hennes ställ-
ning är upprätt, hennes öga wändt emot
himlen. Wi se och känna wördnad för hen-
ne“ — Sid. 4 underwisar Förf. läraren, att då
„barndet med glädje kommer till honom för att
berätta hwad det lärt,“ han skall säga så här:
„Se, mitt Barn! Du har anlag, som upps-
höta dig långt öfwer alla warelser utan förs-
nust. (Intet barn har någonsin twiflat dera
på). Djuret stod på samma punkt som du
sjelf“ (?) — Widare en mälning på en lys-
lig och älskande maka och mor s. 30!
„En ädel mor war hennes förste lärarinna...
och denna fördomsfria lärarinna förstod att
undandröbjä allt, som försämrat helsen och gör

en sjuklig kropp. Hon försvagades ej genom öfverföd i mat och dryck. Som barn hvislade hon ej på ett mjukt läger, som mattar kroppen, hindrar sömnen och retar till vållust. Hon sängslades ej oupphörligt wid stillasittande syflor, som". . . (Dock läsarn kan ju med mera fördel rådfråga en god diäterik: mellertid fortsar Predikanten att undervisa oss, att) „om flickan medför en sjuklig kropp i äkta ståndet, med meda uthärdar hon då de lidanden (!), som äro oskiljaktiga från en mor. . . Se den sunnda, munttra och starka sonen, som den sunnda modren trycker till sitt bröst" m. m. Sid. 37 predikas blygsamheten, dock „icke denna barnsliga rådså, som gör att många flickor knapt vågar se på andra och blit försagd och förlågen i främmande personers närvaro, den är ej denna konstlade förbehållsamhet, som andra antaga, för att väcka ynglingens begär och synas dygdige." Ty i våra dagar då den låtsinnige ynglingen går så kall (?) och ordörd (!) förbi den blygsamma flickan, men med brinnande begär uppsöker den låtsinniga, — att i dessa stridens dagar (men den kalla ynglingen gick ju redan förbi henne) hafva bevarat qvinnans skönaste prydnad, förtjenat den högsta aktning och beundran" s. 39. „Men så är också belöningen ljus för denna beundransvärda flicka som segrat i striden, och behållit denna qvinnans skönaste prydnad o när du rodnande gifver honom din hand, när han trycker den till sitt röda hjerta; när du i hans famn känner, huru lust det är alle ältas. . . ; när du sörenjd och torstig är så lycklig i din lilla krets; då skall du" — Det rödande slutet kan läsas i någon roman. — På 1:sta Bänd. efter Trettond. bör man så här bedja till Gud s. 66. „Hader! Hvilken sällhet att äga goda barn. . . O

Gud, hvilken glädje att äga goda barn! . . . Gode Gud, gif hvarje far och mor förstånd och hjerta att uppfostra sina barn till goda menniskor!" Dessa uppbyggliga huslighets-scener påminna om den något Hogarchiska (Ärminstone i afseende på det ohyggliga) måtningen af Valerius:

Bland alla hustrur på vår jord
Den bästa är hustrun i Sverges Nord,
Så utantill som innan:
Hon skaffar hemma, god som gull,
Sin greyta och sin wagga full
Och gör en hjälp af qvinnan. — —

Dock redan nog, ropar läsarn. Nec. ut. beder sig så bifoga en sens moral. Det är ingen ny anmärkning, att ju okunnigare, ju mera själfattig och obildad en individ är, desto mer ystres han öfver sitt personliga Jag och desto klokare och förståndigare tycker han sig vara. Så äfven hela vårt tidevarf, Huru har man ej, sedan ett halft sekel, predikat om vår tids företråde, och ju mindre man kände de föresturna, desto mera tyckte man sig upphöjd öfver villornas långa sekler. Den tänkande, utan att förakta enskildas eller tidevarfivens stråfwande, begagnar sig af försvunna villfarelser, och en genom dyr erfarenhet köpt, visdom, icke för att deklamera deröfver, utan för att förbättra sig och sin tid; deremot är det i sin ordning att en så enfaldig och sanslös menniska som Hr Boisen, måste vara en af upplysningens argaste loftalare. Upplysningens morgonrodnad är kommen och bebådar en skön dag. Öfverallt begynner man att tänka (idre Hr Boisen och hans likar tänkes således icke). . . Natur och själalära, denna Gudomlighetens predikant (!), tänder förnuftets ljus och förkrokar wansrens fjertar, som så länge sängslat menniskor. Upplysningen är oemotståndlig. Man tänke

och wantron försvinner och man vill hafva
husa grunder innan man tror, Religionens
hemligheter afslödas alltmör och det märker
Kingsas, hwari man förstod att hölja dem.
Framsåld ur sin enkla form, utgår hon ur
templets helgedom och gifwer lagn åt själen,
frid åt hjertat och skapar alla husliga sällhe-
ter (!) wantrons barn förut ej kände."

Det gifwes tvenne slag af fanatism.
Öfver den ena har man, sedan ett sekel, is-
rat med så mycken framgång, att från den se-
dan nu mera ingen fara tyckes skulle kunna
wara att besökta, om man ej, i våra da-
gar, i hela det förtrånande Europas åsyn,
sett en ädel och ättgod nation, som efter en
serfärig sättestrid förjagat den utländske In-
fränkaren, tillåta en inländsk Förtro-
ckare, återkallad af ett folk hwilket han tvenne
gångar uppoffrat och förrådt, återföra tyrans-
riet, den mörka wantrons spöken och alla de
olyckor, som i trenne sekel förlamat de for-
dom lycklige innewånarne af ett herrligt och
rikt land. — Men, utom denna, gifwes ännu
en annan fanatism, icke mindre hård-
nackad, hwilken en tid horat att öfverwälti-
ga det nordliga Europa. Denna art af fana-
tism kommer af förmaket förstånd; af för-
stånd utan förnuft. Vi mena, när det en-
sidiga förståndet underkufwar fantasien, det
inre och heligare sinnet. Jenwigten af alla
människans själsförmågheter falla wi för-
nuft, själens helja. Men en sådan själsbelsa
är mera sållynt än den fysiska. I flera
tider inrymdes förmycket wälde åt inbillnin-
gen: hwilken, wänd åt olika håll, afstrar
hårdmare, — religiösa, poetiska, politiska.
Genom en måttig revolution i den intellek-
tuella werlden har förståndet förtat fanta-
sien, och rasar nu lika enwäldigt och med
samma förföljelseanda, som den fordna (syd-

liga), egentligen s. k. fanatismen. Ty en-
sidig och intolerant är all makt, som ej är be-
stämd och sanktionerad af grundlagar, ware
sig yttre eller inre, skrifna eller den individu-
ella, den af öfwerläggning föddas, öfwertrygel-
sens. En sådan förstånds-wurm war, för
att nämna ett exempel, den bekanta Wase-
dow, om hwilken wi för att belöna läsa-
rens ledsnad och glättigt flura de sangendama be-
traktelser hwartillika böcker gifwa anled-
ning, wilja berättat den arriga anekdot Goe-
the anför i *Mus meinem Leben*, (3:re Th.
Zübingen 1814 s. 427). Goethe gjorde en-
gång, såsom yngling, en resa med Lavater och
Wasedow, hwilken senare då genomför Tysk-
land för att samla understöd till sin pådagogiska
anläggning, men öfwerallt, genom sin öf-
swarliga kiteslighet att angripa troslärer och
göra fritänkande profelyter, ädrog sig deras
hat och misöndje, hwilkas wälwilla war honom
nödwändig. Bland alla christendomens mys-
terier war dock ingen, hwilken han ifrigare
förföljde än Treenigheten, hwars förklarade
fiende han eugång för alla war. Knapt ha-
de han, så wäl genom bewis som en krafte-
full wåktalighet, wunnit de hbrandes benä-
genhet, förrän den antitrinitariska anden
åter öfwerföll honom och han utfor i de mest
underliga ordafätt, efter hans tanka högst
religiösa, efter andras högst blasphemiska.
Genom dylika utfall hade han på den oswan-
för nämnda resan fört hela sällskapets ro och
njutning. På hemwägen angreps den moderna
profeten af en ganska plågsam röst, som öfies af
solhettan och ett starkt tobaks-rökande. Hans
långtan efter ett glas swagdricka war ganska
stor, och då han på långt håll blef warse en
krog mid wägen, tillfode han kuffen i god tid
att hålla stilla. „Men jag (fortfor Goethe),
i det ögonblick då han wille stanna, ropar

till honom i en dundrande ton, att han skulle föra på. Basedow, öfverassad, kunde knapt med sin besa röst, framsäga en stridig befallning. Jag dref då än hästigare på kuffen, som lydde mig. B. förbannade mig och hade gerna slagit mig med knytnäswen; men jag svarade med största lugn: Gif er tillfreds, sader! Ni är skyldig mig den största tackfägelse. Lyckligewis säg ni ej skylten. Swå trianglar i kors öfwer hwarandra! Wanligwis plågar ni bli tokig öfwer en enda triangel; men om ni nu säit se dem båda, säkert hade man då måst slå er i ledjor. Detta upptåg kom honom att utbrista i högt gapfratt: deremellan swor och förbannade han mig, och lavater öfwade sitt tålmod mot den unga och gamla token."

Tabeller som föreställa Förhållandet emellan Sveriges och andra Länders Mynt, Wigt och Mått, utarbetade af Christian Ludwig Jödranson. Andra Upplagan med Tillägg och Förbättringar af Författaren och flera. Göteborg 1813 104 sid. 4:o. obl.

Detta verk egentligen, såsom bekant är, utarbetadt efter Krusés Kontorist utgöres af 15 Tabeller: 1) Upplyser de gängbara prägade Silfvermyntens uts och inwertes förhållande till hwarandra, efter stor, korn och innehållet af öf. — 2) Angifwer Näknes myntens wärde i Swenskt Riksdalermynt. 3) De mest gängbara Guldmyntens inbördes förhållande. — 4) Meddelar några orters Näknesmynts, wärden i Swenskt Specie Riksdalermynt. — 5) Wisar det rätta Wepels

Vari. — 6) Förhållandet emellan wiså uppräknade Ortens och Swenskt Wiktualiewigt. — 7) Förhållandet emellan Sveriges och wiså uppräknade orters Alnemått. — 8) Förhållandet emellan Sveriges och en del utländska orters Fotmått. — 9) Föreställer förhållandet emellan Sveriges och några uppräknade orters Spannemåtsmått. — 10) Förhållandet emellan de Swenska och Utländska Wätwarors-måtten. — 11) Jemförer Sveriges och ättskillige andra länders Arealas ytors mått. — 12) Jemföras länders mil och wisas huru många derof gå på Jordflotets grad. — 13) Gifwer begrepp om de äldre tidens Mynt, Mått och Wigt. — De folkslag som här upptagas äro Judar, Greker och Romare. I alla fall tåla dessa underrättelser mycken förbättring; så t. ex. saknas alla underrättelser om skillnaden mellan Judarnas wanliga Sikel och den så kallade Helgedomens Sikel. Så nämnes ej ett ord om Grekernes Talanton, som wäl i sjelfwa werket blott war ett inbilladt mynt, men dock wanligen i alla räkningar förekommer, swarande ungefär mot 5400 Franska Livres, o. s. w. — 14) Utmärkes huru mycket wiså angiffna quantiteter Swenska Specie Riksdalaler böra wäga i Swenskt Wiktualiewigt. — 15) Jemförer Frankrikes närwarande Wärdningsfäst med Sveriges och är tillagd till denna upplaga. — Öfwerolle der behöfligt warit, äro anmärkningar och upplysningar tilläggda, såsom t. ex. s. 64, angifwes orsaken hwarföre „de utländska Spannemåtsmåttens innehåll blifwit utfatt icke i Swenska tunnor utan i Swenska kappor," hwilken igenfinnes i „den flisaktiga quantité, som förstås med tunna, wid olika tillfällen och mätning af olika slags wara" m. m. — Arbetet bör således icke endast wara wigtigt och wälkom-

met för handlande och sådana som egentligen drifwa penningesaffärer på utländska orter, utan äfwen en god hjälpreda för dem, som gerna studera Resebeskrifningar eller andra skrifter, der främmande mått och värden pågå förekomma.

N:o I. Konrad Tora von Torheim. (.) Blods-
svärdets olycklige Riddare. Berättelse
från Rätts-ämbeterna. Förra Delen. S-
rebro 1814. 239 sid. 12:o.

N:o II. Court von der Wetterberg, eller
De okända Öfverherrarna. Roman från
Korslägstiderna. Öfvers. fr. Tyskan. Förra
Delen. Jönköping 1813. 259 sid. 8:o.

Man hade i forntiden en mera finrik än behaglig tasta af Homer, som föreställdes sittande på en thron och spynde win. Omkring honom krålade en mängd skalder, hvilka begärligt uppsögo denna nektar-ambrosia. — Hvad Homer war för forntiden, har i våra dagar Goethe varit för dessa litteraturens apor, som härma och parodiera alle. Knapt hade Werther utkommit, förrän alla böcker fylldes af tårar, förtwiflan och själfmord: och samma skrift, som försenat sin egen författare med lifwet, wäckte hos de beundrare superfina lidelser, affmak för sant manliga syfselätningar och icke sällan själfmordiska tankar. För ett helt annat slag blef åter den något tidigare utgifna Götz v. Berlichingen en förefn. Ifrån denna dram äfwen som från Schillers Räuber härleda sig alla dessa ädla kämpar mot den allmänna

ordningen, dessa swarta färgor hwarmed samhällsinrättningen tecknas, dessa konstiga stolt, andar, syner och gaslar, som en tid uppsyllde hela Tyskland och för 15, 20 år sedan äfwen hunno öfwer till oss. Men emedan alle rysligt, för ofta återhämtadt, småningom förlorar hela kraften af sin magi, så hände att dessa spöfelse-böcker efterhand saknade all effekt. Läsaren blef så hemmastadd bland dessa ruiner och gråa borgar, att de förekommo honom föga mer underbara än hans kammare, han ryste ej mer för någon om än aldrig så förskräcklig spöfelse-ansalt, och själfwa Satan blef slutligen en gammal bekant, mera tråkig än förfärlig. — Hvad wor då annat att göra, än återgå till den ständigt orrige purismakarn, den i det fattiga outtämliche Kotzebue, eller till den grätmilde, ömme och känslofulle La Fontaine. — Närwarande böcker höra till de så förskräck, som på dessa senare åren blifwit gjorda att wända läsarens åhåga på de gamla halfsögäma rysligheterne.

Ungefär alla ingredienser, som fördras till en slik Riddarhistoria, finnas också här t. ex. midnattsmörker, fogar, slagsmål, wackra fröknar och landtpigor, borgar, röfware, eremiter, kloster, svartsjuka, trohet o. s. w. Mellertid äro ej materialerna i dessa begge böcker benyttjade med en Spies' erfarnare hand, utan på wått omskastade af ett par riktigt plumpa lärgofar. Ingenting lefwande: alle spöklift, till och med maskineriet. Men hvad är mera rysligt än dessa theatrar, som synas tillredda för ett stort skådespel, men hwarest efter lång wäntan, endast automater och ihåliga trädockor uppträda? — Öfvers:ne hafwa redligt bistått förf:ne att i alla afseenden göra dessa böcker ofsmaliga.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 50.

Lördagen den 17 December

1814.

R e c e n s i o n e r :

Historia om Philip den Andra Konung i Spanien af Rob. Watson öfversatt med några tilläggningar af Wilh. Luth. Första Delen. Olava 1813. 338 sid. 8:o.

Stundom infalla i werldshändelsernas haf stormfulla perioder: nya tankar likt vågor bryta sig mot tankar, makt mot makt, och blod väntnar utlöset till en ny Skopelse, en ny sakernas ordning. En sådan period war början af 1500:talet. Reformationen, nård af det nyväckta wettenskapliga ljuset, hade fastat entusiastens gnistor öfwer hela Europa, och lifwade der måktiga gerningar. I Norden stetos de illa tillknutna band som sammanhöllit, snarare än förenat, de riken, och ritual ombyttes tillika med Regenter. Öfwer hela Tyssland reste sig hjeltar för att med swärdet wärja sin tro och sin frihet, och Nederländernas konstitit förbytte sig i ett ihärdigt mod som återgaf dem sjelfständighet och lugn. Mellertid wandrade, i England öm-

som Katholiker, ömsom Protestanter förkättrades af det rådande partiet, till döden, och i Frankrike drabbade de Baroner hästigt mot hwarandra, medan det egna intresset förwandlat fredens kors till ett stridsbaner. Endast Pyreneiska halfön war lugn under den andeliga inquisitionens tunga wård; men Italien war sönderfallen för små köpmansfördelar och Petri gamla, så fast byggda stol darrade på sina grundwalar. Regenter drogo än mot undersåtare, än mot hwarandras huswudständer och regerande furstar södes i bojor som wänliga krigare. Och under dessa stormar i Murr och Wester framföde från Öster den Turkiska Månans sina ofärbådande strålar öfwer janitschar-sablar och söderstwar-wimplar. Då denna brytning med trettiåra-krigets slut stillet sig till ett sammanlänkade och bestämde statssystem, war Europa utmattadt genom de föregående wäldiga kraftersträngning och nedföll i en slags halfansad slummer, ur hwilken den söst med ingången af närwarande århundrade, på ett förfärligt sätt blef wäckt. Likasom wid början af 1500:talet, är nu hela vår werldsdel i en wäldsam och förfärlig,

så väl intellektuel som politisk gäsning, ehuru i en större och vida kraftigare, — hwilken hotar att öfwerändokasta alla fordna Kapelser. Det måste således, i en dylik tidpunkt, wara på engång högst lärortik och förnjande, att kasta blicken tillbaka på dylika stormfel; och wårt lyckliga läge, inom wårt trygga wälsignade Swenska sädernesland, hwarifrån wi liksom från en parterre beskåda det stora drama som uppföres i den öfriga werlden, gifwer oss ett fullkomligt lugn till en sådan betraktelse. Alle som underlättar den, bde således wara oss högst wälkommet; och af det skälet, en wälkriswen Historia om en hufwudperson i ett dylikt äldre Skådespel, om en Phillip II., emottagas med werkelig tacksamhet. Wäl war Phillip ingen hjelte, ingen man som modigt trädde fram i spetsen till försvar af sin mening; twertom war han med sin dysira, kallt swärmande försigtighet rentaf sin tids motsats, och just derigenom werkade han på den så oeroligt mycket. Sa man kan säga: han war det egenteliga hjertet som dref alla händelserna inom sin period, ty längre och kraftigare sträckte sig werkingarne af hans ministeriela operationer än af hans fars segrar och krigståg. Men såsom den egentliga driffiådern och upphofsmanen, fick också Phillip och hans folk hårdast böda för tidehwarfrets synder och felfteg.

Denna Monarks tänkwärda Historia, tecknad af Engelsmannen Robert Watson, är utförd med warm sanningökänsla, fördomsfriforskning och i en god stil. Enligt sina landsmans wana, och efter sitt mönster, Roberts fons förebild, förekomma wiserligen här dessa psykologiska uträkningar och derpå byggda subjektiva omdömen, som så rakt motstrida den äkta historiska stilen, med hwilken de endast genom ett falskt begrepp om pragmatism

blifwit förenade. Wanligtvis uppkomma dessa omdömen på det sättet, att (Sd.f.) för sin del anser någon wis bjjelse hos sin hjelte, såsom oklofhet eller widskjeppe, och då han tilltror sin hjelte nog uppöfning att icke i sjelfwa werket på rent allwar wara oklof eller widskjepptig, så måste denna bjjelse wara försäld i affigt att derigenom winna några föredelar, ty att ingenting göra utan uträkning, är ju den moderna uppöfningens kriterium? — Till en sådan förställning will Hr Watson, med alla krafter och wid alla tillfällen, göra Phillips undergifwenhet för Påfwen och tillgifwenhet för Katholikismen. „Äregiriga heten, heter det sid. 76, och ej religionen war hufwuddriffiådern till Phillips uppöfning, han hade uppgjort den plan, att undarskasta Europa sitt herrawälde; och nit för den Catholska religionen war både den förewändning och det medel, som han besturade (?) att använda för att winna sitt ändamål.“ Men om något sådant war hans affigt, börde han väl warit den mest swagsynta i sitt tidehwarf, om han hoppades winna den genom ett mot hwilket de tappreste i hans werldsdel, det norra Europas inwånare, bestämde förklarar sig. Phillips äregirighet och herrsklystnad betwislar Nec. ingalunda, ty han har i häfdernas spegel sett de häftigaste utbrott af dessa hans egenfaper; men ju wäldsamare de woro, ju starkare skäl har man att wara öfvertygad om werkligheten och upprigtigheten af Phillips Catholska religiositet, då den kunde till sådan grad tygla hans andra hufwudbjjelser, att han owillkorligt utropade: „Jag will hellre alldeles icke wara Konung, än herrska öfwer Rättare.“ (sid. XVI). Och flera blodiga uppträden under hans regering bewisa, att detta uttryck war hans fullkomliga allwar. Dessutom, om ej

upprigtigt religionsnit förmisdeat hans herrsk-
lystnad och egoistiska stolhet, skulle Philip
wål, i kriget med Påfwen, sjelfwilligt upp-
offrat de wigtigaste fördelar (s. 54—83)?
Skulle han wål annars hafwa antagit det ho-
nom så misshagliga Tridentiska mödets be-
slut (s. 185—197)? Eller fördragit inskränks-
ningen af sina Inquisitionsrättigheter (sid.
153)? Eller den mot honom och hans mini-
ster wisade förwärdnad (sid. 198)? o. s. w.

Men på wist sätt är det icke annat än
den stränga Memesis, som på Philip sjelf häm-
nar sig i denna historiska-psychologiska dissek-
tion, och i dessa omödmens rådbräkning. Ty så regens-
ter hafwa till den grad som han, genom alla
möjliga medel, sökt att upptäcka de honom
omgifwande personers innersta driffjädrar till
deras handlingar, och på dessa förmenta upp-
täckter byggt så hårda, så halsstarrigt oåterkäl-
leliga omödmens, under det han på allt sätt
sökte att för hwem som helst undandölja sin
egen själs beslut eller sitt hjertas ödeslöser. På
fanningen af denna anmärkning uppter egent-
ligast berättelsen om Philips förhållande till
Nederländerna (fr. s. 246—296) bewisande
exempel.

Oaktadt allt detta hans bemödnande är
Philip II. dock den Regent, med hwilken de
psychologiska experimenterna minst behöfwa
användas; ty så hafwa wål genom sina of-
senteliga gerningar laggt sin karakter så i öp-
pen dag. Man behöfwer blott läsa berät-
telserna om hans uppsändande mot de båda
Engelska Drottningarna och Brittanska na-
tionen (sid. 31—40, 108, 109); om hans
förhållande efter Segern wid St. Quintin
och hans wägrande att bezagna sig af sina
wundna fördelar för att gå rakt på Paris
(sid. 88—94); om hans öwerksamhet under
Johanniter-Riddarnes nästan öfwermenskligt

rappra försvar af Malta (sid. 199—246)
o. s. w., för att lära känna det uteslutande
afseende på egna fördelar hwilka hos Philip
gwäfsde alla individuella böjelser; den till feg-
het nästan gränsande försigtighet han wid alla
militäriska operationer wille iakttaga; hans
afsjorda tycke för slingriga Kabinetts under-
handlingar och den ytterligt drifna politiska
list som war hans käraste wapen.

Dock lärer denna bok äfwen,; huru ö-
rätt man wanligen bedömer Philip II då
man anser honom wara en dålig Regent.
Ewertom hade han egenskaper som hedra
och utmärka de män, som historien stämp-
lat med ärenamner stora Furstar. Han hade
neml. en karaktärsfasthet, som af ingenting
lät sig böja eller förleda, utan war sig lik i
medgång som i motgång; en outrörlighet
att med eget arbete uppfylla sitt höga kall,
för att sjelf wara ansvarig för följderna af
sina kungliga gerningar; en owanlig skarphet
i uppfattandet och genomskådandet af förekom-
mande mål; en beundranswärd sticklighet att
bedömma på hwilken plats hwarje individus
krafter wore användbara, och en oryglighet i
besluten att använda annat än de sticklignaste
personer, och dertill en ren magnanimitet att
icke tillräkna en Erbetzman den af oberäk-
neliga tillfälligheter beroende olyckliga utgån-
gen af hans anbefalda wärf. Att Philip
med dessa dygder icke blef en wälgerning utan
ett plågoris för sitt land och för werlden,
kom deraf att han blott war egoistisk herrskar-
re: han ägde kraft utan menskliga lidelser.
Hela hans själsomsfattning war inskränkt till
en kall urräkningsförmåga i sökand af snilletts
heliga entusiasm och känslolds för ljusare i-
deer. Hela hans rigning war nu wänd på,
att i sina gamla mutkna former intwinga
werldsandens nya, omwexlande papelser.

Detta Band är indeladt i sju böcker och innehåller berättelser om Philips uppstigande på Spaniska thronen och hyllning till Regent öfver Nederländerna. Hans förhandling med Maria och misslyckade försök att bekomma regeringens öfver England. Hans Krig med Påfwen och med Henrik II i Frankrike samt Freden i Chateau-Cambresis. Hans förhållande under, efter och i afseende på det Tridentinska kyrkoberiet. Hans Krigståg mot Barbarefferna och fiendliga förhållande till Turkiska Sultan Soliman. Droligheterna i Nederländerna till deras provisoriska dämpande af Regentinnan och Adela, hufvudsakligast genom Grefve Brederodes förjagande. Med sid. 297. widtagna äfkilliga af Öfvers. tillagda Noter i affigt att upplysa rätta förhållandet af wisa blomständigheter, på hwilka i texten afses, och att meddela närmarre esterrättelser om ifrågawarande personer. Och då de alla samteligen äro ändamålsmåssigt walda och ur tillförlitliga källor hämtade, tror sig Rec. ej behöfwa att utmärka dem med särskildt loford.

Disputom förekomma i detta arbete flera högst intressanta episodiska framställningar, hwilka på en angenämt sätt skola underhålla läsarens deltagande. T. ex. den om Gref Egmonts ungdomligt milda tapperhet, om Påfwen Paul IV:s inskränkt trohetsfäst och besynnerliga karakter, till hwars bedömande man ej behöfwer mera än att känna den anekdoten (hwilken dock ej berättas här i boken), att han, sidt af de nakna figurerna i Michel Angelos stora tasta öfwer Yttersta Domen, wille låta nedriswa och förstöra den, men låt blifwa sig dermed att nuditeterna undångömdes under tillmålad byror; om Maltheser-Riddarnes ihärdiga mod och deras Stormästares, Jean de la Balette På-

risots äbla och beundransvärde rådiga ståndaktighet. Dersöre så länge det är beslutadt, att swenska literaturen egentligen skall wara ett aggregat af utländska lån och öfversättning, är det önskwärde att alla måtte wara af samma wärde som den närwarande. Disputom tyckes den (Rec. har ej haft tillfälle att se originalet), wara med säkerhet tolkad ehuru öfversättningen här och der lider af någon tyngd och stelhet i uttrycket. T. ex. sid. 92. „Och uttryckte sin tacksamhet för den tjenst de gjort honom, med en uttrycksfullhet och en en glädje som han sällan röjde.“ — Sid. 173. „Den är belägen på en snarbrant och skarp klippa, som är otillgänglig, utom genom en trång stig, som är utbuggen i sjelfwa klippan, som är skild från fasta landet genom en kanal, som kunde rymma omkring tolf af de skepp, som användes till kryfsningar.“ — Mindre behaglig werkan gör det öfwen understundom, att Öfvers. använder de långa provinssiastiska Imperfekt-formerne, t. ex. bringade i. st. f. bragte, beslutade i. st. f. beslöt o. s. w.

Slutligen bör det ej obemärkt lemnas att boken, ehuru tryckt i Skara, dock till det mesta är tryckselsfri.

America, i sitt forna och närwarande tillstånd. Af Franz Jacob Karscher. Andra Bandet. Öfversättning. Strängnäs 1814. 208 sid. 8:o.

Detta intressanta arbete är till större delen sammändraget ur den berättelse om Perus eröfring som blifwit uppsatt af Fr. Pizarros Sekreterare Francesco de Xeres; ur

den historia om Peru och Yncarne, som blifwit författad af en utaf dessa affomlingar, på madderensidan, eller af Ynca Garcilaso de la Vega och ur Ant. de Solis' Historia om Mexicos eröfring, således ur de äldre beskrifningarna, hvilkas redfärande noggrannhet nyligen genom den lärde Humboldts forskningar blifwit bewittnad. Närwarande del innehåller Historien om forna Seder och Bruk bland de stora Folkstagen i Mexiko och Peru; och behandlar Mexiko, sid. 9—87, och Peru, s. 91—208. Som naturligt är, då detta rike af en insöding och med de ursprungliga invånarne beslagtad blifwit beskrifvet, hafwa wi fullständigare underrättelser om Peru än om Mexiko.

Den stora frågan om människoslägter alldeles oöfveradt, som en rå klump, blifwit utkastadt ur den Allsmäktiges hand, okända öfver den till mötes, och under deras än milda än fiensliga öfverkan smärningom, genom egen kraft och erfarenhet, upparbetat sig till sin närwarande odling: eller om det med stämpeln af sitt gudomliga ursprung på sig intryckt, genast upprätt i hela glansen af sin förnufts herrlighet, från hvilken släktet endast genom ett syndafall nedsjunkit, med bewarade tröstande minnen och föräblande traditioner om förflutna bättre dagar — denna fråga säger jag, påtränger sig öfver så naturligt, hwar gång wi börja forskningen i en folkstams ursprungliga häfder.

Traditionerna bland de båda folkstämorna om hvilka här handlas besyrfas båda dessa meningar. Mexikanerne weta icke of någon wildhet. Deras stamfäder och stamförwandter, Nawatlakerna framgingo år 820 e. Chr. ur sina jordkulor med all den kultur som tillkommit denna werldslängd. Synnerhet wosso Mexikanerne, (den af de sju Nawatlakerna

nes stammar om hwilken wi mest weta), wid deras första uppträdde, försedde både med Gudomlighet, Konung och Prester, både med andlig och werldelig styrelse, liksom åkerbruk war dem fullkomligen bekant (s. 9—13). — Peruanerne deremot, berättas det, lefde ursprungligen i ett helt och hållet motsatt tillstånd. Innan Manco Capac uppträdde bland dem, lefde de nakna af rof och rått i en alldeles kreaturlig wildhet och råhet, utan minsta begrepp om rätt eller egendom (s. 115—118). Eroligtwis är dock denna berättelse om en ursprunglig wildhet, helst som de wid Spanjorernes ankomst och en så långesedan förfluten tid föregåfwo sig äga en så noga betäcktad kännedom (s. 177—180), en fromt uppspunnne dikt för att så mycket mera upphöja Yncarnes förtjenster. Hwad som motsäger denna tradition är att Manco Capac som war uppvärdt midt ibland dessa råa människor, — ty han kände ju genast deras språk (sid. 92 o. 118)? — kunde uppfinna och utarsynnerligt motsäand införa en så mild Religion och Statslära. Desutom skönjes det äfwen deraf, att ehuru Peruanernes historia icke, äminstone ej betydligt, är äldre än Mexikanernes (se s. 9—35 med s. 92—115), de förre dock i culten och sedernas förmyndring verkligen hade hunnit längre än de senare. Wäl betjente sig Mexikanerne af en art bildskrift och hade ordentliga, numera, tyvärr, förstörda böcker (s. 76), då Peruanerne deremot endast betjente sig, mest till råkning, af deras Quipos eller trädnutar (sid. 162). Men å andra sidan så Mexikanerne med oblygliga människooffer dyrkade den grymme Witzlipuzli och andra afgudar (sid. 35—49), wördade Peruanerne med milda, glättiga fester den wälgörande Solen (sid. 181—208). Sant är det, att man af flera

ra omständigheter kan fluta det de tänkte sig Solen såsom en menlig person (sid. 103 o. 157), men föreställde sig deremot öfwer Solen ett högre osynligt gudawäsende kalladt Pachacamac hwilket de med den innerligaste wärdnad i sina hjertan dyrkade såsom den der „Skapat werlden samt gifwit henne (?) lif och bestånd“ (s. 184). Likaså skilde Peruanerne mycket bestämdt emellan människans andeliga del, själen, och dess materiella del, kroppen den de kallade *Alpacamosca* eller besjälod förb (s. 185). Själ ansågs som odölig och de trodde att den genast efter kroppens ofsidande, skulle ryckas ur *Zurin Pacha*, Medelwerlden, i hwilken wi lewa, antingen in i *Zanan Pacha*, Öfwerwerlden, till belöning för goda eller in i *Yer Pacha*, underwerlden, till straff för onda gerningar. Derjemte trodde de, att på en vis dag skulle öfwen alla ofsidnas kroppar åter uppstå och med sina själar förenas (sid. 186). Deremot wore Mexikanernes begrepp i detta ämne, på länge när icke så rediga; de skilde icke bestämdt emellan själ och kropp; men antogo dock en vis obödighet för den menliga warelssen, hwilken de föreställde sig bestå i en lång och beswärlig resa (s. 49). Öfwen wore de Mexikanska statsinrättningarna nästan ensame åfystande krigswäsendet och kronouppbörd (s. 49—68), wida mindre genomtänkta och wälgörande än de Peruaniska, om hwilka intressanta notiser meddelas sid. 130—153. Och såsom ett bewis att de civiliserade Europeiska Staterna stundom behöfde lära af Barbarer, må nämnas, att Peruaniskt krigsfolk aldrig förlades i städerna eller på landet till inwånernes tunga, af det så högst wigtiga skälet: „att hwar och en stad redan dess utom betalade sina utlagor så att det wore derföre emot alla billighetens regler, att ye-

terligare betunga dem med inqwartering“ (sid. 152). På andra sidan åter öfwertråffade Mexikanerne Perus inwånare i wisa erfarenhetskunskaper t. ex. i läkarekonsten (jfr. sid. 78 med 158). Öfwen i den kalendrariska uträkningen tyckas Mexikanerne hafwa varit öfwerlägsne, ty de indelade sitt sekel i 52 år, sitt år i 18 månader och sin månad i 20 dagar. Till de 360 dagar som härigenom uppskommo, tillades ärligen fem, såsom förordas för att så Solåret fullte 365 dagar (sid. 74). Detta war ej så noga beräknadt hos Peruanerne, ehuru deras år bestod af tolf månader och deras astronomiska kannedom war något widsträcktare än Mexikanernes (sid. 154—158). Öfwen det språk som talades af *Yncarnes* undersåtare war mera wäljudande hwilande på de öppna wofalerna och rena consonanterna, än den sig mellan *u, e, r, z*, etc. brytande Mexikanskan. Hwad i det förra språket hette *Curaca* hette *Cazik* i det senare, och för de wäljudande orden *Chasca*, *Coylar*, *Ziama*, *Zuaca* o. s. w. i Peruaniskan, sås brat af de flitande ljuden *Texcatlipuca*, *Teicutes*, *Mitotes*, *Tevox*, titlar m. fl. i Mexikanskan.

Wellestid hade dessa båda nationer flera öfwerensstämmelser; samma smak för prukt, för jagt och trädgårdsskötsel. Öfwen deras Byggningskonst hade samma karakter och i båda länderna wore nationelt historiska Sänger wanliga och omtyckta. Likå wore de öfwen deri, att wid den tiden, då Spanjorerna hos dem landstego, de stordes af ett par från sina fädrens bygder urartade dåliga regenter. Så beherrskades Peru af en grym orättträdig usurpator *Atahualpa*, eller *Achaliba* (s. 109—115), och Mexiko af en seg uppsbläst tyran *Montezuma II*. Likwäl hade han i afseende på sitt enskilda lif en princip som

förtjenar att kallas verklig Kunglig, ehuru Hr Rutscher finner den tadelwård (s. 56), neml. den, att det tillhör folk af högre stånd att spölsätra sig med det temporellt nyttiga, men Furstar att wända sina högsta uppmärksamhet på det sköna. — Men desutom hade dessa folkslag äfkilliga enligheter med några äldre folkstammar ur gamla werlden. Så igen finner man äfwen hos dem Orientens Anachoret- eller Klosterlif (sid. 40 o. 204). Så brukade Peruanerne att, i likhet med Egypterne, balsamera och i särskilde byggda kapell uppställa sina framfarna Konungar (sid. 188); ja, att genom torn eller pyramider utröna folkståndet och wisa andra kalenderiska förändringar (sid. 155). Äfwen hos båda folkslagen träffas det indiska bruket att jemte den afledne begrawa hans dyrbarheter och hwad honom kärast varit i lifwet (sid. 48 o. 208); och Peruanerne brukade, såsom de gamle Skandinawerne, att förwara afskurna naglar och ofskommade hårstumpar (s. 186). Deremot utöfwade Merikanerne en art omsörning, liksom Israels barn och flere Orientaler (sid. 47). Men det märkwärde gaste af deras bruk war Merikanernes wana att på en wis dag, under mångfaldiga högtidligheter, utdela bitar af en i deg gjord bild af guden Witzilipuzli, hwilka bitar af folket uppåtos för att dymedest med Gudomligheten blifwa innerligen förenade (sid. 42). —

Äf det anförda läser läsaren på förband kunna göra sig en föreställning om huru intressant innehållet af närwarande bok måste wara. Hwad öfwerättningen angår kan den wist ej räknas bland de sämre, ehuru den är temligen tung och icke utan äfkilliga wårdsheter, t. ex. sid. 27. „I samma ögonblick frambröt de som

woro i bakhöll etc. Sid. 92, „och frågte honom“ etc.

Samling af Biographier öfwer namnkunniga Fruntimmer; utgifwen af Carl Eric Elmarek. Första Delen. Strengnäs, 1814. 139 sid. 12:o.

Walet af de Biographier, som innehållas i denna del, och hwilka blifwit hämtade ur *J. L. Ephens weibliche Biographien* hedrar Utgifwarens urskillning. Den första tecknar den genom Schillers Tragedie *Don Carlos* för nästan hela Europeiska läswerlden så intressant blifna *Elisabeth Philip II:s Gemäl.* Naturligtwis förekommer äfwen här berättelsen om *Don Carlos' olyckliga lifslut*, egentligen efter *St. Real* och andra fransyska författare. Spanska händelsekunnare skilja dock såsom bekant *Don Carlos' ofskuld* mindre ren och hans förtjenster mindre utmärka. — 2) *Eleonora Christina, Grefwinna af Welfeld*, innehåller intressanta notiser om denna olyckliga Grefwinna, hwilken Bayle dömdes att wara ett mönster för qvinnor. Slutet faller något i personalitet, och tyckes äro norstades ifrån wara hämtadt samt med det öfriga tillfäst. — 3) *Isabella Herrigina af Mailand*. Detta stycke har för Swenska läsare äfwen hela nyhetens behag, ty troligtwis är denna Herrig *Alphons' af Casabrien* dotter och *Johan Galeazzo Sforzas Gemäl*, en för de flesta obekant person. — 4) *Johanna I. Drottning af Neapel och Jerusalem*. En Swensk förnämligast saknar här alla underrättelser om Drottning *Johannas kärlekshandel med St. Britas son*, den

Ädne Carl Ulsson. Förf. Frigt då Biographen i början säger sig vilja vara alldeles opartisk, förefaller det omöjligt att se honom, s. 104 framställa en rysslig och på inga hinstoriska anledningar grundad, gissning: „Förmodligen följde Johanna Cambysis exempel, som lät öfverdraga Tribunalen med huden af en orättvis Domare, till wagnagel för alla hans efterträdare. Wisserligen skulle det balsamerade hufwudet eller någon annan lem af den döda Andreas, upphängd i Drottningens säng, varit ett mäktigt preservativt emot alla dess efterträdares försumligheter.“ — 5) Olympias, Dr. af Macedonien. Förf. har isynnerhet följt Justinus, och anser s. 121, icke osannolikt, att Alexander kunde vara son af den fördrifne Egyptiska Konungen Nektanebus, hwilken i anledning af detta gamla rykte, i medeltidens romantiserade historier om Alexander, spelar en så stor roll. — 6) Artemisia Dr. af Karien, icke Hekatomnes, dotter och Mausoli Gemäl (ehuru äfwen hon i förbigående nämnes, s. 137) utan Herpes' allierade och Kon. Pygdomis'

dotter, hwilken af kärlek till Dardanus gjorde det Leukhiska språnget.

Öfversättningen är i allmänhet god och flytande; endast här och der träffas några ingra inadvertenser och wärdelösheter, t. ex. s. 67: „wid hennes ankomst dit, skän tog man henne icke allenast sina papper, utan också den största delen af sina smycken.“ — S. 79 „Han wisade för mycket begär att dela sin tillkommande Gemäls rättigheter, att hon icke skulle hafwa uppellat honom att försvara henne emot en tredje person.“ Förmodligen hade Tyfka originalet: sie zu vertheidigen, men detta sie betydde här dem i. st. f. henne. — Sid. 87. „som drabbade hennes lugns förstörare, hennes Gemäls mördare, hennes familjs förföljare, som slutade sitt lif etc.“ Detta senare som borde förwandlas till hwilken för att undwika kakofoni och winna mera tydlighet. — Förf. Frigt heter Vocacios roman Silocopo, icke Philocopa; här och der göra några tryckfel meningarne dunkla och osfullständiga.

S m å r t e S k r i f t e r.

Är Frälsares Jesu Christi Barndoms Handlingar, sammanställda utur sednare fundne Judaiska Handlingar år 1786. Öfversättning. Carlström, 1813. 48 sid. 8:o.

Daktadt förfäran å titelbladet, är närvarande skrift icke annat än en katolsk legend. Mellertid, då Herrans Son bland oss lefwat och uppväxt, är det ett ganska naturligt begär att förhållanden, och att äfwen trösta sig wid den tanken att också HM war ett barn. Här hafwa wi yttersta grunden till Märfarnes så ofta upprepade representation af Kristus barnet. Dock bör det så tecknas, som en Napbael, en Correatio det verkliga. En god affigt wille wi ej fränkänna war

Författare, fast den ej blifwit frönt af framgång! Till och med förekomma här uppenbara origtigheter. Så säges t. ex. Patriarken Jacob hafwa varit Abrahams Son, ehuru han war dess sonson, och Jungfru Marias far, som enligt Evangelisterna hette Eli, kallas här Joachim. Sådant daktadt är dock detta lilla arbete icke utan intresse, emedan man här igenfinnar alla de förhållningar med hwilka de äldste katolske Konstnärer utpröfd Evangelisternas enkla berättelse om Christi födelse. Den heliga Anna står här icke i fuggan och Madonna målas verkligen con amore. Nefka kan man ej behöf, att boken enligt Svenska Öfversättarens ord, är „skrifwen med wälmenande ensald.“

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 51.

Lördagen den 24 December

1814.

R e c e n s i o n :

Phœphoros. 1813. Upsala, 1814. 177—
350 sid. 8:o.

Närvarande häfte, det sista af denna besänta tidskrift, börjar med tvänne sonetter af Hr Utterbom: Pythia (s. 179) och Religion (s. 185.) Båda äro, hwar det romantiska epigrammet bde vara: sänka reflexioner af en djup känsla, framställda i fulländade symmetriska former. Begge andas, på engång, långtan och lugn. — Detta bildningsdrifens djup, denna vidsträckt, glödande känsla, som med förakt för all häfte och enskildhet sträfwar att i en enda fantasi omsatta hela Universum, äfwen med fara af egen upplösning, är det som mest karakteriserar denne författares innerliga, egentligen blott känbara poesi. Dersöre anklagas den också för obegriplighet af dem, som icke förstå, att skaldekunsten är en med ord betecknad musik. — Härmed nekas likwäl ej Rec. att manéret i hans äldsta compositioner ofta icke kan frikännas från en dunkelhet, som är

blott och bart teknisk och obehagligt vittnar om bristande öfning i språkets behandling. —

I begynnelsen af den första sonetten:

„På Solens berg ett tempel fordom höjdes
Är Gudomen för Ljuset och för Wären;
Der hoppets frågor swarades, och spären
Af glädjens tack i Konstens prakt fördröj-
des“ —

förekommer oss uttrycket: „spären af glädjens tack fördröjdes i Konstens prakt“ — nog sökt och struswadt. Men besynnerligt har det sårefallit Rec. att några påstått sig ej fatta meningen af denna quatrain. För dessa kännare är det således obekant, att i den grekiska staden Delphi ett tempel funnits, beläget på ett berg, helgadt åt Solguden Apollon; att en prestinna, benämnd Pythia, der urdelade orakel, och att de som af henne undfingo något tröstande swar, plågade wisa sin tacksamhet genom stänker af konstverk, som i templet förwarades. Sådana kunskaper inhämtar man utomlands i Skoleären.

2) Den Rådade Sköldsmån (sid. 181—184), af samma författare. En personifikation af Sverige, som med stål besunges

såsom räddadt från fullkomlig undergång och återställt i sin forna ära af Carls ädliga mod och Carl Johans hjältearm. Klart och bestämdt, med skaldens vanliga stöna versbyggnad, är detta stycke klädt i den nordiska kostümen. Rec. säger med rikt, klädt; ty dråkten synes dock icke vara den naturliga för hans Sångmod, hvilken derföre här söker att göra sig betydande; t. ex. genom ett yppigt bruk af Eddiska zudanamn.

3) Solens Dröm (s. 185—187) af —1—n. En ljuf och fin tanke, utförd i en intagande berättelse. Då solen försvinner, drömmar ännu des kärlek om jorden, och denna dröm framtrindrar i månans stilla trånande ljus.

„Na tröstas Gata af des strålar,
Och skönjer dem med ämt behag:
Ty om i dem sig Saknan mätar,
Det målas Hoppets morgondag! —

4) Framtiden. Eklog till Hulda. (s. 188—194); af A—3—. Det gör ej nog till bildandet af ett godt poem, att vara genomglödd af känsla och fantasi; man måste äfwen kunna i Konstens prisma sammantränga strålarne af den inre branden. Wäl verkas inspirationens wäsende utom med wetandets gräns; men om det skall frambringa en bliswande gestalt af skönhet, måste det till sin modafiret i hvarje särskild uppenbarelse vara medwetet af det subjekt, som är des verktyg; den sanna konstnären är alltid på engång bemästrad af sitt ämne och dock själf des mästare. Men här har Elegien blifwit sångarns öfvermåttig, och i stället att han skulle regera Elegien, regerar Elegien honom. Derföre är det hela intet helt; man inser ej hwarföre det så slutar eller hwarföre det så börjar, eller hwarföre det ej började eller slutade midtuti, eller några verser der

ifrån. Det är en tillfällig samling af idylliska-erotiska disticher, af hvilka många utmärkas genom en bländande sågning; så som t. ex.:

Men blir lotten Din, att engång i den mörka
Inade ängden,

Der en härjande il fördat all glädje för Dig,
Ensam titta; och medlidfamt dig natten besöjar,

Söcker med tröstande hand kyssa din sågans
De kind,

Står i det friska gräsens klagg, som fallit på
Grasfwen,

Du, att swalka ditt qual, bärar din brinnande
Nande barm:

Glädjas skall mitt hjerta ännu är din tro,
Och ur djupet

Ädra sig än, att ett slag stå, som skall
Kännas af ditt...

Men andra hafwa berett under Poetens iverande från en fjärra till en landgård i hembygden, derifrån till en flodfart, sedan till grafwen och sist till en strand bewärd med rosor, icke kunnat undgå att falla i skärfull sammanfattning och stenpoesi. — Rent misslyckadt är wäl följande ställe:

Salighet fyllde mitt bröst, Hulda! pres-
sade till Ditt.

Men oss en oskulds werld gaf, skydd,
och till weplade orden:

Ewigt, Ewigt Din! englarna lygnade ned;
Glädjes, att trohet segrar" m. m.

Då man utredt den egentliga betydelsen, nödgas man finna den såwäl ästhetiskt som moraliskt falsk. Under det poetiska tillståndet wisas själen alltid i en oskulds werld, och kan icke wisas i någon annan. Äfwen igenkännes oskulden derpå, att den ej wet sig vara oskuld. — I allmänhet vittnar wäl all sentimentalisk längtan efter den eller glädje öfwer den, om ett föregående syndafall. Wid

detta ord bör märkas, att (enligt Hec:s tan-
ka) blotta begäret till synd är pec-
catum ipsissimum. — Den sanna smhet,
den oförstådda känsla, som tolka sig i denna
Elog, misstänkas ej genom dessa erinringar
om några artistiska fel i tolkningen.

5) Skalden och den Sköna (sid. 195,
196); af S**. En wacker Olofa, i dia-
logisk form. Man kan likväl anmärka be-
wid, att de båda personerna icke tyckas tala
med hwarandra.

6) Helga Ragnild. Legend. Efter
en Solsågn i Söderköping. (sid. 197 —
201); af Hr Palmblad. Med samma ren-
het, som den heliga Sagan är uppfattad,
är hon icke framställd. Genom den söta,
romansartade formen, har Legendens fylla,
enfaldiga och lugna utveckling gått förlorad.
Man tycker sig se, att Skalden icke själf tror
på det mirakel han berättar, och dermed är
Legendens effekt försvedd. Versifikationens
ojemnhet och regellösa takt är så starkt
i ögonen fallande, att man lätt kan tro
den vara med affigt så inrättad. I den
händelsen leddes poeten just icke af något lyck-
ligt infall.

7) Canzone efter Petrarca (sid. 202—
204), af L. En ganska noggrann och trogen öf-
versättning af den sköna och namnkunniga
tredje Canzonen i Parte Seconda af Petrar-
cas dikningar. Ett exempel:

„Derpå ett skepp jag såg med gyllne segel,
Byggt upp af elfsenben och ebenbräder,
Med silkestackel ut på hastwet styra:
Blide wädret war och wägen som en spe-
gel,
Och himlen, som när intet moln den
kläder;
Om bord det waror förbe, åbia, styra:
Men östanvindens yra

Med sådan hast upprörde last och watten,
Att det på klipporna i stormen wräkte.
O plågor, än ej läte!
På söga rynd är hastigt skymd af natten
Den öwårderliga och rika skatten.“

På Italienska lyder strophen:

Indi per alto mar vidi una Nave
Con le sarte di seta, e d'or la vela,
Tutta d'avorio, e d'ebeno contesta;
E'l mar tranquillo, e l'aura era soave;
E'l ciel, qual'é se nulla nube il vela:
Ella carca di ricca merce onesta.
Poi repente tempesta
Oriental turbò si l'aere, e l'onde,
Che la Nave percose ad uno scoglio.
O che grave cordoglio!
Breve ora oppresse, e poco spazio
asconde

L'alte ricchezze a null' altre seconde.
Endast i början äro ett par ställen egentligt
och ordlyliga tolkade:

„Der underbara saker sig besinna —

Jag såg ett djur af menniskan förena

I sig en blick“ — —

Onde cose vedea tante, e si nove —

Una Fera m'apparve da man destra

Con fronte umana — —

Hec. förmodar, att Öfversättaren är samma
man, som till detta årets Poetiska Kalender
lemnad de fyra med framgång försvenskade
Sonetterne af Petrarca.

8) Odysseus bland Rykloperne (Odysseen
IX. v. 105.—566, sid. 205 — 221); af Hr
Palmblad. Öfversättaren har genom sina be-
arberningar af Alchylos' Sophokles och Try-
phiodoros så tillräckligt bewisat sin skicklighet
och sitt kall, att Hec. icke behöfwer för sin
del fordra allmänhetens uppmärksamhet på

närvarande trogna tolkning af en bland de vackrare episoderna i Odysseen. Endast några småsaker vill Rec. hemställa till Öfvers: s närmare bepröfvande. Tolkas *ἡματα πάντα* noggrant med „ständigt och ewigt“? — Ups penbarligen ger versen:

Urlofödd än sågs ej den rosenfingrade
Eos' —

rakt en motsatt mening mot originalet:

Ἦμος δ' ἠριγένεια Φωνη βοδωδαυτολος Hos.

Männe ett så dundrande ord, som den „hafs-
ombånade kusten,“ passar till den Homeridiska
naiviteteten, som Öfvers. annars med sorgfälti-
ghet iaktagit? Wist är, att det icke riktigt
svarar mot *ἠριγεν Ἰαλασσος*. Följande högst
tunga vers, har till vår förundran undfått
denne grundliga versifikatörs öfvade hand:

„Sjelf en Apollons prest, hans, som Is-
maros fringomvandrar.“ —

Slutligen anser Rec. sig böra förklara, att
denna öfversättning, i ledigt språk, enkel ton
och lagom metrisk prokt, fördelaktigt utmär-
ker sig framför de flesta af Hr Walmlads
öfriga.

9) Kolsharpan (s. 222 — 224); af
Hr Atterbom. Ett det skönaste och mildaste
uttryck af ett poetiskt wemod, som suckar öf-
wer det wäntliga lifwets tränga och tomma
omgifning. Ur hjertats innersta grund flyter
denna ljufwa klagan, och tränger in i djupet
af alla befryndade hjertan. Trogen sin
art, den romantiska lyriken, väcker den ej
blott trånaden, utan äfwen försonar sig med
den; då den antika lyriken deremot aflägsnar
den, och den sentimentala söker den för att
förstånka sig i ett tröskligt lidande. Wer smär-
tet är en fullkomligt eolisk melodi, och Rec.
finner ett porträtt af skaldens hela poeti i
denna strof:

„Gröna häckar,

Klara häckar,
Valsamlust och fågelns drif,
Trogna minnen,
Diena sinnen;
Blott bland dem jag höras will.
I det höga
Fästets öga
Ser jag lifwets oskuldsglans,
Och de wela
Juden leka,
Lifsom sköna barn i dans.“ —

10) Grunderna för Skönhetsläran, i
tweenne Afhandlingar af Plotinos. Öf-
versättning (sid. 225—311); af Hr Ham-
marfeldt. — Denna öfversättning är, ur män-
ga skäl, ett af de intressantaste fenomenen i
vår literatur. Originalens stora filosofiska
värde, dess förwandtskap med senare ryktbara
tänkares föreställningar och med andan af en
i våra dagar nomnkunnig lära, ämnets sär-
skilda behag, tolkningens oberäkneliga swärige-
het och försäntsten af att till det mesta hafwa
besegrat den, commentationernas rikhaltighet
och skorpstanigheten i bestämmandet af läsare-
ter, sjelfwa företagens allmänna egenkap att
wara i sitt slag det sista på wårt språk: alle
berättigar till uppmärksamhet för arbetet och
till erkänsla mot den philolog, som först wä-
gat en egentlig försöwenstning af något verk
ur Grekernes outtrömliga metaphysiska förråd.
Hwilken billig, eller hwilken kunnig (ty
den kunnige är alltid billig) skulle förebrå ett
företag af denna beskaffenhet, att icke wara
omnibus numeris absolutum? Om en cor-
rumperad, aldrig philologiskt bearbetad text,
som desutom äfwen i sin genuina gestalt of-
saknar betydliga dunkelheter, på ett och an-
nat ställe synes tillåta en annan, eller en nog-
grannare tolkning; om modersmålet, såga be-
gagnadt till filosofiska skrifter och än min-

dre till deras öfversättning, ej alltid med smidighet lämpat sig efter det lofwärda bemödanet, att efterbildade grekiska periodbyggnader i allmänhet och Plotins enkla styl: så böra sådana brister, som ej utan underverk hade kunnat undvikas, på intet vis förringas öfversättarens ära. Allraiaktast lider denna ära något deraf, att endast de läsare, som älska metaphysiska undersökningar, finna sig wid en författare, hwars skrifter af den oöddliga Stjernhjelms kallades „animi pabulum diu esuriturum“ *). — I öfverfäst wiktiga äro dessa twenne afhandlingar i högsta grad. Den enda reella förefällningen om det sköna: att det är den sinliga naturens ursbild i det gudomliga förståndet, och att det blott i en omedelbar åskådning kan meddelas åt den ändliga själen, i sölid af dennas utom tiden och rummet liggande oändliga enhet med det ewiga Werldswäsendet — denna, först af Platon uppställda, enda positiva grundfats för Konst och Konstlära, — är det stora thema, som Plotinos, icke i Platons form, men wigerligen i hans anda, genom afhandlingarna *περι του Καλου* och *περι του νοητου Καλλους* med kraft och värma utvecklade. Det är lika litet underligt, att de sista snillen i alla tider älskat denna åsigt, som att man nu ifrån mekaniska läror och döda abstraktioner dit återwände: den är snillets medfödda idee; den är grunden på hwilken andakten, kärleken och wänskapen hwila. För Swenska läsare borde den icke synas ny: Stjernhjelms, Swedenborgs, Ehrenswärd och Thorild, män af hwilka hwar och en förse-

nor heta Sveriges ära, hafwa alla från denna ståndpunkt skadat den himlaburna skönheten. — Nec. beklagar, att förmåga ej mindre, än tid och utrymme, selas honom till en grundlig jämförelse mellan originalet och tolkningen, och till wisa tillägg, som synas honom nödiga så wid den föregående expositionen af Plotinska systemet, som wid commentarierna: men ett arbete af detta wärde har anspråk på annan granskning, än den som Nec. denna gång kunde lemna. Heltre wille Nec. inför ett och annat stycke, för att på genaste wiset gifwa läsaren begrepp om skriftens och öfversättningens förtjenst: men tidningens utrymme tillåter det icke. Så är t. ex. det vackra femte capitlet i första afhandlingens, om själar nas skönhet, ett mönster af en ledigt efterliknad grekisk numerus. Endast tror Nec. att ordet *σωφροσύνη*, på detta ställe ärwinstone, bättre skulle tolkas med klarhet, än med betänksamhet.

11) Benjamin Carl Henrik Högjer. *Metakolog.* (sid. 312—327); af Hr Hammarfelds. Nec. önskar, att alla Metakologer wore affattade med denna fullständighet och i en så god prosa. Men dertill fordrades också alltid sådana döda, som föremålar för den närwarande: personer om hwilka det är omöjligt att tala utan värma och heurdran. — Ut Prof. Högjer war sinnad att utgifwa en Lärobok i Philosophien till Gymnasiernas tjenst, är en omständighet, som undgätt Hr H:s kunskap, men af en sådan wigt, att blott den bör göra försluten af denna man än mera smärstande. Vid underrättelsen om de föreläsningar i hwilka Högjer framställde Philosophiens Historia, borde äfwen blifwit nämndt, att han ämnade utgifwa en sådan Historia och sade sig redan hafwa manuskriptet dertill i det närmaste färdigt.

*) Bäst i Dorpt kom Stjernhjelms öfwer Plotinos' arbeten. Hans eget exemplar förwaras i Linköpings Bibliothek. Se derom Gidrewell, Kongl. Biblioth. Bidn. 28. 1767. s. 237.

12) Förfökt till en Bibliographi öfver de Manuscripter och Literära Rariteter, som finnas i det Kgl. Allmänna Bibliotheket i Stockholm, (sid. 328—342), af Hr Hammarström. Då vi nämne att detta är en fortsättning af den förtäfliga Bibliographi som i Lyceum 2. S. börjades, och af samma författare, behöfves ej något vidare förord. De Manuscripter som här beskrifvas äro: en Codex af Diogenes Laërtius på pergament skrifven 1428. Förnäst är ej angifvet; men lär vara folio. Gåge om Uvvar Odde 4:o på Islandskan word Swenskt öfversättning af Dr. Adlerskans 1736. Ännu utgifwen. Ibländ flera rariteter beskrifves förf. Cicero de officiis L. III och Paradoxe tryckt på pergament i Mainz 1466 4:o. Denna högst rara bok är en af de äldsta paläotypen (om ej den äldsta?) som i något Swenskt Bibliothek finnes. Upsala är det ej någon tryckt förf. 1467 och Lund förf. 1469. Därnäst följande: Desfontaines Odde, tr. Köpenh. 1665 4:o, som här fåte sit rum för de i detta exemplar handskrifna anteckningar af Verellius och Broocman. Till slut beskrifvas tvänne af Jordano Brunos skrifter: de Mensura numero et figura liber samt de Triplici Minimo et Mensura Lib. V. begge tryckte i Francof. M. 1591. 8:o. Det är bekant att Brunos skrifter äro införda i den Westliga Index och hafwa i alla Romersk-katholska länder, der de kunnat öfverkommas, blifwit uppbändta. Bruno dömdes af Inquisitionen i Rom till döden och brändes 1600 på ett bål, till det mesta blifvadt af hans egna skrifter. Det är således tydligt, hvarföre hans skrifter räknas bland de allredyrbaraste typographiska sällsamer. Då hellska de grundlige bokkännarne Bayle, Brunckerus och la Croze icke sett mer än ett

enda af denne förf:s talrika werk och Lesing, kalladt all möda, icke varit i stånd att få se någon (sid. 338), hde Rec. ej underrätta oss nämna, det han haft den lyckan att i en förändr. Herres Bibliothek få se följande af Brunos skrifter: neml. de umbris Idearum Paris 1582 8:o i samma band med Ars Memorise Jordani Bruni e. l. e. a.; De Specierum sermone et Lampade combinatoria Ragmundi Lullii Prag 1588 8:o samt Artificium Perorandi traditum a Jordano Bruno Nolano Italo. Francof. 1612 liten 8:o. En chronologisk förteckning på Brunos skrifter har Vogt uppgifvit*), af hwilka de Bekta Triumphantel Paris 1524 räknas för den allraälsynaste. Den är öfversatt på Engelska af J. Toland och tryckt i London 1713. Förföfrigt då denne Italiens djupsinligaste tänkare för oss ännu är söga bekant, har Hr S. tillagt några rätt intressanta underättelser om hans literära lif, hwilka kunna jämföras med hwad Toland**) skrifvit de genere, loco et tempore mortis Jordani Bruni.

13) C. U. Ehrenswärds Lära om Skönhet och Konst, wisad i sina grunddrag (sid. 343—380), af Hr Utterbom. En både till innehåll och form ypperlig afhandling. Obemärkt kan Rec. icke lemna, att han i den förteckning öfver „de märkwärdigaste Swenskar, som det sistförflutna århundradet framföde,“ med hwilken Inledning börjar, ej utan förundran saknat namnen Linné och Sergeell. Det kan wäl icke undfalla förfactaren, enligt hwars egna äfsiger den omätliga Naturen är, istån den enklaste fris

*) Catal. Libror. Rarior. Hamb. 1753; sid. 145—52.

**) The Miscellaneous Works. Lond. 1747 B. 1. sid. 304—49.

skallföreling och den minsta lifswade punkt ända upp till menniskan, en enda gradwisd uppstigande utveckling af en gemensam själ till en fullständad förnuftsorganism, — huru högt man hos Linné bär värdera den djupa aningens blick, med hvilken han i sin sexualsystem uppfattade den allmänna polaritet, som är werldsinreningens grundlag. Den som läser hans *Philosophia Botanica* och hans öfriga beskrifningar, skall icke ofta återvända af hans äkta filosofiska, ja poetiska sinne; lifsom genom hans *Deef* uppfyllas af wärdnad för hans lifswade literariska nit. Hvad Bergell åter berättar, kanse den moderna werldens störste skulptör, hade han desto mer här förtjent att nämnas, som han war Ehrenswärds förtrognaaste wän och mycket bidrag till karakteren af hans artistiska bildning. Äfwen wäntade Rec. i anledning af det, som förmådes om Swedenborg, att sinna observerad den tillgifwenhet som Ehrenswärd tycke för den Swenske Theosophens läror, helst så mycket i hans egna skrifter, t. ex. den fullkomligt Swedenborgska betydelse i hvilken ordet nytta förekommer, endast derigenom kan förklarad. — Hvad sjelfwa företaget angår, att systematiskt utveckla den genialiske Ehrenswärds Konstphilosophi och dermed sätta en allmänare uppmärksamhet på det konstiska werket, om hwilket E. M. Arndt träffande säger, att en enda sats derur wore tillräcklig att ge anda och lif åt många tjocka böcker: så kunde det icke annat än lyckligt utfalla, då det blifwit verkställt af en man, som med skaldens warma sinne förenar owanliga theoretiska insigter. Desswärdt hade warit, att wid öfwerfigten af de saker, som i de Fria Konsternas Philosophi framställas, Förf. jemwäl dermed jemfört dem, som ansåras i Brevwet till Kon. Gustaf III. i anledning af hans Italienska resa; det är publicerad i Ita Häft. af Engeströmska Biblioteks-Handlingarna och Hr Wallmark har derigenom förwärfwat sig en verklig förtjenst om vår literatur.

Den Ehrenswärdska Konstphilosophiens karakter, att deducera sitt föremål från mens-

niskans förmåga af behöf, hwilar på samma sats, som Dubos lagt till grund för sina oäkteriskt wärdslöjade *Reflexions Critiques* för la Poésie et la Peinture, utan fråga den djupastänigaste ästhetiska skrift, som perioden förra förtjenst förskänkt. Hufwudlänkarna af denna deduktion, hwilken Ehrenswärd på det fullständaste sätter genomskär till full consequens, sinna wi i närwarande uppsats organiskt uppställa och bestämba, i en utbildad, ledig och klar skrift, som ofta begagnar Ehrenswärds egna uttryck. Förf. önskar, „att wid ett annat tillfälle så behandla detta ämne med den nödförbehållhet, som är wärdig det wigt.“ Rec. önskar det äfwen: Ehrenswärds meningor en detalj lidagatägga just allskärast hans äfgränsers förtjenst och brister. Dessa senare härleda sig egentligen derifrån, att han, såsom och Hr M. anmärkt — icke uppfattade förmågens och tonens betydelse, utan såg allt ur en ensidig plastisk synpunkt. Deras har händt, att han med största evidens wisat huru en äkta konstprodukt bör wäcka ett oinskränkadt wälbegär, wän och att han skulle i reaktning sätta den högsta artistiska egenheten, och då ej wera något att säga om Musik. Dersöre skulle han äfwen misstänka det sansna, det christna Wärdet, som desutom ej blott af några Italianare representeras; man påminne sig Toskaner Albrecht Dürer och Frank, eller Schwelzarn Holbein, wisa stora Flämiska målare att förtjena! Dersöre skulle han nödwändigt icke i förlägenhet, huru man borde behandla och lösa de Nordiska folkstagens supphörliga twist: om den grekiska konsten har förrådade för den ny europeiska, eller twertom? — Förf. har (sid. 371—380) sökt lösa denna uppgift, wärligt på det enda möjliga sättet. Han betraktar Intiken och Romantiken såsom fenomenor af de twenne pelarna i den absoluta enhets-linjan, der den ideella polen wäl uttrycker blott samma identitet som den reella, men i en högre potens. Den tredje och högsta potensen, identitetens egen såsom sådan, anser han nu börja uppenbära sig i en ny, från Norden härstammad, ännu blott i sin första gruning existerande

Konstform. Såsom des representanter nämner han Novalis och Fouqué. Rec. håller dock Goethe, i anledning af wisa hans compositioner, för den nya dagens första morgonstjerna. — Bland de öfriga wiktiga År wärkingar, som Förf. bifogat, rekommenderar Rec. särdeles den första, andra och ssette är dem, som ur Allmänna Journalen hämta sina tankar om Schellingsska filosofiens lysning.

Så f. yrkar den öfvertygelsen, att om Ehrenwärd, såsom i närvarande dagar, så hade han förmodligen i alla afseenden tänkt lika med oss" (sid. 378). Huru riktig denna förmodan är, kan intygas af hwat och en, som hast tillfälle att se detta stora snilles ofskattbara scientifiska Brief. Emwärd ligga dessa, obeaagnade och obekanta, i händerna på enstilda samlare, hwilka ej af något slags intresse förmå ått lemna dem åt dogsijuset; ja, en stor del har wandrat utemlands. Det synes wara hos Swensken ett föga berömligt nationaldrag, att wärdslösa inhemska dyrbaherer. Så ligga t. ex. de flesta af Peringschöld's rika antiqwariska anteckningar outgifna; så den herrliga Umbra Sapientiae, en filosofisk systematik, hellskändigt utarbetad enligt Sortano Brunos principer af den aldrig nog beundrade Stjernhjelrn, hwars universella geni lika mäktigt uppträder Philosophi, Mathematik, Physik, Juridik, Hälsdeforskning, Philologi och Poetik!

14) Epilog (sid. 381—390); af Hr. Asterbom. En wärdig pendant till den Prologa, som öppnade tidsskriften. Wäl icke utförd med den glätriga ungdomskraft som stämplade detta stycke, ty wemodet är alltid grundtonen i hwart och ett affledstogande; men med lika poetisk djuphet och kraft. Skalden öfwerfäddar, wid det uppnådda målet af sin första bana, den wäg han tillryggalaat, och gläder sig åt de erfarenheter, med hwilka han blifwit rikad. De hinder som mött honom, de småsinnen som kastat stenar i hans stråt, kunna icke af honom akas wärda en äminnelse i affledets högridliga stund — men

wäl de wänner, som uppmuntrade och enige söte att följa honom till Uranias land, hwilket han malar med de lifligaste färgor. Teckningen på henne, hennes såna, de renne tempsen (sambider af de trene Konstens universalsformer), är herrlig och karakteristisk. Då förutgåen att måfälligt begagna språket, är den egenkap, som ätwen hans fiender medgifwa honom, behöfs ej nämnas att poemets öfweralle är utbildade med den adrasidsta tekniska fullkomlighet.

Och härmed har Rec. fulländat sin granskning af en tidsskrift, som under de fyra åren af sitt omlopp frambragt oberäkneliga verkningar. Den war det första föröblet, att positife motarbeta det felaktiga i en missbildad samtids inifrånka begrepp; den har framskått, om och till en del rhapsodiskt och outvecklade, högre och rikare åsiter af konst, wettenskap och religion; den har redligt sträfwar till banande af en inhemsk litteratur, och till wäckande af nit för en sådan; den har litwat en större upmärksamhet på Greflands, Zufflands, Italiens, Spjniens och Englands konstskatter; den har gifwit wårt språk nästan de första ljuden af en infödd, ren, hjertlig och melodisk Kaldesång; den har temligen allmänt, äminstone hos det uppblowstrande slägtet, utbredt den öfvertygelsen, att Doest är något annat än ett sammanrimmande af halfsanna hwardagsläror, något annat än en fjällös phraseologi och ett artigt joller för hofskultiverade sällskapskrökar. Det myckna bristfälliga, som widläder denna tidsskrift, så till plan som utförande (sådeles i den profaiska delen), är lätt blottadt för kännarens blick; det är lätt infedt af den werkliga filosofhen och konstdomarn, huru ofta de unga författarne måst betala lärpenningar, och att de uppfostreat sig sjelfwe parallelt med sina lärare. Men att en stön epoch för Sweriges literatur kommer att från Woséphoros datera sin begynnelse, det inser han äfwen; och det skall framtiden, dit dagens personliga twister och småaktiga förhållanden ej hinna, bewisa med obestridt klarhet.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 52.

Lördagen den 31 December

1814.

R e c e n s i o n e r :

Skalbestycket af Axel Gabr. Silverstols
p. e. Andra, tillökta Upplagen. Stock-
holm, 1814. 488 sid. 8:o.

Denna upplaga lemnar produkterna af den
Silverstolsiska Sångskolan alldeles oförändras-
de, såsom de redan länge varit allmänheten
bekanta, till den grad att äfwen den tunga
versen, i känslan för Fosterlandet:

„Här jag, en fri Swensk, hittills sålsta
fick,”

igenfinnes i sitt gamla stik, sid. 22. Skäl-
let härtill uppgifwer Förf. i företalet, neml.
det att denna edition icke utgifwes på hans
eget förlag. Rec. bekänner sig icke kunna fat-
ta, huru ett sådant förhållande kan förorsaka
omtryckningen af „stycken, hvilka Förf. sjelf
wid mognare eftertänande skulle hafwa öns-
kat att de aldrig syntes.” Mellertid hafwa
till de gamla Odena, Skaldebreswen, Ele-
glerna, Moral-satirerna, Fablerna m. m.,
som både på Swenska, Franka och Latina
här åter framtråda, några andra nyare, men

till en del redan kända, stycken tillkommit:
1) Sång, 1811, på Årsdagen af S. Kgl.
Höghet KronPrinsen Carl Johans utko-
forande. Sjunges på Melodien af En ung
Dragon till striden drog, och refrain-rimen
utgöras af Bearn och barn. — Lika olyck-
lig i walet af melodi har Hr S. sid. 382
varit, der han låter en Grassång öfwer en
bortgången vän:

Sof, sof, min vän

från hundra dolda skisten (:) m. m.

sjungas på melodien af den bekanta supvisan
I detta lag m. m. — 2) Lidsång. Wid
en Ulfvad Wäns Graf kommenterar Skäl-
den, i fyra strofer, orden: Af Jord du
kommen är, jord skall du åter blifwa. —
3) Guds Allestädes-närwarelse. Är känd
ur den äldre Prof-Psalmboken, der den föres
kommer under N:o 455, och der den, ehuru
wißt icke Psalm i orders egentliga bemärkelse,
då man dermed förstår en innerlig utgjutelse
af hjertats christeliga andakt, dock wäckt uppe-
märksamhet för den milda fromheten som i
ett par strofer här andas. — 4) Cantate på
Juldagen, genom hvilken Förf. satiskt be-

styrker den anmärkningen, att det är wanfsligt att lägga ord i munnen på ÖfverEnglar. — 5) Haren och Brodorn. Sabel. Har varit tryckt i Stockh. Posten för många år sedan. Dock lära flere läsare åtminstone ur den, erinra sig de bekanta verserna:

„Si Björn! si Björn! Den stora best
Will trampa ner oss allihopa!“ —

6) Phalaris. Denna ohyggliga, torrt berättade anekdot, om Phalaris och Perilli kopparere har också ord för ord inflytt, sådan som den stått att läsa i StockholmsPosten. — 7) Saknaden. Ett litet stycke i tre strofer, af hvilka denne är den andra:

Om aften, då jag hem skall sträfwä
till hwila i min tyfsta bygd,
Skall för mitt rörda öga swäfwä
Alexis hanna i mörkrets skugg:
Jag skall med mina tårar stänka
de spår Alexis trampat har
Och drömmen skall mig återstänka
Alexis, som så trogen war.“

Men då dessa så uttagda stycken äro så afgjordt i samma anda och ton som de äldre, anser sig Rec. icke behöfwä att tillägga ett ord till den utförliga granskning, som läses i Phosphoros 1811. sid. 55—68. och hwilken Förf. sjelf äfwen tyckes gilla i företalet till närwarande upplaga. Om wi ej kunna tillerkänna denne Förf. ett namn såsom skald, äger dock de medborgerliga dygderna en icke mindre oförgånglig rättighet till aktning och rykte. Ett sådant wedermåle af hertats ädelhet lemnar redan Företalet till denna upplaga, hwaruti förklaras hwarför den gamla dedikationen till Höghetsfullig S. M. EnkeDrottningen blifwit bibehållen, att hwar och en, som framför alle föder det rena uttrycket af hög moralisk känsla, skall sätta de toff rader, som fluta företalet, öfwer hela boken. Wi böra också ihåg-

komma att det goda är en sida af det sköna, och att det är lika stort att bilda karakterskonstwerk till en wälbehaglig ögnasyn för Gudar och menniskor, som att förtjusna med geniets yttre uppenbarelse genom färgor, toner eller ord. Men en förtjenst af detta förre slaget måtes naturligtwis icke på den literära kritiskens wägskål.

QwinnoKönets Historia af E. Meiners.
Öfversättning. Fjerde Delen. Strängnäs, 1814. 215 sid. 810.

Om man under QwinnoKönets Historia, förstår en faktisk framställning af de olika graderna i QwinnoKönets odling, förhållanden och inflytanden, äfskadlig gjord genom teckningen af wisa, isynnerhet, framlysande individuer, kan man swärlig utgifwa detta namn åt en compilation af mångfaldigt strödda, ofta icke synnerligt hithörande anekdoter, utan att dock der lemnas minsta kunskap om en Drottning Christina, en Anna Maria Schurmann, en Angelika Kaufmann, en fru Croffigny, en Friherrinna Stael von Holstein m. fl. Men är man mindre sträng i sina fordringar, är man tillfreds med en chasmodisk kunskap, så skulle Rec. bland alla Meiners digra böcker ge företrädet åt närwarande werk och isynnerhet åt denna dess sista del. Det är sanner: man söker wäl äfwen här bokens egentliga thema förstås, och den, som wäntar här en klar teckning af qwinnoKönets förhållande i Europas särskilda länder, är bedragen; deremot wäcker den dock det allmänna intresset genom en sammanträngd men på autentiska dokumenter grundad berättelse om den

Franska revolutionen, sid. 25—112, (produktion af konflikten mellem den swaga administrationen af en despotisk statsforfattning, mot den mest förwända misbildning det högssta sedesdyderf och rystigaste gudsbeger hos folket). Det war nästan naturligt, att denna revolution skulle utbryta under den afsjortt bästa rezenten af Frankrike, hos hwilken dock Bourbonnernes familjebrist, förhastande och kraftlöshet, hade uppnått sin högd. Bland de gräsligheter, hwaras här en lastad tafela framställles, må följande prof onsdas: „Den bloddränkta Le Bon's fru lät hwarje afson af fängwaktmästaren gifwa sig förtäckningen på de arresterode, och satte med egen hand ett G. wid deras namn, som följande morgon skulle afträtes. En dag skulle en owanlig mordscen upföras, hwarwid tjuguarita personer och deribland tretton unga flickor på engång skulle afträtes. Le Bon utgaf de ordres, att folket skulle wara närwarande wid detta skådespel; och denna befallning wägade man ej wid fara af sitt lifs förlust undandraga sig. En ansedd enka kunde ej för ooppligghet full insinna sig wid den stora quallsotnaden, och sticlade derför sin dotter i sitt ställe. Modren inskräpte på det allwarsammaste hos sin dotter, att hon ej wid executionen skulle wisa minsta tecken af deltagande. Dettren lofwade, att akta sig, och höll äfwen detta löfte tills det sextonde slagtoffret framfördes. Detta war en af hennes ungdomswänner och lekbröder, hwilken hon ej wiste, skulle gå till bden. Wid åsynen af denna wän kunde hon ej tillbakahålla sina tårar. Olyckligwis skulle hwan ej hustrunder helt och hållet från kroppen, utan skarprättaren måste med en knif göra det. Wid åsynen här af swimmade flickan. Då Le Bon's hustru, som beständigt satt på schas

votten, såg detta, röt hon: se det aristoerastiska wilddjuret! Tag fast henne! — Moder och dotter blefwo genast förda i fångelse, och den senare måste två dagar derefter med lifswat umgälla sina tårar och sin swimning.“

Denna del af Hr Meiners werk, innes håller trenne Afdelningar 1) Om Öwinno-könets tillstånd i Frankrike under Ludwig XV:s regering och Republicansta tiden. sid. 8—112. 2) Om Franska Hofwets och Franska sedernas inslytande på de öfriga Europeiska Hof och folkslag under Ludwig XVI:s regering. sid. 113—134 3) Kortt jemnförelse mellan Öwinnokönets kroppeliga företräden, uppfostran och bildning, anseende och rättigheter, mer eller mindre lyckliga tillstånd, goda eller fördärwade seder uti de förnämsta länder af det cultiverade Europa, sid. 135—215. Denna sista afdelning är besynnerligen yttig och absolut tom. Nec. bekänner att han oaktradt all ansträngning, omöjligen haft rålamod att läsa den till ända.

Om Nerge. Sibm. 1814. 27 fbd. 8:o.

Denna lilla skrift är ett flickligt och i god stil offtradt sammandrag uti Thaarups Statistisk der Dänische Monarchie och Cetrans Tableau des Etats Danois. Nericges längd ongifwes till 118 och största bredd den till 60 geogr. qu. mil. Arealinnehåller åter till 6,966. Landet förenades med Daniska riket år 1387 och blef Dansk provins 1587. Det är indelat i fyra Stift och län och har 22 städer. Af Bergwerk äger landet en guld- och en silfwergrufwa, ehuru ingen

bera öfnar arbetet. Dessutom finnas trenne silfverhaltiga blyverk och fem koppargrufvor. Vidare en Robottfabrik och ett Saltkokeri. Stateinkomsterna stego år 1787, till 1,149 230 R:dr. Privilegerad jord utgöres af två Grefskaper, ett Baroni, och 27 Adelige gods. Bönderna äro alla fria. I Norrige gäller ännu Lagboken af 1604. Till följe af anfämliga privata donationer, är ett Universitet funderade i Christiania, hwilket i Juli månad år 1813 skulle blifwit instiftadt om ej kriget med Sverige förswärat verkställigheten deraf; dock hafwa redan florton Professorer från Danmark öfverkommit. Till universitetet skänktes af Danska Regeringen, det Kgl. Danska Bibliothekets dupletter, stigande till ett antal af omkring 40,000 volumer, alla dyrbara böcker. Dessa wora redan inpackade för att till Norrige öfversändas, då kriget utbröt med Sverige; men om Norrige nu går miste om dessa dyrbara skrifter, är äminstone wist, att Sverige icke är måktigt att ersätta Christiania Universitet denna stora förlust.

Tänkar om Sjelfmord. Af Fru Friherrinnan Stael von Holstein. Öfversättning af Carl Erik Adamins. Stockholm, 1814. 90 sid. 8:o.

Så etliga händelser äro wäl så mycket omfrefna och omwistade som Sjelfmord. Alle ifrån Platon ned till Rousseau har ett stort antal författare, än med wältolig wärma, än, som wår landsman, den besonnenlige Robeck, med bewiäntnigskolens hela corrhett, stundom föreställt denna handling såsom ett

stort prof af feghet, stundom såsom bewis af mod, såsom en ganska oskyldig, ja loflig gerning och icke sållan såsom ett af de grössta ewig förddömmelse förtjenande brott. Zemligen allmänt läres man dock wäl numera komma ifrån den fördomen att betrakta en dylik — ostare händelse än handling — såsom en ytring af feghet då det så påtagligen bewisar (som wår Författarinna trädfande anmärker sid. 51) „att själens fria beslut rår på den sista instinken“ hvars första och kraftigaste ytring är sträfswande efter lifwets uppehållande. Der emot will Nec. likaså litet, som Förf. äberopa denna handling, i allmänhet såsom ett prof af styrka, då det onekligen fordras mera hårdad kraft att fördraga lidandet, än att fly undan för detsamma. Men denna bristande kraft är länge ifrån att bewisa det gerningen leder sin uppkomst från feghet, ty mod kan ofta äfwen vara förklänad af swagheten. Ännu säkrare är det, att sjelfmord, i och för sig helst betraktadt, är en omoralisk handling, såsnart man dömmar den efter den högsta sedlighetsfassen: Handla så, som om du wille att din handling skulle blifwa en allmän lag! Ty hwilken sjelfmördare, med undantag af den, som blifwit det af fullkomlig wansinnighet, har wäl, eller skulle wäl önska att hela människoslägret följde hans exempel? Sjelfwa Robeck, så håftrigt han än rekommenderar det frivilliga och egna afdragandet, har icke gått så långt. Men i affecende på denna gerning, som wid så många andra etiska omständigheter, inträffa wässa collisionsfall, då denno, i sig sjelf, pligets widriga handling måste tillgripas, såsom medel för pligets budets uppfyllande. Wid detta fall kan men endast wädja till gnetets ledning, hwilket religiöst exalterade, lika säkert läres hwar man måste bryta mot en allmän sedes

regel till vinnandet af ett högre mål, som det, äftherifft exalteradt, lärer hwar man måste bryta mot en technisk regel för vinnandet af en högre fröhet. Ganska väl har också vår Förf. Fyllt det vanliga själfmordet från själfupoffringens (sid. 48—51). Men desutom — hwar som mest bevisar swärigheten att uppgifwa bestämde säkra regulativa begrepp för återna af andelig frihet — inträffa själfmord af så egna motiver, att den strängaste moraliska rigorist råkar i tvifvel, huru han skall bedömma det, och vi hafwa midt ibland och haft ett friskt exempel på ett sådant *). Den bästa utväg man derföre i Nec. tanke kan wälja, så snart man wänder sin uppmärksamhet åt ett dylikt ämne, har också den snillrika författarinnan wakt, i det hon icke så mycket går ut på att för detsamma fixera några moraliska regler, som att, sedan hon afwägt den tryckande effekten af lidandet (1:a Afdeln. Hurudan är lidandets werkan på människans själ? sid. 11—32), framställa de tröfgrundur som också deremot erbjudas af religionen (2:a Afdeln. Swilka äro de pligter den christna religionen ålägger oss i hånstende till själfmord? sid. 32—46), och af

*) Major** var genom de beliggande band, utom äktenkapets förenad med ett fruntimer och far till hennes barn. Sedan för gammal att wälja något annat, såg han sig af omständigheterna twungen att lemna det yfse, åt hwilket han från ungdom, men egnat sig. Då han derigenom war utskändt att förkofra sin obetydliga förmögenhet, den han fann för sin älskarinna wara hjälplig, men otillräcklig och snart förtärd om han skulle dela den med henne, genomfödt han sig med en wifwol fullkomligen lugn, sedan han lagligen testamenterat henne hela sin egendom. Innan han wärdtog detta steg både han försödt alla andra medel, till och med swärit, att bespara den åt den älskade.

medwäntandet om människans moraliska wärdighet (3:e Afdeln. sid. 47—71) samt att med ett rörande exempel wisa huru den midt under olyckan kan pligterligt upprätthållas (Underrättelse om Lady Jane Greys (sid. 72—90). Af detta följer att denna bok, så som författad af ett högt märkwärdigt individuum, förnämligast skall hämta sitt behag från framställningen af en intressant subjektivitet, liksom den redan yttrar sig i walet af ämne. Ty hwilket annat äfstege från den vanliga reglen, t. ex. mord, tjuveri, m. m. skulle onckeligen gifwa anledning till samma etiska resultat: att det i allmänhet är brottligt att begå sika misddåd, men att de förwandla sig till dygder i wisa collisionsfall, då det religiösa sinnets inspirerande genius måste blifwa och wara den enda säkra ledaren. — Ut åter, utan afseende på arbetets inre värde, walet till det öfwerflytande på vårt språk, är wäl eröfadt, i en tidpunkt då hos oss själfmord börjat, ty wär! höra till dagens ordning, läret Nec. ej behöfwa anmärka. Hwar öfwerfärningen angår, är den med säkerhet utförd, men nog tung och på alla ställen icke fullt tydlig: t. ex. sid. 72: „Hennes mans böner, hwilken hon ämte älskade och öfwer Northumberland hade fullt komligt wälde, förledd lady Jan Grey till det olyckliga bifall“ etc. — Sid. 75. „Men de smärtor och plågor, som sammandragit sig öfwer mina sista dagar, komma att blifwa mycket swära.“ — Sid. 81. „Denna dödsförl han, eder ålagd af människor, under den mordiska bita, som en barbarisk hand skall wäga tyfra öfwer edert kongliga hufwud.“ — Sid. 9. „Granska de sig själfwa och undersöka likasom en snut hwilken wänder sig på sin plågoödd, hwilket läge är det minst smärtsamma.“ m, m,

Amerikas upptäckande, en bok till tidöfverdrif för barn och unga personer, af Josephim Heinrich Campe. Öfversatt efter sjunde upplagan af C. E. Nades mine. Tredje Delen. Stockholm 1814. 228 sid. 12:o.

Denna utgör sista delen af ett verk, hvars verkliga afgjorda värde Rec. redan sökt angifva. Den innehåller hufvudsakligast historien om Perus upptäckt och eröfring af Spanjorerna. Då denna upptäckt icke tillhör den genialiske Verldsbefeglaren Columbus eller den raske, alla faror trotsande riddaren Cortez, utan den råde rofkytne Pizarro, är det naturligt att man icke för hans egoistiska företag, kan fatta samma entusiastiska intresse som för de förres, helst det äfven till följe af dess ledande motiv, utmärkes af vida flera grymheter än de andra. Detta ger äfven Förf. mera tillfälle att i denna del campisera än i de båda föregående. Ett exempel derpå lemnav sid. 119, der vår auktor, ur en teleologisk synpunkt vill betrakta Amerikas upptäckt och Perus eröfring, och finner en fullkomlig ersättning för allt det onda menfligheten i dessa dagar lidit, i vinsten af Potåter och Chinabark. Hit kan man kanske också räkna de sid. 17 anförda förakligt afvisande anmärkningar öfver Balboas besittningstagande af Panama-wiken, och dess nästintill gränsande länder, för Spaniska kronans räkning. Hr Campe finner det neml. „i högsta grad lösligt, att vilja öfversjälas folk, det några lumpna högtidigheter kunna meddelas rättighet till länder, hvilka i dem, som bebo dem, redan hafwa sina rättmätiga herrar.“ Men denna ceremoni utfördes ju icke för att taga värdet öfver landets inbyggare? Rättigheten till dem låg i er-

öfringen, utan det skedde för att helga ägandet åt Balboas fädernesland, Spanien, framför andra Europeiska Stater. Men föröfrigt är Förf. alldeles fri för den annars en tid vanliga åsigten, som, emedan Spanjorerna voro Christne, gaf dem absolut orätt och förställde dem såsom de afskyvärdaste wildjur och deremot de hedniska Peruanerna såsom sanna människoideal (se Mormonske Incas, m. fl.). Twertom har Hr Campe med de starkaste brag i full dager framställt den brottslige Atahualpas egenobuglighet och i teckningen af Peruanska statens tillstånd, wid Pizarros ankomst, s. 82—104 (med hwilket man må jemföra de fullständigare underättelser, som meddelas i Kutschers Amerika), som gjort det mogent till swaghet och fall. Likaså framställes, med ren profaisk wältalighet och wärdig wärma, de goda egenskaper, som utmärkte en Balboa, en Usmagro och Pizarro sjelf, liksom man icke kan läsa den här, sid. 213—224, införda Skillingen af dennes ödd och karakter utan deltagande rörelse.

Rec. upprepar således ännu engång sin redan yttrade öfverryggsse, att detta arbete, helst då det med sådan flitlighet är tolkadt är nästan den enda swenska läsebok, wi hittills äga hwilken en far med full tillförsigt kan sätta i händerna på sina barn, utan fruktan att genom Förfs skilwa åsigter och slatta inskränkningar, förderfwa deras ursprungliga energi och duglighet. I anledning härav wille Rec. framställa ett förslag till dem som hafwa råd att förlägga böcker. Wore det icke på engång ett lika lönande som förtjänande företag att draga förfora om utgifningen utaf en, af flitlig hand uppsatt, swensk Cornelius Nepos, d. ä. lefwernesbeskrifningar öfver Sveriges utmärkte män affattade i den la-

ttiska Biografens rena och enkelt energiska stil? Att detta riktigt utförde, skulle vara det säkraste medel till patriotismens lifwande, derom är Rec. alldeles wis.

Berg: Subben eller Slagelli Pieronzettos Besynnerliga Öben. Pendant (Pendant) till Riswars-Änfdraren Gonzalow. Förf. P. F. Norrköping. 1814. 168 sid. 8:0.

Denna sig säkallande fria Öfversättning(?) är i alla affronden en wärdig Pendant till Riswars-Änfd. Gonzalow; ett fenomen lika så tomt på fantasi som på en gnista af wanligt människoförstånd. En enda scen må lemna ett ~~öfver~~ om denne ybbel-förf:s talang sid. 142: Hjerten finner sig innesluten „i famnen af en qwinlig warelse, med dragligt utseende“ och tryckes bint af „människan till hennes swällande frynkliga barm. Jag reste mig upp lik en förtwiflad, betraktande henne stund i synen. — Bluggel öfverswålde mitt onsigete, då jag i en dyllt skällning fant mig gåsledd af en cockert warelse, hwilken jag igenkände för den samma, som ledsagat mig dit. Hennes affigt war icke längre swår att begripa. Tanken på ett liderligt lefnads sätt — hade genom wärkan af min Wots föreställningar alltid kommit mig att rysa — och jag öfverjade redan häfwa för min swaghet; men ett enda flyktigt minne sändt af min gode Genie us till min seknade Hilma, wärkade så kraftigt — att jag yttest uppbragt af förtörnelse, stöt mig ur slagen. Det samtal, som på skället hölls hwartgenom den gemena Herären förklarade med all qwinlig wältalighet och wällu-

stiga minner sina stäl, och dem jag, så godt jag förstod, med ståndaktig bygd wäderlade, torde icke vara uppbyggeligt att införa i en Dag-Journal. Nog: Damen blef ond och förde mig i mörka natten bums ut på gatan, kastade mina gamla Marroskläder efter mig ut genom sönstret. Jag rasade af illka och gret af argghet, att jag icke genast kunde utkräfwa min hämb på en sådan Diagata, som, utan samwete, wille snårta en örfaren Yngling i sinlighetens förföriska nät. — Dagen derpå fect jag af ett mindre angenämt sällskap wera, att denna menniska endast war en utspöklad Pigo, som, under Herrskapets bortowaro lefde nästan hwar aften, på denna fria sot — Jag will icke tro att hon sått exempel af sin Fru!! — ? — Knappt hade jag tid påtaga mina kläder, innan en obarmhertigt Brandwakt klöste mig i sin sax och wärkte mig i en Korsfittel.“

Lucie, eller den förföjuma Dottern. En sann händelse. Stockholm 1814. 48 sid. 12:0.

Namn, språk och karakteren af händelsen giwa tillkänna att denna lilla bok är en Öfversättning. Det thema, som här behandlas är icke nytt, men den rylliga katastrophen, som dock här endast med matta färgor tecknas, är mindre wanlig, utan att därför wara mindre sann. Efter sid. 34 widtager en annan berättelse hwarom Titelbladet ej nämner ett ord, benämnd Leocadia. Spanst Anekdot; af Florian. Då Cervantes utföret samma händelse, ärestår således liden ära för den franska imitatören. — Öfvers. är någor-

lunda ren; dock påminna ärsfulliga galltidmer,
t. ex. Månsell som (Grefdottrarne här öfwer-
allt kallas) om en owan hand.

Orarne eller Harmonien. En själawandring
på 12 timmar. 22 sid. 8:o.

Self-Biographen, ägare till ett parti
„Lushundar“ hwiskas sjukdom sid. 2 med
liffiga färgor och behagens pensel målas— (t.
ex. „ifrån dem spridde sig en stank den weder-
wärdigaste man kan känna, och kan verkligt
sättas i fråga, om den, hwilken Swedenborg
beskriver, såsom uppstigande från de underjor-
dissas Weneriska Lazarettet, möjligen kan wara
wärrer. Således öfkyddes det sjuka djuret wäl
i början af det friska, men som man wet är
starkt i barnes delice, hwadan de ock snart
kände sig wid denna art deraf, och blefwo öfdr-
måste andaktne af smittan. Sedan hörde de
en manien, att de begärligt luktade och lles-
kade hwarandra på ställen, som man wet att
hundar plåga lucta, när de råkas obekanta.
War ock icke sällsynt, att när en kastade upp
hwad han slukat för mycket, stodo de andre sås-
dige och emottogo det med en snålhet, som om
de fått det läckraste willbråd. Efter fullbordad
måltid gaf en till ett wrål, hwilket war en
signal att alla som spstat borde instämma uti
lofsjutande öfwer den läckerbischen de erhållit.
Gick en frisk hund dem så nära att de kände
hans utdunstning eller hörde hans ställande,
så upptändes de af raseri och skulle wiferligen
sönderstötta det creatur som kallades dem, om
icke dels deras öfwerordna synorgon orsakat,
att de beto i wädret, i stället för att träffa

hwad de ärtade, dels ock de af sjukdom war-
rit så utmårglade och af öhyra uppåne, att
de icke förmodade stå på sina krumma ben,
mycket mindre göra något onfall, som kunde
blifwa wädligt för ett friskt djur”) — Edper
af en quacksalware ett medikament, genom
hvars trollkraft HandelsCompagniets Dumme
& Drygs själ flyttar i ett par korpar, Hr
Drygs dotter Julie Isabelle i en kalkonhö-
na, des saktman, Händriken Baron Segflygts
i det tomma intet, Sektet Smilers i en
knåhund Snella, som trakterade sällskapet
„med en sky af sin egen rosenboft.“ gamla Ma-
jor N. N:s i en kalkontupp som yfdes med
med en gul och blå bandstump i munnen
(nåbben?), des systers fröken Ingeborgs i
en papegoja, Prosten N. N:s i en råf, de
båda Upsala Magistern Lam och Lyttes jem-
te ännu en onnan ung students, hwilken
„ännade bli privatiserande i det tredje
af de öfwanbeskrifna Lushundarne, jara! slut-
ligen Görfs egen i den stora, friska stora
pauze, en af inweatitörarne nu godset.“
Men ser således att de clofer och stånd i
samhället fått hwar och en sitt hugg af sati-
ren: Redaktionen af Sw. Lit. Tidning har
ock så ej gått miste om sin lott af detta läckra
stämte sid. 5. Den transcorporiserade Görfs
synes, efter alla anledningar, warit någon
af de fleppsbrenne skrispersoner, som under sin
mennisko-incarnation, i denna tidning icke
uppburit ett tillbörligt mått af bifall, och så-
ledes nu, sedan han fulländat sina wandrings-
gar bland menstligheten och återkommit till
det rätta såderneslandet, genom denna Har-
monie, welat hämnas sig på alla, af hwilka
han i tiden ämjade bespottelse, löje och små-
delse.

Register
öfwer
Swenskt Literatur-Tidning för år 1814.

Theologiska Konstskapsarter:

Dogmatik.

De Fullkomligares Religion, af Zeller Sid. 513, 521

Homiletik.

Gudomligheten afbildad i Mensklig Dom, of Berell : 44
 Likpredikan och Personalier öfwer H. M. Enke-Drottningen . 79
 Profpredikan af Wallenblad : 395
 Predikningar af Hagberg, 1:a Saml. . 553
 Predikningar af Blair, 1:a Del. . 560
 Utvald Samling af Andeliga Tal utaf Werldens förste Predikanter, 2:a Häft. . 729
 Predikningar of Lehuberg, Del. 1—3 . 745
 Beträffelser öfwer uppträden i husliga lifwet, af Bolsen. 1:a Häft. . 767

Asetik.

ProfPsalmer af Franzén och Wallin. 2:a Häft. : 49, 65
 Psalmer af Hedborn. 2:a Häft. . 73
 Tal af Hans Excell. Rosenblad, i Ewang. Sällskapet . 221
 Huru skall det omäktliga bruket af Dränwin hämmas? af Berell . 301
 En Christens Beträffelser . 411
 Jesu Christi Historia, af Wetter . 425
 Bref till en som råkat i ett olyckligt ägtenkap . 283
 Jesu Christi Barndomshändelser . 791

Religionshistoria.

Fragmenter till Upplysning om Islam : 33
 Berättelse om Ewangeliska Sällskapet : 455
 Inledning till Nya Testamentet, af Hänlein : 617, 655, 754
 Den Hel. Skriftes Berättelser af Kohlrausch . 679, 697

Theologiska Samlingar.

Jurnal för ReligionsLärare. 2:a Häft. . 537

Juridiska Konstskapsarter:

Jurisprudentia Civilis.

JustitiåOmbudsmannens AmbetsBerättelse : 157
 Öfverligare Handlingar hörande till Sudarnes Historia i Sverige . 649

Politik.

Sanningens Röst ur Moskwas Ruiner Sid. 62

Freibref till de mot Napoleon krigande Blåckhorns-Hjeltar	Sid. 154
Hvad skall Napoleons Ode blifwa?	. 205
Napoleons Dröm	. 237
Sändebref till von Holten	. 396
Replique på Freibrefwet	. 411
Napoleons Himmel på Jorden	. 412
Fördom och Sanning	. 434
Supplementband till de Anonyma Brefsven	. 434
Europas Slutligvid med Kejsar Napoleon	. 434
Skandinawiska Halsön under en Spira	. 439
Siden och Bonaparte	. 487
Om Bonaparte och Bourbonerne	. 487

Philosophiska Kunskapsarter:

Ethik.

Tänkar om Sjelfmord, af Frh. Stael von Holstein	. 211
---	-------

Pädagogik.

Läsning för Barn	. 390
Ny Swensk Läsebok	. 500
Orbis pictus för Ungdomen	. 504
En Moders Berättelser	. 555
Kan det bäst organiserade Underwisingswerk etc. af Nordhammar	. 611

Kabbalistik.

Onciromantien	. 711
Cartologi	. 711

Philologiska Kunskapsarter:

Grammatik.

Läsebok i Swenska Språket	. 113
Hufvudgrunderna för Allmänna Språkläran	. 397

Kritik.

Phædri Fabularum Libri V	. 460
--------------------------	-------

Bitterhet.

Lyrisk.

Weiser till KronPrinsen	. 47
KrigsWisor	. 157
Ode till KronPrinsen	. 429
En benådad Cyndares WästringsLof	. 503
Kriget	. 583
Jesus wid Oljoberget	. 663
Frålsarens Sju Ord på Korset	. 663
En Suck helgad åt Eufrodottningen	. 182
NationalSång	. 267
Alexanders Fäst	. 759

Dramatik.

Don Juan	. 38
----------	------

Kritik öfver Don Juan	Sid. 417
Epilog	. 203
Tantes Swaga Sida	. 244
Scener ur Comedien Jerome Napoleon	. 412
Don Carlos. Sedn. Del.	. 414
Theaterstycken af Nemmer. 1:a Del.	. 489

	Epik.	
Hiadén, 6:te Boken		. 42
Hesiodos' Arbeten och Dagar, öfvers. af Roman		. 175
Gesjon		349, 365

	Novaner.	
Kellborgarnes Krönika		. 13
Zunilda		. 32
Smärre Berättelser af Rotzebue		. 46
Polydora. 1:a Häft.		. 173
Uno von Trafsenberg. Del. 1-3		. 228
Ottar Tralling. 3:e Del.	. 228, 2:a Del. 3:e uppl.	. 567
Prins Hakem		. 484
Fritzius, Hildur och Halsbans Söner		. 501
Konrad Lora von Torheim. 1:a Del.		. 775
Coure von der Wetterberg. 1:a Del.		. 775
Flag. Pieronetto		. 821
Lucie		. 822

	Satirer, Fabler etc.	
Charader. 1:a Saml.		. 15
Blumauers Aneis. 1:a Band.	. 120, 2:a Band.	. 299
Tyska Prosten		. 155
Leßings Fabler		. 191
Horatii Satyrer och Epistlar		. 333
Drarne, eller Harmonien		. 823

	Wittra Samlingar.	
Poetisk Kalender, för 1814		. 143, 186
Poetiska Studier, af Hammarföldb		. 159, 269
Fredmans Handskrifter		. 223
Skaldestycken af Cronberg		. 305, 317
Skaldestycken af Silfversjöpe		. 897

Historiska Konstskapsarter:

	Biographi.	
Fragmenter till Napoleons Historia. 1:a Afdeln.		. 202
Biographisk teckning af Baronesan Stael von Holstein		. 421
Fremminne af Axel Oxenstierna		. 453
Aminnelse-Tal öfver Doct. Tengmalm		. 496
Benvenuto Cellini. 2:a Bok.	. 497, 3:e Bok.	. 581
Tal öfver G. Hallensjerna		. 502
Minne af Agricola etter Tacitus		. 525
Tal öfver Fru Kellin, af Helling		. 599
Aminnelse-Tal öfver Presid. m. m. Friherre Lagerheim		. 727
Historia om Philip II. 1:a Del.		. 777
Saml. af Biographier öfver Namnkunniga Fruntimmer, 1:a Del.		. 790

	Politiska Häfder.	
Wenistans Historia		. 265, 281, 296

Erinringar ur Napoleons Befnab	Sid. 419
Lärobok i Allmänna Historien, af Brebow. 1:a Del.	. 569
Qwinnsöknets Historia, af Meiners, 3:e Del.	. 596, 4:e Del. . 605
Konungariket Norrrikes Historia	. 629

Geographi och Statistik.

Beskrifning öfwer Ljusnarsberg	. 27
Amerikas Upptäckande. 2:a Del.	. 31, 3:e Del. . 819
Geografiskt Lexicon af Djunberg. Band. 1, 2	. 123
Gorden och dess Innevägnare, af Zimmermann. 1:sta Del.	. 129
Paris i det adertonde Århundradet	. 198
Nesa genom Norrige, af de la Tocnaye	. 361
L. von Buchs Nesa genom Norrige	. 361, 382
England och Wales. 2:a och 3:e Del.	. 505
Underrättelse om Högtidligheterna wid Dingtuna Kyrka	. 551
America af Kuischer. 2:a Band.	. 784
Om Norge	. 814

Archeologi och FärdomsHistoria.

Grekernas Mythologi, af Damm	. 207
Svenska Läkaresällskapet's ÅrsBerättelse	. 433
Catalogus Libr. Impresf. Bibliothecæ Acad. Upsal.	. 664, 703, 713

Mathematiska Kunskapsarter:

Arithmetik.

Tabel öfwer de mest brukliga Cylindriska Rymders mått	. 639
Tabeller öfwer Förhållandet mellan Sveriges och andra länders Mynt etc.	. 773
	Taktik.
Berättelse om Slaget wid Leipzig	. 298

Physiska Kunskapsarter:

Physiologi.

Människans Historia, af C. Funke	. 5, 17
	Ekonomi.
Landbruks Akademiens Annaler	. 81, 97

Medicinska Kunskapsarter:

Anatomi.

Beskrifning om Venen och Inelsvorna i Människans kropp	. 585
	Pathologia Specialis.
Galenkap	. 262
Om urartade Veneriska Sjukdomar, af Cederskjöld	. 330

MedicinalBogfarenhet.

Reglor för Approbations och CasationsBesigtningar	. 757
---	-------

Skrifter af blandadt Innehåll:

Svenska Akademiens Handlingar. 5:e Delarne	. 239, 253, 285
Tidna. 5:e Häft.	. 601, 633, 649
Phosphoros, 1813	. 793

Affhandlingar.

Underrättelser om en Tyf öfwersättning af il Decamerone	. 247
Något om den så kallade Nya Philosophien	. 441

